DİVAN-I NÜZHET

İNCELEME-TENKİTLİ METİN-İNDEKS

DANIŞMAN
Yard. Doç. Dr. Lütfi ALICI

137197

HATİCE ÇABUKEL (DEMİRKOL)

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHRAMANMARAŞ
Eylül-2003

KSÜ SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DİVAN-I NÜZHET
İNCELEME-TENKİTLİ METİN-İNDEKS

137197

Hatice ÇABUKEL (DEMİRKOL)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Bu tez 11/09./2003 tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oy Birliği ile Kabul Edilmiştir.

İmza:.....	İmza:.....	İmza:.....
Yard. Doç. Dr. Lütfi ALICI DANIŞMAN	Yard. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR ÜYE	Yard. Doç. Dr. Faruk SÖYLEMEZ ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.
Kod No:

Prof. Dr. Onur DENİZ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİVAN-I NÜZHET
İNCELEME-TENKİTLİ METİN-İNDEKS

Hatice ÇABUKEL

KSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Yard. Doç. Dr. Lütfi ALICI

Yıl: 2003, Sayfa: 417

Jüri : Yard. Doç. Dr. Lütfi ALICI
: Yard. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR
: Yard. Doç. Dr. Faruk SÖYLEMEZ

Klâsik Türk edebiyatı Türklerin İslâmiyeti kabullerinden sonra İslâm medeniyetinin dinamikleriyle kendi kültürlerini birleştirerek ortaya koydukları bir edebiyattır. Bu edebiyatı meydana getiren eserlerin incelenip değerlendirilmesi, kültürümüzün bekası için yapılması lâzım gelen bir çalışmadır. Eserlerin çeşitli yönlerden incelenip değerlendirilmesi ve bir takım yargılara varılabilmesi için öncelikle sağlıklı neşirlerin yapılması gerekir. Tenkitli metin oluşturma çabaları bu yüzden önem arzetmektedir. Klâsik Türk edebiyatının önde gelen bazı şairlerinin eserleri bu şekilde değerlendirilse de bu edebiyatın birçok şairinin eseri henüz söz konusu eksenden incelenmemiştir. Bu nedenle, Nüzhet Divanı tez konusu olarak seçilmiştir. Eserin iki nüshasından yararlanılarak tenkitli metin oluşturulmuş, bu metinden hareketle şekil ve muhteva incelemesi yapılmıştır. Muhteva incelemesinde Din-Tasavvuf-Cemiyet ana başlıkları altında malzemeler ele alınıp işlenmiştir. Çalışmanın sonunda başvurulan kaynakları içeren kaynakça ile kültürel ve estetik değeri olan kelimelerin indeksi verilmiştir.
Bu çalışma ile 18. yüzyılda yaşamış bir divan şairi olan Nüzhet'in Türk edebiyatı içerisindeki yeri ortaya koyularak kültür tarihimizin unutulmaya başlanmış bir şahsiyeti gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.
Anahtar Kelimeler:
Klâsik Türk Edebiyatı, Nüzhet Divanı, Tenkitli Metin, İnceleme, İndeks.

ABSTRACT

MA THESIS

NÜZHET'S DIVAN
EXAMINTION-EDITION CRITIC-INDEX

Hatice ÇABUKEL (DEMİRKOL)

KSÜ
SOCIAL SCIENCE INSTITUTE
FIELD: TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Lütfi ALICI

Year: 2003, Page: 417

Jury : Assist. Prof. Dr. Lütfi ALICI
: Assist. Prof. Dr. Hasan ALTINZENCİR
: Assist. Prof. Dr. Faruk SÖYLEMEZ

Classical Turkish Literature is a genre which Turks formed after accepting Islamic religion through mixing their own cultures with Islamic civilization's dynamics. In order to protect and preserve our national culture, an examination and evaluation of manuscripts which form this literature is needed. It is necessary to have reliable publications so as to examine and evaluate manuscripts from different perspectives and to reach conclusions. Even though manuscripts of some well-known Classical Turkish Literature poets have been evaluated, many poets' manuscripts haven't been examined yet in the same manner. Hence, Nüzhet's Divan is chosen as the topic of the thesis. Based on two different copies of the manuscript, a critical edition is created, and the structural and content examination is made on this edition. In the examination of the content, materials are examined under the main topics of Religion, Sufism and Society. At the end of the thesis, a bibliography including utilized sources and an index of the words which have cultural and aesthetic value are given.

With this study, the place of Nüzhet, a Divan poet who lived in 18th century, in Turkish Literature is discussed and a neglected personality of our literary history is brought into daylight.

Key words: Classical Turkish Literature, Nüzhet's Divan, Critical Edition, Examination, Index

ÖN SÖZ

Klâsik Türk edebiyatı, milletimizin medeniyet hayatı için bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek olan İslâmiyetin kabulü ile başlayan ve altı asrı aşkın bir süre bu milletin duygu ve düşüncelerine, inanışlarına ifade vasıtası olan bir edebiyattır.

Bu edebiyatın beslendiği ana kaynak İslâm kültürüdür. Kur'an, hadisler, tasavvuf, mitoloji, gelenek ve görenekler bu yapıyı büyütüp geliştiren ana unsurlardır. Divan şairleri, zaman içinde kendi kurallarını oluşturarak neredeyse yıkılmaz bir yapı şeklini alan ve kendine özgü bir ses yakalayan bu edebiyat çerçevesinde ellerinden geldiği kadar daha önce söylenmemiş olanı söyleyebilmek ve orijinal bir ses yakalayabilmek için gayret göstermişlerdir. Bunlardan kimi amacına ulaşarak "hoş bir sada" ile bu fâni âlemden göçerken bir çoğu da eseriyle birlikte tarihin tozlu sayfalarında kalakalmışlardır.

Medeniyet tarihimizin en önemli safhalarından birini oluşturan divan edebiyatının tam manasıyla tanıtılabilmesi, bu edebiyatın kabuller dünyasının kavranabilmesi edebî eserlerin yararlanabilir hâle getirilmesiyle mümkündür. Bunun yolu da bir taraftan edebî eserlerin sağlıklı bir şekilde neşredilebilmesi, bir taraftan da çeşitli açılardan incelenmesinden geçmektedir.

Divan şiirinin klâsik şairleri sayılan şahsiyetlerin bazı eserleri bu şekilde inclenmişse de özellikle şairlik gücü açısından ikinci, üçüncü derecede kabul edilebilecek olan birçok şarin eseri üzerinde bu eksene uygun olarak yapılan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır.

Bu düşünceler çerçevesinde, bu çalışmada 18. yüzyıl divan şairlerinden olan Ömer Nüzhet Efendi'nin divanının tenkitli metni ve incelenmesi konu alınmıştır. Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden önce yer alan giriş kısmında, yapılan çalışma ana hatlarıyla belirtilmiş, şairin yaşadığı döneme özet mahiyetinde temas edilmiş ve kaynaklarla birlikte divanda yer alan bilgilerden hareketle hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde divan, şekil özellikleri bakımından, ikinci bölümde ise muhteva açısından incelenmiştir. Üçüncü bölümde Nüzhet Divanı'nın tenkitli metni ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümün başında metin kuruluşunda karşılaştırılan nüshalar tanıtılmıştır.

Genel bir değerlendirmenin yapıldığı sonuç kısmından sonra faydalanılan kaynaklar belirtilmiş ve Nüzhet Divanı'nda kültür, tefekkür ve estetik değeri olan kelimelerin indeksi verilmiştir.

Yapılan bu çalışmanın her açıdan eksiksiz ve kusursuz olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu konuda yapılacak olumlu her türlü eleştiriye açık olduğumuzu söylerken elimizde olmayarak yaptığımız bu hataların hoşgörüyle karşılanmasını ümit eder, bu çalımanın ileride yapılacak daha kapsamlı çalışmalara ve tahlile dayanan daha geniş incelemelere kaynaklık etmesini dileriz.

Son olarak, bu konunun seçilmesinde bana önderlik eden ve çalışmamla ilgili karşılaştığım her türlü problemin çözümünde yardımlarını ve zamanını esirgemeyen hocam Yard. Doç. Dr. Lütfi Alıcı'ya teşekkürü bir borç sayarım. Ayrıca, metnin okunması sırasında yardımcı olan Öğr. Gör. İbrahim Kaya'ya, her zaman yardımını ve dostluğunu esirgemeyen Arş. Gör. Gülcan Tanıdır'a ve çalışmanın yazımında, dizgi ve tashihinde yardım eden eşim Rıdvan Çabukel'e teşekkürlerimi arz ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT II
ÖN SÖZ III
İÇİNDEKİLER IV
KISALTMALAR IX
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ X
1. GİRİŞ 1
1.1. Genel Hatlar 1
1.2. Nüzhet'in Yaşadığı Devre Genel Bakış 2
1.3. Nüzhetin Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eseri 4
1.3.1. Hayatı 4
1.3.1.1. Doğumu, Adı, Mahlâsı 4
1.3.1.2. Tahsili, Hayatı, Tarikatı 4
1.3.1.3. Vefatı 5
1.3.2. Edebî Şahsiyeti ve Eserleri 5
1.3.2.1. Edebî Şahsiyeti 5
1.3.2.2. Eserleri 6
2. NÜZHET DİVANI'NDA ŞEKİL, DİL VE İFADE 7
2.1. Şekil Özellikleri 7
2.1.1. Tertip Şekli 7
2.1.2. Nazım Şekilleri ve Nazım Türleri 8
2.1.3. Vezin 11
2.1.4. Kafiye 13
2.1.5. Redif 15
2.2. Dil ve İfade Özellikleri 15
2.2.1. Edebî Sanatlar 17
2.2.2. Atasözleri, Deyimler ve Veciz İfadeler 21
3. NÜZHET DİVANI'NDA DİN VE TASAVVUF 31
3.1. Din 31
3.1.1. Allah 31
3.1.2. Melekler 32
3.1.3. Dinî Kitaplar 34
3.1.4. Sure ve ayetler 35
3.1.4.1. Sureler 35
3.1.4.2. Ayet İktibasları 35
3.1.5. Hadisler ve Dinî Kaynaklı sözler 38
3.1.6. Peygamberler 39
3.1.6.1. Âdem 39
3.1.6.2. Davud 39
3.1.6.3. İbrahim 40
3.1.6.4. Yakup 40
3.1.6.5. Yusuf 41

3.1.6.6. Nuh 41
3.1.6.7. Musa 42
3.1.6.8. Süleyman 42
3.1.6.9. Hızır 43
3.1.6.10. İsa 43
3.1.6.11. Muhammed 44
3.1.7. Ehl-i Beyt, Sahabe,Tâbiîn 47
3.1.7.1. Ali 48
3.1.7.2. Hüseyin 48
3.1.7.3. Abdurrahman B. Avf 49
3.1.7.4. Veyse'l-Karenî 49
3.1.8. İnkârcılar 49
3.1.8.1. Firavun 49
3.1.8.2. Nemrut 50
3.1.8.3. Hâmân 50
3.1.8.4. Ebû Leheb 50
3.1.9. Ahiret ve İlgili Mefhumlar 50
3.1.9.1. Ahiret 50
3.1.9.2. Kıyamet, Mahşer, Haşr 51
3.1.9.3. Cennet ve İlgili Mefhumlar 52
3.1.9.3 (1) Cennet 52
3.1.9.3 (2) Huri 53
3.1.9.3 (3) Gılman 54
3.1.9.3 (4) Kevser, Selsebil, Tesnim 54
3.1.9.3 (5) Tuba 55
3.1.9.4. Cehennem 55
3.1.10. Diğer İtikadî Kavramlar 56
3.1.10.1. Ölüm 56
3.1.10.2. Miraç Gecesi 56
3.1.10.3. Kadir Gecesi 57
3.1.10.4. Şeytan, Div 57
3.1.10.5. Peri 58
3.1.10.6. Cin 58
3.1.11. Din İle İlgili Mefhumlar 58
3.1.11.1. İman, Mümin, Müslüman 58
3.1.11.2. Küfr, Kâfir 59
3.1.11.3. Put, Zünnar, Deyr, Keşiş 60
3.1.11.4. Kâbe 61
3.1.11.5. Bezm-i Elest 62
3.1.12. İbadet 62
3.1.12.1. Kelimeişahadet 62
3.1.12.2. Namaz 63
3.1.12.3. Oruç 63
3.1.12.4. Zekât 65

3.1.12.5. Hac 65
3.2. Nüzhet Divanı'nda Tasavvuf 65
3.2.1. Vahdet, Kesret 66
3.2.2. Gönül 68
3.2.3. Tecelli 69
3.2.4. Aşk 70
3.2.5. Nefis 71
3.2.6. Dünya, Sivâ, Mâsivâ 73
3.2.7. Şeriat 74
3.2.8. Tarikat 75
3.2.9. Hakikat 75
3.2.10. Marifet 76
3.2.11. Keramet, Velâyet 76
3.2.12. Fena, Beka 77
3.2.13. Tevekkül 78
3.2.14. Yakin 78
3.2.15. Sabır 79
3.2.16. Arif 79
3.2.17. Zahit 80
3.2.18. Salik, Sufî, Derviş 81
3.2.19. Pir, Mürşid, Şeyh 82
3.2.20. Dergâh 83
3.3. Nüzhet Divanı'nda Mutasavvıflar 84
3.3.1. Bâyezid-i Bistâmi 84
3.3.2. Pir-i Herat 84
3.3.3. Cüneyd-i Bağdadî 84
3.3.4. Ma'rûf-ı Kerhî 85
3.3.5. Mevlânâ 85
3.3.6. Hallâc-ı Mansur 85
3.3.7. Râbia 85
3.3.8. Bahâüddin Nakşbent 86
3.3.9. İbn-i Arabî 86
3.3.10. Neccarzâde Şeyh Rızâ 86
4. NÜZHET DİVANI'NDA CEMİYET 87
4.1. Tarihî Şahsiyetler 87
4.1.1. Hükümdarlar, Şehzadeler ve Sultanlar 87
4.1.2. Diğer Devlet Erkânı 88
4.1.3. Osmanlı Dışındaki Devlet Adamları 89
4.1.3.1. Sencer Şah 89
4.1.3.2. Nizamül-Mülk 89
4.1.3.3. Nemçe Kralı 89
4.2. Şairler, İlim Adamları 89
4.2.1. Şairler 89
4.2.2. İlim Adamları 91

4.2.2.1. Aristo 91
4.2.2.2. Eflâtun 92
4.2.2.3. İbn-i Sinâ 92
4.2.2.4. İmâm-ı A'zam 92
4.3. Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler 93
4.3.1. Cem 93
4.3.2. İskender 93
4.3.3. Kahraman 94
4.3.4. Neriman 94
4.3.5. Feridun 94
4.3.6. Gâveyan 94
4.3.7. Dârâ 94
4.3.8. Behram 95
4.3.9. Sinnimâr 95
4.3.10. Bihzad 95
4.3.11. Mâni 95
4.3.12. Hâtem-i Tayî 96
4.3.13. Ma'an 96
4.3.14. Zerkâ-i Yemâme 96
4.3.15. Eş'ab 96
4.4. Masal Kahramanları 96
4.4.1. Leylâ, Mecnun 96
4.4.2. Ferhad, Şirin 97
4.5. Kavimler 97
4.5.1. Hindî, Hindû 97
4.5.2. Zengî 97
4.5.3. Tatar 98
4.5.4. Türk 98
4.5.5. Hâşimî, Arabî 98
4.5.6. Âl-i Osman 98
4.5.7. Kâfirler, Karadağ Keferesi, Moskof Fırkası 99
4.5.8. Kızılbaş 99
4.5.9. Me'cuc 99
4.5.10. Fireng 99
4.5.11. Mısrî, Yemenî, Sindî, Acemî 100
4.6. Nüzhet Divanı'nda Ülkeler ve Şehirler 100
4.6.1. Tarihlerde Geçen Yer Adları 100
4.6.2. Haremeyn (Mekke, Batha, Yesrib, Taybe) 101
4.6.3. Şam, Halep, Bağdat, Kerbelâ, Mısır, Ken'an 101
4.6.4. Çin, Hoten 102
4.6.5. Mülk-i İran-Şiraz-Hocend-Isfahan 102
4.6.6. Mülket-i Rum, Kütahya, Kırşehir 103
4.6.7. Nişabur, Herat, Nahşeb, Hindistan 103
4.7. Nehirler, Denizler, Dağlar 104

4.7.1. Nehirler 104
4.7.2. Denizler 104
4.7.3. Dağlar 105
NÜSHA TAVSİFLERİ 106
DİVAN-I NÜZHET (TENKİTLİ METİN) 107
SONUÇ 390
KAYNAKLAR 391
İNDEKS 393
ÖZGEÇMİŞ 417

KISALTMALAR

AKM:	Atatürk Kültür Merkezi
Ans.:	Ansiklopedi
bk.:	Bakınız
C.:	Cilt
çev.:	Çeviren
dzl.:	Düzenleyen
Ef.:	Efendi
H.:	Hicri
Hz.:	Hazret
hzl.	Hazırlayan
İFAV:	İlahiyat Fakültesi Araştırmaları Vakfı
Ktp.:	Kütüphane
M.:	Miladî
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ:	Marmara Üniversitesi
öl.:	Ölüm, ölümü
s.:	Sayfa
sad.:	Sadeleştiren
ss.:	Sayfalar arası
TDK:	Türk Dil Kurumu
TDV:	Türk Diyanet Vakfı
TDVİA:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
trc.:	Tercüme eden
TTK:	Türk Tarih Kurumu
vb.:	Ve benzerleri, ve bunun gibi
yy.:	Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا (ٰ)	a, ā	ش	ş
أ (ٲ)	a, e, ı, i, u, ü	ص	ṣ
ء	ʿ	ض	ḍ, ż
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	s̱	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v (o, ö, u, ü, ū)
ژ	j	ه	h (a, e)
س	s	ى	y (i, ī)

Tenkitli Metinlerde Uyulan Kurallar:

1) İlmî eserlerde uyulagelen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.
2) Farsçadaki vâv-ı ma'dûle, "ˇ" (ör.hˇâce) şeklinde gösterilmiştir.
3) Arapça ve Farsçadaki ön ekler ayrı, son ekler birleşik yazılmıştır.
4) Arapça ve Farsça birleşik kelimeler arasına bir çizgi (-) konulmuştur.
5) Mısra başları ve özel isimler büyük harfle yazılmıştır.

1. GİRİŞ

1.1. Genel Hatlar

Klâsik Türk edebiyatı, Türklerin İslâmiyeti kabullerinden sonra İslâm medeniyetinin bilim, inanç, kural ve kültürüyle kendi medeniyet unsurlarını birleştirerek ortaya koydukları bir edebiyattır.

Bu edebiyat 600 yılı aşkın süre zarfında Türk milletinin kültürünü, duyuşunu ve ruh dünyasını yansıtan en önemli ayna olmuştur. Bu sebeple, klâsik edebiyatın yeni nesillere anlatılması, tanıtılması gerekir. Çünkü milletlerin geleceği geçmişin sağlam temelleri üzerine yükselir.

Millî kültürümüz açısından çok önemli bir yere sahip olan klâsik edebiyat ürünlerinin tanıtılmasında eserlerin tahlil yoluyla incelenip değerlendirilmesi ve bunun neticesinde tenkitli metinlerin oluşturulması çok önemlidir.

Nüzhet Divanı'nın tenkitli metnini oluşturmayı ve üzerinde yapılacak çalışmalar için malzeme vermeyi amaçlayan bu çalışmayla divan edebiyatı sahasında yapılan bu tarz çalışmalara bir yenisinin daha ilâve edilmesi düşünülmüştür. Üzerinde daha önce çalışılmamış olması dolayısıyla da Nüzhet Divanı konu olarak seçilmiştir.

Tenkitli metin hazırlamanın temel gayesi mümkün olduğu kadar şairin kaleminden çıkmış orijinal metnin aynısı olan bir metin oluşturabilmektir. Biz de elimizden geldiği kadar bu amaca hizmet etmek için uğraştık.

Öncelikle Nüzhet Divanı'nın Millet Kütüphanesi Ali Emirî Efendi Manzum Eserler bölümünde bulunan nüshası ile Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Efendi bölümünde bulunan nüshası elde edilmiş ve bunlara bulundukları kütüphanelere göre nüsha kısaltması verilmiştir.

Nüzhet Divanı'nın Millet Kütüphanesi Ali Emirî Efendi Manzum Eserler bölümünde bulunan nüshası M, Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Efendi bölümünde bulunan nüshası ise S olarak gösterilmiştir.

Nüshalardan sadece Lala İsmail Efendi bölümündekinin istinsah tarihi belli olduğu için (H.1191 / M.1777) hangi nüshanın asıl ya da asıl nüshaya en yakın olduğu tesbit edilememiştir. Bu sebepten tenkitli metin oluşturulurken bir nüsha esas alınarak diğer nüshada bulunan farklılıklar dipnotta gösterilme yoluna gidilmemiş, iki nüsha da değerlendirilerek asıl olan nüshaya en yakın metni oluşturabilmek amaçlanmıştır. Vezin, mazmun örgüsü, Nüzhet'in şiir anlayışı, takip ettiği edebî anlayışlar göz önünde bulundurularak bu iki nüshadaki değişik kullanımlar arasında en uygun olanı metne dahil edilmiş, diğeri dipnotta fark olarak gösterilmiştir.

Şiirlerin yerleştirilmesinde, birkaç istisnaî durum hariç klâsik divan tertibine uygun bir biçimde düzenlenmiş olan ve hacimce de S nüshasından büyük olan M nüshasına sadık kalınmış, şiirlerin arasına serpiştirilmiş olan nesir parçalarının yerleri değiştirilmemiştir.

S nüshasında bulunup M nüshasında bulunmayan ve şiir şerhlerini ihtiva eden mensur parçalar M nüshasının bitiminden sonra en son kısma yerleştirilmiştir. Her şiire bir şiir numarası verilmiş ve şiirlerin başında vezinleri de gösterilmiştir. Verilen şiir numarası, şiirin hangi nüshada hangi varakta yer aldığının varak numarasıyla gösterildiği dipnotun başına da konularak gösterilmiştir.

Nüsha farkları gösterilirken önce beyit numarası, daha sonra tercih edilen rivayet yazılmış, ":" işaretinden sonra tercih edilmeyen fark ve bulunduğu nüsha adının kısaltması verilmiştir.

Beyitlerin ilk mısraı (a), ikinci mısraı (b) harfiyle gösterilmiştir. Aynı mısra içinde birden fazla fark var ise bunlar "/" işaretiyle birbirinden ayrılmıştır.

Metindeki vezin ve anlam eksikliklerini tamamlamak için eklenen kelime veya harfler [ ] içinde gösterilmiştir. Vezni problemli olan ve imale ve zihafla düzeltilmesi mümkün olmayan beyit ve mısralar dipnotta belirtilmiştir. Bir nüshada bulunmayan şiir, cümle ya da kelimeler "-" şekli yanına nüsha kısaltması yazılarak, vezin ve mana gereği gereksiz olup bir nüshaya fazladan yazılan kelimeler de "+" şekli yanına nüsha kısaltması yazılarak belirtilmiştir.

Metinde geçen ayet, hadis ve dinî kaynaklı sözler transkribe edilirken tırnak içinde yazılmış, inceleme kısmında ele alındığı için dipnotta ayrıca açıklama yoluna gidilmemiştir. Metin içerisinde tahrip olduğu için okunamayan kısımlar boş bırakılmış, müstensih hatası olarak düşünülen ve anlamlandırılamayan kısımlar Arap harfleriyle verilmiştir. Türkçe kelime ve eklerin imlâsı hususunda metne sadık kalınarak kelimeler yazıldığı şekilde okunmuştur. Ayrıca divanda yer alan Farsça şiirlerin yerleri muhafaza edilmiş, sıralarına göre şiir numarası verilerek Arap harfleriyle metne yerleştirilmiştir.

Metinde Arapça ve Farsça kelime ve eklerin yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver'in Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler isimli çalışmasına uyulmuştur.

Tenkitli metne dayanarak tespit edilen hususlar üzerinde incelemenin yapıldığı bölümlerde divan, şekil ve muhteva açısından ele alınmıştır. Şekil özelliklerinde şairin kullandığı nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redif üzerinde durulmuş, dil ve ifade açısından incelemenin yapıldığı bölümde atasözü, deyim ve kelâm-ı kibar seviyesine yükselmiş ifadelerin listeleri verilmiştir.

Muhteva incelemesini içeren bölüm ise, Nüzhet'in tam bir mutasavvıf şair olmamasına rağmen beslendiği en önemli kaynaklardan birinin tasavvuf olması dolayasıyla tasavvufî unsurları da kapsayacak şekilde Nüzhet Divanı'nda Din ve Tasavvuf ve Nüzhet Divanı'nda Cemiyet ana başlıkları altında ele alınmıştır.

Çalışma sırasında Din ve Tasavvuf bölümü hazırlanırken divanda yer alan dinî ve tasavvufî unsurlar, Cemiyet bölümü hazırlanırken ise tarihî şahsiyetler, efsanevî şahsiyetler ve masal kahramanları ile birlikte divanda geçen kavim adları, ülkeler ve şehirlerle birlikte dağ, deniz ve nehir isimleri tespit edilmiş ve bu unsurların tamamıyla ilgili beyitler ilgili bölümlerde örnek olarak sunulmuştur.

Söz konusu unsurlar incelenirken öncelikle bu mefhumlar hakkında kısa açıklamalar yapılmış ve bu kavramların divanda hangi amaca matuf olarak kullanıldığı beyitlerden hareketle belirtilmeye çalışılmıştır.

İnceleme kısmında verilen beyitler tenkitli metindeki orijinal haliyle verilmiş, mümkün olduğu kadar örneklerin farklı olmasına özen gösterilmişse de ortaya çıkan bazı zorunluluklar nedeniyle (aynı beyitte iki mefhumun geçmesi gibi) bazı beyitler birkaç kez örnek olarak zikredilmiştir.

Kaynaklar kısmında ise çalışmanın hazırlanmasında gerek doğrudan faydalanılan, gerek hazırlık gerekse ileriki safhalarda fikir edinebilme gayesi ile başvurduğumuz ancak dipnotlarda göstermediğimiz çalışmalar verilmiştir.

1.2. Nüzhet'in Yaşadığı Devre Genel Bakış

18. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin bir cihan devleti olmaktan uzaklaşmaya başladığı, üst üste yığılan sorunlar nedeniyle hem halk hem de yöneticiler için hayatın hiç de kolay olmadığı bir dönemdir.

Yüzyılın başı olarak kabul edilebilecek olan 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması ile çok büyük miktarda toprak kaybedilmesi Osmanlılar için sonun başlangıcı olmuştur.

Karlofça Antlaşması'nın imzalandığı dönemde Osmanlı tahtında orturan II. Mustafa 1703'te cereyan eden I. Edirne Vak'ası ile tahttan indirilerek yerine Sultan III. Ahmed getirilmiş ve bu padişah 1703-1730 yılları arasında Osmanlı tahtında oturmuştur.

III. Ahmet'in tarihçilerce iki devreye ayrılan saltanat döneminin ilk devresi 1718 Pasarofça Antlaşması'na kadar sürer. Yüzyılın başında bu tarihe kadar olan zaman diliminde var olan "kaybedilen toprakları geri alma" umudu bu barışla ortadan kalkmış ve bundan sonraki amaç, mevcut olanı korumak ve yeniden düzenlemeler yaparak aksaklıkları gidermeye çalışmak olmuştur.

Sultan III. Ahmed'in ikinci saltanat dönemi az önce de belirtildiği gibi 1718 yılında başlamıştır. 1718'de Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı ile başlayan bu dönem 1730 yılına kadar sürmüştür. Bu döneme Lâle Devri denilmektedir.

Lâle Devri, Osmanlı Devleti'nde bir çok kültür hamlesinin ve yenilik faaliyetinin yapıldığı bir dönemdir. Savaştan ziyade barış ve huzurun hâkim olduğu bu dönemde matbaa kurulmuş, itfaiye teşkilatı kurulmuş, kurulan ilim heyeti sayesinde Ayni'nin İkdü'l-Cümân adlı tarih eseri, Handmir'in Habîbü's-Siyer adlı eserleri ile birlikte daha birçok eser Türkçeye çevrilmiştir.

Osmanlı'da kültürel etkinliklerin, zevk ve eğlencenin doruğa ulaştığı bu dönem Patrona Halil İsyanı ile 1730'da son bulmuştur.

III. Ahmed'den sonra bu yüzyılda Osmanlı tahtına sırayla I. Mahmut, Sultan III. Osman, Sultan III. Mustafa, Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Selim oturmuştur.

Bu padişahlar dönemi de Osmanlı Devleti için parlak geçmemiştir. I. Mahmut döneminde imzalanan 1739 Belgrad Muahedesi dolayısıyla Pasarofça ile Avusturyalılara bırakılan yerilerin bir kısmı geri alınsa da durum gene de parlak değildir. III. Mustafa tahtta iken başlayan Osmanlı-Rus savaşının alınan yenilgilerle tam bir felakete dönüşmesi, padişahın barışı görmeden 1774'te nüzül inerek ölmesine sebep olmuştur.

I. Abdülhamid dönemi de felâketlerle dolu bir dönemdir. I. Adülhamid Ruslar tarafından 1788'de Özi ve Hotin'de gerçekleştirilen müslüman katliamları nedeniyle beyin kanamasından ölmüştür.

III. Selim'in Osmanlı tahtına oturduğu 1789'da devlet hem askerî, hem siyasî hem de ekonomik yönden tam bir çöküş içindedir.

Âlim, şair ve musikişinas bir padişah olan III. Selim döneminde, devletin sosyal, siyasî, hukukî, iktisadî ve özellikle de askerî yönden düzeltilebilmesi için çeşitli ıslahat hareketlerine başvurulmuştur.

Nizam-ı Cedid adlı bir ordunun kurulması, Mühendishane-i Berr-i Hümâyun, Donanma-yı Hümâyun, Topçuluk okulu gibi okulların açılması, Avrupa'da sürekli elçiler bulundurulması gibi yenileşme çalışmaları Osmanlı'daki kötü gidişi durduramamıştır.

Askerî, siyasî, iktisadî ve sosyal sahalarda yaşanan çöküş devletin tüm birimlerini etkilemiştir. Rüşvet, iltimas ve kayırma devletin tüm kurumlarını sarmış, medreselerdeki eğitim seviyesi düşmüş, işler ehil olmayan idarecilerin ellerinde kalmıştır.

Yaşanan aksaklıklar, toplumsal hayatın bozulan ve değişen yüzü edebiyata da yansımıştır. Ancak bu etkiler klâsik edebiyatın daha önceki asırlara dayanan sağlam temelleri nedeniyle yıkıcı bir etki yapamamıştır.

Devrin edebiyatı genel olarak bir önceki yüzyılların devamı gibi görünür. Ancak özelde mahallîleşme cereyanı ve sebk-i hindî akımlarının etkisi oldukça barizdir.

Asrın başında İbrahim Paşa'nın himayesinde Lâle Devri'nin tüm zevk ve eğlencesini şiire yansıtan şarkı üstadı şair Nedim, sonunda ise ince ruhlu padişahın en az kendi kadar rakik bir kalbe sahip duygulu şairi Şeyh Galip vardır.

Bu iki büyük üstadın yanı sıra Osmanzâde Taip, Nahifî, Neylî, Nevres-i Kadîm, Koca Ragıp Paşa, Neş'et, Sünbülzâde Vehbi, Fıtnat Hanım, gibi şairler klâsik çerçevede eser verirken Bursalı İsmail Hakkı, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Şeyh Sezai, Neccarzâde Rıza ve Azmi Baba da bu dönemin mutasavvıf şairleri olarak karşımıza çıkar.

1.3. Nüzhetin Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eseri

1.3.1. Hayatı

1.3.1.1. Doğumu, Adı, Mahlâsı

Klâsik edebiyatın şairleri hakkında bilgi edinilecek en önemli kaynaklar şuara tezkireleri, tarih ve biyografik eserlerdir. Bu kaynakların yanı sıra şairlerin eserinden hareketle şahsiyetlerine inmek de mümkün olmakla birlikte bu oldukça meşakkatli bir iştir.

Nüzhet'in hayatı hakkında yukarıdaki kapsama giren bir çok eserde bilgi mevcuttur. (Şefkat Tezkiresi, Silahdar Tezkiresi, Mecelle, Tuhfe-i Nailî Sicill-i Osmanî, Osmanlı Müellifleri, Keşfüzzünun Zeyli, Yazma Divanlar Kataloğu vb.).

Kaynaklarda belirtildiğine göre Nüzhetin asıl adı Ömer'dir ve Urfalı'dır. Ailesi ve doğum tarihi hakkında kaynaklarda bilgi mevcut değildir.

Ancak divanda yer alan ve M.1735 yılını gösteren bir tarih manzumesinden (bk. 89 nolu şiir) ve 1739 Belgrad Muahedesini gösteren bir tarihten hareketle şairin yüzyılın başlarında doğduğunu söylemek mümkündür. Kaynaklardaki bilgiler, divandaki tarih manzumeleri ve müntesip olduğu Neccarzâde Şeyh Rıza hakkında yazdığı eser onun 18. yüzyılda yaşamış bir şair olduğunu kesin olarak kanıtlamaktadır.

Şairlerin şiirlerinde kullandıkları takma isme mahlâs denir. Şair şiirlerinde sözlük anlamı, "neşe, eğlence, eğlenecek yerleri gidip gezme, tazelik, sevinç; ferahlık" olan "Nüzhet" mahlâsını kullanmıştır.

1.3.1.2. Tahsili, Hayatı, Tarikatı

Nüzhet'in tahsil hayatının gerçekleşme süreci hakkında kaynaklarda kesin bir bilgi yer almamakla birlikte mevcut bilgilerden ve kaynaklardan onu tanımak amacıyla kullanılan tabirlerden ve yürüttüğü görevlerden hareketle onun iyi bir eğitim aldığını söylemek mümkündür.

Osmanlı Müellifleri'nde onun fuzaladan ve şuaradan bir şahıs olduğu belirtilmekte ve uzun müddet Koca Ragıp Paşa'nın mühürdarlığını yürüttüğü bildirilmektedir. Ayrıca, kaynaklarda belirtildiğine göre, şair bu görevden başka haremeyn kisedar katipliği de yapmıştır.

Şair, divanda Defterdar Halîmi Mustafa Efendi için yazdığı bir kasidede yer alan aşağıdaki beyitle kendisi ve işi hakkında da bilgi vermektedir.

Tamām-ı żabṭ-ı rü'ūs ideli otuz senedir
Miṣāl-i ḫāme ḳalemde işim gücüm taḥrīr (10/19)

Farsça'ya vâkıf olduğu divanda yer alan Farsça kullanımların yanı sıra Farsça şiirlerden ve İran şairlerine ait bir kaç beyti şerh etmesinden ve tercüme ettiği Farsça eserden anlaşılan şairin, Arapçayı da bildiği divandaki Arapça ibarelerden ve kaynaklarda belirtilen tercüme ettiği eserden anlaşılmaktadır. (bk. Eserleri)

Ayrıca şairin ilm-i nücuma (yıldızlar ilmi) meraklı olduğu da mehazlarda bildirilmiştir. Bunun yanı sıra şiirlerinden tasavvufî kültüre haiz olduğu anlaşılan Nüzhet'in Beşiktaş'taki Nakşî dergâhının piri Şeyh Neccarzâde Rızaüddin Efendi'nin dervişlerinden biri olduğu ve piri Şeyh Neccarzâde hakkında onun menakıbına dair bir eser yazdığı da kaynaklarda onun hakkında verilen bilgilerdendir. (bk. Eserleri)

1.3.1.3. Vefatı

Nüzhet'in vefat tarihi, Şefkat Tezkiresi'nde H.1192 / M.1778 (Şefkat) olarak verilmiştir. Aynı tarih Osmanlı Müellifleri'nde (Bursalı M. Tahir, 1333), Tuhfe-i Nailî'de (Tuman, 2001) Yazma Divanlar Kataloğu'nda da verilmiştir. Sicill-i Osmanî'de ise tarih belirtilmemiş, III. Selim döneminde öldüğü bildirilmiştir.

Galata Mevlevihânesi haziresinde medfundur.

1.3.2. Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

1.3.2.1. Edebî Şahsiyeti

Kaynaklarda kendisi ile alâkalı olarak verilen bilgilerde, Nühzet'in şiirlerinin Nâbî ve Koca Ragıp Paşa üslûbunda olduğu söylense de bu çok genel bir yargıdır. Nüzhet'in edebî şahsiyetini belirleyebilmek için bu bilgilerin yanına divanından çıkarılacak bilgileri de eklemek ve değerlendirmeyi ona göre yapmak gerekir.

Şiiri bir öğretme ve irşad amacı görmeyen ve sanatı sanat göstermek amacıyla yapan Nüzhet'in dili oldukça ağdalıdır. Çok az da olsa sade bir söyleyişi zaman zaman kullanan şairin dili yalınlaştırmak, anlaşılabilir olmak gibi bir derdi yoktur. Özellikle gazeller ve kasidelerin dili uzun terkiplerle doludur.

Klâsik Türk şiiri, geleneğin üzerine bina edilen bir yapıdır. Her şair olgunlaşma yolunda, kendinden önceki şairlerin beğendiği şiirlerini tahmis etme ya da şairlerin şiirlerine nazire yazma yoluna giderek rüştünü ispat etmeye çalışmıştır.

Nüzhet'in etkilendiği klâsik Türk şairleri içerisinde hiç şüphesiz Nâbî'nin yeri büyüktür. Şairin, Nâbî'nin dört gazelini, aynı zamanda Nâbî'nin ekolünün Nüzhetin yaşadığı dönemdeki en büyük temsilcisi olan Koca Ragıb Paşa'nın gazellerini tahmis etmiş olması bunun en büyük göstergesidir. Ancak şairi sırf bu yüzden Nâbî ekolünün temsilcisi olarak görmek yanlış bir kanaattir. Çünkü, Nüzhet sebk-i hindînin temsilcilerinden Nailî'nin, Nâşid'in yanı sıra Fâsih'in, Hasmî'nin Vehbi'nin gazellerine de tahmis yazmış ve aynı zamanda yine Sebk-i hindî üslûbunun İran edebiyatındaki önemli temsilcilerinin adını divanın muhtelif yerlerinde zikretmiştir. Ayrıca, dilinin çok ağdalı olması da onun bu üslûba olan yakınlığını gösterme açısından önemlidir.

Nüzhet'in üslûbunda dikkat çekici bir diğer özellik de zaman zaman rastladığımız tasavvuf neşvesidir. Nüzhet, aynı zamanda yüzyılın önde gelen mutasavvıf şairlerinden biri olan Nakşî şeyh Neccarzâde Rıza'ya intisaplıdır. Dönenmindeki şair şeyhlerin, bilhassa Hz. Peygamber için naat söyleyenlerin önde gelenlerinden biri olan

Şeyh Rıza'nın, divanı Hz. Peygamber vasfında söylenmiş âşıkâne şiirlerle doludur (Güzel, tarihsiz). Neccarzâde'nin Nüzhet üzerindeki etkisi divanda yer alan kaside şeklinde kaleme alınmış naatların yanı sıra özellikle gazel nazım şekliyle âşıkane bir üslupla yazılmış gazellerden anlaşılmaktadır.

Zaman zaman hikemî üslûbu kullanıp hayat dersi veren, bazı zamanlarda İran şairlerini kendiyle kıyaslayıp onları birer hizmetkâr gibi gören bazı zamanlarda ise her şeyden vazgeçmiş bir müslüman olarak Resullellah'ın eşiğine yüz sürme arzusunu samimi bir şekilde dile getiren, bazen rind ve nazik olmayı öğütleyen Nüzhet 18. yüzyılda yetişmiş ve büyük üstatların gölgesinde kalmış bir şairdir.

1.3.2.2. Eserleri

Nüzhet'in kaynaklarda belirtilen eserleri şunlardır.

1- Divan: Nüzhet'in divanının ikisi Millet Kütüphanesinde biri de Süleymaniye Kütüphanesinde olmak üzere üç nüshası tespit edilmiştir. Divanda Türkçe şiirlerin yanı sıra Farsça şiirler ve birçok da mensur parça vardır. Ancak divanın Millet Kütüphanesi Pertev Paşa bölümünde olan nüshası çok sayıda sayfasının silik olması ve yazısının çok karışık olması dolayısıyla bu çalışmada dikkate alınmamış, tenkitli metin diğer iki nüshadan hareket edilerek oluşturulmuştur.

2- Menkıbe-i Evliyâiyye fî Ahvâl-i Rızâiyye: Şairin mürşidi Neccarzâde Şeyh Rıza Efendi'nin hayatı ve menkıbeleri hakkında yazdığı eseridir. 1856'da basılmıştır. (Güzel, Tarihsiz, s. 429)

3- Tercüme-i Hadis-i Erbaîn (Kırk Hadis Şerhi): Bu eser Millet Kütüphanesi Pertev Paşa bölümünde yer alan divanın nüshasının başında yer almaktadır.

4- Menazi'l-Ebsâr : Arapça olan bu eser Koca Ragıp Paşa'nın Sefîne'si tarzındadır (Mehmet Tahir,1333).

5- Tercüme-i Merzubannâme-Cevherül-Hükm : Muhâzaratdan, yani akılda tutulan hikâyeler ve faydalı bilgilerden müteşekkil Arapça bir eserdir (Mehmet Tahir, 1333).

6- Tenbihâtü'l-Müneccimîn: Bu eser müslüman müneccimlerden Muhammed Kasım'ın Farsça eserinin tercümesidir.

2. NÜZHET DİVANI'NDA ŞEKİL, DİL VE İFADE

2.1. Şekil Özellikleri

2.1.1. Tertip Şekli

İslâmî edebiyatın ilk devirlerinde belli bir sıraya bağlı olmayan divan tertibi zamanla ve bilhassa Türk Divan edebiyatında klâsik bir şekil almış ve şiirler divanlara belirli bir sıraya göre yerleştirilmiştir. Bu belirli tertibe göre düzenlenen divanlara mürettep divan denilmektedir.

Bir divanın nazım şekilleri itibarıyla ideal kadrosu, grupların adlarıyla birlikte muhteva bakımından sıralanışlarını da içine alacak surette şöyle teşekkül etmektedir :

1. Kasideler
2. Tarihler ve küçük mesnevîler
3. Musammatlar
4. Gazeller
5. Mukataat (rubaî, kıt'a, nazm, metali,müfredat ve mesari)(Akün, 1994)

Belirtilen kadronun bütün divanlarda eksiksiz olarak bulunması söz konusu değildir. Buna çok yaklaşanlar, hatta çerçeveyi tam olarak verenlerin yanı sıra bu kadronun derece derece bir kısmının yer aldığı divanlar da vardır.

Bazı nazım şekillerinin tertibi sırasında farklar da olabilmektedir.Tarih manzumeleri ve küçük mesnevî parçaları ile şarkıların yeri kesin olmayıp bazı divanlarda gazellerden önceki kısımda, bazılarında ise gazellerden sonra gelirler. Bazen de bir divanın başka nüshasında aynı sıranın muhafaza edilmeyerek müstensihin yahut başka bir elin müdahale ve tasarrufu ile değiştiği görülür (Akün, 1994).

Klâsik edebiyat şairleri genel olarak divanlarını yukarıdaki düzene en yakın şekilde tertip etme gayretini gösterirler. Bu gayret Nüzhet Divanı'nda da görülür. Nüzhet Divanı'nın Millet Kütüphanesindeki nüshasında ve Süleymaniye Kütüphanesi nüshalarında bazı tertip farklılıkları görülse de amacın mürettep bir divan oluşturmak olduğu anlaşılmaktadır.

Nüzhet Divanı'nın Millet Kütüphanesi nüshasındaki tertibi; kasideler, musammatlar, tarihler, mesnevîler lugâzlar, gazeller, murabba'lar, rubaîler, mukataat, ebyât şeklindedir.

Divanın Süleymaniye Kütüphanesi nüshasında ise tertip; kasideler, naat gazeller, mesnevîler, gazeller, nakıs gazeller, rubaîler, mukataat, metalî ve müfredat, tarihler ve en son kısımda da şiir şerhlerini ve lugâzları ihtiva eden nesirler şeklindedir.

Nüzhet Divanı'nın yukarıda zikredilen tertip farklılıklarından (her iki nüshadaki tarih manzumelerinin farklı yerlerde yer alması, M. nüshasında gazeller kısmında Arap alfabesindeki sıraya göre "h" kafiyesinde yer alan naat gazellerin S.'de kasideler kısmında naatların hemen ardından diğer kasidelerden önce yer alması, S. nüshasında tahmislerle birlikte yer alan murabbaların, M. nüshasında gazellerden sonra yer alması) , M. nüshasında yer alan birkaç tarih manzumesiyle birkaç gazelin , S. nüshasında bulunmaması ve S. nüshasındaki bir şiirin ve şiir şerhi amacıyla yazılmış nesir parçalarının M. nüshasında yer almaması gibi farklılıklardan ve ayrıca yazı karakterlerinin farklılığından divanın bu iki nüshasının farklı zamanlarda farklı müstensihler tarafından tertip edilip yazıldığı sonucunu çıkarabiliriz. Tüm bu farklılıklara rağmen her iki müstensihin de amacının divanda belirli bir düzeni kurmak ve divanı mürettep bir divan haline getirmek olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.2. Nazım Şekilleri ve Nazım Türleri

Manzumelerin dize sayısı, kıt'a sayısı, bunların sıralanış düzeni, kafiye örgüsü, kompozisyonu gibi dış yapı ile ilgili kuruluş özellikleri nazım şekillerini doğurur (Pala, 1999).

Her edebiyatın kendi bünyesi ve özelliklerine uygun nazım şekilleri vardır. Türklerin İslâmiyet'i kabul etmelerinden sonra Türk edebiyatı Arap ve Acem edebiyatlarının etkisi altına girmiş, bu arada bu iki edebiyatın nazım şekilleri de benimsenerek kullanılmaya başlanmıştır. Bunların yanında millî nazım şekilleri olan dörtlüklerin de az çok değiştirilerek ve yeni adlar altında kullanıldığı görülür. (İpekten, 1999).

Bu nazım şekilleri kullanılırken birtakım anlayış ve uygulama farklılıklarına da rastlanır. Bu farklılıklardan Nüzhet Divanı'nda da yer alanları şunlardır:

Şiirlerin şekil itibarıyla belirlenmelerinde ve gruplandırılmalarında zaman zaman birtakım yanlışlıkların yapıldığı görülmektedir . Bu yanlışlar özellikle hacim itibarıyla küçük parçalar belirlenirken yapılmaktadır.

Örneğin, iki beyitli kıt'alar, ilk beyitlerinin kafiyelerine, hatta vezinlerine bakılmaksızın her zaman nazm ve rubaî ile karıştırılmıştır. Tezkireler ve şiir mecmualarında kıt'a ve nazm yerine rubaî, nazm yerine kıt'a denildiği gibi, mürettep divanların çoğunda bu üç şekil "rubâiyyât" ve "mukattaat" başlıkları altında bir arada toplanmışlar, özellikle kıt'a ile nazm hep bir arada sıralanmıştır (İpekten, 1999).

Ayrıca birini övmek, tarih düşmek, felsefî ve tasavvufî konuları işlemek için kaleme alınan bir nazım şekli olan kıt'ada mahlâs ve matla beyitlerinin bulunmayışı genel kaide olmakla birlikte uzun kıta'alarda şairler çoğunlukla mahlâslarını söylemişlerdir (İpekten, 1999).

Yukarıda sözü edilen türdeki aksaklıklara Nüzhet Divanı'nda da rastlanır. Nüzhet Divanı'ndaki tarih manzumesi olarak kaleme alınanların haricindeki kıt'alar, "mukatta'ât" başlığı altında nazmlar ile bir arada verilmiştir. Divandaki kıt'a ve kıt'a-i kebîrelerin tamamına yakınında mahlâs beyti bulunurken zaman zaman aynı nazım şeklinde matla beyitlerine de rastlanır.

Bu ufak tefek kusurların dışında her şair gibi Nüzhet de mensup olduğu edebiyatın kurallarına her alanda bağlı kalmak yolunda gösterdiği gayreti nazım şekillerine uymak yolunda da göstermiş ve şiirlerini bu anlayışla kaleme almıştır.

Nüzhet Divanı'ndaki şiirlerin nazım şekillerine göre sayısal dağılımı aşağıdaki şekildedir :

Kaside : 13
Mesnevi : 2
Musammat : ..... 16 (2 Murabba, 2 taştir, 12 tahmis)
Rubaî : ..... 11 (5 tanesi Farsça)
Mukattaât : ..... 16 (5 tanesi nazm, 11 tanesi kıt'a ve bu kıt'alardan biri 4 bentliktir.)
Kıt'a ve kıt'a-i kebîre (Tarih manzumeleri): 67
Gazel : ..... 179 (7 tanesi Farsça, 1 tanesi nâ-tamam gazel)
Ebyât : ..... 41 (1 tanesi Farsça)
Lûgaz : ..... 3 (Her üçü de nesir)

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı gibi Nüzhet Divanı'nda nazım şekilleri açısından çeşitlilik söz konusudur. Ayrıca çok sayıda nesir parçası (mektup ve şiir şerhi için yazılmış açıklamalar) da eserde mevcuttur.

Nüzhet Divanı'nda yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı gibi en çok kullanılan nazım şekli gazeldir. Gazel divan edebiyatı şairlerince en çok kullanılan nazım şeklidir. Bu nedenle bu edebiyata "Gazel edebiyatı" da denilmektedir. Lirik konusu, derli toplu yapısı ile gazel, şairlerin sanat göstermek, şairliklerini ispat etmek amacıyla kullandığı bir şekildir. Bilindiği üzere gazelin beyit sayısı divan edebiyatının ilk yüzyıllarında 15 hatta daha fazla olabilirken yüzyıllar ilerledikçe azalmıştır (İpekten,1999). Ayrıca gazelin beyit sayısının 5, 7, 9 gibi tek rakamlı olması da genel bir kabuldür. Bu nedenle divanlarda beyit sayısı çift rakamlı (6,8) olan gazeller genellikle azdır (Dilçin , 2000).

Divan şiirinin en yaygın nazım şekli olduğundan divanların büyük kısmını gazeller doldurur. Bir divan oluşturacak şair Arap elifbasını esas alarak her harf ile sona eren en az bir veya birkaç gazel yazmak zorundadır (Pala, 1999).

Nüzhet de her şair gibi ustalığını, gazelleri yoluyla sergilemeyi amaçlamıştır. Nüzhet'in gazelleri sanat ve söyleyiş açısından divandaki diğer şiirlerden farklıdır. Gazellerinde aşkın yanı sıra hikemî ve az da olsa tasavvufla ilgili konuları işlemiştir. Şuhâne gazel divanda yok denecek kadar azdır. Sanatkârane bir üslûbu benimsediği gazelleri yazarken her harften gazel yazmaya özen göstermiş, kafiye bulma zorunluluğu olan harflerde Farsça gazellere yer vermiştir.

Kaside bilindiği üzere din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan şiirdir. Kasidenin beyit sayısı 9 beyitten 100 beyte kadar olabilir. Kasideler konularına göre tevhid, münâcaat, naat, methiye gibi adlar alırlar. Nüzhet Divanı'nda en uzun kaside 81, en kısa kaside 11 beyitlidir. Divanda yer alan 13 kasideden 8 tanesi naat, 5 tanesi methiyedir.

Mesnevî, divan edebiyatında daha çok uzun konuları işlemek amacıyla kullanılmış bir nazım şeklidir. Kendine has birtakım şekil özellikleri nedeniyle bu amaca hizmet etmiştir. Genel olarak uzun olan mesnevîlere karşı daha az kullanılan kısa mesnevî parçaları bazen kaside yerine övgülerde, lûgaz ve muamma söylemede ya da küçük hikâye konularında yazılmışlardır. Nüzhet Divanı'nda yer alan iki mesnevîden biri övgü amaçlı biri de mizahî konulu küçük bir hikâye olarak kaleme alınmıştır.

Musammatlar ise tahmis ve taştir ayrılmaksızın "Tahmîsat" başlığı altında verilmiştir.

Nüzhet Divanı'nda en çok kullanılan nazım şekillerinden kaside, gazel ve tarih manzumelerindeki beyit dağılımı şu şekildedir :

Kaside sayısı :	1	1	2	1	1	1	2	2	2
Beyit sayısı :	81	80	64	61	45	43	32	16	11
Gazel sayısı :	2	12	67	71	10	14	1	1	
Beyit sayısı :	4	5	6	7	8	9	10	13	
Kıt'a sayısı :	5	1	9	3	4	7	3	5	1
Beyit sayısı :	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kıt'a sayısı :	10	3	1	10	2	1	1	1	
Beyit sayısı :	11	12	13	16	17	27	29	30	

Nüzhet'in, divanındaki gazellerin beyit sayısını belirlerken özellikle çift rakamlı sayıları kullanmamak yolunda özel bir eğilim göstermediği sonucunu divanda yer alan 6 beyitli 67 tane gazelden çıkarabiliriz. Dokuz beyitten fazla gazel yazmamaya özen gösterdiğini de divanda sadece 1 tane 10 beyitli gazel, 1 tane de 13 beyitli gazel bulunmasından anlayabiliriz. Bunun yanı sıra Nüzhet'in 5 beyitli gazel yazmaya da fazla rağbet etmediği divanda sadece 12 tane 5 beyitli gazel bulunmasından anlaşılmaktadır.

Manzumelerin konu bakımından sınıflandırılmasından "nazım türleri" doğmuştur. Nazım türlerinin incelenmesinde dize ve uyak düzeninin önemi yoktur. Önemli olan manzumede işlenen konudur. Ayrıca bir konunun mutlaka belli bir nazım şekli ile anlatılması şartı aranmaz. Ancak kimi konuların özellikle divan şirinde bazı nazım şekilleri ile çokça anlatıldığı görülür. Mersiyelerin terkib-i bend biçiminde anlatılması gibi.

Divan şiiri nazım türleri daha çok kaside nazım şekliyle yazılır. Tevhid, münacat, naat, methiye, fahriye, hicviye, mersiye bunlardandır (Pala, 1999). Bunun yanı sıra türlerin anlatılmasında başka nazım şekilleri de kullanılır.

Nüzhet Divanı'ndaki nazım şekillerinin çeşitliliğine karşın nazım türlerinde fazla bir çeşitlilik görülmez. Divanda nazım türü olarak sadece naat ve methiyeye rastlanır. Biz bu yargıya varırken tasnifte kolaylık olması açısından Hz. Peygamber için yazılmış bir lihye-i şerifi naat olarak, Sultan III. Mustafa için yazılmış bir sıhhatnameyi de medhiye olarak kabul ettik. Bu iki tür dışında ölüm konulu tarih manzumelerinde zaman zaman mersiye üslûbuyla yazılmış birkaç beyte tesadüf edilse de bunların müstakil bir nazım türü olarak adlandırılması zordur. Nüzhet, divanda nazım türlerini ayırmamıza yardım eden bu iki konuyu işlerken geleneksel kullanımların dışına fazla çıkmamış, her iki türü de genellikle kaside nazım şekliyle kaleme almıştır. İstisnaî bir durum olarak Sultan III. Mustafa için yazılmış olan sıhhatname murabba' şeklinde kaleme alınmıştır. Ayrıca kaside şeklinde yazılmış naatların yanı sıra divanda gazel şekliyle de yazılmış 11 tane de naat bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Nüzhet, yazdığı tarih manzumelerinde de memduhlarını abartılı bir üslûbla övmüştür. Bu övülenler yaşadığı dönemin padişahları, vezirler, darüssaade ağaları ve şeyhülislâmlardır.

Nüzhet Divanı'nda yer alan iki nazım türü ile ilgili örneklere ait bazı beyitler aşağıdaki şekildedir:

Naat- İstişfa

Gönülde fikret-i laʿliñ rumūz-ı cān gibidir
Dehen nihān u nihān noḳṭai dehān gibidir (2/1)

O şūḫ-ı nūr-siriştiñ fürūġ-ı çeşmānı
Gönül sipihrine ḳandīl-i ferḳadān gibidir (2/2)

Rehā-yāb it kemend-i bīm ü ümmīdiñ telāşından
Esīr itme amān şāh u gedāya yā Resūlu'llāh (256/3)

Tevekkül menzilinde güşe-i vaḥdet ʿināyet ḳıl
Düşürme vādī-i ḫavf u recāya yā Resūlu'llāh (256/4)

Methiye

Zihī aġa-yı ʿālī-baḫt u ʿālī-ḳadr-i devlet kim
Ḳul eyler reʾy-i pāki cān u dilden serv-i āzādı (12/9)

Netīce bendesiyim dergehinde ben daḫi anıñ
Duʿā-yı devletine vaḳf idüp bu ḳalb-i nā-şādı (12/10)

Ḫudā ʿömr ü günün ẕāt-ı şerīfin ber-devām itsün
Ḫilāfında olanlar görmesünler rūy-ı ābādı (12/11)

2.1.3. Vezin

Nazım ahenginin ölçüsü vezindir (Pala, 1999). Şiirde müzikaliteyi sağlamanın yolu vezni iyi kullanmaktan geçer.

Bilindiği üzere divan şiirinin üzerine kurulduğu temel ve onun ayrılmaz bir rüknü, İslâmî edebiyatların ortak vezni olan aruzdur. Divan şiiri bütün gelişmesini aruzla ve aruzun etrafında yapmıştır. Divan şiiri, asırlar boyunca sesini aruzdan almış ve musikisini hep onda aramıştır. Türk edebiyatı, Arap edebiyatının malı olan aruzu İran şiirindeki işlenmiş ve farklılaşmış şekliyle kabul etmiştir (Akün, 1994).

Aruz esas itibarıyla Türkçenin ses yapısına aykırı olan bir vezindir. Bu nedenle aruzun Türkçeye uydurulmasında ilk yüzyıllarda birçok sorun yaşanmıştır. Daha sonraki dönemlerde yetişen Fuzulî, Bakî, Nef'î, Şeyh Galib gibi şairlerin elinde bu sorunlar ortadan kalkmış ve divan şiirinin en güzel örnekleri bu şairlerin kaleminde hayat bulmuştur.

Her divan şairinde olduğu gibi Nüzhet'de de aruzu ustaca kullanma çabası vardır. Şiirlerini zaman zaman kalıba uydurma güçlüğü çeken şair imale, zihaf gibi aruz kusurlarını işlediği gibi sonu "–ân" olan hecelerin bir buçuk alınamayacağı kuralını da çoğunlukla görmezden gelmiştir. Bazen de hece eksikliği ya da hece fazlalığı gibi durumlarla vezne uymayan beyitlere tesadüf edilmiş ve bunlar dipnotta gösterilmiştir. Tüm bu hatalar onun şairlik gücü dikkate alındığında hoş görülecek türdendir.

Nüzhet Divanı'nda Farsça şiirler ve rubaîler haricindeki şiirlerde kullanılan aruz kalıpları şunlardır :

Hezec Bahri

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün, 108 şiir
Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün, 9 şiir

Remel Bahri

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün, 66 şiir
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün, 40, şiir
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün, 3 şiir

Müctes Bahri

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün, 64 şiir

Muzari Bahri

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâîlü Fâ'ilün , 28 şiir
Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün , 3 şiir

Hafif Bahri

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün, 2 şiir

Yukarıdaki dağılımda da görüldüğü gibi Nüzhet Divanı'nda en çok hezec bahri, müctes bahri ve remel bahrinin kalıpları kullanılmıştır.

İran şiirinde çok kullanılmış hezec bahri Türk şairlerince de sevilen bir bahirdir. Remel bahrinden sonra en çok benimsenerek kullanılan bu bahir olmuştur (İpekten, 1999). Nüzhet, eserinde bu bahrin dilimizde de en çok kullanılan "Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün" kalıbını kullanmış ve bu kalıpla tüm nazım şekillerinde şiir yazmıştır (6 kaside, 63 gazel, 23 tarih, 2 tahmis, 1 murabba, 3 kıt'a ve 10 beyit). Bu kalıptan sonra remel bahrinin "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" ve "Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün" kalıplarını sıklıkla kullanma yoluna gitmiştir. Remel bahrinin zikredilen iki kalıbından ilki hem ahengi hem de kullanılışının kolaylığı nedeniyle Türk şairlerince çok benimsenen ve kullanılan bir kalıptır. Sözü edilen ikinci kalıp ise, ilk tef'ilesinin "Fâ'ilâtün" son tef'ilesinin "Fa'lün" şeklinde değiştirilerek kullanılması yanında, ahenkli ve kıvrak olması ve Tükçenin kısa hece özelliğini de karşılaması nedeniyle edebiyatımızda her tür nazım şeklinde kullanılmıştır (İpekten ,1999). Nüzhet Divanı'nda bu kalıplardan birincisiyle 3 kaside, 27 gazel, 22 tarih, 4 tahmis, 3 kıt'a ve 7 beyit ; ikincisiyle ise 1 kaside, bir mesnevî, 15 gazel, 12 tarih, 2 tahmis, 1 murabba ve 8 beyit yazılmıştır. Bunlardan başka Nüzhet Divanı'nda kullanım sıklığı açısından hiç de yadsınamaz bir yere sahip olan diğer bir kalıp da müctes bahrinin "Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün" kalıbıdır.Uzun ve kısa hecelerin art arda sıralanmasıyla ahenkli ve bu yüzden de Türk şairlerinin beğenerek kullandıkları kalıplardan biridir. Değişik nazım şekillerinde kullanılmışsa da en çok kaside, gazel ve kıt'alarda görülür (İpekten, 1999). Nüzhet'in eserinde bu vezinde yazılmış 63 şiir bulunması şairin bu vezni severek kullandığının kanıtıdır. Eserde bu vezinle yazılmış 2 kaside, 44 gazel, 5 tarih, 1 tahmis, 4 kıt'a ve 8 beyit bulunmaktadır. Yukarıda sözü edilen sıkça kullanılmış kalıpların dışında divanda 28 defa kullanılan bir diğer kalıp da muzari bahrinin "Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâîlü Fâ'ilün" kalıbıdır. Bu da yine divan şairlerince ilk devirlerinden başlayarak sıkça kullanılan bir kalıptır. Divanda bu kalıpla 1 kaside , 14 gazel, 4 tahmis, 2 kıt'a ve 7 de beyit yer almaktadır.

Yukarıdaki verilerde rubaîlerde kullanılan kalıplar değerlendirmeye katılmamıştır. Rubaî kalıplarını ayrıca vermek daha uygun bulunmuştur. Bunun nedeni rubaîlerin kendine has birtakım vezinlerle yazılması ve hiçbir nazım şeklinin vezin kullanımı konusunda sahip olmadığı bir serbestiye sahip olmasıdır. Bilindiği gibi rubaî dışındaki tüm nazım şekillerinin başından sonuna kadar aynı vezinle yazılması genel bir kural olarak kabul görmüşken rubaîde böyle bir zorunluluk yoktur. Şair rubaînin her dizesini farklı bir vezinle yazabilir. Nüzhet'in de bu yolu zaman zaman tercih etmesi bizi rubaî vezinlerini ayrı bir başlık altında vermeye sevketmiştir.

Nüzhet Divanı'nda yer alan 6 Türkçe rubaîden vezni bulunabilen 21 mısra'ın vezin dağılımı şu şekildedir:

Ahreb

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlün Fâ', 6 dize
Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûl, 1 dize

Muzari bahri

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün, 8 dize

Hezec Bahri

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün , 6 dize

2.1.4. Kafiye

Kafiye en az iki dize sonunda, anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir. Bu ses benzerliği şiirde ahengi sağlayan en önemli iki unsurdan biridir.

Divan şiirinde kafiye, bir şairin nazımda kudret ve kabiliyeti hususunda bir ölçü sayılır. Şair kafiyelenmesi güç kelimeleri seçerek hünerini ve nazma hâkimiyetini göstermek ister (Akün, 1994).

Divanlarda alfabenin her harfinden kafiyeli olan gazeller sıralamak bir maharet sayıldığından kafiye imkânı çok dar ve sınırlı olan harflerle kafiye yapmak merakı yüzünden zaman zaman zorlama beyitler yazmak durumuna da düşülmüştür (Akün, 1994).

Divan şairlerince ustalık ölçütlerinden biri kabul edilen kafiye konusu Nüzhet'in eserinde de geleneksel divan şiiri anlayışı içerisinde ele alınmıştır. O da her harften kafiyeli şiir yazmaya özen göstermiş, bunu yaparken de bazı kural ihlalleri sergilemiştir. Nüzhet Divanı'nda kafiye konusu ile ilgili yanlış uygulamalar; zaman zaman ses benzerliğine dayanan kulak kafiyesi yapması, aynı türden ve aynı dilden kelimelerin (isimle isim, fiille fiil, sıfatla sıfat ve Arapça kelime ile Arapça kelime, Farsça kelime ile Farsça kelime) kafiyelenmesine dikkat etmemesi ve nispet *î* si ile Türkçe kelimelerdeki "i" leri kafiyeli olarak kullanması olarak sıralanabilir. Aşağıda yer alan beyitler bu hatalara örneklik etmektedir:

Üstüẖʷān ẓann eyleme bāl-i hümā-yı evc-i ʿaşḳ
Bu firāşīde ḥaşīr-i zīr-i pehl*ūdur* baña

Ḥāl-i cānānı görelden nāfeden vāresteyim
Ḥāṣılı ben bildigim lāyıḳ olan b*udur* baña (169)

Ḫaṭṭ bozdı bāġ-ı ḥüsnüni bir *aya* ḳalmadı
Ol mehveşimde nāz idecek m*āye* ḳalmadı

Hep oldı bitdi mīve-i āmāl-i dünyevī
Daʿvā netīce yār ile ferd*āya* ḳalmadı (285)

Ḫulūṣ-ı ẕātına şāhid yeter kim böyle bir maʿbed
İdüp nām-ı hümāyūnıyla kesb-i şevket ü şānı

Bu ḫayra niʿmet-i nā-geh ẓuhūr ıṭlāḳ olur likin
Yazılmış tā ezel ḳayd-ı ʿatīḳi Nūr-ı ʿOṯmānī

"tecellī yā Resūlu'llāh, tesellī yā Resūlu'llāh, mahallī yā Resūlu'llāh, çepellī yā Resūlu'llāh , bellī yā Resūlu'llāh , halli, Leylī yā Resūlu'llāh yā Resūlu'llāh" (257)

Yarım Kafiye

Dize sonlarında yalnız bir harf benzerliğine dayanan kafiyedir. Divan şiirinde pek kullanılmayan bu kafiye türüne Nüzhet'in de rağbet etmediği, şiirlerinde yarım kafiye kullanmamasından anlaşılmaktadır.

Tam Kafiye

Dize sonlarında, bir sesli bir sessiz harfin benzeşmesiyle oluşan kafiye türüdür. Ayrıca ünsüz harf benzerliği olmayıp uzun ünlülerin (â,î,û) benzerliği de tam kafiye sayılmaktadır. Nüzhet Divanı'nda her iki yolla da oluşturulmuş birçok tam kafiye örneği mevcuttur. Nüzhet'in uzun ünlülerle kafiye yapma merakı eserinde sadece tek uzun ünlüyle oluşturulmuş çok sayıda kafiyeden anlaşılmaktadır.

Müdām olmuş piyāle şevḳle leb-ber- l*eb*-i mīnā
Anıñla var ise rūḥ-āşinādır meşr*eb*-i mīnā (110/1)

Çekdik egerçi vaż*ʿ*-kec-i nā-bec*ā*-yı baḫt
Olduḳ velīk şimdi yine āşin*ā*-yı baḫt (120/1)

Zengin Kafiye

Dize sonlarında üç veya daha fazla sesin benzeşmesiyle ortaya çıkan kafiye çeşididir (Pala, 1999). Arapça ve Farsça sözcüklerdeki bir ünsüz ve bir uzun ünlü ile yapılan uyaklar da zengin uyak sayılır (Dilçin, 2000). Nüzhet Divanı'nda sıkça kullanılan zengin kafiyeler de bu şekilde oluşturulmuştur.

Bād-ı ġam ile ḳaddimi m*īm* eyleme yā Rabb
Ṭabʿım bu melāletle saḳ*īm* eyleme yā Rabb (116 / 1)

Göñül iḳlīmini naḳş eyleyen bī-r*eng* yazmışdır
Feżā-yı lā-mekānı anda bir fers*eng* yazmışdır (158 / 1)

2.1.5. Redif

Redif asıl kafiye harfi olan revi harfinden sonraki , ses, kelime veya cümlelerdir. Redif divan şairi tarafından kafiyenin bütünleyicisi ve zenginleştiricisi olarak kabul edilmiştir. Ustaca kullanıldığında şiiri bir atmosfer içine alır ve onu bir dizi çağrışıma açar. Redifler çok defa divan şiirinin, Türkçenin ifade imkânlarını, söyleyiş hususiyetlerini denediği ve ana dilde kendisini bulduğu tarafıdır (Akün ,19994).

Nüzhet Divanı'ndaki şiirlerin büyük kısmı rediflidir. Divanda bilhassa kelime redif sıkça kullanılmıştır. Rediflerin tamamına yakını Türkçe ek, kelime ya da kelime gruplarıyla oluşturulmuştur. Nüzhet redifli söyleyişi özellikle gazel ve kasidelerde tercih etmiştir. Divanda yer alan on üç kasideden on tanesi ve yüz yetmiş dokuz gazelin yüz altmış dördü müreddef olarak kaleme alınmıştır. Tarih manzumesi olarak kaleme alınan kıt'alarda redifi pek tercih etmediği, altmış yedi manzumeden sadece yirmisinin redifli olarak yazılmasından anlaşılmaktadır.

Nüzhet Divanı'nda kullanılan redif türlerinden örnekler şunlardır:

Ek Redif

Sürmesā çeşm-i suḫan-gū ṣūretā dem-beste*dir*
Ḫūn-ı ʿāşıḳ nūş ider perhīz bilmez ḫaste*dir*
Gerçi ol cevr-āşinā bī-gāne-ḫū nev-reste*dir*
Her şikenc-i ṭurresinde bir gönül dil-beste*dir*
Her nigāh-ı ġamzesi ḳatl-i dile eyler şitāb (30 / II)

Feraḥ-peẕīr-i kelām-ı ḥayāt-dāde*siyüz*
Nesīm-i ʿāṭıfetiñ gül gibi güşāde*siyüz* (187 / 1)

Kelime redif

Ḫāl-i künc-i deheniñ ʿanber-i sārā *görinür*
Ḫaṭṭ-ı ʿanber-şiken andan daḫī aʿlā *görinür* (151/1)

Niçün ey dil esīr-i kākül-i ḫam-der-ḫam *olmazsıñ*
Girībānı alup dest-i sivādan bī-ġam *olmazsıñ* (209/1)

Kelime grubu hâlinde redif

O dem ki şīşe-i ṣahbā *ṭolar ṭaşar boşalur*
Sirişk-i dīde-i mīnā *ṭolar ṭaşar boşalur* (163/1)

Biḥamdli'llāh o fettān ġayra meftūn *oldıġın gördük*
Elifveş ḳaddi bār-ı ʿaşḳ ile nūn *oldıġın gördük* (215/1)

2.2. Dil ve İfade Özellikleri

XVIII. yüzyıl klâsik edebiyatımızın genel durumunda herhangi bir değişikliğin olmadığı bir dönemdir. Bu yüzyılda sanat anlayışı ve edebiyat türleri geçmiş

yüzyıllardakinin devamıdır. Bu yüzyıla gelinceye kadar edebiyatımızda büyük üstatların yetişmiş, edebî türlerin hepsinde mükemmel eserlerin verilmiş olması bu dönemin şairlerinin işini güçleştirmiştir. Bu yüzyılın şairleri edebî kültür ve teknik maharet bakımından yetkin ve güçlü olmakla birlikte eski üstatların yolunda başarılı şiirler yazmaktan öte üstün bir sanat gücü gösterememişlerdir. XVIII. yüzyıl şairleri , Necâtî, Bakî, Fuzûlî, Nef'î, Nâilî gibi büyük üstatların şiirlerine nazireler yazarak hem onlara erişebilmek çabasını göstermişler hem de kendi sanat güçlerini ispat etmek istemişlerdir. Fakat XVIII. yüzyıl şairlerinin asıl örnek aldıkları iki büyük üstat kasidede Nef'î, gazelde Nâbî olmuştur. Ayrıca bu yüzyılda yetişen Nedim ve Şeyh Galip gibi iki büyük şairin zaman zaman halk zevkine yaklaşan söyleyiş özellikleri ve hatta Nedim'den daha fazla geleneğe bağlı bir şair olan Şeyh Galib'in "Türkî-i basit" ile bir gazel yazması ve Nâbî'nin Hayr-âbâd'ının dilini çok terkipli bularak eleştirmesi; "şarkı"şeklinin bu dönemde aşırı rağbet görmesi ve bunun yanı sıra özellikle yüzyılın ikinci yarısında yetişen Sünbülzade Vehbî, Enderunlu Fazıl gibi şahsiyetlerin büyük sanatçı olamamaları yüzünden sade dille yazmak, halk zevkini şiire sokmak adına basitleşmeleri ve yer yer zevksizliğe düşmeleri dönemin sanat ve dil anlayışı üzerine dikkat çekici noktalardır (Mazıoğlu, C.XXXII).

İşte bu atmosfer içinde yetişen Nüzhet'in eserindeki dil ve ifade hususiyetleri özellikle Nâbî ekolüne yakındır. Nüzhet'deki Nâbî tarzına yakınlığın en büyük kanıtları, eserinde Nâbî'nin şiirlerine yazdığı tahmislerdir. Ayrıca XVIII. asırda Nâbî tarzı şiirin en büyük temsilcisi sayılan Koca Ragıp Paşa'nın şiirini de tahmis etmiştir. Nüzhet aynı zamanda Koca Ragıp Paşa'nın mühürdarlığını da yapmıştır. Bu iki şair dışında Nüzhet Nâilî, Fâsih, Refî', Halîmî,Vehbî, Sabrî ve Nâşid'in gazellerine de tahmis yazmıştır. Şiirlerinde kullandığı dil dönemin genel anlayışıyla bağdaşmaktadır. Mahallileşme akımının etkisi eserde pek hissedilmemekle birlikte zaman zaman halk söyleyişine uygun kullanımlara rastlanır. Bu söyleyişler özellikle lâtife üslûbuyla tahkiyeli biçimde kaleme aldığı mesnevide yer alır. Bu birkaç nadir örnek dışında eser klâsik söyleyişin tüm çizgilerini taşır. Özellikle nesirlerindeki dil, döneminin genel anlayışına uygundur. Anlamın geriye itilmesi ve sanat gösterme amacıyla uzun ve anlaşılmaz terkipler kurulması gibi uygulamalar onun nesirlerinde açık bir şekilde görülür. Nüzhet'in dilinde anlamı ağırlaştıran özellikle Farsça unsurlardır. Şair yer yer Arapça kullanımlara yer verse de ağırlık Farsça kelimelerden yanadır. Onun Farsçaya vâkıf olduğunu eserindeki Farsça şiirlerden ve Farsça beyit şerhlerinden anlayabiliriz. Arkaik diyebileceğimiz Anadolu Türkçesi söyleyiş özelliklerine birkaç kelime dışında hemen hemen hiç rastlanmaz.

Nüzhet Divanı'nda yer alan halk söyleyişine, Arapça ve Farsça unsurlara aşağıda örnekler gösterilmiştir.

Halk Söyleyişleri

Nüzhet Divanı'nda yukarıda da belirtildiği gibi halk söyleyişine örneklik edebilecek kullanımlar sınırlıdır. Divanda geçen "şimdicik (4/57), kaçan (300/4), her kaçan (4 / 35, 155 / 9, 267 / 6), neydügin (5 / 39, 202 / 1), şimdengerü (27 / I), viricek (93 / 6), birle (29 / nesir, 52 / 6, 54 / 12, 57 / 16, 76 / başlık, 81 / 2, 103 / 14, 217 / başlık, 219 / başlık, 324 / nesir), görelden (109 / 4, 160 / 3, 169 / 5, 185 / 1), çekelden (124 / 5), gözgü (207 / 3)" gibi kelimeler halk söyleyişi örnekleridir.

Ṭabʿ-ı Nüzhet *her ḳaçan* olsa şeker-rīz-i maḳal
Zāġ-ı kilki reşk-i ṭūṭī-i suḫan-gū gösterir (155 / 9)

Ṭutup dāmān-ı zülf-i yāri devlet *neydügin görsek*
Ṣafā-yı Leyletü'l-ḳadr-i muḥabbet *neydügin görsek* (202 / 1)

Arapça unsurlar

Cümleden ḳaṭ'ü'l-naẓar her gördigin tefrīḳ ider
Beyże-i dilden çekilmiş tīġ-ı bürrāndır nigāh

Ġā'ibāne faḫr ile ta'bīre gelmişdir kelāl
Min-ba'd dil neciyye-endāz-ı leb-i iẓhār olur

Farsça unsurlar

Bir bakışla beni itdi iki kerre maḳtūl
Ẕü'l-fikār-ı nigeh-i dīde-i aḥvel bu mıdır

Faẓlasından ṭāḳ-ı 'arşa perde-i nüh-tüy olur
Ḫāric-i endāze-i taḫmīndir dībā-yı 'aşḳ

2.2.1. Edebî Sanatlar

Klâsik Türk edebiyatı sözün sanatlarla süslenerek, söyleyişin büyük önem taşıdığı bir edebiyattır. Bu edebiyatın genel sanat anlayışına göre mana bir dilber ise edebî sanatlar onun zînet eşyasıdır. Mana denilen dilberi alımlı bir şekilde süslemek yetenek ister (Pala, 1999).

Şairin sözü süslemede en büyük yardımcısı edebî sanatlardır. Edebî sanatlar zekâ ve duyguların birleşimi ile ortaya çıkan bir terkiptir. Bu terkip şiirin içine ne kadar iyi yerleştirilirse sözün tesiri ve dikkati cezbetmesi de o kadar etkili ve kalıcı olur.

Bu çerçevede Nüzhet Divanı'na bakıldığında şairin mensup olduğu edebiyatın gereğini yerine getirmek hususunda büyük çaba sarf ettiği görülmektedir. Divanda edebî sanatların hemen hepsinden örneğe tesadüf edilmektedir. Bununla birlikte Nüzhet'in şairlik gücüyle doğru orantılı olarak edebî sanatları kullanmakta orijinal yaklaşımlar sergileyemediği de görülmektedir.

Divanda kullanılan edebî sanatlara örnek olarak şunlar gösterilebilir :

Tenasüp

Ser-ā-pā gülşen-i ma'nāyı şād-āb itmege Nüzhet
Ḳānāt-ı ḫāmesin bir lüle-i tesnīm göstermiş (191 / 7)

Mükeḥḥal çeşm-i māderzād dil-berden naẓar degdi
Çekildi gelmez oldı sürmesi şehr-i Sıfāhānıñ (212 / 6)

Birinci beyitte şâd-âb, kanât-ı hâme, lûle ve tesnim kelimeleri arasında; ikinci beyitte ise mükehhal, çeşm, nazar, çekil-, sürme, ve Sıfahan kelimeleri arasında tenasüp sanatı vardır.

Tezat

Bu vaḳt-i pür-miḥende gül ġam çeker çemende
Var ise şimdi ḫande mestānelerde ḳalmış (188 / 5)

Ehl-i ġaflet ıżṭırāb ile sükūnet-yāb olur
Cünbüş-i gehvāre ṭıfla māye-baḫş-ı ḫ'vāb olur (323 / 18)

Beyitlerin birincisinde mihen, gül, gam çek-, hande kelimeleri arasında; ikinci beyitte de ıztırab, sükûnet, cünbüş, hâb kelimeleri arasında tezat sanatı vardır.

Teşbih

ᶜAks-i reng-i cām-ı gülgūn ile dest-i dil-berān
Pençe-i ḫūnīn-i mercāndır ya naḫl-i erġuvan (323 / 31)

Çemenden çāk-i dil olmaz refū-yāb-ı şafā zīrā
Çenarıñ sāyesi bir pençe-i āzārdır sensiz (178 / 3)

Beyitlerin ilkinde dilberin eli mercana ve erguvana; ikincisinde ise çınarın yaprağı azarlamak için kalkan bir ele teşbih olunmuştur.

İstiare

Bu çār-sūya el-ḥaḳḳ gelmiş kesād-ı muṭlaḳ
Dād u sitād ancaḳ mey-ḫānelerde ḳalmış (188 / 2)

Tā ḥaşr olunca dīde-güşā olmasam n'ola
Mest-i nigāh-ı nergis-i pür-neşvenākiñim (226 / 2)

Birinci beyitte dünya açık istiare yoluyla çarşıya, ikinci beyitte ise sevgilinin gözü nergise benzetilmiştir.

Telmih

Ḥaḳḳını bilmede ḫalḳ eylediler çünki ḳuṣūr
Dār-ı ᶜuḳbāya çakildi bu elemle Manṣūr (323 / 16)

Ḫaṭ u zülf ne emir eylerse dir başım yüzüm üzre
Gürūh-ı mār u mūrı żabṭ iden ḫātem midir laᶜliñ (213 / 3)

Beyitlerin ilkinde Hallâc-ı Mansur'a, ikincisinde ise Hz. Süleyman'ın üzerinde ism-i a'zam yazan yüzüğüne telmihte bulunulmuştur.

Leff ü Neşr

ᶜAraḳ mı sīne-i şāfıñda cā-be-cā görinen
Yāḫud ki ceyb-i şadefde dür-i ḫoş-āb mıdır (147 / 3)

Şıḳıldı ġonca ḫamūş oldı bülbül-i gülşen
Görünce laʿliñi güş eyleyince güftārıñ (210 / 3)

İlk beyitte arak ve dür-i hoş-âb ile sine-i saf ve ceyb-i sadef kelimeleri arasında; ikinci beyitte ise gonca ve la'l ile bülbül ve güftar kelimeleri arasında leff ü neşr sanatı yapılmıştır.

Mübalağa

Merhem-i laʿliñ ile zaḫm-ı dili bağlamadıñ
Āteş-i reşk ile bī-gāneleri dağlamadıñ
Bī-mürüvvet nice dirsin ki baña ağlamadıñ
Ḫūn-ı eşk ile gözüm menbaʿ-ı Ceyḥūn oldı (291 / III)

Miyānı sāye-i mūdur efendi hīç şorma
Velī leṭafet-i ḫāl-i ʿiẕārı benden şor (167 / 2)

Şair, dörtlükte ağlamaktan gözünün Ceyhun nehrinin kaynağı gibi olduğunu söyleyerek, beyitte ise sevgilinin belinin kalınlığının kıl gölgesi kadar olduğunu belirterek mübalağa yapmıştır.

Hüsn-i Ta'lil

Degildir ḳāmeti ḫam-geşte çarḫıñ iḫtiyār ile
Żarūrī nev-civān-ı ṭabʿıma taʿẓīm göstermiş (191 / 6)

Sīnesi pür-dāġ olur nār-ı ḥasedle lāleniñ
Āteşīn ruḫsār ile ṣaḥrā-güẕār olduḳça sen (238 / 4)

Birinci beyitte şair, çarhın eğik olmasının nedenini sevgiliye saygı göstermek amacına bağlayarak; ikinci beyitte ise lâledeki siyahlığın sebebinin lâlenin sevgiliyi kıskanması olduğunu söyleyerek hüsn-i ta'lil yapmıştır.

İstifham

Lāyıḳ mı devr-i gül ola içmeyem müdām
Dil-berle ṣaḥn-ı gülşene hiç ḳılmayam ḫirām
Mümkün midir mütābaʿat-ı zühd ü ʿaḳl-ı ḫām
Ḳāʾil midir bu ẓulme ʿaceb ol şeh-i be-nām
ʿĀşıḳ olam da sākin-i mey-ḫāne olmayam (19 / II)

Bahar eyyāmı geldi dil-rübā münḳād u mey ḥāżır
Nedir bunda günahı söyle ey dil şimdi şeyṭānıñ (212 / 3)

Tevriye

Pāydār olmaz ṣafāsı eyler īrāṣ-ı ṣudāᶜ
Ḥāṣılı ṣunma ayaġ-ı meclis-i ṣahbāya dest (121 / 5)

Olunca zülf-i perīşān göñül olur mużṭarr
Yine baḳılsa sitem rūzgārdan görinür (150 /4)

Birinci beyitte ayak, ikinci beyitte ise rüzgâr kelimesi tevriyeli olarak kullanılmıştır.

Tecrid

Eger kör olsa daḫī çeşm-i baḫtım dest-i aᶜdādan
Yine ben Nüzhetā ümmīd-i kuḥl-ı Iṣfahān itmem (227 / 6)

Nigāh-ı neşve-i laᶜl-i nigāra ḥasīr ideli
Şarāb-ı nābı dile Nüzhetā yasāġ itdim (225 / 7)

Teşhis

Pertev-i mihr ile mühr-i jāle zāᵓil olmasa
Keşf-i rāz itmez ḳalurdı ḥaşre dek ser-beste gül (217 / 7)

Ṣabā esrārını mānend-i gül ḫalḳa ᶜayān eyler
Gülistāna gidüp aᶜdā il nūş-ı şarāb itme (270 / 3)

Birinci beyitte güle, ikinci beyitte ise sabaya kişi özellikleri yüklenerek teşhis sanatı yapılmıştır.

İrsâl-i Mesel

Beñzer mi yāre revnaḳ-ı pā-der-hevā-yı gül
Bir heftedir ancaḳ bu bāġda ṣafā-yı gül (220 / 1)

Bulur gürūh-ı ḥarābātiyān devām-ı ḥużūr
Ḫazīne ḥıfẓına vīrāne pāsbān gibidir (2 / 9)

Beyitlerde "Gülün ömrü az olur ." ve "Hazine viranede olur." atasözleri ile ilgili olarak irsâl-i mesel sanatı yapılmıştır.

İktibas

"Men ᶜaref" dersinde çoḳ hüşyārı ilzām eyledim
Ġāfil olma sen de ey ḫᵛāce beni gördükde mest (121 / 3)

Sevād-ı ḫaṭṭ-ı *"erselnāk"* dārü'l-ḥükm-i maḥşerde
ʿUṣāt-ı ümmete ḥırzü'l-emānsın yā resüle'llāh (255 / 3)

Nida

Yā İlāhī o gülün hem şāḫını hem ġoncasını
Bāġ-ı ʿālemde maṣūn eyle kederden her an (36 / 3)

Ey meh-i bedr-i żiyā-pāş-ı saḫā ḫoş geldiñ
Ve'y ḳamer ṭalʿat u ḫurşīd-liḳā ḫoş geldiñ (32 / 1)

2.2.2. Atasözleri, Deyimler ve Veciz İfadeler

Atasözleri ve deyimler ifadeyi güçlendirmek, anlatıma canlılık katmak ve söyleyişi cezbedici ve etkin kılmak için kullanılan dil birlikleridir. Bunlar halkın uzun süren gözlem ve tecrübelerine dayandığı ve onların dünya görüşlerini yansıttığı için ortak kültür hazinesi olarak kabul edilir. Özellikle deyimler az sözle çok şey ifade etme ve mecazlı söyleyişleri nedeniyle sözün gücünü göstermede çok önemlidir.

Bu kültür değerleri toplumsal ve bireysel iletişimin yanı sıra edebiyat sahasında da geniş bir kullanıma sahiptir.

Atasözleri ve deyimlerin şiirde kullanımı, devrin sanat anlayışı, şairin halk kültürüne yakınlığı ve şairlik gücüyle yakından ilgilidir.

Bilindiği gibi XVIII. yüzyıl, divan şiirinde hikemî şiir tarzının, sebk-i hindî üslûbunun ve mahallîleşme akımının etkilerinin görüldüğü bir dönemdir. Bu atmosfer içinde yetişip eser veren Nüzhet'in şiirleri atasözleri açısından incelendiğinde kullanımın çok sınırlı olduğu görülür. Şair bunların yerine fırsatını düşürdükçe veciz ifade olarak kabul edebileceğimiz birtakım söyleyiş özelliklerine ağırlık verir. Eser, deyimler açısından incelendiğinde kullanılan deyimlerde çok fazla çeşitlilik görülmez. Kullanılan atasözü, deyim ve veciz ifadeler beyitlerde tevriye, iham gibi çeşitli edebî sanatları kapsar mahiyettedir. Nüzhet Divanı'nda tespit edebildiğimiz atasözü, deyim ve veciz ifadeler şunlardır:

Atasözleri

Hazine viranede bulunur.

Bulur gürūh-ı ḫarābātiyān devām-ı ḫużūr
Ḫazīne ḥıfẓına vīrāne pāsbān gibidir (2 / 9)

İyi diye bilinen kötü olur.

Müşevveş olmada aḥvāl-i baht-ı kec-revden
Cihānda yaḫşi diyü bildügi yaman gibidir (2 / 60)

Hilye zırh olur.

Meger taᶜvīẕ-i bāzū itdi gülbün hilye-i pākin
Taᶜarruż eylemez şimdi aña bād-ı bed-i sermā (5 / 64)

Dağ üstünü bağ eylemek.

Himmeti ġāzīlere ṭaġ üstüni bāġ eyleyüp
Kıldı küffār-ı liᵓāmıñ darü'l-bevār (76 / 10)

Haremde namahrem gezmez.

Dil-i merd-i Ḫudā pā-māl-i esb-i ārżū olmaz
Ḥarīm-i cümlede nā-māhremāna cüst-cū olmaz (186 / 1)

Gülün ömrü az olur.

Beñzer mi yāre revnaḳ-ı pā-der-hevā-yı gül
Bir heftedir ancaḳ bu bāġda ṣafā-yı gül (220 / 1)

Ava giden avlanır.

O kebge dām ḳurup ṣaydına muḳayyed iken
ᶜAceb ki dīde-i şeh-bāzına şikār oldum (233 / 4)

Deyimler

bel bağla- (2 / 29), dehen-güşâ olama- (ağzını açama-) (2 / 47, 167 / 3), elinde yok semere (2 / 57), dilinde safa karar etme- (2 / 64), hanzal-çeş (3 / 17), gendüm-nüma vü cev-fürûş / gendüm-fürûş-ı cev-nümâ (buğday gösterip arpa satan) (3 / 22), kapı yoldaşı (3 / 28), güneşe kapıl- (3 / 34), âzim ol- (3 / 38), çûbek-nümâ (sopa gösteren) (3 / 51), vaz'-ı kadem et- (ayak bas-) (5 / 3), işaret kıl- (5 / 56), ateşin itfa et- (5 / 36), nazendelik et- (5 / 52) , dest sun- (5 / 63), ser-geşte ol- (5 / 77), menzilin bul- (5 / 78), harmanını kül eyle- (6 / 7), âlûde-dâmân (6 / 28), inkâra düş- (8 / 7), kelâl gel- (9 / 23), gûşuna gir- (9 / 32), şemşir arz eyle(et)- (10 / 10, 272 / 1), kulûbunı tathir et- (10 / 11), derdini sen çek safasını el sürsün (10 / 20), sâye bırak- (10 / 28), ah u feryâdı tas-ı sipihre çıkar-(12 / 6), Şam işi (13 / 14), birbiriyle başı hoşdur (13 / 15), bahtını aç- (13 / 16), sağ çık- (13 / 19), kel horos gibi merd-i heycâ (14 / 6), kelebek gibi pervaza gel- (14 / 18), bî-ser ü pâ (başsız , düzensiz) (14 / 16) , yoldaş ol- (14 / 15), ayakdaş ol- (14 / 19), kel tavuk kör horoz ile yoldaş (14 / 19), kör gördüğünü söyler (14 / 21), karga gibi başına üş- (14 / 21) , başın alıp git- (14 / 25), başlı başına gez- (14 / 27), baş çat- (14 / 31) , başını yoluna ko- (14 / 35), başı göge er- (14 / 35), Hak kele başını kaşıyacak tırnak vermesin (14 / 37), başından sav- (14 / 30), iş başa düş- (14 / 41), başdan azar eyle- (14 / 45), başını yol- (14 / 48), gözleri kan dol- (14 / 48), başında devlet olma- (14 / 53), kepek kurdı (14 / 54), kan çanağı (14 / 55), meges duzağı (14 / 55), başını alıp kaç- (14 / 59), canından bez- (14 / 62), başını hırkaya çek- (14 / 65), el elde baş başda (14 / 67), harf ata(ma)- (17 / III, 117 / 3, 259 / 4), tılsım boz- (18 / II), divane ol- (19 / I), zib-i encümen olma- (19 / 3), ayak bastırma- (19 / III), zahmet çekme- (21 / II),

bürehne-pa vü ser-ebdâl (21 / III), ayağına saç- (21 / IV), tuzaga düşürmek (düşürdüm sayd-gâh-ı dama) (22 / II), peykeri (yüzü) sol- (22 / IV), susuzluktan helâk ol- (22 / IV), taze can bul- (22 / IV), gözleri tol- (22 / IV), aklını al- (22 / V), yüz gösterme- (23 / IV), hâce-i nevruzdan haber ver- (23 / V), gümrükci gibi (23 / V), hatır ürkütme- (23 / VI), cefadan kesilme- (23 / VI), taş at- (23 / VII), deste gir- (24 / IV, 266 / 4, 124 / 7), sadpare ol- (27 / I), yüz çevirme- (27 / I), fark olunma- (27 / I), ar ve namustan geç- (27 / I), ümmid kes-(22 7 / II), feleğe çık- (26 / V), âb-ı istigfarda câme-şû ol- (27 / IV), hâkden berter ol- (27 / V), gûşe-gir-i inzivâ ol- (27 / VI), dâmen efşân ol- (27 / V), gönüle düş- (28 / I), gözden düş- (28 / I, III), canı canan oklarına hedef kıl- (28 / III), mübtelâ ol- (28 / IV, 273 / 1), dehânı hayretten açık kal- (28 / IV), çeşm-i rağbetden sâkıt ol- (28 / IV), (miyan-ı bezme) kan düş- (28 / IV), güftâra gel-(28 / V, 222 / 4), hamuş ol- (28 / V), zor bâzu göster- (28 / V), der-dest et- (28 / V), sitâresi yâr ol-(yıldızı yüksek) (28 / VI), ahteri düş- (yıldızı düş-) (28 / VI), dide dûz (28 / III), mest ü hayran ol- (28 / III), cigeri kebab ol- (30 / I), nefesi bağlı (30 / II), gönül katli (30 / II), hûn-ı âşık nûş et- (aşığın kanını iç-) (30 / II), perhiz bilmez hasta (30 / II), gönül katlet-(30 / II) , derde uğrat- (30 / V), gûşuna bir dürlü ses erme- (30 / V), ayak altına al- (30 / IV), hoş geldin (32), hoş gidüp hoş gel- (32 / 9), canı yerine gel- (32 / 11), gül gibi handan ol- (36 / 5), şu'le feşân ol- (38 / 7), kola çık- (41 / 5), yeri gel- (41 / 25), mihrcan zamanı ol- (42 / 1), amine hazıran ol- (42 / 26), dûşuna al- (omzuna al-) (43 / 3), münevver eyle- (45 / 4), habs-i nefes et- (45 / 8), hakikat camesin giy- (45 / 10), defter-i hayra dibace ol- (46 / 8), derya derya îsâr-ı güher et- (50 / 1), şan gel- (51 / 6), günden güne rif'at bul- (54 / 11), harf endâz ol- (55 / 4), zebanın dıraz eyle- (dilini uzat-) (55 / 4), kulûbı nâsı tamir eyle- (57 / 5), günü doğ- (57 / 19), kerem es- (60 / 1), meram üzre ol- (60 / 3), su gibi (malını) harc et- (63 / 3, 289 / 4), destin aç- (63 / 5), su gibi malın revan kıl- (65 / 5), kat'-ı nazar et- (66 / 2,151 / 4, 262 /4), nihan-ender-nihan ol- (66 / 3), dâmân çek- (eteğini çek-) (71 / 1), câme-i unsurdan insilah et- (70 / 1), revan ol- (70 / 2), başı canı terk et- (71 / 4), mekânı cennet ola (72 / 3), kal' et- (77 / 6), bir nefesde rüzgâra ver- (76 / 6), menzilin darü'l-bevar kıl- (76 / 10), kılıçtan geç- (76 / 7), dîmar ol- (76 / 7), mülkünü sele ver- (77 / 11), tarumar kıl- (76 / 11), başı kaydına düş- (76 / 12), nağme-rîz ol- (80 / 5), çeşm-i im'anı güşâd et- (dikkatlice gözünü aç-) (80 / 14), vakte eriş- (80 / 14), derman ver- (80 / 13), zemzem ve Ka'be hakkı için (82 / 5), nişan çek- (83 / 6), mamure eyle- (84 / 5), fütûr u kesel arız ol- (84 / 9), kurban ol- (84 / 10), halka-i icabete el dıraz et- (84 / 15), hatalardan hıfz ide (84 / 16), pir-i fâni kıl- (86 / 3), gül gibi açıl(ma)- (88 / 2, 97 / 8 ,167 / 4, 276 / 1), dide-i bedden mahfuz et- (kötü gözden koru-) (89 / 2), abdâre eyle- (89 / 3), ber- karar eyle- (89 / 3),sîrâb et- (92 / 3), makamın bul- (93 / 5), iki bâl ile pervaz et- (93 / 10), haber git- (93 / 16), çeşmine fer ver- (95 / 1), kadem bas(ma)- (7 / 29 ,95 / 2), el birliği et- (96 / 5), tatvîl-i suhan etme- (sözü uzatma-) (96 / 6), sim ü zerle fukara kalbini şadan eyle- (100 / 7), nigerân ol-(100 / 8), sürud u elhan eyle- (100 / 10), şikâr-ı pençe-i gürg-i ecel ol- (ecel kurdunun pençesine düş- (101 / 1), defter-i amal-i hayrını güşâd et- (101 / 3), dünyaya gel- (102 / nesir), gözleri aydın (102 / nesir), sipihre er- (göğe er-) (102 / 8), kulûbı rûşen et- (102 / 2), gûşa er- (102 / 10), ser-nigûn ol- (102 / 8), neşr-i envar eyle- (102 / 9), gül gibi güşâde ol- (103 / 2), bâd-engiz ol- (103 / 2), gül gibi güşâde eyle- (104 / 10), sırrını ifşa et- (104 / 6), nazar sal- (104 / 9), dehşet ver- (105 / 1), duhter ver- (105 / 2), mihr-i dırahşana eriş- (güneşe eriş-) (105 / 7), makbul eyle- (105 / 9), meyl etdir- (109 / 6), kadeh yâranı (109 / 3), müdam ol- (109 / 1), kadeh evradını terk eyleme- (110 / 6), piyade kalma- (110 / 7), mim eyle- (116 / 1), avare et- (116 / 2), denî-tab'a nedîm eyleme- (116 / 2), bâz eyle- (116 / 3), zer-i halis eyle- (116 / 4), tenvîr et- (117 / 1), zer-efşân eyle- (117 / 2), zencire çek- (117 / 3), süfre düz- (117 / 4), bî-reng et- (119 / 1),

bâlzen kıl- (119 / 2), sabit kıl- (118 / 2), nazra-pâş-ı rağbet olma- (121 / 4), gafil olma- (121 / 3), dest-i sitemden azade et- (119 / 7), yüz göster- (120 / 4), der- âgûş et- (120 / 5), kalbe cila ver- (122 / 2), terk-i ar eyle- (122 / 4), pâydâr olma- (12 / 5), dest sun- (121 / 5), ilac et- (123 / 1), bazar içinde harac ol- (123 / 3) , nakd-i can-ı ber-kef ol- (123 / 3), dara asıl- (123 / 6), revac bul- (123 / 7) , âdem perest ol- (121 / 5), hân-ı salâ çek- (124 / 5), bahaya kes- (125 / 2), mezad et- (125 / 2), atup tut- (125 / 4), bir karara bak- (130 / 3) , ayan okun- (131 / 4) , dîde-i ibretle bak- (131 / 5), cihana velvele sal- (132 / 3), ta'lik-i destar eyle- (133 / 2), bâzgûne ol- (133 / 5), seyr ü sefer kıl- (134 / 1), ser-fürû kıl- (134 / 2) , gafil mebâş (134 / 2) , menzil al- (134 / 4), bazar-ı şevk taciri (134 / 3), zevrak-ı cismi şikeste kıl- (135 / 3), ciğer şikaf (136 / 5), el yetişme- (136 / 7), çeh-nişîn ol- (137 / 6), gûşe-i çeşme sığın- (137 / 7), gülüp açıl- (138 / 1), pây-ı nazı ko- (138 / 6), rikaba basar gibi görün- (138 / 6), mail ol- (138 / 10), ciğer şikafte (140 / 1), ser-gerdan et- (140 / 2), hâlim yaman (141 / 7), dahl etme- (143 / 2) , sîh-i kebaba dön- (144 / 1), kan ile cam-ı şaraba dön- (144 / 1), âsiyâba dön- (144 / 4), dolu dolaba dön- (144 / 6), başına mürg-i dil-i avare dön- (145 / 1), çarh-ı kec-reftara dön- (145 / 1), mûsikâra dön- (145 / 2), saat-i devvâra dön- (145 / 3), pergâra dön- (145 / 5), gönlü düş- (146 / 1), nigeh misâl reh-i intizara düş- (146 / 1), leb-i cuybâra düş- (146 / 2), reh güzâra düş- (146 / 4), ıztırara düş- (146 / 5), mest et- (147 / 2) , fülk-i tahammüli şikest eyle- (147 / 5), nisar yaz- (148 / 4), giribanını çak et(dir)- (149 / 3, 154 / 7), mest eyle- (149 / 4), dîde-dûz ol- (150 / 2), suyun buldur- (153 / 1), kâm al- (153 / 6), elem çekme- (153 / 6), divane kıl- (154 / 1), bir bakışla iki kerre maktul et- (154 / 2), mil ile- (153 / 4), sakîl işle- (153 / 6), güm-reh ü güm-nâm et- (154 / 5,) , çîn-i ebru göster- (155 / 1), nazar kıl- (156 / 3, 204 / 1, 262 / 9), gönlün al- (156 / 5), dil getür- (156 / 5), kadrini püşt et- (157 / 9), pâmâl et- (159 / 1), dizgin gör- (159 / 3, 224 / 7), serkeş ol- (159 / 3), terk-i can eyle- (161 / 3), selâmet bul- (161 / 3), gözünde uç - (161 / 7, 210 / 1), gam çek(me)- (164 / 2,188 / 5, 215 / 6, 264 / 3), şeşhane kadehden mey ver- (166 / 3), encüm-şümar et- (167 / 5), reşk âver et- (168 / 1) ,nem kap- (168 / 2), bendin güşâd et- (168 / 4), âhen-dilin nerm et- (168 / 6 , 185 / 4), libâs-ı ar u nengden uryan ol- (170 / 4), ser-gerdan ol- (170 / 3), püf-kerde ol- (170 / 6), bîdâr ol- (170 / 7), esbâb-i riyadan geç- (171 / 1), gam-ı ferdâ çek- (171 / 2), bahr-i kazadan geç- (171 / 2), illâda bekâ seyrin et- (171 / 2), cisr-i cefadan geç- (171 / 3), dehliz-i fenadan geç- (171 / 5), bir ki yılda başı asumana değ- (172 / 2), hüsn ü bahada bahane yok (172 / 3), nişana değ- (172 / 4),itdiği figana değ - (172 / 5), garib vakte eriş- (172 / 6), şahadet et- (172 / 6), bütün cihana değ- (172 / 7), kûteh-nigeh et- (173 / 2), takrîre çek- (174 / 1), ta'bire çek- (174 / 1), şîre çek-(174 / 3), efyûn ile me'lûf ol- (174 /3) , dil-bend ol(ma)- (174 / 4, 198 / 1), her işi tedbire çek- (174 / 5), gına gel- (174 / 6), tevkire çek- (174 / 6), ser-kûçe-i tanzîre çek- (174 / 7), gözden düşür- (175 / 2), şikest ol- (175 / 2), abes yere (175 /7), zânû-be-zânû ol- (176 / 1), pehlû-be- pehlû ol- (176 / 1), âzâde-i kayd-ı ıkâl-i akl ol- (akıl ile bağları kopar-) (176 / 2), terk-i hestî eyle- (176 / 5), köhnelen- (177 / 2), şahında mîve-i rahat-resa olma- (177 / 3), cihan-gerd ol- (177 / 5), haddeden çekil- (177 / 6), refû-yâb ol- (178 / 3, 179 / 2), mest ol- (179 / 1, 255 / 6, 267 / 3), cünbüş et- (179 / 4), şîven-zâd ol- (179 / 4), çeşm-i intizar et- (180 / 1), tîr nisar et- (180 / 2), tarumar et- (180 /3), gûşundan penbeyi çıkar- (180 / 6), yâdigâr et- (180 / 7), her sûya meylet- (181 / 1), kulak çek- (181 / 6), tîğ-i can-sitan çekme- (182 / 1), bîm-i düşmenan çekme- (182 / 1), ser-geşte et- (182 / 5), peyrev ol- (182 / 7), sencîde ol- (182 / 9), nigah atma- (183 / 1), hatırı sûzen-i müjgan ile gırbal et (183 / 3), cevri batma- (183 / 3), kılıcına kanını bin kerre helal et- (183 / 6), nerd-i muhabbetde oynatma- (183 / 7), beste-leb (184 / 1) güftardan kalma- (185 / 2), azardan kalma- (185 / 2), bazardan kalma- (185 / 4), duçar ol- (183 / 7), dide-dûz ol- (186 / 2), pâ-zede-(i kârvân-ı derd) ol- (187 / 3), bel bağla-

(187 / 4), muhal ü mümküne mahal ol- (187 / 5), kesad gel- (188 / 2, 198 / 9), dest-beste (188 / 4), ka'r-ı çeh-i fesada fütade ol- (188 / 6), der-firaş ol- (190 / 1), taş ol- (190 / 2), serden geç-(190 / 3), baş ol- (190 / 3), çiçeklen- (190 / 4), yaş ol- (190 / 4), hâcetâş ol- (190 / 5), mahal ile bak- (191 / 3), der-keff eyle- (191 / 2), sıfrü'l-yed et- (191 / 5), şüyû' bul- (194 / 1), firâz-ı terâzûya çık- (195 / 5), illet et- (196 / 6), derîde ol- (197 / 1), cünbüşe gel- (197 / 2), bir yerde karar eyleme- (198 / 2) , gevher-i galtan ol- (198 / 2), fanus-ı hayale dön- (198 / 3), gûy-ı muradı kap- (198 / 5), gözleri kal- (198 / 7), hâksâr ol- (198 / 8), gûşe-i dâmân ol- (198 / 8), derbân ol-(198 / 7), nakış çekil- (202 / 2), didever ol- (203 / 2), peyrevlik et- (203 / 7), yüzünü yere sür- (204 / 2), gubâr-âlûde et- (207 / 2), fitil al- (208 / 5), ruh-sûde ol-(yüzünü sürmüş) (208 / 6), hurşid-i ruhsara kapıl- (209 /3), sine çâk ol(ma)- (209 / 4, 238 / 5), em olma- (209 / 5), kararım toladurup git- (210 / 2), burnunu büyüt- (212 / 1), kametin uzat- (212 / 1), adı bat- (212 / 2), yok yere adı çekil- (212 / 5), nazar değ- (212 / 6), başım yüzüm üzre (213 / 3), teslim-i zimâm et- (214 / 1), tılsım boz- (214 / 2), perde- bîrûn ol- (215 / 4, 238 / 1), sohbeti açmaz ko- (217 /3), kâr et- (217 / 5), çeşm-i intizar ol- (217 / 6), tozkoparan (216), der-miyan et- (216), nişanla- (216), ayarını bul- (219 / 5), kuşca canını kurtar- (220 / 2), başına çil akçe saç- (220 / 3), göz dik- (220 / 5), hacer şecer bilme- (221 / 8), el- al- (222 / 1), hûn-ı eşk-i dide göster- (223 / 1), câme kesdir- (223 / 5), mihnete düş- (224 / 2), bâr çekme- (224 / 6), sürâğ et- (225 / 2), sağ et- (225 / 6), dide güşâ olma- (226 / 2), dâmenine yüz sür- (226 / 3), divanelik et- (226 / 6), kadd keman et (me)- (227 / 1, 228 / 2), murad üzre gerdân olma- (227 / 3), çeşm-i bahtı kör ol- (227 / 6), râh-ı maksuda düş- (228 / 3), ölçüp biç- (228 / 5), rıza verme- (228 / 5), çiçeklen- (230 / 3), sözün kesdir- (230 / 6), haksâr ol- (233 / 1, 6), bî-karar ol- (233 / 1), dam kur- (233 / 4), şikar ol- (233 / 4), hazer kal- (234 / 1), subha dek encüm-şümâr ol- (234 / 5), pend-i sûdmend al- (234 / 5), bayram eyle- (235 / 5), zeyl-i yâre hâtem bas- (235 / 7), dehân-ı şekveyi açma- (236 / 3), tel kır- (238 / 1), dili çak çak eyle- (238 / 2), hâb-âlûde-i dâmân ol- (238 / 3), pür-dâğ ol- (238 / 4), hayertle ağzını bâz et- (238 / 6), encüm-şümâr et- (239 / 3), (gözyaşı gibi) dü-çeşm-i itibaradan düş- (239 / 3), dili surâh surâh eyle- (240 / 6), hâline koy- (241 / 2), hüseynî perdesinden azar et- (241 / 5), saykal-pezîr eyle- (241 / 6), destine tîr-i keman geç- (242 / 1), engüştin habîde eyle- (242 / 2), parmak hisabın (arz et-) (242 / 4), hatıra gel- (249 / 5), nakd-i vakti kem ol- (250 / 1), sivâ zindanına düş- (250 / 2), kanaat süfresinden behremend ol- (250 / 5), gam yeme- (250 / 5), bir Allah bes (252 / 2), azade-ser ol- (252 / 6), pîş-âheng ol- (252 / 8), havf u reca vadisine düşürme- (256 / 4), kayd-ı rızaya yazıl- (256 / 6), peyrev ol- (259 / 6), belini bük- (260 / 1), rûy-ı rahat gösterme- (261 / 1), sevdaya düşme- (261 / 6), arzulara mail ol- (261 / 69), piyade kal- (262 / 6), sergeşteganın başına seng-i âsiya ol- (263 / 6), kola bin- (264 / 1), hâk eyle- (265 / 4), ayak üzre dur- (267 / 2), ukde-i şekki açıl- (267 / 4), ruhsat verme- (270 / 5), püf-kerde et- (270 / 5), nâle vü efganı boş koma- (271 / 1), dîde-i giryanı boş koma- (271 / 1), hatır-ı yâranı boş koma- (271 / 3), bazardan sonra tehâlüf eyle- (272 / 2), safa görme- (273 / 1), dide değ- (273 / 2), aç gözlülük etme- (273 / 3), hatıra gel- (273 /5), göz dik- (274 /2), ser-fürû et- (274 / 4), her kıldan çal- (274 / 5), gözünü aç- (276 / 2), zer (altın) boz- (276 /2), yelekeni suda (277 / 1), eline al- (280 / 1), pây-mâl ol- (280 /2, 287 / 4), harca sürülme- (280 / 3), dehâna düş- (280 / 3), yılda bir görüñ bul- (280 / 5), dili tutul- (280 / 7), âb-ı rûyunı sebil et- (282 / 1), ayakda eli koma- (282 / 4), pâyına düş- (282 / 4), kâmeti ham ol- (283 / 1), gözü açılma- (283 / 1), safa ver- (283 / 6), pây-ı düşmene düş- (285 / 5), nâl ol- (286 / 1), sine del- (286 / 2), hâk ol- (287 / 3), heves kıl- (288 / 2), sikkeyi mermere darp eyle- (288 / 5), zehr-âbe nûş eyle- (289 / 3), mecnun ol- (290 / I), destini çek- (291 / I), cigeri hûn ol- (291 / I), ateşgede ol- (291 / II), zahm-ı dili bağlama- (291 / III), dağla- (291 / III)

Veciz İfadeler

Nefsinin isteklerine esir olan kişi, boş yere koşan kum dalgası gibidir.

Hevā-yı nefs ile vādī-neverd-i maḳṣad olan
Ḳaṭār-ı mevce-i rīg-i ʿabeş-devān gibidir (2 / 8)

Söz hünerli kişinin elinde kılıçtan keskin, cahilin elinde hasır çöpünden bile aşağıdır.

Suḫan şemşīrden ser-tīz olur dest-i hünerverde
Yed-i cahilde çūb-ı būriyādan daḫī ednādır (2 / 12)

Düşmanı öldüğü için düğün eden kişi, miras kalmış eski bir hasıra sevinen kişi gibidir.

Vefāt-ı düşmen içün sūr iden sebük-serle
Ḥaṣīr-i köhne-i mīrāṣa şādmān gibidir (2 / 13)

Kanadı kırılan hümâ, tavuğa benzer.

Esīr-i nefs olıcaḳ ḥükm-i rūḥ-ı bāṭıldır
Hümā şikeste-per olduḳda mākiyān gibidir (2 / 14)

Zenginlerin dergâhında bekleyen köpeğin hissesi, bir avuç kemik olur.

Dergāh-ı aġniyāda olan kelb-i lāġarıñ
Elbette ḥiṣṣesi bir avuc üstüḫvān olur (4 / 59)

Güneş olmasa meyve ham kalır.

Āh-ı āteşzāredir ser-maye-i nā- puhtegān
Mīve naresdir eger ḫurşīd-i raḫşān olmasa (7 / 2)

Etek öpmeden ikbal sahibi olunmaz.

Pāye-i iḳbāl ile kimse be-kām olmaz idi
Vaḳtimizde ḥāliyā ṭaḳbīl-i dāmān olmasa (7 / 8)

Nisan yağmuru olmasa sedefde inci oluşmazdı.

Dāne-i gevherden āġūş-ı ṣadef mahrūm idi
Ḳaṭre-i feyż-āşinā-yı ebr-i Nīsān olmasa (7 /13)

Gonca gülmese sarığın köşesine sokulmazdı.

Reng ü būy-ı maʿrifet müstelzim-i ikrām iken
Cāy-ı destār olmaz idi ġonca ḫandān olmasa (7 / 14)

Şair nazik ve rindan olur.

Şāʿir olam da nāzik ü rindān olmayam (19 / V)

Yol kesici casus kevanların izini sürer.

Cāsus-ı reh-zenān eşer-i kārvān arar (23 / IV)

Her kuş kendine bir yuva arar.

Elbetde mürġ kendüye bir āşiyān arar (23 / VI)

Aşağılık kimselere zinetle yükseklik gelmez.

Pest-fıṭratlara zīnetle gelür mi rifʿat (26 / II)

Serap denizine olta atan aldanır.

Naẓra-pāş-ı rabet olma reng-i fānīye ṣaḳın
Aldanursıñ şübhesiz baḥr-ı serāba atma şest (121 / 4)

İçkinin safası çok az sürer.

Pāydār olmaz ṣafāsı eyler īrāş-ı ṣudāʿ
Ḫāṣılı ṣunma ayaġ-ı meclis-i ṣahbāya dest (121 / 5)

Gölgenin oluşabilmesi için şüphesiz güneş gerekir.

Ümīd afv-ı Ḫudādan ẓuhūra geldi gine
Vücūd-ı sāye bilā-şübhe āfitāb iledir (138 / 7)

İbret gözü ile bakarsan dünyadan ahiret görünür.

Dūr-bīniñ nigh-i ʿibret ise dünyādan
Nüzhetā mā-ḥaṣal ʿālem-i ʿuḳbā görinür (151 / 9)

Savaş günü kanatsız ok muteber değildir.

Ṭoġrı söz bī-ḥarf-i nerm olmaz resā-yı güş-ı ḫaṣm
Rūz-ı heycāda olur mı tīr-i bī-per muʿteber (152 / 3)

Dünyanın saati ağır işler.

Gelür elbette vaḳti kām alursıñ hīç elem çekme
Bu çarḫıñ sāᶜati bilmez misiñ Nüzhet ṣaḳīl işler (153 / 6)

Kâbede her işi önce delil işler.

Sirişkim benden evvel küy-ı dildārı ṭavāf eyler
Delī Beytü'l- Ḥaremde her işi evvel delil işler (153 / 5)

Vuslata erişmek için cefa köprüsünü geçmek gerekir.

Geçemem fikr-i miyānından o şūḫuñ zīrā
Cānib-i vuṣlata ol cisr-i cefādan geçilür (171 / 3)

Cennet bahçesine girmek için dünya dehlizi aşılmalıdır.

Baḥr-i lā-ġarḳası illāda beḳā seyrin ider
Gülşen-i cennete dehlīz-i fenādan geçilür (171 / 5)

Dilber cefa etmekle vefasız olmaz.

Sen ey sulṭān-ı mülk-ārā-yı ᶜişve nāzkār ol kim
Cefā itmekle dil-ber ḥaḳḳ bu kim bī-vefā olmaz (177 / 4)

İyi kişileri kötülerle konuşmak yok eder.

Mülāyim-ṭıynetānı eyler ifnāṣoḥbet-i kec-dil
Birīşüm-tār-ı çille çekdiği zorı kemān çekmez (182 / 2)

Nakşedilmiş gül yaprağında koku olmaz.

Ümīd-i şemme-i luṭf eylemem ben ẓāhir-ārādan
Derūnum muᶜteḳiddir berg-inaḳş-ı gülde bū olmaz (186 / 3)

Nefis insanı dalâlet kuyusuna düşürür.

Çeh-i ḍalālete ilḳā ider seni nefsiñ
Ṣaḳın ṣaḳın ki rehā bulmasun ᶜinān-ı ḫulūş (192 / 3)

Dünyanın zengini de fakiri de mana âleminde aynıdır.

ᶜĀemiñ püşt ü bülendi maᶜnāda hem-rütbedir
Ṣūret-i hüccetdir elfāẓ-ı urūc ile rücūᶜ (194 / 5)

Güzel huy insanı melek yapar.

Behişt-i rāḥat-ı cāndır cihānda kūy-ı ferāġ
Netīce ādemi eyler firişte ḫūy-ı ferāġ (195 / 1)

Av için kurulmuş tuzağa iyi yem koymak gerekir.

Ḫāliñ füsūn-ı ḥalḳa-i zülfe medār olur
Elbette dāma dāne-i ḫāṭır-rübā gerek (203 / 5)

Tevazu sahibi olan kişi keramet mertebesinde yükselir.

Güneş-miṣal tenezzül idüp yüzüñ yire sür
ʿUrūc-ı rütbe-i çarḫ-ı kerāmet ister iseñ (204 / 6)

Ahbabın duası makbuldür.

Kef-i duʿā-yı aḥibbāyı bādbān idegör
Sefīne-i emeliñde selāmet ister iseñ (204 / 6)

Güzel söz söyleyenin değerini yine güzel söz söyleyenler anlar.

N'ola ehl-i ṭabīʿat derk iderse rütbemi Nüzhet
Suḫan-dāndır yine fehm eyleyen ḳadrin suḫan-dānıñ (212 / 7)

Dünyanın en güzel işi gönül yapmaktır.

Ḫarābe dilleri maʿmūre eyle ey Nüzhet
Bu köhne-ḫānede bundan güzel eṣer bilmem (221 / 8)

Yolunu şaşıranlardan uzak kalmak gerekir.

Refīḳ olma ḥaẕer ḳal sāyeveş güm-rāh olanlardan
Miṣāl-i ġūl-ı ser-keş ḫāʾin ü bed-ḫᵛāh olanlardan (234 / 1)

Bir gün gelir dünyanın kavgası düğün olur.

Müheyyā eyle hengām-ı rezemde ālet-i bezmi
Bu şīvengāh-ı dehriñ şūrı Nüzhet sūr olur bir gün (241 / 7)

İçi harap olanın dışı mamur olur.

Maʿmūr olur birūnı derūnı ḫarāb olan
Fevkü'l-aʿlādadır yiri taḫtü'l-ḳıbāb olan (244 / 1)

Aşka düşen gamdan başka safa görmez.

Ruḫ-ı pür-tābına cānā olaldan mübtelā dīde
Ġamıñdan ġayrı aṣlā görmemişdir bir ṣafā dīde (273 / 1)

Söğüt olmadan suya varılmaz.

Hirāsāndır iden pīş-i kibāra ser-fürū elbet
Leb-i cūya varılmaz olmayınca bīd-i lezende (274 / 4)

Kişinin kalbindeki mutluluk ne kadarsa sözü o kadar etkilidir.

Ṣafā-yı sīne miḳdārıncadır teʾsīri güftārıñ
Bu ṣūret böyledir mirʾāt-ı ṭūṭī-i suḫan-gūda (277 / 5)

Aşk ihtiyarı genç, genci ihtiyar eder.

Bu ʿaşḳ pīri civān u civānı pīr eyler
ʿAceb ki tīri kemān u kemānı tīr eyler (323 / 19)

3. NÜZHET DİVANI'NDA DİN VE TASAVVUF

3.1. Din

3.1.1. Allah

Nüzhet Divanı'nda klâsik Türk edebiyatındaki genel anlayışa uygun olarak kaleme alınmış tevhit, münacat gibi şiirlere rastlanmaz. Bununla birlikte Allah çeşitli isim ve sıfatları ile divandaki birçok beyitte zikredilmiştir. Şair Allah'ı özellikle methiye yazdığı ekâbire dua ettiği sırada sık sık anar.

Nüzhet Divanı'nda tesbit edebildiğimiz Allah ile ilgili isim ve sıfatlar şunlardır:

Allah, Hayy, Emin, İlâh, Huda, Huda-yı lem-yezelî, Hak, Hak-teâlâ, Rahman, Gaffar, Feyyaz, Bârî, Bârî-i mutlak, Rabb, Cemal, Celâl, Hû, Mevlâ, Hallâk, Hallâk-ı cihân, Hallâk-ı vedûd, Hâlik, Râzık, Lâ-yezâl, Kird-gâr, Perverdigâr, Rûzî-resân, Yezdân, Cenâb-ı Kibriyâ, Hakîm-i ezel, yed-i Hikmet, dest-i Hikmet, dest-i Kudret, debîr-i Hikmet, Sun'-ı kader, Nakkaş-ı ezel, Zü'l-minen, Bî-çûn-ı kadîm, Îzid, Deyyân.

Allah kavramı eserde İslâmî kabuller çerçevesinde ele alınmıştır. Allah eşi ve benzeri olmayandır. Cihanı, yedi kat yeri ve göğü, cinleri ve insanları yaratandır. Kâinat kitabını düzenleyen ve nakşeden O'dur. O, âlemi Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine yaratmıştır. Aynı zamanda sonsuz lütuf ve ihsan sahibidir. Rızık verendir. Ezelden ebede var olacak tek O'dur.

Cenāb-ı Ḥażret-i Feyyāż-ı bī-ʿadīl-ü naẓīr
Zebān-ı nāṭıḳama virdi ḳuvvet-i teʾsīr (10 / 1)

Cenāb-ı Ḫāliḳ-ı heft āsumān u heft eyyāmıñ
Ḥabībi Aḥmediñ bir ṣūret-i aḫlāḳıdır güyā (5 / 31)

Reh-i gülzār-ı maḳṣudı nice ḳaṭʿ eylesün ādem
Ki Naḳḳāş-ı ezel peyk-i ṣabāyı leng yazmışdır (158 / 5)

Allah cemal ve celâl sıfatlarıyla hükmünü daima izhar eder. Duaların müstecap olduğu kapı onun kapısıdır. Tüm rica ve dualar ona yönelir. Şefkat ve merhameti sonsuzdur. Kederden masun eyleyen, habibinin hatırına kıyamet gününde müminleri affedecek olan O'dur. Var etmek gibi yok etmek de onun kudretinin eseridir. Allah her şeye yetendir.

Maḥv idüp bu cāmiʿ-i ġarrāyı iṣbāt eyledi
Ḥükmün iẓhār itdi bu yüzden cemāl ile celāl (49 / 4)

Bunuñ gibi hezāran feth ile şād eylesün Mevlā
Hemīşe ḳahr u ihlāk eyleyüp aʿdā-yı ḥassādı (12 / 7)

Olaldan yekke-tāz-ı kişver-i tevḥīd yoḳ ḫavfım
Ki ʿālemde bir Allah besdir yā Resūlu'llāh (25 / 17)

Nüzhet Divanı'nda Allah methedilen hükümdarlar vesilesiyle de sıkça zikredilmiştir. Beyitlerde hükümdarlar Allah'ın yeryüzündeki gölgeleri olarak ifade edilir.

Ḥażret-i ẓıll-ı Ḫudā pādişeh-i devrānıñ
Ḫāṭır-ı enveridir maṭlaᶜ-ı şems-i raḫşān (38 / 1)

Cāmiᶜ-i ᶜilm ü ᶜameldir ẕāt-ı vālā-rütbeti
Vaṣf-ı ẕātīsi budur ẓıll-ı ẓalīl-i Lā-yezāl (49 / 5)

3.1.2. Melekler

Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır. Dişi ve erkek olmamaları, yeme, içme ve uyuma gibi birtakım davranışlardan uzak olmaları ve daima Allah'ı tesbih ve zikir içinde olmaları onları diğer yaratılmışlardan farklı kılar. Bu varlıklar içinde dört tanesi büyük melekler olarak bilinir. Bunlar Cebrail, Mikail, İsrafil ve Azrail'dir. Bu dört büyük meleğe genel olarak kerrûbiyân da denir. Bunların yanı sıra Kirâmen Katibin, Münker ve Nekir, Rıdvan ve Malik de diğer meleklerden üstündür (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda dört büyük melek ayrı ayrı isimleriyle zikredildiği gibi kerrûbiyân adıyla da zikredilir. Rıdvan ve Harut da divanda adı geçen diğer meleklerdir. Bunların dışında; melek, melâike, firişte, kudsiyân gibi isimlerle de bu mefhum dile getirilir.

Melek kavramına Nüzhet'in eserinde daha çok methiye amacıyla yazılmış şiirlerde yer verilmiştir. Memduh, meleklerin yukarıda zikredilen birtakım üstün özellikleri nedeniyle ya onlara müsavi ya da onlardan daha üstün olarak düşünülmüştür.

Ẕātı kerrūbī ṣıfatı mecmaᶜ-ı ᶜilm ü ᶜamel
Ḥāl ü ḳāl-i feyż-bāḫşī māye-i emn ü emān (34 / 4)

Ḫoşā ẕāt-ı şerīf ü nesl-i evlād-ı Benī-Hāşim
Mürüvvet-menḳabetYaḥyā Efendi kim melek-ḫūdur (86 / 1)

Melekler, memduhun hizmetinde olan bir koruyucu, onun için edilen dualara âmin için bekleyen varlıklar olarak tahayyül edilmiştir. Ayrıca da memduhun mekânı meleklerin Kâbe gibi tavaf ettikleri yer olarak kabul edilmiştir. Melekler nasıl gökyüzünde yani yüksekte bulunuyorsa memduh da o şekilde düşünülmüştür.

Gülsitān-ı salṭanatda nev-güşāde ġoncadır
Ḫizmet-i ḥıfẓında olsun dāyeāsā ḳudsiyān (34 / 10)

Der-i vālā-cenābı ḳıble-i erbāb-ı ḥācetdir
Maḳām-ı ḳudsiyāndır Kaᶜbeāsā ṣaḥn-ı eyvānı (46 / 3)

Cenab-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı felek-cāhıñ
Duᶜā-yı devlet ü iḳbāli vird-i ḳudsiyān oldı (52 / 1)

Divanda özellikle peygamberimiz için yazılmış naatlarda Kâinatın Efendisinin büyüklüğünden kerrubiyânın bile titrediği kabul edilir.

Ol şāh-ı bī-bedel ki şükūh-ı şalābeti
Lerziş-fezā-yı fırḳa-i kerrūbiyān olur (4 / 15)

Divanda melek-sevgili ilişkisi çok sınırlı bir şekilde ele alınmıştır. Sevgilinin meleğe benzer ya da güzellik cihetiyle melekten daha üstün olarak düşünüldüğü beyitler sayıca çok azdır. Bu kullanımlarda da yine şairin genel kabuller çerçevesinde bir söyleyişi tercih ettiği görülür. Beyitte peri olarak zikredilen sevgili insanların ve meleklerin gönüllerini bağlamıştır.

Ey perī ins ü melek dil-beste-i zülfüñ iken
Saña mā'il olmada yoḳdur günāh-ı ārzū (245 / 3)

Cebrail, Nüzhet Divanı'nda "Cebre'il, akl-ı küll, namus-ı ekber, Cebrail, Cibrîl" adlarıyla anılmıştır. Dört büyük melekten biri olan Cebrail âlem-i lahûta ait bir varlık olarak ve Mirac'da Sidre'den öteye geçmemesi nedeniyle insan aklının alamayacağı şeyleri bilen bir varlık olarak kabul edilmiştir. Ayrıca kanatlı olması nedeniyle beyitin birinde mürge diğer bir beyitte de pervâneye teşbih olunmuştur.

N'ola ʿaḳl-ı kül olsa ṭıfl-ı ebced-ḫᵛān-ı irşādı
Ki pīr-i ḫān-ḳāh-ı "ḳābe ḳavseyni ev ednā"dır (1 / 21)

Suḫan meᵓmūr-ı vaṣf-ı Ḥażret-i Maḥbūb-ı Ḥāḳḳ oldı
Anıñçün Cebreᵓīl-i ʿālem-i lāhūt-ı maʿnādır (1 / 16)

Nüzhet'in eserinde sözü edilen ve aynı zamanda dört büyük melekten biri olan Mikâil, rızıkların taksimi ile görevlendirilmiştir. Rahmet yağdırır ve rüzgarları estirir (Pala, 1999). Nüzhet Divanı'nda bir beyitte adı geçmektedir. Beyitte Mikâil, Hz.Peygamberin atı yanından gitmekte vazifeli bir ağa olarak tahayyül edilmiştir.

Rikāb-ı ʿazm-i ḫuceste ẓaferde Mīkāᵓīl
Devende ṣubḥ u mesā şāṭır-ı revān gibidir (2 / 25)

Divanda adı geçen diğer bir büyük melek de İsrafil'dir. Kıyamete dek Levh-i Mahfuz'a bakacak ve diğer üç meleğe ne yapacaklarını haber verecektir. Kıyamet gününü, haşr ve neşri suruyla o haber verecektir. Nüzhet Divanı'nda onun bu özelliklerine işaret edilir.

Şeh-i ferişte-sipeh kin Cenāb-ı İsrāfīl
Otāġ-ı cāhına sālār-ı mehterān gibidir (2 / 27)

Māye-i ṣūr-ı Serāfīl oldı kemter nefḥası
Ḳıldı iḥyā ʿālemi ẕevḳ-i ṣadā-yı nāy-ı ʿaşḳ (199 / 4)

Heyʾāt-girift-i şūr-ı Serāfīl-i ʿaşḳ olup
İḥyā-yı mürde itme de oldı miṡl-i ḳalem (222 / 2)

Dört büyük melek dışında divanda adı geçen meleklerden biri de cennetin kapıcısı olan Rıdvan'dır. Rıdvan divanda bu özelliği ile irtibatlandırılarak anılmıştır.

Ġonca-lebler ṣubḥ-dem geşt-i gülistān itdiler
Gülşeni reşk-āver-i gülzār-ı Rıḍvān itdiler (168 / 1)

Harut da Nüzhet Divanı'nda adı geçen meleklerden biridir. Büyü ve sihirde meşhurdur. Kıyamete kadar Babil'de içi ateş dolu bir kuyuda baş aşağı sarkıtılmış olarak azab görecektir. İsminin zikredildiği beyitte onun bu özelliğine işaret edilir.

ʿAceb mi siḥr ile Hārūt çeh-nişīn olsa
Fürū-girifte-i neng-i nigāhıñ olmuşdur (137 / 6)

3.1.3. Dinî Kitaplar

Nüzhet Divanı'nda adı geçen tek kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim divanda dört beyitte Kur'an, bir beyitte de Furkan şeklinde zikredilmiştir.

Kur'an iki beyitte İslâm şeriatının kaynağı olarak düşünülmüş ve her fiilin ona dayandırılması gerektiği belirtilmiştir.

Ẕāt-ı ḳudsī ṣıfatı maẓhar-ı feyż-i Ḥaḳḳdır
Ḳavl ü fiʿlinde celī tābiş-i nūr-ı Furḳān (38 / 4)

Tevʿem olmaz idi taḳdīr ile tedbīri eger
Reʾy-i pāki maʿnī-i āyāt-ı Ḳurʾān olmasa (7 / 28)

Kur'an lafzı, diğer bir beyitte memduhun Kur'an'nın esrarını keşfeden kişi olması cihetiyle, birinde Kur'an talimi için yapılan bir mektep nedeniyle, bir diğerinde de övülen kişinin hafız olması nedeniyle zikredilmiştir.

Dil-i pertev-nihādıñ maşrıḳ-ı mihr-i ḥaḳīḳātdır
Zebān-ı nükte-senciñ kāşif-i esrār-ı Ḳurʾānī (80 / 4)

Şevḳ ile taʿlīm-i Ḳur'ān itmege eṭfāl içün
Ḳarye-i Bulġurlıda bu mektebi yapdı hemān (65 / 6)

Aġa-yı nāmdār-ı enderūn-ı şāh-ı mihr-efser
Semiyy-i faḫr-i ʿālem ḥāfıẓ-ı Ḳurʾān dil-i āgāh (85 / 1)

Bunlar dışında kitap kavramı "mushaf " tabiriyle kullanılmıştır. Mushaf kavramıyla memduhun ya da sevgilinin özellikle yüz güzelliği ilişkilendirilmiştir. Bu mushafı düzenleyip tezyin den ise Sun'-ı Kader'dir.

Vücūdı muṣḥafü'l-āyāt-ı ḥüsnü'l-ḫayr-ı ḥikmetdir
Muḥarrer ḫāme-i ṣunᶜ-ı ḳaderle resm-i ᶜOṯmānī (103 / 9)

Ruḫ-ı sulṭān-ı ᶜālem muṣḥaf-ı āyāt-ı ḥikmetdir
Anıñ dībācesinde saṭr-ı raḫmet-iḳtirāndır bu (8 / 2)

3.1.4. Sure ve ayetler

Klâsik edebiyatın kültür birikimini oluşturan kaynakların başlıcası Kur'an ayetleri ve hadislerdir (Pala,1999).

Klâsik edebiyatta ayet ve hadislerden genellikle iktibas yoluyla yararlanılır. İktibas daha çok fikri kuvvetlendirmek ve sözü güzelleştirmek amacına yöneliktir. Bir sözün tamamı alınmışsa iktibâs-ı tam yarısı veya bir parçası alınmışsa iktibâs-ı gayr-i tam (yarım iktibas) meydana çıkar. (Pala / 1999)

Nüzhet Divanı'nda da ayetler genellikle yarım iktibas yoluyla zikredilmiştir.

3.1.4.1. Sureler

Nüzhet Divanı'nda adı geçen tek sure "Duhan" suresidir. Duhan suresi Kur'an'ın 93. suresi olup 11 ayettir. Edebiyatta daha çok tevriyeli olarak kullanılır. Sevgilinin yüzündeki hatlar ve dumanla ilgili olarak zikredilir. Nüzhet'in eserinde de kullanım benzer şekildedir.

O bezm-i meyde ki vaṣf-ı ḫaṭ-ı bütān okunur
Zebān-ı āh ile ser-ṣafḥa-i "Duḫān" oḳunur (131 / 1)

3.1.4.2. Ayet İktibasları

Besmele

Besmele, "Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm"in (Neml, 27 / 30) kısaltılmışıdır (Yılmaz, 1992).

İslâmî geleneğe uygun olarak eserin başında besmele yer alır. Bundan başka eserde, besmele lafzına Hz. Peygamber için yazılmış bir naat gazelde tesadüf edilir. Beyitte şair, besmele lafzında yer alan med işaretini Hz. Muhammed (A.S.)'i kaşları olarak tahayyül eder.

Ḳaşıñdır medd-i "bismi'llāh" ᶜunvān-ı kitābu'llāh
Gözüñde ᶜayn-i ᶜilmu'llāh ᶜayāndır yā resūle'llah (254 / 6)

Kâbe Kavseyni Ev ednâ

"İki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)." (Necm , 8 / 9)

Kâbe kavseyn sözü " iki yay aralığı kadar ", ev ednâ da "belki daha yakın " şeklinde tercüme edilmektedir (Pala, 1999). Bu ayet daha çok Peygamberimizin Mirac gecesindeki durumuna istinaden zikredilir.

Nüzhet Divanı'nda bu ayet bir kez bütün olarak, iki kez de yarım iktibas yoluyla anılmıştır.

Zihi mesned-nişîn-i "ḳābe kavseyn"-i taḳarrüb kim
O maḥrem-ḫāneye bîgānedir dünya vü mā-fîhā (5 / 40)

Zihî sür'at-nümā-yı cādde-i şöhret-taḳarrüb kim
Nişîmengāhıdır ṣadr-ı serîr-i ḳaṣr-ı "ev-ednā" (5 / 44)

'Urvetü'l-Vüskâ ('Urve-i Vüskâ)

"Kopmayan sağlam bir kulp" (Bakara, 2 / 256)

'Urvetü'l-vüskâ, kopması mümkün olmayan en sağlam kulp anlamına gelir. Bu sözü müslümanlık ve Hz. Muhammed diye yorumlayanlar vardır (Yılmaz, 1992).

Rehā-yı ümmetiñçün oldı şer'iñ "'urvetü'l-vüṣḳā"
O ḥabl-i mücibü'l-ḫayrı ṭutan dest-i recāyım ben (3 / 41)

Ve Mâ-Erselnâke İllâ Rahmeten-Li'l-Âlemîn

"(Ey Muhammed), biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ, 21 / 107)

Hz. Muhammed'in, çok sayıda ayette, müjdeci, uyarıcı, şahit, koruyucu, vekil, rahmet olarak gönderildiği bildirilir. Bu da o ayetlerden biridir (Yılmaz, 19992).

Nüzhet Divanı'nda "erselnâke illâ", "rahmeten li'l-âlemîn" ve "erselnâk" olarak üç beyitte zikredilmiştir.

Ser-i dîbāce-i vaṣf-ı şerîf-i ẕāt-ı pür-nūrı
Yed-i ḳudret ile zîver ki "erselnāke illā"dır (1 / 27)

Ḫıdîv-i "raḥmeten li'l-ālemîn"in ḫāk-rāhında
Cilā-baḫşā-yı ḳalbim çeşm-i cāna sürmesāyım ben (3 / 30)

Mâ-Zâga'l-Basar

"(Muhammed'in) gözü şaşmadı." (53 / 16)

İsrâ ve Miraç olayında Hz. Muhammed'i yolculuk arkadaşı olan Cebrail Sidretü'l-Münteha'da bırakmak zorunda kalır. Bir parmak ucu dahi öteye gidemeyeceğini bildirir. Buradan ötesinde Hz. Peygamberin durumu baş ve gönül gözüyle gördükleri şöyle anlatılır :

"Sidre'yi kaplayan kaplamıştır (Onu kaplayan şeyin iç yüzünü akıllar anlayamaz.). Muhammed'in gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı. Andolsun, Rabbi'nin ayetlerinden en büyüğünü gördü (Yılmaz, 1992).

Çekerken sırr-ı "mā-zāġa'l-baṣar"dan sürme-i ḥikmet
İki çeşm-i Ḫudā-bînîñ ʿaceb ki yine güyādır (1 / 39)

Ulü'l-Ebsâr

"Gözleri olanlar, kalp gözü açık olanlar, akıl sahipleri " (İmran , 3 / 13)

"Ulü'l-ebsâr" sözüyle özellikle kalp gözü açık olanlar, akıl sahipleri, önceden görebilen ve sezebilenler kastedilir (Yılmaz, 1992).

Lafẓ-ı rūşenle müretteb dūde-i mısraʿları
Reşk-i meyl-i sürme-i çeşm-i "ulü'l-ebṣār" olur (9 / 6)

Nahnü Kasemnâ

"Biz taksim ettik." (Zuhruf, 43 / 32)

"Biz onların dünya hayatında geçimliliğini aralarında böldük." (Zuhruf, 43 / 32) ayetinden iktibas olan bu söz Allah'ın kâinatı yaratmadan önce her kulun kısmetini belirlemiş olduğunu ve kimsenin rızkının kimseye gitmeyeceğini anlatır (Pala, 1999).

Ḥaḳḳ budur kim degilim ġayrıya aṣlā muḥtāc
Var iken "naḥnü ḳasemnā" beni ẓann eyleme ac (13 / 23)

Mâ- Evhâ

"(Kuluna) vahyettiğini (vahyetti)." (Necm, 53 / 9 - 10)

Hidāyet it dil-i güm-kerde rāha menzilin bulsun
Kerem ḳıl ey resūl-i maḥrem-i esrār-ı "mā-evḥā" (5 / 78)

İrci'î

"Dön."

"Razı edici ve razı edilmiş olarak Rabbi'ne dön!" (Fecr, 89 / 27 - 30) ayetinden iktibas edilmiştir.

İrince güşuna fermān-ı "irciʿī" fi'l-ḥāl
Bu daʿvet emrine itdi iṭāʿat ile ḳıyām (72 / 2)

Ve'd-Duhâ

"Kuşluk vaktine andolsun." (Duhâ, 93 / 1)

Işık ve aydınlık ilişkisiyle sevgilinin yüzü duhâya benzetilmektedir (Pala, 1999).

Ki bir pākīze maḫdūmı cihāna nūr-baḫş oldı
Be-ḥaḳḳ-ı "ve'ḍ-ḍuḥā" hem-ḳadr-i nūr-ı āfitāb olsun (88 / 3)

Hablün Min Mesed

"Eşi de boynunda bükülmüş urgan olarak o ateşe odun taşıyacak." (Tebbet, 111 / 5)

Ebu Süfyan'ın kızkardeşi olan Ümmü Cemil de kocasından geri kalmayan bir düşmandı. Diken toplayıp Resûlellah'ın yoluna saçardı. Ahiretteki akıbetini de kendi istemiş olarak, kendini yakacak olan odunu taşıma işini devam ettirecektir (Yıldırım, 1998).

Reh-i iḳbāliñe ḫār-efgen-i āzār olan şahsıñ
Sezā-yı cīdi "ḥablün min mesed"dir yā resūle'llāh (253 / 4)

Kurretü'l-Ayn

"Göz bebeği, göz sevinci (gönül açan)"

Bu tabir, daha çok evlat ve çok değer verilen şeyler için, göz nuru, gözün aydın olacağı nimet anlamlarında kullanılır (Yılmaz, 1992). "Onlar ki, Rabbimiz, bize gözler sevinci (gönüller açan) eşler ve çocuklar lutfeyle, ve bizi azabından korunanlara önder yap, derler." (Furkan, 25 / 74) ayetinden iktibas edilmiştir.

"Ḳurretü'l-ʿayn"-ı cihān Sulṭān Selīm-i kām-rān
Serv-i gülzār-ı edeb gül-ġonca-i bāġ-ı ḥayā (37 / 6)

Lâ-İlâhe İlla'llâh

"Allah'tan başka tapacak yoktur." (Muhammed, 47 / 19)

Bir şāḫ-ı berūmend-i muḥabbetdir āh
Ya çūb-i ʿaṣā-yı kef-i erbāb-ı günāh
Bu daʿvā-i taḥḳīḳe şehādet eyler
Güyende-i lā-ilāhe illa'llāh

3.1.5. Hadisler ve Dinî Kaynaklı sözler

Selâmün Kavlen

Rabb-i rahîmden sözle olan bir selâm yine onlara ..." (Yasin, 36 / 58) ayetinden iktibas edilmiştir.

Halk arasında bu söz ; üstüne sağlık, Allah'dan sıhhat ve afiyet dileme amacıyla kullanılır.

Maẓhar-ı sırrı "selāmün ḳavlen" aḳvāli olup
Ṣüret-i aḳvāline maʿnā ola feyż-i kitāb (56 / 8)

Men Arefe Nefsehû Fekad Arefe Rabbehû

"Kendini bilen Rabb'ini bilir." (Yılmaz, 1992)

"Men ʿaref" dersinde çok hüşyārı ilzām eyledim
Ġāfil olma sen de ey ḫᵛāce beni gördükde mest (121 / 3)

Men Re'âni

"Her kim rüyasında beni görürse, muhakkak o uyanık bir hâlde beni görecektir. Çünkü şeytan bana benzer bir surete giremez." ve "Her kim rüyasında beni görürse; muhakkak o, hak ve gerçek olarak beni görmüştür. Çünkü şeytan benim şekil ve hilkatime giremez." mealindeki hadislerde geçen bir ibaredir (Yeniterzi, 1993).

Şühūduñ bāʿiṯ-i geşt-i hicāb-ı vāḥidiyyetdir
Ḥaḳīḳat vechi mirʾāt-ı "reʾānī"de hüveydādır (1 / 29)

Riyāż-ı "men reʾānī" seyrine maṣrūfdır vaḳtim
Muẓāhir revzeninden nāẓır-ı vech-i Ḫudāyım ben (3 / 3)

Fî-Sebili'llâh

"Allah yolunda, Allah rızası için"

Allah yolunda, Allah rızası için, karşılık beklemeksizin yapılan işlerin hepsi. Bu konuda çok ayet vardır (Yılmaz, 1992).

Şu gibi târîḫini söyler dehān-ı meşrebe
Fî-sebîli'llāh cūşān oldı bu mā'ü'l-ḥayāt (47 / 11)

Rabbî Yessir (ve) Lâ Tu'assir

"Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma." manasında halk arasında kullanılan bir sözdür.

Ebini mesrūr u ceddi rūḥunı şād eyledi
Rabbî yessir lā-tu'assirle olunca leb-güşā (37 / 7)

3.1.6. Peygamberler

Peygamberler, Allah'ın insanlar arasından seçtiği, ilâhî hükümleri insanlara bildirmekle görevli özel kimselerdir. Doğruluk, eminlik, huy güzelliği, iyi ahlâk gibi çeşitli vasıflarıyla peygamberler diğer insanlardan üstündürler. Bu özellikleriyle Allah'ın sevdiği kullar olan peygamberlerden çeşitli vasıflarıyla divan edebiyatında sık sık söz edilir. Nüzhet Divanı'nda da peygamberlerin bazılarının adı geçmektedir. Divanda adı geçen peygamberler şunlardır:

3.1.6.1. Âdem

Semâvî dinlere göre Allah'ın yarattığı ilk insan ve peygamber Hz. Adem'dir. Kur'an-ı Kerim'de hakkında birçok ayet vardır.

Nüzhet Divanı'nda iki beyitte adı geçer. Beyitlerin birinde insan neslinin Âdem ile Havva'dan başladığına ve Âdem ile Havva'nın en yüce çocuğunun Hz. Muhammed olduğuna işaret edilir.

Vücūduñ nūr-ı nūr-efzā-yı cism ü cānımdır
Eyā hādî-i evlād-ı kirām-ı Ādem ü Ḥavvā (5 / 50)

Diğer bir beyitte ise Âdem peygamberin adı Hz. Nuh ve Hz. Musa ile birlikte doğru yolu gösteren peygamberlerden biri olarak zikredilmiştir.

Zihî meş'al-nümā-yı rāh-ı tevfîḳ u hidāyet kim
Bu yoldur maḳṣad-ı aḳṣā-yı Nūḥ u Ādem ü Mūsā (5 / 37)

3.1.6.2. Davud

İsrailoğullarına gönderilmiş bir peygamberdir. Dört semavî kitaptan biri olan Zebur ona vahyedilmiştir. Hz. Davud sesinin güzelliği ile meşhurdur. O Zebur'u

okurken herkes susup dinlermiş. Hatta o derecede etkili okurmuş ki onu dinlerken kendinden geçip ruhunu teslim edenler bile varmış. Gür ve kalın sese Davudî ses denilmesinin nedeni de budur (Pala, 1999).

Edebiyatta "Davudî ses" ibaresiyle bu olaya telmih yapılır. Nüzhet Divanı'nda da Hz. Davud bu özelliği ile anılmıştır.

Ol kim ṣadā-yı ḫūb ile Dāvūd-ı ḫoş-edā
Maḫfil-ṭırāz-ı medḥi olup naʿt-ḫᵛān olur (4 / 30)

3.1.6.3. İbrahim

Halîlu'llâh sıfatına haiz olup adı Kur'an'da birçok ayette zikredilen bir peygamberdir. Edebiyatta Nemrut tarafından ateşe atılması, Halîlu'llâh yani Allah'ın dostu olması, oğlu İsmail'i Allah'a kurban etmek istemesi neticesinde kendisine Cebrail vasıtasıyla koç gönderilmesi, Kâbe'yi yeniden inşa etmesi ve sofrasının bereketi ile anılır (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda adı bir beyitte sofra ile ilişkilendirilerek, diğer beyitte ise Kâbe ile ilgisi nedeniyle zikredilmiştir.

Ol kim gedā-yı loḳma-i ḫᵛān-ı ʿināyeti
Ẕāt-ı Ḫālîl-menḳabet-ārā-yı şān olur (4 / 27)

Bilindi kaʿbe-i dilde maḳām-ı İbrāhîm
Ṭavāf u saʿya çalış Nüzhetā penāhıñdır (140 / 7)

3.1.6.4. Yakup

Pir-i Ken'an olarak da bilinen Hz. Yakup İsrailoğullarına gönderilmiş peygamberlerden biridir (Pala, 1999). Oğlu Hz. Yusuf'un uzun yıllar kaybolması onu derin acılara sevketmiştir. Bu acılar sebebiyle onun evi için "beytü'l-hazen" tamlaması kullanılır. Edebî metinlerde de bu yönü sıklıkla zikredilir.

Nüzhet Divanı'nda, Yakup peygamber ve "beytü'l-hazen" mazmunu ölüm konulu bir tarih manzumesinde memduhun ölümünün yarattığı üzüntüyü belirtmek için zikredilirken bir diğer şiirde de sevgilinin çektirdiği ıstırabı dile getirmek amacıyla anılmıştır.

"... Püser-i Ḫayrü'l-Ḫalefi Yūṣuf Efendi Üftade-i Ġayābetü'l-Cübb-i Ḳabr Olup Encümen-i Aḥbābı Beytü'l-Ḫazen Eyledikde Ḫāme-i Girye-Muʿtādımızdan Çekîde-i ... " (101 / Başlık)

Eyledi iḫvanını Yaʿḳūb ḥüzn-i firḳati
Çāh-ı ḳabri cāygāh itdi o merd-i bî-bedel (101 / 2)

Bedîdār oldı āṯār-ı ḳudümi ey göñül seyr it
Yine bir Yūsufistāna döner beytü'l-ḫazen şimdi (284 / 2)

3.1.6.5. Yusuf

Kur'an-ı Kerim'de "Ahsenü'l-Kasas" adlı kıssada hakkında teferruatlı bilgiler bulunan Hz. Yusuf'un edebî metinlerde kullanılan diğer bir adı da Mâh-ı Ken'an'dır. Hz. Yusuf Hz. Yakub'un on iki oğlundan biridir. Edebiyatta güzelliği, kardeşleri tarafından kuyuya atılması, Mısır'da kölelikten azizliğe uzanan serüveni ve Züleyha'nın ona duyduğu büyük aşk nedeniyle söz konusu edilir.

Nüzhet Divanı'nda adı en çok anılan peygamberlerden biridir. Divan'da daha çok güzellik ilgisiyle adından bahsedilmiştir. Memduh ve sevgili zikredilen özellik nedeniyle Hz. Yusuf'la irtibatlandırılmıştır.

Dem-i Mesīḥa muᶜādil ṣadā-yı ḥażret-i şeyḫ
Cemāl-i Yūsufa hem-tā liḳā-yı ḥażret-i şeyḫ (124 / 1)

O şāh-ı Mısr-ı cemāle yetişmez el Nüzhet
Ki dest-i cümle-i ehl-i cihān būrīdesidir (136 / 7)

Bunun yanı sıra bir beyitte şair Hz. Yusuf'un azizliğine vurgulama yaparken diğer bir beyitte de Züleyha'nın aklını başından alan unsurun Yusuf'un güzelliği olduğunu dile getirir.

Yūsuf-ı Mışr-ı melāḥatsiñ ᶜazīzā şükr it
Ḳıldıñ iḫvānı mülākāta sezā ḫoş geldiñ (32 / 8)

Ḥüsn-i ᶜaḳl-efgen belādır farḳ-ı ehl-i ᶜişmete
Böyle olmazdı Züleyḫā māh-ı Kenᶜān olmasa (7 / 10)

3.1.6.6. Nuh

Kur'an'da adı birçok ayette geçen bir peygamberdir. Hz. Nuh sapkınlığa yönelen halkına doğru yolu göstermek için çok çaba göstermiş, fakat kavmi bir türlü yola gelmemiştir. Allah'ın tufan olarak gelen gazabından ona inananlar Hz. Nuh'un yaptığı bir gemi sayesinde kurtulmuşlar, geride kalan her şey tufanda yok olmuştur. Tufandan sonra insan nesli Hz. Nuh'un üç oğlundan türemiştir. Bu nedenle Hz. Nuh ikinci Âdem olarak kabul edilir (Pala, 1999). Ayrıca Nuh'un bin ya da dokuz yüz elli yıl gibi uzun bir ömür sürdüğüne inanılır. Bu sebepten uzun ömürlülük timsali olarak kabul edilir.

Edebiyatta Hz. Nuh, tufan, gemi, uzun ömür mazmunlarıyla sıkça zikredilir.

Nüzhet'in eserinde Hz. Nuh'un adı birkaç yerde geçer. Bir beyitte peygamberliği söz konusu edilirken, diğer yerlerde tufan-gemi ilişkisi nedeniyle zikredilir.

Sensin bize muḫliṣ yine gird-āb-ı fenādan
Ḳurtar bizi luṭf ile bu gird-āb-ı belādan
Dermānde iken ḍarbet-i emvāc-ı ᶜanādan
Ser-keş degilüz birine teslīm ü rıżādan
Ne zevraḳ u ne Nūḥ u ne ṭūfan bilürüz biz (20 / IV)

İderdi şübhesiz Ṭūfān-ı Nūḥı ġarḳa-i ḥayret
Leb-i laʿliñ añup cūşīde olsa sīne-i deryā (5 / 60)

Diğer bir beyitte de şair memduhunun Hz. Nuh gibi uzun bir ömre sahip olması dileğinde bulunur.

Devām-ı ṣıḥḥat u iclāl u ʿömr-i Ḥażret-i Nūḥī
Veliy-i niʿmetiñle saña Mevlā ḳılsun erzānī (80 / 11)

3.1.6.7. Musa

İsrailoğullarına gönderilmiş peygamberlerden biridir. Dört semavî kitaptan biri olan Tevrat ona gönderilmiştir. İsrailoğullarını Mısır'dan Firavun'un zulmünden kurtarıp atalarının yurdu olan Filistin bölgesine götürmüştür. Allah ile Tur Dağı'nda konuşması, Hızır ile yolculuğu, mucizeler göstermeye yarayan asası, Firavun'la olan mücadelesi ve koynuna soktuğunda nur olan eli (yed-i beyzâ) nedeniyle divan edebiyatında Hz. Musa'dan sıkça söz edilir. Hz. Musa'nın Allah ile konuşması nedeniyle unvanı "Kelîmu'llah"tır (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda Hz. Musa'dan Tur Dağı'nda Allah ile konuşması, asası, Firavun'la olan ilgisi, peygamberliği gibi nedenlerle söz edilmiştir.

Māye-i gülzār-ı cennet reng-i ruḫsār-ı bütān
Nūr-ı Ṭūr-ı Mūsevī yā ʿārıż-ı gül-bū mıdır (142 / 6)

Ḳapuñ derbānıyım çübek-nümāyım nefs-i Firʿavna
N'ola maʿẕūr isem bu bābda ṣāḥib-i ʿaṣāyım ben (3 / 51)

Gül-i bālā-yı şāḫ-ı gül-bün-i nūr-ı ḳabesdir kim
Reg-i berg-i yanında reşk-i engüşt-i yed-i beyżā (5 / 23)

3.1.6.8. Süleyman

Hz. Davud'un oğludur. Babasından sonra hükümdarlık tahtına oturan Süleyman Peygamber Mescid-i Aksa'nın inşasını gerçekleştirmiştir. Kendisine Allah tarafından birçok mucizeler verilmiştir. Cinlere ve rüzgâra hükmetme, hayvanların dilini bilme, üstünde ism-i a'zam yazılı yüzüğü gibi mucizeleri; bilge veziri Âsaf ve Belkıs'la olan ilişkisi gibi nedenlerle divan şairlerince adı sıkça anılan ve mucizelerine telmihte bulunulan hükümdar bir peygamberdir. Onun en önemli özelliği olan dünyadaki saltanatının yüceliği divan şairlerini cezbetmiştir (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda adı; rüzgâra hükmedebilme, hâtemi ve karınca beyi ile olan macerası nedeniyle zikredilmiştir.

Bir beyitte la'l (dudak) Süleyman peygamberin mührüne benzetilmiştir.

Ḫaṭ u zülf ne emir eylerse dir başım yüzüm üzre
Gürūh-ı mār u mūrı żabṭ iden ḫātem midir laʿliñ (213 / 3)

Ne pîş ü ne kem ʿālemi yeksān bilürüz biz
Māh-ı nevi bir mihr-i dıraḫşān bilürüz biz
Bülbüllerini gül gibi ḫandān bilürüz biz
Dest-i żuʿafāyı yed-i fermān bilürüz biz
Her gördigümüz mūr-ı Süleymān bilürüz biz (20 / I)

Ayrıca Nüzhet devrin ekâbirlerine şiirlerini sunarken şiirlerini Hz. Süleyman'a karınca beyi tarafından sunulan çekirge buduna benzetir.

"...Ḥużūr-ı Hz. Süleyman'a tuḥfe-i mūr olan pāy-ı melaḥ gibi hezār hezār ḥicāb-ı şermsāz ile refʿ u taḳdîm olundığı ..." (38 / başlık)

3.1.6.9. Hızır

Âb-ı hayatı içip ölmezliğe kavuşan kişi olarak bilinir. Peygamber veya veli olduğu hususunda rivayetler vardır. İskender'le âb-ı hayatı aramak için Zulumat ülkesine gitmesi nedeniyle kendisinden sık sık bahsedilir. Ayrıca Kur'an'da Hz. Musa ile olan yolculuğuna dair ayetler vardır. Bu konu da edebî mazmun olarak divan şairlerince kullanılır.

Nüzhet Divanı'nda bir beyitte Hz. Musa ile olan yolculuğuna işaret edilmiş ve rehber olarak gösterilmiştir.

Ḫıżr-ı tevfîḳe refāḳatle idüp āmed ü reft
Kām-rān ḫoş gidüp ey kām-revā ḫoş geldiñ (32 / 9)

Diğer beyitlerde adı âb-ı hayatla ilgili olarak zikredilmiştir.

Dü şaḳḳ-ı ḫāmesi māʾü'l-ḥayāt-ı Ḫıżra menbaʿdır
Sevād-ı şiʿridir reş-āver-i müşg-i Ḫoten şimdi (284 / 8)

Bir beyitte de şair memduhunun Hızır gibi uzun bir ömre sahip olması temennisinde bulunmuştur.

Vālid-i mācidleriyle ʿömr-i Ḫıżrî kesb idüp
Olalar iḳbāl ile devlet ile pîr-i kühen (64 / 7)

3.1.6.10. İsa

İsrailoğullarına gönderilen son peygamberdir. İlâhî kitaplardan biri olan İncil Hz. İsa'ya gönderilmiştir. Otuz yaşında peygamberlik verilen Hz. İsa bir mucize olarak annesi Hz. Meryem'den babasız olarak doğmuştur. Ölüleri diriltmek, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak, körlerin gözünü açmak, bebekken konuşmak gibi mucizeler göstermiştir.

Nüzhet Divanı'nda hayat bahşeden nefesi ve bebekken konuşması nedeniyle zikrdilmiştir.

Reşk-āver olsa nuṭḳuma ʿİsā ʿaceb midir
Meşḳ-āżmā-yı laʿl-i suḫandānıñım seniñ (208 / 3)

Dil-i mecrūḥuna ʿuşşāḳıñıñ merhem midir laʿliñ
ʿAceb ki reşk-i nuṭḳ-ı ʿİsī-i meryem midir laʿliñ (213 / 3)

3.1.6.11. Muhammed

Nüzhet Divanı'nda adı en çok zikredilen peygamber Hz Muhammed'dir. Divanda peygamberimizi konu alan sekiz kaside, on bir gazel ve bir de rubaî şeklinde yazılmış şiir mevcuttur. Kasidelerden birinin konusu Peygamberimizin hilye-i şerîfidir.

Hz Peygamber divanda mahbub-ı Hakk, mahbub-ı Huda, habib-i Kibriyâ, şeh-i Bathâ, şefî'-i mükerrem, Muhammed-i Arabî, Hazret-i Ahmed, Ahmed-i muhtar, hidîv-i rahmeten li'l-âlemîn, Muhammed Mustafa, nebiyy-i mürsel, Hamyatâ, pîr-i hânkâh-ı kâbe kavseyn-i ev ednâ, emîn-i vahy-i İlâhî, şâh-ı taht-ârâ-yı iklim-i risâlet, hâdî, hâce-i kâinat, fahr-i cihan, şâh-ı mülket-i kevneyn, sultan-ı âlem, şah-ı risâlet, resulu'llah, dürr-i yekta, sultan-ı rüsül, sultan-ı taht-ı asfiyâ, sultan-ı kerrûbî, çarh-ı bedr-i mekârim gibi isim ve sıfatlarla tavsif edilmiştir.

Nüzhet, eserinde Hz. Peygamberi zikrederken, O'nun şefaatinden ümitvar, teslimiyetçi, tazim dolu bir üslûp kullanır. O'nun dergâhının köpeği ile dostluk kurmayı gönül mutluluğu ve kurtuluş senedi sayar.

Kilāb-ı dergehiñle ülfet itmiş Nüzhet-i şeydā
Şafā-yı ḳalbe bu vażʿ-ı seneddir yā resūlu'llāh (253 / 6)

Nüzhet Divanı'nda Hz. Muhammed, büyüklüğü, kâinatın yaratılış sebebi oluşu, mucizeleri, kereminin çokluğu, âlemlere rahmet olarak gönderilişi, kıyamet günündeki şefaati gibi cihetlerle sık sık zikredilir.

O, Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerin en büyüğüdür ve peygamberlik ülkesinin tahtının sahibidir. O'nun yüce haşmetinden kerrûbiyân bile titremekte ve Hz. Peygamberin katında evliya-i kiram eteği belinde işe hazır hizmetkârlar gibi beklemektedir.

Efendim şāh-ı taḫt-ārā-yı iḳlīm-i risāletdir
O şāhıñ bāb-ı devlet-intisābında bir gedāyım ben (3 / 29)

Ol şāh-ı bī-bedel ki şükūh-ı ṣalābeti
Lerziş-fezā-yı fırḳa-i kerrūbiyān olur (4 / 15)

Edeble ṣaff-ı iṭāʿatda evliyā-yı kirām
Gürūh-ı ḫādim-i dāmān-ı der-miyān gibidir (2 / 23)

Şaire göre, Hz. Muhammed'in vücudu eşya âleminde yaratılmış eşsiz bir incidir. O'nun yaratılışındaki maya nurdur. O'nun yanağı, tıpkı gecenin karanlığını yırtıp tan yerinde parlayan sabah güneşine benzer ve yüzünün parlaklığından, nurdan yaratılmış bir varlık olan Cebrail şaşırarak bir pervaneye döner. Eğer o yüce kerem sahibi, bir

bedre teşbih olunsa diğer peygamberlerin nuru O'nun nurunun parlaklığı ve büyüklüğüne nisbetle ayın kenarını süsleyen hâleyi oluşturan küçük yıldızlar gibi kalır.

Eger teşbîh olunmaḳ cā'iz olsa cismine dirdim
Muḥîṭ- i ḫilḳat-i eşyāda güyā dürr-i yektādır (1 / 33)

Anıñ-ẕāt-ı risālet-ṭıyneti-nūr-ı mücessemdir
O nūra dîde-i ḥırbā gibi çeşm-āşināyım ben (3 / 31)

İdince ḳaṣd vaṣf-ı pertev-i ḫurşîd-i ruḫsārıñ
Miṣāl-i ṣubḥ-ı ṣādıḳ ġarḳ-ı envār-ı tecellādır (1 / 45)

Şu'ā'-ı rūyuna ser-geştegî-i Cebrā'îl
Fürūġ-ı şem' ile pervāne-i ṭayān gibidir (2 / 24)

O bedr-i çarḫ-ı mekārim ki enbiyā-i 'iẓām
Kenār-ı hālesine zîb-i aḫterān gibidir (2 / 22)

Nüzhet, Hz. Peygamberin kâinat kitabının dibacesinde yer aldığını ve kâinatın O'nun nurundan yaratıldığını dile getirir. Bu söyleyişlerde üstü kapalı olarak " Levlâke Levlâke Lemâ Halaktü'l-eflâk " hadis-i kudsisine de telmih vardır.

Zihî ser-levḥa-i dîbāce-i dîvān-ı fiṭrat kim
Ḳavālib-i ḫurūfa olmasa ẕātı eger ma'nā (5 / 45)

Remz-i ḫilḳatden ẓuhūr itmezdi bir dürlü eşer
Cism-i nūr-ı ḥażret-i maḥbūb-ı Yezdān olmasa (7 / 17)

Cemî'-i mümkinātıñ māyesi sırr-ı vücūduñdur
Bu taḳrîrimde yoḳdur iştibāhım yā resūlu'llāh (248 / 4)

Şair, beyitlerde zaman zaman rahmet ayeti olarak bilinen " Ve mâ erselnâke illâ rahmeten li'l-âlemîn " (Enbiyâ / 107)'e de işaret ederek O'nun kâinat için rahmet olduğunu, dünyanın O'nun gelişi ile şeref bulduğunu ve Hz. Peygamberin zahir ile batın için kıble konumunda olduğunu belirtir.

Ser-i dîbāce-i vaṣf-ı şerîf-i ẕāt-ı pür-nūrı
Yed-i ḳudret ile zîver ki "erselnāke illā"dır (1 / 27)

Ḫıdîv-i "raḥmeten li'l-'ālemîn"in ḫāk-rāhında
Cilā-baḫşā-yı ḳlabim çeşm-i cāna sürmesāyım ben (3 / 30)

Vücūdı mescid-i ẕi'l-ḳıbleteyn-i ẓāhir u bāṭın
Der-i vālā-cenabı ḳıble-i beyt-i mu'allādır (1 / 18)

Divanda Peygamberimiz şeriat mülketinin padişahı olarak vasıflandırılmış, O'nun ipine sarılarak getirdiği hükümlere ve sünnetine uyanların reha, refah ve zenginlik bulacağı ve cennet ehlinden olacağı belirtilmiştir. O'nun koruyucu, doğru yolu gösteren ve mağfiret deryasına yönelten eli olmadığı takdirde fitne selinin dünyayı harap edeceği ve asilerin kahır denizinde yok olacağı da divanda belirtilen hususlardır.

Şerîʿat mülketinde pādişehsiñ ḥükm-i ḳānūnuñ
Reʿāyā-yı ḳurā-yı ümmeti terfîh ü iġnādır (1 / 61)

Rehā-yı ümmetiñçün oldı şerʿiñ "ʿurvetü'l-vüṣḳā"
O ḥabl-i mücibü'l-ḫayrı ṭutan dest-i recāyım ben (3 / 41)

Seniñ ḥabl-i metîn-i sünnetiñdir "ʿurve-i vüṣḳā"
Teşebbüs eyleyen ehl-i cināndır yā resūlu'llāh (254 / 5)

Baḥr-ı ḳahra ġarḳ olurdı keştî-i cism-i ʿuṣāt
Dest-i peyġamber rehîn-i ṭarfı sükkān olmasa (7 / 27)

Nüzhet Divanı'nda Peygamberimizin mucizelerinden birkaçı da zikredilir. Divanda en çok Hz. Peygamberin Miraç mucizesi üzerinde durulur. Bu mucizenin söz konusu edildiği beyitlerin birinde Hz. Muhammed " refref-süvâr " olarak zikredilerek Miraç'ta Sidre'den sonra bindiği bineğe işaret edilmiştir. Başka bir beyitte ise Hz. Peygamber " pîr-i hânkâh-ı kâbe kavseyn-i ev ednâ " olarak nitelendirilir. Söz konusu mucize ile ilgili olarak bir başka beyitte şair, Hz. Peygamberin lâmekâna ayak basmasının nedeni olarak O'nun rütbede en üstün insan olmasını gösterir.

Lā-mekāna Leyle-i İsrāda başmazdı ḳadem
Rütbede ẕātı verā-yı ṭavr-ı insān olmasa (7 / 29)

Nüzhet Divanı'nda Peygamberimizin sözü edilen diğer bir mucizesi de O'nun gölgesinin yere düşmemesidir. Bu konu ile ilgili olarak sahih bir rivayet gösterilmemiş olmasına rağmen, naatlarda bu husus O'nun bedenî bir özelliği ya da mucizesi olarak telakki edilmiş ve çok zengin tasavvur ve hayallerle ele alınmıştır (Yeniterzi, 1993, s:300).

Teferrüd dersini göstermek için cevher-i ferde
Libās-ı sāyeden ḳadd-i şerefdārı muʿarrādır (1 / 23)

Divanda değinilen diğer mucizeler de Hz. Peygamberin kör bir adamın gözünü açması, sofrasının bereketi ve doğumuyla kiliselerin ve puthanelerin tahrip olmasıdır.

Çeşm-i ḍarîre nūr-ı żamîriñ ṭoḳunsa ger
ʿAyne'l-yaḳîne mā-ṣadaḳ-ı bî-gümān olur (4 / 43)

Ol kim gedā-yı loḳma-i ḫvān-ı ʿināyeti
Ẕāt-ı Ḫalîl menḳabet-ārā-yı şān olur (4 / 27)

Zihī zulmet-zidā-yı sumnāt-ı küfr ü ʿişyān kim
Fürūġ-ı mihr-i ḥükmi ġarḳasıdır cümle-i eşyā (5 / 43)

Nüzhet Divanı'ndaki beyitlerde İslâmî akidede büyük bir yer tutan Hz. Peygamberin şefaatinin büyüklüğü de sıkça dile getirilmiştir. Diğer peygamberlerin bile kendilerini kurtarma telaşına girdiği o kargaşa gününde Hz. Muhammed "ümmetim" diyecek ve onlar için şefaat talebinde bulunacaktır. Mahşer gününde O'nun gölgesine sığınanlar cehennem sıcağından uzak kalacaklar, O'nun rahmeti mahşerde müminler için bir sığınak olacaktır.

Olanlar sāye-gīriñ germī-i dūzaḫdan eymendir
Rumūz-ı nüsḫa-i ḫırzü'l-emānsın yā resūlu'llāh (247 / 5)

O'nun affina sığınanlar günahları çok olsa bile affedilecekler ve yevmü'n-nedemde ümmetinin ateşini şefaatiyle O söndürecektir. Çünkü O şefī'-i mükerremdir. O'nun şefaati bağışlanma beratıdır. O'nun merhameti o kadar yücedir ki mahşer gününde himaye ağacının gölgesi tüm müminleri gölgeleyecektir.

Ger yaḫşi ger yaman saña kim intisābı var
Ẓannım budur ki ʿafvıñ ile şādmān olur (4 / 58)

Eyā şefīʿ-i mükerrem girişme-i luṭfuñ
Berāt-ı maġfirete zīver-i nīşan gibidir (2 / 43)

Zihī ser-çeşme-i āb-ı ḥayāt-ı raḥmet-i Bārī
ʿUṣātın āteşin yevmü'n-nedemde ol ider iṭfā (5 / 36)

O şāh-ı merḥamet-endīşedir ki maḥşerde
Ẓılāl-ı şāḫ-ı himāyātı sāyebān gibidir (2 / 20)

3.1.7. Ehl-i Beyt, Sahabe,Tâbiîn

Peygamberimiz, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyinden müteşekkil beş kişiye Ehl-i Beyt ya da Âl-i Aba denir (Pala, 1999)

Müminlerin Hz. Peygambere olan büyük sevgi ve saygıları nedeniyle, ve Hz. Muhammed'in akrabaları olmaları ve Hz. Peygamberin soyunun Âl-i Aba'dan devam edecek olması cihetiyle Ehl-i Beyt mensupları tüm müslümanlar tarafından saygı ve sevgiyle anılmış ve bu minval üzere de edebiyata yansıtılmıştır.

Nüzhet eserinde Ehl-i Beyt'e olan sevgisini birkaç beyitte genel olarak ifade ederken Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'i isim olarak zikreder.

Ḳabā-yı perniyān-ı bāf-kibara raġbetim yoḳdur
Biḥamdli'llāh anıñçün bende-i Āl-i ʿAbāyım ben (3 / 55)

Asr-ı saadetde yaşayıp Hz Peygamberi görme şerefine nail olanlara ashab denir. Kâinatın Efendisi onlar için "Ashabımın her biri gökteki yıldızlar gibidir, hangisine

uyarsanız selâmet bulursunuz." buyurmuşlardır. Edebiyatımızda sahabe-i kiramın adı en çok naatlarda zikredilir (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda sahabe-i kiramdan birkaç naatta bahsedilir. Nüzhet söz konusu şiirlerin sonunda Peygamberimiz ile birlikte onun âline ve ashabına da selâm göndererek onlara olan saygı ve sevgisini dile getirir. Şair, divanda sahabeden sadece Abdurrahman b. Avf'ın adını anar.

Hem mecmaᶜ-ı ṣaḥābe vü evlāda ḥaşre dek
Ez-cān u dil selām-ı selāmet resān olur (4 / 64)

Ola aṣḥāb-ı āl-i ḫānedān-ı pākiñe benden
Selām-ı bī-ḥad ü ġāye ṣalāt-ı bī-ᶜad ü iḥṣā (5 /81)

Bilindiği gibi ashabı görüp onlardan hadis dinleyenlere tâbiîn denir. Hz. Peygamber bir hadiste "İnsanların hayırlısı benim asrım(daki ashabım)dır. Sonra onlara yakın olan(Tâbiîn)lardır. Sonra onlara yakın(Tebeu't-tâbiîn)lardır." buyurmuşlardır (Pala, 1999).

Nüzhet'in eserinde tâbiînden sadece Veyse'l-Karen'in adı geçer.

3.1.7.1. Ali

Hz. Ali daha hayattayken cennetle müjdelenen on sahabeden biridir. İlk müslümanlardan olan ve Hz. Fatıma ile evlenerek Hz. Muhammed'in damadı olmakla şereflenen Hz. Ali dört büyük halifenin de sonuncusudur. Şah-ı Merdân, Şîr-i Hak, Şîr-i Yezdân, Haydar-ı Kerrâr gibi lâkaplarla anılır.

Nüzhet Divanı'nda adı iki beyitte geçer. Şair, her iki beyitte de onun adını memduhları ile aynı isme sahip olması dolayısıyla zikreder.

Semiyy-i şīr-i Ḥaḳḳ yaᶜni ᶜAli Pāşā-yı āṣaf-fenn
Saᶜādetle şeref-baḫşā-yı ṣadr-ı kām-rān oldı (42 / 7)

Semiyy-i Ḥaydar-ı Kerrār Bū-ᶜAlī-fenn kim
ᶜİdād-ı vaṣfına kāfī degil ḥisāb-ı cümel (84 / 14)

3.1.7.2. Hüseyin

Hz. Ali'nin oğlu ve Peygamberimizin torunudur. Ehl-i beytin beşincisi olan İmam Hüseyin 683 Muharreminin onuncu günü Kerbelâ'da yanındaki yetmiş iki kişi ile birlikte susuz bırakılarak zalimce şehit edilmiştir.

Nüzhet de onun ismini Kerbelâ'daki bu vahim olayla ilişkilendirerek eserinde zikreder. Nüzhet Sultan III Osman tarafından yaptırılan bir çeşmenin "şehid-i Kerbelâ" aşkına yapıldığını belirtir.

Ḥasbeten-li'llāh şehīd-i Kerbelānıñ ᶜaşḳına
Ḳıldı icrā teşnegāna şerbet-i ḳand ü nebāt (47 / 4)

3.1.7.3. Abdurrahman B. Avf

Abdurrahman b. Avf , Nüzhet Divanı'nda memduh ile aynı ismi taşıması sebebiyle adı zikredilen bir sahabedir. Hz. Peygambere ilk iman eden ve cennetle müjdelenen on sahabeden biri olan Abdurrahman b. Avf, Tebük seferi sırasında Hz. Peygambere imamlık etmiştir. Vefatında Hz. Peygamberi kabre indiren dört sahabeden biridir (Önkal, 1988).

Şair, döneminde padişahın silâhtarı olan Abdurrahman Ağa'nın yaptırdığı bir cami için tarih düşerken Abdurrabman b. Avf'ı Abdurrahman Ağa ile hem-nam olması cihetiyle anar.

Silaḥdār-ı şeh-i ᶜālem semiyy-i İbn-i ᶜAvf ol kim
Rıżāu'llāh içün ḳıldı bu vālā maᶜbedi iḥyā (81 / 1)

3.1.7.4. Veyse'l-Karenî

Tâbiînin büyüklerindendir. Asr-ı saadette yaşamış olmasına rağmen Hz. Peygamberi görememiştir.Veyse'l-Karenî Hz. Muhammed'i görmek için Medîne'ye O'nun kapısına kadar geldiği hâlde annesinin "O'nu bulamazsan geri dön." sözüne uymak için mescitte olan Peygamberimizin hâne-i saadetine dönmesini beklemeden Karen'e doğru yola çıkmıştır (Pala , 1999). Hz. Peygamber, hırkasının ona verilmesini emir buyurmuşlar ve hırka-i şerif Hz. Ömer zamanında kendisine verilmştir. Aynı hırka-i şerif bugün İstanbul'da diğer kutsal emanetlerle birlikte bulunmaktadır.

Veyse'l-Karenî Nüzhet Divanı'nda, bir nesirde hırka-i şerif ziyareti dolayısıyla, iki şiirde de de Hz. Peygambere olan derin sevgisi ve bağlılığı sebebiyle zikredilir.

Ol kim ḳaṭār-ı üştür-i cāh u celāline
Veyse'l-Ḳaren gibi niçe biñ sārbān olur (4 / 22)

Ey pādişāh-ı sidre-serīr ü felek-maḳām
Vardır ḳapuñda Veys-i Ḳaren gibi biñ ġulām
Ṭutdum kenār-ı ḫırḳa-i sündüs ḳumāşıñı
Ey el ṭutucı dāmeniñ elden ḳaçan koyam (300)

3.1.8. İnkârcılar

3.1.8.1. Firavun

"Azamet ve ceberût sahibi olmak" anlamına geliyorsa da, eski Mısır kavimlerinden Amalika hükümdarlarına lâkap olarak verilmiştir. İçlerinden en meşhuru Hz. Musa zamanında yaşamış olanıdır. Edebiyatta daha çok Hz. Musa ile olan ilişkisi yüzünden yer edinmiştir (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda ismini anıldığı beyitte nefis zalimliği nedeniyle Firavun, şair de Firavun'a çubek (asa) gösteren Hz. Musa'ya teşbih olunmuştur.

Ḳapuñ derbānıyım çübek-nümāyım nefs-i Firᶜavna
Nola maᶜẕūr isem bu bābda ṣāḥib-i ᶜaṣāyım ben (3 / 51)

3.1.8.2. Nemrut

Babil ülkesinin kurucusu sayılan ve ünlü Babil Kulesi'ni yaptıran kral olup Hz. İbrahim'i ateşe attırması ile ünlüdür. Nemrut Hz. İbrahim'i ateşe attırdıktan sonra da iman etmemiştir (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda adı Hz. İbrahim ve ateş ilgisi dolayısıyla zikredilir.

Yine gülzār ider fikr-i cemāli Nüzhet İbrāhīm
Seni firḳatle şimdi itse ilḳā nār-ı Nemrūda (277 / 6)

3.1.8.3. Hâmân

Hz. Musa zamanındaki Mısır Firavun'un veziridir. Yahudi kaynaklarında Musevî düşmanı İranlı bir vezir olarak gösterilen Hâmân, kâhinlerden Hz. Musa'nın doğacağını öğrenip Firavun'a erkek çocukları öldürtmesini tavsiye eden kişidir (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda ismi bir beyitte zikredilir.

Ṣadā-yı Hū-yı Ḫāmān-ı muḥabbet neş'e-baḫş olmaz
Ṣafāsız bir şarāb-ı nīm-resdir yā Resūlu'llāh (252 / 4)

3.1.8.4. Ebû Leheb

Adı Abdü'l-Uzzâ b. Abdü'l-Muttalib'tir. Ebû Leheb ise lâkabıdır. Peygamberimizin amcası olup İslâm dinine olan düşmanlığı ile ünlüdür. Kur'an-ı Kerim'de Tebbet Sûresi'nde onun ve karısının kıyamette uğrayacağı azap hakkında bilgi verilmiştir.

Şair, onu ve karısını Hz. Peygambere yaptıkları kötülükler cihetiyle zikreder.

Reh-i iḳbāliñe ḫār-efgen-i āzār olan şaḫṣıñ
Sezā-yı cīdi "ḥablün min- mesed"dir yā Resūlu'llāh

3.1.9. Ahiret ve İlgili Mefhumlar

3.1.9.1. Ahiret

Dünyadaki geçici hayattan sonraki ebedî ikamet âlemine ahiret denir. Kıyamet koptuğu zaman her varlık dünya hayatını terk edecek ve ahiret hayatı başlayacaktır. Bu hayat dünyadaki iyi ya da kötü amellere göre cennet veya cehennemde sürecek olup bundan kaçış yoktur. Bu âlemin varlığı, bu âlemde yaşanacak olanlara dair bilgiler ayet ve hadislerle sabittir.

Nüzhet Divanı'nda, ahiret âlemi daha çok "ukba" adıyla dünyanın zıddı olarak dünya ile birlikte anılmıştır. Ukba kelimesinin yanı sıra mâ-fîhâ ve beka sarayı da divanda ahiret kavramını karşılamak için kullanılan kelimelerdir.

Suḫan çün bā'iṯ-i dād u sitād u dār u gīr oldı
Bu ḥayṯiyyetle ḥālā nāẓım-ı dünyā vü 'uḳbādır (1 / 14)

Ḥasan Efendi bu fānī cihāna ḳıldı vedāʿ
Beḳā sarāyına ʿāzim olup idince ḫırām (72 / 1)

Zihī mesned-nişīn-i "ḳābe ḳavseyn"-i taḳarrüb kim
O maḥrem-ḫāneye bīgānedir dünyā vü mā-fīhā (5 / 40)

Nüzhet'in ahiret kavramını işleyişi İslâmî inanç dairesi çerçevesindedir.Nüzhet bir müslüman olarak dünyadan sonra ahiret hayatının başlayacağının bilincindedir ve bu dünyadaki her işin karşılığının ahirette alınacağını idrak etmiştir.

Mülk-i dünyada vü ʿuḳbāda mükāfāt itsün
Ḥażret-i vāḳıfına zemzem ü kevşerle Ḫuda (63 / 6)

Baş u cānı terk idince didiler tārīḫini
Gitdi ʿuḳbāya Muḥammed Beg cāndan nā-murād (71 / 4)

3.1.9.2. Kıyamet, Mahşer, Haşr

Nüzhet Divanı'nda, kıyamet, arsa-i kıyamet, subh-ı kıyamet, şûr-ı kıyamet, haşr, meydan-ı haşr, mahşer, rûz-ı mahşer, şûr-ı mahşer, dârü'l-hükm-i mahşer, darü'ş-şefaat, yevmü'n-nedem gibi isim ve tamlamlarla vasf edilen kıyamet; ölümden sonra bütün insanların tekrar dirilecekleri güne denir. İsrafil'in Sur'a üflemesiyle başlayacak olan kıyamet vak'ası dünya hayatının sonu ahiretin başlangıcıdır.

Nüzhet eserinde, kıyamet kavramını öncelikle itikadî manasına uygun olarak kullanılır. Hesap defterlerinin açılıp ilâhî hükümlerin verileceği bu günde her müslüman gibi o da Hz. Peygamberin şefaatinden nasiplenmek konusunda ümitvardır. Bu ümit naatlarda açık bir şekilde dile getirilir.

Ser-ā-ser rūz-ı maḥşer leyle-i ẓulmet olur bī-şekk
Ḳalursa böyle ger rūy-ı siyāhım yā Resūlu'llāh (248 / 3)

Seniñ ʿafvıñ güneşdir fi'l-meşel ol nūra nisbetle
Benim bir zerreden kemdir günāhım yā Resūlu'llāh (248 / 2)

Zihī ser-çeşme-i āb-ı ḥayāt-ı raḥmet-i Bārī
ʿUṣātın āteşin yevmü'n-nedemde ol ider iṭfā (5 / 36)

Bu kullanımın yanı sıra, kıyamet kelimesinin beyitlerde zikrediliş nedenlerinden biri de o gün yaşanacak olan kargaşadır. Şair kıyamet sabahındaki büyük kargaşadan ölülerin bile uyanacağını söyleyerek bu olaya dikkat çeker.

Ḳalur mı ṣubḥ-ı ḳıyāmetde ḫuftegān-ı zemīn
ʿAceb mi rīş-i sefīd olsa intibāha sebeb (118 / 5)

Ayrıca, kıyamet kelimesi sevgilinin boyuyla ilişkilendirilerek mecazen de olsa bir kargaşa sahnesi tahayyül edilir. Şair, sevgilinin arz-ı endam ettiği yerlerde onun boy güzelliği nedeniyle kıyametler kopacağını ve ortalığın karışacağını ifade eder.

O serv-i nāz ki cünbüş-nümā-yı ḳāmet olur
Feżā-yı gülşen-i dil ʿarṣa-i ḳıyāmet olur (323 / 7)

Cism-i āyīne-siriştinde o ṣafvet var kim
Görinür şūr-ı ḳıyāmet ḳad-i bālā sende (275 / 2)

Nüzhet, eserinde kıyamet, haşr ve mahşer mefhumlarını itikadî muhtevası dışında daha çok belirtmek istediği zaman diliminin genişliğini ifade etmek için kullanır. Şair beyitlerde, "ta kıyamet", "ta-be-haşr", "ta haşr olunca", "ta rûz-ı mahşer", "haşre dek", "ta-be-mahşer" gibi ifadeleri sıkça zikrederek anlatmak istediği zamanın boyutu üzerine vurgulamalar yapar.

Zihī fermān-revā-yı kişver-i dīn ü şerīʿat kim
İder aḥkāmının tā rūz-ı maḥşer ḥükmüni icrā (5 / 38)

3.1.9.3. Cennet ve İlgili Mefhumlar

3.1.9.3 (1) Cennet

Sözlüklerde "gölgelik bahçe" olarak tanımlanan cennet, İslâm inancına göre ahirette müminlerin gidecekleri yerdir. Allah cennet hakkında "Takva sahipleri için Rablerinin önünde nimet cennetleri vardır. (Kalem / 34)" buyurmaktadır. İnanışa göre, cennet arşın sağ yanındadır ve sekiz kapısı bulunmaktadır. Huld, Me'va, Naîm, Âliye, Adn, Firdevs, Dârü's-Selâm ve Hayevân olmak üzere cennet sekiz tanedir. Bu sekiz cennetten her biri diğerinin aynı olmadığı gibi buralara girecek olanlar da derece bakımından birbirinden farklıdır. Adn cennetinde Allah müminlere görünecektir. Bu bakımdan cennetlerin en üstünü Adn cennetidir (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda behişt, behişt-i berîn, naîm, riyaz-ı naîm, huld, huld-i naîm, cennet, cennet-i me'va, firdevs, dârü's-selâm, adn, gülzar-ı Rıdvân gibi isimlerle zikredilen cennet mefhumunu karşılamak için sıklıkla kelimenin çoğul şekli olan "cinân" kelimesi de kullanılmıştır. Eserin tamamı göz önüne alındığında cennet kavramının en çok zikredilen itikadî unsurlardan biri olduğu da görülecektir.

Nüzhet'in eserinde cennet mefhumunu ele alışı, İslâmî inanç çerçevesinde ve Divan şiirindeki genel kabuller dahilindedir.

Şair memduhlarını yâd edip överken onların yaptığı iyiliklerin karşılığının ahirette cennet nimetleri olarak verilmesini ve ölümüne tarih düştüğü kişilerin ölümden sonra cenneti mesken edinmeleri için dua mahiyetinde olan sözleri sıkça zikrederek cennet mefhumunun İslâm inancındaki boyutunu dile getirir.

Eyleyüp cins-i ʿamelle Ḥaḳḳ mużāʿaf ecrini
Gül-zemīn-i cennet üzre kevşeri ḳılsun ʿaṭā (62 / 4)

Bildi kim yoḳdur sarā-yı ʿālem-i fānīde ẕevḳ
Eyledi dār-ı sürūr-ı ʿadne şevḳ ile ḫurām (69 / 3)

Nüzhet memduhlarının mekânlarını, divan şiirindeki genel anlayışa uygun olarak cennete benzer ya da cennetten daha üstün bir yer olarak düşünür. Bir beyitte şair övülenin mekânının yüceliği karşısında cennetin kapısının kıskançlıktan yakasını yırttığını söyleyerek memduhunu yüceltir.

Der-i cennet ʿaceb mi sīne-çāk olsa reşkinden
Bu dergāh-ı refīʿiñ āsitānı āsumān oldı (52 / 9)

İdüp vażʿ-ı ḳadem bir ḫıṭṭa-i firdevs-bünyāna
Dimāġın eyledi gül-būy-ı ʿaşḳ u şevḳ-i istiġşā (5 / 3)

Nüzhet'in cennet kavramını şiirde söz konusu etmesinin bir sebebi de cennet-sevgili ilişkisidir. Bilindiği gibi divan şiirinde güzellik kavramının oluşturulmasında, cennet mefhumunun önemli bir yeri vardır. Bir mükâfat yeri olan cennet her türden olağanüstü birçok güzelliğin mekânı olarak düşünülür. Bu özellik nedeniyle de, sevgilinin mekânı cennet, kendisi de cennet varlıklarına müsavi ya da onlardan daha üstün olarak kabul edilir. Şair bir beyitte, cennet bahçesinin renginin güzelliğinin sevgilinin yanağından kaynaklandığını dile getirirken, bir beyitte de sevgilinin bulunduğu yerin cennet gibi olduğunu belirtir.

Māye-i gülzār-ı cennet reng-i ruḫsār-ı bütān
Nūr-ı Ṭūr-ı Mūsevī yā ʿārıż-ı gül-bū mıdır (142 / 6)

Degil meh seyr idelden sebzezār-ı cennet-kūyuñ
Dil-i düşmen miṣāli çarḫ-ı aḫḍar dāġ-ber-dildir (169 / 2)

Şair Kâinatın Efendisi için yazdığı bir beyitte de O'nun bulunduğu yeri firdevs, kendi gözyaşını da bu bahçeyi sulayan ırmağa benzetir.

Sirişkim cūybār-ı ravża-i firdevs-i kūyuñdur
Ḳadiñdir serv-i nāz-ı ser-bülendim yā resūlle'llāh (250 / 3)

Nüzhet Divanı'nda, cennet kavramının yanı sıra bu kavrama ait diğer mefhumlardan da bir çok yerde söz edilir. Eserde zikredilen cennete ait unsurlar şunlardır:

3.1.9.3 (2) Huri

Safran, misk, anber ve kafur gibi güzel kokulardan yaratıldığına dair rivayetler bulunan anber saçlı, hilâl kaşlı, kara gözlü, şirin sözlü, inci dişli, mercan dudaklı, gül yanaklı cennet kızıdır (Pala, 1999). Nüzhet Divanı'nda hurinin cennet nimetlerinden biri olduğu bildirilir ve memduhun öldükten sonra bu varlıklarla hem-hâl olması dileğinde bulunulur.

Maẓhar-ı luṭf-ı Cenāb-ı Ḥażret-i Bārī olup
Ḥūr-ı ʿīn ola enīsi meskeni dārü's-selām (69 / 4)

3.1.9.3 (3) Gılman

Tüyü ve bıyığı çıkmamış, nurdan yaratılmış cennet delikanlılarına verilen isimdir (Pala, 1999). Güzellik ve safiyet timsali olan gılman da huri gibi cennet varlıklarından biridir ve cennet ehlinin hizmetini görmekle yükümlüdür.

Nüzhet, bir beyitte onların cennette müminlere sunulacak nimetlerden biri olduğunu ve memduhun bu varlıklarla hem-makam olması dileğini zikrederken diğer bir beyitte de övülenin çocuklarını bu varlıklara benzetir.

Çıḳdı üçler didi tārīḫ-i mücevher Nüzhetā
Mīr Aḥmed ḥūr u ġılmān ile oldı hem-maḳām (67 / 3)

Eyledi luṭf-ı Ḥaḳ üç naḫl-i necībe mālik
Her biri ḥüsn ile maḥsūd-ı perī vü ġılmān (100 / 3)

3.1.9.3 (4) Kevser, Selsebil, Tesnim

Cennet nimetlerinden biri olan kevser, sütten beyaz, baldan tatlı, kardan soğuk, kaymaktan yumuşak, bir içenin bir daha susamadığı, Peygamberimize verilmiş bir havuzun adıdır (Pala, 1999). Şair beyitlerde kevseri sık sık anarak memduhlarının kevserle nasiplenmeleri konusunda dua eder.

Yā İlāhī cennet-i firdevs ile mesrūr idüp
Şerbet-i kevṣerle eyle rūḥunı her demde şād (71 / 3)

Divanda, memduhun sözü kevsere benzetilmiştir. Bu tür kullanımın divandaki en güzel örneklerinden biri, Hz. Peygamber için yazılmış bir beyitte şairin O'nun sözünü kevser havuzuna benzetmesidir.

Yüzüñdür maṭlaʿ-ı şems-i tecellī yā resūlu'llāh
Sözüñdür kevṣer-i ḥavż-ı tesellī yā resūlu'llāh (257 / 1)

Kevserden başka divanda sözü edilen ve cennete bulunan diğer iki ırmak da selsebil ve tesnimdir.

Selsebil, sekiz cenneten biri olan firdevste akan suyun adıdır (Onay, 2000). Şair memduhlarının yaptırdıkları çeşmeleri vasfederken bu yapılardan akan suyu, selsebilin aynı ya da ondan daha üstün olarak düşünmüştür.

Āb-rūy-ı selsebīli lüleden icrā idüp
Sākinān-ı ṣuffe-i pākīzeye virdi ṣafā (62 / 3)

Düşdi dil-cū Nüzhetā tārīḫ anā
Selsebīliñ ʿaynıdır bu çeşmesār (53 / 8)

Cennette bulunan ve Kur'an'da da ismi geçen diğer bir su da tesnimdir. Şair, sadece bir beyitte tesnimi anarak kaleminin tesnim suyunun kaynağı olduğunu ve bu kalemden akan suyla mana gülşenin hayat bulduğunu belirtir.

Ser-ā-pā gülşen-i maʿnāyı şād-āb itmege Nüzhet
Ḳanāt-ı ḫāmesin bir lüle-i tesnīm göstermiş (191 / 7)

3.1.9.3 (5) Tuba

Sidrede bulunan ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen ilâhî bir ağaçtır. Her çiğnemede ve her yudumda başka lezzetler olan meyveleri vardır. Divan şiirinde tuba ağacı, gölgesi ve boyu nedeniyle anılır. Sevgilinin boyu tubaya benzer (Pala, 1999).

Nüzhet'in eserinde yer alan beyitlerde de, şair övülenin ve sevgilinin boyu ile ilişkili olarak tuba kelimesini zikreder.

Ḫayāl-i ḳāmet-i gül-naḫl-i bāġ-ı ḳuds-perverdi
Miyān-ı ravżagāh-ı cennet-i ḫāṭırda ṭūbādır (1 / 26)

Ṣūretde serv-i tāzesiñ ammā bu ḳadd ile
Maʿnāda sidre-heyʾet ü ṭūbā-şiʿārsıñ (211 / 4)

3.1.9.4. Cehennem

Beyitlerde nâr-ı sakar, dârü'l-bevâr, sa'îr cehennem, duzah, gibi isimlerle zikredilen cehennem, ahiretteki azap yurdudur. Cehennem, imansız ölenler ile suçları bağışlanmayan günahkârların uğrağıdır. Ateşi hiç sönmez. Cehennemden bir iğne deliği kadar yer açılsa bütün dünyanın içindekilerle birlikte yanacağına inanılır (Pala, 1999).

Nüzhet'in eserindeki beyitlerde de cehennem yakıcılık özelliği ve azap yeri olması ciheti ile söz konusu edilmiştir. Şair bir beyitte aşkın ateşinin sıcaklığı ile cehennem ateşinin sıcaklığını ve yakıcılığını karşılaştırıp aşk ateşinin daha güçlü olduğunu dile getirir.

Ḥarāret-i dil-i külḫān-fürūz-ı ʿaşḳa göre
Derūn-ı nār-ı saḳar ṣaḥn-ı cāmekān gibidir (2 / 6)

Şair, bir müslüman olarak cehennem ateşinden müminleri kurtaracak olanın da Hz. Peygamber olduğunu bilmekte ve O'ndan bu hususta yardım dilenmektedir. Bununla birlikte övdüğü kişinin düşmanlarının mekanının cehennem olması dileğini de zikretmektedir.

ʿUṣāt-ı ümmeti nār-ı cehennemden ḫalāṣ eyler
Kef-i destinde ehl-i maḥşeriñ ḫaṭṭ-ı emāndır bu (8 / 10)

Ṣafā-yı ḳalb ile bāġ-ı behişt ola ḫāneñ
ʿAdū-yı cāhınıñ olsun ḥasedle cāyı saʿīr (10 / 41)

3.1.10. Diğer İtikadî Kavramlar

3.1.10.1. Ölüm

Nüzhet Divanı'nda ölüm ve kabir mefhumları, sınırlı sayıdaki beyitte ele alınmıştır. Şair bu kavramları İslâmî çerçevede düşünerek işlemiştir. Ölümün kaçınılmaz bir gerçek olduğunun bilincinde olan şair, birkaç beyitte ölümün "İrci'î" emr-i ilâhîsinin bir sonucu olduğunu ve kaçışın mümkün olmadığını belirtir.

İrince güşuna fermân-ı "irci'î" fi'l-ḥāl
Bu da'vet emrine iṭā'at ile ḳıyām (72 / 2)

Ölüm, bazı beyitlerde "bâd-ı ecel" terkibiyle, ansızın eserek goncanın yapraklarını dağıtıp perişan eden bir rüzgâra benzetilir. Ölmek ise, "ecel kurdunun pençesinde av olmak" olarak telakki edilmiştir.

Āh kim bir ġonca-i nev-resteniñ bād-ı ecel
Eyledi evrāḳ-ı 'ömr-i nāzenînin bî-niẓām (67 / 1)

Kātib-i vaḳf-ı Ayaşofya ol Yūsuf-liḳā
Bağteten oldı şikār-ı pençe-i gürg-i ecel (101 / 1)

Nüzhet, mensup olduğu tarikatın mürşidi olan Neccarzâde'nin vefatı dolayısıyla kaleme aldığı bir tarih manzumesinde ise ölümü tasavvufî boyutuyla düşünür ve ölümle "hakikat camesi"nin giyildiğini belirtir.

Çıḳardı ḫırḳa-i rengi ḥaḳîḳāt cāmesin giydi
İrişdi ẕerre ḫurşîde ḳarışdı ḳaṭre deryāya (45 / 10)

Şair, her mümin gibi ölümden sonra insanlar için kabir hayatının başladığını bilir ve sözünü bu gerçeğe göre söyler.

Eyledi iḫvānını Ya'ḳūb ḥüzn-i firḳati
Çāh-ı ḳabri cāygāh itdi o merd-i bî-bedel (101 / 2)

3.1.10.2. Miraç Gecesi

Hz. Muhammed'in peygamberliğinin on ikinci senesinde, Recep ayının yirmi yedinci gecesi Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya olan yolculuğuna İsrâ, oradan da Sidre-i Müntehâ'ya olan yolculuğuna Miraç adı verilir. Bu yolculuk bizim bilgi hududumuzu aşan gayb âleminde cereyan etmiştir (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda "leyle-i İsrâ" ve "şeb-i İsrâ" isimleriyle anılan ve peygamberimizin mucizelerinden biri olarak kabul edilen bu gece ve bu gecede yaşananlar, şair tarafından divandaki naatlarda birçok kez zikredilmiştir (bk. Muhammed).

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Şeb-i İsrāda pāy-ı ᶜazmiñe fersūde olmuşdur
Anıñ āṡārı vech-i mehde belli yā Resūlu'llāh (257 / 4)

3.1.10.3. Kadir Gecesi

Kur'an'ın nazil olmağa başladığı gecedir. Kur'an-ı Kerim'deki Kadr suresinde Allah'ın mağfiret denizinin coşup kabardığı bu gecenin bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilir. Kadir gecesinin hangi gece olduğu kesin olarak belirtilmemişse de Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi olduğu hakkında rivayetler vardır. Divan şiirinde, kadr kelimesinin "kıymet, değer" anlamıyla da kelime oyunu yapılarak kullanılır.

Nüzhet Divanı'nda da kullanımı benzer şekildedir. Şair birkaç beyitte memduhun ya da sevgilinin gündüzlerinin bayram günü gibi, gecelerinin Kadir Gecesi gibi olması duasında bulunurken bir beyitte de sevgilinin eteğini tutma mutluluğunu Kadir Gecesi'ndeki mutluluğa müsavi olarak düşünmüştür.

Saᶜādetle şeb ü rūzı İlāhī ᶜīd ü ḳadr olsun
Felekde söylenildikçe güneş gitdi ḳamer geldi (41 / 26)

Ṭutub dāmān-ı zülf-i yāri devlet neydügin görsek
Ṣafā-yı "leyletü'l-ḳadr"-i muḥabbet neydügin görsek (202 / 1)

3.1.10.4. Şeytan, Div

Kibri nedeniyle Allah'ın huzurundan kovularak cezalandırılan şeytandan Nüzhet Divanı'nda bir beyitte nefis ile ilişkili olarak, bir diğer beyitte ise bahar geldiğinde insanların güzel sevip mey içtiği ve bunda şeytanın günahı olmadığı vurgulanarak bahsedilir.

Şeyṭān-ı maᶜnevī gibi bu nefs-i kāfirim
Çoḳ ḳalmadı ki luṭfuñ ile müslümān olur (4 / 61)

Bahār eyyāmı geldi dil-rübā münḳād u mey ḥāżır
Nedir bunda günāhı söyle ey dil şimdi şeyṭānıñ (212 / 3)

Div, kötülükler ile dolu esatiri yaratıklara denir. Günlük hayatta kelime daha çok dev şeklinde telaffuz edilir. Bu yaratıklar iri yarı, korkunç, kuvvetli ve bazen insanı andıran biçimlerde düşünülür. Divan şiirinde rakip dev olarak gösterilir ve periye benzeyen sevgiliyi elde etmek için sihir de dahil olmak üzere her şeyi yapar (Pala 1999).

Nüzhet Divanı'nda divin söz konusu edilişi aynı bakış açısı doğrultusundadır. Şair div kelimesini rakip kelimesinin sıfatı olarak düşünmüş ve hep peri (sevgili) kavramıyla bir arada zikretmiştir.

Murādım sen perī-ruḫsār ile ünsiyyet itmekdir
Raḳīb-i dīve ilḳā-yı şerār-ı ġayret itmekdir
ᶜAceb mi merdüm-i çeşmim idersem ḫāl-i ruḫsārıñ
Ġaraż ey nūr-ı dīdem saña insāniyyet itmekdir (307)

Perīveşāna muḥibbim raḳīb-i dīve ᶜadū
Baḳılsa medḥ olacaḳ ādemiyyetim var yoḳ (200 /3)

3.1.10.5. Peri

Çok güzel ve çekici olduklarına inanılan periler, büyü ile ortya çıkan varlıklar olarak kabul edilir. Bazı insanları kendilerine âşık etmeleri ve çeşitli görünüşleri alabilmeleri, bir görünüp kayboluşları gibi özellikleri cihetiyle sevgilinin özelliklerini taşırlar (Pala 1999).

Nüzhet Divanı'nda memduh ya da sevgili, güzellik ve tesir cihetiyle vasıflandırılırken peri kelimesi zikredilir. Sevgili divanda, peri-peyker, peri-ruhsar, periveş gibi kelimeler ile vasfedilmiştir.

Beni bī-ṣabr idüp Nüzhet-miṯāli ol perī-peyker
Egerçi ᶜaḳlım aldı söylemez ġāyetle nāz eyler
Velīkin ṣoñra ṭuydum maḳṣādı bir nükte-i āḫer
Niyāz-ı ᶜāşıḳ istermiş meger açılmaġa dil-ber
O şūḫuñ yalvarup Ṣabrī dehānından cevāb aldım (22 / V)

3.1.10.6. Cin

Cinler ruhanî varlıklar olup ateşten yaratılmışlardır. Cinler de tıpkı insanlar gibi Allah'a kulluk etmekle görevlendirilmiştir (Pala, 1999).

Nüzhet Divan'ında daha ziyade kelimenin çoğul şekli olan "cânn" kelimesi "ins" (insan) kelimesi ile birlikte zikredilmiştir.

Ḫıdīv-mesned-i ḳurbet ki ẓāhir u bāṭın
Melek iṭāᶜatin itmekde ins ü cānn gibidir (2 / 38)

3.1.11. Din İle İlgili Mefhumlar

3.1.11.1. İman, Mümin, Müslüman

Sözlüklerde inanma, inanç, İslâm dinini kabul ve tasdik etme olarak açıklanan iman, Nüzhet Divanı'nda daha ziyade ehl-iman terkibi dolayısıyla zikredilmiştir. Şair bu kullanımla daima Osmanlı tebasındaki müslümanları kastederken bir beyitte Hz. Peygamberin iman mumunun nuru olduğunu bildirmiştir.

Cenāb-ı Ḥażret-i ᶜOṯmān Efendi dām-ı efḍāle
Olup müftī feraḥnāk itdi ḳalb-i ehl-i īmānı (103 / 4)

Görse āṯār-ı ṣafā-yı cebhe-i peygamberi
Şübhesiz hem-reng-i nūr-ı şemᶜ-i īmāndır nigāh (6 / 23)

İslâm dinine inanmış kişi manasına gelen mümin kelimesi, Nüzhetin eserinde müminliğin bir özelliği olan temiz kalpli olmak cihetiyle anılmıştır.

Nola oldıysa ṣāfī ḳalb-i mü'min gibi dīvārı
Ki revzenler ser-ā-ser maṭla'-ı nūr-ı sürūr oldı (55 / 3)

Yine aynı manaya gelen müslüman kelimesi de divanda daima kâfir kelimesi ile tezat oluşturacak bir biçimde bir arada kullanılmıştır. Şair Belgrad'ın fethi için yazdığı bir tarih manzumesinde müslüman kelimesini Osmanlıyı, kâfir kelimesini de Avusturyalıları belirtmek için kullanır. Bir başka beyitte de kâfir olarak nitelendirilen nefsin Hz. Muhammed'in lütfuyla müslüman olacağı bildirilir.

Żamīri ṣarf idüp yapdım mu'ammā güne tārīḫin
Beliġrāda girince müslümān ḳāfir firār itdi (40 / 11)

Şeyṭān-ı ma'nevī gibi bu nefs-i kāfirim
Çoḳ ḳalmadı ki luṭfuñ ile müslümān olur (4 / 61)

Divanda, ümmet ve ehl-i İslâm kullanımları müslümanları; beyze-i İslâm, mülket-i İslâm da Osmanlı ülkesini belirtmek için kullanılan terkiplerdir.

3.1.11.2. Küfr, Kâfir

Sözlük anlamı, dine inanmayıp Allah'a ortak koşma olan küfür kelimesi renk olarak siyaha yani gecenin rengine teşbih olunur. Nüzhet Divanı'nda küfürden bir beyitte Hz. Muhammed'in küfür ve isyan kiliselerinin zulmetini gidermesi cihetiyle, bir beyitte İslâm ülkesi dışındaki ülkeleri tanımlamak gayesi ile bahsedilir. Diğer bir beyitte ise şair küfür kelimesini zünnar-küfr ilişkisinden hareketle tasavvufî boyutu ile ele alır.

Zihī ẓulmet-zidā-yı sūmnāt-ı küfr ü 'işyān kim
Fürūġ-ı mihr-i ḥükmi ġarḳasıdır cümle-i eşyā (5 / 43)

Vücūd-ı nef'-i maḫż-ı dār-ı İslām oldugın fehm it
Niẓām-ı mülk-i küfr-ābād-ı a'dāya żarār geldi (41 / 11)

Vaḥdet-güzīn-i çille-i 'aşḳ itmedi temīz
Zünnār-ı küfri rişte-i zerrīn-niṭāḳ ile (262 / 7)

Allahın varlığına ve birliğine inanmayan kişi manasına gelen kâfir, Nüzhet Divanı'nda müslüman olmayanları belirtmenin yanı sıra çoklukla sevgilinin sıfatı olarak kullanılmıştır. Sevgilinin eziyet edicilik özelliği, sözünde sadık olmayışı gibi nedenler onun kâfir olarak nitelendirilmesine sebep olur. Sevgiliden başka Nüzhetin gözünde rakip de kâfirdir.

Cisr idüp şemşīrini cūy-ı ġazānın üstüne
Geçdi kāfirler ḳılıcdan ser-te-ser oldı dīmār (76 / 7)

Raḳīb-kāfiriñ alsa 'aceb mi göñlin o şūḫ
Veġāda dil getüren ekşerī dil-āverdir (156 / 5)

Viṣāliñ naḳd-i cāna ḳā'il olmuşken yine döndüñ
Teḫallüf eylediñ kāfir niçün bāzārdan ṣoñra (272 / 2)

3.1.11.3. Put, Zünnar, Deyr, Keşiş

Küfür unsurlarından olan, büt ve sanem Nüzhet Divanı'nda sevgili için benzetme unsuru olarak düşünülmüştür. "Büt-i meh-ruy, büt-i nevreste, büt-i nev-işve, büt-i kâfir, sanem ve büt" gibi ifadelerle daima sevgili kastedilmiştir. Büt ve sanem ile aynı manaya gelen nigâr da divanda çok sık zikredilen bir kelimedir. Bu kelimenin kullanımı da diğer iki kelime ile aynı amaca matuftur. "Nigâr-hâne-i Çinî" terkibi ile şair en güzel putların Çin'de yapıldığı gerçeğine işaret eder.

Put olarak düşünüldüğü için zaten küfrî unsurlardan biri olan sevgiliye şair zaman zaman bu sıfatla birlikte, bir de kâfirlik sıfatını lâyık görerek onun güzelliğinin yanı sıra acımasızlığını ve fitnekârlığını açıkça belirtmek ister.

Ol büt-i nev-ʿişvenin kim ġamzesi şemşīrdir
Ebruvānıyla nigāhı ṣan kemān u tīrdir
Żabṭ-ı taḫt-ı kişver-i ḥüsn eylese çespān olur
Nām-ı nāmīsi ḫuṣūṣā kim o şāhıñ mīrdir (309)

Görüñ cānānı āġūş-ı raḳīb-i dil-ḫarāb içre
Ṣanemdir ṣūretā deyr-i felekde bir dolāb içre (269 / 1)

Hıristiyanlığın ana unsurlarından bir olan deyr yani kilise divanda "deyr-i sivâ, siva deyri, deyr-i âlem, deyr-i felek" gibi tamlamalar içinde zikredilmiştir. Putların, puthane ya da kilisede bulunma özelliği dolayısıyla şair put ve deyr kavramlarını bir arada zikretmiştir. Şair bu kullanımlarda dünyayı bir kilise, güzelleri de bu kilisede bulunan putlar olarak düşünür.

Ne mümkindir perestiş ṭalʿat-ı ḫūbāna bi'llāhī
Bütān-ı deyr-i ʿālem ṣūret-i dīvārdır sensiz (178 / 5)

Hıristiyan papazlara verilen isim olan keşiş de Nüzhet Divanı'nda bir beyitte zikredilir. Şair tasavvufî özellik arzeden bir beyitte pir-i muganı keşişe benzetir.

Zühhād-ı ḫuşkī meyle ider ter-dimāġ-ı şevḳ
Gör zūr-ı ceẕb-i pīr-i muġānı keşiş budur (134 / 5)

Papazların bir alâmet olmak üzere bellerine bağladıkları uçları püsküllü, örme bir kuşak olan zünnar da Hıristiyanlık alâmetlerinden biridir. Divan şiirinde sevgilinin saçı için benzetilen unsur olmasının yanı sıra tasavvufî ıstılah olarak da kendini Tanrıya adamak, hizmet, sülük ve riyazet alâmetidir (Pala 1999). Nüzhet, divanda söz konusu mefhumu her iki manasıyla da zikretmiştir.

Vaḥdet-güzīn-i çille-i ʿaşḳ itmedi temīz
Zünnār-ı küfri rişte-i zerrīn-niṭāḳ ile (262 / 7)

İden beste miyān-ı cāna tār-ı zülf-i dildārı
Güsiste eyler elbetde sivā deyrinde zünnārı (323 / 40)

3.1.11.4. Kâbe

Mekke'deki harem-i şerifin içinde bulunan kutsal binadır. Kâbe, Mekke civarındaki dağlardan alınan siyah taşlarla İbrahim peygamber ve oğlu İsmail peygamber tarafından inşa edilmiştir. Cahiliye devrinde de kutsal bir mekân olarak kabul edilen Kâbe, hicretin ikinci yılından itibaren müminlerin kıblesi olarak belirlenmiştir (Pala, 1999). Bu nedenle İslâm dini için büyük bir öneme sahip olan bir makamdır.

Nüzhet Divanı'nda "Kâbe, Beyt-ül Harem, beyt-i Hak, beyt-i Huda, Kâbe-i züvvar, Kâbe-i Ulya, Harîm" gibi isimlerle zikredilen bu kutsal mekân eserde hem dinî boyutuyla hem de divan şiirindeki ele alınış tarzıyla söz konusu edilmiştir.

Bilindiği gibi hac ibadetinin gerçekleşmesi için Kâbenin belli zamanlarda ziyaret edilmesi gerekir. Ayrıca, bu ibadetin gerçekleştirilmesi sırasında Kâbeyi tavaf etmek, Arafat'a çıkmak, Safa ve Merve arasında sa'y yapmak gibi zorunlulukların yanı sıra Hacer-ül Esved'e yüz sürmek, Medine-i Münevvere'de Ravza-i Mutahhara'yı ziyaret etmek gibi güzel gelenekler de ifa edilir. Kâbe'ye müslüman olmayanların giremeyeceği, Kâbe'de hacı adaylarına yol göstermek için delil bulunduğu, Kâbe'de bulunan ve müslümanlarca kutsal sayılan zemzem suyu, hac esnasında yapılan ve "Lebbeyk" (buyurunuz, emir sizindir) ile başlayan belli duaları söyleme geleneği divanda bu mefhumla ilgili zikredilen diğer unsurlardır.

Ḥācerül-esvede sāyīde idüp rīş-i sefīd
Bulduñ ol vech ile yüz luṭf u ʿaṭā ḫoş geldiñ (32 / 4)

Bilindi kaʿbe-i dilde maḳām-ı İbrāhīm
Ṭavāf u saʿya çalış Nüzhetā penāhıñdır (140 / 7)

Feḥamden sümme ḥammden sümme ḥammden bu sāl-i meymenet-i iştimalde delalet-i Ḫıżr-ı ʿināyet ü tevfīḳ-i Ḥaḳḳa refāḳat ile " Ve men daḫalehü kāne āminen " kerīmesiyle ṭāḳ-ı vālā-revāḳ-ı şānı mersūm-ı ḳalem-i ḥikmet-rüsūm olan beyt-i Ḫudāya dāḫil ve sāha-i maġfiret-i mesāḥa-i ʿArafāta vāṣıl olup mürġ-i ʿarş āşiyān-ı "lebbeyki" ḳible-i ḥācāt olan cānib-i āsumāna iṭāre vü hem-ḳadrdir. Ġalṭān olan ḳaṭarāt-ı eşk-i maʿṣiyet-şūy-ı eṣāreden ṣoñra "Men zār-ı ḳabrī vecebet lehū şefāʿatī " ʿunvān-ı beşāret-nişānıyla kitābe-i iştihārı maḥallī ravża-i maḥalli ravża-i muṭahhara-i hażret-i ḥabīb-i Ḫudā vü ḥücre-i muʿaṭṭara-i Cenāb-ı Muḥammedü'l-Muṣṭafā ʿaleyhi efḍalü't-taḥāyā ve enmāhā ḥażretlerini ziyāret ve envāʿ-ı ikrām ile mevʿūd-ı beşāret iktisābı baʿde't-taḥṣīl sālimen ve ġānimen vaṭan-ı feraḥ-mavṭınlarına ʿavd ü ricʿat buyurduḳlarına tehniyetü'l-ḳudūm żımnında birḳaç beyt-i teşekkür meʾāl ü maʿnā-yı ḫayr-maḳdem edā ve istikmāl ḳılınmaḳ içün ictisār olundı.

Bāḳī Ḥacc-i mebrūr vü saʿy-i meşkūr bād
Ḫayr-ḫᵛāhende-i aṣḥāb-ı mürüvvet Nüzhet (33)

Divanda Kâbe dinî boyutu dışında sevgili ya da memduhun mekânı ya da bu mekânın benzeri olarak düşünülmüş ve bu eksenden hareketle zengin söyleyişlere kaynaklık etmiştir. Ayrıca Kâbe bir beyitte da gönüle benzetilmiştir.

Sirişkim benden evvel küy-ı dildârı ṭavâf eyler
Belî beytü'l-Ḥaremde her işi evvel delîl işler (153 / 5)

ᶜAceb mi sâḥa-i küyuñ tehî olursa gehî
Cihânda Kaᶜbe-i ᶜulyâ ṭolar ṭaşar boşalur (163 / 3)

Rubᶜ-ı meskûnı idüp leb-rîz-i zemzem şöhreti
Kaᶜbeveş dergâhı olsun ḳıblegâh-ı şeş-cihât (47 / 10)

3.1.11.5. Bezm-i Elest

Allah, ruhlar âlemini yarattığı zaman bütün ruhlara hitaben "Elestü bi-Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" buyurunca ruhlar "Kâlu Belâ (Evet Sen bizim Rabbimizsin.) (A'raf, 7/172)" dediler. İşte bu sözün verildiği zamana bezm-i elest yani elest meclisi denir. Bu mefhum tasavvufta ve İslâm edebiyatlarında en eski zaman, en eski meclis olarak değişik şekillerde sıkça kullanılmıştır (Pala, 1999).

Mutasavvıflar Allah'a ezel bezminden âşık olduklarını söylerler. Ezelde Allah'a âşık olarak gönlünü harap eden yani ta ezelden aşk sarhoşu olan için mutluluk da üzüntü de aynıdır.

Ḫarâbgerde-i bezm-i elest olan diller
Şarâb-ı pür-ġam u nâ-ḫoş-güvârı bilmezler (157 / 6)

Şaire göre elest bezminin sarhoşluğu gönlünde ortaya çıkınca kendisi de melamet taşıyla ırz kedehini kırmıştır.

Oldı ẓâhir dilde keyf-i bâde-i bezm-i elest
Câm-ı ᶜarżı eyledim seng-i melâmetle şikest (121 / 1)

3.1.12. İbadet

Sözlük anlamı boyun eğmek, kulluk etmek ve itaat etmek olan ibadetin İslâm dininde birçok şekli (namaz, oruç vb.) vardır. Beslendiği en önemli kaynaklardan biri de İslâm dini olan divan şiirinde bu dine ait çeşitli ibadetler de yeri geldikçe beyitlerde zikredilir.

Nüzhet Divanı'nda sözü edilen ibadetler, şahadet, namaz, oruç, zekat ve hacdır.

3.1.12.1. Kelimeişahadet

İslâmın ilk şartı kelimeişahadettir. Bu ibadetin muhtevası Allah'ın birliğine ve Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna inanmayı ve bunu dil ile ifade etmeyi kapsar.

Nüzhet Divanı'nda şahadet kelimesinin bir bölümünü oluşturan kelime-i tevhit bir yerde zikredilmiştir.

Bir şāḫ-ı berūmend-i muḥabbetdir āh
Ya çūb-i ʿaṣā-yı kef-i erbāb-ı günāh
Bu daʿvā-i taḥḳīḳe şahādet eyler
Güyende-i lā-ilāhe illa'llāh (302)

3.1.12.2. Namaz

İslâmın beş şartından biri olan namaz ibadeti, günün muayyen vakitlerinde beş vakit olarak eda edilir. Namaz dinin direği, her ibadetin başıdır. Namaz miraçta, ümmet-i Muhammed'e Allah'ın rahmeti olarak farz kılınmıştır. Farz olan namaz ibadeti eda edilirken, abdestli olmak ve namaz kılınırken kıble olarak Kâbe yönüne dönülmesi gibi zorunluluklar vardır. Ayrıca, ezan okunması, cami, seccade ve mescit de yine namaz ibadetine ait diğer mefhumlardır. Nüzhet Divanı'nda, namaza ait mefhumlar hem gerçek hem de mecazî manasıyla zikredilmiştir. Şair bir beyitte namazdan önce abdest almak gerektiğine ve namazdan sonra dua etme geleneğine işaret ederken bir diğer beyitte ise "camiye vaktiyle gelir" sözüyle vakit namazlarına işaret etmiştir.

Zebān-ı ḥāldir bu levḥ-i ṣuffe ḫalḳa güyādır
Vużūʾ-sāz-ı namāz ol ḳıl duʿā bānīsine cānā (82 / 4)

Bir daḳīḳadān-ı maḥbūb-ı cihān kim yanına
Bāʿiṯ-i temkīnīdir üftāde vaḳtiyle gelür
Ṭāḳ-ı ebrūsı olaldan ḫalḳa miḥrāb-ı niyāz
Cāmiʿe Sāʿatci Pāşā-zāde vaḳtiyle gelür (310)

Mecazî olarak da şair yeri geldikçe, söz konusu ibadete dair mefhumları dillendirir. Zahidin memduh ya da sevgilinin kaşlarını görünce tekbir getirmesi memduh ya da sevgiliye arşın secde etmesi, övülen için ezandan sonra salihlerin duada bulunması, sevgili ya da memduhun kaşlarının mihraba benzetilmesi ya da kıble kabul edilmesi, divanda namaz ibadetinin mecazî olarak ele alınış biçimleridir.

Ḳubbe-i cāmiʿ-i eflāke eẕān irdikçe
Ẕikr-i bi'l-ḫayrı ola zīb ü zebān-ı ṣuleḥā (75 / 12)

Cāy-ı reftārı olur bārgeh-i Rabb-i Vedūd
Şān-ı ʿālīsine ʿarş itse ʿaceb görme sücūd
Ferş-i seccādesi olsa nola bu çarḫ-ı kebūd
Pīş-i Bārīde olur nāʾil-i iḳbāl-i ḳuʿūd
Her kim olmazsa terabbuʿ-dih-i zānū-yı edeb (17 / IV)

3.1.12.3. Oruç

Namaz ibadeti gibi oruç ibadeti de İslâmın beş şartından biridir. Hicri ikinci senede Medine'de farz kılınmıştır. Oruç, niyetlenip tan yeri ağarmaya başladığı andan

akşam güneş batıncaya kadar hiç bir şeyi yememek, içmemek, mukarenette bulunmamak vs. yasakları yerine getirmek demektir. Buna imsak (tutmak) da denir. İmsakın karşılığı iftar (oruç) bozmadır. Müslümanlara farz olan oruç, Ramazan ayında hilâlin görünmesiyle başlayıp tekrar kaybolup görünmesine dek süren 30 günlük süre içinde tutulanıdır. Oruç ayı Ramazan ayıdır (Pala, 1999). Ramazan ayından sonra başlayan ay, Şevval ayıdır. Şevval ayının ilk üç günü Ramazan Bayramı olarak kutlanır.

Divan şiirinde âşığın sevgiliden ayrı kalması, oruç kavuşması ise bayram olarak düşünülür. Bu oruç ve bayramın başlaması sevgilinin hilâl kaşlarının görülmesi ile bağlantılıdır (Pala, 1999). Nüzhet Divanı'nda, "savm, oruç, ruze, siyam" isimleri ile zikredilen oruç ibadetinin beyitlerde ele alınışı divan şiirindeki işlenişle paralellik arz eder.

Olursañ rūzedār-ı ḥasreti bir māh-ruḫsārıñ
Seniñ elbette bundan ey gönül bir niyyetiñ vardır (165 /6)

Şair bir beyitte sevgili için sürekli hasret orucu tutan âşığa sevgilinin bir buse vermesi halinde Şaban ayında bile bayram yapılacağını belirtirken bir diğer beyitte ise sevgilinin yeni doğmuş Ramazan hilâline benzeyen kaşlarını görünce rakibin oruçlu gibi olup dilinin tutulduğunu söyler.

Dil-i ṣavm-āşinā-yı ḥasrete bir būse virseñ de
Bu şehriñ māh-ı Şaʿbānında bayrām eylemek mümkin (235 / 6)

Dili ṭutuldı raḳībiñ oruc gibi yāriñ
Görünce ḳaşlarını ġurre-i ṣıyām gibi (280 / 7)

Nüzhet yine sevgili ile irtibatlı olarak söylediği bir beyitte de Ramazan ayının hilâli gibi yılda bir kez görünmenin onun değerini artırdığını belirtirken bir başka beyitte Şevval ayının hilâlini dünyayı aydınlatıp, oruçlu halkın kavgasını yatıştıran parlak bir kılıca benzetir.

Hilāl-i rūze gibi yılda bir görüñ bulasın
Cihānda ḳadr-i saʿādet ḥuṣūl-i kām gibi (280 / 5)

Sözin kesdirdi ḫalḳ-ı rūzeden ḳaṭʿ-ı nizāʿ itdi
Meh-i Şevvāli Nüzhet tīġ-ı ʿālem-tāba beñzetdim (230 / 6)

Bu ibadetle ilgili olarak, akide-i Ramazan tamlaması tevriyeli olarak kullanılırken imsak da divanda bir kaç kez zikredilmiştir.

Şimdi imsāk ile meşhūre-i āfāḳ olanıñ
Ḳadri ʿālī görinür nāsa meh-i rūze gibi (280 / 2)

3.1.12.4. Zekât

İslâmın beş şartından biri olup malî ibadetlerdendir. Zenginlerin seneden seneye mallarının kırkta birini fakirlere vermeleri ve bu şekilde malların temizlenmesi ve bereketlenmesi esastır (Pala, 1999).

Zekât ibadeti Nüzhet Divanı'nda iki yerde zikredilmekle birlikte bu kullanımlarda kelime itikadî boyutu dışında mecazî olarak ele alınmıştır.

Maḳṣūduñ ise pür-güher itmek ṣadeffiñi
Żabṭ it ḥisāb-ı sūd u ziyān-ı teleffiñi
Ol çengī tāzesine güşād itme deffiñi
Kālā-yı vaṣla gel ṣaḳınup açma keffiñī
Virmez zekāt-ı ḥüsnüni şūḫuñ ḫasīsidir (24 / 3)

Ṭabʿım zekāt-ı feyżini beẕl eylese eger
Faṣl-ı şitā bahār gibi kāmrān olur (4 / 12)

3.1.12.5. Hac

Müslümanların Zilhicce ayında, Kâbeyi ve çevresindeki belli yerleri usulüne göre ziyaret etmeleri ile gerçekleşen bir ibadettir. İslâmın beş şartından biri olmakla beraber her müslüman için farz olma hükmü geçerli değildir (Pala 1999). Hac mevsimi dışında, Kâbe'yi ve Mekke-i Mükerreme'nin mübarek yerlerini ziyaret etmeye ise umre denir.

Gerek hac gerekse umre ibadetleri, Nüzhet Divanı'nda Yusuf Efendi isimli bir zatın hacdan dönüşünü tebrik dolayısıyla kaleme alınmış olan bir manzume vesilesi ile işlenmiştir.

Eyledīñ ḳaṣd-ı ḥarem ʿazm-i ḥarīm-i Mekkede
Ḥacc u ʿumreyle bulup ẕevḳ u ṣafā ḫoş geldīñ (32 / 2)

Ḥācerül-esvede sāyīde idüp rīş-i sefīd
Bulduñ ol vech ile yüz luṭf u ʿaṭā ḫoş geldīñ (32 / 4)

3.2. Nüzhet Divanı'nda Tasavvuf

İslâmiyetin kabulundan sonra gelişen Türk edebiyatının bir kolu olan divan edebiyatının feyz aldığı en önemli kaynaklardan biri de tasavvuf felsefesidir. Klâsik Türk edebiyatı normları çerçevesinde eser veren şairlerin büyük bir kısmında tasavvuf cereyanın etkisi gerçek ya da mecazî boyutuyla görülür.

Hakkında kaynaklarda yer alan bilgilerden ve divanındaki bazı şiirlerden hareketle Nüzhet'in tasavvufî açıdan oldukça geniş bir birikime sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Gayesi, Allah'ın emir ve yasaklarına tam teslimiyet, Allah Resulünün ahlâkıyla süslenme ve Allah'tan başka her şeyden kalben uzaklaşarak (Eraydın, 1994) insan-ı kâmil olabilme olan tasavvufta amaca ulaşabilmek için salikin nefsin isteklerine uymayarak dünyaya yüz çevirmesi ve kendine bir pir bulması gerektiği şair tarafından açıkça dile getirilir.

Dil hecme-i sipāh-ı sivādan ḫarāb olur
Vaḥdet-güzīne fikr-i ʿalāyıḳ ʿaẕāb olur

Yek-reng-bīn-i lehce-i sūd u ziyān olan
Āzād-ı ḳayd-ı silsile-i ıżṭırāb olur (322 / 1-2)

Bulduñsa eger kendüñe müşfiḳ bir pīr
Ṭut dāmen-i irşādını itme teʾḫīr
Āzāde-rev-i vādī-i teslīm ü rıżā ol
Bilmez bu yolı ʿāḳil-i ṣāḥib-tedbīr (299)

Bunun yanı sıra şair divandaki daha bir çok şiirinde tasavvufî içeriğe haiz söyleyiş özellikleri gösterse de Nüzhet için tam anlamıyla mutasavvıf bir şair demek mümkün değildir. Divanda tasavvufî şiirlere oranla hikemî uslûpta gazellerin yanında âşıkâne gazeller ve özellikle dönemin devlet erkânının konu edildiği kaside ve tarih manzumelerinin çokluğu dikkate alınırsa bu yargının haklı olduğu sonucuna ulaşılır. Mutasavvıf bir şahsiyette görülmemesi gereken ve "dünyalık peşinde koşma" olarak nitelendirilebilecek bir takım davranışlar şair tarafından zaman zaman dile getirilir.

Rüʿūs-ı medreseyle ben ḳuluñ şād eyle sulṭānım
Mülāzımdır ḳapuñda şimdicik vaḳt ü zamānıdır

Ḫalāṣ eyler beni ḳayd-ı żarūrāt-ı maʿīşetden
Efendim bir işāret bendeñe devlet nişānıdır (11 / 10-11)

Bir semend itmiş idiñ gerçi muḳaddem-inʿām
Raḫt ile baḫtını aç eyle bu iḥsānı tam (13 / 16)

Divanda yer alan bazı şiirlerde dünyanın geçiciliği, vahdete ulaşmak için masivadan geçmek gerektiği gibi daha çok tasavvufi içerik arz eden görüşlerin yanı sıra tevhit, tecelli bezm-i elest gibi bir çok tasavvufî ıstılah zikredilmiş olsa da Nüzhet'in İslâmî esaslara bağlı hoş görülü, samimi bir müslüman olduğunu söylemek kanaatimizce daha doğru bir yargıdır.

Nüzhet Divanı'nda söz konusu edilen tasavvufî ıstılahlar ve adı zikredilen mutasavvıflar şunlardır:

3.2.1. Vahdet, Kesret

Vahdet Arapça birlik demektir. Gerçek manada bir olan Cenab-ı Hak'tır. Vahdet bütün varlıkların varlığını Tanrı varlığında görmektir. Kesret ise çokluk bolluk manasına gelir. Tasavvufî ıstılah olarak bu iki kavram birbirinin zıddıdır. Mevcudatın bütün varlığını Allah'tan bilmek vadet varlıkların var oluşlarını kendinden bilmek kesret demektir. Bir denizdeki dalgaların çokluğu kesreti, bu çokluğa rağmen aslında dalgaların tamamının denizden bir parça olduğu gerçeği de vahdeti gösterir.

Vahdet kavramı Divan'da "ehli vahdet, saliki vahdet, vahdet sırrı, sırrı vahdet, gencine-i vahdet, yem-i vahdet, mahz-ı vahdet, bezm-i vahdet, zevk-i vahdet, gûşe-i

vahdet, kişver-i vahdet, vahdet-güzin, âlem-i tevhid, esrar-ı tevhid" gibi kelime ve terkiplerle kesret ise, "kesret, kuyud-ı kesret" gibi ifadelerle zikredilir.

Şair her iki kavramı da, tasavvufi anlayışa uygun olarak ele alır ve işler.

Neccarzâde'nin vefatı üzerine yazdığı tarih manzumesinde yer alan "irişdi zerre hurşide, karıştı katre deryaya" ifadesinde şairin vahdet ve kesreti algılayış biçimi net bir şekilde ortaya çıkar.

Şair vahdetin sırrına erenlerin kâinatta gördüğü her şeye aynı gözle baktığını belirtir.

Bulanlar sırr-ı vaḥdet nüktesinden māye-i lezzet
Nuḳūş-ı bülbül ü pervāneyi hem-reng yazmışdır (158 / 2)

Vahdete erişerek hayrete düşen kişinin iyi-kötü ayrımı yapamayacak durumda olduğu, savaş-barış, aşina-bîgâne kavramlarının onun için farketmediği beyitlerde vurgulanır. Çünkü ehl-i vahdet, zıtlıkların birliği oluşturduğunu parçaların bütünü tamamladığını farkedebilen kişiye denir.

Miṡāl-i āyīne ḥayret-nümā-yı vaḥdet olan
Nuḳūş-ı nīk ü bed dehre bir ḳarāra baḳar (130 / 3)

Kişver-i vaḥdet maṣūn-ı ceng ü ṣulḥ olsa n'ola
Birbiriyle āşinādır yeksere bīgānesi (290 / 2)

Şair gönül gözü açılanların yani vahdeti kavrayanların surete aldanmadıklarını, suretin yani çokluğun altında var olan Bir'i fark ettiklerini, hatta kesretin onlar için "saf birlik" demek olduğunu belirtir.

"Ülü'l-ebṣār"a ṣūret setr-i maʿnā eylemez Nüzhet
Fenā erbābına keṡret anıñçün maḥż-ı vaḥdetdir (173 / 8)

Ayrıca kulun cem ve vecd durumunda masivanın yok olması ile her yerde sadece "Bir"i görmesi her yerde Allah'ın tecellisini müşahede etmesi demek olan vahdeti şuhud da bir beyitte açıkça dile getirilir.

Ẓuhūr-ı nūr-ı aḥad vaḥdet-i şühūdīdir
Efendi şāhide ḥācet degil bu daʿvāmız (175 / 4)

Tüm bunların yanı sıra şair tasavvufa ait diğer hâller gibi vahdetin mekânının da gönül olduğunu, insan için gurbet olan bu dünyada selâmet bulmak için beden (suret) gemisinin vahdet denizinde batırılmasını ve kurtuluş ümidinin terk edilmesi gerektiğini belirtir.

Güft-güy-ı bezm-i ḫāṣṣ-ı vaḥdeti idrāk ider
Bir nedīm-i vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳatdır gönül (218 / 4)

Şikeste ḳıl yem-i vaḥdetde zevraḳ-ı cismi
Necāt ümīdini terk it selāmet işte budur (135 / 3)

Nüzhet, kesret kavramını işlerken vahdeti kesretlerle dolu olan bir denize benzetir. Vahdeti temsil eden denizde dalgalanma hareketi yani kesret ne kadar çok olursa olsun bunların vahdete ait gizli ve açık ne kadar şey varsa tamamen meydana çıkardığını aşağıdaki beyitte ifade eder.

Telāṭum-ı yem-i vaḥdet-nümūd-ı keşret olup
Ẓuhūra geldi buṭūn-ı nihān u peydāmız (175 / 6)

3.2.2. Gönül

Nüzhet'in eserinde "dil, gönül, kalp, hatır" isimleri ile zikredilen gönül aşka dair her ne varsa onun hissedildiği yer olarak telakki edilmiştir. Yani aşkın mekânı gönüldür. Beyitlerde zaman zaman bir mülke, kuşa, aynaya, viraneye ve muma teşbih olunmuş bu kavram birçok tasavvur etrafında işlenmiştir.

Daha evvel de belirtildiği gibi, Nüzhet'e tam manasıyla mutasavvıf bir şair demek mümkün değildir. Tasavvufî felsefenin temeli olan ilâhî aşkın yanında şairin şiirlerinin çoğunda mecazî aşkı da işlediği de görülmektedir. Ama değişmeyen gerçek her iki aşkın mekânı da kalptir. Nüzhet aşkı şiirlerinde söz konusu ederken zaman zaman gönüle seslenir, onunla söyleşir.

Nüzhet, tasavvufî görüş dahilinde söylediği beyitlerde gönüle aşktan gayrı hiçbir şeyin girmemesi gerektiğini, gerçek mutluluğun gönülde Allah sevgisinden başka hiç bir şey bulunmadığı zaman gerçekleşeceğini dile getirir.

Göñülde ġayra maḥall yoḳ saʿādet işte budur
Ṣafā-yı ḫāṭıra ancaḳ ʿalāmet işte budur (135 / 1)

Mirʾāt-ı veche şāhid-i maʿnā olan göñül
Ṣūret-peẕīr-i naḳş u nigār olmamaḳ gerek (206 / 5)

Divanda yer alan "gönül" redifli şiirinde Nühzet, gönül üzerine çok güzel teşbihler yaparak her beyitte gönlün ayrı bir özelliğini belirtir. Şaire göre aşk ile avare olup hayret çölüne düşen de gönüldür, muhabbet tahtında oturan en büyük şah da gönüldür. Kerametin tecellisi de onda gerçekleşir. Vahdet bezminin sırlarını bilip ona nedim olan da gönüldür.

ʿAşḳ ile āvāre-gerd-i deşt-i ḥayretdir göñül
Pā-bürehne reh-rev-i kuhsār-ı ḥasretdir göñül

Süllemi ne pāye ecrām-ı ʿulüvvīdir belī
Ḳaṣr-ı vālā-yı şehen-şah-ı muḥabbetdir göñül

İnkisārından teḥāşī üzre ol zāhid ṣaḳın
Şeb-çerāġ-ı güşe-i tāc-ı kerāmetdir göñül

Güft-güy-ı bezm-i ḫāṣṣ-ı vaḥdeti idrāk ider
Bir nedīm-i vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳatdır gönül (218 / 1-4)

Şair tarikat yolunda ilerlemede gönül rahatlığıyla bir pirin öğütlerine baş eğmenin önemli unsurlardan biri olduğunu, insanların ayıplarını örtmeyi iş edinen kişilerin ibadetlerini gönül huzuru ile gerçekleştireceğini söyler.

Ṣafā-yı ḳalb ile maġlūb-ı pend-i pīrān ol
Mücāhidān-ı ṭarīḳe şecāʿat işte budur (135 / 6)

Hemīşe setr-i ḳabāḥatle verziş it Nüzhet
Ḥużur-ı ḳalb ile Ḥaḳḳa ʿibādet ister iseñ (204 / 7)

Bir başka beyitte de şair, seyri sülûka girenler için en önemli unsurun gönül olduğunu, suretin önemsizliğini, aşkta dış görünüşün değil yüreğin kuvvetli olması gerektiğini söyler.

Dil ḳavī lāzımdır erbāb-ı sülūke ġam degil
Ẓāhir-i cisminde aʿżāsında dermān olmasa (7 / 12)

Duruş, kazan, ye, yedir
Bir gönül ele getir
Yüz Kâbeden yeğrekdir
Bir gönül ziyareti

dizleriyle Yunus, farz olan hac ibadeti dışında yüz kere Kâbeye gitmek yerine yaralı bir gönlü ziyaret etmenin daha iyi olduğunu dile getirirken Nüzhet de erenlerin büyüğü ile aynı olan görüşünü aşağıdaki beyitle güzel bir şekilde dile getirir.

Ḫarābe dilleri maʿmūre eyle ey Nüzhet
Bu köhne ḫānede bundan güzel eşer bilmem (221 / 8)

3.2.3. Tecelli

Tecelli lügatta zuhur manasına gelir. Tasavvuf ıstılahı olarak ise Allah Teala'nın arifin gönlünde zahir olmasıdır (Eraydın, 1994). Tecelli gaybdan gelen ve kalpte ortaya çıkan bir hâldir (Cebecioğlu, 1997). Nüzhet, tecellinin kalbte zuhur ettiğini, tecellinin gerçekleşmesinin ancak kalp cilalanıp temizlendikten sonra olacağını bildirmiştir.

Tecellīzār olursa dil ʿaceb mi fikr-i rüyuñla
Meʾāl-i şuʿle-i şems-i cihānsın yā Resūlu'llāh (247 / 1)

Cilā vir ḳalbiñe itsün tecellī ṣüret-i maʿnā
ʿAmā-yı dīde-i mirʾāta zīrā jengdir bāʿiṯ (122 / 2)

Bir diğer beyitte ise, tecelli güneşinin bir zerresinin masivanın tüm karanlığını ortadan kaldıracağını dile getiren şair, bir naatta da tecelli güneşinin doğduğu yerin Hazreti Peygamberin mübarek cemali olduğunu vurgulamıştır.

Zerresi bî-şekk ider refᶜ-i ẓalām-ı māsivā
İtse ḫurşîd tecellî maşrıḳ-ı dilden ṭulūᶜ (194/4)

Yüzüñdür maṭlaᶜ-ı şems-i tecellî yā Resūlu'llāh
Sözüñdür kevŝer-i ḥavż-ı teselli yā Resūlu'llāh (257/1)

3.2.4. Aşk

Aşırı derecedeki sevgi anlamında olan aşk muhabbetin seveni kavraması, bütün vücuduna yayılması, âdeta onu sarmaşık dalları gibi kucaklamasıdır (Eraydın, 1994). Aşk ilâhî ve mecazî olmak üzere iki çeşittir. Tasavvufta Allah'a karşı duyulan aşırı sevgiye ilâhî aşk, süfli duygulardan uzak olarak bir insana duyulan aşırı sevgiye de mecazî aşk denir. Mutasavvıflara göre âlemin özü, yaratılış gayesi aşk, yani seyr-i cemal ve kesb-i kemaldir (Eraydın, 1994). Çünkü Allah bir hadis-i kutsîde "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim ve âlemi yarattım." buyurmaktadır (Pala,1999).

Nüzhet Divanı'nda hem ilâhî hem de mecazî boyutuyla işlenen aşk kavramını karşılamak için zaman zaman muhabbet kelimesi de zikredilmiştir. Aşk divanda en çok zikredilen kavramlardan biridir.

Şair bir beyitte, âşık olmayı bir şereflenme vasıtası sayar. Gerçekten de durum, şairin dediği gibidir. Çünkü ister ilâhî ister mecâzi olsun âşık olmak ve aşkı yaşamak şerefi sadece insana verilmiş bir ayrıcalıktır.

N'ola peyveste ḳarār eylemesek bir yerde
Şeref-i ᶜaşḳ ile bir gevher-i ġalṭān olduḳ (198 / 2)

Nüzhet, divanda yer alan "aşk" redifli şiirinde, her beyitte başka bir tarifle aşkı açıklar. Şaire göre aşkın yeri hatırdır ve eğer bu hatırdaki aşk deryası coşsa, dünyayı feyze gark eder. Ayrıca âleme hayat bahşeden de yine aşktır. Aşk aklın ermediği acayip bir sırdır.

Olsa cūş-āver eger ḫāṭırdaki deryā-yı ᶜaşḳ
Dehri ġarḳ-ı feyż ider mevc-i felek-fersā-yı ᶜaşḳ

Neşve-i evvel bahār-ı zevḳdir her ḳaṭresi
Bir ᶜaceb esrārdır keyfiyyet-i ṣahbā-yı ᶜaşḳ

Faẓlasından ṭāḳ-ı ᶜarşa perde-i nüh-tūy olur
Ḫāric-i endāze-i taḫmîndir dîbā-yı ᶜaşḳ

Māye-i ṣūr-ı Serāfîl oldı kemter nefḥası
Ḳıldı iḥyā ᶜālemi zevḳ-i ṣadā-yı nāy-ı ᶜaşḳ (199 / 1-4)

Divanda şair bir beyitte aşkı, ezel okulunda öğrendiğini ve hatta bu okulda Kays ile arkadaş olduğunu belirtir. Ayrıca, ezelî aşk denizine gark olanların hep o denizde dalgalanmak istedikleri ve sahile ulaşmayı istemedikleri belirtilir.

Debistān-ı ezelde ṭıfl-ı dil Ḳays-ı belā-keşle
Uṣūl-i nüsḫa-i ʿaşḳı oḳurken ḫᵛācetāş olmuş (190 / 5)

Ġarīḳiyān-ı biḥār-ı muḥabbet-i ezelī
Miṣāl-i mevce-i deryā kenārı bilmezler (157 / 3)

Tasavvuf yolunda ilerlemek için de aşk denizinde boğulmak gerektiği, aşk kervanının rehberine yani bir mürşide kayıtsız şartsız teslimiyetin lüzumu şair tarafından dile getirilir. Nüzhet'e göre Allah aşkına müptela olan kişinin her nefesi onu zikretmekle geçmelidir. Ancak bu şekilde sevgiliye yani Allah'a ulaşılır.

Ġarīḳ-i baḥr-ı ʿaşḳ ol terk-i cān eyle selāmet bul
Bu deryānıñ esenlik sāḥili kām-ı nehengidir (161 / 3)

Çün ḥarīm-i Kaʿbe-i vaṣlı maḳām itmek gerek
Sārbān-ı ʿaşḳa teslīm-i zimām itmek gerek (214 / 1)

Naḳd-i dem-i şümürdeñi ḳıl ṣarf-ı ẕikr-i Ḥaḳḳ
Ṣāḥib-ġınā-yı mülket-i ʿaşḳa dihiş budur (134 / 6)

Şair, divanda kendisinin Allah aşkıyla yananlar zümresinin bir ferdi olduğunu görünüşte zayıf olsa da mekânının Kaf Dağı, kendisinin de bu makamın Ankası olduğunu söyler. Bilindiği gibi Kaf tasavvufta Allah'ın bütün isimlerinin zuhur yeri olan, mazhariyeti bilen ve bildiren insan-ı kâmildir. Zamanın kutbu ve imamıdır (Cebecioğlu, 1997).

Divanda "ehl-i aşk, mülket-i aşk, bahr-ı aşk, şeref-i aşk, sarban-ı aşk, çille-i aşk, muhabbet, muhabbet şehri, muhabbet-i ezeli, semt-i muhabbet, bûy-ı muhabbet" gibi tekipler çerçevesinde zikredilen aşk özellikle ilâhî olduğunda kişyi saf altın gibi değerli kılar. Nüzhet böyle olmak için Allah'a yalvarır.

ʿAşḳıñla ser-ā-pā beni eyle zer-i ḫāliṣ
Fikrim heves-ālūde-i sīm eyleme yā Rabb (116/4)

3.2.5. Nefis

Tasavvufta nefis, kulun kötü vasıfları, yerilen huy ve amellerini karşılayan bir kelimedir. Mutasavvıflara göre nefis yedi çeşittir. Bunların ilki nefs-i emmâre yani insanı kötülüğe sevkeden nefis, yedincisi ise nefs-i safiyye yani kötülüklerden tamamen arınmış olan nefistir (Pala, 1999).

Divanda nefis kelimesinin zikredildiği beyitlerde şair nefse, kâfirlik, Firavunluk ve inatçılık sıfatlarını yaraştırır.

Ḳapuñ derbānıyım çübek-nümāyım nefs-i Firʿavna
Nola maʿẕūr isem bu bābda ṣāḥib-i ʿaṣāyım ben (3 / 51)

Şaire göre nefsin elinden yakayı kurtarmadıkça kurtuluş mümkün değildir. Nefsin hevasına boyun eğen, nefsinin esiri olan Hak'tan uzaklaşıp batıla yanaşır. Böylelerinin ömrü boş yere geçmiş olur.

Hevā-yı nefs ile vādī-neverd-i maḳṣad olan
Ḳaṭār-ı mevce-i rīg-i ʿabes devān gibidir (2 / 8)

Esīr-i nefs olıcaḳ ḥükm-i rūḥ-ı bāṭıldır
Hümā şikeste-per olduḳda mākiyān gibidir (2 / 14)

Esīr-i ḳayd u bend-i faḳr çāh-ı ẕüll ü ʿişyāndır
Zebūn-ı dest-i ḥükm-i kāfir-i nefs-i hevā-fermā (5 / 73)

Nüzhet, insanı delâlete itenin nefis olduğunu, bundan kurtuluşun da ancak nefsin isteklerinden azade olmakla mümkün olacağını belirtir.

Çeh-i ḍalālete ilḳā ider seni nefsiñ
Ṣaḳın ṣaḳın ki rehā bulmasun ʿinān-ı ḫulūṣ (192/3)

Nüzhet ki penāh-āver-i dergāh-ı ṣafādır
Āzāde-i dest-i sitem-i nefs-i ʿānūd it (119 / 7)

Şair bir beyitte geçen "Men aref dersinde çok hüşyârı ilzâm eyledim." sözüyle de tarikat mesleğinde aklın değil hâlin önemli olduğunu belirtirken aynı zamanda "Kendini (nefsini) bilen Rabb'ini bilir." hadisine de işaret ederek nefis terbiyesinin önemini belirtmektedir.

Ayrıca şair naatlarda nefsin elinden kurtulmak ve hidayete ermek için muhtaç olduğu şeyin Hz. Peygamberin lütfu olduğunu söyler.

Girībānım rehā-yāb eyle nefsin dest-i cevrinden
Uşanmaz keşmekeşden tā-be-key meşġūl-i aġvādır (1/62)

Şeyṭān-ı maʿnevī gibi bu nefs-i kāfirim
Çoḳ ḳalmadı ki luṭfuñ ile müslümān olur (4 / 61)

Ayrıca şair nefs-i emmare yolunda ilerleyenlerin ayaklarının çamurda olduğunu bundan kurtuluşun da ancak Hz. Muhammed'in irşadıyla gerçekleşeceğini belirtir.

Meded-pā-der-gilim cisr-i maʿārif semtin irşād it
Ṭarīḳ-i nefs-i emmāre çepelli yā Resūlu'llāh (257 / 3)

3.2.6. Dünya, Sivâ, Mâsivâ

Divanda "dehr, dünyâ, âlem, mülk-i dünyâ, âlem-i fanî, bezm-i âlem, çarh, bâğ-ı âlem, bâğ-ı fena, gülistan-ı fena, bâğ-ı dehr, cihân, bâğ-ı cihân, fanî cihân, çâr-sû" gibi isim ve tamlamalarla vasfedilen dünya insanın yaşam mekânı olmasının yanı sıra aldatcılık ve geçicilik özellikleri dolayısıyla anılmıştır. Şairin dünyayı işleyiş şekli bir mutasavvıftan ziyade samimi bir müslümanın bakış açısı çerçevesindedir. Şair ne kadar uğraşılırsa uğraşılsın bir gün dünyadan gidileceğinin farkındadır.

Bildi kim yoḳdur sarāy-ı ʿālem-i fānīde ẕevḳ
Eyledi dār-ı sürūr-ı ʿadne şevḳ ile ḫırām (69 / 3)

Eger dünyā içün mānend-i gendüm sīne-çāk olsañ
Be-ḥaḳḳ-ı cennet-i firdevs-i aʿlā ādem olmazsıñ (209 / 4)

Nüzhet'in tasavvufî manada ele alıp işlediği asıl mefhumlar ise "sivâ, mâsivâ, alâyık ve gayr" kavramlarıdır. Bunlardan özellikle sivâ çokça zikredilen bir kavramdır.

Sivâ kelimesi "hubb-i sivâ, deyr-i sivâ, bahr-ı sivâ, gam-ı sivâ, dest-i sivâ, sivâ zindanı, şemşîr-i sivâ, efkâr-ı sivâ, sivâ deyri, kayd-ı sivâ, beyâbân-ı sivâ, sipâh-ı sivâ, zulmet-âbâd-ı sivâ" terkipleri içerisinde hep insanı asıl olandan yani Allah'tan uzaklaştıran unsur olarak düşünülmüştür. Sivâ salikin gönlünü harap eder. Sivâ zindanına düşen suç işlemekten kurtululamaz.

Dil hecme-i sipāh-ı sivādan ḫarāb olur
Vaḥdet-güzīne fikr-i ʿalāyıḳ ʿaẕāb olur (321 / 1)

Salik menzil-i maksuda erişmek için öncelikle gönlünden hubb-i sivâyı kaldırmalı ki zarardan kâra dönebilsin.

Vir zerre-i şevḳiñ bütün al ḥubb-i sivāyı
Kālā-yı ziyān-dīde-i efkārımı sūd it (119 / 4)

Tarikat yolunda ilerlemek için müridin öncelikle gam-ı sivâyı yemekten vazgeçerek rıza sofrasına oturması gerekir. Tasavvuf yolunda ilerlemek, demir leblebi çiğnemeye benzer ki bu nedenle bu yola rıza lokması denir. Şair işte bu gerçeğe işaret eder. Salikin tarikat yolunda tükenmez bir hazine olan kanaate ulaşması öncelikle sivâdan yüz çevirebilmesine bağlıdır.

Muḳīm-i ḫvān-ı rıżā ol ġam-ı sivāyı yeme
Ṭarīḳ-i faḳr u fenāda ḳanāʿat işte budur (135 / 8)

Şaire göre dertsiz olmanın ilk şartı yakayı sivânın elinden kurtarmaktır.

Niçün ey dil esīr-i kākül-i ḫam-der-ḫam olmazsıñ
Girībānı alup dest-i sivādan bī-ġam olmazsıñ (209 / 1)

Nüzhet kayd-ı sivâdan ancak Allah yoluna girenlerin kurtulacağını bildirir.

Rehā-yı ḥalḳa-i ḳayd-ı sivā ne mümkindir
Vücūd-ı sālik-i Ḥaḳḳda meger ki gāhiş ola (279 / 5

Divanda Hz. Muhammed için yazılmış beyitlerde de şair kendisinin sivâ çölünde ve sivâ zindanında esir olduğunu ve tek kurtuluşun Hz. Muhammed'in meded kılması olacağını bildirir.

Faḳīrim ḫaste-ḥālim derdmendim yā Resūlu'llāh
Kem oldı naḳd-i vaḳtim müstemendim yā Resūlu'llāh (250 / 1)

Beyābān-ı sivāda ġūl-ı ᶜişyāna düçār olmuş
Meded ḳıl ḥāl-i Nüzhet pek yamāndır yā Resūlu'llāh (254 / 7)

3.2.7. Şeriat

Allah tarafından peygamberler vasıtasıyla ortaya konulan ilâhî kanun manasına gelir. Dinin zahirî (dış şekil) yönüne ait kaideler veya dinin hukuk kuralları şeriatı oluşturur. Şeriat, kaynağını dinden alır ve insanların hem dünya hem de ahiret hayatını düzenler.

Tasavvufta şeriat bir dış yapı olarak ele alınmış ve işin iç yüzüne hakikat denilmiştir. Şeriatten hakikate giden yola tarikat denir. Hakikate erenlerin, sırlarını gizleyerek şeriate uymalarına marifet denir (Pala, 1999).

Şeriat kelimesi Nüzhet Divanı'nda "şeriat, şer', şer'-i şerif, şer'-i Ahmed" gibi kelime ve terkipler çerçevesinde zikredilmiştir. Şair şeriatın kaynağı olarak İslâm dinini ve Hz. Muhammed'i görür. Padişah ve devlet erkânı için en önemli erdemlerden biri Nühzet'e göre, yapıtıkları her işi şeriat ve kanuna uygun olarak yapmalarıdır.

Şerīᶜat mülketinde pādişehsiñ ḥükm-i ḳānūnuñ
Reᶜāya-yı ḳurā-yı ümmeti terfīh ü aġnādır (1 / 61)

Muᶜīn-i şerᶜ-i Aḥmeddir ḫulūṣ-ı bāl ile her dem
Der-i ᶜiffet-medārı ᶜālemiñ cāy-ı emānıdır (11 / 5)

Dāver-i inṣāf-pīşe ḫādim-i şerᶜ-i şerīf
Ḥādiṯ-i mülk-i diyānet vāriṯ-i ehl-i taḳvā (37 / 3)

Nüzhet, bir beyitte şeriat ehlinin zahirde kalıp hakikati anlayamadıkları için şaşakaldıklarını ve bu şaşkınlıkla Hallâc'ı astıklarını bildirirken bir diğer beyitte şeriat, tarikat ve hakikat yolundan geçilerek evliyaullah olunacağını bildirir.

Miyān-ı ehl-i şerīᶜatda bulmayup fayṣal
Aṣıldı dār-ı taḥayyürde daᶜvā-i Ḥallāc (123 / 6)

Ṭarīḳatda edebveriz şerīᶜat ol da seyr eyle
Ḥaḳīḳatda olursuñ evliyāu'llāh olanlardan (234/3)

3.2.8. Tarikat

Tarikat kelimesi Arapça olup sözlük anlamı yol demektir. Tasavvufî ıstılah olarak ise, Allah'a ulaşmak için tutulan tasavvuf yoluna tarikat denir. İbtidası kalbin gafletten uyanması; intihası ise nefis mücadelesi, mücahedesi ve riyazetle vuslata ermek, vasıl-ı illâllah olmak (Eraydın, 1994) olan tarikat yolu bir şeyhin nezaretinde katedilen meşakkatli bir güzergâhtır.

Tarikat yoluna seyr-i sülûk, bu yolda yürümeyi isteyene de salik denir.

Şair, tarikatın bir edeb yolu olduğunu, kulu tereddüt pençeresinden kurtararak Allah yoluna yönelten kuvvetin tarikat olduğunu belirtir.

Girîbânı tereddüd pençesinden eyledim taḫlîṣ
Ṭarîḳat ḳuvvetiyle sālik-i rāh-ı rıżāyım ben (3 / 56)

Ṭarîḳatda edebveriz şerîᶜat ol da seyr eyle
Ḥaḳîḳatda olursuñ evliyāu'llāh olanlardan (234 / 3)

Ayrıca, Nüzhet tarikat yolunda ilerlemek için mürşid gerektiğini, mürşidin öğütlerinin bu yolu aydınlatan meş'ale olduğunu söyler. Tarikata girenlerin rıza yolunda kendinden geçmekten korkmaması gerektiği de şair tarafından dile getirilir.

Ṭarîḳat şāh-rāhında olup her nuṭḳı bir meşᶜal
Niçe güm-geştegān-ı rāhı oldı bāᶜiṣ iḥyāya (45 / 6)

Ṣafā-yı ḳalb ile maġlūb-ı pend-i pîrān ol
Mücāhidān-ı ṭarîḳe şecāᶜat işte budur (135 / 6)

Olup rāh-ı rıżāda sālik-i mecẕūb-ı bî-pervā
Netîce Nüzhetā seyr-i ṭarîḳat neydügin görsek (202 / 7)

3.2.9. Hakikat

Gerçek manasına gelen bir kelimedir. Sufîler, şeriat, tarikat, hakikat ve marifet şeklinde Allah'a ulaşma yolunda dört metebe olduğunu kabul ederler. Görülüdüğü gibi bunların üçüncüsü "hakikat" olmak yani öze ulaşmak, özü farketmektir. Sufîler bunların ilkinin avam, ikincisinin havass, üçüncüsünün havassu'l-havass ve dördüncüsünün ehass-ı havavu'l-havassa ait olduğunu söylerler (Cebecioğlu, 1997).

Mutasavvıflarca şeriat nefsin, tarikat gönlün ve hakikat ruhun yolu olarak görülmüştür (Eraydın, 1994).

Şair hakikat sırrına ermekle salikin tasavvuf yolunda yüce bir mertebe kazandığını, hakikatın gerçekleşme mekânının gönül olduğunu belirtir.

Dil-i vîrān-şüde maᶜmüre-i genc-i ḥaḳāyıḳdır
ᶜAceb miᶜmār-ı ᶜālem şîve-i termîm göstermiş (191/4)

Cezbe-i mihr-i ḥaḳîḳat menzilim itdi bülend
Şeb-nem-i üftādeveş şüretde oldum gerçi pest (121/2)

3.2.10. Marifet

Marifet, herkesin yapamadığı ustalık; bilme, biliş anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta dört kapı denilen şeriat, tarikat, hakikat ve marifet olarak sıralanan dört mertebeden sonuncusudur. Hacı Şaban Veli'ye göre bu dört mertebeden şeriat beden için, tarikat kalp için, hakikat ruh için marifet de Hakk içindir (Cebecioğlu, 1997). Tasavvufî ıstılah olarak marifet, Allah'ı bilme, Allah'ın varlığının, birliğinin ve yüceliğinin karşısında kulun aciz ve sonlu bir varlık olduğunu fark edebilmesidir. Allah tarafından salikin kalbine gelen gaybî sırlara marifet, bu sırların bahşedildiği kişiye de arif denir. Divanda belirtilen bir diğer husus da marifetin gönülde zuhur ettiğidir.

Nisār-ı ḫāk-pāyiñ itmege çekmem żarūret hīç
Dil-i vīrānda genc-i maʿrifet ḥāżır müheyyādır (1 / 51)

Şair bir beyitte, marifet sırrına erenlerin zerreden marifet kesb ettiklerini belirtirken bir diğer beyitte de zahide seslenerek marifet bilgisinde suretin değil gönlün önemini belirtir.

Żerrāt-ı kāʾinatı ider Nüzhet āyīne
Çarḫ-ı bülend-i maʿrifete āfitāb olan (244 / 7)

Derūnuñ maʿrifetden pāk iken bīrūnuñı zāhid
Libās ile yazıḳ mānend-i cild-i kitāb itme (270 / 4)

3.2.11. Keramet, Velâyet

Sözlük anlamı ikram manasına gelen keramet, tasavvufta ise mümin ve salih bir kimsede meydana gelen harikulâde hâller olarak tanımlanır (Eraydın, 1994).

Kerametin gösterilmesi nefse gurur vereceği için büyükler tarafından hoş karşılanmayan bir durumdur. Keramet göstermeyi marifet sayanlara şu öğüt verilir: Su üstünde gidersen saman çöpü olursun, havada uçarsan sinek kesilirsin, bir gönül elde et de adam ol (Cebecioğlu, 1997).

Tasavvuf erbabı her ne kadar keramet izharını men etmiş ise de inançsızlara karşı gerçeğin üstün olduğunu göstermek icap eden durumlarda keramet izharı meşru görülmüştür.

Nüzhet Divanı'nda keramet iki farklı şekilde zikredilir. Şair mürşidini vasfederken "pir-i kerâmet-mesir", "pir-i kerâmet-medâr" terkiplerini kullanarak mürşidinin üstünlüğünü anlatır.

Emānet-i gül-i ber-dest-i ḥāl-i irşādı
İrişdi pīr-i kerāmet mesīre virdi nişān (48 / 8)

Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳıñ cihān cihān luṭfın
Nigāh-ı pīr-i kerāmet-medārdan gördük (205 / 8)

Keramet kelimesi ile ilgili diğer beyitte ise salike keramet fikrini düşünmenin "alayık" yani Allah'tan uzaklaştırıcı bir düşünce olduğu, asıl kerametin ancak keramet fikrinden uzaklaşılarak elde edileceğini belirtir.

ᶜAlāyıḳdır kerāmet fikrin itmek sālik-i Ḥāḳḳa
Bu ser-rişte eger ḳaṭᶜ olsa ḫāṭırdan kerāmetdir (173 / 7)

Ayrıca, Nüzhet keramet mertebesine yükselmenin de ancak güneş gibi olup yüzü yere sürmekle gerçekleşeceğinin belirtir.

Güneş-miṣāl tenezzül idüp yüzüñ yire sür
ᶜUrūc-ı rütbe-i çarḫ-ı kerāmet ister iseñ (204 / 2)

Velâyet ise Allah'ın kulunu dost edinmesi, onun üzerinde isimleriyle tecelli etmesidir. Şair, asıl velâyetin olağanüstü hâllerini açıkça gösterenlerden uzak durarak ve kayıtlardan kurtularak elde edileceğini bildirir.

Ḫavārıḳāt-ı velāyet-şiᶜāra bend olma
Rehā-güzīn-i ḳuyūd ol velāyet işte budur (135 / 2)

3.2.12. Fena, Beka

Arapça bir kelime olan fena, sözlük anlamı olarak yok olma, geçip gitme, bekanın zıddı manalarına gelir. Bekanın sözlük anlamı ise devam etme ve evvelki hâl üzre kalmadır.

Tasavvufî ıstılah olarak fena, kişinin kötü sıfatlardan arınması, nesnelerin sufînin gözünden silinmesi ve salikin bütün varlığını yok edip, her şeyi unutarak Allah ile bir olmayı amaçlamasıdır. Beka ise fena mertebesinden sonra ortaya çıkan bir hâldir. Fena ile ortadan kalkan çirkin vasıfların yerini güzelliklerin alması, Allah'da baki olmak ve denize katılan bir damla gibi Hakk'ın varlığında ebedî olmaktır.

Nüzhet Divanı'nda fena ve beka kavramları hem lügat manası, hem de tasavvufî manasıyla kullanılmıştır. Şair "fânî cihân, bâğ-ı fenâ" tabirleriyle dünyanın geçiciliğini, "beka sarayı" tabirleriyle de ahiret hayatının sonsuzluğunu dile getirir.

Tasavvufî ıstılah olarak da Nüzhet'in üzerinde fazlaca durduğu kavramlardan biri fena kavramıdır. Şair tasavvuf yolunu "tarik-i fakr u fenâ" olarak, tarikata girenleri de "fenâ erbabı" olarak niteler.

"Ülü'l-ebṣār"a ṣūret setr-i maᶜnā eylemez Nüzhet
Fenā erbābına keşret anıñçün maḥż-ı vaḥdetdir (173/8)

Nüzhet sahil-i maksuda erişmek için dünyaya dair ne varsa ondan vaz geçmek gerektiğini, kârın da zararın da salik için aynı olduğunu çünkü onların dünya bağı olduğunu söyler.

Ḳad-i ḫam-geşte püldür cāy-ı ᶜömr-i bī-ṣebāt üzre
Anıñla sāḥil-i maḳṣūda erbāb-ı fenā geçdi (286 / 4)

Muḳīm-i ḫᵛān-ı rıżā ol ġam-ı sivāyı yeme
Ṭarīḳ-i faḳr u fenāda ḳanāᶜat işte budur (135 / 8)

Nüzhet, bir beyitte "bahr-i lâ" terkibiyle fenayı, "illâ" kelimesiyle de bekâyı kasteder. Ona göre fena denizine gark olmak bekaya giden yoldur.

Baḥr-ı lā-ġarḳası illāda beḳā seyrin ider
Gülşen-i cennete dehlīz-i fenādan geçilür (171 / 5)

3.2.13. Tevekkül

Gerekli tüm çabayı sarf ederek, her türlü tedbiri aldıktan sonra, işi tam bir inançla Allah'a havale etmeye tevekkül denir.

Tevekkül müminin sıfatı ve imanın meyvesidir. Tevekkülde esas olan, kalbin ıstırapsız olmasıdır. Istırap halindeki kalpte tevekkül olmaz.

Şair bir beyitte kendisinin tevekkül dergâhında sessizce oturan bir fakir olduğunu belirtirken bir diğer beyitte de tevekkül denizinde yüzenlerde kesinlikle kurtuluş endişesinin bulunmaması gerektiğini belirtirken Cenab-ı Hakk'a tam teslimiyeti öğütler.

Gülū-yı iştihāya sürme-rīz-i iᶜtimād oldum
Tevekkül dergehinde bir gedā-yı bī-ṣadāyım ben (3 / 8)

Keştī-nişīn-i baḥr-ı tevekkül olanlara
Ẕikr-i necāt u fikr-i kenār olmamaḳ gerek (206 / 6)

3.2.14. Yakin

Lügat manası "sağlam bilgili, kesin olarak bilme" demek olan yakinin üç çeşidi vardır:

1. İlmel yakin: Bir şeyi habere dayanan bilgiyle bilmek
2. İlmel yakin: Bir şey hakkında görmek suretiyle elde edilen bilgi
3. Hakka'l-Yakin: Bir şeyi bizzat yaşamak suretiyle elde edilen bilgi.

Yakin delil ile değil inanç kuvveti ile apaçık görmeyi ifade eden bir kavramdır (Cebecioğlu, 1997).

Nüzhet Divanı'nda "ayne'l-yâkin ve me'al-i yakin" tamlamaları çerçevesinde zikredilen "yakin" kavramı hem tasavvufî manasıyla hem de gerçek manasıyla işlenmiştir.

Sükūn-ı ḫāṭır-ı ᶜārif telāş-ı ẕahid-i şehr
Muḫālefetde meᵓāl-i yaḳīn gümān gibidir (2 / 7)

Çeşm-i ḍarīre nūr-ı żamīriñ ṭoḳunsa ger
ᶜAyne'l-yaḳīne mā-ṣadaḳ bī-gümān olur (4 / 43)

3.2.15. Sabır

Elem ve belâlara şikâyeti terk manasına gelen bir kelimedir. Hz. Peygamber sabrı, dinin yarısı olarak tarif etmiştir.

Sabır, nefse haz veren şeylerden uzaklaşmak olarak tanımlanabilir.

Nüzhet, divanında "ya Rabb" redifli şiirinde sabrı Allah'ın bir inayeti olarak görür ve Allah'tan kendisine sabır vermesi için niyazda bulunur.

Dimem ki māl u menāl-i füzūn vir yā Rabb
ʿİnāyet it baña ṣabr u sükūn vir yā Rabb (115 / 1)

Âbidlerin sabrının en güzel şekli şikâyette bulunmamak yani şikâyeti terk etmektir. Şair de günde bin kere çile çekilse de sabretmeyi, ah çekmemeyi tavsiye eder.

Kemānāsā hemān bir günde biñ kez çille çek ṣabr it
Ṣaḳın olma ṣaḳın āmāc-ı tīr-i āh olanlardan (234 / 2)

Ayrıca "âgâh olanlar" olarak nitelendirdiği büyüklerin en büyük erdemlerinden birinin de sabretmek olduğunu, sabrın Mesih'in nefesi gibi ruh verici özelliği olduğunu belirtir.

Ṭuʿmesin şekker-gülardan ṣabr ider ac olsa da
Ġam yemez āgāh olanlar mūr-ı bī-miḳdār ise (263/7 tasavvuf)

Terk-i efkār eyle olma Nüzhetā ḫāṭır-cerīḥ
Ṣabrda mevcūddur ḫāṣıyyet-i nuṭḳ-ı Mesīḥ
Cevrin efzūn itse de hem-vāre ol şūḫ-ı melīḥ
Keşṭī-i dil ġarḳagāh-ı ġuṣṣadan ḳalmaz Faṣīḥ
Vakt-i bād-ı şarṭ-engīz-i selāmetdir gelen (21 / V)

3.2.16. Arif

Arapça irfan sahibi anlamına gelir. Tasavvufta ilham ve hâl ile irfana ulaşan kişi manasına gelir. Arif Cenabıhakk'ı keşf ve müşahede yoluyla bilen kişiye denir. Arifler için ehl-i yakin, ehl-i din, veli, kutb ve genel olarak arif-i billah tabiri kullanılır (Cebecioğlu, 1997).

Cenāb-ı şeyḫ-i kāmil ḳuṭb-ı aʿẓam ʿārif-i bi'llāh
Gürūh-ı Naḳşbendī muḳtedāsı āsumān-pāye (45 / 1)

Nüzhet Divanı'nda arif, arifan şeklinde kullanılan bu kavram hem menfi hem de müsbet cihetle ele alınmıştır.

Bir beyitte cahillere ariflik sıfatının lâyık görüldüğü belirtirken diğer bir beyitte de ariflerin âlemin kusurlarına göz yumması dolayısıyla şair şikâyetlerini dile getirir.

Nā-dān-ı bī-leṭāʾif nāmın ḳomuşlar ʿārif
Gencīne-i maʿārif vīrānelerde ḳalmış (188 / 3)

Rumūz-ı nükte-i şunᶜ-ı Ḫudāya ᶜārifler
Melālet-i sitem-i rūzgārı bilmezler (157 / 4)

Divanda söz konusu kavramın geçtiği diğer beyitlerde ise ariflik yüceltilen bir kavram olarak karşımıza çıkar. Şair bir beyitte ilâhî sırların farkına varan kişilerin yani ariflerin zamanın her türlü sıkıntısından uzak olduklarını bildirirken bir diğer beyitte de ariflerin gönlüne sığınanların emniyet bulduğunu söyler.

Penāh-gīr-i dil-i ᶜārifān emān buldı
Daḫīl-i sāḥa-i beyt-i Ḫudā olur mahfūẓ (193 / 3)

3.2.17. Zahit

Divan şiirinden kaba sofu olarak kabul edilen bir tiptir. Bu tip daima gerçek âşığın zıddı olarak düşünülür. Zahit tipi dinî azimetle, katı bir sertlikte yaşayan kişiler hakkında kullanılan bir tabirdir. Zahit, Allah'ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kabalabilen, ilim ve imanı hep dış görünüşüyle anlayıp bir türlü öze yani hakikate inemeyen insan tipini karşılar. Şairler zahidi hiç bir zaman sevmezler. Çünkü zahit riyakârdır, güzellikleri göremez. Sınırlı bilgisiyle etrafına düzen vermeye çalıştığı için çevresindekileri sıkar (Pala, 1999).

Nüzhet'in zahit tipine bakış açısı divan şairlerinin bakış açısı ile paralellik gösterir. Şair zahidi riyakârlıkla, şöhret peşinde olmakla suçlar.

Zeyl-i nuṣḫıñ zāhidā çirk-āb-ālūd-ı riyā
Ḫırḳa-i āçīde dūzuñ tārīdir pūd-ı riyā
Sürme-i çeşm-i ġalaṭ-bīniñde var dūd-ı riyā
Ser-be-ser destār u cebheñ ḫāk-fer sūd-ı riyā
Cāme-şū ol āb-ı istiġfārdan şimdengerü (27 / IV)

Zāhid ḥuṣūl-i şöhret içün ᶜuzlet eylemiş
İnṣāf olunsa Nüzhet eger gösteriş budur (134 / 7)

Şair bir beyitte âşık tipi ile zahit tipini karşılaştırır ve âşığın samimi olduğunu, gözyaşı ile sevgilinin diyarını suladığını bildirir. Buna karşın kaba bir kişi olan zahit kuru yede yatar, yani aşkı için hiç bir fedakârlıkta bulunmaz. Onun için asıl olan akıldır. Halbuki Allah'a ulaşmada akıl değil aşk ve gönül önemlidir.

Eşk ile ḫāk-i der-i yāri şular ᶜāşıḳ olan
Zāhid-i ḫuşk miṣāli ḳuru yerde yatmaz (183 / 2)

Muṣarraḥ ṣafḥa-i dilde velī tefhīmi müşkildir
Lugāt-ı ᶜaşḳı zāhid şanma kim ferheng yazmışdır (158 / 6)

Bir diğer beyitte ise, Nüzhet zahide gönlün önemini, yüceliğini, Allah'a ulaşmanın bir gönül işi olduğunu anlatırken başka bir beyitte yine zahide öncelikle içini temizlemesi gerektiğini, dışa yani surete ait unsurların ancak bir kitap cildi gibi olduğunu halbuki asıl olanın kitabın içi olduğunu belirtir.

İnkisārından teḥāşī üzre ol zāhid ṣaḳın
Şeb-çerāġ-ı güşe-i tāc-ı kerāmetdir göñül (218 / 3)

Derūnuñ maʿrifetden pāk iken bīrūnuñı zāhid
Libās ile yazıḳ mānend-i cild-i kitāb itme (270 / 4)

Nüzhet'in de diğer divan şairleri gibi sevmediği ve hemen hemen zahitle aynı özelliklere sahip olan bir tip de vaizdir. Şair vaizi de zahitle benzer görüşler ekseninde beyitlerde söz konusu eder.

Leb-i cānāneye kürsīde bugün ḥarf atdıñ
Vāʿiẓā yoḳ yire ġafletle günāh eylediñ āh (259 / 4)

3.2.18. Salik, Sufî, Derviş

Mana olgunluğunu elde etmek üzere, tasavvuf yoluna giren ve yolda giden, bir tarikatın adabını yerine getiren kişiye salik denir. Salik gerçek yolcusudur. Cezbeyle Allah'ın kudretini, hikmetini, sıfatlarını vs. anlayabilen kişi saliktir (Pala, 1999).

Şair, salik mefhumunun yerine zaman zaman sufî ve derviş kelimelerini zikretse de bu çok sınırlı bir şekildedir.

Şair kendisinin yakasını tereddüd pençesinden kurtararak tarikata girdiğini ve bu yolda ilerleyen bir salik olduğunu belirtirken bir başka beyitte de bencillik ile ibadet etmenin salik için kabahat olduğunu bildirir.

Girībānı tereddüd pençesinden eyledim taḫlīş
Ṭarīḳat ḳuvvetiyle sālik-i rāh-ı rıżāyım ben (3 / 56)

Hücūm-ı keyf-i ḫōdiyyetle ṭāʿatiñ görme
Ṣaḳın ki sālik-i Ḥaḳḳa ḳabāḥat işte budur (135 / 5)

Ayrıca Nüzhet, salikte keramet gösterme fikrinin bulunmaması gerektiğini belirtir. Çünkü kerametin salikin gönlüne kibir ve gurur getirebileceği büyükler tarafından belirtilir.

ʿAlâyıḳdır kerāmet fikrin itmek sālik-i Ḥāḳḳa
Bu ser-rişte eger ḳaṭʿ olsa ḫāṭırdan kerāmetdir (173 / 7)

Rıza yolunda salik korkusuz ve meczub olmalı ki tarikat seyrini tamamlasın. Bunun yanı sıra göz yaşı ile abdest almadıkça salikin alçak gönüllülükle vuslat namazını kılamayacağı da divanda belirtilen bir husustur.

Olup rāh-ı rıżāda sālik-i mecẕūb-ı bī-pervā
Netīce Nüzhetā seyr-i ṭarīḳat neydügin görsek (202 / 7)

Tā vużūʾ-sāz olmayınca çeşmesār-ı dīdeden
Sālike olmaz ṣalāt-ı vuṣlat içinde ḫużūʿ (194 / 2)

Nüzhet, salik gibi Hak yolunun yolcusu olarak düşündüğü sufiye de bu yolda menzile ulaşmak istiyorsa vatanda seyr ü sefer kılmasını öğütler.

Ṣūfī vaṭanda seyr ü sefer ḳıl reviş budur
Rāh-ı ṭalebde dergeh-i Ḥaḳḳa gidiş budur (134/1)

Derviş de yine tarikat ehlini belirtmek için kullanılan bir sözcük olarak divanda zikredilir.

Maḳām-ı ḥāl-i şeref pāygāh-ı ḫuld-āyīn
Mekān-ı pāk-ʿalā ḫānḳāh-ı dervīşān (48 / 1)

3.2.19. Pir, Mürşid, Şeyh

Pir sözcüğü Farsça bir kelime olup sözlük anlamı yaşlı, ihtiyar demektir. Tasavvufî ıstılah olarak ise bir tarikatın ilk kurucusuna bu isim verilir.

Nüzhet Divanı'nda "pir" kelimesi hem sözlük hem de ıstılahî manasıyla çok sık kullanılmıştır. Şair pir kelimesini özellikle tarikatın önderi, lideri manasında zikretmiştir. Hz. Muhammed'in Miraç mucizesini kastederek Hz. Muhammed'i "pir-i hân-kâh-ı kâbe kavseyn-i ev ednâ" olarak nitelendirir.

Bunun dışında irşad görevini ifa eden kişileri kastedereken pir kelimesi kullanılır. Zaman zaman "pir-i mugan, pir-i mey" gibi tamlamalar da yine tasavvufî manasıyla zikredilen kelimelerdir.

Ṭarīḳ-i Mevlevīniñ muḳtedāsı pīr-i irşādı
Seyāḥat ḳaṣd idüp meydān-ı tecrīde revān oldı (66 / 1)

Zühhād-ı ḫuşkī meyle ider ter-dimāġ-ı şevḳ
Gör zūr-ı cezb-i pīr-i muġānı keşiş (134 / 5)

Tarikata giren kişinin kalbinde zuhurun ancak bir pir önderliğinde ortaya çıkacağını, bir pirin öğütlerine baş eğmek gerektiğini ve gerekirse amaca ulaşmak için müridin sakalını pirin kapısına süpürge etmesi gerektiğini de Nüzhet açıkca belirtmiştir.

Cenāb-ı pīr-i ʿālī-menzilet ruḫṣat-nümā olsa
Merāyā-yı ṣuverde maẓhariyyet neydügin görsek (202 / 8)

Ṣafā-yı ḳalb ile maġlūb-ı pend-i pīrān ol
Mücāhidān-ı ṭarīḳe şecāʿat işte budur (135 / 6)

Ṣaḳalıñ bāb-ı pīre köhne-cārūb eyle ʿār itme
Eger olmaḳsa maḳṣad vāṣıl-ı dergāh olanlardan (234 / 4)

Şeyh de Nüzhet Divanı'nda pir sözcüğü ile müsavi anlamda çokça kullanılmıştır. Sözlükte önder, kabile başkanı, yaşlı adam anlamına gelen bu kelime, tasavvufta bir tekke veya zaviyede reislik eden, kulu Allah'a Allah'ı kula sevdirmeyi amaçlayan kişiye denir. Şeyhin şeriat bilgisine sahip, fena makamını geçmiş, güzel ahlâk ile ahlâklanmış olması gerekir (Cebecioğlu, 1997).

Şair "şeyh" redifli bir gazelde şeyhlik makamındaki kişinin sesini Mesih'e, yüzünü Hz. Yusuf'a benzetir. Müride "elest meclisinin" zevkini yaşatan ve onu her türlü heva kaydından kurtaran masiyet ve isyan derdinin şifasını veren şeyhtir. Onun ipi sağlam bir iptir.

Dem-i Mesīḥa muʿādil ṣadā-yı ḥażret-i şeyḫ
Cemāl-i Yūsufa hem-tā liḳā-yı ḥażret-i şeyḫ (124 / 1)

Secencelāt-ı hevādan beni ider lā-ḳayd
Ṣafā-yı cebhe-i ʿālem-nümā-yı ḥażret-i şeyḫ (124 / 4)

Temessük eyle budur Nüzhet "ʿurve-i vüṯḳā"
Girerse deste zimām-ı rıżā-yı ḥażret-i şeyḫ (124 / 7)

Mürşit, doğru yolu gösteren, uyaran, irşad eden kişi manasına gelir. Mürşit herkese nasibi ölçüsünde doğru yolu gösterir (Pala, 1999).

Şair tarafından divanda çok az zikredilmiş bir kelimedir. Zikredilme amacı pir ve şeyh ile aynıdır.

Delīl-i fırḳa-i reh-yāb-ı Ḥaḳḳ Rıżāü'd-dīn
Cenāb-ı mürşid-i menzil-şinās u şekve-nedān (48 / 9)

3.2.20. Dergâh

Farsçada kapı, eşik, kapı yeri gibi anlamları olan kelimenin terim anlamı, tarikat mensubu şeyhlerle dervişlerin ikametgâhı olan ve topluca ibadet törenlerinin gerçekleştirildiği yer demektir. Kelimenin hafifletilerek "dergeh" şeklinde de kullanıldığı sıkça rastlanır bir durumdur.

Nüzhet Divanı'nda hem dergâh hem de dergeh şekliyle sıkça zikredilen bu kelime tasavvufî manasının yanı sıra Allah'ın ve Hz. Peygamberin huzuru olarak düşünülmesinin yanında zaman zaman memduhun ya da sevgilinin huzuru olarak da telakki edilmiştir.

Ṣūfī vaṭanda seyr ü sefer ḳıl reviş budur
Rāh-ı ṭalebde dergeh-i Ḥaḳḳa gidiş budur (134 / 1)

ʿİnāyet eyle Nüzhet bende-i dergāh-ı luṭfuñdur
Keremkār-ı kerīm-i kāmrānsın yā Resūlu'llāh (247 / 6)

Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳıñ cihān cihān luṭfın
Nigāh-ı pīr-i kerāmet-medārdan gördük (205 / 8)

ʿAceb mi dergehine cebhe-sāy-ı ʿacz olsaḳ
Bu resmi mihr-i felek-iḳtidārdan gördük (205 / 9)

Dergâh kelimesinin yanı sıra bu kelime ile aynı anlamda telakki edilen tekke ve hankâh da şair tarafından zikredilmiştir.

Maḳām-ı ḫāl-i şeref pāygāh-ı ḫuld-āyīn
Mekān-ı pāk-ʿalā ḫānḳāh-ı dervīşān (48 / 1)

Bu tekke ḳudret ile ḳaṣr-ı ʿārifān oldı
Be-yümn-i nūr-ı eşer sālikān-ı ṣıdḳ-ı nişān (48 / 4)

3.3. Nüzhet Divanı'nda Mutasavvıflar

3.3.1. Bâyezid-i Bistâmi

Asıl adı Ebû Yezid Tayfur b. İsâ Surûşan'dır. Velilerin büyüklerinden olup Hanefî mezhebindendir. Otuz sene Şam'da dolaşmış yüz on üç üstattan ders okumuştur.

Nüzhet Divanı'nda peygamberimizi konu alan bir şiirde adı Hz. Peygamberin kapısında bir dilenci sıfatıyla anılır.

Elinde kāse-i deryūze Bāyezīd-i vaḳt
Nuḳūd-ı zühdüne muḥtāc āb u nān gibidir (2 / 28)

3.3.2. Pir-i Herat

Abdullah El Ensâri hazretlerinin lâkabıdır. Babası şeyhülislâmlık ile meşhur Ebû Mansur Muhammed-i Ensâri'dir ki sahabeden peygamberin mihmandarı Ebâ Eyyûb-i Ensâr'inin ahfadındandır. Abdullah El-Ensâri H. 396'da doğmuş, H. 481'de vefat etmiştir (Onay, 2000). Pir-i Herat, pir-i tarikat, Şeyhü'l-Horasan, zeynü'l-ulemâ gibi unvanlarla anılır (Yazıcı-Uludağ, 1998).

Nüzhet Divanı'nda ismi bir beyitte zikredilir.

Kenār-ı ṣaff-ı niʿāl-i edebde pīr-i Herāt
Edā-yı ḫizmete bel bağlamış civān gibidir (2 / 29)

3.3.3. Cüneyd-i Bağdadî

Süfyân-ı Sevri'den ders almış asrının kutbu olan bir velidir. Otuz kere yaya olarak Hacc'a gitmiştir (Pala, 1999).

Peygamberimiz için yazılmış bir şiirde söz konusu edilir.

Sirişkin itmededir şaṭṭ Cüneyd-i Baġdādī
Hevā-yı laʿl-i lebiyle velīk ḳān gibidir (2 / 32)

3.3.4. Ma'rûf-ı Kerhî

Ünlü bir mutasavvıftır. 815 yılında vefat etmiştir. Bağdat'ın Kerh mahallesinden olduğu için "Kerhî" lâkabıyla anılır. Tasavvuf yoluna girmiş, zühd, şeriat, tarikat ve sünnete bağlılığı ile şöhret bulmuştur.

Nüzhet'in eserinde ismi bir beyitte zikredilir.

Şafā-yı vaḳt ile maʿrūf olan dil-i Kerḫī
Dür-i kelāmını taḥfīẓa dürc-i cān gibidir (2 / 33)

3.3.5. Mevlânâ

Mevlevîliğin kurucusu olan Mevlânâ Celalüddin-i Rûmî'nin en meşhur eseri Mesnevi'sidir. Bu eser Kur'an'dan sonra Mevlevî tarikatının temel kitabı olarak kabul edilir.

Nüzhet Divanı'nda bir beyitte Mesnevî adlı eseri ile birlikte zikredilirken diğer bir beyitte de Mevlevîlikteki sema ayini dolayısıyla ismi anılmıştır.

Elinde Mesnevī-i Maʿnevīsi Mevlānā
Edīb-i faẕlına şākird-i ders-ḫᵛān gibidir (2 / 34)

Eger iṯbāt-ı vācib mebḥaṯinde naġme-rīz olsañ
ʿAdemde raḳṣ ider rūḥ-ı Celālü'd-dīn-i devvānī (80 / 5)

3.3.6. Hallâc-ı Mansur

Edebî metinlerde ismi çokça anılan meşhur bir sufîdir. Fenafillah mertebesine erince "Enel-hakk" demiş ve bu söz bir kısım kişiler tarafından küfür olarak kabul edildiği için asılmıştır..

Edebiyatta ismi, darağacı ve "Enel-Hak" mazmunuyla sıkça zikredilir.

Nüzhet Divanı'nda da adı aynı mazmunlar çerçevesinde birçok kez zikredilen bir şahsiyettir.

Miyān-ı ehl-i şerīʿatda bulmayup fayṣal
Aşıldı dār-ı taḥayyürde daʿvā-i Ḥallāc (123 / 6)

3.3.7. Râbia

Hicrî ikinci asrın başlarında yaşamış meşhur kadın veliyyedir. "Adeviyye" sıfatıyla tanınır (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda ismi, ölümüne tarih düşülen Ümmühan Kadın isminde bir hanım dolayısıyla anılır.

Cāme-i ʿunṣurdan itdi insilāḫ
Rābiʿaveş eyledi ʿazm-i cinān (70 / 1)

3.3.8. Bahâüddin Nakşbent

Nakşbendî tarikatının piridir. Emir Külâl'e kapılanmıştır. Emir Külâl ölürken kendisine uyanlara, kendisinden sonra Bahâüddin'e uymalarını vasiyet etmiştir. Bahâüddin Nakşbent Hâcegân tarikatında bazı değişiklikler yapmış, zikr-i hafiyi kabul etmiş, bu suretle ayrı bir tarikatın piri sayılmış ve kurduğu tarikata Nakşbendîlik denmiştir.

Nüzhet'in Nakşbendî tarikatına intisaplı olması dolayısıyla divanda adı birkaç yerde zikredilir.

Hemîşe olmada ruḫsāresā Bahāü'd-dîn
O āsitāne ki yüz ḳaṣr-ı ʿārifān gibidir (2 / 35)

3.3.9. İbn-i Arabî

İbn-i Arabî İslâm âleminde yetişen en önemli mutasavvıflardan biri, pek çoklarına göre de en büyüğüdür. Esas itibarıyla onun sezgiye (keşf-ilham) dayanan bilgi sisteminde düşünce de (akıl-fikir) de küçümsenmeyecek bir yer tutar. Büyük bir mutasvvıfta bulunması lâzım gelen bütün niteliklere sahiptir. "Eş-Şeyhü'l-Ekber" şeklinde ünlenmesini sağlayan, onun bu özelliği olmuştur.

Nüzhet tarafından Fusûs-ı Hikem adlı eseri dolayısıyla zikredilmiştir.

Lisān-ı nāṭıḳa-i ṣāḥib-i Fuṣūṣ-ı Ḥikem
Biḥār-ı vaṣfına māhî-i bî-zebān gibidir (2 / 30)

3.3.10. Neccarzâde Şeyh Rızâ

Asıl adı Şeyh Mustafa Rızaüddin'dir ve 18. yüzyıl mutasavvıflarındandır. Edirne'de Nakşî şeyhlerinden Arapzâde Mehmet İlmî Efendi'ye bağlanarak ondan hilafet aldı. İstanbul'da Beşiktaş'ta Sinan Paşa camii yanındaki Nakşî dergâhına şeyh oldu. Burada 30 yıl kadar şeyhlik makamında bulundu.

Neccarzâde Şeyh Rıza, şair şeyhlerin, bilhassa Hz. Peygamber için naat söyleyenlerin önde gelenlerindendir. Hayatı ve menkıbeleri dervişlerinden Ömer Nüzhet Efendi tarafından Menkıbe-i Evliyâiyye fî Ahvâl-i Rızâiyye adıyla 1856'da yayınlanmıştır (Güzel, tarihsiz).

Delîl-i fırḳa-i reh-yāb-ı Ḥaḳḳ Rıżāü'd-dîn
Cenāb-ı mürşid-i menzil-şinās u şekve-nedān (48 / 9)

4. NÜZHET DİVANI'NDA CEMİYET

4.1. Tarihî Şahsiyetler

4.1.1. Hükümdarlar, Şehzadeler ve Sultanlar

Ölüm tarihi kaynaklarda 1778 olarak verilen Nüzhet'in eserinde 1734 ile 1769 yılları arasındaki dönemde hüküm süren padişahlardan I. Mahmut, III Osman ve Sultan III. Mustafa'nın isimleri ve dönemlerine dair çeşitli bilgiler yer alır.

Ayrıca, Sultan III. Mustafa'nın şehzadeleri, Şehzade Mehmet ve Şehzade Selim; sultanları Beyhan Sultan, Hatice Sultan ve Şah Sultan da ismi zikredilen diğer hanedan üyeleridir.

Ancak dikkat çekici bir nokta padişahlardan hiçbirine kaside yazılmamış olmasıdır. Padişahlar ya diğer devlet erkânı için yazılmış kasidelerde onları atayan kişiler olarak ya da dönemleriyle ilgili olarak düşülen tarihler vesilesiyle anılmıştır.

Sultan I. Mahmut 1739'da Belgrad Muahedesi için düşülen tarih ve yaptırdığı bir çeşme ve camii dolayısıyla adı anılan bir padişahtır.

Şeh-i encüm-ḥaşem Sulṭān Maḥmūd-ı felek-mesned
Gürūh-ı müşrikīni ḥamdüli'llāh bī-ḳarār itdi (40 / 1)

Żamīri ṣarf idüp yapdım muʿammā güne tārīḫin
Beliġrāda girince müslümān ḳāfir firār itdi (40 / 11)

Sultan III. Osman'ın ismi ise yaptırmaya başladığı ancak tamamlanışını göremediği Nur-ı Osmaniye camiinin ve bu cami yanındaki sebilhanenin tamamlanması ile ilgili düşülen tarihler nedeniyle zikredilmiştir.

Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān ʿOs̱mān Ḫān-ı z̄ī-şānıñ
Vücūdun cūd u ʿadle ḳıldı cāmiʿ feyż-i Yezdānī (46 / 1)

Beşāretle nis̱ār-ı cevher-i tārīḫ ider Nüzhet
Devāsāz-ı ḳulūb-i ʿāşıḳāndır Nūr-ı ʿOs̱mānī (46 / 16)

Osmanlı tahtına 1756 yılında oturan III. Mustafa ise çocuklarının doğumları, okula başlamaları ve evlenmeleri yanında tarih düşülen diğer icraatları nedeniyle ismi zikredilen bir padişahtır.

Baḥr-ı mevvāc-ı ʿaṭā deryā-yı pür-cūş-ı saḫā
Yaʿnī Sulṭān Muṣṭafā ser-tāc-ı şāhān-ı zamān (34 / 3)

Şübhesiz tārīḫ-i tam oldı bu mıs̱raʿ Nüzhetā
Maḳdem-i Sulṭān Muḥammed dehri ḳıldı şādmān (34 / 16)

Divanda Şehzade Mehmet ile Beyhan ve Hatice Sultanlar doğum tarihleriyle, III. Selim olarak daha sonra Osmanlı tahtına geçecek olan Şehzade Selim okumaya

başlaması nedeniyle, Şah Sultan da Vezir Hacı Muhammed Emin Paşa ile nikâhlanması dolayısıyla ismi anılan padişah çocuklarıdır.

Ḳurretü'l-ʿayn-ı cihān Sulṭān Selīm-i kāmrān
Serv-i gülzār-ı edeb gül-ġonca-i bāġ-ı ḥayā (37/ 6)

Nice sulṭān ki olur maḳdem-i ḫayr-āṣārı
Māye-i ḥüsn ü bahā-yı çemen-i gülşen-i cān (37 / 11)

Didi tārīḫ-i mücevheri iderek ṣarf-ı żamīr
Virdi āfāḳa żiyā gün gibi Beyḥān Sulṭān (36 / 7)

Şübhesiz tārīḫ-i tam oldı bu mıṣraʿ Nüzhetā
Maḳdem-i Sulṭān Muḥammed dehri ḳıldı şādmān (34 / 16)

Gitse āfāḳa bu tārīḫ-i mücevher lāyıḳ
Gün gibi kevne şeref virdi Ḫadīce Sulṭān (38 / 16)

İkinci defʿada düşdi duʿā üslūb-ı tārīḫi
Nişānı eyleye maḳbūl Mevlā Şāh Sulṭāna (105 / 9)

4.1.2. Diğer Devlet Erkânı

Nüzhet Divanı'nda hakkında kaside yazılan devlet adamaları Darü'ssaade Ağası El-Hac Beşir Ağa, Defterdar Halîmî Mustafa Efendi, eski şeyhülislâmlardan Seyyid Mustafa Efendi ve Darüssaade Ağasının kâtibi Osman Efendi'dir.

Tarih manzumelerinde ise, devlet erkânından bir çok kişinin adı zikredilmiştir.

Hekimbaşızade Ali Paşa, Vezir-i Azam Muhsinzade Muhammed Paşa, Kaptan-ı Derya Mehmet Paşa, Enderun ağalarından Hafız Muhammed Ağa, İsmet Mustafa Efendi, padişahın hazinedarı Süleyman Ağa, İstanbul Kadısı Osman Kethudazâde İsmail Efendi adı anılan devlet erkânının önde gelenleridir.

Bu şahsiyetlerden başka şair tanıdığı daha bir çok kişi ve yakınları ile ilgili olarak çeşitli olaylarla (doğum, ölüm, sakal bırakma vs.) bağlantılı olarak yazdığı tarih manzumelerinde isimler zikretmiştir.

Mesned-ārā-yı ḫıdīvān u vekīl-i muṭlaḳ
Zīb-i dīvān-ı ʿaṭā yaʿni Muḥammed Pāşā (63 / 2)

Gelüp bir merd-i kāmil söyledi tārīḫini Nüzhet
Alup üç kerre mühri Muṣṭafā Pāşā be-kām oldı (60 / 11)

Ḥamdüli'llāh Ebū- Bekr Efendiye Ḫudā
Ḳıldı bu vaḳt-i feraḫzāda ʿaṭāsın laḥiḳ (97 / 1)

4.1.3. Osmanlı Dışındaki Devlet Adamları

4.1.3.1. Sencer Şah

Sencer Şah, Büyük Selçuklu Devleti'nin altıncı hükümdarıdır. Selçuklu İmparatorluğu onun devrinde ihtişam dönemini yaşamıştır. İran şairlerinden Enverî onu çok medhettiği için çok zaman adları birlikte anılmıştır (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda da Sencer Şah'ın adı Enverî 'nin zikredilmesi dolayısıyla anılmıştır.

Tekellüm eyleyemez Enverī-i Senceryān
Yanında nāṭıḳamıñ mühr-i ber-dehān gibidir (2 / 49)

Żamīriñ vaṣfına naẓm itdigim elfāẓ-ı rūşenden
Ḥasedle Enverī-i Sencerī ḥaclet-künān oldı (42 / 22)

4.1.3.2. Nizamül-Mülk

Büyük Selçuklu Devleti'nde Sultan Alparslan ve oğlu Melikşah zamanında vezirlik yapmış bir kişidir. Onun akıl, tedbir ve adaleti sayesinde Melikşah'ın saltanat zamanı Selçuklu Devleti'nin en parlak devri olmuştur. Edebiyatımızda akıllılığı, tedbirliliği ilme ve âlime verdiği önem vb. hususiyetleri cihetiyle özellikle vezirlerin söz konusu edildiği manzumelerde adı sıkça anılmıştır.

Nüzhet Divanı'nda da ismi özellikle vezirlerin övüldüğü bölümlerde zikredilir. Dönemin vezirleri şiirlerde onunla karşılaştırılır. Vezirler ya ona müsavi ya da daha üstün olarak düşünülür.

Oldı bād-āver Niẓāmü'l-mülkī cūd u refeti
Ḳoymadı miʿmār-ı ʿadli dünyede cāy-ı ḫarāb (59 / 18)

Niẓāmü'l-mülk mālik olmamış ḥāl-i ḥayātında
Seniñ gibi nesaḳ-pīrā-yı mülke ey kerem-kānı (80 / 7)

4.1.3.3. Nemçe Kralı

1739'da Belgrad Muahedesi dolayısıyla kaleme alınan tarih manzumesinde Avusturya kralı için kullanılan unvandır.

Ḫoşā vaḳt-i ṭarab hengām-ı şādī mevsim-i behcet
Ki bu feṭḥ u ẓafer Nemçe ḳıralın şermsār itdi (40 / 6)

4.2. Şairler, İlim Adamları

4.2.1. Şairler

Nüzhet Divanı'nda gerek İran şairlerinin gerekse Türk divan şairlerinin adı oldukça fazla anılmıştır.

Şair, divanında İran edebiyatının klâsik şairlerinden kabul edilen Hâkânî, Enverî, Kemâl-i Hocendî, Firdevsî, Sadî-i Şirâzî, Hafız-ı Şirâzî (Bülbül-i Şiraz), Nizâmî, Feridüddîn-i Attar'ı zikreder.

Bakṣa dīvānımda Ḫāḳānī rübāʿiyyātıma
Ḫvāh u nā-ḫvāh iʿtirāf-ı ʿacz ile nā-çār olur (9 / 27)

Gülsitān-ı fikrimiñ her berg-i sebzi meşḳ içün
Saʿdī-i Şīrāza bir ser-levḥa-i eşʿār olur (9 / 34)

Güşuna girse ṣarīr-i kilkimiñ bir naġmesi
Bülbül-i āteş-dem-i Şīrāz bī-güftār olur (9 / 32)

Żamīriñ vaṣfına naẓm itdigim elfāẓ-ı rūşenden
Ḥasedle Enverī-i Senceri ḥaclet-künān oldı (42 / 22)

Görse taḫmīsātımı rūḥ-ı Niẓāmī ḫamsesi
Ḫāṭırın taḫdīş-i reşke pence-i āzār olur (9 / 28)

Meşāmm-ı cān-ı ṭabʿım vāyegīr olduḳça ḫulḳuñdan
Maʿārifle Ferīdü'd-dīn-i ʿAṭṭār-ı zamān oldı (42 /1 8)

Nüzhet klâsik İran şairlerinin yanı sıra, sebk-i hindî akımının temsilcileri olan Sâib, Tâlib, Kelîm, Feyzî-i Hindi, Kemâl-i Isfahan, Örfî, Hüsrev-i Hindî'nin de adını anar.

Ben Kelīm-i rūzgārım ki ʿaṣā-yı ḫāmemiñ
Dehşetinden rūḥ-ı Ṭālib vaḳf-ı istiġfār olur (9 / 31)

Olsa kem-şöhret nola şimdi Kemāl-i Iṣfahān
Reng-i şiʿrim sürme-rīzān-ı leb-i efkār olur (9 / 35)

Füsūn-ı cevdet-i ṭabʿımla Feyżī-i Hindī
Marīż-i ġayret olup reng-i zaʿferān gibidir (2 / 50)

Şemīm-i sünbül-i naẓm-ı Kemāl bāġ-ı Ḫocend
Meşāmm-ı ḫāṭırıma būy-ı imtinān gibidir (2 / 51)

ʿÖrfī-i ʿaṣrım ki Feyżī şems-i istiʿdādıma
Şevḳ ile ʿarż-ı ʿubūdiyyetde Hindūdār olur (9 / 30)

Taʿallüm eyledikçe ḫvāce-i reʾy-i rezīniñden
Kelāmım ġıbṭa-baḫş-ı Ṣaʾibā-yı Iṣfahān oldı (42 / 19)

Ḫayāl-i pençe-i ṣaḥḥıñla taḫmīsāt-ı eşʿārım
Varaḳ-gerdān-ı naẓm-ı Ḫüsrev-i Hindūstān oldı (42 / 21)

Şair İran şairlerinin adını, daha çok kendini övmek, şairlik gücünün ne kadar ziyade olduğunu vurgulamak istediği zamanlarda zikreder. Nüzhet'e göre o büyük şairlerin tümü kendi yazdığı şiirler karşısında söz söylemekten aciz kalırlar.

Türk divan şairlerinden ise, şiirlerini tahmis ettiği Nâbî, Nailî, Koca Ragıp Paşa, Sabrî, Fasîh, Vehbî, Refî', Nâşid İbrahim Bey'in yanı sıra, Rızâyî, Râsih, İzzî Efendi, Atâyî , Rif'at ve Tatar Rahmi'nin adları divanda çeşitli vesilelerle anılır.

ʿAceb ḥuṣūle gelür ḥāli var mıdır Nābī
Teveccüh eylemege yoḳ mı ḳuvvet ü tābı
Ṣorar mı Nüzheti yād eylemez mi aḥbābı
Görür müyüz yine yā Rabb o dürr-i nā-yābı
Murād-ı ḫāṭır-ı ümmīdvārdan ne ḫaber (15 / V)

Yoḳ Nāʾilīyā şübhemiz encām-ı verāda
Mirʾāt-ı dü-rengī-i ṣabāh ile mesāda
Baḳsaḳ yine bu āyīne-i kevn ü fesāda
Nüzhet gibi fānūs-ı ṣuverkār-ı fenāda
Bu gerdiş-i eflāki de ḫayrān bilürüz biz (20 / V)

Terk-i efkār eyle olma Nüzhetā ḫāṭır-cerīḥ
Ṣabrda mevcūddur ḫāṣıyyet-i nuṭḳ-ı Mesīḥ
Cevrin efzūn itse de hem-vāre ol şūḫ-ı melīḥ
Keştī-i dil ġarḳagāh-ı ġuṣṣadan ḳalmaz Faṣīḥ
Vakt-i bād-ı şarṭ-engīz-i selāmetdir gelen (21 / V)

Ol ḳadd-i pāki ṣāḥil-i vaṣla getürmege
Ṭūfān-ı eşk-i dīde-i riḳḳat-fezā gerek

Nüzhet Cenāb-ı Rāsiḫe peyrevlik itmege
Ṭarḥ-ı suḫanda şīve-i ḥüsn-i edā gerek (203 / 6-7)

4.2.2. İlim Adamları

4.2.2.1. Aristo

Ünlü Yunan filozofu ve klâsik felsefenin kurucularındandır. Eflâtun'ın kurduğu Akedemia'da yirmi yıl süre ile ona asistanlık yapmıştır. Edebiyatta, ilim, akıl, isabetli görüşe sahip olma, mantık ve hizmet sembolü olarak karşımıza çıkar.

Nüzhet Divanı'nda şair, memduhlarının zamanın Aristosu ve Aristo yaratılışlı kişileri olduğunu söyleyerek onları yücelmiştir.

Zamānın seyyidi vaḳtiñ Arisṭō-yı suḫandānı
Alup düşına giydi ferve-i semmūr-ı beyżāyı (43 / 3)

O pāşā-yı Arisṭō-fıṭnatıñ ḫulḳ-ı Ḫudādādı
Muvāfıḳ gibi geldi ṭabʿ-ı ḥażret-i şāh-i cihānbāna (105 / 5)

4.2.2.2. Eflâtun

Aristo'nun hocası olan meşhur Yunanlı filozoftur. Sokrat'tan öğrenim gören Eflâtun, Atina'da Akemdia'yı kurmuştur. Çok zaman Diyojen ile karıştırılmış, bu yüzden bir küp içinde oturan Diyojen'in bu küpü Eflâtun'a atfedilmiştir. Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak söz konusu edilir (Pala, 1999).

Nüzhet'in de Diyojen ile Eflatun'u karıştırdığı, Eflâtun'un adının geçtiği bir beyitte "hum (küp)" kelimesinin de geçmesinden anlaşılmaktadır. Bir diğer beyitte ise Eflâtun filozofluğu cihetiyle anılır:

Alup feyżi Felāṭūn-ı mey-i ḫum-zîb-i ʿişretden
İder rindāna baḫşiş böyledir maḥsūb-ı peymāne (264 / 5)

Felāṭūn-ı kitāb-ı ʿaşḳ iken gönlüm ʿacebdir kim
Benimle meşveret eyler yine ekṣer ḫuṣūṣunda (265 / 3)

4.2.2.3. İbn-i Sinâ

Meşhur Türk tabip filozof ve âlimi olup şark edebiyatında ilim ve irfan, hikmet ve felsefenin timsalidir. İslâm âlimleri arasında şeyh lâkabıyla ve ortaçağlardan beri Avrupa'da Avisenne diye meşhurdur.

Kânûn adlı tıbba, Şifa adlı himet ve felsefeye dair eserleri meşhurdur. Şiirlerimizde Ebu Ali Sinâ'nın kısaltılmış şekli olan Bû-Ali kullanılmıştır.

Semiyy-i Ḥaydar-ı Kerrār-ı Bū- ʿAlî-fenn kim
ʿİdād-ı vaṣfına kāfî degil ḥisāb-ı cümel (84 /14)

ʿİlāc itdi o dem Ḳānūn-ı Ḥikmetden şifā buldı
Aña maʿcūn idüp şerʿ-i mübîni ferd-i bî-eczā (5 / 35)

4.2.2.4. İmâm-ı A'zam

Adı Nu'man b. Sabit, künyesi Ebû Hanife olan İmâm-ı A'zam büyük İslam âlimlerindendir ve dört büyük mezhepten biri olan Hanefîliğin de kurucusudur (Pala, 1999).

Nüzhet'in eserinde adı mezhebinin hükümleri dolayısıyla "Nu'mâni" şeklinde anılmıştır.

Vire fetvā ile taḳvāya ḳavl ü fiʿli ārāyiş
Vücūduyla bula taḳviyyeti aḳvāl-i Nuʿmānî (103 / 12)

4.3. Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler

4.3.1. Cem

Pişdâdiyan sülâlesinin dördüncü hükümdarı olup İran mitolojisine göre yedi yüz yahut bin yıl yaşamıştır. Yakışıklı ve şanı yüce padişahlar için sıfat olarak kullanılır. Şarabın mucidi olduğuna inanılır (Pala 1999).

Nüzhet Divan'ında haşmeti ve şarapla ilgisi nedeniyle ismi birçok yerde zikredilmiştir. Methedilen padişahlar; "Cem-cah, Cem-haşem, Cem-haşmet, Cem-rütbe, Cem-menkabe" sıfatlarıyla yüceltilmiştir. Divanda şarap meclisleri söz konusu edilirken şarabın mucidi olan Cem ile birlikte onun üzerinde yedi hikmet yazılı olan kadehi (camı) de anılmıştır.

Pādişāh-ı Cem-ḥaşem ḫāḳān-ı İskender-şiyem
Zīb-i evreng-i ḫilāfet yaʿni sulṭān Muṣṭāfā (37 / 1)

Mey-ḫāne ẕevkin eyledi efzūn ṣadā-yı ney
Reşk-āver oldı bezmimize ʿayş u nūş-ı key
Seyr it ṣafāyı sen de gelüp ey ḫuıceste-pey
Dīvān elinde ʿaynek-i cāmile pīr-i mey
Evṣāf-ı Cemde bir ġazel-idil-sitān arar (23 / II)

4.3.2. İskender

Divan şiirinin mitolojik kahramanları arasında ismi en çok anılanlardan biri olan İskender'in kişiliği iki farklı karekterin karışımıyla ortaya çıkmıştır. Bu karakterlerden biri Kur'an'da da zikredilen ve peygamber olması muhtemel Zül-karneyn, diğeri de Makedonyalı Filip'in oğludur.

Edebiyatta haşmeti, ab-ı hayatı (ölümsüzlük suyunu) araması, Ye'cüc ve Me'cüc kavmi üzerine sed yapması ve âyine-i âlem-nümâ (cihanı gösteren ayna)sı ile sıkça ismi söz konusu edilir.

Nüzhet Divanı'nda övülen padişahlar için bir benzetme unsuru olarak kullanılmasının yanı sıra ayna nedeniyle isminden bahsedilmiştir. Divanda padişahlar "İskender-zafer, İskender-ayin, İskender-tüvan, İskender-nizam, İskender-himem" gibi isimlerle vasıflandırılmıştır.

Ḥażret-i Sulṭān ʿOṣmān Ḫān İskender-tüvān
Şāh-ı deryā-dil ḫıdīv-i cūd-baḫş-ı kāʾināt (47 /1)

Ṣafvet-i mirʾāt-ı İskender ṣorulsa yārdan
Sīne-i mihr-efgen ile rūy-be-rū gösterir (155 / 5)

4.3.3. Kahraman

İran mitolojisinde adı geçen bir şahsiyettir. Pişdadiyân sülâlesinden Tahmurs'un oğludur (Pala 1999). Kahraman-ı kâtil olarak da anılan Kahraman, divan şiirinde bir kahramanlık ve yiğitlik sembolüdür (Tökel, 2000).

Nüzhet Divanı'nda adı benzer kavramlar çerçevesinde zikredilir.

Devāt-i şi'rime baş egse nola Firdevsî
Ṭılısm-bend-i hüner gürz-i Ḳahramān gibidir (2 / 52)

4.3.4. Neriman

Şehnâme'de adı geçen ünlü kahramanlardan biridir. Sam'ın babası, Zâl'ın dedesidir. Divan şiirinde Neriman da kahramanlık ve yiğitlik sembolü şahsiyetlerden biridir (Tökel, 2000).

Nüzhet Divanı'nda, şair Neriman'ı aynı sebeple anmıştır.

Āh ile cānāneniñ āhen-dilin nerm itdiler
Mübtelālar ḳuvvetin reşk-i Nerīmān itdiler (168 / 6)

4.3.5. Feridun

Pişdâdiyân sülâlesinden bir hükümdardır. 500 yıl hükümdarlık yapmıştır. Edebiyatta Feridun bir adalet timsali olarak anılır (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda adı, methedilen hükümdarları ona benzetmek cihetiyle anılmıştır.

Ḫānedān-ı 'āl-i 'Oṣmānıñ güzīde serveri
Ya'nī Sulṭān Muṣṭfā Ḫān-ı Ferīdūn-iḳtidār (76 / 4)

4.3.6. Gâveyan

Dahhak'ın devrilerek Feridun'un tahta geçmesine vesile olan demircidir (Tökel, 2000). Direfş-i Gâveyanî adlı kendi demirci önlüğünü bayrak yapmsı yönleriyle ele alınır ve haksızlığa karşı kavga veren güçsüz kişiliği temsil eder (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda, şair kaleminin sesini Gâve'nin ayaklanmasındaki sese benzeterek onun adını zikretmiştir.

Ṣadā-yı ġulġule-i kilk-i şöhret-engīzim
Direfş-i ṭanṭana-endāz-ı Gāveyān gibidir (2 / 53)

4.3.7. Dârâ

İran'ın Keyâniyân sülâlesinin dokuzuncu hükümdarı olan Keykûbad, Şehnâme'nin de başlıca kahramanlarından biri olarak karşımıza çıkar (Pala, 1999). Kendisine Dârâ-yı ekber ve Dârâb da denirmiş. Dârâ-yı Asgar ise bunun oğludur. Dârâ şiirlerde genelde ihtişam ve ululuk sembolü olarak zikredilir (Tökel, 2000).

Nüzhet Divanı'nda aynı minval üzere zikredilen Dâra ve Dârab'ın iki beyitte ismi geçer.

Faḳīr-i rīze-çīn-i süfre-i irşādı baş egmez
Simāṭ-ı niᶜmet-i İskender ü Dārāb u Dārāya (45 / 7)

4.3.8. Behram

Sasaniler soyundan İranlı bir hükümdardır. İran mitolojisinde Merih savaş Tanrısıdır. Bu bakımdan şairler Behram'ın adını hem kahraman, hem de savaş ilâhı olarak anarlar.

Nüzhet Divan'ında da bu özellik cihetiyle zikredilmiştir.

Gelür güftāra sürme būs idüp çeşm-i suḫan-gūsın
Olur ḫāmūş bülbül seyr idince laᶜl-i gül-būsın
Çeküp ḫançer nigāhı gösterince zōr-bāzūsın
İdince ġamzesi der-dest-i ᶜişve tīġ-ı ebrūsın
Kef-i Behrāmdan şemşīr-i tīz-i bī-amān düşdi (25 / V)

4.3.9. Sinnimâr

Numan İbni Münzir tarafından yaptırılan eşsiz güzellikteki Havernak sarayını yapan mimarın adıdır. Bir eşini daha yapmaması için Numan b. Münzir tarfından mimarı olduğu sarayın damından atılarak öldürülmüştür. Böylece mükâfat yerine ceza görmüştür (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda ismi tarih düşülen bir bina dolayısıyla zikredilmiştir.

Ḥabbeẓā ṣarḥ-ı muḳarnes ṭāḳ-ı maṭbūᶜu'l-esās
Resm-i Sinnīmār-ı ṭarḥı reşk-i eyvān-ı semā (57 / 7)

4.3.10. Bihzad

Ünlü Türk minyatür ustasıdır. Herat'ta Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâi'den teşvik görmüştür (Pala, 1999).

Nüzhet'in eserinde bir nesirde ismi zikredilir.

4.3.11. Mâni

Meşhur Çinli bir nakkaş ve ressamın adıdır. Maniheizmin kurucusu olarak kabul edilir. Yaptığı resimler çok güzel olduğu için bu özelliğini müritlerine gökten inen bir mucize olarak göstermiştir. Nigâristan, Erteng veya Erjeng adlı resim mecmuasıyla ünlüdür. Edebiyatta ressamlığı cihetiyle söz konusu edilir (Pala, 1999).

Yazup Mānī nigāh-ı iltifāt u çeşm-i ḫūn-rīziñ
Dehān-ı şīr içinde güyiyā naḫçīr göstermiş (189 / 3)

4.3.12. Hâtem-i Tayî

Arap kabileleri arasında cömertliği ile tanınmış olan İbn Abdullah b. Sa'd'ın lâkabıdır. Peygamberimiz döneminde yaşamışsa da, peygamberliğine erişememiştir. Cömertliği darb-ı mesel haline dönüşmüştür. Edebiyatta cömertliğiyle anılan Hâtem, Nüzhet Divanı'nda özellikle ismi kasidelerde sıkça zikredilen bir şahsiyettir. Memduh cömertlik yönüyle ya Hâtem'e benzer ya da ondan daha üstündür.

Seniñ ᶜahdiñde añılmaz kerem-i Ḥātem-i Ṭayy
Ki o ṭōmārı kef-i cūdtek itmişdir ṭayy (13 / 2)

4.3.13. Ma'an

Cömertliğiyle ünlü olan bir şahıstır (Baharistan, 1989). Nüzhet Divanı'nda adı Hâtem ile birlikte zikredilmiştir. O da şair tarafından cömertliği dolayısıyla hatırlanmıştır.

Keremde Ḥātem ü Maᶜan olamaz aña pā-dāş
ᶜAceb mi ẕātına ıṭlāḳ olunsa baḥr-ı ḥisān (51 / 3)

4.3.14. Zerkâ-i Yemâme

Arabistan yarımadasındaki Yemâme memleketinde Zerkâ adında bir kadın varmış. Bu kadın üç günlük mesafedeki ufacık bir hareketi yahut nesneyi görebilirmiş. Divan şiirinde uzağı görme hususunda, mecazen Zerkâ'dan bahsedilmiştir (Pala, 1999).
Nüzhet'in eserinde de aynı özelliği nedeniyle ismi zikredilir.

Bakılsa ḥalḳa-i dergāh-ı vālā-yı felek-cāhı
Ṣuver-gīrā-yı devr-i müstedīr-i ᶜayn-ı Zerḳādır (1 / 24)

4.3.15. Eş'ab

Araplar arasında meşhur bir tamahkârın adıdır. Nüzhet Divanı'da ismi bir beyitte geçer.

Eyā ḳalender vey hep üftādegān-ı bezm-i şahbāyı
Mübeddeldir saḫāya şimdi ḥırṣ-ı Eşᶜab-ı mīnā (110 / 4)

4.4. Masal Kahramanları

4.4.1. Leylâ, Mecnun

İslâmî edebiyatlarda aşk timsali olarak isimleri en sık zikredilen kahramanlardır. Leylâ ile Mecnun'un hikâyesi bir çok mesnevîye konu olmuştur. Hikâyenin kadın kahramanı yani maşuk Leyla, âşık ise Mecnun'dur. Leylâ kelimesi divanda, Leylâ ve Leylî şeklinde zikredilmiştir. Mecnun ise Kays olarak da isimlerdirilen ve Leylâ'nın aşkı

ile çöllere düşen kişidir. Mecnun kelimesi "deli" anlamına geldiği için divanda tevriyeli olarak kullanılmıştır. Bu iki isim divanda genellikle bir arada zikredilmiştir.

Ṣalındırmaz iken Leylā-yı dār-ı zülfüne aṣlā
O serv-endāmı şimdi bīd-i Mecnūn oldığın gördük (215 / 2)

Dil görüp silsile-i zülfüñi Mecnūn oldı
Ḥayf günden güne aḥvāli diger-gūn oldı
Ġayrı çek destiñi sāṭūr-ı cefādan luṭf it
Ṭāḳatim ḳalmadı ṣabra cigerim ḫūn oldı (291 / I)

4.4.2. Ferhad, Şirin

Leylâ ile Mecnun kadar olmasa da klâsik edebiyatın sıkça işlenen mesnevî konularından biri olan Ferhad ile Şirin hikâyesinin kahramanlarıdır.

Bu kahramanlardan Ferhad mimar-mühendis ya da nakkaş olarak bilinir. Ermeni melikesi Mehin Banu'nun kız kardeşi Şirin'e âşık olur. Ancak Şirin'e kavuşmasının koşulu olarak Bisütun dağını delmesi istenir. Bu işi yaparken yalan bir haber üzerine umutsuzluğa kapılarak külüngünu başına atarak canına kıyar.

Şirin ise yukarıda da belirtildiği gibi Ermeni melikesinin kız kardeşidir ve o da Ferhad'ı sever.

Ferhad ile Şirin isimleri genellikle "kûh" kelimesi ile birlikte zikredilir. Nüzhet Divanı'nda da aynı şekilde kullanılmıştır.

Nola fikr-i lebiñle kūhı nā-būd itse müjgānım
Bilürsiñ tīşe-i Ferhad Şīrīnkārdan ḳalmaz (184 / 3)

4.5. Kavimler

4.5.1. Hindî, Hindû

Divanda zikredilen bir kavimdir. Daha ziyade Hindû şeklinde kullanılan bu kelime Hindistan ahalisini anlatır. Hintlilerin siyahî ırktan olmaları nedeniyle bir çok güzellik unsurları Hindûya benzetilir. Bu bakımdan köle, tüccar, asker, perdedar, çapulcu, hırsız vb. manalar yüklenmiştir (Pala, 1999).

Nüzhet Divanı'nda bir beyitte hizmetçi manasıyla kullanılırken bir lûgaz da ise diğer kavim adlarıyla birlikte zikredilmiştir.

ʿÖrfī-i ʿaṣrım ki Feyżī şems-i istiʿdādıma
Şevḳ ile ʿarż-ı ʿubūdiyyetde Hindūdār olur (9 / 30)

4.5.2. Zengî

Divanda renk itibarıyle bahsedilen kavimdir. Şair kendi içinin karanlığıyla yani günahlarıyla zengileri bu cihetle karşılaştırır.

Ṣūretde gerçi böyleyim ammā derūnumuñ
Reng-i siyāhı ḫande-zen-i zengiyān olur (4 / 51)

4.5.3. Tatar

Tatar ırkı divanda kavgacılığı ve yağmacılığı nedeniyle söz konusu edilmiştir. Şair bir naatta Hz. Peygamber olmasaydı İslâm ülkesinin Tatar atlıları tarafından yağmalanacağını belirtir.

Ḫayl-i Tātār-ı ḍalalet ġāret eylerdi bütün
Mülket-i İslāma ger ḥıfẓı nigehbān olmasa (7 / 18)

4.5.4. Türk

Divan şiirinde genellikle sarhoşluk, zalimlik, cesurluk, kavgacılık, kötü kalplilik özellikleri cihetiyle anılan Türk kavmi Nüzhet Divanı'nda içki ve eğlence tenasübü çerçevesinde zikredilmiştir.

Netīce devri geldi Türktāzıñ ṣaḥn-ı ʿişretde
ʿAraḳ eşheb-süvārın bāde-i gülgūn revān geçsün (242 / 5)

4.5.5. Hâşimî, Arabî

Hâşimî kabilesi Hz. Peygamberin mensup olduğu kabiledir. Divanda Seyyid Mustafa Efendi'nin müftü oluşuna dair verilen fetva tarihinde, Eğri Kapı İmamı Seyyid Mahmut Efendi ve biraderi Seyyid Yahya Efendiler de Yahya Efendi'nin sakal bırakması nedeniyle kaleme alınan bir tarih manzumesinde Hâşimî soyundan gelmeleri dolayısıyla övülmüşlerdir.

Semiyy-i faḫr-i ʿālem Hāşimī-nisbet celīlü'ş-şān
Ki ḥüsn-i ḫulḳ ile ḳıldı müsaḫḫar cümle dünyāyı (43 / 4)

Ḫoşā ẕāt-ı şerīf ü nesl-i evlād-ı Benī-Hāşim
Mürüvvet-menḳabet Yaḥyā Efendi kim melek-ḫūdur (86 / 1)

Arap kavmi ise peygamberimizin bu kabiliye mensup olması dolayısıyla zikredilmiştir.

Emīn ü Ḥayy-ı İlāhī Muḥammed-i ʿArabī
Ki vüsʿ-ı sāḥa-i iclāli lā-mekān gibidir (2 / 21)

4.5.6. Âl-i Osman

Osmanlı hanedanı divanda 1769 yılında II. Mustafa tarafından Karadağ isyanının bastırılması nedeniyle kaleme alınan tarihte zikredilmiştir. Burada şair padişahı Osmanlı hanedanının güzide bir ferdi olarak tanımlar.

Ḫānedān-ı ʿāl-i ʿOṯmānıñ güzīde serveri
Yaʿnī Sulṭān Muṣṭfā Ḫān-ı Ferīdūn-iḳtidār (76 / 4)

4.5.7. Kâfirler, Karadağ Keferesi, Moskof Fırkası

Divanda 1769 yılını gösteren ve Karadağ savaşı nedeniyle kaleme alınan tarih manzumesi dolayısıyla ismi zikredilen kavimlerdir.

Cisr idüp şemşîrini cūy-ı ġazānın üstüne
Geçdi kāfirler ḳılıcdan ser-te-ser oldı dīmār (76/7)

Şuʿle-i tīġın görüp kör oldı Mosḳov fırḳası
Düşdi başı ḳaydına indi ḳırāl-ı bed-tebār (76/12)

Tīġ-ı fetḥ üzre yazılmaġa sezā tārīḫdir
Ḳara Ṭaġıñ kāfiriñ kesdirdi ḥaḳḳā şehr-yār (76/16)

4.5.8. Kızılbaş

Şah İsmail tarafından rafizîlere verilen addır. Başlarına kırmızı başlık giydikleri için bu ad verilmişse de daha sonra kelime "dinsiz" manasına kullanılmıştır. Rafizîler Hz. Ali'ye ve çocuklarına şeriat ve tarihî gerçeklere aykırı gelecek şekilde uydurmalarla bağlı olan bir tarikattır (Pala, 1999).

Şair Kızılbaşı, divanda 14 nolu şiir olarak yer alan ve lâtife üslûbuyla tahkiyeli biçimde kaleme alınmış mesnevîde kahramanın bu toplumun ülkesine gitmesi nedeniyle zikretmiştir. Beyitte Kızılbaşların hileciliklerine vurgulama yapılmıştır.

Varsa ger mülket-i Ḳızılbaşa
Mekr ile kimse çıḳamaz başa (14 / 14)

4.5.9. Me'cuc

Nuh peygamberin oğlu Yafes'in soyundan olan Ye'cuc ve Me'cuc kabilelerinin adı Kur'an'da da zikredilir. Tefsirlede bir kısmı da İsrailiyattan olmak üzere haklarında birçok yorum vardır. Rivayetlere göre bunlar kısa boylu, kulakları yerde sürünen çirkin yaratıklar olup Zülkarneyn tarafından yapılan bir seddin arkasında hapsedilmişlerdir. Kıyamete yakın zamanda bulundukları seddin arkasından çıkacak ve dünyayı fesada vereceklerdir.

Divan şiirinde kötülük ve şer sembolü olarak isimleri zikredilir ve genellikle setle birlikte anılır. Nüzhet Divanı'nda keder Me'cuc'a benzetilmiş ve kederi def etmenin yolu olarak ağzın önüne set koymak gerektiği belirtilmiştir.

Defʿ-i Meʾcūc keder-i sedd-i dehān itmekdir
Ḳalb-i bī-vesvese mirʾāt-ı mücellā görinür (151 / 3)

4.5.10. Fireng

Avrupalı demektir. Divan şiirinde adı anılan milletlerdendir. Özellikle güzelleri putları, kâfirleri vs. yanında müslüman olmayan ülke sıfatıyla da fethedilecek yerler olarak ele alınır.

Nüzhet tarafından Fireng kelimesi bir beyitte sevgilinin bakışına benzetme unsuru olarak zikredilmesinin yanı sıra divanda yer alan bir lûgazda da anılmıştır.

Gönül esīr-i Fireng-i nigāhıñ olmuşdur
Firīb-i ḫurde-i beng-i nigāhıñ olmuşdur (137 / 1)

4.5.11. Mısrî, Yemenî, Sindî, Acemî

Bu milletler ise divanda sadece bir lûgaz dolayısıyla zikredilmiştir.

"... El-ḫāṣıl ḫalkı telef ḳılıcı bir ġaddāre-i rūzgār u āhen-dil-i ᶜayyār-ı ḥīle-girdārdır ki gāh ṣūret-i Mıṣrī vü Hindī ve gāh heyᵓet-i Yemenī vü Sindīde be-dīdār ve gāh İstānbulī vü Şāmī ve gāh Firengī vü ᶜAcemī libās ile hüveydā vü āşikārdır. ..." (108)

4.6. Nüzhet Divanı'nda Ülkeler ve Şehirler

Nüzhet Divanı'nda "mülket-i İslâm, dar-ı İslâm, beyze-i İslâm" adları çerçevesinde genel olarak zikredilen Osmanlı toprakları dışında şairin eserinde söz konusu ettiği ülke ve şehirleri, tarih manzumesi dolayısıyla zikredilen ve genellikle İstanbul ve çevresini kapsayan yerler ile divan şiirinin genel coğrafyası içinde bulunan ve hemen her şair tarafından çeşitli vesilelerle isimleri anılan coğrafî bölgeler olarak iki grupta inceleyebiliriz.

4.6.1. Tarihlerde Geçen Yer Adları

İstanbul, divanda İslâmbol olarak zikredilen ve Osmanlı Devleti'nin başkenti olan şehirdir. Padişahlar ve devlet erkânı başkenti âbâd etmek için birçok imar faaliyetinde bulunmuşlardır. Bu faaliyetlerin tamamlanışlarına şairler tarafından tebrik mahiyetinde tarihler düşülmüştür. Divandaki tarih manzumelerinin çokluğundan Nüzhet'in tarih yazmaktan hoşlanan bir şair olduğu söylenebilir. Şair döneminde gerek hayrât gerekse şahsî kullanım amacıyla yaptırılan birçok yapının tamamlanması nedeniyle tarih yazmış ve manzumelerde özellikle başlıklarda binaların mahallini genellikle zikretmiştir.

Divanda, Topkapı, Beşiktaş, Halic-i Konstantiniyye, Anadolu Sahili, Kandilli, Anadolu Hisarı Sahilhanesi, Bulgurlu, Kumkapı, Üsküdar Sultan Tepesi, Üsküdar Hirmenlik, Eğri Kapı, İstavroz Köyü, Mesih Paşa, Laleli, Aksaray gibi yerlerle birlikte Kalenderhane Camii, Nur-ı Osmaniye Camii, Ayasofya-i Kebir Camii, Hayrüddin Paşa Türbesi, Beşiktaş Mevlevîhanesi; İstanbul dışında ise, Rumeli'ndeki Harsuh Kasabası, Sakız Adası'nın ismi, gerçekleştirilen imar faaliyetleri nedeniyle anılır.

Yine tarih manzumelerinde Belgrad 1739 Belgrad Muahedesi için kaleme alınan tarih manzumesi ve Karadağ ise 1769'da Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle yazılan bir tarih manzumesi dolayısıyla zikredilmiştir.

Saᶜādetle Beliġrādıñ murād itdik de tesḫīrin
O dem sevḳ-i cüyūş yemm-i ḫurūş-ı bī-şümār itdi (40 / 4)

Himmet-i şāhānesiyle Ḳara Ṭaġı ḳalᶜ idüp
Bir nefesde rūzgāra virdi mānend-i ġubār (76 / 6)

Ḳarye-i İstavrozı şöhret-şiᶜār-ı şehr idüp
Yapdı erbāb-ı dile böyle maḥall-i cān-fezā (62 / 2)

Şevḳ ile taᶜlīm-i Ḳurᵓān itmege eṭfāl içün
Ḳarye-i Bulġurlıda bu mektebi yapdı hemān (65 / 6)

4.6.2. Haremeyn (Mekke, Batha, Yesrib, Taybe)

Divanda şair "Haremeyn" kelimesini memduhun Haremeyn kisedarı olması dolasıyla zikreder. Bilindiği gibi haremeyn Mekke ve Medine için kullanılan isimdir.

Mekke, Yusuf Efendi namında birisinin hacca gitmesi dolayısıyla, Taybe yani Medine ise yine ziyaret nedeniyle zikredilir. Şair Batha'yı yani Mekke'yi Hz. Peygamberi "Şeh-i Batha" olarak nitelemek maksadıyla, Yesrib yani Medine'yi de Hz. Muhammed'in orada ikametini belirtmek amacıyla zikreder.

Sitāyiş-i şeh-i Baṭḫāya ḫarc olunsa suḫan
Nefes şümārī-i tesbīḥ-i kudsiyān gibidir (2 / 19)

O maḥbūb-ı ḥarem mevlid terabbuᶜsār-ı Yeṣribken
Ziyāretde tehāvün eyleyüp pā-der ḫınāyım ben (3 / 32)

Eylediñ ḳaṣd-ı ḥarem ᶜazm-i ḥarīm-i Mekkede
Ḥacc u ᶜumreyle bulup ẕevḳ u ṣafā ḫoş geldiñ (32 / 2)

4.6.3. Şam, Halep, Bağdat, Kerbelâ, Mısır, Ken'an

Ortadoğu'da bulunan ve I. Dünya Savaşı yıllarına kadar olan zamanda Osmanlı ülkesinin bir parçası olan bu üç şehirden Halep ve Şam aynı beyitte birlikte zikredililir. Şam aynı zamanda bir lûgazda da anılır.

Bağdat ise divanda lâtife üslûbuyla kaleme alınmış olan mesnevîde kahramanın uğradığı bir şehir olması dolayısıyla zikredilmiştir.

Şām işi olsa daḫi çūp-i duḫān yoḳdur ġam
Pāk-ṭabᶜāna Ḥaleb lūlesidir derd ü elem (13 / 14)

Kelebek gibi geldi pervāza
Başladı şevḳ ile tek-tāza (14 / 18)

Kerbelâ "şehid-i Kerbelâ" tamlaması çerçevesinde Hz. Hüseyin'i kastetmek için; Mısır ise memduhu övmede "aziz, emir" ilgisi dolayısıyla; Ken'an da "māh-ı Ken'an" terkibi çerçevesinde Hz. Yusuf'u vasfetmek amacıyla ismi zikredilen coğrafi yerlerdir.

Yūsuf-ı Mıṣr-ı melāḥatsiñ ᶜazīzā şükr it
Ḳıldıñ iḫvānı mülāḳāta sezā ḫoş geldiñ (32 / 8)

Ḥasbeten-li'llāh şehîd-i Kerbelānıñ ʿaşḳına
Ḳıldı icrā teşnegāna şerbet-i ḳand ü nebāt (47 / 4)

Vir aña yā Rabb şehîd-i Kerbelānın ʿaşḳına
Evvel ü āḫirde ṭūfān-ı ḥavādiṯden necāt (61 / 8)

4.6.4. Çin, Hoten

Divan şiirinde ismi sıkça anılan ülkelerden olan Çin resim sanatının merkezi olması ve en güzel resim ve putların orada yapılması; misk denilen ve eski dönemde en muteber kokulardan biri olarak kabul edilen kokunun bu ülkenin ceylanlarından elde edilmesi dolayısıyla ve kelimenin aynı zamanda "kırışıklık, büklüm, kıvrım" manaları sebebiyle tevriyeli olarak kullanılabilmesi dolayısıyla divan şairlerinin anmakta fazlaca rağbet ettiği bir ülkedir.

Nüzhet Divanı'nda da aynı özellikleri nedeniyle bu ülkenin adı bahis konusu edilmiştir.

ʿAceb maḥall-i neẓāre-ḳarîb kim ḥāşā
Nigār-ḫāne-i Çînî ola bu resme bedel (84 / 8)

Mevce-i deryā-yı ʿanber-mūy ḫāl-i müşgsā
Çîn-i ṭarf-ı gîsuvān mı yā rem-i āhū mıdır (142 / 3)

Hoten ise Doğu Türkistan'da olan bir bölgedir. Bu bölgede misk ahularının çok oluşu divan şairlerinin ilgisini cezbetmiş ve bu ülkeyi şiirlerinde sık sık anmalarına vesile olmuştur.

Şair Hoten'î ahu ve misk ilgisiyle tenasüp içinde zikretmiştir.

Ben o ṣayyād-ı cihānım ki olunmaz tefrîḳ
Çeşm-i āhū-yı Ḫoten ḥalḳa-i şibbākimden (237 / 6)

Dü-şaḳḳ-ı ḫāmesi mā'ü'l-ḥayāt-ı Ḫıżra menbaʿdır
Sevād-ı şiʿridir reşk-āver-i müşg-i Ḫoten şimdi (284 / 8)

4.6.5. Mülk-i İran-Şiraz-Hocend-Isfahan

İran ülkesi bir beyitte genel olarak zikredilmiş ve İran ülkesinin Sultan Mustafa Han'ın azametinden dehşete kapıldığı belirtilmiştir.

Cenāb-ı şāh-ı ʿālem yaʿnî Sulṭān Muṣṭafā Ḫānıñ
Ṣadāy-ı kūs-i ʿadli virdi dehşet mülk-i Îrāna (105 / 1)

İran şehirlerinden olan bu üç şehirden Şiraz divanda, İran'ın en büyük şairlerinden Sa'dî-i Şirazî ve Hafız-ı Şirazî (bülbül-i Şiraz) dolayısıyla, Hocend ise yine şair Kemâl-i Hocendî dolayısıyla anılmıştır.

Isfahan ise divanda ismi belki de en çok zikredilen şehirdir. Kemâl-i Isfahanî dolayısıyla bir kez anılmasının yanında Isfahan şehrinin adı en güzel sürmenin bu şehirden çıkması dolayısıyla sürme tenasübü kurularak bir çok kez zikredilmiştir.

Eger kör olsa daḫī çeşm-i baḫtım dest-i aʿdādan
Yine ben Nüzhetā ümmīd-i kuḥl-ı Iṣfahān itmem (227 / 6)

Olsa kem-şöhret nola şimdi Kemāl-i Iṣfahān
Reng-i şiʿrim sürme-rīzān-ı leb-i efkār olur (9 / 35)

4.6.6. Mülket-i Rum, Kütahya, Kırşehir

Rum kelimesi divanda "Rum ili" tabiriyle Osmanlılar'ın Avrupadaki topraklarını kastetmek, "mülket-i Rum ehli" tabiriyle de Anadolu halkını tavsif etmek için kullanılmıştır.

"Rum ehli" Anadolu halkı demektir. Bu halk beyaz ırktan olup güzeldir. Şair divanda sevgiliyi pazar içinde satılırken gören Rum ehlinin onu satın almak için gerekirse canını vereceğini söyler.

Olurdı mülket-i Rūm ehli naḳd-i cān-ı ber-kef
Eger o muġ-peçe bāzār içinde olsa ḫarāc (123 / 3)

Kütahya ise divanda yer alan bir nesir parçasında (bk.99 nolu parça) "kâse-i Kütahya" terkibi çerçevesinde zikredilir.

Kırşehir divanda daha önce de söz konusu edilen (bk. Bağdat) mesnevî dolayısıyla anılmıştır.

Aṣl u cinsi anıñ açıḳ başdır
Ḳırşehrinde eski yoldaşdır (14 / 4)

4.6.7. Nişabur, Herat, Nahşeb, Hindistan

Ortaçağda İran'ın en büyük şehirlerinden biri olan Nişabur, firuzesi ve zelzelesiyle divan şiirinde konu edilmiştir. Nüzhet de Nişabur'u zelzelesi nedeniyle beyitte anmıştır.

Sāye-endāz olsa bir kez kūh-ı temkīni eger
Arż-ı Nişābūra gelmez tā ḳıyāmet inḳılāb (59 / 15)

Bugün Afganistan sınırları içerisinde yer alan Herat da Ortaçağ'da önemli bir merkezdir. Divanda şair "pir-i Herat" tamlamasıyla Abdullah El-Ensarî'yi kasteder.

Nahşeb bugünkü Karaşi şehridir. Eskiden burada yaşayan İbn Mukannâ adlı bir hakîm geceleri bu şehirde bir kuyudan sihirle ay çıkarırmış (Pala, 1999). Divan şiirinde bu özelliği dolayısıyla zikrediliği için Nüzhet de bu şehrin adını "çah-ı Nahşeb" tamlaması çerçevesinde anmıştır.

Güneş gibi ṭoġup çünkim cihānı ġarḳ-ı nūr itdiñ
Degildir çāh-ı Naḫşeb adı batdı māh-ı Kenʿānıñ (212 / 2)

Hindistan ise divanda sebk-i hindî akımının temsilcisi Hüsrev-i Hindî dolayısıyla zikredilir.

Ḫayāl-i pençe-i ṣaḥḥıñla taḫmīsāt-ı eşʿārım
Varaḳ-gerdān-ı naẓm-ı Ḫüsrev-i Hindüstān oldı (42 / 21)

4.7. Nehirler, Denizler, Dağlar

4.7.1. Nehirler

Nüzhet Divanı'nda adı geçen nehirler Nil, Ceyhun, Fırat ve Asi ırmaklarıdır.

Bu ırmaklardan Nil nehri bir beyitte suyunun çokluğu nedeniyle memduhun adaletinin çokluğuna benzetme unsuru olurken diğer bir beyitte de yine aynı sebepten âşığın gözyaşının benzetileni olmuştur.

Cüy-ı ʿadli Nīlveş efzün olup tā ḥaşre dek
Dehri şād-āb eylesün ol şāh-ı Kerrūbī-ṣıfāt (47/9)

Nīl-i eşkim eyledi mecrā-yı çeşmimden nübūʿ
Mā-cerāmız buldı miḳyās-ı muḥabbetden şüyūʿ (194/1)

Fırat nehri "Fürat" şeklinde divanda padişahın cömertliği nedeniyle anılmış, padişahın cömertliği bir denize Fırat da bu denizdeki bir damlaya teşbih olunmuştur.

Meh-i nev iḳtibās-ı nūr ider rāy-ı münīrinden
Anıñçün şemʿa-i mescid-fürūz-ıçarḫ-ı gerdāndır (47 / 3)

Ceyhun nehri de yine divanda suyunun bolluğu nedeniyle anılmış ve âşığın gözyaşlarının Ceyhun nehrinin kaynağı olduğu dile getirilmiştir.

Merhem-i laʿliñ ile zaḫm-ı dili bağlamadıñ
Āteş-i reşk ile bīgāneleri dağlamadıñ
Bī-mürüvvet nice dirsin ki baña ağlamadıñ
Ḫūn-ı eşk ile gözüm menbaʿ-ı Ceyhūn oldı (291 / III)

Asi nehri ise şair tarafından vücudu Asi ırmağı üzerinde dönen bir dolaba benzetildiği için zikredilir.

Cüy-ı deryā cūş-ı eşkimle ḫamīde ḳāmetim
Āb-ı ʿĀṣī üzre ser-gerdān olan dolabdır (170 / 3)

4.7.2. Denizler

Nüzhet Divanı'nda "derya ve bahr" kelimeleri çerçevesinde genel olarak zikredilen deniz dışında sadece Aden denizinin adı anılmıştır. "Mâye bahşende-i

deryây-ı Aden kân-ı güher, dürr-i Aden, bahr-i Aden" terkipleri dahilinde zikredilen Aden denizi hep inci tenasübü çerçevesinde düşünülür.

Gül açılsun ḫāṭır-ı aḫbābveş ġonca-dehen
Jāleāsā neşr-i envār eylesün dürr-i ʿAden
Nā-becādır iḫtifā sen āfitāb-ı ḥüsn iken
Gerden-i billūrıñı ṣāf it küsūf-ı ṭurreden
Ey perī āyīne-i ḥikmet görünsün bī-ḥicāb (30 / III)

4.7.3. Dağlar

Nüzhet Divanı'nda zikredilen dağlar Arafat, Tur ve Kaf dağlarıdır.

Arafat Dağı Hicaz bölgesinde müslümanlarca kutsal kabul edilen bir dağ olup divanda hac ibadetiyle ilgili olarak kalme alınan bir nesirde zikredilmiştir (bk. 33 nolu parça).

Tur Dağı ise Hz. Musa'nın Allah ile konuştuğu ve Allah'ın tecellisiyle paramparça olan dağdır. Divan şiirinde genelde Hz. Musa ile birlikte anılır.

Nüzhet Divanı'nda da aynı durum söz konusudur.

Bār-ı naḫl-i zindegānī ẕevḳ-i vaṣl-ı yek-deme
Ḥāṣıl-ı ʿömr-i ebed yā būse-i gül-rū mıdır (142 / 7)

Kaf dağı dünyanın etrafını çevreleyen ve aşılması imkânsız olarak kabul edilen dağlar zinciridir. Şiirlerde yükseklik, uzaklık ve ihtişamın sembolü olarak Anka ile birlikte anılır.

Nüzhet Divanı'nda Kaf dağı hep Anka ile birlikte zikredilmiştir.

Görünmese n'ola Nüzhet miṣāl-i ʿAnḳādır
Verā-yı Ḳāf ḳanāʿatda āşiyān-ı ḫulūṣ (192 / 9)

NÜSHA TAVSİFLERİ *

1. M. Ali Emirî Ef., Manzum Eserler (Millet Ktb.) 441

Bu nüshada 7 naat, 5 kaside, 12 tahmis, 76 tarih, 2 lûgaz, 175 gazel, Sultan III. Mustafa için yazılmış bir sıhhatname, 10 rubâi, 14 kıta, 41 beyit vardır.

Nüshanın başında, Ali Emirî Efendi'nin vakıf mührüyle kütüphanenin resmî mühür ve damgası basılı ve İbrahim namına bir temellük kaydı yazılıdır.

Müstensih: -
İstinsah th.: -
Kitap Ölçeği: 228 x 147 - 166 x 85
Cilt: Etrafı meşin, üstü ebrî kağıt kaplı
Varak: 85
Satır: 21
Yazı: Ta'lik gibi
Kağıt: Abadî taklidi kt, yaldız bk, kırmızı szb, ilk cift sayfa yaldız, diğerleri kırmızı cl.

Baş: Suḫan nev-bāve-i bāġ-ı tecellīzār-ı maᶜnādır
Ḥalāvet-baḫş-ı güş-ı rūḥ ḥālet-zāy-ı dānādır

Son: Bāḳī hem-vāre ṣubḥ-ı bahār-ı iḳbālleri şebnem-zede-i kerem-i Bārī ola. ᶜÖmer Nüzhet

2. Lala İsmail Efendi (Süleymaniye Ktb.) 492

Bu nüshada 1 lihye-i saadet manzumesi, 18 naat kaside, 2 mesnevi, 11 tahmis, 4 murabba, 163 gazel bazıları Farsça, 20 rubaî, 7 kıta, 41 beyit, 54 tarih vardır.

Başta, Lala İsmail Efendi'nin vakıf mührüyle kütüphanenin resmi mühür ve damgası basılı olup 76-80. yapraklarda 11 mektup sureti yazılıdır.

Müstensih: -
İstinsah th: Cemaziyel-evvel 1301, Mart 1884
Kitap Ölçeği: 215 x 125 - 155 x 75
Cilt: Koyu kırmızı meşin, kenarları ıstampa yaldızlı cilt
Varak: 75
Satır: 23
Yazı: Nesih
Kağıt: Abadî taklidi kt, nakışlı ve tezhipli bk, kırmızı szb, ilk cift sayfa yaldız cl, diğerleri kırmızı.

Baş: Zihī müy-ı laṭīf-i liḥye-i faḫr-i cihāndır bu
Şemīm-i sünbül-i İzīd-pesend-i bāġ-ı cāndır bu

Son: Bāḳī hem-vāre ṣubḥ-ı bahār-ı iḳbālleri şebnem-zede-i kerem-i Bārī ola.

* Kısaltmalarda Yazma Divanlar Kataloğu usûlüne uyulmuştur.

DİVAN-I NÜZHET (TENKİTLİ METİN)

Bismillāhi'r - Raḥmāni'r- Raḥīm Vebihī Ṣaḳatī

1

Naʿt -ı Şerīf-i Ḥażret-i Ḫᵛāce-i Kāʾināt ʿAleyhi Efḍala'ṣ-Ṣalavāt ve Ekmelü't-Taḥiyyāt

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Suḫan nev-bāve-i bāġ-ı tecellīzār-ı maʿnādır
Ḥalāvet-baḫş-ı güş-ı rūḥ ḥālet-zāy-ı dānādır

2 Suḫan bir şāhid-i ḫāṭır-ḳarīb-i nāz-ı düşmendir
Hemīşe ṭālib-i ġāretger-i kālā-yı sevdādır

3 Suḫan ʿallāme-i dehr-i hünerdir ehl-i edyāna
Edā-yı tercemānı itmede bī-miṣl ü hem-tādır

4 Suḫan nev- tuḥfe-i bī-reng-i ıṭlāḳ oldı ẕātında
Anıñçün naḳş-ı elfāẓ-ı tebāyünle hüveydādır

5 Suḫan bu çār-sū-yı ʿunṣur-ı ābād-ı mecāzīde
Ḥaḳīḳat kesb ider naḳd-i revān-ı pīr ü bernādır

6 Suḫan dīvān-ı şiʿriñ mūcib-i ḳānūn-ı ḥikmetle
Virir tertībini naẓm-āşinā-yı kār-fermādır

7 Suḫan mīzān-ı maʿnī-senc olup bāzār-ı dānişde
Temīz-i nīk ü bed itmekde miṣl-i nā-hüveydādır

8 Suḫan ṣūret-nümā-yı zişt ü ḫūb sırr-ı ḫāṭırdır
Bu vech ile baḳılsa hem-çü mirʾāt-ı muṣaffādır

9 Suḫan ger olsa maʿnā-yı ḫulūṣ u ṣıdḳdan ʿārī
Miṣāl-i sebze-i bīgāne-i dāmān-ı ṣaḥrādır

10 Suḫan ser-māye-i şeh-bender-i erbāb-ı dānişdir
Belī esbāb-ı tensīc-i ḳumāş-ı şiʿr ü inşādır

Bismillāhi'r - Raḥmāni'r- Raḥīm Vebihī Ṣaḳatī : Bismi'llāhi'l - Celīli'l - Eʿizzi'l - Esnā

1 M.1b, S.2a

Naʿt -ı Şerīf-i Ḥażret-i Ḫᵛāce-i Kāʾināt ʿAleyhi Efḍala'ṣ-Ṣalavāt ve Ekmelü't-Taḥiyyāt : Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Faḫr-i ʿĀlem Ṣalla'lāhü ʿAleyhi ve ʿAlā Ālihi ve Ṣaḥbihi Vesellem S

1 (b) bī-miṣl ü hem-tā : bī-miṣl hem-tā M

11 Suḫan ẓāhirle bāṭın cemᶜine meᵓmūr olmuş kim
Vücūd-ı lā-muḥāle lafẓ u maᶜnā ile ber-pādır

12 Suḫan şemşīrden ser-tīz olur dest-i hünerverde
Yed-i cāhilde çūb-ı būriyādan daḫī ednādır

13 Suḫan çün mündericdir ẓarf-ı ḥarf-i kāf u nūn içre
N'ola dinse aña bānī-i mülk-i zīr ü bālādır

14 Suḫan çün bāᶜiṯ-i dād u sitād u dār u gīr oldı
Bu ḥayṯiyyetle ḥālā nāẓım-ı dünyā vü ᶜuḳbādır

15 Suḫan ḳālıbdır ammā maẓhar-ı nefḫ-ı muᶜaẓẓamdır
Baḳılsa ḫāṣiyetde baḥr u kāna feyż-baḫşādır

16 Suḫan meᵓmūr-ı vaṣf-ı ḥażret-i maḥbūb-ı Ḥaḳḳ oldı
Anıñçün Cebreᵓīl-i ᶜālem-i lāhūt-ı maᶜnādır

17 O maḥbūb-ı Ḫudā kim nūr-ı ẕāt-ı pākiniñ ḥālā
Kemīne ẕerre-i ser-geştesi ḫurşīd-i aᶜlādır

18 Vücūdı mescid-i ẕi'l-ḳıbleteyn-i ẓāhir u bāṭın
Der-i vālā cenāb-ı ḳible-i beyt-i muᶜallādır

19 Emīn olsa n'ola ḳaḥṭ u ᶜaṭaşdan feyż-i cūduyla
O ẕātın ḫāciyān-ı kaᶜbe-i kūyı mükeffādır

20 Rehā-yāb oldılar tāb-ı temūz-ı ᶜarṣadan ümmet
Kenār-ı dāmeni mānend-i ẓulle çünki ber-cādır

21 N'ola ᶜaḳl-ı kül olsa ṭıfl-ı ebced-ḫᵛān-ı irşādı
Ki pīr-i ḫān-ḳāh-ı "ḳābe ḳavseyni ev-ednā"dır

22 Kitāb-ı sırr-ı īcād-ı ḫalāyıḳdır ki taḳrīżi
Rumūz-ı maᶜnī-i rengīn-i naḳş-ı saṭr-ı ūlādır

23 Teferrüd dersini göstermek içün cevher-i ferde
Libās-ı sāyeden ḳadd-i şerefdārı muᶜarrādır

---

13 (a) kāf u nūn : kāf nūn M
18 (a) Vücūdı: Vücūd :M
19 (b) ḫāciyān : ḫāciyāt S
20 (b) dāmeni : daḫī M / ẓulle : - S
22 (b) ūlādır : levlādır M
23 (b) ḳadd-i şerefdārı : ḳadd ü şerefdārı M

24 Baḳılsa ḥalḳa-i dergāh-ı vālā-yı felek-cāhı
Ṣuver-gīrā-yı devr-i müstedīr-i ʿayn-ı Ẕerḳādır

25 Ġubār-ı sümm-i rehvār-ı ṣabā-reftārı bi'llāhi
Baña kuḥlul-cevāhirden ziyāde bīniş-efzādır

26 Ḫayāl-i ḳāmet-i gül-naḫl-i bāġ-ı ḳuds-perverdi
Miyān-ı ravżagāh-ı cennet-i ḫāṭırda ṭūbādır

27 Ser-i dībāce-i vaṣf-ı şerīf-i ẕāt-ı pür-nūrı
Yed-i ḳudret ile zīver ki "erselnāke illā"dır

28 Ne minnet baḥr-ı ṭūfānzār-ı ġamdan keştī-i fıṭrat
Selāmet-yāb olup rāḥat-nişīn-i ṭarf-ı mersādır

29 Şühūduñ bāʿiṯ-i geşt-i ḥicāb-ı vāḥidiyyetdir
Ḥaḳīḳat vechi mirʾāt-ı "reʾānī"de hüveydādır

30 Ḫayāl-i mū-yı ʿanber būyına dil-bend olup ḳalsa
N'ola nāmūs-ı ekber hem-çü mürġ-i rişte ber-pādır

31 Medār-ı bīnişi aʿyān-ı ehl-i ẓāhir u bāṭın
Muʿanber noḳṭa-i ḫāl-i ʿiẕārı nūr-baḫşādır

32 Dü- satr-ı ebruvānı żabṭ içün iḳlīm-i kevneyni
Çekilmiş dest-i ḥikmetle iki ṭuġrā-yı ġarrādır

33 Eger teşbīh olunmaḳ cāʾiz olsa cismine dirdim
Muḥīṭ-i ḫilḳat-i eşyāda güyā dürr-i yektādır

34 Degil cāy-ı taʿaccüb olsa reng-i sāyeden ārī
Ḳad-i nāzendesi medd-i nigāh-ı çeşm-i bīnādır

35 Ṣarīr-i ḫāme olmuş tercemān-ı bülbül-i ḫāṭır
Ġazel ṭarḥ eyleyüp hengāme-gīr-i şūr u ġavġādır

36 Nüfūẕ-ı ḥükm-i nuṭḳuñ reng-i teʾsīrat-ı yūḥādır
Rumūz-ı ẕevḳ-i laʿliñ cān-fürūz-ı rūḥ-ı ʿĪsādır

37 İki ebrū-yı dil-keş güyīya bir beyt-i ġarrādır
Ḫayāl-i mū-şikāfān-ı maʿārif anda maʿnādır

---

24 (b) müstedīr : müsterīr S
34 (b) nāzendesi :nāzende S
35 (a) Ṣarīr :Ḥarīr M

38 Şikenc-i ḥalḳa-i zülfüñde ḳaldı dil rehā bulmaz
Bu keştī güyiyā üftāde-i girdāb-ı sevdādır

39 Çekerken sırr-ı "mā-zāġa'l- baṣar"dan sürme-i ḥikmet
İki çeşmi Ḫudābīniñ ʿaceb ki yine güyādır

40 Degildir ḳurṣ-ı mihr-i ʿālem-ārā-dīde devr olmuş
Şuʿā-ı āfitāb-ı vechiñe bir çeşm-i ḥırbādır

41 Kitāb-ı müsteṭāb-ı ẕātınıñ esmā vü elḳābı
Muḥammed Muṣṭafā Aḥmed nebī mürsel Ḥamyaṭādır

42 Sen ol refref-süvār-ı şāh-ı ḳudsī-menḳabetsin kim
Mesīr-i esb-i ʿazmiñ sāḥa-i ʿarş-ı muʿallādır

43 Ḳalem tenmīḳ-i reng-i sūretiñ eyler yazılmaḳdan
Seniñ maʿnā-yı ḥaḳḳāniyyetiñ yoḫsa müberrādır

44 Degildir ḥoḳḳa-i Nüzhet leb-i deryūzesin açmış
Ḳapuñda kāse ber-kef bir gedā-yı bī-ser ü pādır

45 İdince ḳaṣd vaṣf-ı pertev-i ḫurşīd-i ruḫsārıñ
Miṣāl-i ṣubḥ-ı ṣādıḳ ġarḳ-ı envār-ı tecellādır

46 Ḫayāl-i lüʾlüʾ-i dendān-ı neyyir iltimāʿınla
Ḫurūş-ı baḥr-ı şevḳ-i ġıbṭa-baḫş-ı mevc-i deryādır

47 N'ola taḥrīr-i evṣāf-ı şerīf-i mālik eylerse
Midād-ı müşgfāmı māye-i reng-i süveydādır

48 ʿAceb mi olsa ṣūret-bend vaṣf-ı sīne-i ṣāfıñ
Elinde zīr-i meşki levḥ-i mirʿāt-ı mücellādır

49 Mübāhāt itmege olsun biraz iẕn-i hümāyūnuñ
Gönülde cūş-ı maʿnā hecme-engīz-i teḳāżādır

50 Benim ol şāʿir-i ṣayyād-ı vādī-i sebük-rūḥī
Ser-ā-pā çeşm-i dāmım dīde-i āhū-yı maʿnādır

---

41 (a) esmā vü elḳāb : esmāü'l-elkāb M / (b) vezin bozuk
42 (a) ḳudsī : ḳuds S
46 (a) lüʾlüʾ :lūlū M
47 (a) mālik:ḫāliḳ S

51 Nişār-ı ḫāk-pāyiñ itmege çekmem żarūret hīç
Dil-i vīrānda genc-i maʿrifet ḥāżır müheyyādır

52 Ġarīb āvāreyim şūretde ammā Ḳāf-ı maʿnāda
Muḥabbetle benim de şöhretim hem-nām-ı ʿAnḳādır

53 Hevā-yı żāt-ı ʿāl-ī fıṭratıñla saṭr-ı şiʿrimde
Niẓām-ı resm-i noḳṭa reşk-i tertīb-i Süreyyādır

54 Ben ol şeh-bender-i ser-māye-baḫşım naḳd-i naẓmımdan
Suḫan erbābınıñ ḳullanduġı māl-ı baḳāyādır

55 Ben ol yektā-süvār-ı sāḥa-i şiʿrim ki ḫavfımdan
Penāgāh-ı suḫandān-ı zamān kūh-ı müdārādır

56 ʿArūs-ı bikr-i fikrim yümn-i naʿt-i żāt-ı pākiñle
Hemīşe gevher-i ilhām-ı ġayb ile muḥallādır

57 Degil ney-pāre-i ḫāme ṣafā-yı vaṣf-ı laʿliñle
Medār-ı cūş-ı kevŝer çeşme-sār-ı feyże mecrādır

58 Ġaraż maʿlūm-ı devlet böyle evżāʿ-ı taṣallüfden
Ḥużūr-ı ʿizzete iḫlāṣım ancaḳ ʿarż u inhādır

59 Efendim sālik-i himmet ḥaḳīḳat merd-i bī- hūşum
Ümīdim güşe-i ebrū-yı iḥsānından īmādır

60 Miŝāl-i ḥalḳa-i dür dīde dūz-ı ḫāk-rāh olmuş
Gözüm kuḥlu'l-cevāhir istemekde bī-muḥābādır

61 Şerīʿat mülketinde pādişehsiñ ḥükm-i ḳānūnuñ
Reʿāyā-yı ḳurā-yı ümmeti terfīh ü iġnādır

62 Girībānım rehā-yāb eyle nefsin dest-i cevrinden
Uṣanmaz keşmekeşden tā-be-key meşġūl-i aġvādır

63 Der-i dārü'ş-şefāʿatda gedā-yı bī-ser ü pāyım
Meʿāl-i ʿarż-ı ḥālim naẓra-i cūduñ temennādır

64 Ḥużūr-ı devlete nādī-i ṣaḥb u āl u evlāda
Ṣalāt ile selamım tuḥfesi bī- ʿadd ü iḥṣādır

2

Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Ḫātemü'l- Enbiyā Muḥammed Muṣṭafā ʿAleyhi Ekmelü't-Teḥāyā vü Enmāhā

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Gönülde fikret-i laʿliñ rumūz-ı cān gibidir
Dehen nihān u nihān noḳṭa-i dehān gibidir

2 O şūḫ-ı nūr-siriştiñ fürūġ-ı çeşmānı
Gönül sipihrine ḳandīl-i Ferḳadān gibidir

3 Revābıṭ-ı dil-i ḫalvet-nişīn ü ḫalḳa-i zülf
ʿAlāyıḳ-ı heves-i mürġ u āşiyān gibidir

4 Reviş-nümā-i ser-i geştegāhı kūy-ı bütān
Uṣūl-bendī-i devrān-ı ṣūfiyan gibidir

5 Vücūd-ı yek-digere lāzım oldugı kec ü rāst
Benān-ı ḫāme ile nāvek-i kemān gibidir

6 Ḥarāret-i dil-i külḫān-fürūz-ı ʿaşḳa göre
Derūn-ı nār-ı saḳar ṣaḥn-ı cāmekān gibidir

7 Sükūn-ı ḫāṭır-ı ʿārif telāş-ı zāhid-i şehr
Muḫālefetde meʾāl-i yaḳīn gümān gibidir

8 Hevā-yı nefs ile vādī-neverd-i maḳṣad olan
Ḳaṭār-ı mevce-i rīg-i ʿabeş-devān gibidir

9 Bulur gürūh-ı ḫarābātiyān devām-ı ḥużūr
Ḫazīne ḥıfẓına vīrāne pāsbān gibidir

10 Fürūġ-ı dīde-i ḥayret-nigāh-ı ehl-i vuṣūl
Şuʿā-ı āyīne-i nīk ü bed-nedān gibidir

11 Meʾāl-i nuṭḳunı müksir edāda ʿāciz olur
Ẓalām-ı şebde fürū-mānde bī-zebān gibidir

---

2 M.3a, S.3b

Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Ḫātemü'l-Enbiyā Muḥammed Muṣṭafā ʿAleyhi Ekmelü't-Teḥāyā vü Enmāhā : Diger Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Faḫr-ı Kāʾināt ʿAleyhi ve ʿAlā Ālihi ve Aṣḥābihi Efḍalü'ṣ-Ṣalavāt ve Ekmelü't-Taḥiyyāt S

5 (a) nāvek-i kemān : nāvek ü kān S

12 ʿUrūca bāʿiṣ olandır rücūʿa da ālet
Ṭayanma devlet-i dünyāya nerdbān gibidir

13 Vefāt-ı düşmen içün sūr iden sebük-serle
Ḥaşīr-i köhne-i mīrāṣa şādmān gibidir

14 Esīr-i nefs olıcaḳ ḥükm-i rūḥ bāṭıldır
Hümā şikeste-per olduḳda mākiyān gibidir

15 İʿānet-i żuʿafāya ḳavī olur muḥtāc
Kerān-ı rikāb-ı sefāʾinde bādbān gibidir

16 İfāża-i hünerinden nemā-peẕīr olmaz
ʿUlūm-ı bī ʿamelin şekli nāvdān gibidir

17 Suḫan tekellüf-i lafẓiyyeden berī lāzm
Müfād-ı ṣıdḳ-ı ʿasīrü'l-edā yalān gibidir

18 Nuḳūd-ı nāṭıḳayı ṣarf-ı nā-becā itmek
Hevā-yı nefs ile taḥrīb-i ḫānmān gibidir

19 Sitāyiş-i şeh-i Baṭḫāya ḫarc olunsa suḫan
Nefes şümārī-i tesbīḥ-i kudsiyān gibidir

20 O şāh-ı merḥamet-endīşedir ki mahşerde
Ẓılāl-ı şāḫ-ı himāyātı sāyebān gibidir

21 Emīn-i vaḥy-i İlāhī Muḥammed-i ʿArabī
Ki vüsʿ-ı sāḥa-i iclāli lā-mekān gibidir

22 O bedr-i çarḫ-ı mekārim ki enbiyā-i ʿiẓām
Kenār-ı hālesine zīb-i aḫterān gibidir

23 Edeble ṣaff-i iṭāʿatda evliyā-yı kirām
Gürūh-ı ḫādim-i dāmān-ı der-miyān gibidir

24 Şuʿāʿ-ı rūyuna ser-geştegī-i Cebrāʾīl
Fürūġ-ı şemʿ ile pervāne-i ṭayān gibidir

---

13 (a) söz :sūr S
15 (b) vezin boızuk
16 (a) ʿamelin :ʿameliñ S
20 (b) sāyebān : - M
22 (b) hāle : pāke M
24 (b) "ṭayyān" kelimesi vezin gereği "ṭayān" şeklinde okunmuştur.

25 Rikāb-ı ᶜazm-i ḫuceste-ẓaferde Mīkāʾīl
Devende ṣubḥ u mesā şāṭır-ı revān gibidir

26 Emīn-i māl-ı baḳāyāsı oldı ᶜAzrāʾīl
Hemīşe alduġı naḳdiñ ᶜayārı cān gibidir

27 Şeh-i ferişte-sipeh kim cenāb-ı İsrāfīl
Otāġ-ı cāhına sālar-ı mehterān gibidir

28 Elinde kāse-i deryūze Bāyezīd-i vaḳt
Nuḳūd-ı zühdüne muḥtāc-ı āb u nān gibidir

29 Kenār-ı ṣaff-ı niᶜāl-i edebde pīr-i Herāt
Edā-yı ḫizmete bel bağlamış civān gibidir

30 Lisān-ı nāṭıḳa-i ṣāḥib-i Fuṣūṣ-ı Ḥikem
Biḥār-ı vaṣfına māhī-i bī-zebān gibidir

31 ᶜAceb mi dīde-i cāna çekerse ᶜayn-ı ḳuzāt
Ġubār-ı ḫāk-reh-i kuḥl-ı Iṣfaḥān gibidir

32 Sirişkin itmededir şaṭṭ Cüneyd-i Baġdādī
Hevā-yı laᶜl-i lebiyle velīk ḳān gibidir

33 Ṣafā-yı vaḳt ile maᶜrūf olan dil-i Kerḫī
Dür-i kelāmını taḥfīẓa dürc-i cān gibidir

34 Elinde Mesnevī-i Maᶜnevīsi Mevlānā
Edīb-i faẓlına şākird-i ders-ḫᵛān gibidir

35 Hemīşe olmada ruḫsāresā Bahāü'd-dīn
O āsitāne ki yüz ḳaṣr-ı ᶜārifān gibidir

36 Ḥarīm-i devletinin perde-dūzıdır ḫurşīd
Ḫuṭūṭ-ı şuᶜlesi zer bükme rīsmān gibidir

37 Göñülde nāmını bir kerre resm iden ᶜāṣī
Nigīn-i dest-i billūrīn-i ḫūriyān gibidir

38 Ḫıdīv-mesned-i ḳurbet ki ẓāhir u bāṭın
Melek iṭāᶜatin itmekde ins ü cān gibidir

---

35 (b) āsitāne ki yüz : āsitāneyüz ki S
36 (a) perde : yerde M
37 (b) vezin bozuk

39 Nedir bu ḳuvvet-i teʾşīr-i pençe-fermānı
Felek zebūnı olup güy-ı ṣavlecān gibidir

40 Faḳīr-i dergehiniñ külbesinden ferş olunan
Ḥaṣīr-i köhnesi kālā-yı kehkeşān gibidir

41 Gedā-yı bāb-ı sipihr intisābınıñ dāʾim
Güşāde ḫāṭırı dest-i keremverān gibidir

42 Zemīn-i ḫizmet-i naḳş-ı şifāh-ı būse ile
Ṣaḥīfe-i nuḳaṭa necm-i āsumān gibidir

43 Eyā şefīʿ-i mükerrem girişme-i luṭfuñ
Berāt-ı maġfirete zīver-i nişān gibidir

44 Efendim iẕniñ olursa güher-fürūş olayım
Devāt-ı ḥacre-i ṣandūḳ-ı ḫˇācegān gibidir

45 Niẓām-ı naẓmım ile nuṭḳ-ı evliyā-yı suḫan
Buṭūn-ı feyż-i müẓāhirde tevʾemān gibidir

46 Şuʿāʿ-ı şuʿle-i idrākime perestiş ider
Ẓāhir-i hem-reh-i pervāne-i şebān gibidir

47 Dehen-güşā(y) olamazsa ʿaceb mi Ḥāḳānī
Yanımda şerm ile nā-ḫˇānde mübhemān gibidir

48 Ḳalem-zen-i hünerim gülsitān-i şiʿrimde
Cenāb-ı Saʿdī-i Şīrāz bāġbān gibidir

49 Tekellüm eyleyemez Enverī-i Senceryān
Yanında nāṭıḳamıñ mühr-ber-dehān gibidir

50 Füsūn-ı cevdet-i ṭabʿımla Feyżī-i Hindī
Marīż-i ġayret olup reng-i zaʿferān gibidir

51 Şemīm-i sünbül-i naẓm-ı Kemāl-i bāġ-ı Ḫocend
Meşāmm-ı ḫāṭırıma būy-ı imtinān gibidir

---

40 (a) külbesinden : külbesinde S
42 (a) ḫizmet :ḫidmet S
44(a) olayım : uluyum M (b) devāt : dolāb S / ḥacre : maḥbere S
47 (a) Dehen-güşā(y) : O deheniñ M

52 Devāt-i şiʿrime baş egse n'ola Firdevsī
Ṭılısm-bend-i hüner gürz-i Ḳahramān gibidir

53 Ṣadā-yı ġulġule-i kilk-i şöhret-engīzim
Direfş-i ṭanṭana-endāz-ı Gāveyān gibidir

54 Edīb-i mekteb-i naẓmım ki Ḥāfıẓ u ʿÖrfī
İki ḫalīfe-i memdūḥ-ı nüktedān gibidir

55 Netīce encümen-i ezkiyāya her beytim
Rumūz-ı ġāmıża-i ders-i imtiḥān gibidir

56 Egerçi böyleyim ammā ki nev-bahār-ı ümīd
Semūm-ı miḥnet ile mevsim-i ḫazān gibidir

57 Yerinde reng-i ṭarāvet elinde yoḳ şemere
Bu ravżagehde ḳuluñ naḫl-i erġavān gibidir

58 Tezāhüm-i eşer-i üştür-i ġamıñ dilde
Nuḳūş-ı sümm-i maṭāyā-yı kārvān gibidir

59 Hümā-yı evc-i maʿārif iken ne saḫtīdir
Ġıdāsı şām u seḥer müşt-i üstüḫ̆ān gibidir

60 Müşevveş olmada aḥval-i baḫt-ı kec-revden
Cihānda yaḫşi diyü bildügi yaman gibidir

61 Gülū-yı fikrine çıḳmaz ṣadā-yı istiġfār
Derūn-ı tīregī-i cürme sürmedān gibidir

62 Vücūdı ḫalḳa-i dāġ ile cevşenāsādır
Bütün işitdügi söz nāvek-i sinān gibidir

63 Fesād-ı tīġını seng-i melāmet itmede tīz
Dürüştī-i suḫan-ı nāṣıḥān fesān gibidir

---

55 (a) Netīce :Netīce-i M
58 (a) tezāhüm : احمی نن M / (b) kārvān : kārbān S
60 (b) Cihānda : Cihān S
61 (b) tīregī : sīregī M / cürme : cürm S
62 (a) cevşen : cūş M / işitdügi : işitdigi S
63 (a) Fesād : Ḳasāvet M
63 (b) vezin bozuk

64 Ġarībdir ki dilinde şafā ḳarār itmez
Zamān-ı bāriḳa-i vaṣl-ı dil-berān gibidir

65 Verāya itdi figende ḥisāb-ı ferdāyı
Ser-i mürā(y)īde bī-hūde ṭaylasān gibidir

66 Kümeyt-i naḫveti hem-vāre zīr-rān itmiş
Elinde ṭūl-ı emel riştesi ᶜinān gibidir

67 Bu ḥāli böyledir amma eyā ḥabīb-i Ḫudā
Fürūġ-ı mihr-i cemāliñle cism-i cān gibidir

68 Vufūr-ı cürm ile ḫūy-rīz-i şerm olup Nüzhet
Egerçi ġavṭa-ḫōr-ı baḥr-ı bī-kerān gibidir

69 Velīk ḫāṣiyet-i ṣıdḳ-ı nūr-ı ẕātıñdan
Dür-i yetīm ile ṣafvetde tevᵓemān gibidir

70 Muḥabbetiñle güzeşte şafā-yı yek-demesi
ᶜĀyār-ı çāşnī-i ᶜömr-i cāvidān gibidir

71 Ḫayāl-i ᶜārıż-ı rengīn-i āl-günuñdan
Riyāż-ı ḥāfıẓası gülşen-i cinān gibidir

72 Hevā-yı ḥalḳa-i zülfüñ ile süveydāsı
Medār-ı dāᵓire-i gerdiş-i zamān gibidir

73 Midād-ı noḳṭa-i eşᶜārı vaṣf-ı ḫāliñ ile
Sevād-ı merdümek-i dīde-i cihān gibidir

74 Elinde ḥoḳḳa-i eşᶜārı bāb-ı devletde
Gedā-yı kāse be-kef merd-i nā-tüvān gibidir

75 Hemīşe naġme-i naᶜt u ṣalāt u vaşfıñ ile
Ṣarīr-i ḫāmesi āvāze-i ezān gibidir

65(a) Verāya: Derāya M
66 (a) Kümeyt : بکست M
68 (a) ġavṭa-ḫōr : ġavṭa-ḫōra M
70 (b) çāşnī : çāştī M
71 (b) gülşen : gelmiş S
72 (b) zamān : renān M
75 (a) naᶜt u ṣalāt u vasfıñ : nāᶜt u ṣalāt-ı vaşfıñ M / (b) Ṣarīr : Ḥarīr M

76 Selām-ı āl u eḥibbāñı yazdugı varaḳın
Nuḳūş-ı noḳṭaları mihr-i āsumān gibidir

77 Bu naʿtıña ṣıla keşf-i cemāl-i yār ister
Güşüde dīdeleri dest-i sāʾilān gibidir

78 Nuḳūd-ı şevḳ ile pür-kīsedir ki ümmīdi
Metāʿ-ı vuṣlata iḳbāl-i kāmrān gibidir

79 Sitāyişiñdeki taḳṣīre ʿöẕr-ḫᵛāhāndır
O ʿöẕri itmede hem ḳāṣıru'l-beyān gibidir

80 Ḳasīdesiyle gelür rū-be- ḫāk ʿacz olaraḳ
Elinde tīġ-ı kefen ṭālib-i emān gibidir

3

Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Faḫr-i ʿĀlem Resūl- i Ekrem Ṣallallāhü Teʿālā ʿAleyhi ve Sellem

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dil-i ʿāşıḳda müdġam maʿnā-i lafẓ-ı vefāyım ben
Mülāzım ḫāṭır-ı dil-berde gāhīce cefayım ben

2 Mükeẕẕibdir derūnum ḥālini eṭvār-ı bīrūnum
Miṯāl-i naḳd-i maġşūşum anıñçün nā-revāyım ben

3 Riyāż-ı " men reʾānī " seyrine maṣrūfdır vaḳtim
Muẓāhir revzeninden nāẓır-ı vech-i Ḫudāyım ben

4 Degil ṣüret-nümā bīgāne mirʾāt-ı şühūdumda
Ḥaḳīḳat-āşinā-yı mevce-i baḥr-ı sivāyım ben

5 Egerçi rubʿ-ı meskūn-ı ʿanāṣırdır yerim līkin
Terebbuʿ-sāz-ı ṣadr-ı lā-ḫalā vü lā-melāyım ben

6 N'ola erbāb-ı dil raṭbü'l-lisān-ı midḥatim olsa
Ser-ā-pā maʿnā-i bīgāne lafẓa āşināyım ben

---

3 M.5b, S.5a

Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Faḫr-i ʿĀlem Resūl- i Ekrem Ṣallallāhü Teʿālā ʿAleyhi ve Sellem : Diger Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Seyyid-i Kāʾināt ʿAleyhi ve ʿAlā Ālihi ve Aṣḥābihi Efḍalü'ṣ-Ṣalavāt ve Teslīmāt S

3 (b) revzeninde : revzeninden S

6 (b) lafẓa : lafẓ S

7 Bulur ẕātımla zīver sālikānın levḥ-i pīşānı
Ṭarīḳat mesleginde ḫāk-rāh-ı evliyāyım ben

8 Gülū-yı iştihāya sürme-rīz-i iʿtimād oldum
Tevekkül dergehinde bir gedā-yı bī-ṣadāyım ben

9 Def-i gül-rū-yı dil-ber gibi germ olsa n'ola şimdi
Bahāristān-ı ʿaşḳa bülbül-i āteş-nevāyım ben

10 Libās-ı ẕerrede cünbüş-nümā enmūzec-i mührüm
Belī ṣūretde mirʾātım velī ʿālem-nümāyım ben

11 Gehī ārāyiş-i peyġule-i faḳrım ḥaṣīrāsā
Gehī bāl-i hümāveş tāc-baḫş-ı aġniyāyım ben

12 Gehī sāmān-fezā-yı sūriş-i rind-i ḥarābātım
Gehī naḳd-i sükūn-ı kīse-i ehl-i ribāyım ben

13 Gehī ser-māye-i tezvīr-i dellāl-ı firībende
Gehī ṣıdḳ-āzmā-yı ḳavl-i aṣḥāb-ı ṣafāyım ben

14 Gehī meşġūl-i teʾlīfāt-ı ṣulḥ-ı seyyidü'l-aḥkām
Gehī meʾlūf-ı taḥrīkāt-ı rāyāt-ı veġāyım ben

15 Gehī menzil-nişīn-i güşe-i ʿaczim tevāżuʿla
Gehī maḥmil-süvār-ı üştür-i kibr-āzmāyım ben

16 Gehī ḥayrān-ı esrār-ı ġubār-ı nev-ḫaṭ-ı dil-ber
Gehī mest-i şarāb-ı reng-i laʿl-i dil-rübāyım ben

17 Gehī nev-bāve-çīn-i şāḫsār-ı gülşen-i maḳṣad
Gehī ḥanẓal-çeş-i vādī-i yeʾs-i nā-revāyım ben

18 Gehī ḍarbet-ḫōr-ı maḥrūmiyim çün keff-i efsūsum
Gehī vaḳf-ı nevāziş hem-çü dest-i merḥabāyım ben

19 Gehī mānend-i muʿciz ister ebkār itmedir kārım
Gehī dūşāne-i erbāb-ı tezvīre ridāyım ben

---

12 (a) sūriş : - M / (b) ribā :riyā S
13 (a) tezvīr : tervīz M
14 (a) veġā : deġā M
19 (a) ridā : revā M

20 Gehī zer-mehce-i mihr-i münīr-i ḫayme-i çarḫım
Gehī keçkül-ı çūpīn-i ser-engüşt-i gedāyım ben

21 Sefer-ender vaṭanda muḫtelifdir ṣūret-i seyrim
Gehī mānend-i şemʿim gāh şekl-i āsiyāyım ben

22 Bu ḫirmengehde ki gendüm-nümā vü cev-fürūşum ki
Berāy-ı maṣlaḥat gendüm-fürūş-ı cev-nümāyım ben

23 Ser-ā-pā sübḥaveş tuḫm-i emeldir fikretim amma
Berāy-ı dīgerān bu keşmekeşle mübtelāyım ben

24 Müşār-ı bi'l-benānım ġarra-i Şevvāl-i iḳbālim
Sühāāsā gehī zīr-i seḥāb-ı iḫtifāyım ben

25 Bu elfāẓa taṣallüf resm-i elġāzı idüp ilġāz
Bu vech ile ruḫ-i maḳṣūddan bürḳaʿ-güşāyım ben

26 Ġulām-ı ḫāne-zād-ı āsitān-ı Muṣṭafāyım ben
Anıñçün maḥrem-i ser-vaḳt-i sırr-ı evliyāyım ben

27 O sulṭān-ı kerem-baḫşıñ derinde māh-ı nevāsā
Elimde kāse-i deryūze cūyā-yı ʿaṭāyım ben

28 Ḳapu yoldaşıyım ol derde mihr ü māh ile amma
Medār-ı nevʿ ile sebḳat-kon-i çarḫ-ı ʿalāyım ben

29 Efendim şāh-ı taḫt-ārā-yı iḳlīm-i risāletdir
O şāhıñ bāb-ı devlet-intisābında gedāyım ben

30 Ḫıdīv-i "raḥmeten li'l-ʿālemīn"iñ ḫak-rāhında
Cilā-baḫşā-yı ḳalbim çeşm-i cāna sürmesāyım ben

31 Anıñ ẕāt-ı risālet ṭıyneti nūr-ı mücessemdir
O nūra dīde-i ḥırbā gibi çeşm-i āşināyım ben

32 O maḥbūb-ı ḫarem mevlid terabbuʿsār-ı Yeṯribken
Ziyāretde tehāvün eyleyüp pā-der ḫınāyım ben

---

20 (a) mihr-i münīr : mihr-i münīre S
25 (a) ilġāz : ilḳā S / (b) ruḫ : duḫ M
27 (a) kerem-baḫşıñ : kerem-baḫş M
28 (b) çarḫ : çarḫı M
32 (b) pā-der ḫınāyım :bār-ı dıraḫtāyım M

33 Teveccüh-gerde-i dergāhıyım her ān u her sāᶜat
Yapılmış ṣūret-i ādemde bir ḳıble-nümāyım ben

34 Ḳapıldım jāleveş ol āfitāba herçi-bād-ābād
Miṣāl-i ẕerre nūr-ı vechine gerdiş-nümāyım ben

35 Ḫiṭāba iltifāta isterim destūr sulṭānım
Ṣenā-yı ġāᵓibāne eylemekden ġam-zidāyım ben

36 Medār-ı cūş-ı nuṭḳum gülşen-i vaṣf-ı şerīfiñdir
Anıñçün ᶜandelīb-i çār-faṣlım ḫoş-edāyım ben

37 Cemāliñ şemᶜiniñ gül-rūyunuñ şevḳiyle rūz u şeb
Miṣāl-i bülbülüm pervāneāsā cān-fedāyım ben

38 Ne semte ᶜāzim olsam ḳıble-i dil vech-i pākiñdir
Firārī ṣūretinde dāᵓimā rū-der-ḳafāyım ben

39 Kitāb-ı vaṣfıñ olmuşdur vücūdum ẕikr ü fikriñle
Bu ḥayṣiyyetle saṭr-ı ḫilḳata ḥarf-i becāyım ben

40 ᶜİnāyet süfresinden tā-ḳıyāmet çekmezem destim
Muḥaṣṣıl maṭbaḫ-ı cüduñda āteş-iştihāyım ben

41 Rehā-yı ümmetiñçün oldı şerᶜiñ "ᶜurvet'ül-vüṯḳā"
O ḥabl-i mücibül-ḫayrı ṭutan dest-i recāyım ben

42 Saḫāda ehl-i cūda sen ne rütbe sebḳat itdiñse
O deñlü leşker-i cerrāra cürre-pişvāyım ben

43 Muḥabbet maᶜdenidir ḳālıbım naḳd-i ḫayāliñle
Ḫıyābān-ı riyāż-ı ᶜaşḳıña mihr-i giyāyım ben

44 Marīżim līk ḥikmet-ḫāne-i luṭfuñda mihmānım
Belī dāᵓü'l-uḍāl-ı maᶜṣiyetle mübtelāyım ben

45 Velīkin leẕẕet-i dārū-yı ᶜafvıñdan ḫaberdārım
Bu ḫāṣiyyetle derd erbābına ᶜayn-i devāyım ben

---

33 (a) dergāhıyım : dergāhım M
38 (b) Firārī : Ḳarārī M
42 (b) cerrāra: cerrār S
44 (a) luṭfuñda : luṭfunda S

46 Siyeh-baḫtım şikestim zülf-i maḥbūbān gibi ammā
Medār-ı iltiyām-ı ṭıynetimle mūmyāyım ben

47 Ḫayāl-i ḫāk-i pāyiñle gözüm bir dürc-i cevherdir
Faḳīrim ṣūretā maᶜnīde ṣāḥib-kīmyāyım ben

48 Şemīm-i gül-ruḫuñ kesbiyle bir yerde ḳarārım yoḳ
Anıñçün püyede sebḳat-kon-i bād-ı ṣabāyım ben

49 Ḳanāᶜatle gülū-yı ḫᵛāstgārım nāy-ı sükkerdir
Teşekkür-pīşeyim ẓāhirde gerçi bī-nevāyım ben

50 Erenler himmetiyle reᵓs-i mālım naḳd-i vaḳt oldı
Biḥamdlillāh rehā-cūyā-yı şuġl-i mā-meżāyım ben

51 Ḳapuñ derbānıyım çübek-nümāyım nefs-i Firᶜavna
N'ola maᶜẕūr isem bu bābda ṣāḥib-i ᶜaṣāyım ben

52 Efendim ẓulmet-ābād-ı sivāda ḳalmışım ᶜāciz
Güneş pervānelü şemᶜ-i ruḫuñdan istiżāyım ben

53 Ḳapılmam kāh-ı dīvār-ı hevāya feyż-i ḥıfẓıñla
Egerçi żaᶜf ile ṣufret-peẕīr-i kehrübāyım ben

54 Ḥabābāsā tecessüm eylerim deryā-yı ᶜaşḳıñdan
Żarar virmez baña ṣūretde gerçi pür-hevāyım ben

55 Ḳabā-yı perniyān-ı bāf-kibāra raġbetim yoḳdur
Biḥamdli'llāh anıñçün bende-i āl-i ᶜabāyım ben

56 Girībānı tereddüd pençesinden eyledim taḫlīṣ
Ṭarīḳat ḳuvvetiyle sālik-i rāh-ı rıżāyım ben

57 Şefāᶜat-ḫᵛāhıñım cüyā-yı feyż-i cūd u iḥsānım
Bu ḫᵛāhişden ferāġat eylemez bī-nevāyım ben

58 Muḳīmim dergehiñde Nüzhetāsā evvel ü āḫir
Kilāb-ı lāġarım ammā ki ṣāḥib-büriyāyım ben

---

46 (a) maḥbūbān: Mecnūn M
48 (a) ṣabā : ṣā S
49 (a) sükker : şekker S
51 (a) derbānıyım: - M
52 (a) sivā :serā M
54 (b) pür : ber M
58 (a) dergehinde :dergehiñde M / (b) lāġar : ᶜazm M

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

59 İdüp müjgānlarından deste-i çārūb sulṭānım
Ḳapūnda ḥāliyā pā-dāş-ı ferrāş-ı ṣabāyım ben

60 Şümār-ı gevher-i naʿtıñla evḳātım güẕār eyler
Bu evrād ile dāʾim sübḥa-gerdān-ı ṣenāyım ben

61 Nuʿūt-ı vaṣf-ı ẕātıñ naġmesiyle ʿömrüm olduḳca
Devāt-ı kātib-i aʿmālāsā leb-güşāyım ben

4

Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Ḫᵛāce-i Mekteb-Ḫāne-i "Mā-Evḥā ʿAleyhi" Efḍalü't - Teḥāyā

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Kilk-i hüner ki zīver ü zīb-i benān olur
Şāḫ-ı suḫanda bülbül-i bāġ-ı beyān olur

2 Ḫāmem ki feyż-i neşve-i tabʿımla nuṭḳ ide
Maḥsūd-ı mürġ-i ṭārem-i tāk-i cinān olur

3 Nāy-ı ḳalem ki naġme-i esrāra dem urur
Ebdān-ı lafẓa māye-i iksīr-i cān olur

4 Ṭabʿım ki neşr-i nükhet-i reyḥān-ı naẓm ider
Efzūn-kon-i zükām ser-i bāġbān olur

5 Nuṭḳum ki beẕl-i gevher-i şiʿre ide şürūʿ
Cūşiş-fezā-yı reşk-i yem-i bī-kerān olur

6 Her noḳṭa kim çekīde-i nevk-i yerāʿadır
Dāġ-ı derūn-ı ḫāl-i ruḫ-ı dil-berān olur

7 Her ḥarf-i rūşenā ki mükerrer-nüvīs olam
Evc-i sipihr-i maʿrifete Ferḳadān olur

---

59 (a) deste-i çārūb : deşne-i cārūb M
4 M.7a, S. 6b
Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Ḫᵛāce-i Mekteb-Ḫāne-i "Mā-Evḥā ʿAleyhi" Efḍalü't-Teḥāyā : Diger Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Faḫr-i ʿĀlem Ṣalla'lāhi ʿAleyhi ve ʿAlā Ālihi ve Ṣaḥbihi Vesellim S
1 (a) zīver ü zīb : zīver-i zīb M
2 (a) Ḫāmem :Ḫāme M
4 (b) bāġbān : bā-ʿinān M / vezin bozuk
6 (a) yerāʿadır :bir ehmedir M
7 (a) olam : olurum M

8 Maʿnī-i pāk-ṣūret-i lafẓ-ı münaḳḳaşım
Bikr-i ḥarīm-i ḥaclegeh-i ʿārifān olur

9 Feyż-i midād-ı ḫāme-i ḥikmet-nüvīsimiñ
Ser-māye-baḫş-ı ḥavṣala-i baḥr u kān olur

10 Reng-i fürūġ-ı şafvet-i mirʾāt- fıṭratım
Meşʿal-fürūz-ı küngüre-i āsumān olur

11 Nūr-ı fitīl-i nāl-i yerāʿamla reşk idüp
Baḫş-i şuʿāʿ-ı mihr-i felek her zamān olur

12 Ṭabʿım zekāt-ı feyżini bezl eylese eger
Faṣl-ı şitā bahār gibi kāmrān olur

13 Bī-şübhe görse ḫāme-i gevher-niṣārımı
Ebr-i bahār ḫaclet ile ḫūn-çekān olur

14 Bir ṣafḥadır ki levḥa-i mirʾāt-ı fikretim
Ṣūret-nümā-yı şāh-ı zemīn ü zamān olur

15 Ol şāh-ı bī-bedel ki şükūh-ı ṣalābeti
Lerziş-fezā-yı fırḳa-i Kerrūbiyān olur

16 Ol kim zemīne her eṣer-i pāy-ı eşbehi
Bir ḳurṣ-ı āfitāb ḳamer-i iḳtirān olur

17 Ol kim kemīne reşḥa-i ebr-i ʿināyeti
Deryā-yı çirk-şūy-ı dil-i ʿāṣiyān olur

18 Ol kim nihāl-i reʾfetiniñ bir varaḳçası
Bālā-yı ehl-i maḥşere bir sāyebān olur

19 Ol kim meʾāl-i mücmelini ḥarf-i naʿtınıñ
Tafṣīle başlasam niçe biñ dāstān olur

20 Ol kim iʿānet-i dem-i vaṣfıyla tā-be-ḥaşr
Āvāz-ı mürġ-i velvele-i gülsitān olur

---

9 (a) Ser-māye : Ser-māye-i M
10 (b) Meşʿal : Meşġal M
13 (b) ḫūn-çekān : چو يحكا ن M
18 (a) reʾfetiniñ: reʾfetiñ M
20. beyit M7b'de der-kenar

21 Ol kim ġubār-ı pīşgeh-i bāb-ı devleti
Eflāk-ḳadr-i menzilete aḫterān olur

22 Ol kim ḳaṭār-ı üştür-i cāh u celāline
Veyse'l-Ḳaren gibi niçe biñ sārbān olur

23 Ol kim niṭāḳ-ı bende-i dergāh-ı rifʿatı
Evc-i ʿulā-yı mekremete kehkeşān olur

24 Ol kim ṭoḳunsa maʿden-i fūlāda der-ʿaḳab
Tāb-ı nigāhı menbaʿ-ı āb-ı revān olur

25 Ol kim kefinde nāṭıḳ olan dāne-i ḥaṣā
Elmās-ı tāc-ı pādişāhān-ı cihān olur

26 Ol kim sımāḫ-ı cezr-i aṣamm mürġ-i nuṭḳuna
Cāy-ı hebūṭ u cilvegeh-i āşiyān olur

27 Ol kim gedā-yı loḳma-i ḫvān-ı ʿināyeti
Ẕāt-ı Ḫalīl-menḳabet-ārā-yı şān olur

28 Ol kim zebūn-ı ḳuvvet-i bāzū-yı ṣaṭveti
Dest-i Kelīm ü pençe-i mihr-i cihān olur

29 Ol kim nesīm-i gülşen-i iḳbāli dem-be-dem
Nuṭḳ-ı Mesīḥe māye-i rūḥ-ı revān olur

30 Ol kim ṣadā-yı ḫūb ile Dāvūd-ı ḫoş-edā
Maḥfil-ṭırāz-ı medḥi olup naʿt-ḫvān olur

31 Ol kim alınsa gerd-i rehi naḳd-i cān ile
Bāzār-ı maʿrifetde yine rāygān olur

32 Ol kim nesīm-i nükhet-i zülf-i muʿanberi
ʿAnber-feşān-ı meclis-i rūḥāniyan olur

33 Ol kim şemīm-i sünbül-i ḫulḳıñ alup eger
Bād-ı ṣabā behişt-i berīne vezān olur

---

21 (b) Eflāk-ḳadr-i menzilete : Eflāk-ḳadr ü menzilete S
22 (b) biñ : yüz S
23 (a) dergāh-ı rifʿatı :dergāh u naʿtı M
24 (a) maʿden-i fūlāda : سعد ن قزلاده M
30 (a) ṣadā : - M
33 (a) ḫulḳuñ : ḫulḳun S

34 Bînî-i ḥūr-ı ʿîn-i teḳāżā-yı ʿaṭseden
Seylābe-rîz-i ḫūn-ı temevvüc-künān olur

35 Yektā-süvār-ı mülk-i taḳarrüb ki her ḳaçan
Cāy-ı nişestî eblaḳ-ı sürʿat ʿinān olur

36 Bî-iştibāh ḫaṭve-i evvelde menzili
Ḥadd-i baʿîd-i cilvegeh-i lā-mekān olur

37 Çetr-i bülend-i ḥıfẓ u ḥimāyātı her ne dem
Ẓıll-ı ẓalîl-i sāḥa-i kevn ü mekān olur

38 Şāḫ-ı çemende bülbüle efʿî-i cānsitān
Heyʾet-girift-i çūb-i kef-i pāsbān olur

39 Nūr-ı dü-çeşm-i ṣūret ü maʿnā ki naẓrası
Şemʿ-i ḥarîm-i kıblegeh-i ins ü cān olur

40 Cism-i laṭîf-i gevher-i ẕāt-ı Muḥammedî
Elmās-ı faṣṣ-ı ḥalḳa-i ḳuddūsiyān olur

41 Leb-rîz olursa ḫāk-i ṭarîḳiñle çeşm-i ter
Dest-i ʿarūs-ı ʿibrete bir sürmedān olur

42 İmdād iderse tîşe-i nā-çîze ḳuvvetiñ
Sîmürg ile müṣādemede imtihān olur

43 Çeşm-i ḍarîre nūr-ı żamîriñ ṭoḳunsa ger
ʿAyne'l-yaḳîne mā-ṣadaḳ-ı bî-gümān olur

44 Nuṭḳuñdan alsa ḥişşe eger berg-i şāḫ-ı bîd
Ḫāmem-miṣāl her biri bir ter-zebān olur

45 Ḫāmem o nāy-ı ṭurfe-nevādır ki her ne dem
Āvāze-i ṣarîr ile ḥālet-resān olur

46 Ṣît-i neşāṭ-ı esfel ü aʿlā-yı kevn olup
Ġulġul-fezā-yı ṣaḫn-ı zemîn ü zamān olur

---

37 (a) Çetr-i bülend: Ḫîz-i bülend M
39 (a) Nūr-ı dü-çeşm : Nūrdur çeşm M
42 (a) tîşe : peşşe S
45 (a) o nāy-ı ṭurfe : ednā-yı ṭurfe M
46(b) ṣaḫn : ṣaḥt M

47 Ol şāʿirim ki cevdet-i naʿtıñla fi'l-meşel
Tā ḥaşr olunca sikke-i naẓmım revān olur

48 Pes-mānde vü bakıyyesini dirhem itseler
Ser-māye-i defīne-i ṣad-şāygān olur

49 Ol şāʿirim ki zīver-i medḥiñle şiʿrimiñ
Reng-i midādı nūr-ı siyehden nişān olur

50 Bu feyż ile ʿarā(y)is-i maʿnāya şān virüp
Ṣūret-nümā-yı kākül-i ʿanber-feşān olur

51 Ṣūretde gerçi böyleyim ammā derūnumuñ
Reng-i siyāhı ḫande-zen-i Zengiyān olur

52 Ṭūl-ı emel o rütbe ḳavīlendi dilde kim
Keştī-i ḫāk lengerine rīsmān olur

53 Nefsim tecessüm eylese meydān-ı fitnede
Saṭvet-nümā-yı manṣıb-ı ṣāḥib-ḳırān olur

54 Cins-i ḳumāş-ı ḥüsn-i ʿamelden tehī velī
Nevʿ-i metāʿ-ı kāsid-i cürme ḍomān olur

55 Leb-teşne-i sülāfe-i gül-reng o rütbe kim
Tertīb-sāz-ı bezm-i mey-i ḫūn-çekān olur

56 Tā-der-gülū leb-ā-leb-i ḫūn-ı şarāb
Bāġ-ı günāha şāḫca-i erġavān olur

57 Ṣad ʿacz ü ṣad niyāz ile ammā ki şimdicik
Ḫāk-i dergehde ḫizmeti āh u fiġān olur

58 Ger yaḫşi ger yaman sañā kim intisābı var
Ẓannım budur ki ʿafvıñ ile şādmān olur

59 Dergāh-ı aġniyāda olan kelb-i lāġarıñ
Elbette ḥışşesi bir avuc üstüḫvān olur

60 Bī-şekk ü şübhe loḳma-i ḫvān-ı ʿināyetiñ
Ben derdmend ü bī-kese mühr-i dehān olur

---

48 (a) Pes-mānde : Sī-mānde M
57 (b) ḫizmeti : ḥidmeti S
58 (a) yaḫşi : baḫş M / kim : - M
60 (a) ḫvān: ḫān M

61 Şeyṭān-ı maᶜnevī gibi bu nefs-i kāfirim
Çoḳ ḳalmadı ki luṭfuñ ile müslümān olur

62 Cāy-ı nişestim eyle benim sāye-i emān
Ol gün ki mihr-i külḫan-ı āteş-feşān olur

63 Gül-deste-i ṣalāt u selāmım ḥużūruña
Olsun hemīşe tā ki bahār u ḫazān olur

64 Hem mecmaᶜ-ı ṣaḥābe vü evlāda ḥaşre dek
Ez-cān u dil selām-ı selāmet-resān olur

5

Naᶜt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Pādişāh-ı Kerrūbī Sipāh-ı Maḥrem-i Ḥarīm-i "Lī-Maᶜa'llāh" ᶜAleyhi'ṣ-Ṣalātü'l-İlāh

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Ḫoşā endīşe-i çābük-süvār-ı sāḥa-i maᶜnā
Bu şeb ḳaṭᶜ itdi şevḳinden hezārān ᶜarṣa-i pehnā

2 Ṭutup naḳş-ı ḳademden bī-eṣer bir rāh-ı nā-refte
Ḫayāl-ābāda dek itdi devānī yekke vü tenhā

3 İdüp vażᶜ-ı ḳadem bir ḫıṭṭa-i firdevs-bünyāna
Dimāġın eyledi gül-būy-ı ᶜaşḳ u şevḳ-i istiġşā

4 Ne ḫıṭṭa ḫıṭṭa-i pāk-i ṣafā-pīrā-yı ġaybīdir
Ne ḫıṭṭa ḫıṭṭa-i maḥsūd-ı zīb-i mülket-i Dārā

5 Ne ḫıṭṭa ḫıṭṭa-i gülşen-serāy-ı ᶜālem-i cāndır
Ne ḫıṭṭa ḫıṭṭa-i rāḥat-resā-yı cism-i ġam-fersā

6 Ne ḫıṭṭa ḫıṭṭa-i vāreste-i teᵓṣīr-i bād-ı dey
Ne ḫıṭṭa ḫıṭṭa-i her-dem bahār-ı ṣūret ü maᶜnā

---

5 M8b, S9b
Naᶜt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Pādişāh-ı Kerrūbī Sipāh-ı Maḥrem-i Ḥarīm-i "Lī-Maᶜa'llāh" ᶜAleyhi'ṣ-Ṣalātü'l-İlāh:Diger Naᶜt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Seyyidü'l-Kevneyn Ṣallallāhi ᶜAleyhi ve ᶜAlā Ālihi ve Ṣaḥbihi ve Sellim S
2 (a) bī-eṣer bir rāh : - M
4 (a) ṣafā-pīrā-yı ġaybīdir : ṣafā-berā-yı ġaybīdir M
5 (b) rāḥat-resā-yı cism-i ġam fersā : rāḥatı sāy-ı cism-i ġam-fersā M
6 (b) bahār-ı ṣūret ü maᶜnā : bahār-ı ṣūret-i maᶜnā M

7 Ne gördi şevḳ ile medd-i nigāh-ı ʿibret eylerken
Müretteb-sāz-ı ḥikmet muḥteşem bir bāġ-ı müsteşnā

8 Rehā-yāb oldı ʿayyār-ı sebük-reftār-ı endīşe
Der-i vüsʿat-şiʿārından duḫūl itdikde bī-pervā

9 Ne gördi bir ḫıyābān-ı müzeyyen resm-i nāzik-ter
ʿAdīl ü mişlini seyr itmemişdir dīde-i dünyā

10 Taʿaccüb eyleme peymūde itmek ol ḫıyābānıñ
Zemīn-i ṭūl-ı hem-vārın kişi ḳaṣd eylese farżā

11 Sebük-bār olsa būy-ı gül gibi çābük-ḫirām olsa
Aña bir ḫaṭve olsa vüsʿat-i dünyā ile ʿuḳbā

12 Ṣalınsa ol maḥalle ḫaṭve-endāz ü ʿidād olsa
Olur ḥadd-i ʿaded ʿöşrin şümār itmeksizin ifnā

13 Netīce mümteniʿdir ḥadd-i maḥdūdın görüp bilmek
Ne deñlü sürʿat ü taʿdāda sanʿat eyleseñ peydā

14 İrem bir ḳıṭʿadır ol ḫāk-i anber-bīz-i gülşende
Ki bir çarḫ-ı felekdir sāḥasında ṭārem-i ḫaḍrā

15 Kenār-ı cūybārında mişāl-i ḳāmet-i dil-ber
Olur ṣaff-beste-i zīnet niçe serv-i sehī bālā

16 Döner bir deşne-i pür-jenge nevk-i ġamze-i dil-ber
Nigāh-ı ḫışm ile bir kerre baḳsa sūsen-i ḫaḍrā

17 Sütūn-ı nūra beñzer servler tā ʿarşa peyveste
Yāḫud bir mīl-i pür-nūr-ı şifā-yı dīde-i aġmā

18 Hevālandı alup būy-ı nesīm-i müşgāsāsın
N'ola dāġ-ı derūn-ı nāfe nā-sūz eylese peydā

---

8 (a) ʿayyār : ġubār S
9 (b) mişlini : mişlin M
10 (a) ḫıyābānıñ : ḫıyābānın S / (b) hem-vār : hem-rār M
12 (a) Ṣalınsa : Ṣafālansa M
13 (b) peydā : ibdā S
14 (a) ʿanber-bīz : ʿanberīn M
15 (b) Olur :Olup M
16 (a) jeng : zeng S
18 (b) nā-sūz : nā-sūr S

19 Ne mümkindir güşāyiş pīçiş-i gīsū-yı ḫūbāne
Benān-ı ʿunf ile taḥẕīr iderse sünbül-i ġarrā

20 Leb-i cūyende pay-ı ʿömre ḳaṣd-ı bend idüp ancaḳ
Nesīm-i ʿanberī mevvāc olup zencīr ider peydā

21 Degildir dāne-i şeb-nem o bāġıñ berg-i verdinde
Ḥisāb-ı ʿömre bir sıfr-ı teraḳḳī vażʿ ider gūyā

22 Görenler berg-i bīdiñ ʿaksini mirʾāt-ı cūy içre
Hilāli ʿālem-i āb itmege itmiş ṣanur cānā

23 Gül-i bāla-yı şāḫ-ı gül-bün-i nūr-ı ḳabesdir kim
Reg-i bergi yanında reşk-i engüşt-i yed-i beyżā

24 Nesīm-i ʿıṭrsāyı ġonca-i ḳalbim güşad itdi
Velikin düşdi evhām u ḫayāle başḳa bir sevdā

25 Nişīmengāh idüp bir sāye-i naḫl-i güli anda
Didim ayā kimiñ bünyādıdır bu gülşen-i zībā

26 Kimiñ nüzhet-serā-yı mülk-i ḫāṣṣü'l-ḫāṣıdır bilmem
Bu vālā gülşen-i maḥsūd ṭarḥ-ı cennet-i meʾvā

27 Teʾemmül eyledim dikḳatler itdim bilmedim līkin
Kimiñ ārāmgāh-ı ḫāṭır-ı ġamgīnidir ammā

28 Beni maġşūş idüp bu sırr-ı emr-i bü'l-ʿaceb āḫir
Ten-i bī-ṭāḳata ḫʷāb-ı tefekkür itdi istīlā

29 Bu efkār ile ser der-ceyb-i ḥayrānı iken itdi
Beni bir naġme-i tebşīr ile bülbül o dem iḥyā

30 Didi ey reh-neverd-i küçe-i şehr-i nedem güş it
Bu gülşen-ḫāne-i maġbūṭ-ı gülzār-ı beḳā ḥālā

31 Cenāb-ı Ḫāliḳ-i heft-āsumān u heft eyyāmıñ
Ḥabībi Aḥmediñ bir ṣūret-i aḫlāḳıdır gūyā

---

22 (a) cūy : ḥūy M
23 (a) ḳabes :ḳas M
24 (a) ʿıṭrsāyı : ʿıṭrsāy S / (b) başḳa : şuḳḳa M
28 (a) Ten : Teni M
31 (a) heft-āsumān u heft-eyyām : heft-āsumān-ı heft-eyyām M

32 Zihī şāh-ı risālet mesned-ārā-yı nübüvvet kim
Gül-i taṣvīr ferş-i rāhıdır mihr-i cihān-ārā

33 Zihī çāpük-süvār u yekke-tāz-ı ᶜarş-menzil kim
Semend-i ᶜazmine bir ḫaṭve oldı ġāyet-i ṭūbā

34 Zihī nabż-āşinā-yı sāᶜid-i emrāż-ı ᶜālem kim
Cihāna cāhiliyyet virmiş iken derd-i istisḳā

35 ᶜİlāc itdi o dem Ḳānūn-ı Ḥikmetden şifā buldı
Aña maᶜcūn idüp şerᶜ-i mübīn-i ferd-i bī-eczā

36 Zihī ser-çeşme-i āb-ı ḥayāt-ı raḥmet-i Bārī
ᶜUṣātın āteşin yevmü'n-nedemde ol ider iṭfā

37 Zihī meşᶜal-nümā-yı rāh-ı tevfīḳ u ḥidāyet kim
Bu yoldur maḳṣad-ı aḳṣā-yı Nūḥ u Ādem ü Mūsā

38 Zihī fermān-revā-yı kişver-i dīn ü şerīᶜat kim
İder aḥkāmının tā rūz-ı maḥşer ḥükmüni icrā

39 Zihī kālā-fürūş-ı aḥmed-ābād-ı risālet kim
Metāᶜı görmemiş gerd-i kesādı neydügin aṣlā

40 Zihī mesned-nişīn-i "ḳābe ḳavseyn"-i taḳarrüb kim
O maḥrem-ḫāneye bīgānedir dünyā vü mā-fīhā

41 Zihī sulṭān-ı Kerrūbī sipāh-ı mülk-i insānī
Ki oldı perçem-i müşgīni ṭūġ-ı gīsū-yı ḥavrā

42 Zihī fermān-revā-yı kişver-i ḥilm ü tevāżuᶜ kim
Müsāvīdir yanında rütbe-i faḳr u ġınā ḥaḳḳā

43 Zihī ẓulmet-zidā-yı Sūmnāt-ı küfr ü ᶜişyān kim
Fürūġ-ı mihr-i ḥükmi ġarḳasıdır cümle-i eşyā

44 Zihī sürᶜat-nümā-yı cādde-i şöhret-taḳarrüb kim
Nişīmengāhıdır ṣadr-ı serīr-i ḳaṣr-ı "ev-ednā"

---

32 (b) cihān-ārā : cihān-peymā S
35 (b) mübīni : mübīn M
38 (a) dīn ü şerīᶜat : dīn-i şerīᶜat M / (b) aḥkāmının: aḥkāmınıñ S
41 (a) sipāh-ı mülk-i insānī : sipāhı mülk-i insāndır M / (b) müşgīni : müşgīn M / ṭūġ : ṭūġı M
42 (b) rütbe-i :rütbe M
43 (a) Sūmnāt : - M
44 (a) Nişīmengāhıdır : Nişīmengāhdır M

45 Zihī ser-levḥa-i dībāce-i dīvān-ı fıṭrat kim
Ḳavālīb-i ḥurūfa olmasa ẕātı eger maʿnā

46 Zebān-ı ḥikmet-āgīn-i gürūh-ı nevʿ-i insānī
Ḳalurdı sürmesā ḥayretle mīl-i sürmedānāsā

47 Zihī Ḫızr-ı delālet-pīşe-i ṣaḥrā-yı raḥmet kim
ʿUṣātı āb-ı ḥayvān-ı şefāʿatle ider irvā

48 Zihī ḫāḳān-ı ṣāḥib-fatḳ u ratḳ-ı bī-taʿallül kim
Müsellem destine miftāḥ-ı genc-i maġfiret-pīrā

49 Kelām-ı ġāʾib irdi ġāyete demdir ki iẕniñle
Ḫiṭāba iltifāt ile olam evṣāfıñı güyā

50 Vücūduñ nūr-ı nūr-efzā-yı ʿayn-ı cism ü cānımdır
Eyā hādī-i evlād-ı kirām-ı Ādem ü Ḥavvā

51 Nevāziş eyleseñ luṭf ile dūş-ı żaʿf u bī-tābı
Şikār-ı pençe-i bī-ḳuvvet-i ʿuṣfūr olur ʿAnḳā

52 Eger medd-i nigāh-ı iltifātıñ geçse yanından
İder nāzendelik mīl-i ʿaṣāya çeşm-i nā-bīnā

53 Dimāġ-ı būra teʾşīr itse bir kez ḳuvvet-i nuṭḳūñ
İderdi bülbül-i güyāları bī-şübhe istihzā

54 Cihāna ḳaṭresin rīzān iderse ebr-i iḥsānıñ
Reg-i aḥcār olur mānend-i berg-i sebze-i ṣaḥrā

55 Kemāl-i ṣıdḳ ile itse keşīde ḫāk-i dergāhıñ
Görür evvel naẓarda lā-mekānı dīde-i aʿmā

56 Eger ḳılsañ işāret rişte-i pür-ʿuḳde himmetle
Geçer mānend-i sūzen aṭlas u kemḫāya bī-pervā

57 Meşāmm-ı şemʿ-i būy-ı ʿiffetiñden behre-gīr olsa
Dırāz itmez reyān-ı şuʿlesin pervāneye aṣlā

---

49 (b) olam : o kim M
50 (a) nūr-ı nūr-efzā : nūr u nūr-efzā M
51 (a) dūş : derş M / żaʿf u bī-tābı : żaʿf-ı bī-tābı M
52 (a) yanından : yanında M
53 (a) būra : nūra M / bir kez ḳuvvet-i nuṭḳuñ : feyż-i nuṭḳūñ M
55 (a) ṣıdḳ : luṭf M
56 (a) ʿuḳde : ʿuḳre M
57 (a) ʿiffetiñden : ġafletden M

58 Zamāna cūybār-ı feyżiñ işrāb eyleseñ el-ḥaḳḳ
Olur üşküfte nevki ḫār-ı yābisden gül-i zībā

59 Fuṣūle emr-i āmīziş iderse ġonca-i laʿliñ
Hemān bir ṣafḥa-i yek-reng olur ṣayf u şitā ḥaḳḳā

60 İderdi şübhesiz Ṭūfān-ı Nūḥı ġarḳa-i ḥayret
Leb-i laʿliñ añup cūşīde olsa sīne-i deryā

61 Eger bāġ-ı behişte būy-ı ḫalḳıñ şemme-rīz olsa
Ṣabāḥ-ı ḥaşre dek diñmez ruʿāf-ı kākül-i ḫavrā

62 Ümīd-i kāse-şūy-ı maṭbaḫ-ı luṭfuñla ḫāk oldı
Ser-ı faġfūr olup bir kāse-i mū-dār-ı pür-sevdā

63 Bahār-ı pür-bahāya ʿişmetiñ ger ḥırz-ı cān olsa
Ṣunar mı dest-i berdīn bāddan ġayrı aña ḥāşā

64 Meger taʿvīż-i bāzū itdi gülbün ḥilye-i pākiñ
Taʿarruż eylemez şimdi aña bād-ı bed-i sermā

65 Edā-yı ḳāṣırım taʿbīr-i taʿrifiñden ʿācizken
Ayā ʿilliyyet-i īcād u dünyā vü mā-fīhā

66 ʿAceb ser-keşlik itdim ḥaḳḳ budur ki naʿt-ı pākiñle
Unutdum ḥażret-i meddāḥıñı ġaflet ḳılup ḫayfā

67 Velīkin cürmümi ʿafv eyle vardır maḳṣadım bundan
Ḥużūra izn olursa eyleyem bir bir anı iḥṣā

68 Kişi sulṭāna ḥālin ʿarża ruḫṣāt bulsa ḫāricde
İder bir şāʿir-i ḫoş-gūya elbet ḥālini ifşā

69 Temennī eyler andan bir münāsib beyt ü yā ḳıṭʿa
Bilür kim ʿarż-ı maṭlab şiʿr ile nāzik olur inhā

---

58 (a) eyleseñ el-ḥaḳḳ : eylese cūduñ M / (b) nevk : - S
60 (a) cūşīde : ḫūşīde M
61 (a) şemme-rīz : şemme-zīr M
63 (b) Ṣunar mı : Ṣanur mı M / bāddan ġayrı : bād-ı dey-ġadā M
64 (b) eylemez : idemez S
65 (a) taʿbīr-i taʿrifiñden : taʿbīr ü taʿrifiñden S / ʿilliyyet : ʿillet S
66 (b) meddāḥıñı : müdāmıñı M
69 (b) kim : ki M

70 Ḳoluñda pey-rev oldum ᶜādet-i meᵓlūfe-i ḫalḳa
Anıñçün eylerim evżāᶜ-ı ḫām u kār-ı nā-bercā

71 Ḳabūl it iᶜtiẕārım defter-i cürmüm resīd eyle
Günāhım n'oldığın bildim ḳuṣūrum añladım ḫālā

72 Şehen-şāhā keremkārā ḫaṭā-baḫşā felek-taḥtā
Faḳīriñ Nüzhet-i pür-şūr-ı maġz-ı bī-ser ü bī-pā

73 Esīr-i ḳayd u bend-i faḳr çāh-ı ẕüll ü ᶜişyāndır
Zebūn-ı dest-i ḥükm-i kāfir-i nefs-i hevā-fermā

74 Leb-ā-lebdir derūnum nuḳre-i efkār-ı fāsidle
Dehān-ı yāve-güyem ki aña mūm-kīsedir güyā

75 Faḳīr-i küçe-i şehr-i ṣalāḥım ṣūretā līkin
Benim sālār-ı ceyş-i fitne-i ᶜālem-ḫarāb ammā

76 Beyāż-ı defter-i aᶜmāl-i ḫayrım noḳṭadan ᶜārī
Kitāb-ı cürme yer yoḳ ḥarf-i vāḥid itmege imlā

77 Göñül bāzīçe-i dest-i hevādan oldı ser-geşte
Netīce şuᶜle-i cevvāle-i ṭıfl-ı nedānāsā

78 Hidāyet it dil-i güm-kerde rāha menzilin bulsun
Kerem ḳıl ey resūl-ı maḥrem-i esrār-ı "mā-evḥā"

79 Göñül āyīnesi gerd-i kederden ḫayli muġberrdir
Şefāᶜat mışḳalın luṭfuñla eyle ṣarf-ı isticlā

80 Ola tā zīneti mīnā-yı çarḫıñ her ṣabāḥında
Gül-i ṣad-berg-i mihr-i ᶜālem-efrūz-ı cihān-ārā

81 Ola aṣḥāb-ı āl-i ḫānedān-ı pākiñe benden
Selām-ı bī-ḥad ü ġāye ṣalāt-ı bī-ᶜad ü iḥṣā

---

70 (b) eylerim : eyledim S
74 (b) ki: -S
78 (b) cevvāle-i : cevvāle S
78 (a) menzilin : menzili S
80 (a) tā zīneti mīnā-yı çarḫıñ : tā ..... çarḫın M

6

Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Şefīʿ-i Maḥşer Seyyidü'l-Mürselīn ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt'ül-İlāh Fī-Külli Vaḳtin ve Ḥīn

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ġarḳa-i baḥr-ı cemāl-i māh-rüyāndır nigāh
Ġavṭa-ḫʷār-ı mevc-i ḥüsn-i ṣunʿ-ı Yezdāndır nigāh

2 Ālet-i taḳrīb-i ḥikmet oldıġın taṣdīḳ içün
Dür-bīn-i dīde-i aṣḥāb-ı ʿirfāndır nigāh

3 Defʿ-i nisyān eyler erbāb-ı başīretden müdām
Deşte-i pīçīde-i engüşt-i müjgāndır nigāh

4 Nā-tüvāndır ṣüret-i pīçān gibi ammā yine
Fikr-i ḳadd-i yār ile serv-i ḫırāmāndır nigāh

5 Bī-zebāndır līk ammā gördigin tefhīm ider
Tercemān-ı ḳalb-i pāk-i nüktedānāndır nigāh

6 Māʾil-i ṣayd-ı hümā-yı evc-i maʿnā olsa ger
Şāh-bāz-ı dil gibi şiddetle perrāndır nigāh

7 Ḫırmen-i sāmān-ı aʿdāyı kül eyler şübhesiz
İtse iẓhār-ı ḫuşūmet berḳ-i sūzāndır nigāh

8 İtsem ol şūḫuñ eger ḫāl-i zenaḫdānın ḫayāl
Rīsmān-ı delv-i çāh-ı luṭf u iḥsāndır nigāh

9 Olmasa eczā-yı ṣüretden mürekkeb ġam degil
Ḫaṭṭ-ı nūrānī sirişt-i nüsḫa-i cāndır nigāh

10 Cümleden ḳaṭʿu'n-naẓar her gördigin tefrīḳ ider
Beyże-i dilden çekilmiş tīġ-ı bürrāndır nigāh

11 Ṭayy-ı kūḥ-ı deşt-i dūr-ā-dūr ider lemḥu'l-başar
Bāriḳa-sürʿat semend-i tīz-cevlāndır nigāh

---

6 M. 10b , S. 8a
Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Şefīʿ-i Maḥşer Seyyidü'l-Mürselīn ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt'ül-İlāh Fī-Külli Vaḳtin ve Ḥīn : Diger Naʿt-ı Server-i Enbiyā ʿAleyhi ve ʿAlā Ālihi ve Aṣḥābihi Efḍalü'ṣ-Ṣalavāt ve't-Teḥāyā S
1 (a) māh-rüyān : māhir-i Deyyān M
7 (a) aʿdāyı : aʿdā M / kül eyler : küll ile M / (b) berḳ-i sūzān : - M
8 (a) şūḫuñ : şūḫun M / (b) delv : ولو M
10 (a) ḳaṭʿü'l-naẓar : ḳaṭʿ-ı naẓar S

12 Ḫıyre-sāz-ı çeşm-i düşmandır anıñ bir lemᶜası
Ḫāṣiyet-gīr-i şihāb-ı çarḫ-ı gerdāndır nigāh

13 Dīdedir müjgan ile kīş-i ḫadeng-i iᶜtibār
Dest-i ḳudretle yapılmış aña peykāndır nigāh

14 Merdümüñ tuḫm-i sifālı çeşm-i ᶜibret-dīdedir
Gülsitān-ı ṣunᶜ-ı Yezdānīde reyḥāndır nigāh

15 Ḥıfẓ içün gencīne-i pür-nūr-ı aᶜyānı müdām
Vażᶜ olunmuş bir ṭılısm-ı şekl-i suᶜbāndır nigāh

16 Mevce-i miḥnetden ekṣer bāᶜiṣ-i taḫlīṣ olur
Rīsmān-ı lenger-i keştī-i ebdāndır nigāh

17 Ḫāk-pāy-ı Aḥmed-i Muḫtārı itdikçe ḫayāl
Reşk-i mīl-i sürme-i şehr-i Ṣıfāhāndır nigāh

18 Ravża-i sulṭān-ı taḫt-ı aṣfiyāda gūyiyā
Şemᶜ-i nūrānī fitīlāsā fürūzāndır nigāh

19 Ḫayme-i iḳbal-i şāh-ı mülket-i kevneyn içün
Lāyıḳ olsa bir sütūn-ı nūr-ı īḳāndır nigāh

20 Pīşgāh-ı dergeh-i şāh-ı şerīᶜat-mesnede
Çūbek-i müjgān ile dāᵓim nigehbāndır nigāh

21 Pāye-i zīrīn-i ḳaṣr-ı cāhına nisbet ile
Zirve-i ṭāḳ-ı bülend-i ᶜarşa āsāndır nigāh

22 Rüft ü rūb-ı ḫāk-rāhın itmege ṣubḥ u mesā
Deste-i müjgān ile berçīde-dāmāndır nigāh

23 Görse āṯār-ı ṣafā-yı cebhe-i peygamberi
Şübhesiz hem-reng-i nūr-ı şemᶜ-i īmāndır nigāh

24 Ḫaṭṭ-ı maḥbūb-ı Ḫudāyı eyledikçe fikr ü yād
Cedvel-i zer-sūre-i āyāt-ı Ḳurᵓāndır nigāh

---

12 (a) bir :her S
17 (a) ḫak-pāy :ḫāk-rāh S
18 (a) aṣfiyā : ışṭıfā M
19 (b) īḳān : eyḳāñ M
22(a) Rüft ü rūb-ı : Rüft ü rūba S

25 Dest-gāh-ı çeşm-i terde mākūy-ı müjgān ile
Perde-bāf-ı dergeh-i sulṭan-ı ekvāndır nigāh

26 Bād-ı ḫoş-būy-ı şefā'atdan eşer-gīrā olup
Mevc-i pey-der-pey-res-i deryā-yı ġufrāndır nigāh

27 Dest-i ġam-peyveste ehl-i ma'ṣiyetāsā hemīn
Dergeh-i peyġamberīde ḥalḳa-cünbāndır nigāh

28 Ceyb-i āġişte-be-ḫūn-ı 'āṣī-i dil-rīş-veş
Girye-i riḳḳat ile ālūde-dāmāndır nigāh

29 Nüzhet-i dil-ḫasteveş ma'cūn-ḫ'āh-ı luṭf olup
Sāḥa-i dārü'ş-şefā'at içre püyāndır nigāh

30 Ben gibi bār-ı kühenden ḳadd ḫamīde şerm ile
Cūd-ı sulṭān-ı rüsülden 'özr-ḫ'āhāndır nigāh

31 Meşk-i na't-ı şāh-ı kerrūbī sipāh itse eger
Ġıbṭa-fermā-yı cemāhir-i suḫandāndır nigāh

32 Ẕātına aṣḥābına hem āline olsun selām
Tā medār-ı noḳṭa-i çeşm ile gerdāndır nigāh

7

Na't-ı Şerīf-i Ḥażret-i Bā'iṯ-i Īcād-ı 'Ālem Ṣalla'llāhü Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Ẕevḳ-i dil nā-būd olurdı dīde giryān olmasa
Nā-müyesserdi ṭarāvet dehre bārān olmasa

2 Āh-ı āteş-zāredir ser-māye-i nā-puḫtegān
Mīve nāresdir eger ḫurşīd-i raḫşān olmasa

---

25 (b) Perde : Bürde S
27 (a) ḥalḳa : ḥalḳa-i M / cünbān : cenbsān M
29 (b) şefā'at : şefā'a S
7 M. 11b, S. 9a
Na't-ı Şerīf-i Ḥażret-i Bā'iṯ-i Īcād-ı 'Ālem Ṣalla'llāhü Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem : Diger Na't-ı Şerīf-i Ḥażret-i Sulṭān-ı Enbiyā 'Aleyhi ve 'Alā Ālihi ve Aṣḥābihi Efḍalü't-Teḥāyā ve Ecmelü'ṯ-Ṯenāyā S
1 (a) dil : - M / (b) müyesserdi : müyesserdir S
2 (a) āteş zāde: āteş-zāre S

3 Sīneme virse ᶜaceb mi şerḥalar zīb-i diger
Bāġa kim māᵓil olur serv-i ḫırāmān olmasa

4 Bir maḥall-i ḫāṣṣa eşyā ekşerī muḥtācdır
Ġarḳ olurdı cehl ile ᶜālem debistān olmasa

5 Ḳalb-i ᶜāşıḳda olurdı būy-ı cemᶜiyyet bedīd
Ḥażret-i dil-berde ger zülf-i perīşān olmasa

6 Ḫırmen-i sāmān-ı pervāne ḳalurdı ber-ḳarār
Şuᶜle-i berḳ-incilā-yı şemᶜ-i sūzān olmasa

7 Kim girībānın ḫalāṣ eylerdi dest-i fitneden
Ḳuvvet-i ẓālim fişār-ı pençe-fermān olmasa

8 Pāye-i iḳbāl ile kimse be-kām olmaz idi
Vaḳtimizde ḥāliyā taḳbīl-i dāmān olmasa

9 Ḳayd-ı zencīr-i tekebbürden rehā müşkil idi
Ḫalḳıñ evżāᶜ-ı bülend ü pesti sūhān olmasa

10 Ḥüsn-i ᶜaḳl-efgen belādır farḳ-ı ehl-i ᶜişmete
Böyle olmazdı Züleyḫā māh-ı Kenᶜān olmasa

11 Şānedir ārāyiş-i zülf-i bütān-ı fitne-cū
Nā-sezā-yı naẓradır dil-berde müjgān olmasa

12 Dil ḳavī lāzımdır erbāb-ı sülūke ġam degil
Ẓāhir-i cisminde aᶜżāsında dermān olmasa

13 Dāne-i gevherden āġūş-ı ṣadef maḥrūm idi
Ḳaṭre-i feyż-āşinā-yı ebr-i Nīsān olmasa

14 Reng ü būy-ı maᶜrifet müstelzim-i ikrām iken
Cāy-ı destār olmaz idi ġonca ḫandān olmasa

15 Dīde bāᶜiṣdir niẓām-ı kārgāh-ı ḫāṭıra
Ḫayli müşkil-ter idi aᶜmal-i mīzān olmasa

16 Maġfiret bir luṭf-ı bī-maᶜnā olurdı şübhesiz
Ārzū-yı nefs ile taḥṣīl-i ᶜişyān olmasa

---

5 (a) būy-ı : bū M
9 (b) Ḫalkıñ : Ḫalḳın M
11 (b) naẓra : naẓma M
14 (a) Reng ü būy-ı maᶜrifet : Reng-i būy-ı maᶜrifet M

17 Remz-i ḫilḳatdan ẓuhūr itmezdi bir dürlü eşer
Cism-i nūr-ı ḥażret-i maḥbūb-ı Yezdān olmasa

18 Ḫayl-i Tātār-ı ḍalalet ġāret eylerdi bütün
Mülket-i İslāma ger ḥıfẓı nigehbān olmasa

19 Bād-ı ġam eczā-yı ekvāna virirdi tefrīḳa
Luṭf ile şīrāze-bend-i cūd u iḥsān olmasa

20 Kārvān-ı cümle-i ʿālem olurdı güm-sürāġ
Şuʿle-i reʾy-i münīri meşʿal-i cān olmasa

21 Şübhesiz işkeste seng-i āsiyāāsā ḳalur
Ẕāt-ı pāki ḳuṭb-ı çarḫ-ı zūd-gerdān olmasa

22 Çār-sū-yı āferīnişde ne mümkin kesb ü kār
Emr-i ʿālīsi nesaḳ-pīrā-yı ekvan olmasa

23 Kāʾinātı raḥmeti niçe olur idi muḥīṭ
Füsḥat ü vüsʿatda reşk-i ʿarş-ı Raḥmān olmasa

24 Seyl-i fitne ḫānmān-ı dehri eylerdi ḫarāb
Dest-i ḥıfẓı sedd-i rāh-ı ẓulm ü ʿudvān olmasa

25 Vech-i bāḳīden ḳalurdı dīde ṣıfru'l-yed eger
Ẕāt-ı baḫtı zīver-i mirʾāt-ı imkān olmasa

26 Miṣlinin el-ḥaḳḳ vuḳūʿı mümteniʿdir baʿd-ezīn
Āsumān-ı ʿunṣura ger ḥadd ü pāyān olmasa

27 Baḥr-ı ḳahra ġarḳ olurdı keştī-i cism-i ʿuṣāt
Dest-i peyġamber rehīn-i ṭarf-ı sükkān olmasa

28 Tevʾem olmaz idi taḳdīr ile tedbīri eger
Reʾy-i pāki maʿnī-i āyāt-ı Ḳurʾān olmasa

---

16 (b) taḥṣīl-i ʿiṣyān : taḥṣīl ü ʿiṣyān M
19 (b) şīrāze : şīrāze-i M
21 (a) seng-i āsiyāāsā : seng-i āsiyā gibi S / (b) pāki : pāk M / ḳuṭb : ḳuṭbet M / zūd : dūd S
23 (a) niçe : pence M
26 (a) Miṣlinin : Miṣliniñ S / el-ḥaḳḳ : ancaḳ M
28 (a) āyāt-ı Ḳurʾān : āyāt u Ḳurʾān M

29 Lā-mekāna Leyle-i İsrāda başmazdı ḳadem
Rütbede ẕātı verā-yı ṭavr-ı insān olmasa

30 Nüzhet-i işkeste-pā güm-rāh olurdı bī-cedel
Şāh-rāh-ı naᶜt-ı peyġamberde pūyān olmasa

31 Ḥażret-i Aḥmed şefāᶜatdan anı ḳılmaz cüdā
Feyż ü istiᶜdād ile farżā ki şāyān olmasa

32 Ẕātına hem āline her dem ṣalāt itmekdeyüz
Dil ḫarāb olsa zebān lāl olsa dermān olmasa

8

Sābıḳan dārü's-saᶜādetü'ş-şerīfe ağāsı El-Ḥac Aḥmed Aġanıñ kātibleri İbrāhīm Efendiniñ dāḫil-i dürc-i muḥāfaẓaları müy-ı dil-cū-yı ᶜanber-bū-yı liḥye-i faḫr-i ᶜālem ṣallallāhi ᶜaleyhi vesellem içün ḫānelerinde maḥall-i maḫṣūṣa ṭarḥıyla tevḳīr ü ikrāmını ḳaṣd eyledügi hengām-ı feraḥ-encāmda ol maḳam-ı ḳıdemī nizāma celī ḫaṭṭ ile sitāyişini mutażammın bu faḳīr-i ḳalīlü'l-biżāᶜa ve ᶜadīmü'l-istiṭāᶜadan iltimās eyledikleri ebyāt-ı ḫulūş-āyādır ki ḳalem-i ᶜacz-i raḳam-ı deffesiyle tensīc-i yek-şebe ḳılınub āvīze-i ṭāḳ-ı yād-gār ḳılınmışdır. Cenāb-ı vāhibü'l-āmāl dünyā ve āḫiretde sütre-i maᶜāyib eyleye. Amīn.

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Zihī müy-ı laṭīf-i liḥye-i faḫr-i cihāndır bu
Şemīm-i sünbül-i Īzīd-pesend-i bāġ-ı cāndır bu

2 Ruḫ-ı sulṭān-ı ᶜālem muṣḥaf-ı āyāt-ı ḥikmetdir
Anıñ dībācesinde saṭr-ı raḥmet iḳtirāndır bu

3 Berāt-ı maġfiretdir vech-i pāk-i Ḥażret-i Aḥmed
Anıñ ᶜünvānına kilk-i ḳader çekmiş nişāndır bu

---

29 (b) verā :devā M
31 (a) anı :yine S / Feyż ü istiᶜdād : Feyż-i istiᶜdād S
32 (a) her dem :elbet S
8 M.12 b, S.1b
Dārü's-saᶜādetü'ş-şerīfe aġası El-Ḥac Aḥmed Aġanın kātibe-i vefādārı İbrāhīm Efendiniñ mālik olduḳları müy-ı dil-cū liḥye-i faḫr-ı ᶜālem ṣallallāhü teᶜālā ᶜaleyhi ve ᶜalā ālihi ve ṣaḥbihi ve sellemiñ sitāyişinde bu faḳīrden iltimās buyurduḳları ebyāt-ı ḫulūṣāyātdır ki deffe-i ḳalem-i ᶜacz-i raḳam ile tensīc-i yek-şebe ḳılup āvīze-i ṭāḳ-ı yād-gār ḳılınmışdır. Cenāb-ı vāhibü'l-āmāl dünyā ve āḫiretde sütre-i maᶜāyīb eyleye. Āmīn. S
1 (a) liḥye-i : - M (zayi)
3 (a) Aḥmed : Aḫmed S

4 Bütün eczā-yı dehre rabṭ olumuş dest-i ḳudretle
ᶜAceb şīrāze-i mecmūᶜa-i kevn ü mekāndır bu

5 Gürūh-ı ehl-i İslāmı n'ola bir müya bend itse
Nezāket-baḫş-ı ḥüsn-i rişte-i rūḥ-ı revāndır bu

6 ᶜAnāṣır ᶜāleminde gerçi müy-i ᶜanberīn-būdur
Velīkin mülk-i maᶜnāda nigāh-ı ḳudsiyāndır bu

7 Düşüp inkāra ey zāhid ser-i mū ḳāl u ḳīl itme
Bedīhīdir küşūfāt ehline günden ᶜayāndır bu

8 ᶜAdīl olsun mı hiç ḫaṭṭ-ı şuᶜāı ḥāşe li'llāh kim
O nūr-ı mihr ise pertev-dih-i şems-i cihāndır bu

9 N'ola gīsū-yı ḥavrā müy-i āteş-dīde olduysa
Perīşān-sāz-ı ḥāl-i derhem-i ehl-i cināndır bu

10 ᶜUṣāt-ı ümmeti nār-ı cehennemden ḫalāṣ eyler
Kef-i destinde ehl-i maḥşeriñ ḫaṭṭ-ı emāndır bu

11 Olan ḫizmet-güzārı cān ile faḫr eylesün zīrā
Vücūd-ı nāzenīn-i Muṣṭafādan bir nişāndır bu

12 İki ᶜālemde İbrāhīm Efendi şād olsun kim
Necāt-ı ẕātına bir ḥüccet-i ḳāṭıᶜ-beyāndır bu

13 Emīn olsun kederden fāriġ olsun derd ü miḥnetden
Ki gelmiş feyż-i Ḥaḳḳdan kendüye bir ḥırz-ı cāndır bu

14 Aman ṣad el-aman taᶜẓīm ü tevḳīrinde şekk itme
Gürūh-ı ehl-i ᶜaşḳa vażᶜ olunmuş imtiḥāndır bu

15 N'ola şām u seḥer miḥrāb-ı ḥācet olsa dergāhı
Vücūd-ı ḥażret-i maḥbūb-ı Ḫallāḳ-ı cihāndır bu

16 Ne ḥaddim vaṣf-ı müy-i sāṭıᶜu'n-nūrı ġaraż Nüzhet
Ṭalebkār-ı şefāᶜat olduġumdur bī-gümāndır bu

---

7 (a) ḳāl u ḳīl : ḳāl ḳīl M
10 (a) nār : nā S
11 (a) cān : cām M
14 (a) taᶜẓīm ü tevḳīrinde : tevḳīr ü taᶜẓīminde S
15 (a) şām u seḥer : şām-ı seḥer M
16 (b) Ṭalebkār : Ṭalebkārı M

9

Der-Sitāyiş-i Ḥalīmī Efendi Defterī-i Sābıḳ

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Naẓm-ı ṣāḥib-dil ser-ā-ser maʿrifet-girdār olur
Noḳṭası ḫāl-i ruḫ-ı Cibrīl-i feyż-āṣār olur

2 Ceyb her ḥarfindeki maʿnā-yı ṣafvet-intimā
Reşk-baḫşā-yı nihād-ı gevher-i şehvār olur

3 Mıṣraṭʿ-ı bercestesi şeh-bāl-i mürġ-i feyż iken
Bü'l-ʿācebdir pāy-bend-i defter-i eşʿār olur

4 Yaʿni her beytindeki feḥvā-yı ḥikmet-māyeden
Ẓulmet-ābād-ı kesāfet ʿālem-i envār olur

5 Her rübāʿīsin elinde çār-pāre eyleyüp
Raḳṣ ider Nāhīd bezm-i çarḫda devvār olur

6 Lafẓ-ı rūşenle müretteb dūde-i mıṣraʿları
Reşk-i meyl-i sürme-i çeşm-i "ulü'l-ebṣār" olur

7 Ḥāṣıl-ı maʿnā-yı esrār-ı ḥurūfun alsalar
Ḫāṣiyetde nuṭḳ-ı cān-baḫş-ı Mesīḥāvār olur

8 Böyle eşʿār-ı girān-ḳıymet hemīşe ḥıfẓ olup
ʿArż-ı iḫlāṣ ile ṣarf-ı vaṣf-ı defterdār olur

9 Yaʿni hem-nām-ı ḥabīb-i kibriyā kim midḥati
Zīnet-i ser-levḥa-i mecmūʿa-i güftār olur

10 Muṣṭafā-ṣafvet ki reng-īi dānişinden ḫāṭırım
İḳtibās-ı nūr itdikce tecellīzār olur

11 Feyż ü ṣıdḳ-ı bāṭınıñ ẓāhirde taṣvīr itseler
Hem nuḳūş-ı reng-i teʾşīrim dem-i esḥār olur

---

9 M.13a, S.15a

Der-Sitāyiş-i Ḥalīmī Efendi Defterī-i Sābıḳ : Der-sitāyiş-i Defterdār Muṣṭafā Efendi Der- Defʿa-i evvel S

2 (b) Reşk : Raḥş M

8 (b) ʿArż-ı iḫlāṣ : ʿArż u iḫlāṣ M

11 (a) Feyż ü ṣıdḳ : Feyż -i ṣıdḳ S / bāṭınıñ : bāṭının S / (b) teʾşīrim : teʾşīr S

12 Keffe-i mīzān-ı ʿadli ṭabʿ-ı vālā rütbesi
Āsumān-ı iʿtidāle ḳurṣ-ı mihrāṣār olur

13 Lemʿa-i ḫurşīd-i ḥilminden merāyā-yı ḳulūb
Ṣūret-engīz-i liḳā-yı şāhid-i esrār olur

14 Faḳr u fāḳa māye-i cūdundan olsa behrever
Ġıbṭa-baḫşā-yı nuḳūd-ı ebr-i gevher-bār olur

15 Merdüm-i ḫʷābīde-baḫta ẓıll-i naḫl-i reʾfeti
Māye-i emn ü emān-ı devlet-i bīdār olur

16 Ḳuvvet-i teʾsīr-i tevfīḳiyle nevk-i ḫāmesi
Nāḫun-ı ḥall-i ʿuḳūd-ı kār-ı her-düşvār olur

17 Bü'l-ʿaceb kim ḥoḳḳa-i sīm içre reşḥ-i dūdesi
Ehl-i derde ḫāṣṣiyetde şerbet-i dīnār olur

18 Bu ne ḳudretdir midādından çekīde her nuḳaṭ
Kāf-ı efvāh-ı şükāt üzre ser-i mismār olur

19 Dergehinden ehl-i ḥācet yeʾs ile itmez rücūʿ
Beyt-i maʿmūrı anıñçün kaʿbe-i züvvār olur

20 Ey ricāl-i devletiñ memdūḥ-ı ʿālī-rütbesi
Ḫāk-pāye böyle ʿarż-ı ʿabd-i bī-miḳdār olur

21 Ḳudreti yoḳdur kemāhī vaṣf-ı ẕātıñ itmege
Nüzhet-i bī-māye ser-der-ceyb-i neng ü ʿār olur

22 Ruḫṣat-ı ṭabʿ-ı selīmiñ olsa nāy-ı ḫāmesi
Naġme-rīz-i rāḥatü'l-ervāḥ-ı mūsīḳār olur

23 Ġāʾibāne faḫr ile taʿbīre gelmişdir kelāl
Min-baʿd dil neciyye-endāz-ı leb-i izhār olur

24 Gülşen-i ṭabʿımdaki naẓm-ı gül-i rengīn-i ter
Şāhid-i maʿnāya zīb-i güşe-i destār olur

---

12 (a) ʿadli : ʿadl
14 (b) nuḳūd : nuḳūṭ M
15 (a) baḫta : baḫt M / (b) emn ü emān : emn-i emān M
18 (b) ser :şer S
22 (a) selīmiñ : ḥalīmiñ S
23 (b) vezin bozuk

25 Āb-ı feyżi eylesem icrā ḳanāt-ı ḫāmeden
Şerm ile ebr-i bahārīden ᶜaraḳ emṭār olur

26 Gülsitān-ı ṭabᶜımı taḥfīẓ içün bülbüllerin
Çeşminiñ müjgānları ḫār-ı ser-i dīvār olur

27 Baḳsa dīvānımda Ḫāḳānī rübāᶜiyyātıma
Ḫᵛāh u nā-ḫᵛāh iᶜtirāf-ı ᶜacz ile nā-çār olur

28 Görse taḫmīsātımı rūḥ-ı Niẓāmī ḫamsesi
Ḫāṭırın taḫdīş-i reşke pence-i āzār olur

29 Berg-i sīr-āb-ı gül-i şiᶜrim füsürde itseler
Ḳaṭresi seyl-i bīnā-yı şöhret-i ᶜaṣṣār olur

30 ᶜÖrfī-i ᶜaṣrım ki Feyżī şems-i istiᶜdādıma
Şevḳ ile ᶜarż-ı ᶜubūdiyyetde Hindūdār olur

31 Ben Kelīm-i rüzgārım ki ᶜaṣā-yı ḫāmemiñ
Dehşetinden rūḥ-ı Ṭālib vaḳf-ı istiġfār olur

32 Güşuna girse ṣarīr-i kilkimiñ bir naġmesi
Bülbül-i āteş-dem-i Şīrāz bī-güftār olur

33 Mıṣraᶜ-ı āzādemiñ tanẓīm olunsa noḳṭası
Dest-i aḥbāb-ı kirāma sübḥa-i esrār olur

34 Gülsitān-ı fikrimiñ her berg-i sebzi meşḳ içün
Saᶜdī-i Şīrāza bir ser-levḥa-i eşᶜār olur

35 Olsa kem-şöhret n'ola şimdi Kemāl-i Iṣfahān
Reng-i şiᶜrim sürme-rīzān-ı leb-i efkār olur

36 Düde-i müşgīn sevād-ı naẓm-ı sünbül-tevᵓemim
Nükhet-ārā-yı meşāmm-ı Ḥażret-i ᶜAṭṭār olur

37 Besdir ey ḫāme taṣallüf bes ki ḳavl-i bī- maḥall
Çün zelel erbāb-ı ṭabᶜa mūcib-i idbār olur

---

25 (a) icrā : ecr S / ḳanāt : ḳınāt M
29 (a) füsürde : füşürde M
30 (b) Hindūdār : Hind-i devvār S
33 (b) sübḥa-i esrār : sübḥatü'l-aḥrār M
34 (a) fikrimiñ : - S
36 (a) müşgīn :miskīn S / tevᵓemim : nevāmım ? S
37 (a) bī- maḥall : bī- maḥalle S

38 Buldı encāmı suḫan destiñ güşād it gül gibi
Ḳıl duʿā tā kim ḳabūl-i Ḥażret-i Ġaffār olur

39 Dergeh-i Ḥaḳḳdan budur ümmīd kim memdūḥumuñ
Feyż-i tevfīḳ ile vaḳt-i devleti bisyār olur

40 Devlet ü iḳbāliniñ daʿvātına āmīn içün
Yeksere efvāh-ı ʿālem çün leb-i sūfār olur

41 Sāʿid-i baḫtında çün var ḳuvvet-i tevfīḳ-i Ḥaḳḳ
Luṭfı taʿmīr-i ḳulūb-ı ʿāleme miʿmār olur

42 İzdiḥām-ı ehl-i ḥācāt ile ḫāk-i dergehi
Kāle-i gülzār-ı naḳş-ı cebhe vü ruḫsār olur

43 Vaṣf-ı ẕātıyla zebān-ı nās istīnās idüp
Tā-be-maḥşer medḥi żamm-ı nüsḫa-i ezkār olur

44 Güş-ı cānı ẕikr-i vaṣfı eylesün lebrīz-i şevḳ
Naġme-i bülbülle tā gül kāse-i ser-şār olur

45 Şarḳ u ġarbı nīk ü nāmı eylesün geşt ü güẕār
Mihr ü māh tā kim felekde dāʾir-i aḳṭār olur

10

Der-Sitāyiş-i Defterdār-ı Müşārün İleyh

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Cenāb-ı Ḥażret-i Feyyāż-ı bī-ʿadīl ü naẓīr
Zebān-ı nāṭıḳama virdi ḳuvvet-i teʾsīr

2 Sezā o nuṭḳ-ı Ḫudādād-ı eylesem maṣrūf
Ṣenā-yı ḥażret-i maḥdūmuma ḳalīl ü keṣīr

3 Semiyy-i faḫr-i rüsül Muṣṭafā Efendi kim
Ġubār-ı ḫāk-rehidir muʿādil-i iksīr

---

41 (a) var : - M
42 (a) ḫāk : ḫāl S / (b) gülzār : güldār S
45 (a) nīk ü nām :nīk nām M
10 M.14a , S. 16 a
Der-Sitāyiş-i Defterdār-ı Müşārün İleyh : Diger Der-Sitāyiş-i Defterdār Ḥalīmī Muṣṭafā Efendi Der-Defʿa-i Ṣāniye S

4 Cenāb-ı defterī-i devlet-i ebed-peyvend
Sitāyiş itmede tedbīrine anıñ taḳdīr

5 Cemāl-i rāyına tābiş-nümā-yı zīb olıcaḳ
Ṭutar her āyīne mir'at-ı mihri çarḫ-ı eşīr

6 Elindeki ḳalemi dūr-bīn-i ḳudsīdir
Baḳılsa çoḳ mıdır aña ʿulūm-ı keşf-i żamīr

7 Midād-ı ḫāme-i ʿanber-sevād-ı terḳīmi
Miṣāl-i nūr-ı siyeh ʿālemi ider tenvīr

8 Kemīne noḳṭası ḫāl-i bütān gibi ideyor
Ḥisāb-ı zevḳ-i dil-i ehl-i ḥāceti tevḳīr

9 Cüvān u pīre hemīşe nigāh-ı şefḳat ider
Duʿā-yı devletin itse n'ola ṣaġīr ü kebīr

10 ʿAṣā-yı rāst-revāndır yerāʿası ammā
Ḫıyānet ehline ʿarż eylemekdedir şemşīr

11 Dü-şaḳḳ-ı kilki olup nāvdān-ı āb-ı murād
Kederden itmede ḫalḳıñ ḳulūbını taṭhīr

12 Saḫiyy-i mā-melekā ʿaḳl-ı āfitāb- eşerā
Ayā gürūh-ı fürūmāndegān-ı dehre maṣīr

13 Seniñ daḳāyıḳ-ı āyāt-ı ḫulḳıñı iderim
Şemīm-i verd-i riyāż-ı naʿīm ile tefsīr

14 İṣābet-i eşer-i reʾy-i rūşeniñ ḳıldım
Ḫaṭ-ı şuʿāʿ-ı cihān-tāb-ı āfitāba naẓīr

15 ʿAdīl-i ṭabʿ-ı ḫalīmiñde şimdi ḫayrānım
Ne güne lafẓ-ı şerīf ile eyleyem taʿbīr

16 Bunuñla nisbet-i cehl eylemek degil lāyıḳ
Birūn-ı ṭavr-ı ḫıreddir bu nükteyi taḳrīr

---

11 (a) kilki : killi M / nāvdān : nārdān M
15 (a) ḫalīmiñde : ḫalīminde S
16 (a) eylemek : itmek M

17 Velīk var niçe dürlü daḫī hezār sebeb
ᶜAle'l-ḫuṣūṣ taᶜayyüş gibi bir emr-i ᶜasīr

18 Miḥekk-i ᶜilm-i hünersin efendim inṣāf it
Ḥużūrıña ideyim ḥālimi biraz tasṭīr

19 Tamām-ı żabṭ-ı rüᶜūs ideli otuz senedir
Miṣāl-i ḫāme ḳalemde işim gücüm taḥrīr

20 Hemīşe derdini sen çek ṣafāsın el sürsün
ᶜAceb budur saña vārid yine bütün taᶜẕīr

21 Yedimde rişte-i emniyye ᶜömr-i düşmenveş
Bu pīç ü tāb ile olmuşdur ol ḳadar ki ḳaṣīr

22 Refū-yı çāk-i girībānıma vefā idemez
Bilür ḥāletimi Ḥażret-i Ḥakīm ü Ḫabīr

23 Bu ḥāl ile nice vaṣf-ı şerīfiñ eyleyeyim
Ayā ġubār-ı rehiñden ᶜuyūn-ı nās-ı ḳarīr

24 Revā mı ṣafḥa-i āyīne-i Sikender iken
Ṣafā-yı ṭabᶜım ola tā bu mertebe dil-gīr

25 Dil-i sefīdimi ḳılmış küdūret-i efkār
Ziḥām-ı mū ile memlū miṣāl-i kāse-i şīr

26 Kirişme-i keremiñ ẕerre-baḫş-ı şevḳ olsa
Olurdı pertev-i şiᶜrim fürūġ-ı mihr-i münīr

27 Olursa maẓhar-ı nūr-ı liḥāẓa-i cūduñ
Olurdı şaḳḳ-ı ḳalem ġıbṭa-baḫş-ı ṣubḥ-ı aḫīr

28 Bıraḳsa başıma sāye ᶜināyetiñ çetri
Olurdı şöhret-i ṭabᵓ-ı selīsim ᶜālem-gīr

29 Kemīne reşḥa-i luṭfuñla müstefīż olsa
Dil-i belā-keş ü miḥnet-güzīn ü pür-taḳṣīr

---

18 (b) Ḥużūrıña : Ḥużūruna S
20 (a) ṣafāsın : ṣafāsını M / (b) budur : yine M
22 (b) ḥakīm ü ḫabī r : ḥakīm ḫabīr M
25 (a) ḳılmış : ḳaplamış S / (b) Ziḥām : Zimām M
27 (a) Olursa : Olup S / liḥāẓa : كاظه M
28 (a) selīsim : selīm M

30 İder idi yine naḳż ile saʿy ü güşiş idüp
Ḫarāb-ı beyt-i derūnı ne ḥāl ise taʿmīr

31 Olursa iẕn-i şerīfiñ teġazzül eyleyeyim
ʿAyār-ı nuṭḳumı ḥussāda eyleyim teẕkīr

32 Görünse vāḳıʿasında raḳīb-i pür-tezvīr
O şūḫ-ı pāk-meniş ḫayra eylemez taʿbīr

33 Ṭarāvet-i ḫaṭ-ı ruḫsār-ı yāre yoḳ minnet
Olunca dīde-i ʿāşıḳ miṣāl-i ebr-i maṭīr

34 Dü-ṭāḳ-ı ḳıble-i ebrūsunı görüp zāhid
Kemāl-i ṣunʿ-ı Ḫudāyı añup ider tekbīr

35 Ten-i laṭīfini āzürde-i ḫuşūnet ider
Olursa medd-i nigehden nesīc tār-ı ḥarīr

36 O şāh-bāzı getürsem ʿaceb mi nuḳreye kim
Ki ẓāhir olmada ḫāmemde ṣad-hezār ṣafīr

37 Cihānda muftine pervāne bir çerāġ oldı
Efendi şemʿa-i bezmiñ idi fitīl ü ḫamīr

38 Fitīl-i dāġını ādem buḫūr idüp yaḳıcaḳ
Melek de olsa ider ol perīveşi teshīr

39 Duʿāya başla yeter Nüzhetā bu ṭūl-ı suḫan
İder felekde melekler bunuñ içün teʾḫīr

40 Her işde eyleye Bārī muṭayyebü'l-ḫāṭır
Teneffüsüñ vire dünyāya būy-ı müşg ü ʿabīr

41 Ṣafā-yı ḳalb ile bāġ-ı behişt ola ḫāneñ
ʿAdū-yı cāhınıñ olsun ḥasedle cāyı saʿīr

42 Nedīm-i meclisiñ olsun meserret ü şādī
Ḳapuñda şām u seḥer ḫizmet eylesün tebşīr

---

31 (b) eyleyim :eylesün S
32 (a) şūḫ-ı pāk : şūḫ-ı pāke S
39 (a) yeter : tez M / (b) melekler : melāʾik S
40 (b) dünyāya : dünyāna M
41 (b) olsun : - M / cāyı : cāy M
42 (b) ḫizmet : ḫidmet S

43 Gele o mertebe iḳbāliñe teraḳḳī kim
Per-i hümā ola ferş-i rehiñde hem-çü ḥaṣīr

11
Der-Ḥaḳḳ-ı Şeyḫü'l-İslām-ı Sābıḳ Seyyid Muṣṭafā Efendi

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1 Suḫan kim rūḥ-baḫş olmaḳda āb-ı zindegānīdir
Zebān ı ehl-i dil ol āb-ı ṣāfiñ nāvdānıdır

2 Suḫan kim gevher-i aṣdāf-ı deryā-yı ḥaḳāyıḳdır
Anıñ çün ḳurṭa-i güş-ı 'arūs-ı ins ü cānıdır

3 Suḫan kim nükte-perdāz-ı edebdir ḥadd-i ẕātında
Rumūz-ı sırr-ı pīç-ā-pīç-i ġaybıñ tercemānıdır

4 Suḫan kim olmaya maṣrūf-ı medḥ-i müftī-i 'ālem
Anı terk eylemek şāyeste-i ehl-i ma'ānīdir

5 Mu'īn-i şer'-i Aḥmeddir ḫulūṣ-ı bāl ile her dem
Der-i 'iffet-medārı 'ālemiñ cāy-ı emānıdır

6 İmām-ı ümmet ü millet odur kim ḫayl-i İslāma
Ser-ā-ser niyyeti i'tā-yı ẕevḳ u şādmānīdir

7 Ne mümkin cūduñı ta'rīf ü tavṣīf eylemek zīrā
Ki bir nuṭḳ-ı şerīfiñ baña genc-i şāygānīdir

8 Seniñ kemter nigāh-ı iltifātıñ ey kerem-kānı
Baña ser-māye-i naḳd-i ḥayāt-ı cāvidānīdir

9 Ḥużūra ḥālimi 'arż itmege fırṣat-nigāh oldum
Żarūretle keşākeşden ḳadim şekl-i kemānīdir

---

43 (a) iḳbāliñe : iḳbāline S / (b) Per : Ber M / ferş : ferşi M
11 M. 15 b, S.14b
Der-Ḥaḳḳ-ı Şeyḫü'l-İslām-ı Sābıḳ Seyyid Muṣṭafā Efendi : Der-Sitāyiş-i Şeyḫü'l-İslām Seyyid Muṣṭafā Efendi S
1 (b) ṣāfiñ : ṣāfī M / nāvdānıdır : nāverānīdīr M
6 (b) ẕevḳ u şādmānīdir : ẕevḳ-i şādmānīdir M
7 (a) cūduñı : cūdunı S / zīrā : billāh S

10 Rüʿūs-ı medreseyle ben ḳuluñ şād eyle sulṭānım
Mülāzımdır ḳapuñda şimdicik vaḳt ü zamānıdır

11 Ḫalāṣ eyler beni ḳayd-ı żarūrāt-ı maʿīşetden
Efendim bir işāret bendeñe devlet nişānıdır

12 Duʿā-güy-ı ḳadīm-i bāb-ı rifʿat-intisābıñdır
Devām-ı devletiñ ṣubḥ u mesā vird-i zebānıdır

13 Zamānlardır ki peykān-ı ḫadeng-i ḳavs-i ālāmıñ
Hedefāsā bu menzilgāhda ḫāṭır nişānıdır

14 Semāḥat gülşeninden ġonca-i maḳṣūdı iḥsān it
Eliñde ḫāme-i cūduñ o bāġıñ bāġbānıdır

15 Ḫudā ẕāt-ı şerīfiñ ḥıfẓ ide ekdār u ʿilletden
Güneş mā-dām ki gülzār-ı dehriñ dīdebānıdır

16 Yeriñde ber-ḳarār itsün seni Ḥaḳḳ ʿizz ü devletle
Ṣevābit tā ki zīb-i nüh-ḳıbāb-ı āsumānīdir

12
Der-Sitāyiş-i El-Ḥac Beşīr Aġa Aġa-yı Dārü's-Saʿādetü'ş -Şerīfe

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Biḥamdli'llāh ʿināyetle Cenāb-ı Ḥażret-i Hādī
Cihānı ser-te-ser luṭfuyla ḳıldı māye-i şādī

2 Muvaffaḳ eyleyüp şāh-ı cihānı ḳuṭb-ı devrānı
Bu feṭḥe eyledi cünd-i zaferle ʿavn ü imdādı

3 O sulṭān-ı serīr-ārā-yı taḫt u baḫt u devlet kim
İder ẕāt-ı şerīfiyle tefāḫur rūḥ-ı ecdādı

---

10 (a) medreseyle : medrese ile S
11 (a) eyler :eyle S
13 (a) ālāmıñ : ālāmın M
14 (a) maḳṣūdı : maḳṣūd M
15 (a) ekdār u ʿilletden : ekdār -ı ʿilletden M
12 M.16a , S.14b
Der-Sitāyiş-i El-Ḥac Beşīr Aġa Aġa-yı Dārü's-Saʿādetü'ş-Şerīfe : Der- Sitāyiş-i Pādişāh-ı ʿĀlem ve Aġa-yı Dārü's- Saʿāde El- Ḥāc Beşīr Aġa Raḥmetu'llāh S
2 (b) cünd : çend M

4 Şeh-i vālā-neseb Sulṭān Maḫmūd-ı felek-çāker
ᶜAdūyı ḳahr u tedmīr eyleyüp aldı Beliġrādı

5 Nevā-yı ᶜadl ü dād ile pür itdi güş-ı āfāḳı
Uyup ḳānūn-ı şerᶜa cümle ṭavr-ı cūd-ı muᶜtādı

6 Görüp şemşīriniñ Nemçe ḳıralı ṣavletin ol dem
Çıḳardı ḫavf ile ṭās-ı sipihre āh u feryādı

7 Bunuñ gibi hezārān feṯḥ ile şād eylesün Mevlā
Hemīşe ḳahr u ihlāk eyleyüp aᶜdā-yı ḥassādı

8 Ḫuṣūṣā ol şehiñ aġa-yı dār-ı devlet ü ḳadri
Ṣadāḳatle cihānıñ ḫalḳı oldı cümle münḳādı

9 Zihī aġa-yı ᶜālī-baḫt u ᶜālī-ḳadr-i devlet kim
Ḳul eyler reʾy-i pāki cān u dilden serv-i āzādı

10 Netīce bendesiyim dergehinde ben daḫi anıñ
Duᶜā-yı devletine vaḳf idüp bu ḳalb-i nā-şādı

11 Ḫudā ᶜömr ü günün ẕāt-ı şerīfin ber-devām itsün
Ḫilāfında olanlar görmesünler rūy-ı ābādı

13

Der-Ḥaḳḳ-ı ᶜOṡmān Efendi Kātib-i Aġa-yı Dārü's-Saᶜāde

Feᶜilatün Feᶜilatün Feᶜilatün Feᶜilün

1 Ey vücūdı nesaḳ-ārā-yı aḳālīm-i hüner
Māye-baḫşende-i deryā-yı ᶜAden kān-ı güher

2 Seniñ ᶜahdiñde añılmaz kerem-i Ḥātem-i Ṭay
Ki o ṭōmārı kef-i cevdetüñ itmiş idi ṭayy

---

3 (b) rūh-ı ecdādı : rūh u ecdādı M
4 (b) "Belġrād" vezin gereği "Beliġrād" şeklinde okunmuştur.
6 (a) ṭās-ı sipihre : ṭāsı sipihre M
11 (a) günün : günüñ S , şerīfin : şerīfiñ S / (b) görmesünler : görsünler M
13 M.16a, S.17b
Der-Ḥaḳḳ-ı Oṡmān Efendi Kātib-i Aġa-yı Dārü's-Saᶜāde : Meṡnevī-i Diger İstidᶜā ve İltimās-ı Luṭf u ḳerem S
2 (b) itmiş idi : itmişdir S

3 Keremiñ ebr-i bahārī gibi lā-yuḥṣādır
Ki anıñ ḳaṭresiniñ ġıbṭa-keşi deryādır

4 Mihr-i tābende-i iḥsānıñ ile her ẕerre
Kesb-i nūr itmede bir günde niçe biñ kerre

5 Reşk-i iḥsānıñ ile oldı o rütbe meʾyūs
Ṣadef-i gevheri baḥr eyledi dest-i efsūs

6 Līkin ey baḥr-ı semāḥat güher-i ʿālem-i cūd
Ḥāliyā olmuş iken sende bu ḫaslet mevcūd

7 Beni maṭrūḥ-ı ferāmüşgeh-i ihmāl idesin
Yaʿn-i ḥayret-nigeh-i güşe-i imhāl idesin

8 Ḫizmetinde ya meger var mı benim taḳṣīrim
Ey bihīn-i māye-i ẕevḳ u sebeb tevḳīrim

9 Bezm-i ünsüñde çerāġ olalı şemʿ-i sūzān
Ben de pervāne gibi olmadayım ser-gerdān

10 Veh ki bir kerre nigāh eylemediñ ben zāra
Hīç tertīb-i ʿilāc eylemediñ bīmāra

11 Şimdi dil bülbül-i gülzār-ı feraḥ-nābıñdır
Yaʿni ḳumrī-i şenā-gū-yı leb-i bāmıñdır

12 ʿAcabā bende-i iḫlāṣıña yıllıḳ yoḳ mı
Baña bir kisve iki senede yoḫsa çoḳ mı

13 Mevsim-i ḥacda da minnet çekilürse ʿūda
Şeyʾ-i maʿdūmı müreccaḥ dimedir mevcūda

14 Şām işi olsa daḫi çūp-i duḫān yoḳdur ġam
Pāk-ṭabʿāna Ḫaleb lülesidir derd ü elem

15 Birbiriyle başı ḫoşdur ser ile destārıñ
Bā-ḫuṣūṣ olsa başı ḫoş o muṭallā tārıñ

---

3 (b) ḳaṭresiniñ :ḳaṭresinin M
7 (b) güşe : کهشهء M
8 (a) Ḫizmetiñde :Ḫidmetiñde M
11 (a) feraḥ-nābıñdır : feraḥ-nāmıñdır S
12 (b) yoḫsa : yoḳsa S
13 (a) ʿūda : عرده M
14 (a) işi : - M / duḫān : zamān M
15 (a) başı : - M

16 Bir semend itmiş idiñ gerçi muḳaddem inᶜām
Raḫt ile baḫtını aç eyle bu iḥsānı tamām

17 Nīm-himmetle bu iḥsānı tamam eylersiñ
Bir nigehle beni īṣāl-ı merām eylersiñ

18 Beş on aḳçe ḳalemiñ eylemiş idi ikrām
Sebeb-i ᶜayşimi ḳıldıñ bu cihetle itmām

19 Līk çıḳdı o cihānıñ üçinüñ ṣabāḥı sāġ
Eylediñ ḥüsn-i rıżāmız ile tekrār ferāġ

20 Keremiñ böyle iken ᶜāleme ey sīnesi ṣāf
Bu şenā-gūyuña bu vaż ᶜ degildir inṣāf

21 Suḫanım yoḳ saña şāyeste duᶜādan ġayrı
ᶜArż-ı kālā idemem ḥüsn-i edādan ġayrı

22 Şānıña lāyıḳ olan her ne ise sulṭānım
Eyle anıñ ile memnūn dil-i nālānım

23 Ḥaḳḳ budur kim degilim ġayrıya aṣlā muḥtāc
Var iken "naḥnü ḳasemnā" beni ẓann eyleme ac

24 Aġniyā zümresine vāṣıl olaldan bu faḳīr
Basṭ-ı ṭūmār-ı şikāyet ile itmem taḳṣīr

25 Līkin ey merd-i keremkār u ᶜaṭā-endīşe
İḳtiżā-yı reviş-i ẕāt-ı mekārim-pīşe

26 Böyledir kim ola eṭrāfına luṭfı şāmil
Maḥrem-i ḫāṣṣın ide cūduna dāᵓim nāᵓil

27 Ne diyem saña ki esrār-ı dile maḥremsiñ
Resm-i ikrāmı efendi yine sen aᶜlemsiñ

---

16 (a) Bir semend : ممنه M / (b) Raḫt : Raḫş M
17 (a) iḥsān :ikrām S / (a, b) eylersiñ : eylersin S / (b) nigehle :bakışla S
18 (a) Beş on aḳçe ḳalemiñ eylemiş idi ikrām : Beş on aḳçe baña itmişdiñ efendi ikrām S
19 (a) cihānıñ : cihātıñ S
22 (a) Şānıña : Şānına S
23 (a) kim : ki M
24 (b) ile : - M / taḳṣīr : tefsīr S
26 (a) ḫāṣṣın : ḫāṣṣ S
27 (a) maḥremsiñ : maḥremsin S / (b) aᶜlemsiñ : aᶜlemsin S

14

Vardārī Şeyḫ-Zāde ʿAbdu'r-raḥīm Efendiniñ Ḫizmetlerinde Olan Açıḳ Baş Muḥammed Aġanıñ ʿAlā-Rüʾūsu'l-Eşhād Ser-Ḫayl-i Kelān Olduġını Beyān Żımnında Laṭīfe-i Üslūb-ı Nigāşte-i Ṣāḥife-i Ḳırṭāş Olan Meşnevīdir

Feʿilatün Mefāʿilün Feʿilün

1 Başladı naḳle bir büzürg-i kelān
Ser-güẕeşt-i ġarībesin el-ān

2 Olmuş idi ezelde ol sere merd
Başlı başına pehlevān-ı neberd

3 Yaʿni serdār ol ki gīr-i keleş
Buna nisbet ile degil ser-keş

4 Aṣl u cinsi anıñ açıḳ başdır
Ḳırşehrinde eski yoldaşdır

5 Kelle kesmiş kelāt cenginde
Gerçi tüy yoḳ çelenginde

6 Başı ṣoy bir şecīʿ-i yek-tādır
Kel ḫoros gibi merd-i heycādır

7 Görse bir yerde ṣınıf evbāşı
Bī-muḥābā olur yigit başı

8 Ḳaṭʿ-ı şaṭrınca gösterüp raġabāt
Nükte-āmīz ider nice kelimāt

9 Ḫizmet itmiş Ayaz Pāşāya
Baş çuḳadār olup o bī-māye

10 Degil idi başında bir ser-mū
Olsa ʿālem keder ile memlū

---

14 M.45a, S.18b

Vardārī Şeyḫ-Zāde ʿAbdu'r-raḥīm Efendiniñ Ḫizmetlerinde Olan Açıḳ Baş Muḥammed Aġanıñ ʿAlā-Rüʾūsu'l-Eşhād Ser-Ḫayl-i Kelān Olduġını Beyān Żımnında Laṭīfe-i Üslūb-ı Nigāşte-i Ṣāḥife-i Ḳırṭāş Olan Meşnevīdir : Meşnevī Der Muṭā[y]ebe-i Keleşānu u Ser-güẕeşt-i İşān S

2 (a) pehlevān : behlevān M / başlı başına : başlu başına M

8 (a) Ḳaṭʿ : Naṭʿ S

9 (a) Ḫizmet : Ḫıdmet S

11 Baḳsa diḳḳatle aña ehl-i naẓar
Bir ser-āmed ḳızıl cibādır der

12 N'ola ᶜayş u ṣafāya itse ḳıyām
Başı ḫoşdur ḳızıl aṭayla müdām

13 Żabṭ-ı tīmār iderse yoḳ elemi
Oldı ser-best çünki baş ḳalemi

14 Varsa ger mülket-i Ḳızılbaşa
Mekr ile kimse çıḳamaz başa

15 Olsa vesvās ᶜaceb mi yoldaşı
Eşḳiyāya budur odabaşı

16 Geşt idüp dehri bī-ser ü bī-pā
Oldı çün el-ġarib ke'l aᶜmā

17 Yaᶜni seyyāḥ olup bu eṣnāda
ᶜĀzim oldı kelekle Baġdāda

18 Kelebek gibi geldi pervāza
Başladı şevḳ ile tek-tāza

19 Oldı bir aᶜmā ile ayaḳdaş
Kel ṭavuḳ kör ḫoros ile yoldaş

20 Oldılar birbiriyle hem-ṣoḥbet
Ḳaṭᶜ-ı rāh itdiler iki nekbet

21 Gāh kör gördügini söylerdi
Gāh kel ser-güẕeştin eylerdi

22 Ḥāṣılı ki güşāde-gāh-ı kelāl
Ülfet itdi ol iki merd-i melāl

23 Vardılar çün behişt-ābāda
Oldı kör dīde-bān ol eṣnāda

---

13 (a) yoḳ : yoḳdur M
15 (a) vesvās : vesvāsı M / (b) odabaşı : oṭabaşı M
18 (b) tek-tāza : tek ü tāza S
23 (b) o : ol M

24 Kel daḫī başı ḳaydına düşdi
Ḳarġaveş ḫalḳ başına üşdi

25 Kimi didi şehrde gel kār it
Kimi didi başın alup çek git

26 Ser-fürū itmedi bu aḳvāle
Ḳā'il olmadı hiçbir ḥāle

27 Başlı başına gezdi bir niçe dem
Kec-küleh bī-ḫodāne vü sersem

28 ʿĀḳıbet başcılıġa itdi ḳıyām
Tüylenüp virdi kendisine niẓām

29 Ḫilḳatinde meger o nā-kāmıñ
Fıṭratında o şaḫṣ-ı bed-nāmıñ

30 Tāze ruyāna meyl olup mużmer
Muġlimāna yazıldı ser-defter

31 Gördi bir serv-i ser-firāzı hemān
Çatdı baş derde gibi ol ḳorṣān

32 Ḫaṭṭ-ber-āverde geldi hem berber
Yolun otı gelin köti derler

33 Dökdi yemm yāre çeşm-i yaşından
Çünki evladı şuyı başından

34 Sünnete baş oldı kūyına vardı
Yārı destārı gibi çoḳ şardı

35 Ḳoydı başın yolına ḫiẓmet ile
İrdi başı göge o rifʿat ile

36 Ṭāṣ-ı ḫurşīd ile olup hem-ser
Ser-bülend oldı ḥāṣılı yekser

37 Līkin Ḥaḳḳ virmesün kele ṭırnaḳ
Bu cihānda başını ḳaşıyacaḳ

---

27 (a) Başlı başına :Başlu başına M
31 (a) hemān : - M / (b) derde : darda S
Yolun :Yoluñ S , gelin :geliñ S
33 (a) yāre : pāre M

38 Her birini nifāḳ idüp yāra
İş başardı firāḳ-ı dildāra

39 İtdi ʿuşşāḳın ol bütün fi'l-ḥāl
Serserī-gerd-i küçe-i iḍlāl

40 Baş açıḳ oldı ʿāşıḳ-ı zārı
Ṣavdı yāriñ başından aġyārı

41 Gördi çün kim bu ġadri ʿāşıḳlar
Cümlesi düşdi iş başa didiler

42 Ḥalḳa-bend-i teşāvür oldı ʿadū
Başı ḳaydı görüldi müy-be-mū

43 İttifāḳ itdi ser-gürūh-ı şaḳa
Sengsār itmege keli maḥżā

44 Buldı ser-ḫānede anı eşrār
Vardı yanına biri serhengdār

45 Evvelā başdan eyledi āzār
Didi kim ṭaşra gel ki ḫaşmıñ var

46 Bir keler ḳuyruġı küçük manṣūr
Seni çalmış didiler ey maġrūr

47 Çün işitdi bunı o bī-pervā
Serine ḥalf idüp didi kellā

48 Nāḫun-ı ġamla başını yoldı
Ḫūn ile iki gözleri ṭoldı

49 Duydı çün başına neler gelecek
Ṭaʿn-ı aʿdā vücūdını dilecek

50 Kelle-köb teʾessüf oldı biraz
Ḳıldı ṣarf-ı nuḳūd-ı kīse-i rāz

---

39 (a) gerd :gezer S
41(a) çün kim : çün M
46 (a) ḳuyruġı : ḳuyrıġı S
49 (a) çün başına : başına çün S
50 (b) rāz : bāz S

51 Dime ben bī-nevā neyi çaldım
Belki bir kimse görmeden aldım

52 Kelle gözci cihānda pek çoḳdur
Ṭutalım ki benim gibi yoḳdur

53 Līk başımda yoḳ benim devlet
Görmüşüm az yaşımda çoḳ miḥnet

54 Yaʿni zift ü saḳız kepek ḳurdı
Ki bu ḳuvvetsiz başım neler gördi

55 Kelle-pūşum ki ḳan çanaġıdır
Serim üsti meges düzaġıdır

56 Gelmedik yoḳ başıma ey yārān
Meger otlar bitürmedi devrān

57 Bī-ser ü bün bu güne ḳāl itdi
Ser-güẕeştiyle mekr ü āl itdi

58 İtdi iġfāl o şaḫṣı bu güftār
Ḳıldı nā-gāh kel ḳarārı firār

59 Düşdi rāh-ı gürīze bī-ser ü pā
Aldı başını ḳaçdı bī-pervā

60 Ser-nüviştinde çünki kilk-i ḳader
Yazdı yüz ġurbet ü hezār sefer

61 N'ola görse o ḥükm-i fermānı
Kelin olmaz başına dermānı

62 Çoḳ zamān böyle seserī gezdi
Ṭatlu cānından uṣanup bezdi

63 Mesḳaṭ-ı reʾsi semtine ol kel
Ricʿat itdi elemle keʾl-evvel

64 Görmedi hiç menāfiʿ-i seferi
Bulmadı ḳıl ḳadar ṣafā eṣeri

---

55 (a) pūş : perş M
60 (a) çünki :çün M
61 (a) ḥükm-i fermānı : ḥükm ü fermānı S / (b) Kelin :Keliñ S
62 (b) bezdi : yazdı M

65 Yilmeden gördi oldı vaḳti telef
Çekdi ḫırḳaya başını çü keşf

66 Ser-be-ser nefᶜ ü żarrın itdi ḥisāb
Tā ki ṣoran kişiye virdi cevāb

67 Ḳaldı yanına yatdığı ṭaşda
Fāᵓiz ancaḳ el elde baş başda

Taḫmīsāt

15

Taḫmīs-i Pervāzī-i Ġazel-i Nābī

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

I

1 Gel ey nesīm-i ṣabā zülf-i yārdan ne ḫaber
2 Belā-yı gerden-i ᶜuşşāḳ-ı zārdan ne ḫaber
3 Sevād-ı nüsḫa-i ᶜömr-i güẕārdan ne ḫaber
4 Nesīm-i kākül-i ᶜanber-niṣārdan ne ḫaber
5 Gelür mi ḳāfile-i müşg-bārdan ne ḫaber

II

1 ᶜAceb ḳalem-rev-i gülzārı itdi mi tesḫīr
2 Raᶜiyyet-i çemeni cümle eyleyüp taḥrīr
3 Ṭaraf ṭaraf çeküp eṭrāfa cüydan zencīr
4 Şükūfezār niẓāmında ḳıldı mı tedbīr
5 ᶜAzīmet-i sipeh-i nev-bahārdan ne ḫaber

III

1 Şemīm-i luṭfuna āmādedir meşāmm-ı ümīd
2 Sebeb nedir ki ẓuhūr itmedi o ᶜīd-i saᶜīd
3 Şikeste künc-i elemde ḳalup ferīd ü vaḥīd
4 Yeter yeter bize bu intiẓār u cevr-i medīd
5 Ne güne cünbüşi var rūzgārdan ne ḫaber

---

65 (a) yilmeden : yilme dek M / oldı : o M / (b) Çekdi ḫırḳaya başını çü keşf : Çekdi başını ḫırḳaya çü keşf S

66 (b) ṣoran :ṣorañ M

Taḫmīsāt : - S

15 M.17a, S. 22b

Taḫmīs-i Pervāzī-i Ġazel-i Nābī : - M

IV

1 Muḳīm-i kūçe-i yār oldı ḫayli demlerdir
2 Esīr-i silsile-i gīsū-yı muᶜanberdir
3 Fütāde-i ser-i gülzār-ı kūy-ı dil-berdir
4 Mülāzım-ı der-i sulṭān-ı bende-perverdir
5 Dil-i belā-keş-i nā-ber-ḳarārdan ne ḫaber

V

1 ᶜAceb ḥuṣūle gelür ḥāli var mıdır Nābī
2 Teveccüh eylemege yoḳ mı ḳuvvet ü tābı
3 Ṣorar mı Nüzheti yād eylemez mi aḥbābı
4 Görür müyüz yine yā Rabb o dürr-i nā-yābı
5 Murād-ı ḫāṭır-ı ümmīdvārdan ne ḫaber

16

Diger Taḫmīs-i Ġazel-i Nābī

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

I

1 Zīr-i fesden neşve-i meyle çıḳup mūlar yine
2 Çākī-i lebden hüveydā oldı yā Hūlar yine
3 Ḳıldı āfāḳı muᶜaṭṭar zülf-i ḫoş-būlar yine
4 Müşg-sāy itdi dimāġ-ı cānı gīsūlar yine
5 Nāfe-rīz oldı o sevdālarla āhūlar yine

II

1 Ser-be-ceyb-i infiᶜāl olmuş o şūḫ-ı ġonca-leb
2 Ġālibā renc-i dil-i cānāneye olduḳ sebeb
3 Ey göñül bilmem netīce ol gül-i bāġ-ı edeb
4 Ḫāᵛhiş-i vuṣlat mı ḥiss itdi telāşımdan ᶜaceb
5 Mevc-ḫīz-i çīn-i nāz olmaḳda ebrūlar yine

III

1 Āh kim oldum dūçār ol māh-ı ruḫsāra bu şeb
2 Āteş-i naḫvetle virmiş kendüye ḫayli taᶜab
3 Āşinālıḳdan biriyle geçmiş ol şūḫ-ı ṭarab
4 Ġamze ḫāmuş-ı teġāfül dīde leb-rīz-i ġazab
5 Ruḫṣat-ı güftār bulmuş gibi bed-gūlar yine

V (4) yine : - M
16 M.17b, S.22b
Diger Taḫmīs-i Ġazel-i Nābī : Taḫmīs M
II (1) şūḫ-ı ġonca-leb : yār-ı ġonca-leb S
III (1) māh-ı ruḫsāra : ᶜālem-ārāya S

IV

1 Ẕevḳ-i meyle ol mehim āġūş-ı şekl-i hālede
2 Başḳa keyfiyyet görüldi bāde-i yek-sālede
3 Rūy-ı dil-ber münʿakis mirʾāt-ı ṣāf-ı jālede
4 Yār meclisde gül-i cām elde bülbül nālede
5 Vaḳtidir mestāne reftār eylesün cūlar yine

V

1 Söyle gel aṣlı nedir ol şemʿ ile germiyyetiñ
2 Her ne deñlü ṣaḳlasañ bī-hūdedir ünsiyyetiñ
3 Nüzhetāsā cümle duyduḳ biz seniñ keyfiyyetiñ
4 Ferş-i rāh olmaḳ gibi bir nev-nihāle niyyetiñ
5 Nābiyā ḥālī degildir bu tekāpūlar yine

17

Diger Taḫmīs-i Ġazel-i Nābī

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

I

1 Bir dil-i āyīne-ṣafvet k'ola ḫoş-ḫūy-ı edeb
2 ʿİllet-i ʿaybı olur zāʾil-i dārū-yı edeb
3 Böyledir ḥāṣıl-ı tedbīr-i suḫan-gūy-ı edeb
4 İtse sencīde kimi ḫaṣlet-i nīgū-yı edeb
5 Refʿ ider ḫākden elbette terāzū-yı edeb

II

1 Ḥālet-efzā-yı çemen ṣoffa-i germiyyet olur
2 Zīb-i ārāyiş-i ser-şīşe-i emniyyet olur
3 Cāy-ı rāḥatkedesi güşe-i ünsiyyet olur
4 Mesnedi zirve-i destār-ı ser-i raġbet olur
5 Sünbül-i ter gibi her kimde ki var būy-ı edeb

V (2) şaḳasañ : ṣaḳlasan M
17 M. 17b, S. 23a
Diger Taḫmīs-i Ġazel-i Nābī : Taḫmīs M
II (2) ārāyiş : dārāyiş M
II (3) rāḥatkedesi : rāḥatkede hemī M
II (5) var : varı S

III

1 Çehre-i lāʾim-i bed-ḫvāhı olup fersūde
2 Pīşgāhında olur cebhe-i düşmen sūde
3 Ḥāsid-i ġam-zede bir ḥarf atamaz bī-hūde
4 Ḥamle-i ṭōb-ı taʿarrużdan olur āsūde
5 Her kim olursa penāh-āver-i bārū-yı edeb
6

IV

1 Cāy-ı reftārı olur bārgeh-i Rabb-i Vedūd
2 Şān-ı ʿālīsine ʿarş itse ʿaceb görme sücūd
3 Ferş-i seccādesi olsa n'ola bu çarḫ-ı kebūd
4 Pīş-i Bārīde olur nāʾil-i iḳbāl-i ḳuʿūd
5 Her kim olmazsa terabbuʿ-dih-i zānū-yı edeb

V

1 Nerm ider gül gibi bī-şübhe dil-i nā-rāmı
2 Çarḫa şeb-nem gibi refʿ itse n'ola nā-kāmı
3 Bī-edeblikle de eflāke çıḳarsa nāmı
4 Her kime olsa mülāḳī şeref-i ikrāmı
5 Ceẕb ider cānibine ḳuvvet-i bāzū-yı edeb

VI

1 Nüzhetā kendüye meftūn ideli aḥbābı
2 Ġarḳa-i baḥr-ı belā itdi dür-i nā-yābı
3 Nīm-bāz eylemesün ḫalḳa ruḫ-ı pür-tābı
4 Pest ider ḥüsnüni güstāḫ-nigāhān Nābī
5 Herkese keşf-i niḳāb eylese bānū-yı edeb

18

Diger Taḫmīs-i Ġazel-i Nābī

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

I

1 Terkīb-i kīmyā-yı feraḥ defterimdedir
2 Şīt-i şafā terennüm-i kilk-i terimdedir
3 Esbāb-ı zevḳ-i bezm-i felek zīverimdedir
4 Mevc-i murād-ı bāde-i cān perverimdedir
5 Ḥarf-i neşāṭ zīr-i leb-i sāġarımdadır

IV (1) Cāy : Çāy M
IV (3) seccadesi : seccāde S / olsa : olursa S
V (3) Bī-edeblikle de : Bī-edeblikde M
18 M.18a, S.23b
Diger Taḫmīs-i Ġazel-i Nābī : Taḫmīs M

II

1 Fetḥ eyledim rumūz-ı muʿammā-yı ādemi
2 Bozdum ṭılısm-ı genc-i ḥafāyā-yı muʿẓamı
3 Gördüm defātir-i ḥikem-i vaż‘-ı aḳdemi
4 Benden ṣoruñ ḥaḳāyıḳ-ı esrār-ı ʿālemi
5 Teʾlīf-i rāz-nāme-i dehr ezberimdedir

III

1 Ḫāṭırda cilveger eṣer-i tövbe-i naṣūḥ
2 Feyż-i Ḫudā iderse n'ola baʿd-ezīn sünūḥ
3 Naẓramdadır medār-ı güşādī-i ḥadd-fütūḥ
4 Āhımdadır kilīd-i ṭılısmāt-ı genc-i rūḥ
5 Āb-ı ḥayāt lücce-i çeşm-i terimdedir

IV

1 Ḍırġām-ı ġāb-ı mīşe-neverd-i ṣalābetim
2 ʿUḳḳāb-ı saḫt-ı pençe-i evc-i mehābetim
3 Şeh-bāz-ı ṭuʿme-ḫʷār-ı çemenzār-ı ṣavletim
4 Bāz-ı şikār-gīr-i çerāgāh-ı himmetim
5 Kām-ı dü-kevn cünbüş-i bāl ü perimdedir

V

1 Ṣaḥnında nīlüfer gibidir mihr-i tābnāk
2 Pervīn olur çü ḫūşe-i nev-reste şāḫnāk
3 Nüzhet ṣabāsı neşr ider āfāḳa müşg-pāk
4 Nābī ider şükūfeleri dehri ʿıṭrnāk
5 Bāġ-ı behişt ḫāṭır-ı nāzik-terimdedir

19

Taḫmīs-i Pervāzī-i Ġazel-i Ṣabrī

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

I

1 Mümkin mi cām-ı ʿaşḳ ile mestāne olmayam
2 Laʿliñ görem de māʾil-i peymāne olmayam

II (2) ḥikem-i vaż‘-ı akdemi : ḥikem ü menʿ-i aḳdemi M
III (3) Naẓramdadır : Fıṭramdadır S
IV (3) Şeh-bāz : Şeh-bār S / ṭuʿme ḫʷār : ṭuʿme-ḫār M
IV (5) dü : - M / bāl ü per : bāl-i per M
V (2) çü : - M
19 M.18b, S.24a
Taḫmīs-i Pervāzī-i Ġazel-i Ṣabrī :Taḫmīs M
I (2) görem de : görüp de S

3 Ādem olam da ʿāşıḳ-ı cānāne olmayam
4 Mecnūn miṡāl bāʿiş-i efsāne olmayam
5 Ḳābil midir görem seni dīvāne olmayam

II

1 Lāyıḳ mı devr-i gül ola mey içmeyem müdām
2 Dil-berle ṣaḥn-ı gülşene hiç ḳılmayam ḫirām
3 Mümkin midir mütabaʿat-ı zühd ü aḳl-ı ḫām
4 Ḳāʾil midir bu ẓulme ʿaceb ol şeh-i be-nām
5 ʿĀşıḳ olam da sākin-i mey-ḫāne olmayam

III

1 Bir şemʿ-i dil-fürūz-ı melāḥat mı var ki ben
2 ʿAşḳ ile olmayam geceler zīb-i encümen
3 Mānende-i fitīle olursa yine beden
4 Ayā cihānda var mı buna iʿtimād iden
5 Yanup yaḳılmayam aña pervāne olmayam

IV

1 ʿAḳl ile āşinālığı fekk itmek isterim
2 Nāmem nigīn-i ʿaşḳıña ḥakk itmek isterim
3 Zerdī-i rūya ḫālī meḥekk itmek isterim
4 Āhım belā-yı çarḫ-ı felek itmek isterim
5 Ḳaṣdım budur ki ʿaşḳ ile bīgāne olmayam

V

1 Ṣabrī gibi revā mı geçem nūş-ı bādeden
2 Peymāne-i şarāb u ruḫ-ı tābdādeden
3 Semt-i ḍalale mi düşeyim rāh-ı cāddeden
4 Nüzhet sezā mı ʿişmetim ol rūḥ-ı sādeden
5 Şāʿir olam da nāzik ü rindān olmayam

I (3) ʿāşıḳ : - M
I (5) ḳābil : - M
II (3) zühd ü aḳl-ı ḫām : zühd ü aḳl u ḫām M
III (2) geceler : giceler S
III (5) yaḳılmayam : yaḳılmayup S
V (4) rūḥ : rūy S

20

Taḫmīs-i Pervāzī-i Ġazel-i Nā'ilī

Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fa'ūlün

I

1 Ne pīş ü ne kem 'ālemi yeksān bilürüz biz
2 Māh-ı nevi bir mihr-i dıraḫşan bilürüz biz
3 Bülbüllerini gül gibi ḫandān bilürüz biz
4 Dest-i żu'afāyı yed-i fermān bilürüz biz
5 Her gördügimüz mūr-ı Süleymān bilürüz biz

II

1 Reşk-āver-i ebrū-yı kemāndār-ı bütānız
2 Ġayret-keş-i çeşmān-ı ciger-ḫ'vār-ı bütānız
3 Dil-ḫasteleriz 'aşḳ ile bīmār-ı bütānız
4 Biz āciz-i ser-pençe-i āzār-ı bütānız
5 Ne ḳuvvet-i bāzū ne Nerīmān bilürüz biz

III

1 Hem-dem bize bir yār-ı sebük-rūḥdur el-ḥaḳḳ
2 Destinde ṭuta gül gibi bir cām-ı mürevvaḳ
3 Ālüfteleriz bizlere cānā budur elyaḳ
4 Bīgāneye başdırmasaḳ ayaḳ n'ola muṭlaḳ
5 Aġyār-ı tenük-ẓarfı girān-cān bilürüz biz

IV

1 Sensin bize muḫliş yine gird-āb-ı fenādan
2 Ḳurtar bizi luṭf ile bu gird-āb-ı belādan
3 Dermānde iken ḍarbet-i emvāc-ı 'anādan
4 Ser-keş degilüz birine teslīm ü rıżādan
5 Ne zevraḳ u ne Nūḥ u ne ṭūfān bilürüz biz

V

1 Yoḳ Nā'ilīyā şübhemiz encām-ı verāda
2 Mir'āt-ı dü-rengī-i ṣabāh ile mesāda
3 Baḳsaḳ yine bu āyīne-i kevn ü fesāda
4 Nüzhet gibi fānūs-ı şuverkār-ı fenāda
5 Bu gerdiş-i eflāki de ḥayrān bilürüz biz

---

20 M.19a, S. 25a
Taḫmīs-i Pervāzī-i Ġazel-i Nā'ilī : Taḫmīs M
I (3) Bülbüllerini gül gibi ḫandān bilürüz biz : Bülbülleri cümle gül-i ḫandān bilürüz biz S
II (2) ciger-ḫ'vār : ciger-ḫār M
II (3) bīmār : bīmā S
V (2) Mir'āt-ı dü-rengī : Mir'āt-ı derūnuñ S

21

Taḫmīs-i Ġazel-i Faṣīḥ

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

I

1 Ḥasret-i yār ile dilden āh u firḳatdir gelen
2 Tāze-dāġ-ı sīneden ḫūn u cerāḥatdır gelen
3 ʿĀşıḳ-ı şūrīdeden dāʾim ḳabāḥatdir gelen
4 Çeşmesār-ı dīdeden ḫūn-āb-ı ḥasretdir gelen
5 Müye ṣanmañ sīneden ḥāşā ki miḥnetdir gelen

II

1 Eyleyüp bī-hūde ʿarż-ı mevce-i çīn-i cebīn
2 Çekme zaḥmet itme iẓhār-ı ġazab ey nāzenīn
3 Bāʿiṯ-i tebrīd olur ẓannıyla rūz u şeb hemīn
4 Her ne deñlü itseñ irsāl-i peyām-ı ḫışm u kīn
5 Senden ey meh-rū bize mihr ü muḥabbetdir gelen

III

1 Dāġdār-ı noḳṭa-i ḫāl-i ʿiẕār-ı āl kim
2 Güyveş bir ʿāşıḳ-ı ser-geşte-i pā-māl kim
3 Cān ile dil-beste-i gīsū-yı ferruḫ-fāl kim
4 Rāh-ı ʿaşḳıñda bürehne-pā vü ser-ebdāl kim
5 Dest-i aʿdādan baña seng-i melāmetdir gelen

IV

1 Ey göñül sūzān olup āh-ı seḥer āmāde it
2 Vaḳt-i şādīdir fişeng-i pür-şerer āmāde it
3 Pāre-i dilden kebāb-ı mā-ḥażar āmāde it
4 Pāyine īṯār içün ḫūn-ı ciger āmāde it
5 Ḥāżır ol ey çeşm-i ter ol serv-i ḳāmetdir gelen

V

1 Terk-i efkār eyle olma Nüzhetā ḫāṭır-cerīḥ
2 Ṣabrda mevcūddur ḫāṣıyyet-i nuṭḳ-ı Mesīḥ
3 Cevrin efzūn itse de hem-vāre ol şūḫ-ı melīḥ

---

21 M.19a, S. 25b
Taḫmīs-i Ġazel-i Faṣīḥ: Taḫmīs M
I (2) ḫūn u cerāḥatdır : ḫūn-ı cerāḥatdır S
I (5) ṣanmañ : ṣanma S / ḥāşā ki : ḫāşāle S
II (3) rūz u şeb : rūz-ı şeb S
III (3) bürehne-pā vü ser-ebdāl : bürehne-pād ser-ebdāl M
IV (5) ey- :- M
V (1) olma : - M

4 Keştī-i dil ġarḳagāh-ı ġuṣṣadan ḳalmaz Faṣīḥ
5 Vakt-i bād-ı şurṭa-engīz-i selāmetdir gelen

22

Diger Taḫmīs-i Ġazel-i Ṣabrī

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

I

1 Der-āġūş-ı viṣāle bir şeh-i 'ālī-cenāb aldım
2 Yine bāzār-ı sulṭānīde ẕevḳ-i bī-ḥisāb aldım
3 Olup bīdār-ı baḫtım yār-ı çeşm-i nīm-ḫ'āb aldım
4 Yine bir şūḫı ḳaldırdım ele cām-ı şarāb aldım
5 Felek germ olmaġı seyr eylesün kim āfitāb aldım

II

1 Zihī bir lu'b ile iġfāl idüp ol ṭıfl-ı ḫod-rāyı
2 Kebūterdir diyü virdim dil-i şeydā vü rüsvāyı
3 N'olayım dökdüm ise naḳd-i eşk-i çeşm-i bīnāyı
4 Düşürdüm şaydgāh-ı dāma bir şeh-bāz-ı zībāyı
5 Şikārım pençe-i himmetle mānend-i 'uḳāb aldım

III

1 Bulup tenhāca yārı ṣubḥ-dem künc-i selāmetde
2 Neşāṭ-ārālıḳ itdim şevḳe geldim vaḳt-i vuṣlatda
3 'Arūsāsā hemān ol ḥaclegāh-ı ẕevḳ u ḥāletde
4 Alup ser-pūşını cām-ı şarābın bezm-i 'işretde
5 Cemāl-i dil-fürūz-ı duḫter-i rezden niḳāb aldım

IV

1 Lehīb-i kül-henāsā nār-ı firḳat şu'le-pāş oldı
2 Ḥarāret-dīde vü leb-teşne oldum peykerim şoldı

---

22 M. 19 b, S. 24 a
Diger Taḫmīs-i Ġazel-i Ṣabrī : Taḫmīs M
I (5) kim :ki M
II (1) Zihī bir lu'b ile : Kemāl-i lu'b ile S
II (2) dil-i şeydā : dil ü şeydā S
II (3) dökdüm :dökerim M
II (4) şaydgāh : şadgāh M
III (4) şarābın : şarābıñ S
IV (1) gül-ḫen : gülşen M / şu'le-pāş : şu'le-bāş M
IV (2) Ḥarāret-dīde vü leb-teşne oldum peykerim şoldı : Ḥarāretler virüp leb-teşne olduḳ çehreler şoldı S

3 Ṣusuzluḳdan helāk olmuş iken tāze cān buldı
4 Zülāl-i laʿl-i dildārı görünce gözlerim ṭoldı
5 Ṣafā ser-çeşmesinden ṣan bir iki kāse āb aldım

V

1 Beni bī-ṣabr idüp Nüzhet-miṣāli ol perī-peyker
2 Egerçi ʿaḳlım aldı söylemez ġāyetle nāz eyler
3 Velīkin ṣoñra ṭuydum maḳṣādı bir nükte-i āḫer
4 Niyāz-ı ʿāşıḳ istermiş meger açılmaġa dil-ber
5 O şūḫuñ yalvarup Ṣabrī dehānından cevāb aldım
6

23

Taḫmīs-i Ġazel-i Vehbī

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

I

1 Şāʿir hemīşe vaṣf idecek ḥüsn ü ān arar
2 Aḥbābına hediyye içün armaġan arar
3 Deryā-miṣāl cūşişe bādī zamān arar
4 Sevdāger-i ḫayāl ki dil-keş mekān arar
5 Neşr-i metāʿ-ı naẓm idecek bir dükān arar

II

1 Mey-ḫāne zevkin eyledi efzūn ṣadā-yı ney
2 Reşk-āver oldı bezmimize ʿayş u nūş-ı key
3 Seyr it ṣafāyı sen de gelüp ey ḫuıceste-pey
4 Dīvān elinde ʿaynek-i cām ile pīr-i mey
5 Evṣāf-ı Cemde bir ġazel-i dil-sitān arar

III

1 Dökdüm egerçi ḫāke sirişki dür- i teri
2 İtdim telef ḫazīne-i ṭabʿ-ı hünerveri
3 Nādān imiş benim gibi gör sen de ey perī
4 Bilmezlik ile żāyiʿ itdim niçe gevheri
5 Şemʿ-i ḳamerle ṣoñra yine āsumān arar

V (1) miṣāli :miṣāl M
V (3) ṭuydum : duydum S
V (4) Niyāz-ı ʿāşıḳ : Niyāzı ʿāşıḳı M
V (5) şūḫuñ : şūḫun M
23 M. 20a, S. 24b
Taḫmīs-i Ġazel-i Vehbī : Taḫmīs M
I (1) ḥüsn ü ān : ḥüsndan M
II (2) elinde : elde M / Mısraʿın vezni bozuk.
III (1) ḫāke : ḫāk M

IV

1 Göstermez oldı ʿāşıḳa ol māḥ-rūy-ı dil
2 Ẓālim teraḥḥum eyleyüp itmez refū-yı dil
3 İtdi sipāh-ı çāpük-i fitne ġuluvv-i dil
4 Eyler ḫayāl-i çeşm-i bütān cüst-cüy-ı dil
5 Cāsūs-ı reh-zenān eşer-i kārvān arar

V

1 Gülşenden itdi bād-ı ṣabā şevḳle güẕer
2 Virdi ḳudūm ḫᵛāce-i nev-rūzdan ḫaber
3 Gümrükci gibi eyledi çarḫa neşāṭ eşer
4 Her ṣubḥ mihr-i jāle-rübā gülleri açar
5 Güyā metāʿ-ı ḳāfile-i dīdebān arar

VI

1 Nālendedir ḳudūmüñ ile nāy-ı ġam-güsil
2 ʿUşşāḳ-ı dāġdārıñı ey ġonca sen de bil
3 Ürkütme ḫāṭırım bu cefādan yeter kesil
4 Āvāredir hevā-yı nihāl-i ḳadiñle dil
5 Elbetde mürġ kendüye bir āşiyān arar

VII

1 Nüzhet sipihr-i kec-menişe eyleme dilek
2 Cism-i nizārı cevrine itme ṣaḳın miḥekk
3 Gerçek bu ser-fürūyı saña itmemek gerek
4 Bī-hūde ḳadd-ḫamīde degil Vehbiyā felek
5 Erbāb-ı ṭabʿa atmaġa seng-i girān arar

V (5) ḳāfile : ḳāḳule M
VI (2) dāġdārıñı : dāġdārı key M
VI (3) yeter :tez M
VI (5) elbetde :elbette M

24

Taḫmīs-i Ġazel-i DefterdārḤalīmī Muṣṭafa Efendi

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

I

1 Gerçi o şūḫ-ı ṭıfl-reviş nev-resīsidir
2 Miʿmār-ı luṭfı līk ḳulūbuñ esīsidir
3 Māh-ı rūḫunda ḫaṭṭ-ı degil hālesīsidir
4 Ol yār-ı mihribānı gören dir Mesīsīdir
5 Ḳāmet yerinde ince miyān Çerkesīsidir

II

1 Baḫt-ı müsāʿid ile bulursañ da şerveti
2 Fehm it nihayetinde yine devletiñ letī
3 Aldanma vaṣfına saña ger virse fırṣatı
4 Çarḫıñ bu güne devr iderek ḥüsn-i ruḫṣatı
5 Naḳş-ı digerle başḳaca dek ü desīsidir

III

1 Maḳṣūduñ ise pür-güher itmek ṣadeffiñi
2 Żabṭ it ḥisāb-ı sūd u ziyān-ı teleffiñi
3 Ol çengī tāzesine güşād itme deffiñi
4 Kālā-yı vaṣla gel ṣaḳınup açma keffiñī
5 Virmez zekāt-ı ḥüsnüni şūḫuñ ḫasīsidir

IV

1 Kālā-yı al-reng-i şafaḳ girse destine
2 Ḳaṭʿ it libāsın ol büt-i meh-rūyuñ egnine
3 Ḥüsn ü ḳabāsı yaḳışa tā biribirine
4 Her gül-ʿiẕāra zīnet ü zībi viren yine
5 Çarḫ-ı kühende aḳmīşeniñ aṭlasīsidir

V

1 Güftār-ı ṣıdk u vaż-ʿ ḫulūṣ-ı şafā-medār
2 Erbābını saʿādet ile ḳıldı kāmkār

---

24 M. 20b, S. 21b
Taḫmīs-i Ġazel-i Defterdār Ḥalīmī Muṣṭafa Efendi : Taḫmīs M
I (1) ṭıfl-reviş : ṭıfl-ı rūşen M
II (2) ḳulūbuñ : ḳulūbun M
I (3) degi hālesīsidir : - (zayi) M
I (4) yār-ı mihrbān : pare mihrbāñ M
II (2) Fehm it : Fehm S
II (4) ḥüsn-i ruḫṣatı : ḥüsn ü ruḫṣatı S
III (1) ṣadeffiñi :ṣarrafıñı M
III (2) teleffiñi : tenfiñi M

3 Ṭuymuş bu remzi Nüzhet o maḥbub-ı nāmdār
4 Vaʿde vefāya ṭālib imiş ey Ḥalīmī yār
5 Memdūḥ ılanda ḳavl ile ʿahdiñ resīsidir

25

Defterdār-ı sābıḳ Ḥalīm Efendiniñ bu ġazel-i diger-günesi üstādımız ʿAbdu'llah Teslīm Efendi yediyle gelüp taḫmīsine terġīb ü taḥrīṣ buyurmalarıyla baʿde't-tanẓīm irsāl olunan teẕkire-i muḥabbet-i müẕekkereniñ ṣüretidir. Erbāb-ı dāniş, üstad-ı serbülendī faẓīletlü Teslīm Efendi baʿde't-taḥiyyet ve't-teslīm inhā olunur ki cenāb-ı defterī ḥażretleriniñ ḳalem-i maʿārif-raḳamlarından çekīde-i ser-levḥa-i belāġat penç-beyt bu ġazel-i bī-bedel-i pür ṣanʿat ki fi'l-ḥaḳīḳa niçe efgen-i girībān-ı şāḥib-i ḫamse der-i taḫmīs içün siz üstād-ı beşer ṭarafından ḥavāle-i ʿuhde-i nāṭıḳa-i ʿadīmü'l-istiṭāʿa buyurulmuşdı. Her-çend mürġ-i İbnü'l-ceyyiz nīstem müfādī zebān-ı ḥāl-i bī-meʾālden āvāze-endāz ḳubbe-i ʿacz ü iʿtirāf iken yine emrüñüze imtiṣālen destgāh-ı endīşede mākū-yı ḳalem-i ʿacz-i tevʾem ile tensīc olunan çendīn ḳumāş-ı maṣārīʿ-i bedīʿu'n-nuḳūş ile ġazel ẕāt-ı müşārün ileyhe melfūf u maṭvī olunup firistāde-i nādī-i saʿādet-i mebādīleri ḳılınmışdır.

Hiye bintü leyletin ve ebūhā ʿöẕrhā
Curʿa-nüş-ı ḳadeḥ feyż-i muḥabbet Nüzhet

26

Taḫmīs-i Ġazel-i Rāġıb Pāşā

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

I

1 Şanma meydān-ı melāḥatda o mehveş başılur
2 Eylese belki iʿānet mey-i bī-ġış başılur
3 Ne ḳadar rind ise de duḫt-i reze eş başılur

V (2) Erbābını : Erbabı M
V (3) Ṭuymuş : Duymuş S
V (4) yār : rüzgar S
25 M. 21a, S. 22a
Benim faẓīletlü, ẕarāfetlü üstād-ı ʿazīzim Teslīm Efendi ḥażretleri ḥālā vāşıṭatü'l-ʿaḳid bāzū-yı hüner vey dü-şāḥu'ş-ṣadr-ı şāhid-i maʿārif- pür vey yegāne-i dehr cenāb-ı defterī ḥażretleriniñ ḳalem-i ḥikmet-raḳamlarından çekīde-i ser-levḥa-i belāġat olan penç-beyt bu ġazel-i bī-bedel-i müsteṣnā ki fi'l-ḥaḳīḳa niçe efgen-i girībān her şāḥib-i ḫamsedir. Dünki gün taḫmīs olunmak içün ṭaraf-ı şerīfiñizden ḥavāle-i ʿuhde-i nāṭıḳa-i maḫlaṣ buyurulmuş idi. Her çend-i mürġ-īn encīr nīstem müfādī zebān-ı ḥālimden ṭanṭana-endāz-ı ḳubbe-i iştihār iken yine emriñize imtiṣālen destgāh-ı endīşede makū-yı ḳalem-i ʿacz-i tevʾem ile tensīc olunan çendīn ḳumāş-ı maṣārīʿ-i bedīʿu'n-nuḳūş ile ġazel-i ḥażret-i müşārün ileyh melfūf u maṭvī olunup firistādī nādī-i saʿādet-maṣīri ḳılındı.

Hiye bintü leyletin ve ebūhā ʿöẕrhā
Curʿa-nüş-ı ḳadeḥ feyż-i muḥabbet Nüzhet (S)

26 M. 21a, S. 26a
Taḫmīs-i Ġazel-i Rāġıb Pāşa : Taḫmīs M

4 Āb-ı bī-neşve ile şuʿle-i āteş başılur
5 Tāb-ı meyle ne ḳadar āfet-i ser-keş başılur

II

1 Kec-meniş kim ola ẕātında da nevʿan ḫisset
2 Kefş-i idbāra olur naʿlçe-i bī-ḥürmet
3 İtse de ferve-i semmūr ile ʿarż-ı ḳāmet
4 Pest fıṭratlara zīnetle gelür mi rifʿat
5 Olsa her ṭarz ile ḳālīçe münaḳḳaş başılur

III

1 Ḳaddi bir mıṣraʿ-ı berceste-i eşʿār-ı kemāl
2 Beyt-i ebrūdaki maʿnā da bu daʿvāmıza dāll
3 Baʿd-ezīn eyleyemem baḥs ile ḥall-i eşkāl
4 Nefy ü iṣbāt feminde müteḫālif aḳvāl
5 Mühr-i endīşe bu maḥżarda müşevveş başılur

IV

1 Görinen reng-i tebāyün dime mirʾātıñdır
2 Levḥ-i esmādaki eşkāl ü ṣuver ẕātıñdır
3 ʿAmr u zeydiñ cedeli cümle ḥudūṯātıñdır
4 Bu fürūʿāt-ı teḫālüf ki şīve-i ناتكدر
5 Aṣla ʿavdetde bu ġavġā bu keş-ā-keş başılur

V

1 Ola çün kīse tehī dest-i taṣarruf ḳāṣır
2 Künc-i peyġūle-i miḥnetde belādır ḥāżır
3 Çāre vardır bu küdūrāta be-ḳavl-i şāʿir
4 Giryedir māye-i teskīn-i ġubār-ı ḫāṭır
5 Gerü çıḳsa felege nāzil olur reşş başılur

VI

1 Şaḳḳ-ı ḫāmem olalı ṣubḥ u aḫīr-i ġālib
2 Çāk çāk itdi girībānını rūḥ-ı Ṭālib
3 Ḳaldı Nüzhet gibi ḥayretde ʿademde Ṣāʾib
4 Şeş-per-i ṭabʿ ile açdım nev-zemīni Rāġıb
5 Ḳālıb-ı dil-keşe ancaḳ bu edā şeş başılur

I (4) neşve : neşv M
II (2) vezin bozuk
III (2) Beyt : Saṭr S
III (3) ḥall-i eşkāl : ḥall ü eşkāl S
V (1) Ola : Olsa S
VI (1) ṣubḥ : - M / ṣubḥ u aḫīr : ṣubḥu aḫīr S

27

Taḫmīs-i Pervāzī-i Ġazel-i Refīᶜ

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

I

1 Oldı dil ṣad-pāre cevr-i yārdan şimdengerü
2 Geçmişim nāmūs u neng ü ᶜārda şimdengerü
3 Farḳ olunmam ṣūret-i dīvārdan şimdengerü
4 Olmazam rū-der-ḳafā āzārdan şimdengerü
5 Yüz çevirmem ġamze-i ḫun-ḫᵛārdan şimdengerü

II

1 Āh-ı serdim itdi efsürde o naḫl-i nāzı āh
2 Gör ne ẓulm itdi baña bi'llāh bu dūd-ı siyah
3 Bāġbāna oldı aḥvāl-i dil-i zārım tebāh
4 Bi'ż-żarūrī oldı kūteh dest-i çīn-i nigāh
5 Nāḫun-i ümmīdi kesdim yārdan şimdengerü

III

1 Bāde-i laᶜliñ beni sāḳī nigūnsār eyledi
2 Ṣıḳlet-i şerm ü ḫacāletden sebük-bar eyledi
3 Neşve-i çeşm-i siyāhıñdan ḫaberdār eyledi
4 Ḥaḳḳ bu kim müstaġnī-i ṣahbā-yı ḫummār eyledi
5 Fāriġ oldum sāġar-ı ser-şārdan şimdengerü

IV

1 Zeyl-i nuṣḥıñ zāhidā çirk-āb-ālūd-ı riyā
2 Ḫırḳa-i āçīde dūzuñ tārıdır pūd-ı riyā
3 Sürme-i çeşm-i ġalaṭ-bīniñde var dūd-ı riyā
4 Ser-be-ser destār u cebbeñ ḫāk-fersūd-ı riyā
5 Cāme-şū ol āb-ı istiġfārdan şimdengerü

V

1 Ḫāṭır-ı ᶜuşşāḳı itdi gerd-i ḫaṭṭ muġberr Refīᶜ
2 Perde-i astārı ḳıldı cāyına dil-ber Refīᶜ
3 Münkesif oldı güneş gibi ruḫ-ı enver Refīᶜ
4 Nüzhetāsā ḫākden ol sen daḫī berter Refīᶜ
5 Dāmen-efşān ol yeter dildārdan şimdengerü

---

27 M.21b, S. 25b
Taḫmīs-i Pervāzī-i Ġazel-i Refīᶜ : Taḫmīs M
II (5) kesdim :keserim M
III (1) nigūnsār : nigūfsār M
III(3) Neşve : Neşᵉe S / siyāhıñdan :siyāhından S
IV (4) Ser-be-ser : Ser-i ser M
V (1) gerd :geru M

VI

1 El-ḥased ṣad el-ḥased fennī-i pākīze edā
2 Niçe demdir olmuş iken güşe-gīr-i inzivā
3 Vech-i dil-berden olup ḫaṭṭ-ı muʿanber rū-nüma
4 ʿĀdet ü resm-i ḳadīmi çünki itdi iḳtiżā
5 Aldı yārı ḫaṭṭ ile aġyārdan şimdengerü

28

Taḫmīs-i Ġazel-i Bī-bedel-i Rifʿat Aḥmed Beg Efendi Muḥāsib-i Ḳalem-i Ḥaremeynü'ş- Şerīfeyn

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

I

1 Dil-i ṣāfīye efkār-ı ḫaṭ-ı şekker-lebān düşdi
2 O mirʾāta ʿukūs-i ṭūṭiyān-ı pür-feşān düşdi
3 Nuḳūş-ı ḳurʿa bir vefḳ-i merām-ı dōstān düşdi
4 Yine āġūş-ı kāma bir sehī-ḳadd nev-civān düşdi
5 Gözümden şīve-i reftār-ı serv-i dilsitān düşdi

II

1 O şūḫuñ ārzū-yı ṭurre-i ḫāṭır-güşāsiyle
2 Muʿanber ḫaṭṭ-ı püşt-i ġonca-i laʿli şafāsıyla
3 Nesīm-i ʿıṭr-baḫş-ı kākül-i pīçiş-nümāsiyle
4 Şemīm-i zülf-i müşgīn-tār-ı pür- çīni hevāsıyla
5 Olup dil-ḫūn-ı nāf-ı nefḫa-rīz-i āhuvān düşdi

III

1 Sihām-ı ġamze-i cānāneye ḳıldım hedef cānım
2 Muḥabbetde olup menzil diken ṭaş merd-i meydānım
3 Ben ol āyīne-rūya dīde-dūzum mest ü ḥayrānım
4 Çün oldı ḫāk-pāyı sürme-i aḥdāḳ-ı çeşmānım
5 Sirişkāsā gözümden şimdi kuḥl-i Iṣfahān düşdi

VI (1) fennī : fetī M

28 M. 22a, S. 21a

Taḫmīs-i Ġazel-i Bī-bedel-i Rifʿat Aḥmed Beg Efendi Muḥāsib-i Ḳalem-i Ḥaremeynü'ş- Şerīfeyn : Ġazel-i Bī-bedel-i Rifʿat Aḥmed Beg Efendi Muḥāsib-i Ḳalem-i Muḥāsebe-i Ḥaremeyn-i Şerīfeyn M

I (3) dostān : düşnān M

III (3) dīde-dūzum : didim dūzum S

III (4) ḫāk-pāyı : ḫāk-pāy M / aḥdāḳ : aṣdāf M

III (5) gözümden : gözünden S

IV

1 Füvāḳa mübtelā oldı ṣurāḥī reşk-i ḥasretden
2 Açıḳ ḳaldı dehānı cām-ı ʿayşın farṭ-ı ḥayretden
3 Bozuldı devr-i meclis sāḳıṭ oldı çeşm-i raġbetden
4 Leb-i laʿl ile ḳaldı bāde-i gül-reng ülfetden
5 Şikest-i tövbe-i meyden miyān-ı bezme ḳan düşdi

V

1 Gelür güftāra sürme būs idüp çeşm-i suḫan-gūsın
2 Olur ḫāmūş bülbül seyr idince laʿl-i gül-būsın
3 Çeküp ḫançer nigāhı gösterince zōr-bāzūsın
4 İdince ġamzesi der-dest-i ʿişve tīġ-ı ebrūsın
5 Kef-i Behrāmdan şemşīr-i tīz-i bī-amān düşdi

VI

1 Nevāziş eyledikce ol şehiñ zülf-i siyeh-tārın
2 Alınca dest-i şevḳe gīsuvān-ı ʿanber-āşārın
3 Çözünce tügmesin öpdükçe ol laʿl-i şeker-barın
4 Sitārem yār olup būs eyledikce ḫāl-i ruḫsārın
5 Felekde aḫter-i bed-baḫt-ı düşmen nāgehān düşdi

VII

1 Olup maġlūb-ı firḳat ḫāṭır-ı bī-ṣabr u sāmānım
2 Hevā-yı zülf ile bī-tāb iken ḥāl-i perīşānım
3 Biḥamdli'llāh ḥuṣūle geldi maḳṣud-ı dil ü cānım
4 Nühüfte ḳalmadı mānend-i ġonca rāz-ı pinhānım
5 Hele ʿarż-ı merāma ol güle ruḫṣat nihān düşdi

VIII

1 Miṣāl-i ḫāme Nüzhet başla vaṣf-ı ḳadd-i taḳrīre
2 Hemān çek mıṣraʿ-ı bercesteāsā ḳayd-ı taḥrīre
3 N'ola meşk eylesek bir tāze şiʿr-i pāk-taʿbīre
4 ʿAceb mi Rifʿatā ḫᵛāhişger olsa cümle tanẓīre
5 Bu zībā nev-zemīne meyl-i ṭabʿ-ı şāʿirān düşdi

IV (2) ʿayşın : ʿayşıñ S
V (4) der-dest : دروست M
VI (1) eyledikce : eyledik de S / siyeh-tārın : siyeh-şārın M
VI (3) tügmesin : tügmelerin S
VII (3) Biḥamdli'llāh : - M

29

Baḥr-ı maʿārif-mevcā mīzān-ı hüner-sencā nigāşte-i ḳalem-i ḥikmet-i raḳamları olan ġazel-i bī-bedel ki her ḥarf-i mücevheri ẓarf-ı keffe-i terāzū-yı naẓar-ı iʿtibārda müsāvī-i dürr-i şāhvār ve muvāzen-i laʿl-i ābdār olmaġla engüşt-i iştihāra faşş-ı nigīn olsa sezādır. Ve her mıṣraʿ-ı rengīn-i ḥikmet-ḳarīni kenāre-i aḥdāḳ-ı ḥaḳāyıḳ-bīnine cānişīn-i şufūf-ı müjgān olsa revādır. Ḥaḳḳu'l-inṣāf el-inṣāf bu maʿḳūle eczā-yı behcet-fezādan müʾellef ü mürekkeb ġazel-i bī-naẓīre benim gibi zād-ı maʿnādan tehī-enbān olan şāʿir-i bī-māye vü tācir-i endek ser-māye tanẓīr ḳaşdıyla vādī-i muḥāle üftāde olmaḳ beyāban-ı merg-i nā-kāmī olmaḳdan ġayrı netīcesi olmamaġla her bir beyt-i dil-güşāsında olan mefhum-ı behcet -rüsūmın medār-ı iʿānetiyle kesb-i liyāḳat-i tanẓīm-i ser-rişтesine temessük birle semt-i taḫmīse düşmek ḥareket-i pesendīde vü leṭāʾifü'l-ḥayl ḳabīlinden olmaġla maṣārīʿ-i şelāşe inżimāmıyla her beytini reşk-i pençe-i keffü'l-ḫadīb idüp çehre-i bī-behre-i ḫuşemāya maʿnāda ḥavāle-i sīlī-i terbişyet olunmuşdur. Cenāb-ı Ḫāliḳu'l-cinn ve'l-beşer her ḥarfine beşer żamm ile naḳdīne-i sāl-i rāḥat-meʾāl ʿömr ü devletlerin müsāvī-i yekūn-ı aʿdād-ı merḳūme eyleye.Āmīn

Dāʿī-i devlet-i Rifʿat Nüzhet

30

Enderūn-ı Hümāyūn Aġalarından Vezīr-i Aʿẓam Esbaḳ ʿOşmān Pāşānıñ Oġlı Ḳapūdān-ı Sābıḳ Merḥūm Aḥmed Pāşānıñ Necl-i Necībleri Nāşid İbrāhīm Beg Efendiniñ Ġazel-i Bī-Bedeline Olan Taḫmīs-i Maḫlaṣ-ı Ḳalīlü'l-Biżāʿa Vü ʿAdīmü'l-İstiṭāʿadır

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

I

1 Ḳıldı gül-ḳand-i lebiñ iẓhār-ı zehr-āb-ı ʿitāb

---

29 M. 22b, S. 21b
mīzān : mīrān M
mücevher. :mücevher S
ẓarf : ẓarfı M
aḥdāḳ : aṣdāf M
Ḥaḳḳ-el-inṣāf el-inṣāf : Ḥaḳḳ-el-inṣāf S
müʾellef :mūlef M
üftāde olmaḳ :düşmek S
olmamaġla : olmaġla M
olan :- M
behcet : behceb M
şelāşe : şeleşe M
beytini : beyt M
sāl-i rāḥat-meʾāl : sāʾil S
Dāʿī-i devlet-i Rifʿat Nüzhet : - S
30 M. 23a, S 20a
Enderūn-ı Hümāyūn Aġalarından Vezīr-i Aʿẓam Esbaḳ ʿOşmān Pāşānıñ Oġlı Ḳapūdān-ı Sābıḳ Merḥūm Aḥmed Pāşānıñ Necl-i Necībleri Nāşid İbrāhīm Beg Efendiniñ Ġazel-i Bī-Bedeline Olan Taḫmīs-i Maḫlaṣ-ı Ḳalīlü'l-Biżāʿa Vü ʿAdīmü'l-İstiṭāʿadır : Enderūn-ı Hümāyūnda ʿOşmān Pāşā-zāde Aḥmed Pāşānın Necl-i Necībi Nāşid İbrāhīm Beg Efendiniñ Ġazel-i Bī-Bedelini Taḫmīsdir S

2 Āteş-i yāḳūtdan laḫt-ı ciger oldı kebāb
3 Siḥr ile ażdādı çün cemᶜ itmege var sende tāb
4 Dilde fikr-i ᶜārżıñ laᶜlinde dil ārām-yāb
5 Ābda āteş-fürūzān mevc-zen-i āteşde āb

II

1 Sürmesā çeşm-i suḫan-gū ṣūretā dem-bestedir
2 Ḫūn-ı ᶜāşıḳ nūş ider perhīz bilmez ḫastedir
3 Gerçi ol cevr-āşinā bīgāne-ḫū nev-restedir
4 Her şikenc-i ṭurresinde bir göñül dil-bestedir
5 Her nigāh-ı ġamzesi ḳatl-i dile eyler şitāb

III

1 Gül açılsun ḫāṭır-ı aḫbābveş ġonca-dehen
2 Jāleāsā neşr-i envār eylesün dürr-i ᶜAden
3 Nā-becādır iḫtifā sen āfitāb-ı ḥüsn iken
4 Gerden-i billūrıñı ṣāf it küsūf-ı ṭurreden
5 Ey perī āyīne-i ḥikmet görünsün bī-ḥicāb

IV

1 Şīve vü efsūn ile Ḳays eyleyüp Leylāları
2 Ṭoldırup Mecnūn ile şehr eylediñ ṣaḥrāları
3 Lāyıḳ itdin iᶜtibāra ᶜāḳıbet aᶜdāları
4 Pāy-māl eylersiñ ammā ᶜāşıḳ-ı şeydāları
5 Bir nigāh-ı iltifāta eylemezsiñ irtikāb

V

1 Ya hevā-yı gülşen ü ya soḥbet-i ḥelvā-yı dey
2 Ya ṣadā-yı dil-zidā-yı muṭrib-i ferḫunde-pey
3 Ya nevā-yı naġme-i ḫāṭır-rübā-yı çeng ü ney
4 Ya belā-yı ᶜāşḳ-ı dil-ber ya ḫumār-ı cām-ı mey
5 Uġradır bir derde elbet ādemi ḥükm-i şebāb

VI

1 Yelmeden fāriġ degildir bādveş ehl-i heves
2 Līk irmez maḳṣadından güşuna bir dürlü ses
3 Çāresin Nüzhet bu güne didi bir ṣāḥib-nefes

I (3) tāb : sebeb S
II (1) suḫan-gū : suḫanger M
II (4) dil-bestedir dem-bestedir S
III (4) billūrıñı : billūrını S
āyīne-i ḥikmet : āyīne-ḥikmet S
IV (4) eylersiñ : eylersin S
IV (5) eylemezsiñ : eylemezsin S
V (2) dil-zidā : dil-zādī S
VI (1) bādveş : bādeveş M

4 Nāşīdā güçdür metāᶜ-ı kām-ı vaṣla dest-res
5 İtmedikçe āsitān-ı kūy-ı yāra intisāb

31

Bu ġazel-i bī-bedel ki ḥurūf-ı aṣdāf-ı leᵓālī gibi gevher-i maᶜānīye ẓurūf olmaġla buḥūr-ı ᶜarūżı reşk-āver-i deryā-yı ᶜAden eylemişdir. Lā-siyyemmā maṭlaᶜ-ı dil-keşinde ḳaṣd olunan cemᶜ-i teżādda ḫāṭır-ı nā-güẕār üstād-ı belāġat-i muᶜtād olmaġın ḥüsn-i teᵓlīf ü tenāfür ẓāhiriyyesinde irāᵓet-i siḥr-i ḥelal irādesiyle īrād olunan tebāyün-i kelīmātı ḳuvvet-i sebk-i merġūb ile ḳālıb-ı ittiḥāda ifrāġ u yek-laḫt u mülteᵓim olası ḥaḳḳında ibrāz eyledigi rüsūm-ı ḳalemkārī-i nezāket mefhūmı nuḳūş-ı nigār-ḫāne-i Çīnīyi mānend-i ṣüret-i dīvār-ı dem-beste-i ḥayret eyledigi bedīdārdır. Şā-bāş ey kilk-i güher-pāş ki böyle şiᶜr-i ābdāra ḳanāt-ı mecrā-yı īcād u iḫtirāᶜ olup bādiye-i hünerde ḫᵛāhişger-i zülal-ı maᶜrifet olan teşne-lebān-ı ehl-i ṭabᶜı irvā eyledin. Taḥsīn ey ḫāme-i ᶜAbbāsī ᶜimāme ki niçe zamāndan berü ḫāne-i vīrān-şode erbāb-ı düyūn gibi ṣadā-yı dil-zidā-yı ḳahḳaha-i meserretden ḫālī vü tehī olan güş-ı hūş-ı aṣḥāb-ı suḫan el-ḥāletü hāẕihi nāy-ı ṭurfe-nevā-yı ḥālet-zāy mānend-i naġamāt-ı ṣarīr-i dil-keş taᶜbīriñ ile ġıbṭa-fermā-yı beytü'l-ᶜarūs olmaġla meyādīn-i imtiyāzda ḳaṣab-rübā-yı maᶜārif olduġunda maḳām-āşinā-yı perde-i hüner olan ḳānūn-şināsān-ı belāġat-i sāz-kārī ittifāḳ u taḥrīk-i birīşüm-i taṣdīk ile cünbüş-nümā-yı mıżrāb-ı taḥḳīḳ olmaḳda hem-dest-i ittiḥād olmuşlardır.

Mıṣraᶜ : Çāre ḫāmūşīst şiᶜrī-rā ki ez-taḥsīn-güẕeşt

Bināberīn bu gevher-i ābdār-ı girān-ḳıymet ḳırṭa-i güş-ı ᶜarūs-ı iᶜtibār ve pirāye-i serlevḥa yād-dāşt-ı siġār u kibār olup tefrīḥ-i ḳulūb içün şām u seḥer imrār-ı ziyān olunsa taḥṣīl-i dest-māye-i sürūr-ı bī-ġāye vü kesb-i ser-māye-i ifrāḥ-ı mā-lā-nihāye olunacaġında iştibāh merfūᶜdur. Aḫẕ-i şeref-i muḳārenet-i dāᶜiyesiyle taḫmīsine ārzūmend olmaġın ḳalem-i muᶜciz-i raḳam żabṭ-ı ser-pençe-i iḳtidār u ṣarf-ı ḳuvvet-i beşerī iᶜānetiyle çendīn-maṣārīᶜ-i bedāyiᶜ medār-ı iżāfesi mümkin diyü ve bu taḳrīb-i ġarīb ile iktisāb-ı feyż-i mażāmīn bu ḥaḳīr-i ᶜadīmü'l-istitāᶜa ḥaḳḳında maḳdūr olduġı sebeb-i iftiḫārımdır. Cenāb-ı nāẕım-ı umūr-ı kāᵓināt celle ve ᶜalā ḥażretleri nāşid-i ġazel olan ẕāt-ı ḳudsī ṣıfātın ḳuvvet-i ṭabᶜ-ı maᶜārif-pesendini her anda ṣad-çendān eyleye. Āmīn.

Bāḳī aḥvāl-i eyyām-ı ḥayāt-muntaẓam bād.

---

31 M.23b, S. 20b
bedel : - M
ki :- S
leᵓālī : lālī S
ᶜarūż: ᶜarūş : M
teżādda : teżādd S
güher-pāş : güher-bāş M
ābdāra : ābudāra M
ḳanāt : kınāb : S
ḫālī vü tehī olan : ḫālī ḳalan S
sāz-kār ī : sāz-kār M
şām u seḥer : şām seḥer M
diyü :- M
ve bu : - S

32

Berā-yı Ḳudūm-i Yūsuf Efendi Ez-Ḥacc-ı Şerīf

Feʿilatün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ey meh-i bedr-i żiyā-pāş-ı saḫā ḫoş geldiñ
Vey ḳamer-ṭalʿat u ḫurşīd-liḳā ḫoş geldiñ

2 Eylediñ ḳaṣd-ı ḥarem ʿazm-i ḥarīm-i Mekkede
Ḥacc u ʿumreyle bulup ẕevḳ u ṣafā ḫoş geldiñ

3 Vaḳt-i pīrīde gidüp beyt-i Ḥaḳḳa bā-daʿvet
ʿAvdet itdiñ yine bā-iẕn-i Ḫudā ḫoş geldiñ

4 Ḥācerül-esvede sāyīde idüp rīş-i sefīd
Bulduñ ol vech ile yüz luṭf u ʿaṭā ḫoş geldiñ

5 Dostlar sürme-i Mekkī bedeli ḫāk-rehiñ
Ḳıldılar gözlerine kuḥl-ı cilā ḫoş geldiñ

6 Vaṭanı būy-ı feraḥ-baḫş ile taʿṭīr iderek
ʿAyn-i müştāḳa virüp nūr u żiyā ḫoş geldiñ

7 Gülşen-i ḫāṭır-ı aḥbābıñı şād-āb itdiñ
Feyż-i bisyār ile mānend-i ṣabā ḫoş geldiñ

8 Yūsuf-ı Mıṣr-ı melāḥatsiñ ʿazīzā şükr it
Ḳıldıñ iḫvānı mülāḳāta sezā ḫoş geldiñ

9 Ḫıżr-ı tevfīḳe refāḳatle idüp āmed ü reft
Kāmrān ḫoş gidüp ey kām-revā ḫoş geldiñ

10 Çeşm-i ḥasret-nigeh-i şevke dönüp ḥalḳa-i dürr
Gözedirdi seni her ṣubh u mesā ḫoş geldiñ

11 Nüzhet-i dil-şodenin geldi yerine cānı
Didi biñ şevḳ ile ey rūḥ-fezā ḫoş geldiñ

---

32 M. 24a, S. 17a

Berā-yı Ḳudūm-i Yūsuf Efendi Ez-Ḥacc-ı Şerīf : Der-Tehniyet-i Ḳudūm-i Cenāb-ı Yūsuf Efendi Ez-Ḥacc-ı Şerīf S

8 (a) melāḥatsiñ : melāḥatsin S

10 (a) çeşm-i ḥasret : çeşm-i ḥażret S

11 (a) dil-şüdenin : dil-şüdeniñ S

33

Feḥamden şümme ḥamden şümme ḥamden bi-ḥükm-i "men istiṭāᶜe ileyhi sebīlen" bu sāl-i meymenet-i iştimalde delalet-i Ḫıżr-ı ᶜināyet ü tevfīḳ-i Ḥaḳḳa refāḳat ile " Ve men daḫalchü kānᶜ āminen " kerīmesiyle ṭāḳ-ı vālā-revaḳ -ı şān mersūm -ı ḳalem-i ḥikmet-rüsūm olan beyt-i Ḫudāya dāḫil ve sāha-i maġfiret-i mesāḥa-i ᶜArafāta vāṣıl olup mürġ-i ᶜarş āşiyān-ı "lebbeyki" ḳible-i ḥācāt olan cānib-i āsumāna iṭāre vü hem-ḳadrdir. Ġalṭān olan ḳaṭarāt-ı eşk-i maᶜşiyet-şüyı işāreden şoñra "Men zār-ı ḳabrī vecebet lehū şefāᶜatī " ᶜunvān-ı beşāret-nişānıyla kitābe-i iştihārı maḥallī ravża-i muṭahhara-i ḥażret-i ḥabīb-i Ḫudā vü ḥücre-i muᶜaṭṭara-i Cenāb-ı Muḥammedü'l-Muṣṭafā ᶜaleyhi efḍalü't-teḥāyā ve enmāhā ḥażretlerini ziyāret ve envāᶜ-ı ikrām ile mevᶜūd-ı beşāret-iktisābı baᶜde't-taḥṣīl sālimen ve ġānimen vaṭan-ı feraḥ- mavṭınlarına ᶜavd ü ricᶜat buyurduḳlarına tehniyetü'l-ḳudūm żımnında birḳaç beyt-i teşekkür meᵓāl ü maᶜnā-yı ḫayr-maḳdem edā ve istikmāl ḳılınmaḳ içün ictisār olundı.

Bāḳī Ḥacc-i mebrūr vü saᶜy-i meşkūr bād
Ḫayr-ḫᵛāhende-i aṣḥāb-ı mürüvvet-Nüzhet

34

Tarīḫ-i Vilādet-i Şeh-Zāde-i Civān-Baḫt Sulṭān Muḥammed

Dergāh-ı ᶜadālet-penāhī mültecā-yı selāṭīn-i rüy-ı zemīn olan ḫāḳān -ı İskender-āyīn şevketlü mahābetlü kerāmetlü ᶜaẓametlü şehen-şāh-ı ᶜālem pādişāh-ı muᶜaẓẓam Sulṭān Muṣṭafā Ḫān ḥāzretleriniñ riyāż-ı merām-ı İrem iḥtişāmlarına nesīm-i feyż-i kerem-i Yezdānī ile güşāyiş-i cevelān-ı ġonca-i āfitāb-ı lehceleri yaᶜni şeh-zāde-i civān-baḫt Sulṭān Muḥammed ḥażretleriniñ ḫurşīd-i münīrāsā maṭlaᶜ-ı salṭanatından pertev-endāz -ı ᶜālem-i vücūd olduḳlarına teşekküren ᶜatebe-i felek- mertebeleriniñ bende-i dirīnesi

---

33 M. 24b, S.17b
Ḫıżr-ı ᶜināyet : Ḫıżr u ᶜināyet S
revāḳ : - M
mersūm : mevsūm S
ᶜArafāta : - M
iṭāre : iṭāle S
ᶜunvān-ı beşāret-nişānıyla : ᶜunvānıyla S
Cenāb-ı Muḥammedü'l-Muṣṭafā ᶜaleyhi efḍalü't-teḥāyā ve innemāhā : Cenāb-ı Muḥammedü'l-Muṣṭafā ᶜaleyhi ve ᶜalā ālihi ve aṣḥābihi efḍalü't-teḥāyā ve innemāhā S
baᶜde't-taḥṣīl :baᶜdinde S
tehniyetü'l-ḳudūm : tehniye-i ḳudūm S
Bāḳī : - M
Ḫayr-ḫᵛāhende-i aṣḥāb-ı mürüvvet Nüzhet : - S
34 M. 25a, S. 62a
Tarīḫ-i Vilādet-i Şeh-zāde-i Civān-Baḫt Sulṭān Muḥammed : - M
ḫāḳān : - M
Sulṭān Muṣṭafā Ḫān ḥāzretleriniñ : efendimiz ḥażretleriniñ S
İrem : Cennet S
pertev-endāz : per-endāz S

duʿā-güy-ı ḳalīlü'l-biżāʿa ʿÖmer Nüzhet ḳullarınıñ inşād-ı ḥużūr-ı fāʾizü'n-nūr ḥażret-i cihāndārīye refʿ u taḳdīm eyledigi vilādetdir ki her ʿayb ki sulṭān-ı "bi-pesendet-i hünerest" mefhūmuna iʿtimāden güstāḫāne ḥarekete ictirā eylemişdir.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Pādişāh-ı heft-kişver ḫān-ı İskender-ẓafer
Dāver-i gerdūn-muḳırr şāhen-şeh-i ehl-i cihān

2 Zīb-i evreng-i himem ārāyiş-i taḫt-ı kerem
Zübde-i ḫāḳān-ı ʿālem pādişāh-ı kāmrān

3 Baḥr-ı mevvāc-ı ʿaṭā deryā-yı pür-cūş-ı saḫā
Yaʿnī Sulṭān Muṣṭafā ser-tāc-ı şāhān-ı zamān

4 Ẕāt-ı kerrūbī-ṣıfātı mecmaʿ-ı ʿilm ü ʿamel
Ḥāl ü ḳāl-i feyż-baḫşī māye-i emn ü emān

5 Ol ḫıdīviñ devr-i ʿadli vaḳt-i rāḥatdır tamām
Şīr ile āhū yere inse çerā görmez ziyān

6 Pāy-ı fitne şimdi ḫʷāb-ālūdedir düşman gibi
Naḳd-i şevḳi ḥıfẓ içün lāzım degildir pāsbān

7 Berḳ-i tīġı ḫirmen-i aʿdāyı sūzān eyeledi
Ẓıll-ı seyfi farḳ-ı ehl-i dīne oldı sāyebān

8 Ḳıldı Ḥaḳḳ ḫalḳıñ duʿāsıyla o şāh-ı aʿẓamı
Bir güneş ṭalʿatlu şeh-zādeyle mesrūrü'l-cenān

9 Ḥabbeẓā şeh-zāde-i ʿālī-güher kim maḳdemi
Virdi ser-tā-ser cihāna müjde-i rāḥāt-resān

10 Gülsitān-ı salṭanatda nev-güşāde ġoncadır
Ḫizmet-i ḥıfẓında olsun dāyeāsā ḳudsiyān

---

inşād-ı ḥużūr-ı fāʾizü'n-nūr-ı ḥażret-i cihāndārīye refʿ u taḳdīm eyledigi vilādetdir ki her ʿayb ki sulṭān-ı bi-pesendet-i hünerest mefhūmuna iʿtimāden güstāḫāne ḥarekete ictirā eylemişdir. : ... inşād eyledigi tārīḫ-i vilādetdir ki her ʿayb ki sulṭān-ı bi-pesend ü hüner-āmed mefhūmuna iʿtimād ile güstāḫāne ḥarekete cesāret eylemişdir. S

1(b) muḳırr :meferr M
5 (b) yere : bire S / inse : itse S / çerā : ḥarā ? S
8 (a) vezin bozuk
9 (b) ser-tā-ser : şer-ser M
10 (b) Ḫizmet : Ḫıdmet S

11 Mehd-i ṭūl-ı ʿömr içinde ḫᵛāb-ı āsāyiş bulup
Lemʿa-pāş olsun cihāna hem-çü mihr-i āsumān

12 Ḥaḳḳ-teʿālā ḥażret-i sulṭān ile evlādına
ʿĀfiyetle eylesün iʿtā ḥayāt-ı cāvidān

13 ʿÖmr-i sermedle serīr-ārā-yı tāc u taḫt olup
Sāye-i ʿadlinde rāḥat-yāb ola ḫalḳ-ı cihān

14 İrdi mermā-yı ḳabūle sehm-i daʿvet ḥāliyā
Geldi güş-ı cāna teᵓmīn-i gürūh-ı ḳudsiyān

15 Ben de sāᵓir ḳulları gibi idüp şaḳḳ-ı suḫan
Sāl-i mevlūd-ı laṭīfin gün gibi ḳıldım beyān

16 Şübhesiz tārīḫ-i tam oldı bu mıṣraʿ Nüzhetā
Maḳdem-i Sulṭān Muḥammed dehri ḳıldı şādmān
(H. 1180 / M.1766)

35

Taʿmiye şübhesiz lafẓından hāᵓ-i hevveziñ suḳūṭıdır.Yüz seksen senesi Şaʿbānınıñ ṭoḳuzuncı cumʿairtesi gününde taḳrīben ṭoḳuzı nıṣf sāʿat mürūrunda müjde-i vilādetleri zebān-ı dellāl-ı ferruḫ-resāndan vāṣıl-ı semʿ-i ʿālem olmuşdur.

36

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Nice sulṭān-ı perī-çehre melek-manẓar kim
Nūr-ı ruḫsārı ider şemʿ-i [nigāhı] raḫşān

2 Ẕāt-ı vālā-güheri kevkeb-i ṣubḥ-ı iclāl
Nūr-ı pīşānına ḫurşīd-i felekdir ḥayrān

3 Yā İlāhī o gülün şāḫını hem ġoncasını
Bāġ-ı ʿālemde maṣūn eyle kederden her an

---

15 (a) şaḳḳ :meşḳ S
tārīḫ-i tam : tārīḫ S
35 M. 25b, S. 62b
Taʿmiye şübhesiz lafẓında hānıñ ısḳāṭıdır. Sene-i mezbūre Şaʿbānınıñ ṭoḳuzuncı cumʿa irtesi güni taḳrīben ṭoḳuzı nıṣf-ı mürūrunda müjde-i vilādetleri zebān-ı dellāl-ı ferruḫ-resāndan vāṣıl-ı semʿ-i cihāniyān olmuşdur. Ḥaḳḳ sübḥānehu ve teʿālā ṭūl-ı ʿömr ü ʿamel-i ṣāliḥ ile ber-ḫurdār-ı riyāż-ı ḥayāt eyleye.Āmīn.Be-cāh-ı nebiyyü'l emīn. S
36 M. 25a (der-kenār) , S. -

4 Mehd-i ṣıḥḥatda bulup şīr-i ṣafādan rāḥat
ᶜÖmr-i sermedle beḳāsın göre sulṭān-ı cihān

5 Nice evlād-ı kirāmıyla daḫī sulṭānıñ
Ḫāṭır-ı ᶜāṭırı güller gibi olsun ḫandān

6 Südde-i salṭanata ᶜarż-ı ᶜubūdiyyet idüp
Nüzhet-i dil-şode biñ ᶜacz ü ḳuṣūr ile hemān

7 Didi tārīḫ-i mücevher iderek ṣarf-ı żamīr
Virdi āfāḳa żiyā gün gibi Beyḥān Sulṭān
(H. 1179 / M.1765)

37

Şevketlü, Mehābetlü, ᶜAẓametlü Pādişāh-ı Cem-Cāh Sulṭān Muṣṭafā Ḫān Ḥażretleriniñ Şeh-Zāde-i Civān-Baḫtları Sulṭān Selīm Ḥażretleriniñ İbtidāᵓ-i Ḳırāᵓatlarına Bā-Taᶜmiye Ḥurūf-ı Manḳūṭa İle İnşād u ᶜArż u Taḳdīm Olunan Tārīḫ-i Dil-Keşdir

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Pādişāh-ı Cem-ḥaşem ḫāḳān-ı İskender-şiyem
Zīb-i evreng-i ḫilāfet yaᶜni sulṭān Muṣṭāfā

2 Ol ḫıdīv-i aᶜẓamıñ mihr-i ᶜadālet-pertevi
Rūy-ı ᶜarżı eyledi maġbūṭ-ı mirᵓāt-ı semā

3 Dāver-i inṣāf-pīşe ḫādim-i şerᶜ-i şerīf
Ḥāriṣ-i mülk-i diyānet vāriṣ-i ehl-i tuḳā

4 Oldı ẕātı bāᶜiṣ-i efzāyiş-i ᶜilm ü ᶜamel
Buldı erbāb-ı maᶜārif feyż-i cūdundan nemā

5 Şimdi ol şāh-ı hümāyūnuñ daḫī şeh-zādesi
Şevḳ ile taḥṣīl-i ᶜilme eyledi ṣarf-ı ẕekā

---

37 M. 25b, S. 75a

Şevketlü, Mehābetlü, ᶜAẓametlü Pādişāh-ı Cem-Cāh Sulṭān Muṣṭafā Ḫān Ḥażretleriniñ Şeh-Zāde-i Civān-Baḫtları Sulṭān Selīm Ḥażretleriniñ İbtidāᵓ-i Ḳırāᵓatlarına Bā-Taᶜmiye Ḥurūf-ı Manḳūṭa İle İnşād u ᶜArż u Taḳdīm Olunan Tārīḫ-i Dil-Keşdir : Tārīḫ-i İbtidā-yı Ḳırāᵓat-i Şeh-Zāde-i Civān-Baḫt Sulṭān Selīm-i Ḥażerāt S

2 (b) mirᵓāt : - M

3 (b) Ḫāriṣ : Ḥādiṣ S / mülk-i diyānet : mülk ü diyānet M

5 (b) ẕekā : zekā M

6 "Ḳurretü'l-ʿayn"-ı cihān Sulṭān Selīm-i kāmrān
Serv-i gülzār-ı edeb gül-ġonca-i bāġ-ı ḥayā

7 Ebini mesrūr u ceddi rūḥunı şād eyledi
"Rabb-ı yessir lā-tuʿassir"le olunca leb-güşā

8 Ṭūlı ʿömr ile ṣalāḥ-ı ḥāl ile mevṣūf idüp
ʿİlm-i nāfīʿ behresinden māyedār itsün Ḫudā

9 Ḥażret-i sulṭānı tahtında müʾeyyed eyleyüp
Ḥaḳḳ-teʿālā niçe böyle günleri ḳılsun ʿaṭā

10 Ḥaḳḳ bu kim bu meclis-i ʿālīniñ evṣāfı gibi
Żabṭ olunsa vaḳʿa-i tārīḫe bu şiʿrim sezā

11 Yazdı tārīḫ-i mücevher Nüzhet-i bī-çāresi
ʿAndelīb-i şāh-ı ʿālem derse itdi ibtidā
(H. 1180 / M.1766)

38

Pādişāh-ı rūy-ı zemīn, şehen-şāh-ı İskender-āyīn şevketlü, mahābetlü, ʿaẓametlü sulṭān-ı zamān, ḫāḳān-ı devrān efendimiz ḥażretleriniñ kerīme-[i]muḥteremeleri Ḫadīce Sulṭān ʿāliyetü'ş-şān ḥażretleriniñ [ārāyiş-i ḳımāṭ-ı] vücūd olduḳlarına tebrīk żımnında ʿarż-ı ʿubūdiyyetini müşʿir birḳaç beyt-i tārīḫ-i müşevveş-ʿibāredir ki kerem-i ḥażret-i şāhānelerinden ḳuṣūrunıñ ʿafvı ricāsıyla ḥużūr-ı Ḥażret-i Süleymāna tuḥfe-i mūr olan pāy-ı melaḥ gibi hezār hezār ḥicāb-ı şermsāz ile refʿ u taḳdīm olundığı gitse lafẓında olan se ki zebān-ı Fārisīde üç dimekdir. ʿAded-i merḳūm gitse ḥurūf-ı cevherdārī tārīḫ-i tamdır. ʿAyniyetle bu şüret üzre virildi.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ḥażret-i ẓıll-ı Ḫudā pādişeh-i devrānıñ
Ḫāṭır-ı enveridir maṭlaʿ-ı şems-i raḫşān

2 Levḥa-i mihre kerāmetle żiyā-baḫşādır
Ẕāt-ı pākīzesidir maşrıḳ-ı mihr-i ʿirfān

3 Ẓıll-ı ʿadlinde cihān rāḥata olmuş meʾlūf
Niʿmet-i luṭfuna şükr itmede ʿāciz insān

---

6 (b) edeb : idüb M (S nüshasındaki"edebe" kelimesi vezin gereği "edeb" şeklinde okunmuştur.)
1180 : - M
38 M. 25b (der-kenar) , S.-

4 Ẕāt-ı ḳūdsī ṣıfatı maẓhar-ı feyż-i Ḥaḳḳdır
Ḳavl ü fiʿlinde celī tābiş-i nūr-ı Furḳān

5 Yaʿni taḥṣīl-i rıżā-yı Ḥaḳḳ içün itmededir
Şerʿ u ḳānūnı umūrunda delīl ü bürhān

6 Ehl-i büldānı ḥimāyetle irāḥe iderek
Ḫalḳın āsāyişidir ḳaṣd-ı hümāyūnı hemān

7 Nūrdur ẕāt-ı mülūkānesi ḫurşīdāsā
Heft iḳlīme olur [ṣubḥ u mesā] şuʿle-feşān

8 Ḥamdüli'llāh yine feyyāża-i cūd-ı maṭlūb
Oldı bir duḫter-i saʿd-aḫter ile feyż-resān

9 Ṭoġdı ḫurşīd-i felek oldı cihān nūrānī
تقبيل dünyāya ḳadem yaʿni Ḫadīce Sulṭān

10 Nice sulṭānıñ olur tābiş-i ruḫsārında
Çehre-i māh-ı cihān gül gibi şād u ḫandān

11 Nice sulṭān ki olur maḳdem-i ḫayr-āṣārı
Māye-i ḥüsn ü bahā-yı çemen-i gülşen-i cān

12 Çār-sulṭān dü-şeh-zāde-i ferruḫ-pey ile
Eyledi şeş-cihet-i dehri Ḫudā bāġ-ı cinān

13 Baʿd-ezīn Ḥażret-i Ḥaḳḳ şāh-ı cihānbānı ḳıla
Nice şeh-zāde ile maḥsūd-ı selāṭīn-i zamān

14 Cümle evlād-ı kirāmıyla vücūd-ı pākin
Eylesin aṭvel-i ʿömr ile muʿammer Yezdān

15 Sūr-ı mevlūdını biñ cān ile tebrīk
ʿAbd-i memlūkı olan Nüzhet-i bī-tāb-ı tüvān

16 Gitse āfāḳa bu tārīḫ-i mücevher lāyıḳ
Gün gibi kevne şeref virdi Ḫadīce Sulṭān
(H.1183 / M. 1769)

Taʿmiye "gitse" lafẓında olan "se"niñ gitmesiyle tārīḫ tamdır.

13 (b) vezin bozuk
15 (a) vezin bozuk

39

Şāh-ı ʿĀlem Sulṭān Muṣṭafā Ḫān [Ḥażretiñ] Lāleli Çeşme-Nām Maḥall-i Dil-Ārāda Müceddeden Binā Veİḥyā Buyurduḳları Cāmiʿ-i Hümāyūnuñ Tārīḫidir

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şāh-ı ʿālem dāver-i ʿādil imāmü'l-müslimīn
Pādişāh-ı baḥr u berr sulṭān-ı mülk-i ittiḳa

2 Ẕāt-ı kerrūbī ṣıfātı cāmiʿü'l-aḫlāḳdır
Bāb-ı vālā ṭāḳıdır maḥsūd-ı miḥrāb-ı duʿā

3 Eyledi evḳāf-ı eslāfı ʿimāret ser-te-ser
Beyt-i maʿmūr oldı cümle ḳalb-i erbāb-ı recā

4 Ol ḫıdīv-i ʿālemiñ miʿmār-ı cūd u reʾfeti
Rāh-ı Ḥaḳḳda eyledi bu maʿbed-i pāki binā

5 Öyle bir maʿbed ki şekl-i ḳubbe-i vālā-teri
Oldı gūyā merdüm-i çeşm-i cihān-bīn-i semā

6 Ṣaḥn-ı pür-nūrundaki ṣaff-ı cemāʿāt-ı güzīn
Heyʾet-i saṭr-ı berātda maġfiretdir güyiyā

7 Müşterīdir iḳtibās-ı nūr içün necm-i seḥer
Giceler olduḳca ḳandīl-i menārı şuʿle-zā

8 Ey fürūġ-ı ʿayn-ı ʿālem ey ḫıdīv-i muḥterem
Salṭanatda ẕāt-ı pākiñ müstedām idüp Ḫudā

9 Daḫī böyle niçe biñ ḫayra muvaffaḳ eyleyüp
Dehre virsün ḥaşre dek ḳandīl-i āṣārıñ żiyā

10 Vaḳt-i bünyādın bu vālā maʿbediñ taʿrīf içün
Ser-be-ceyb-i fikr iken mesmūʿum oldı bu ṣadā

11 İşte tārīḫ-i mücevher böyle lāzım Nüzhetā
Cāmiʿ-i zībā ʿaceb ḫayrāt-ı Sulṭān Muṣṭafā
(H. 1177 / M. 1763)

---

39 M. 26a, S. 74b

Şāh-ı ʿĀlem Sulṭān Muṣṭafā Ḫān-Ḥażretiñ Lāleli Çeşme-Nām Maḥall-i Dil-Ārāda Müceddeden Binā Ve İḥyā Buyurduḳları Cāmiʿ-i Hümāyūnuñ Tārīḫidir : Tārīḫ-i Binā-yı Cāmiʿ-i Hümāyūn-ı Şehen-Şāhī Der-Kurb-i Lāleli Çeşme S

2 (a) ṣıfātı : ṭāḳatı S

6 (a) ṣaff-ı cemāʿāt-ı güzīn : ṣaff u cemāʿāt-ı güzīn M / (b) berātda : berāt S

1177 : - M

40
Der-Sitāyiş-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān Berāy-ı Tārīḫ-i Feṭḥ-i Ḳalʿa-i Belġrād-ı Dārü'l-Cihād

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Şeh-i encüm-ḥaşem Sulṭān Maḥmūd-ı felek-mesned
Gürüh-ı müşrikīni ḥamdüli'llāh bī-ḳarār itdi

2 Ḫuṣūmetle ḫarābın ḳaṣd idüp iḳlīm-i küffārıñ
Vezīr-i aʿẓamın taʿyīn-i kār-ı kārzār itdi

3 Livā-yı Muṣṭafāyı eyleyüp sebbābe-i taḥẕīr
Onuñla düşmeni taḫvīf idüp nā-pāydār itdi

4 Saʿādetle Beliġrādıñ murād itdikde teshīrin
O dem sevḳ-i cüyūş yemm-i ḫurūş-ı bī-şümār itdi

5 Cenāb-ı Ḥaḳḳ muvaffaḳ eyleyüp şāh-ı cihānbānı
O ḥışnı feṭḥ idüp aʿdā-yı dīni ḫāksār itdi

6 Ḫoşā vaḳt-i ṭarab hengām-ı şādī mevsim-i behcet
Ki bu feṭḥ u ẓafer Nemçe ḳıralın şermsār itdi

7 Biḥamdli'llāh ricāl-i devletini āl-i ʿOṯmānıñ
Peyām-ı fevz ü nuṣret kām-yāb u kāmkār itdi

8 Ḫuṣūṣā ḥażret-i ḳāʾim-maḳām pāşā-yı ẕī-şānıñ
Zamān-ı devletin bu feṭḥ ile Ḥaḳḳ nāmdār itdi

9 Ḳuluñ ʿābd-i kenmīneñ bende-i dergāh-ı iḥsānıñ
Bu feṭḥe böyle bir tārīḫle bi'llāh iftiḫār itdi

10 Maʿārif-perverānıñ gerçi kim ednāsıdır Nüzhet
Ümīd-i luṭfuñ amma anı ṣaḥib-iḳtidār itdi

---

40 M. 26a, S. 68a

Der-Sitāyiş-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān Berāy-ı Tārīḫ-i Feṭḥ-i Ḳalʿa-i Belġrād-ı Dārü'l-Cihād : Tārīḫ-i Feṭḥ-i Belġrād S

1 (a) ḥaşem : çeşm M

4 (a) Belġrad vezin gereği Beliġrad şeklinde okunmuştur./ +feṭḥ: S / teshīrin : teshīriñ M

8 (b) devletin : devletiñ M

9 (b) vezin bozuk

10 (a) perverānıñ : perverānın M

11 Żamīri ṣarf idüp yapdım muᶜammā güne tārīḫin
Beliġrāda girince müslümān ḳāfir firār itdi
(H.1152 / M. 1739)

41

Ḥekimbaşı -Zāde ᶜAli Pāşānıñ Defᶜa-i Ṯāniye-i Ṣadāretinde Keşīde-[i] Silk-i Naẓm Olan Tārīḫdir

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Çemenzāra ḳudūm-i şāhid-i gülden ḫaber geldi
Ṣımāḫ-ı ᶜandelībe tāze tāze müjdeler geldi

2 Nihāde berg-i gülde dāne-i şeb-nem ḳıyāṣ itme
Gülū-yı bülbüle ḫᵛān-ı felekden mā-ḥażar geldi

3 Degil işkeste mevc-i tūy-ber-tūy-ı cedāvilsā
Yeñiden pençe-i mürġ-i neşāṭa bāl ü per geldi

4 Ṣabā ḳıldı dimāġ-ı cāna būy-ı sünbüli ihdā
Anıñçün ḫāṭıra efkār-ı zülf-i müşg-ter geldi

5 Ḳola çıḳdı çıbuḳdan ata bindi ṭıfl-ı gül-ġonca
ᶜAnādil peççeler ḳulluḳda cemᶜ oldı nefer geldi

6 Selāmlıḳ resmini gül cāmiᶜinde itmege icrā
Sipāh-ı bülbüle tenbīh içün bād-ı seḥer geldi

7 N'ola ser-der-girībān olsa ġonca gülşenīdendir
ᶜAnādil naġmesinden kendüye ḥāl-i diger geldi

8 Degil serv-i dil-ārā mevkib-i şāh-ı bahārīden
Kenār-ı cūybāra dikdiler tūġ-ı ẓafer geldi

9 Fütāde ṣafḥa-i cūya benefşe ᶜaksi ẓann itme
Beyāż üzre keşīde ṣaḥḥ-ı ṣadr-ı muᶜteber geldi

---

41 M. 26b, S.68b

Ḥekimbaşı-Zāde ᶜAli Pāşānıñ Defᶜa-i Ṯāniye-i Ṣadāretinde Keşīde-i Silk-i Naẓm Olan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Ṣadr-ı Aᶜẓam Şoden ᶜAli Pāşā S

2 (b) ḫᵛān-ı felek : ṭarf-ı felek S

3 (a) cedāvilsā : cüdā dilsā M

4(a) ḳıldı : geldi S

5 (a) gül-ġonca : gül niçe M

8 (a) mevkib : merkeb M / (b) cūybār : جو يبا ر M

10 O ṣadr-ı muḥteşem kim ḫāk-i pāk-i sümm-i şeb-dīzi
Terāzū-yı naẓarda ḳıymet-i nūr-ı baṣar geldi

11 Vücūdı nefʿ-i maḥż ı dār-ı İslām olduġın fehm it
Niẓām-ı mülk-i küfr-ābād-ı aʿdāya żarār geldi

12 Degil ḳavs-i ḳuzaḥla māh-ı nev teʾyīdine maḥżā
Şehen-şāh-ı ʿaliyyü'l-ıṭṭılāḳdan tīġ diger geldi

13 İṣābet reʾyi olmuşdur ṣadāḳat reng-i eṭvārı
Anıñçün cümle tedbīri müsāvī-i ḳader geldi

14 Ġubār-ı naʿl-i meh-cirm-i semend-i devletin gördi
Dil-i aʿdāya ceyş-i ḫaşyet ü ḫavf u keder geldi

15 Yegāne gevher-i baḥr-ı saḫā yaʿni ʿAli Pāşā
Ki teʾsīr-i ḳudūmünden cihāna nūr u fer geldi

16 Degil māh-ı şeb-ārā ṣadr-ı ẕī-şān-ı felek-cāha
Künūz-ı ġaybdan bir şeb-çerāġ-ı tāc-ser geldi

17 Reh-āverd-i ṣabādır ḫāk-pāyi dīdeler rūşen
Eḥibbāya hediyye tūtiyā-yı çeşm-i ter geldi

18 Sütūn-ı tūġ-ı zerrīn mehçe-i iḳbālini gördi
Derūn-ı ḫaşma efkār-ı ser-engüşt-i ḫaẕer geldi

19 Revāc-ı maʿrifet endāze-i taḫmīni geçmişdir
Biḥamdli'llāh cihāna şimdi bir ṣāḥib-naẓar geldi

20 Zamān-ı ḥıfẓ u ʿadlinde serā āhū-yı bīmāra
ʿİbādet resmin icrā itmek içün şīr-i nerr geldi

21 Vezīrā āṣafā ṣadrā müşīrā āsumān-ḳadrā
Vücūduñ ʿāleme ser-māye-i fevz ü ẓafer geldi

22 Kef-i zer-pāşınıñ ebr-i bahārı dāġdār ider
Bu daʿvānın güvāhi cümle nevʿ-i beşer geldi

---

10 (a) kim : ki M / "süm" vezin gereği "sümm" şeklinde okunmuştur.
12 (a) tīġ diger : tīġ u kemer S
13 (a) reʾy:rāy M
14 (a) devletin : devletiñ S / (b) ḫavf u keder : قوف u keder M
20(b) resmin : resmini M / nerr : ter M

23 Senin nīmīn nigāh-ı iltifāt-ı çeşm-i iḥsānıñ
Tamām-ı māye-i āmāl-i aṣḥāb-ı hüner geldi

24 Tefeʿʿül eyledim nās ile istīnāsıñ emrinde
Niẓāmī defterinde mebḥaṣ-i şīr ü şeker geldi

25 Yeter bī-hūde taṣdīʿ-i ser-i ṣadr-ı güzīn itme
İrişdi Nüzhetā fırṣat duʿa-yı ḫayra yer geldi

26 Saʿādetle şeb ü rūzı İlāhī ʿīd ü ḳadr olsun
Felekde söylenildikçe güneş gitdi ḳamer geldi

27 Eḥibbāsı ṭarāvet-yāb ola aʿdāsı pejmürde
Dinildikçe şitā gitdi bahār-ı ḫoş-eṣer geldi

28 İkinci defʿada ṣadr-ı ʿulā-yı āsumān-sāye
Şeref-baḫş olduġın tebşīre biñ nāmver geldi

29 O demde yazdılar tārīḫini elvāḥ-ı ekvāna
Vezīr oldı ʿAli Pāşā zamān-ı zīb ü fer geldi
(H. 1155 / M.1742)

42

Ḥekimbaşı -Zāde ʿAli Pāşānıñ Defʿa-i Şālişe-i Ṣadāretinde Çekīde-i Ḳalem-i Belāġat-ı Raḳam Olan Tārīḫdir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Yine cūş-ı meserretle cihān feyż-iḳtirān oldı
Dem-i dey-māh-ı bī-bergī zamān-ı mihr-cān oldı

2 Nuḳūd-ı şevḳ ile ceyb-i tehī destān-ı nā-kāmī
Miṣāl-i kīse-i ser-māyedār-ı ḫvācegān oldı

3 Dilinde dāġ-ı ḥırmānı gürūh-ı ehl-i ʿirfānıñ
Ṭarāvet-yāb olup reşk-i gül-i bāġ-ı cinān oldı

22(a) dāġdār ider : dāġdārıdır M / (b) dāʿvānın : daʿvānıñ S
23)b) Tamām : Tamāmen S
26 (b) söylenildikçe :söylendikçe M
28 (b) tebşīre biñ nāmver geldi : tebşīr biñ mūr geldi M / vezin bozuk
42 M.27b, S.73a
Ḥekimbaşı-Zāde ʿAli Pāşānıñ Defʿa-i Şālişe-i Ṣadāretinde Çekīde-i Ḳalem-i Belāġat-ı Raḳam Olan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Ṣadr-ı Aʿẓam Şüden ʿAli Pāşā Der-Defʿa-i Şāliṣe S

4 Ṣadā-yı naġme-i zārī siyeh-minḳār-ı ḫāmemden
Nevā-yı bülbülāsā ḥālet-i diger ʿayān oldı

5 Didim āyā nedir bu ḥāl-i rūḥ-efzā-yı vicdānī
Ki dehri böyle ḫandān görmemişdim çoḳ zamān oldı

6 Gülū-yı dem-keşāsā güş-ı cāna nāy-ı kilkimden
Nevā-yı müjde bād-ı tesliyet ġulġul-resān oldı

7 Semiyy-i şīr-i Ḥaḳḳ yaʿni ʿAli Pāşā-yı āṣaf-fenn
Saʿādetle şeref-baḫşā-yı ṣadr-ı kāmrān oldı

8 Zihī ṣadr-ı ʿadālet-pīşe kim vaṣf-ı dil-i pāki
Zevāyā-yı felekde żamm virdi ḳudsiyān oldı

9 Ḥimāyet-menḳabet kim ẓıll-ı seyf-i düşmen-endāzı
Ser-i aḥbāba hemçün naḫl-i ṭūbā sāyebān oldı

10 Zamānı izdiḥām-ı şīt-i ʿadli ṭutdı ser-tā-ser
Żarūrī leşker-i āşūb u fitne bī-mekān oldı

11 Teveccüh-pīşegānın yümn-i āṯār-ı duʿāsından
Der-i devlet-medārı kaʿbe-i rūḥāniyān oldı

12 Hemīşe niçe ṣaṭḥī ḳuvvet-i tevfīḳe maẓhardır
İṣābetle anıñ çün ḥükm ü emri tevʾemān oldı

13 Vezīr-i āsumān-mesned müşīr-i çarḫ-şöhret kim
Kemer-bend-i muṭallā şāṭırān-ı kehkeşān oldı

14 Ṣadā-yı kūs-ı iḳbāli ṣafā-īrāṯ-ı ʿadlinden
Ṣımāḫ-ı ehl-i ʿālem ḫāne-i sūr-ı ḫitān oldı

15 Vezīrā ʿaḳl u tedbīrā müşīrā ʿaşḳ-ı teʾsīrā
Gönülde cūş-ı deryā-yı maʿānī bī-kerān oldı

16 Bu demlerde ḫayāl itdikçe dest-i cūd-ı peyvesteñ
Dil-i miḥnet-keşim maḥsūd-ı genc-i şāygān oldı

---

4 (a) Ṣadā : - M (zayi) / naġme-i zārī : naġme-i zāġ S / siyeh-minḳār : sīne-minḳār S
6(a) dem-keş : dil-keş M / cāna : cānāna S / (b) ġulġul : fülfül M
7 (b) şeref-baḫşā-yı : şeref-baḫşā M
9 (a) ẓıll-ı seyf : ẓıll u seyf M
10 (b) āşūb u fitne : āşūb-ı fitne M
11 (a) pīşegānın : pīşegānıñ S / (b) devlet-medārı : devletdārı M
15 (a) ʿaḳl u tedbīrā : ʿaḳl-ı tedbīrā S

17 Eger iẕniñ olursa żımn-ı vaṣf-ı ẕāt-ı pākiñde
Taṣallüf irtikābı baña maḫżā kesb-i şān oldı

18 Meşāmm-ı cān-ı ṭabʿım vāyegīr olduḳça ḫulḳuñdan
Maʿārifle Ferīdü'd-dīn-i ʿAṭṭār-ı zamān oldı

19 Taʿallüm eyledikçe ḫᵛāce-i reʾy-i rezīniñden
Kelāmım ġıbṭa-baḫş-ı Ṣaʾibā-yı Iṣfahān oldı

20 Ṣarīr-i ḫāme-i şöhret-nüvīsim yümn-i nuṭḳuñla
Ṣadā-yı bülbül-i Şīrāz ile hem-dāstān oldı

21 Ḫayāl-i pençe-i ṣaḥḥıñla taḫmīsāt-ı eşʿārım
Varaḳ-gerdān-ı naẓm-ı Ḫüsrev-i Hindūstān oldı

22 Żamīriñ vaṣfına naẓm itdigim elfāẓ-ı rūşenden
Ḥasedle Enverī-i Sencerī ḥaclet-künān oldı

23 Alup nūr-ı vücūduñdan şeref her noḳṭa-i beytim
Sipihr-i maʿrifetde şekl-i ḫurşīd-i cihān oldı

24 Edebdurur ḫamūş olNüzhetā ṣaff-ı irādetde
Ki tekṣīr-i suḫan naḳṣ-āver-i ehl-i beyān oldı

25 Suḫan bisyār olunca mūcib-i ṣanʿat olur bī-şekk
Bu fāḫir nükte ehl-i vaḥdete vird-i zebān oldı

26 Duʿāya başla besdir ṭayy-i ṭūmār-ı taṣallüf ḳıl
Melekler ṣaf-be-ṣaf āmīne çoḳdan ḥāżırān oldı

27 Rıżā-yı Ḥaḳḳa nāʾil maẓhar-ı tevfīḳ ola dāʾim
İcābet bu duʿāmı güş idince şādmān oldı

28 Vezīrān-ı cihānın vaḳt-i teşrīfinde elbette
Kudūmiyye virilmek deʾb-i ṭabʿ-ı şāʿirān oldı

29 Mücevher ḥarf ile tārīḫini bir beyte derc itdim
ʿArūs-ı bikr-i naẓma muʿteber faṣṣ-ı nişān oldı

---

18 (a) vāyegīr : dāyegīr M / (b) zamān : cihān S
19 (b) Ṣaʾibā-yı Iṣfahān: Ṣaʾibā-nı Iṣfahān S
21 (b) varaḳ-gerdān : ورفكردا ن M
22 (b) Enverī-i Sencerī : Enverī Sencerī M
25 (a) ṣanʿat : ṣıfat S / bī-şekk : dirler S

30 ʿAli Pāşā ile mühr-i vezāret hem-çü meh güyā
Gelüp bir burca üç kerre müşārün bi'l-benān oldı
(H.1168 / M.1754)

43

Seyyid Muṣṭafā Efendi Mesned-i Fetvāyī Teşrīf Eyledikleri Hengāma Virilen Tārīḫdir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Teʿāla'l-lāh zihī hengām-ı fīrūz-ı feraḥ-baḫşā
Ṣadā-yı bāreka'l-lāh ṭutdı ṭāḳ-ı çarḫ-ı ḫaḍrāyı

2 Zamāne tā-be-maḥşer olsun āsāyişgeh-i rāḥat
Ki virdi Ḥażret-i Ḥaḳḳ bir muʿīn-i şerʿ-i ġarrāyı

3 Zamānın seyyidi vaḳtiñ Arisṭō-yı suḫandānı
Alup düşına giydi ferve-i semmūr-ı beyżāyı

4 Semiyy-i Faḫr-i ʿālem Hāşimī-nisbet celīlü'ş-şān
Ki ḥüsn-i ḫulḳ ile ḳıldı müsaḫḫar cümle dünyāyı

5 Cenāb-ı ḥażret-i müftī-i ʿālem ṣāf-ı gevher kim
Zamāne görmemişdir böyle bir pākīze mollāyı

6 Olup pertev-feşān burc-ı şerefden ḳurṣ-ı mihrāsā
Ġarīḳ-i mevce-i nūr itdi ḥaḳḳā arż-ı pehnāyı

7 Cenāb-ı Rāfiʿ-i nüh-ḫayme-i eflāk-i nīlī-reng
Yed-i teshīrine virsün ṭınāb-ı pāk-i taḳvāyı

8 Ḫudā-yı çār-sū-yı āferīniş dürc-i ʿiffetde
Ḫaṭādan ḥıfẓ ide ol gevher-i kem-yāb-ı yektāyı

9 Mülāzım eylesün Ḥaḳḳ dergehinde ol keremkārıñ
Benim gibi hezārān dāʿī-i aʿlā vü ednāyı

10 Duʿā irdi tamāma Nüzhetā ol demde şevḳimden
Taḥayyürle alınca destime kilk-i suḫanzāyı

---

43 M. 28b, S. 70a
Seyyid Muṣṭafā Efendi Mesned-i Fetvāyī Teşrīf Eyledikleri Hengāma Virilen Tārīḫdir : Tārīḫ-i..... S
7 (b) teshīr : teshīr M
9 (b) ednāyı : ednānı M

11 Dü-şaḳḳ-ı ḫāme rīzān eyledi tārīḫ-i menḳūṭun
Ḳudūmiyle müşerref ḳıldı ṣaḥn-ı ṣadr-ı fetvāyı
(H.1147 / M.1734)

44

Merḥūm Cennet-Mekān Sulṭān Maḥmūd Ḫān Ḥażretleriniñ Sarā -yı Cedīd-i Āmirede Ṭobḳapu Ṭarafında Cānib ᶜAli Efendiniñ Dāmādı Aḥmed Efendi Mübāşeretiyle Binā Buyurduḳları Ḳaṣrıñ Tārīḫidir

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Cenāb-ı Ḫān-ı Maḥmūdü'l-ḫışāl-i memleket-pīrā
Serīr-i devlete ẕāt-ı şerīfi mūcib-i şāndır

2 Vücūdı şemᶜ-i nūr-efşān-ı bezm-i ḳudsiyāndır kim
Ḥavālī-gerd olan pervānesi şems-i dıraḫşāndır

3 Meh-i nev iḳtibās-ı nūr ider rāy-ı münīrinden
Anıñçün şemᶜa-i mescid-fürūz-ı çarḫ-ı gerdāndır

4 N'ola ḳaṣr-ı ᶜadālet-cāyı olsa ḫāne-i çeşmim
O dergāh-ı refīᶜiñ cāy-ı rūyı nevk-i müjgāndır

5 Bu kāḫ-ı āsumān-fersā-yı nāzik-ṭarḥ-ı ḫoş-resmin
Bināsı muḳteżā-yı himmet-i şāh-ı cihānbāndır

6 Zihī ṣarḥ-ı muᶜallā-ṭāḳ kim cüft-i dil-ārāsı
Ḥased-fermā-yı resm-i kehkeşān-ı ṭarfa bünyāndır

7 Sütūn-ı çār-erkānı müretteb istiḳametden
Derūnunda olan elvaḥ-ı ferşi keff-i iḥsāndır

8 Ser-i mismār-ı tavānı n'ola necm-i seḥer olsa
Ki her çūb-i zer-endūdı şihāb-ı saḳf-ı ekvāndır

---

44 M.28b, S. 65b

Merḥūm Cennet-Mekān Sulṭān Maḥmūd Ḫān Ḥażretleriniñ Sarā-yı Cedīd-i Āmirede Ṭobḳapu Ṭarafında Cānib ᶜAli Efendiniñ Dāmādı Aḥmed Efendi Mübāşeretiyle Binā Buyurduḳları Ḳaṣrıñ Tārīḫidir : Tārīḫ-i Binā-yı Ḳaṣr-ı Hümāyūn-ı Der- Bāb-ı Ṭob S

3 (a) ider : iden M / rāy : reʾy S

4 (a) ᶜadālet- cāyı : ᶜadālet-cāy M

6 (a) ṣārḥ : ṭarḥ M

9 Bu ḳaṣr olduḳca nā'il maḳdem-i Sulṭān Maḥmūda
Şikāf-ı dür-miṣāl-i maşrıḳ-ı ḫurşīd-i raḫşāndır

10 Ḫudā rāḥat-nişīn-i taḫt ide ol şāh-ı ẕī-şānı
Ki ẕātı mūcib-i emn ü emān-ı nevᶜ-i insāndır

11 O şāh-ı ᶜadl-perver kim der-i rifᶜat-penāhında
Muḳīm-i ḫiẕmet olmaḳ maṭlab-ı aᶜlā-yı şāhāndır

12 Derūn-ı maᶜdelet meşḥūn-ı nūrānī siriştinden
Hemīşe şuᶜle-i şemᶜ-i kerāmeti nümāyāndır

13 Olaldan baḥr u berrde heybet-i şāhānesi ḥāfıẓ
Dil-i ehl-i sefer-tenük metāᶜ-ı rāḥat-ı cāndır

14 Cenāb-ı kibriyā ẕāt-ı hümāyūnun maṣūn itsün
Ki mā-dām ol ᶜanāṣır çār-rükn-i ḳaṣr-ı ebdāndır

15 Bunuñ gibi niçe cāy-ı şerīfi eylesün iḥyā
Ki tā bu ṭāḳ-ı ḫaḍrā naẓragāh-ı nūr-ı aᶜyāndır

16 Bu ḳaṣrıñ ḥarf-i sāde söyledi tārīḫ-i itmāmın
Muḳırr-ı salṭanatdır mekmen-i sulṭān-ı devrāndır
(H. 1158 / M.1745)

45

Ḳuṭbü'l-ᶜĀrifīn Faḫrü'l-Vāṣilīn Pīr-i Kerāmet İbn-i Neccār Rıżāü'd-dīn Muṣṭafā Efendi En-Naḳşbendī Ḥażretleriniñ Dār-ı Beḳāya Teşrīfleri Hengāmında Taḥrīr Olunan Tārīḫdir

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Cenāb-ı şeyḫ-i kāmil ḳuṭb-ı aᶜẓam ᶜārif-i bi'llāh
Gürūh-ı Naḳşbendī muḳtedāsı āsumān-pāye

---

9 (b) maşrıḳ : müşrif M
10 (b) ẕātı : ẕāt M
11 (b) ḫiẕmet : ḫidmet S
13 (a) baḥr u berr : bāhr berr M
14 (b) o : - M
15 (a) cāy : çāy M / (b) ḫaḍrā : ḥaḍrā M
45 M. 29a, S. 65b
Ḳuṭbü'l-ᶜĀrifīn Faḫrü'l-Vāṣilīn Pīr-i Kerāmet İbn-i Neccār Rıżāü'd-dīn Muṣṭafā Efendi En-Naḳşbendī Ḥażretleriniñ Dār-ı Beḳāya Teşrīfleri Hengāmında Taḥrīr Olunan Tārīḫdir : Tārīḫ-i İrtiḥāl-i Ḥażret-i Şeyḫ Rıżāü'd-dīn Ḳuddise Sırruhū S

2 Yenābiʿu'l-maʿārif Muṣṭafā Ḥācı Rıżāü'd-dīn
Vücūdı bāʿiṯ-i fevz ü necāt olmuşdı dünyāya

3 Olup āb-ı ḥayāt-ı naʿt u tevḥīde lebi mecrā
Ḳanāt-ı ḫāmeden beẕl eyledi aʿlā vü ednāya

4 Münevver eyledi çil sāle dehri mihr-i irşadı
Çerāġ itdi niçe ṣāḥib-derūnı bezm-i maʿnāya

5 Kelām-ı rāstı oldı ʿaṣā-yı sālik-i vaḥdet
Anıñla oldılar vāṣıl ṣıfāt u ẕāt u esmāya

6 Ṭarīḳat şāh-rāhında olup her nuṭḳı bir meşʿal
Niçe güm-geştegān-ı rāhı oldı bāʿiṯ iḥyāya

7 Faḳīr-i rīze-çīn-i süfre-i irşādı baş egmez
Simāṭ-ı niʿmet-i İskender ü Dārāb u Dārāya

8 Seyāḥat der-vaṭan vādīlerinden bāz-geşt itdi
İdüp ḥabs-i nefes ḳıldı teveccüh Ḥaḳḳ-teʿālāya

9 Olundı çünki daʿvet cennet-i dīdāra sürʿatle
ʿAzīmet eyleyüp kendi vedāʿ itdi eḥibbāya

10 Çıḳardı ḫırḳa-i rengi ḥaḳīḳāt cāmesin giydi
İrişdi ẕerre ḫurşīde ḳarışdı ḳaṭre deryāya

11 Gelüp bir āh ile dervīş Nüzhet didi tārīḫin
Sipeh-salār-ı aṣḥāb-ı nihāyet göçdi ʿuḳbāya
(H.1159 / M. 1746)

2 (b) Vücūdı : vücūd M
3 (b) ḳanāt : - M
4 (b) çerāġ : çerāḫ M
6 (a) nuṭḳı : luṭfı M / (b) güm-geştegān : geh-geştegān M
7 (b) İskender ü Dārāb : İskender-i Dārāb M
9 (a) didāra : dīdār ki M

46

Merḥūm Maġfiret-Nişān Sulṭān ʿOs̱mān Ḫān Ḥaẓretlerinñ Ḫayrāt -ı Celīleleri Nūr-ı ʿOs̱mānī Dinmekle Şehīr Maʿbedü'l-Ārālarınıñ Ḫitām-Pez̄īr Olduġı Hengām-ı Ferruḥ-Niẓāma Tārīḫdir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Cenāb-ı Ḥaẓret-i Sulṭān ʿOs̱mān Ḫān-ı z̄ī-şānıñ
Vücūdın cūd u ʿadle ḳıldı cāmiʿ feyż-i Yezdānī

2 O şāhen-şāh-ı rūşen-dil ki nūr-ı şemʿ-i iḳbāli
Fürūzān eyledi ḳandīl-i ḫurşīd-i dıraḫşānı

3 Der-i vālā cenābı ḳıble-i erbāb-ı ḥācetdir
Maḳām-ı ḳudsiyāndır Kaʿbeāsā ṣaḥn-ı eyvānı

4 O ḳuṭb-ı ʿālemiñ reʾy-i metīni gerdiş-āverdir
Niẓām-ı ʿadl ile bu nüh-ḳıbāb-ı çarḫ-ı gerdānı

5 Güher-zāy-ı ḳabūl eyler ṣadefveş dest-i meʾmūlı
Ḥasedle ḳıldı mihrāb-ı duʿā çāk-i girībānı

6 Ḫulūṣ-ı z̄ātına şāhid yeter kim böyle bir maʿbed
İdüp nām-ı hümāyūnıyla kesb-i şevket ü şānı

7 Bu ḫayra niʿmet-i nā-geh ẓuhūr ıṭlāḳ olur līkin
Yazılmış tā ezel ḳayd-ı ʿatīḳi Nūr-ı ʿOs̱mānī

8 N'ola dībāce olsa defter-i ḫayrāta bu cāmiʿ
Ki olmuş ḳubbesi ser-levḥasında tāc-ı ʿunvānı

9 Beşer evḳāt-ı ḫamseyle ṣaf-ārā olduġı demde
Olur yād-āver-i tanz̄īm-i saṭr-ı levḥ-i ġufrānī

10 Sezā bu maʿbed-i ġarrāya dinse mescid-i rābiʿ
Ki yoḳdur rubʿ-ı meskūnda miṣāl-i çār-erkānı

---

46 M. 29b, S. 64a

Merḥūm Maġfiret-Nişān Sulṭān ʿOs̱mān Ḫān Ḥaẓretleriniñ Ḫayrāt-ı Celīleleri Nūr-ı ʿOs̱mānī Dinmekle Şehīr Maʿbedü'l-Ārālarınıñ Ḫitām-Pez̄īr Olduġı Hengām-ı Ferruḥ-Niẓāma Tārīḫdir : Tārīḫ-i Binā-yı Cāmiʿ-i Şerīf-i Nūr-ı ʿOs̱mānī S

1 (a) cūd u ʿadl : cūd-ı ʿadl S / ḥaẓret-i Sulṭān : - M

2 (a) rūşen-dil : revsen-dil M

3 (a) cenābı : cenāb M

6 (b) nām : nāmī M

11 İki şemᶜ-i kebīri serv-i nūrānī-i cennetdir
Melek ḳumrīsidir pervāneāsā devr ider anı

12 Şerer-pāş-ı ḥaseddir cām-ı billūrīn-i şeffāfī
Müşaᶜşaᶜ ṣanma ṭāḳ-ı āsumānda necm-i raḫşānı

13 İki mıṣraᶜları her bābınıñ dest-i duᶜā olmuş
Ricā eyler Ḫudādan infitāḥ-ı şāh-ı devrānı

14 Ḫudā bu cāmiᶜi vaż-ı kefe mīzān idüp ecrin
Nice aż-āfı üzre pādişāha ḳılsun erzānı

15 İmām-ı evliyādır ḫuṭbe-i āvāze-i ᶜadli
Verā-yı ᶜarş u kürsīde bula meᵓvā-yı cevlānı

16 Beşāretle niṣār-ı cevher-i tārīḫ ider Nüzhet
Devāsāz-ı ḳulūb-i ᶜāşıḳāndır Nūr-ı ᶜOṣmānī
(H. 1169 / M. 1755)

47

Sulṭān-ı Müşārün-İleyh Ḥażretleriniñ Cāmiᶜ -i Şerīfi Ḳurbundaki Sebīl -Ḫāne Tārīḫidir

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Ḥażret-i Sulṭān ᶜOṣmān Ḫān-ı İskender-tüvān
Şāh-ı deryā-dil ḫıdīv-i cūd-baḫş-ı kāᵓināt

2 Ol şehen-şāh-ı ᶜaṭā-meşreb ki dest-i cevdeti
Oldı ġarḳ-āb-ı serāya sāḥil-i fevz ü necāt

3 Ebr-i nīsāndır kef-i deryā-yı cūd-ı reᵓfeti
Ḳaṭredir baḥr-ı muḥīṭ-i luṭfuna nisbet Fürāt

4 Ḥasbeten-li'llāh şehīd-i Kerbelānıñ ᶜaşḳına
Ḳıldı icrā teşnegāna şerbet-i ḳand ü nebāt

---

14 (a) cāmiᶜi : cāmiᶜ M / (b) aż-āfı : aż-āf M
16 (a) ider : iden S
47 M. 30a, S.64b
Sulṭān-ı Müşārün-İleyh Ḥażretleriniñ Cāmiᶜ-i Şerīfi Ḳurbundaki Sebīl-Ḫāne Tārīḫidir : Tārīḫ-i Binā-yı Sebīl S
1(b) cūd-baḫş: S nüshasında "baḫş" kelimesinin noktaları unutulmuş.
2 (a) desti cevdeti : dest-i cūdunı S / (b) serāya : seylābe S
3 (a) cūd-ı reᵓfeti : cūd u reᵓfeti S / ḳaṭre : ḳaẓre M
4 (a) Kerbelānıñ : Kerbelānın S / (b) şerbet-i ḳand ü nebāt : şerbet ü ḳand ü nebāt S

5 Āb-rūy-ı selsebīl ola meger hem-çāşnī
Yoḫsa bu ṣuda degildir leẕẕet-i āb-ı ḥayāt

6 Ḫastegānü'l-ᶜaṭaş-ı güyānı irvā itmege
Şerbet-i dīnāra yapdı şu gibi mecrā ḳanāt

7 Bu sebīliñ her sütūnı bir ᶜamūd-ı ṣubḥ iken
Māh-ı nev mümkin midir ᶜarż itmege sīmīn künāt

8 Nüzhetā vaḳt-i duᶜādır aç dehānın lüleveş
Leb-güşādır muntaẓır āmīne cümle mümkināt

9 Cūy-ı ᶜadli Nīlveş efzūn olup tā ḥaşre dek
Dehri şād-āb eylesün ol şāh-ı Kerrūbī-ṣıfāt

10 Rubᶜ-ı meskūnı idüp leb-rīz-i zemzem şöhreti
Kaᶜbeveş dergāhı olsun ḳıblegāh-ı şeş-cihāt

11 Şu gibi tārīḫini söyler dehān-ı meşrebe
Fī-sebīli'llāh cūşān oldı bu mā'ü'l-ḥayāt
(H. 1169 / M. 1755)

48

Tārīḫ-i Berā-yı Tecdīd-Şoden-i Tevḥīd-Ḫāne-i Tekke-i İbn-i Neccār-ı Naḳşbendī Der- Beşikṭaş Ki Ḥurūf-ı Noḳṭadār-ı Her Mıṣraᶜeş Yek -Tārīḫ-i Tamāmest

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 1162 Maḳām-ı ḥāl-i şeref pāygāh-ı ḫuld-āyīn
Mekān-ı pāk-ᶜalā ḫānḳāh-ı dervīşān 1162

2 1162Behişt-i ᶜārif ü firdevs-i şāhid-i esrār
Melāz-ı ᶜālem-i vāḳıf maṭāf-ı ḳuṭb-ı nihān1162

---

5 (a) Āb-rūy : Āb-rū M / (b) yoḫsa : yoḳsa M
6 (b) dīnāra : deynāda S
7 (a) sebīliñ : sebīlin M / (b) sīmīn : sipehin : M
8 (a) Nüzhetā : - S
49 M.30b, S.66a
Tārīḫ-i Berā-yı Tecdīd-Şoden Tevḥīd-Ḫāne-i Tekke-i İbn-i Neccār-ı Naḳşbendī Der- Beşikṭaş Ki Ḥurūf-ı Noḳṭadār-ı Her Mıṣraᶜeş Yek-Tārīḫ-i Tamāmest : Tārīḫ-i Tecdīd-i Meydān-ı Naḳşbendī Der-Beşikṭaş ki Ḥurūf-ı Noḳṭadār-ı Her Mıṣraᶜeş Yek- Tārīḫ-i Tamāmest S
1 (a) ḫuld-āyīn : ḫuld-ābīn M
ᶜārif ü firdevs : ᶜārif-i firdevs M

3 1162 Mekīn-i ṣadr-ı vilāyet ḫıdīv-i yāferdir
Nuḳūş-ı zīb-i ümem ḫvācegān-ı ʿālī-şān 1162

4 1162 Bu tekke ḳudret ile ḳaṣr-ı ʿārifān oldı
Be-yümn-i nūr-ı eşer sālikān-ı ṣıdḳ-nişān 1162

5 1162 Fürūġ-ı dīde olur cām-ı revzen-i pāki
Ki şems ü māh şuʿāʿ iḳtibās ider her an1162

6 1162 O ẕāt-ı ḥākim-i mülk ü milel Bahāü'd-dīn
Ḫıdīv-i kişver-i maʿnā-yı mülk-i fenn ü beyān

7 1162 İmām-ı minber-i taḥḳīḳ u muḳtedādır hem
Ḫuceste-pīr-i reh-i zāhidī vü hem ʿirfān 1162

8 1162 Emānet-i gül-i ber-dest-i ḥāl-i irşādı
İrişdi pīr-i kerāmet mesīre virdi nişān 1162

9 1162 Delīl-i fırḳa-i reh-yāb-ı Ḥaḳḳ Rıżāü'd-dīn
Cenāb-ı mürşid-i menzil-şinās u şekve-nedān 1162

10 1162 Olunca ʿazm ile meʾmūr-ı ḫalvet-i ḳarye
Nişān-ı meʾmen-i rüşd oldı īyn vālā-şān 1162

11 1162 Yegāne şeyḫ ki ṣıddīḳ-i pür-maʿārifdir
Ḳarīn-i reyż-i cenāb-ı İlāh zād-ı resān 1162

12 1162 Be-yümn-i himmet-i merdān-ı sālikān-ı Ḫudā
Bu ḫānḳāh-ı münevver -maḥall ü kürsī-şān 1162

13 1162 Ṣafā-yı ḥāl ile ḥüsn-i niẓāmını buldı
Miṣāl-i beyt-i muʿanven maḥall ü ḳaṣr-ı emān 1162

14 1162 Hemīşe müntesibān-ı ṭarīḳ-i faḳr u nühā
Maṣūn olup heme envār-ı fikr ile şādān 1162

15 1162 Miṣāl-i ḳurṣ-ı ḳamer cebhegāhıdır Nüzhet
N'ola menāẓır-ı aḳṭāb olur ise el-ān 1162

---

3 (a) yāfer : bāfer S
6 (a) mülk ü milel : mülk-i milel M
8 (a) Emānet-i gül-i ber-dest : - M
9 (b) menzil-şinās u şekve-nedān : menzil-şinās-ı şekve-nedān M
11 (a) Yegāne : Baña S / ki : - M
14 (b) heme : be M

16 1162 Binâya oldı tevârîḫ ḥarf-i sâde degil
Olur maḳâm-ı rıżâ ḳıble gâh-ı ṣıddîḳân 1162

(H. 1162 / M. 1748)

49

Ḫalîc-i Ḳosṭanṭiniyyeniñ Anaṭolı Sâḥili nde Ḳandilli Dinmekle Şehîr Ḳarye -i Dil-Ârâda Sulṭân Maḥmûd Ḫân Ḥażretleriniñ Binâ-Kerde-i Miʿmâr-ı Ter-Dest-i Ḥasenâtları Târîḫidir

Fāʿilâtün Fāʿilâtün Fāʿilâtün Fāʿilün

1 Pâdişâh-ı baḥr u berr ḫâḳân-ı İskender-niẓâm
Ḥażret-i sulṭân Maḥmûd-ı ʿadâlet-ittiṣâl

2 Ol ḫıdîv-i ʿâdiliñ miʿmâr-ı cûd u himmeti
İtdi yekser ʿâlemi maʿmûre ber-vech-i kemâl

3 Çoḳ zamândır ḳaṣr-ı Ḳandilli ḫarâbezâr olup
Şîşe-i ḳadri şikest olmuşdı niçe mâh u sâl

4 Maḥv idüp bu câmiʿ-i ġarrâyı iṣbât eyledi
Ḥükmün iẓhâr itdi bu yüzden cemâl ile celâl

5 Câmiʿ-i ʿilm ü ʿameldir ẕât-ı vâlâ-rütbeti
Vaṣf-ı ẕâtîsi budur ẓıll-ı ẓalîl-i Lâ-yezâl

6 Âfitâb-ı şevket ü şânı teraḳḳî-yâb olup
Eylesün farḳ-ı enâma neşr-i nûr-ı iʿtidâl

7 Pertev-i ḳandîl-i iḳbâli virüp dehre żiyâ
Ḳalmasun ʿâlemde aṣlâ ẓulmet-i gerd ü melâl

8 Taḫt-ı ʿâlî-baḫt-ı şâhîde ṣafâlar eylesün
Tâ duʿâsıyla ola ehl-i cihân şîrîn-maḳâl

---

49 M. 31a, S. 66b

Ḫalîc-i Ḳosṭanṭiniyyeniñ Anaṭolı Sâḥilinde Ḳandilli Dinmekle Şehîr Ḳarye-i Dil-Ârâda Sulṭân Maḥmûd Ḫân Ḥażretleriniñ Binâ-Kerde-i Miʿmâr-ı Ter-Dest-i Ḥasenâtları Târîḫidir : Târîḫ-i Binâ-yı Câmiʿ-i Şerîf-i Der-Ḳandilli S

2 (a) cûd u himmeti : cûd-ı himmeti S

3 (b) mâh u sâl : mâh sâl M

4 (a) bu : bir S / (b) Ḫükmün : Ḫükmi S / bu : - M

6 (b) farḳ-ı enâma : firâḳ-nâma S

7 (b) Ḳalmasun : Ḳalmada S / gerd ü melâl : gerd-i melâl S

9 Geldi bir tārīḫ-i müsteṣnā bu mıṣraᶜ Nüzhetā
Pāk ü zībā cāmiᶜ-i Sulṭān Maḥmūdu'l-ḫıṣāl
(H. 1164 / 1751)

50

Tārīḫ-i Berāy-ı Ḳapudān Şoden -i Ṭuraḳ Meḥmed Pāşā Be - İbrām-ı Baᶜż-ı Aḥbāb Nüvişte-Şod
Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1 Ḫabbeẕā feyż-i ḫudāvend-i cihān "ᶜazze ve cell"
İtdi īṣār-ı güher ḥaḳḳ bu ki deryā deryā

2 Bu ᶜaṭā kānını baḥreyne ḳapūdān itdi
Oldı memnūn-ı kerem ehl-i cihān ser-tā-pā

3 Eyleyem vaṣfını ol ẕāt-ı şerīfiñ güş it
Gerçi kim gevher-i evṣāfı olunmaz iḥṣā

4 Fülk-i temkīn-i güher-bārına olmaz ḥareket
Bādbān olmasa her laḥẓa eger dest-i duᶜā

5 Nükhet-i ḫulḳ-ı kerīminden olur reşk-i çermen
Mevc-der-mevc olıcaḳ ṣāfḥa-i baḥr-ı ḫaḍrā

6 Şīr-dil merd-i saḫā-pīşe vezīr-i kāmil
Merd-i meydān-ı hüner ṣaff-şiken-i rūz-ı veġā

7 Mesned-ārā-yı selāmet ola ṣıḥḥatle müdām
Mekr-i düşmenden emīn eyleye hem-vāre Ḫudā

8 Fülk-i iḳbālini mersā-yı murādātında
Lenger-endāz-ı ṣebāt eyleye Ḥaḳḳ celle ve ᶜalā

---

9 (a) pāk ü zībā : pāk zībā M
50 M. 31a, S. 66b
Tārīḫ-i Berāy-ı Ḳapudān Şoden-i Ṭuraḳ Meḥmed Pāşā Be- İbrām-ı Baᶜż-ı Aḥbāb Nüvişte-Şod : Tārīḫ-i Ḳapūṭan-ı Deryā Şoden-i Meḥmed Pāşā S
1 (b) itdi : itleri M
2 (a) Bu : Bir S
3(a) şerīfiñ : şerīfin M
5(b) ṣafḥa-i : ṣafḥa M
6 (b) veġā : vefā M
7 (a) ṣıḥḥatle : ṣıḥḥat ile M / (b) emīn : āmīn M

9 Maḳdem-i pākini tebşīr iderek āfāḳa
Ḫāme-i Nüzhet ider bir iki beyti imlā

10 Düşdi bī-şā'ibe-i şübhe bu mıṣra' tārīḫ
Ḳapūdān oldı selāmet ile Meḥmed Pāşā
(H. 1164 / M. 1750)

51

Derviş Muṣṭafā Efendiniñ Ḥaremeyn Muḥāsebecisi Olduḳlarında Virilen Tārīḫdir

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Semiyy-i faḫr-i cihān Muṣṭafā Efendi kim
Kemāl-i ḥüsn-i edebde yegāne-i devrān

2 Tevāżu'undan olupdur kināye dervīşī
Bülend-i cāhına nisbetle ẕerre mihr-i cihān

3 Keremde Ḥātem ü Ma'an olamaz aña pā-dāş
'Aceb mi ẕātına ıṭlāḳ olunsa baḥr-ı ḥisān

4 Kimine virdi cihet kimine zer-i meskūk
Sülūkun eylediler her cihetle istiḥsān

5 Bilindi cevher-i ẕātı ḳılındı sa'yı ḳabūl
Murād-ı ecr idüp aña aġa-yı 'ālī-şān

6 Suṭūr-ı liḥye ile ḥilyesine zīb virüp
Ḫaṭ-ı şerīf ile geldi berāt-ı ḳadrine şān

7 Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳ ẕāt-ı Bārī-i muṭlaḳ
Vire vücūduna ṣıḥḥatla devletine zamān

8 Muvaffaḳ eyleye ḥüsn-i sülūk-i iḥsāna
Netīce-baḫş ola her müşkilātına āsān

---

51 M. 31b , S. 67b

Derviş Muṣṭafā Efendiniñ Ḥaremeyn Muḥāsebecisi Olduḳlarında Virilen Tārīḫdir : Tārīḫ-i Muḥāsib-i Ḥaremeyn-Şüden Muṣṭafā Efendi S

1 (a) - : ya'ni M (Sözcük vezni bozmaktadır.) / (b) Kemāl-i ḥüsn-i edeb : Kemāl ü ḥüsn-i edeb S

2 (a) olupdur :.olup M

3 (a) pā-dāş :pādereş M

4 (a) virdi cihet : - M

5 (a) ḳılındı : - M / (b) ecir : icrā S

9 ʿAḳīde-i Ramāżān gibi sikke-i ḥüsne
ʿAṭā idüp bizi şīrīn-dimāġ ide her an

10 Bu naẓm ile yine dāʿī-i devletī Nüzhet
Olur ʿināyete maẓhar nevāzişe şāyān

11 Ḳulūba n'ola bu tārīḫden feraḥ gelse
Muḥāsib-i ḥaremeyn oldı ol kerīmü'ş-şān
(H. 1163 / M. 1749)

52

Dārü's-Saʿāde Aġası Beşīr Aġanıñ Ḳalender-Ḫāne Cāmiʿini Taʿmīr Eylediklerine Olan Tārīḫdir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd-ı felek-cāhıñ
Duʿā-yı devlet ü iḳbāli vird-i ḳudsiyān oldı

2 O sulṭān-ı muʿaẓẓam cāmiʿ-i ʿilm ü maʿārifden
Benim bu ṣıdḳ-ı daʿvāma güvāhım ins ü cān oldı

3 Enīs-i bezm-i iclālī Beşīr Aġa-yı ḫayyir kim
Müberrātiyle ʿālem ġıbṭagāh-ı gülsitān oldı

4 Nigāh-ı ʿibret ile işte baḳ bu cāmiʿ-i ġarrā
Ṣafāda beyt-i maʿmūr-ı felekle tevʾemān oldı

5 Bu vālā maʿbedi çünkim yeñiden eyledi iḥyā
Recāmend-i ḥayāt-ı sermedī Kerrūbiyān oldı

6 Mināre istiḳāmet birle engüşt-i şahādetdir
Anıñçün ṣāḥibü'l-ḫayrı müşār-ün-bi'l-benān oldı

7 Muṣaffā ṣafḥa-i mermerleri āyīnedir seyr it
ʿArūs-ı maġfiret güyā ki biñ yüzden ʿayān oldı

---

10 (a) Bu : Nev M

52 M. 32a , S. 69a

Dārü's-Saʿāde Aġası Beşīr Aġanıñ Ḳalender-Ḫāne Cāmiʿini Taʿmīr Eylediklerine Olan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Binā-yı Cāmiʿ-i Ḳalender-Ḫāne S

2 (b) ṣıdḳ-ı daʿvā : ṣıdḳ u daʿvā M

5 (a) çünkim : çünki M

7 (b) biñ : bir S

8 Degildir cām-ı ḳubbe ᶜaynek-i ᶜibret-nümādır kim
Yed-i ḥikmetle vażᶜ-ı dīde-i rūḥāniyān oldı

9 Der-i cennet ᶜaceb mi sīne-çākī olsa reşkinden
Bu dergāh-ı refīᶜiñ āsitānı āsumān oldı

10 Muᶜallā ḳubbeler Nüzhet ḥabāb-ı baḥr-ı raḥmetdir
Ṣufūfı mevce-i deryā-yı nūr-ı bī-kerān oldı

11 Duᶜāya refᶜ-i yedle söyledim tārīḫ-i menḳūṭun
Ḳalender-Ḫāne şimdi kaᶜbe-i ṣāḥib-dilān oldı
(H. 1160 / M. 1747)

53

Aġa-yı Müşārün İleyhñ Cāmiᶜ-i Mezbūr Ḳurbunda binā eyledigi Çşmesāra Tārīḫdir

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Ḫān Maḥmūd-ı kerāmet-meşrebiñ
Oldı çün ebr-i ᶜaṭāsı feyż-bār

2 Menbaᶜ-ı cevdet Beşīr Aġa daḫī
Ṣu gibi emvālini ḳıldı nişār

3 Yapdı ez-cümle bu raᶜnā çeşmeyi
Dehre icrā itdi āb-ı ḫoş-güvār

4 Lūlesi raṭbü'l-lisāndır itmeden
Ṣāḥibü'l-ḫayrıñ duᶜāsın bī-şümār

5 Gülşen-i iḳbālini sīr-āb ide
Ebr-i iḥsān-ı Cenāb-ı Kird-gār

6 Baḥr-ı cūdı oldı mevc-engīz-i feyż
Ġarḳa-i reşk oldı dürr-i şāhvār

---

8 (b) vażᶜ-ı dīde : zīb-i dīde S / rūḥāniyān :rūḥābiyān M
10 (b) Ṣufūfı : Ṣufūf M
11 (b) kaᶜbe : - S
53 M.32a , S. 69a
Aġa-yı Müşārün-İleyhiñ Cāmiᶜ-i Mezbūr Ḳurbunda Binā eyledigi Çeşmesāra Tārīḫdir : Tārīḫ-i Binā-yı Çeşme S
4 (a) itmeden : itmedeñ M
5 (a) gülşen : gülşeni M / (b) iḥsān : iḥsānı M

7 Ṭāḳ-ı ḳaṣr-ı devleti maʿmūr ola
Tā ki olduḳça bu çeşme pāydār

8 Düşdi dil-cū Nüzhetā tārīḫ aña
Selsebīliñ ʿaynıdır bu çeşmesār
(H. 1160 / M. 1747)

54
Ayaṣofya-i Kebīr Cāmiʿi Kātibi Yūsuf Efendiniñ Bāġçesinde Ḳaṣr Tārīḫidir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Cenāb-ı Ḥazret-i Yūsuf Efendi māye-i ʿirfān
Ferīdü'd-dehr ü ṣāḥib-ʿaḳl ẕāt-ı maġfiret-pīrā

2 Kerīmü'l-ḫulḳ Ḥātem-menḳabet kim ḥüsn-i eṭvārı
İder dil-beste aḥbābı miṣāl-i zülf-i ʿanbersā

3 Saḫiyy-i mā-melek-baḫş u muʿīn -i ʿāciz ü bī-kes
Emīn-i ṣıdḳ-niyyet muḫliṣ-i bī-miṣl ü bī-hemtā

4 Muḳaddem gerçi bu cāy-ı behiştāsā-yı vālāya
Olup bir muḳteżā-yı ṭabʿ-ı derrāki binā-fermā

5 Görince bu maḥalli şimdicik farṭ-ı zekāsından
Mücedded böyle bir ḳaṣr-ı bülendi eyledi ibdā

6 ʿAceb ḳaṣr-ı felek-fersā ki her bir cām-ı billūrı
Nücūm-ı çarḫ ile baḫṣ-i müsāvāt üzredir ḥālā

7 Leṭāfetde hevā-yı müşgsāyı rāḥat-ı cāndır
Neẓāretde şikāf-ı revzenidir dīde-i bīnā

8 Muʿallā ṭāk-ı çifti reng-i gūn-ā-gūn-ı zīnetle
Ne mümkin ṣūret-i ḳavs-i ḳuzaḥdan farḳ ola ḥāşā

9 Der-i zībende ṭarḥı maṭlaʿ-ı şems-i mekārimdir
Anıñçün ġarḳa-i nūr-ı şerefdir ol müferriḥ-cā

---

7 (a) Ṭāḳ-ı ḳaṣr : Ṭāḳ u ḳaṣrı M / ola :olsa M
8 (a) selsebīliñ : selsebīlin M / çeşmesār : çeşmesāz S
54 M. 32b, S.69b
Ayaṣofya-i Kebīr Cāmiʿi Kātibi Yūsuf Efendiniñ Bāġçesinde Ḳaṣr Tārīḫidir : Tārīḫ-i Binā-yı Ḳaṣr-ı Yūsuf Efendi S
5 (a) maḥalli :maḥall M
8 (a) Muʿallā ṭāk-ı çifti : - M / (b) ḥāşā : ḥālā S

10 Bu ḳaṣrıñ ṣāḥibin pīr eylesün iḳbāl ü devletle
Cenāb-ı Ḥażret-i Bārī be-ḥaḳḳ-ı Kaʿbe-i ʿulyā

11 Bula günden güne baḫt-ı şerīfi ḳuvvet ü rifʿat
Güneş gibi ṭuta nūr u żiyāsı dehri ser-tā-pā

12 Ḥurūf-ı bī-nuḳaṭ birle didim tārīḫini Nüzhet
Güzel ḳaṣr-ı muʿallā cāy-ı raʿnā ṣarḥ-ı müsteṣna
(H.1159 / M. 1746)

55

Taḫmīs Emīni Ḥüseyn A ġanıñ Anaṭolı Ḥişārı nda Sāḥil-Ḫānesi Taḫtında Birā Eyledigi Ḳaṣrıñ Tārīḫidir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ḫoşā pākīze-ḳaṣr-ı bī-bedel kim selsebīlinden
Aḳan āb-ı revānı ḥayret-efzā-yı şuʿūr oldı

2 Müşārün-bi'l-benāndır cüft-i ṭāḳı māh-ı ʿīdāsā
Anıñçün ḥüsn ile reşk-āver-i ebrū-yı ḫūr oldı

3 N'ola oldıysa ṣāfī ḳalb-i müʾmin gibi dīvārı
Ki revzenler ser-ā-ser maṭlaʿ-ı nūr-ı sürūr oldı

4 Dırāz eyler zebānın çarḫa ḥarf-endāz olur ġāyet
Bunuñ fevvāresinden ṭās-ı gerdūn bī-ḥużūr oldı

5 Ḫudā bānīsini ḳılsun muʿammer ʿizz ü ṣıḥḥatle
Bu rāḥatgehde kim bir mevziʿ-i ẕevḳ u ḥubūr oldı

6 Dü-şaḳḳ-ı ḫāme taḥrīr eyledi tārīḫin ey Nüzhet
Bu cāy-ı cān-fezā ḥaḳḳā ki ḳaṣr-ı bī-ḳuṣūr oldı
(H. 1149 / M 1736)

---

11 (a) Kuvvet ü rifʿat : Kuvvet-i rifʿat M / (b) nūr u żiyāsı : nūr-ı żiyāsı M
12 (a) ṣarḥ : çarḫ M
55 M.32b, S. 69b
Taḫmīs Emīni Ḥüseyn Aġanıñ Anaṭolı Ḥişārında Sāḥil-Ḫānesi Taḫtında Binā Eyledigi Ḳaṣrıñ Tārīḫidir : Tārīḫ-i Binā-yı Ḳaṣr S
2(a) ṭāḳı : ṭāḳ S
4 (a) zebānın :zamānın M
5 (b) mevżiʿ : mevḳiʿ S / ẕevḳ u ḥubūr : ẕevḳ -i ḥubūr M

56

ʿOs̱mān Efendi Dārü's-Saʿāde Aġasına Kātib Olduḳda Keşīde-i Silk-i Taḥrīr Olunan Tārīḫdir

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı ʿālem z̲āt-ı bī-çūn-ı ḳadīm
İtdi nūr-ı mihr-i cūduyla cihānı şuʿlenāk

2 Bir vücūdı kātib-i dārü's-saʿāde eyleyüp
Biñ dil-i vīrānı maʿmūr eyledi bī-irtiyāb

3 Ḳıdve-i ehl-i kerem ʿOs̱mān Efendi kim duʿā
Būy-ı iḫlāṣı gül-i ḫulḳından eyler iktibās

4 Cūdınıñ raṭbü'l-lisānı ḫāme-i ehl-i suḫan
Z̲ātınıñ edʿiye-ḫᵛān-ı devletidir şeyḫ u şābb

5 Biñ suᵓāl-i müşkilin ḥall itmek içün ʿuḳdesin
Nāḫun-i ḥāżır-cevāb-ı naẓrası eyler şitāb

6 Gevher-i edʿiyesini rişte-i enfāsa diz
Vaṣf-ı z̲ātı çün degil mümkin ʿabesdir pīç ü tāb

7 Ḥaḳḳ-teʿālā eyleyüp her demde tevfīḳin refīḳ
Sūret ü maʿnāda olsun her duʿāsı müstecāb

8 Maẓhar-ı sırrı "selāmün ḳavlen" aḳvāli olup
Ṣūret-i aḳvāline maʿnā ola feyż-i kitāb

9 Geldi tārīḫi dehān-ı dāʿī-i iḫlāṣdan
Oldı ʿizz ü yümn ile ʿOs̱mān Efendi kām-yāb

(H. 1162 / M. 1749)

---

56 M. 33a, S.67a

ʿOs̱mān Efendi Dārü's-Saʿāde Aġasına Kātib Olduḳda Keşīde-i Silk-i Taḥrīr Olunan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Kātib-i Dārü's-Saʿāde -Şüden ʿOs̱mān Efendi S

1 (a) şuʿlenāk : şuʿle-tāb S

5 (a) müşkilin : müşkiliñ S

8 (a) sırrı : srrr S / (b) aḳvāline : efʿāl S

1162 : 2 ṣad yevm-i ḫāmīs 1164 M

57

Efendi Mümā-İleyhiñ Beşikṭaş da Binā Eyledigi Sāḥil-Ḫānelerine Naẓm Olunan Tārīḫdir

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥażret-i ʿOsmān Efendi ḳıdve-i ehl-i hüner
Zübde-i aṣḥāb-ı dāniş muḳtedā-yı esḫıyā

2 Kātib-i aġa-yı aʿẓam nuḫbe-i cemʿ-i kirām
Münşī-i zī-ḳudret üstād-ı ʿUṭārid-intimā

3 Mecmaʿ-ı ḫulḳ-ı maʿālī faḫr-ı erbāb-ı himem
Mercīʿ-i medd-i nigāh-ı dīde-i ehl-i ʿaṭā

4 Ḫāme-i iʿcāz-ı taḥrīri nihāl-i cūddur
Ḥāṣıl-ı maʿnā-yı āṣār-ı midādı kīmyā

5 Dest-i iḥsānı ḳulūb-ı nāsı taʿmīr eyledi
Ṭabʿ-ı miʿmārı büyūt-ı şiʿri itdikçe binā

6 İşte baḳ ez-cümle gel āṣār-ı zihn-i pākidir
Sāḥil-i yemmde bu ḳaṣr-ı bī-ḳuṣūr-ı cān-fezā

7 Ḫabbezā ṣarḥ-ı muḳarnes ṭāḳ-ı maṭbūʿu'l-esās
Resm-i Sinnīmār-ı ṭarḥı reşk-i eyvān-ı semā

8 Naḳş-ı tāvānında ḳaldı çeşm-i miʿmār-ı ḫıred
Ḥalḳa-i āvīze şanma ey dil-i ḥayret-zidā

9 Her seḥer mihriñ görünce n'ola ṭoġarsa güni
Pīşgāhında bu sāḥil-ḫāneyi revzen-güşā

10 Ṭāḳ-ı vālāsında cüft-i reng-i pīrāsın görüp
Reşk ile ḳavs-i ḳuzāḥ itmekdedir ḳaddin dü-tā

11 Lāne-sāz olsa kenār-ı bāmına şāyestedir
İktisāb-ı ʿizz ü rifʿat itmege mürġ-i hümā

---

57 M.33a, S. 67b

Efendi Mümā-İleyhiñ Beşikṭaşda Binā Eyledigi Sāḥil-Ḫānelerine Naẓm Olunan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Binā-yı Ḫāne-i Kātib-i Dārü's-Saʿāde ʿOsmān S

4 (a) cüddur : cevrdir : S

5 (a) iḥsānı : iḥsān S

9 (a) ṭoġarsa : doġarsa S

11 (a) Lāne-sāz : Lāle-sāz M / kenār : kitāb S

12 Eyle gel iḫlāṣ ile ey dil duʿā-yı devletin
Vaṣfını mümkin degildir eylemek çünki edā

13 Gül gibi olsun güşāde veche-i aḥbābına
Mışraʿ-ı ebvāb-ı devlet-intişabı dāʾimā

14 ʿÖmrin efzūn eyleyüp iḳbālini ḳılsun maṣūn
Düşmenin maḥzūn ide her dem Cenāb-ı Kibriyā

15 İnḥilāl-i ʿuḳde-i āmāl ile memnūn olup
Fatḥ u ratḳında bula imdād-ı tevfīḳ-i Ḫudā

16 Nüzhetā ḥarf-i mücevher birle tārīḫin didim
Cāy-ı rāḥat meʾmen-i devlet maḥall-i dil-güşā
(H. 1164 / M. 1750)

58

Pīr-i Kerāmet Mesīrimiziñ Ferzend-i Dil-bendleri Şeyḫ Muḥammed Ṣıddīḳ Efendiniñ Oġlı Muṣṭafā Rācīnin Tārīḫ-i Mevlūdıdır

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Cā-nişīn-i evliyā ḳāʾim-maḳām-ı aṣfiyā
Şeyḫ Sıddīḳ u semiyy-i ḥażret-i Tebük

2 Ḥaḳḳ-teʿālā virdi ol ẕāt-ı şerīfe bir veled
Eyleye iḳlīm-i maʿnāda anı reşk-i mülūk

3 Pīr ola ṣūretde maʿnāda ol ṭıfl-ı pāk-rād
Meclisinde evliyāu'llāh ola aña dulūk

4 Nüzhetā tārīḫ-i mīlādın bu güne yazdılar
Muṣṭafā Rācī ola serdār-ı aḥbāb-ı sülūk
(H.1159 / M. 1746)

13 (a) Gül gibi olsun güşāde : - M / (b) ebvāb : erbāb M

58 M. 33b, S. 66a

Pīr-i Kerāmet Mesīrimiziñ Ferzend-i Dil-bendleri Şeyḫ Muḥammed Ṣıddīḳ Efendiniñ Oġlı Muṣṭafā Rācīnin Tārīḫ-i Mevlūdıdır : Tārīḫ-i Vilādet S

1(a) ḳāʾim-maḳām : ḳaʾim-ḳām S

3 (a) rād : dād M

59

Muṣṭafā Pāşānıñ Defᶜa-i Şāniyede Mühr-i Ṣadāretİle Müstesᶜid Olduḳlarınıñ Tārīḫidir

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Ḥabbeẕā eyyām-ı şādī ᶜahd-i emniyyet-nişāb
Ġıbṭa-baḫş-ı mevsim-i mestī vü hengām-ı şebāb

2 Ebr-i nīsān feyż-bār olmaġla ṣaḥn-ı gülsitān
Baḥr-ı aḫḍar gibi oldı sebzelerle mevce-yāb

3 Lālelerdir sāġar-ı ᶜişret bu devr-i neşvede
Bāġbān olsa n'ola ṣubḥ u mesā mest ü ḫarāb

4 Mışraᶜ-ı ḳadd-i bülend-i yār ile serv-i sehī
Oldı mevzūn u muḳaffā ṣanki beyt-i intiḫāb

5 Zīr-i ġabrādan bürūz-ı sebz-pūşān-ı çemen
Vāḳıf-ı esrāra virdi neşᵓe-i rūz-ı ḥisāb

6 Ṣafḥa-i cūyıñ nesīm-i ṣubḥ ile her mevcesi
Saṭr-ı şiᶜr-i ābdār oldı nuḳaṭlardır ḥabāb

7 Yā cenāb-ı āṣaf-ı şānīye pāy-endāz içün
Ḥāżır u ᶜāmāde eyler bir ṣu dībāsın seḥāb

8 ᶜAḳl-ı evvel lafẓ-ı şānīye rıżā göstermeyüp
Töhmet-i sūᵓ-i edeble ṭabᶜıma ḳıldı ᶜitāb

9 Līk kilk-i ḫoş-raḳam ᶜözr-āver-i teᵓvīl olup
Virdi ol taᶜbīre tekrīr-i ṣadāretle cevāb

---

59 M. 34a, S. 63a

Muṣṭafā Pāşānıñ Defᶜa-i Şāniyede Mühr-i Ṣadāret İle Müstesᶜid Olduḳlarınıñ Tārīḫidir : Tārīḫ-i Sadāret-i Muṣṭafā Pāşā Der-Defᶜa-i Şāniye S

1 (b) Ġıbṭa-baḫş : Ġıbṭa-baḫşī S

3 (a) neşvede : neşvedir S

4 (a) serv : servī M / (b) mevzūn u muḳaffā : mevzūn-ı muḳaffā M

5 (a) ġabrā : ġubār S / (b) vāḳıf-ı esrār : ṭālib-i esrār M / neşᵓe : neşā M

6 (a) cūy : cūb M / (b) nuḳaṭ : noḳṭa M

7 (a) pāy : pāyi M / (b) ḥażır u ᶜāmāde : ḥażır -ı ᶜāmāde M

9 (b) tekrīr : tekrā M

10 Ṣadr-ı aʿẓam Muṣṭafā Pāşā vezīr-i kārdān
Zīver-i mesned müşīr-i efḫam-ı gerdūn-cenāb

11 Pertev-i reʾy-i münīrinden o rūşen-ṭıynetin
İktibās-ı nūr ider meh gibi her gün āfitāb

12 Ḫāme-i fermān-nüvīsi nāvdān-ı feyżdir
Ṣaḥḥ-ı ṣıḥḥat tevʾemidir nüsḫa-i faṣlü'l-ḫıṭāb

13 Ṣafḥa-i vākt-i medārı emr-i ʿālī-şānınıñ
Her sevād-ı noḳṭasında muḫtefīdir ṣad-kitāb

14 Pençe-i fermānınıñ mażbūṭı teʾsīr-i nüfūẕ
Kākül-i tedbīrine dil-beste maʿnā-yı ṣavāb

15 Sāye-endāz olsa bir kez kūh-ı temkīni eger
Arż-ı Nişābūra gelmez tā ḳıyāmet inḳılāb

16 Lenger-i fülk-i vaḳār-ı ẕātını seyr eylese
Ḥaşre dek görmezdi deryā mevcelerden ıżṭırāb

17 Nükhet-i ezhār ẓann itme nesīm-i ʿadl ile
Būy-ı ḫulḳ-i pāki dehre ḳıldı neşr-i müşg-nāb

18 Oldı bād-āver Niẓāmü'l-mülki cūd u reʾfeti
Ḳoymadı miʿmār-ı ʿadli dünyede cāy-ı ḫarāb

19 Ḳıble-i erbābı ḥācetdir ki bāb-ı devleti
Maṭlabın ḫāṣṣ u ʿavām itmekde andan iktisāb

20 Müjde-i teşrīf-i tekrīri dimāġ-ı ʿālemi
Ḳıldı ʿıṭr-āmīz-i būy-ı istirāḥat çün gül-āb

21 Besdir ey ḫāme yeter taṣdīʿa cürʾet eylediñ
Cūd u luṭf-ı ẕātını ḳābil degil itmek ḥisāb

---

10 (a) kārdān : kārvān M
11 (a) reʾy : rāy S
12 (a) nāvdān :nāverān M / (b) Ṣaḥḥ-ı ṣıḥḥat : Ṣıḥḥat-ı-i ṣıḥḥat M
13 (a) vaḳt : diḳḳat S / medārı : medār S
14 (a) Pençe-i :Pençe M
15(a) kez : kerre M
16 (a) vaḳār : vaḳārı M
17 (a) ʿadl ile : ʿadlu'llāh M
18 (a) bād-āver : yā devvār M / mülkī:mülk M / cūd u reʾfeti : cūd-ı reʾfeti M
21 (b) ḳābil : haddiñ S

22 Ṣıdḳ ile destiñ güşād it kāse-i deryūzeveş
Tā ki daʿvātıñ ola dergāh-ı Ḥaḳḳda müstecāb

23 Ṣayḳal-ı tevfīḳ ile mirʾāt-ı baḫtı ṣāf olup
Sīne-i bed-ḫvāhı olsun gerd-i ġamla zeng-yāb

24 Çār-ṭāḳ-ı ṣadrda ẕātı terebbuʿsāz olup
Cāygāh-ı düşmenin Ḥaḳḳ eylesün çāh-ı ʿaẕāb

25 Ol keremkārıñ ser-engüşt-i sinān u tīrine
Eyle yā Rabb ḫūn-i rengīn-i ʿadūsından ḫiżāb

26 Söz tamām oldı deb-verz-i-ḫamūş ol baʿd-ezīn
Ḳıl cenāb-ı ḥażret-i ṣadr-ı hünerverden ḥicāb

27 Mühr-i mihre yaz bu tārīḫ-i be-nāmı Nüzhetā
Muṣṭafā Pāşāyı Ḥaḳḳ mühr ile ḳıldı kām-yāb
(H.1169 / M. 1755)

60

Vezīr-i Müşārün-İleyhiñ Defʿa-i Ṣāliṣede Mühre Nāʾil OlduḳlarHengāmda Naẓm Olunan Tārīḫdir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Biḥamdli'llāh bu hengām-ı şitā berd ü selām oldı
Kerem esti Ḫudādan ʿāleme inʿām-ı ʿām oldı

2 ʿAdālet-pīşe ḫayr-endīşe Sulṭān Muṣṭafā Ḫānıñ
Kef-i deryā-nevāli dürr-niṣār-ı iḥtirām oldı

3 O ḫāḳān-ı zamān kim pertev-i ḫurşīd-i ʿadlinden
Enāmıñ mīve-i āmāli ber-vefḳ-i merām oldı

4 Vekīl-i muṭlaḳın bir ẕāt-ı ʿālī-baḫt idüp şimdi
Ṣafasından cihanıñ ḫalḳı yekser şād-kām oldı

---

24 (a) ẕātı : ẕāt M / olup : ola S
25 (a) sinān : sitān M
26 (a) edeb: edebdir M / zer-ḫamūş : zi-ḫōş M / (b) hünerver : hüner ü nümūr M
27 (b) Pāşāyı : Pāşā M
61 M. 34b, S. 63b
Vezīr-i Müşārün-İleyhiñ Defʿa-i Ṣāliṣede Mühre Nāʾil Olduḳları Hengāmda Naẓm Olunan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Ṣadāret-i Muṭafā Pāşā Der-Defʿa-i Ṣāliṣe S
1 (a) ʿāleme : ʿālem M
3 (b) merām : murād S

5 O destūr-ı keremkārıñ vücūd-ı cūd-ı baḫşından
Serīr-i ṣadr-ı devlet māyedār-ı iḳtişām oldı

6 Vezīr-i Müşterī-ṭālic ki gerd-i rāh-ı iḳbāli
Miṣāl i tūtiyā ḳuvvet-dih-i çeşm-i enām oldı

7 Müşīr-i bī-cadīl-i āṣaf-ı pür-dil ki ẕātından
Gelüp mühre şerāfet nām-ı Ḥātemveş be-nām oldı

8 Ayā ṣadr-ı mükerremsin o ẕāt-ı muḫteremsin kim
Vücūduñ cāleme āsāyiş-i emn ü niẓām oldı

9 Ducā-yı devletiñ vaṣf-ı cemīliñ ẕikr-i bi'l-ḫayrıñ
Zebān-ı ehl-i naẓm u neṣre vird-i ṣubḥ u şām oldı

10 Zebūndur pençe-i fermānıña ser-keşleri dehriñ
Ẓılāl-ı reʾfetiñ rāḥat-res-i ḫāṣṣ u cavām oldı

11 Gelüp bir merd-i kāmil söyledi tārīḫini Nüzhet
Alup üç kerre mühri Muṣṭafā Pāşā be-kām oldı
(H. 1177 / 1763)

61

Beşikṭaşda Ḫayrü'd-dīn Pāşā Türbesi İttiṣālinde Küçük Çeşme Denmekle Macrūf Zebān-ı Nāsda Evṣāfı Cārī Çeşmesāñ Tacmīr ü Tecdīdini Eyleyen Sābıḳān Dārü's-Sacādetü'ş-Şerīfe Aġası Aḥmed Aġanıñ Eyledigi Tacmīrāt İçün Emrleriyle Yapılan Tārīḫdir

Fācilātün Fācilātün Fācilātün Fācilün

1 Ḥażret-i Sulṭān cOsmān Ḫān-ı ṣāfī-meşrebiñ
cAyn-ı cadlinden ṭarīdir çār-bāġ u şeş-cihāt

2 Ẕāt-ı pāki maḳsim-i āb-ı zülāl-i şercdir
Ebr-i iḥsānı nemā-baḫş-ı riyāż-ı kāʾināt

8 (a) o : ol M
9 (b) naẓm u neṣre : naẓm -ı neṣre / vird : د ر و M
10 (a) fermānıña : fermānına S
61 M. 35a, S.64a
Beşikṭaşda Ḫayrü'd-dīn Pāşā Türbesi İttiṣālinde Küçük Çeşme Denmekle Macrūf Zebān-ı Nāsda Evṣāfı Cārī Çeşmesāñ Tacmīr ü Tecdīdini Eyleyen Sābıḳān Dārü's-Sacādet'ş-Şerīfe Aġası Aḥmed Aġanıñ Eyledigi Tacmīrāt İçün Emrleriyle Yapılan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Tecdīd-i Çeşme-i Beşikṭaş S
1 (a) ṣāfī-meşrebiñ : ṣāfī-meşrebin M / (b) çār-bāġ u şeş-cihāt : çār-bāġ-ı şeş-cihāt M

3 Zemzem-i cūdun sebīl itmekde ᶜaṭşāna müdām
Bāġ-ı dehri ḳıldı sīr-i şerbet-i ḳand ü nebāt

4 Ol ḫıdīviñ devletinde Ḥażret-i Aḥmed Aġa
Ḫizmet-i dārü's-saᶜādeyle idüp taḥṣīl-i zāt

5 Feyż-i Ḥaḳḳla muttaṣıl taᶜmīr-i evḳāf itmege
Naḳd-i vaḳtin şu gibi ḫarc itdi ol Ḥātem-ṣıfāt

6 Teşneveş bir ḳaṭreye muḥtāc iken bu çeşmeye
Basṭ idüp miᶜmar-ı ter-dest-i saḫavetle ḳanāt

7 Gül gibi şād-āb idüp leb-teşnegānı eyledi
Şükr ile raṭbü'l-lisān çün mevce-i cūy-ı Fürāt

8 Vir aña yā Rabb şehīd-i Kerbelānın ᶜaşḳına
Evvel ü āḫirde ṭūfān-ı ḥavādiṣden necāt

9 Lūle şu gibi oḳur tārīḫ-i cevher Nüzhetā
Çeşme-i dil-cūdan ola nūş-ı cān māᵓü'l-ḥayāt
(H. 1169 / M. 1756)

62

Rübūde-i evżāᶜ -ı pesendīdesi olduġum fażīletlü ᶜĀşir Efendiḥażret leri ḫālā reᵓīsü'l-küttāb devletlü , şerāfetlü, Seyyid ᶜOṣmān Efendi ḥażretleriniñ İstavrozda āṣār-ı ter-dest-i miᶜmār-ı himmetleri olan ṣuffe ü çeşmesāra tāyīn -i tārīḫ-i bināżımnında ḥavāle-i ᶜuhde-i ḳalem-i müşevveş -raḳam-ı maḫlaṣı buyurulan tārīḫ -i penç-beyt egerçi nigāşte-i ṣaḥīfe -i beyān ḳılınmışdır. Līkin żaᶜf -ı mīzāc u keṣret -i kitābet ü ʿilet -i āzmāyiş-i eşār ḥasebiyle terāfür -i ḥurūf ī gibi lafẓ u maᶜnāsı miyānında ḳaṭᶜan iᵓtilāf olmadıġına ḥavāle-i nigāh-ı iᶜtibār buyurulmaz ise "febihā ve niᶜmet". Ve illā benim gibi behre-i ᶜilmden bi'l-külliyye ṣıfrü'l -yed ü bī-maᶜrifet lūleci gibi sāde maḫlaş ile şāᶜirriyyet ṣatan kimesneden mevzūn u muḳaffā vü maᶜnīdār eşār ümmīd itmek ceyb-i müflisde gevher-i girān-ḳıymet tecessüs eylemekden aṣlā farḳı yokdur.

---

4 (b) Ḫizmet : Ḫıdmet S / dārü's-saᶜādeyle : dārü's-saᶜāde ile S
5 (b) ḫarc : ḫarç M
7 (a) teşnegānı:teşnegān S
8 (a) Vir : Dir : M / (b) Evvel ü āḫirde : Evvel āḫirde M
62 M.35b. , M. 40b (der-kenar), S. 75b
Nesir olan kısım M. 35b' de ve S. 75a'da şiirden sonra ; M. 40b'de şiirden önce yer almaktadır.
evżāᶜ : irżāᶜ M.35b
ᶜĀşir Efendi ḥażretleri: sulṭānım ḥażretleri M.40b
devletlü :- M.40b
ᶜuhde: - M.35b, S
müşevveş : maġşūş S
ḥavāle-i nigāh-ı iᶜtibār : - M.35b
ṣatan : ṣanan M.35b

Hiye bintü leyletün ve ebūhā ʿöẕrhā. Merkez-i dāʾire-i mihr ü muḥabbet Nüzhet.

Tārīḫ-i Binā-yı Çeşmesār u Ṣuffe Reʾīsü'l-Küttāb-ı Ser ʿOsmān Efendi

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Hāşimī-fıṭrat reʾīs-i ḳıdve-i ehl-i kemāl
Ḥażret-i ʿOsmān Efendi maʿden-i ʿilm ü ḥayā

2 Ḳarye-i İstavrozı şöhret-şiʿār-ı şehr idüp
Yapdı erbāb-ı dile böyle maḥall-i cān-fezā

3 Āb-rūy-ı selsebīli lūleden icrā idüp
Sākinān-ı ṣuffe-i pākīzeye virdi ṣafā

4 Eyleyüp cins-i ʿamelle Ḥaḳḳ mużāʿaf ecrini
Gül-zemīn-i cennet üzre kevṯeri ḳılsun ʿaṭā

5 Nüzhetā böyle güzel tārīḫ biñde bir düşer
Suffe dil-keş çeşme dil-cū cāygāh-ı rūḥ-zā
(H. 1181 / M. 1767)

63

Vezīr-i Aʿẓam Müşīr-i Efḫam Muḥsin-Zāde Muḥammed Pāşā Ḥażretleriniñ Saḳız Cezīresinde Binā Buyurduḳları Çeşmesār-ı Zemzem-Niṣāra Ber-Mūcib-i Emr-i Cihān-Muṭāʿ İnşād uʿArż Olunan Tārīḫdir

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ṣadr-ı Cem-mertebe destūr-ı merāḥim-pīşe
Menbaʿ-ı cūy-ı himem baḥr-ı semāḥat-baḫşā

---

kimesne : kimse S
benim gibi behre-i ʿilmden bi'l-külliyye ṣıfrü'l-yed ü bī-maʿrifet lüleci gibi sāde maḫlaṣ ile şāʿirriyyet ṣatan kimesneden: benim gibi cāhil ü bī-maʿrifet şāʿirden M.40b
eşʿār ümmīd itmek :eşʿār ṭalebi M.40b
aṣlā : - M.35b, S
Tārīḫ-i Binā-yı Çeşmesār u Ṣuffe Reʾīsü'l-Küttāb-ı Ser ʿOsmān Efendi : - M.35b, M.40b
1 (a) ʿilm : ḥilm M. 35b
4 (b) ḳılsun : ḳıldı S
5 (b) cāygāh : cāygā S
63 M.35b, S.74b
Vezīr-i Aʿẓam Müşīr-i Efḫam Muḥsin-Zāde Muḥammed Pāşā Ḥażretleriniñ Saḳız Cezīresinde Binā Buyurduḳları Çeşmesār-ı Zemzem-Niṣāra Ber-Mūcib-i Emr-i Cihān-Muṭāʿ İnşād u ʿArż Olunan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Binā-yı Çeşme-i Vezīr-i Aʿẓam Muḥsinzāde Muḥammed Pāşā Der-Cezīre-i Saḳız S

2 Mesned-ārā-yı ḫıdīvān u vekīl-i muṭlaḳ
Zīb-i dīvān-ı ʿaṭā yaʿni Muḥammed Pāşā
3 Şu gibi mālını ḫarc itdi rıżā-yı Ḥaḳḳ içün
Eyledi teşnelere āb-ı ḥayātı icrā

4 Yapdı bu ʿayn-ı muṣaffāyı o ser-çeşme-i cūd
Ḳıldı iḥsān ile ebnā-yı sebīli irvā

5 Ẕikr-i bi'l-ḫayrı ile lūlesi merbūṭ-ı lisān
Ṭās-ı zerrīni bu vech ile açup dest-i duʿā

6 Mülk-i dünyāda vü ʿuḳbāda mükāfāt itsün
Ḥażret-i vāḳıfına zemzem ü kevşerle Ḫuda

7 Yediler eyledi tārīḫ-i mücevher iḫrāc
Çeşme-i ṣāf-eşer-i pāk-i Muḥammed Pāşā
(H. 1180 / M. 1766)

64

Kātib-i Aġa-yı Dārü's-Saʿāde İbrāhīm Efendi niñ Zīver-i Mihr-i Vücūd Olan İsmaʿīl Zühdī-Nām Ferzend-i Ṣalāḥ-Encāmlarına Kendü İltimāsı yla Taḥrīr Olunan Tārīḫdir

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥamdüli'llāh geldi cūşa feyż-i baḥr-i luṭf-ı Ḥaḳḳ
Bir dür-i pākīze oldı ʿāleme pertev-figen

2 Yaʿni İbrāhīm Efendiye Cenāb-ı Kird-gār
Virdi bir ṭıfl-ı saʿādetmend-i nūrānī-beden

3 Mihr-i ʿālem dāyesidir māh-ı nev gehvāresi
Ḳıldı ihdā mühre-i bāzīçesin necm-i Yemen

4 Yapdı dülbend-i ḳumāṭın pertev-i ḳurṣ-ı ḳamer
Penbesin biñ şerm ile ʿarż eyledi berg-i semen

---

4 (b) ebnā-yı sebīl : ebnā-i sebīl M
5 (a) merbūṭ-ı lisān : merbūṭü'l-lisān M
6 (a) vü : - M / (b) zemzem ü ḳevşer : zemzem-i kevşer M
64 M. 36a , S. 73b
Kātib-i Aġa-yı Dārü's-Saʿāde İbrāhīm Efendiniñ Zīver-i Mihr-i Vücūd Olan İsmaʿīl Zühdī-Nām Ferzend-i Ṣalāḥ-Encāmlarına Kendü İltimāsıyla Taḥrīr Olunan Tārīḫdir : Tārīḫ-iVilādet-i Ferzend-i Kātib-i Aġa-yı Dārü's-Saʿāde İbrāhīm Efendi S
3 (b) Yemen : - S
4 (b) semen: suḫan S

5 Faṣṣ-ı elmāsa n'ola teşbīh idersem cismini
Olmuş engüşter miṣāli mehdi pür-dürr-i ᶜAden

6 Bāġ-ı ᶜālemde Ḫudā ol nev-nihāl-i devleti
Eylesün āsūde aṣlā görmesün bād-ı miḥen

7 Vālid-i mācidleriyle ᶜömr-i Ḫıżrī kesb idüp
Olalar iḳbal ile devlet ile pīr-i kühen

8 Şīr ü şekker gibi dāᵓim eylesünler imtizāc
ᶜAyş u nūş ile olup muᶜtād-ı feyż-i Żü'l-Minen

9 Kaᶜbe-i vech-i enām olsun der-i vālāları
İlticadan olmasun ḫālī ahālī-i zemen

10 Söz tamama irdi ey Nüzhet ḥaẕer taṣdīᶜden
Ġūl-ı bī-endām-ı vaḥşet-zāddır ṭūl-ı suḫan

11 Sen iki mıṣraᶜla ṭarḥ-ı beyt-i tārīḫ it hemān
Daᶜvetiñ eyle icābet vāḳıf-ı sırr u ᶜalen

12 Eyleye İzid vücūdın zīver-i mihr-i edeb
Geldi İsmaᶜīl Zühdī ṣulb-i İbrāhīmden
(H. 1170 / M. 1756)

65

Ḫazīnedār-ı Şehr-Yārı Süleymān Aġanıñ Bulġurlı Ḳaryesinde Binā Eyledügi Mektebe Tārīḫdir

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Pādişāh-ı ᶜālem ü ᶜādil ḫıdīv-i kāmrān
Ḥażret-i Sulṭān ᶜOṯmān Ḫān-ı İskender-tüvān

2 Dāᵓimā taṭbīḳ ider şerᶜ-i şerīfe kārını
Ḥaḳḳ anıñçün ḳıldı ol sulṭānı ḳuṭb-ı ᶜārifān

---

5 (b) mehdi: mehd M
7 (a) nihāl : nihāli M
8 (a) Şīr ü şekker : Şir şkker M / (b) ᶜayş u nūş : ᶜayş nūş M
11 (b) eyle: eyler S
12 (b) vezin bozuk
1170 : 1171 S
65 M.36b , S.74a
Ḫazīnedār-ı Şehr-Yārī Süleymān Aġanıñ Bulġurlı Ḳaryesinde Binā Eyledügi Mekteb-i Tārīḫdir : Tārīḫ-i Binā-yı Debistān-ı Der-Ḳarye-i Bulġurlı Cenāb-ı Ḫazīnedār-ı Şehr-Yārī Süleymān Aġa S

3 Rūz u şeb ṭabʿ-ı şerīfi māʾil-i iḥsān olup
Ḳıldı çoḳ evḳāf u ḫayra ṣarf-ı māl-ı bī-kerān

4 Ḫāzin-i dergāhı hem-nām-ı Süleymān-ı nebī
Oldı peyrev ol şeh-i ʿālī-cenāba bī-gümān

5 Kesb-i taḥṣīl-i rıżā-yı Ḥāżret-i Allāh içün
Ṣıdḳ ile ḫayrāta mālın ḳıldı şu gibi revān

6 Şevḳ ile taʿlīm-i Ḳurʾān itmege eṭfāl içün
Ḳarye-i Bulġurlıda bu mektebi yapdı hemān

7 Saʿyini meşkūr idüp Ḥaḳḳ ʿömrün efzūn eylesün
Ola niçe böyle ḫayrāt ile memdūḥ-ı cihān

8 Yā İlāhī ezber itsünler duʿā-yı vāḳıfı
Faż̇l u luṭfuñla seniñ ehl-i zemīn ü āsumān

9 Ḥarf-i menḳūṭ ile Nüzhet didiler tārīḫini
Mekteb-i nāzik muʿallim-ḫāne-i ʿālī-mekān
(H. 1169 / M. 1755)

66

Beşikṭaş Mevlevī-Ḫānesinde Post-Nişīn-i İrşād Olan Memiş Efendizāde Seyyid Aḥmed Efendi ʿĀzim-i Maḥalle Ḫāmūşān Olduḳda Meşhed -i Münevverleriniñ Ṭaşına Taḥrīr Olunan Tārīḫdir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ṭarīḳ-i Mevlevīniñ muḳtedāsı pīr-i irşādı
Seyāḥat ḳaṣd idüp meydān-ı tecrīde revān oldı

---

2 (b) sulṭānı : sulṭān M / ḳuṭb : - S / ʿārifān : ʿāfān M
3 (a) Rūz u şeb : Rūz-ı şeb M / (b) bī-kerān : girān S
4 (a) dergāhı : dergāh M / (b) cenāba : cenāb S
5 (a) içün : idüp
6 (a) eṭfāl : aṣfāl S / (b) Bulġurlıda :Bulġurda M
7 (b) böyle : bu S
8 (a) itsünler duʿā : - M / (b) faż̇l u luṭf : faż̇l-ı luṭf S
9 (a) didiler : söyledim S / (b) mekān : binā M
66 M. 36 b, S. 74 a
Beşikṭaş Mevlevī-Ḫānesinde Post-Nişīn-i İrşād Olan Memiş Efendizāde Seyyid Aḥmed Efendi ʿĀzim-i Maḥalle Ḫāmūşān Olduḳda Meşhed-i Münevverleriniñ Ṭaşına Taḥrīr Olunan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Vefāt-ı Şeyḫ-i Mevlevī-Ḫāne-i Beşikṭaş Memiş Efendizāde Seyyid Aḥmed Efendi S
1 (a) muḳtedāsı : muḳtedā S

2 Cihānıñ ḫūb u ziştinden idüp ḳaṭᶜ-ı naẓar yekser
Temāşā-yı tecellīye ser-ā-pā çeşm-i cān oldı

3 İdüp esrār-ı tevḥīd ile maḥv-ı hestī-i mevhūm
Gözünden ṣūret ehliniñ nihān-ender-nihān oldı

4 Çıḳup üçler mücevher söyledi tārīḫini Nüzhet
Cenāb-ı Şeyḫ Aḥmed vāṣıl-ı ḳurb-i cinān oldı
(H. 1170 / M. 1756)

67

Defterdār Memiş Efendi-Zāde Muṣṭafā Begiñ Oġlı Seyyid Mīr Aḥmediñ Tārīḫ-i Vefātıdır

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Āh kim bir ġonca-i nev-resteniñ bād-ı ecel
Eyledi evrāḳ-ı ᶜömr-i nāzenīnin bī-niẓām

2 Vālideynine şefāᶜat idüp ol maᶜṣūm-ı pāk
Her biri ᶜuḳbāda olsun vāṣıl-ı dārü's-selām

3 Çıḳdı üçler didi tārīḫ-i mücevher Nüzhetā
Mīr Aḥmed ḥūr u ġılmān ile oldı hem-maḳām
(H. 1177 /M. 1763)

68

Yazıcı Aġa-yı Dārü's-Saᶜāde ᶜOs̱mān Efendiniñ Muṣṭafā Şākir -Nām Oġlunuñ Mevlūdı Tārīḫidir

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Ḥabbeẕā ᶜOs̱mān Efendi ẕāt-ı ᶜālī-menḳabet
Maᶜrifetle şübhesiz mümtāzdır eşbāhdan

---

2 (a) cihānıñ : cihānın S / (b) çeşm-i cān : çeşm ü cān M
67 M. 37a , S. 74b
Defterdār Memiş Efendizāde Muṣṭafā Begiñ Oġlı Seyyid Mīr Aḥmediñ Tārīḫ-i Vefātıdır : Tārīḫ-i Vefāt-ı Seyyid Aḥmed Beg Nebīre-i Defterdār Memiş Efendi S
1 (a) ġonca : ġonçe / nev-resteniñ : nev-restenin M
3 (b) ḥūr u ġılmān : ḥūr-ı ġılmān M
68 M. 37a, S.72b
Yazıcı Aġa-yı Dārü's-Saᶜāde ᶜOs̱mān Efendiniñ Muṣṭafā Şākir -Nām Oġlunuñ Mevlūdı Tārīḫidir : Tārīḫ-i Vilādet S

2 Zāde-i ṭabʿı gibi ḫayrü'l-ḫalef bir ṭıfl içün
İtdi istidʿā Cenāb-ı Ḥażret-i Allāhdan

3 Müstecāb oldı biḥamdli'llāh duʿāsı luṭf-ı Ḥaḳḳ
Bir veled virdi münevver rüyı mihr ü māhdan

4 Neyl-i maḳṣūd ile yā Rabb şād-kām eyle müdām
Mīve-çīn olsun nihāl-i bāġ-ı ḫāṭır-ḫᵛāhdan

5 Gülşen-i devletde çeksün ḳaddini mānend-i serv
Şād olup gül gibi feyż-i jāle-bār-ı cāhdan

6 Geldi bu mıṣraʿ dem-i mīlādına tārīḫdir
Muṣṭafā Şākir ola yā Rabb ehlu'llāhdan
(H.1161 / M. 1748)

69
Tārīḫ-i Vefāt-ı Berā-yı Mihr ü Māh Ḫanım

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Āfitāb-ı burc-ı ʿişmet Mihr ü Māh Ḫanım dilā
Olmuş idi vālideyniniñ gözünde nūr-ı tām

2 Rūzgārın sürmeden ẕevḳ u ṣafāsın neyleyim
Eyledi bād-ı ecel ol ġoncayı güm-geşte-nām

3 Bildi kim yoḳdur sarāy-ı ʿālem-i fānīde ẕevḳ
Eyledi dār-ı sürūr-ı ʿadne şevḳ ile ḫırām

4 Maẓhar-ı luṭf-ı Cenāb-ı Ḥażret-i Bārī olup
Ḫūr-ı ʿīn ola enīsi meskeni dārü's-selām

5 Hātif-i ġaybī dem-i fevtinde tārīḫin didi
Mihr ü Māha sāḥa-i firdevs ola yā Rabb makām
(H. 1159 / M.1746)

---

3 (b) rüyı : rüy M
4 (b) nihāl : nāl S
1161 : - M
69 M. 37a , S.72b
Tārīḫ-i Vefāt-ı Berā-yı Mihr ü Māh Ḫanım : Tārīḫ-i Vefāt S
2 (a) rüzgārın : rüzgārıñ S / sürmeden : sürmedin M / ẕevḳ u ṣāfā / ẕevḳ-i ṣafā M / bağteten : neyleyim S / (b) ġoncreyi : ġonce-i M güm-geşte : geh-geşte M
3 (a) sarā-yı ʿālem-i fānī : sarā-yı fānī S
5 (a) tārīḫin : tārīḫiñ M

70

Tārīḫ-i Vefāt-ı Berā-yı Ümmühān Ḳadın

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Cāme-i ʿunṣurdan itdi insilāḫ
Rābiʿaveş eyledi ʿazm-i cinān

2 Bir veliyye idi ancaḳ şübhesiz
" İrciʿī " emrin añup oldı revān

3 Vāṣıl oldı ḳurb-i Ḥaḳḳa şevḳ ile
Çāk idüp ceyb-i ḥayātı nā-gehān

4 Çıḳdı üçler didiler tārīḫini
Ṣaḥn-ı ʿadne ḳıldı rıḥlet Ümmühān
(H. 1153 / M.1740)

71

Ṣadr-ı Aʿẓam Esbaḳ Dāmād İbrāhīm Pāşā nıñ Ketḫüdā-yı Mezbūrı Muḥammed Aġanıñ Oġlı Muḥammed Begiñ Dār-ı Aḫirete İntiḳāl Eylediklerinñ Tārīḫidir

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Çekdi dāmānı Muḥammed ketḫüdānıñ zādesi
İtmedi ālāyiş-i dünyāya ḳaṭʿan iʿtimād

2 Pīr-i kāmiller gibi evżāʿı hep maḳbūl idi
Cān u dilden eylemişdi emr-i Ḥaḳḳa inḳıyād

3 Yā İlāhī cennet-i firdevs ile mesrūr idüp
Şerbet-i kevşerle eyle rūḥunı her demde şād

4 Baş u cānı terk idince didiler tārīḫini
Gitdi ʿuḳbāya Muḥammed Beg cihāndan nā-murād
(H. 1151 / M. 1738)

72

---

70 M. 37b, S. 72b
Tārīḫ-i Vefāt-ı Berā-yı Ümmühān Ḳadın : Tārīḫ-i Vefāt S
71 M. 37b, S. 73a
Ṣadr-ı Aʿẓam Esbaḳ Dāmād İbrāhīm Pāşānıñ Ketḫüdā-yı Mezbūrı Muḥammed Aġanıñ Oġlı Muḥammed Begiñ Dār-ı Aḫirete İntiḳāl Eylediklerinñ Tārīḫidir : Tārīḫ-i Vefāt S
2 (a) evżāʿı : evżāʿ M
3 (a) İlāhī :- M / (b) kevşerle : kevşer S
4 (a) Baş u cān : Baş cān M / didiler : söyledim S

72

Enderūn-ı Hümāyūn Aġalarından Ḥāfıẓ Meḥmed Aġanıñ Pederi Ḥasan Efendiniñ İntiḳāl Tārīḫidir

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Ḥasan Efendi bu fānī cihāna ḳıldı vedāʿ
Beḳā sarāyına ʿāzim olup idince ḫırām

2 İrince güşuna fermān-ı "irciʿī" fi'l-ḥāl
Bu daʿvet emrine itdi iṭāʿat ile ḳıyām

3 Mekānı cennet ola gördügi Cemālu'llāh
Be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı Muḥammed Resūl-i Rabb-i enām

4 Zamān-ı fevtine tārīḫ söyledi hātif
Ḥasan Efendiye yā Rabb cennet ola maḳām
(H. 1153 / M. 1740)

73

Teberdār-ı Sarāy-ı ʿAtīḳ-i Sulṭānī Meẕheb-i Naḳşbendī ʿAli Efendiniñ İrtiḥāli Tārīḫidir

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Yegāne merd-i teberdār-ı maʿrifet-perver
Bi-emr-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ oldı ʿāzim-i ʿuḳbā

2 Duʿā ile dem-i fevtine düşdi bir tārīḫ
ʿAli Efendiye ḫuld-i naʿīm ola meʾvā
(H. 1162 / M. 1748)

72 M.37b, S. 71b
Enderūn-ı Hümāyūn Aġalarından Ḥāfıẓ Meḥmed Aġanıñ Pederi Ḥasan Efendiniñ İntiḳāl Tārīḫidir : Tārīḫ-i Vefāt-ı Peder-i Ḥāfıẓ Meḥmed Aġa Aġa-yı Enderūn-ı El- Mezbūr S
2 (a) İrince : İrişdi M
3 (a) gördügi : baḳdığı S / (b) Rabb-i enām : Rabbü'l-enām M
73 M.38a, S.40b
Teberdār-ı Sarāy-ı ʿAtīḳ-i Sulṭānī Meẕheb-i Naḳşbendī ʿAli Efendiniñ İrtiḥāli Tārīḫidir : Tārīḫ-i Vefāt-ı Teberdār ʿAli Efendi S

74

Şāʿir-i Meşhūr Merḥūm u Maġfūr Tatar Raḥmī Muṣṭafā Efendiniñ Nişāne-i Seng-i Mezān Olan Tārīḫdir

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şāʿirāniñ bī-naẓīr ü ekmeli
Emr-i Ḥaḳḳ ile idüp ʿazm-i ʿulā

2 Düşdi bir tārīḫ vaḳt-i fevtine
İde ḫuldi cāy-ı Raḥmī Muṣṭafā
(H. 1164 /M. 1750)

75

Vezīr-i Aʿẓam Destūr-ı Ekrem Müşīr-i Efḫam Devletlü İnāyetlü Muḥsinzāde Muḥammed Pāşā Ḥażretlerinñ Ḫarsuh -Nām Ḳaṣabada Binā Veİḥyā Buyurduḳları Cāmiʿ -i Şerīf Ve Mescid-i Luṭflarına Meʾmūren İn şād Olunup Ḫużūr-ı Āṣafānelerine Virilen Tārīḫdir

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Cāmiʿ-i ʿadl ü kerem ṣadr-ı ṣudūr-ı devlet
Pīşvā-yı ṣaf-ı vālā-yı gürūh-ı vüzerā

2 Ḥażret-i āṣaf-ı ẕī-şān u vezīr ibn-i vezīr
Yaʿni destūr-ı felek-rütbe Muḥammed Pāşā

3 Ḥüsn-i tedbīr-i müşīrāne ile maḫlūḳuñ
Ḳalb-i vīrān-şodesin ḳıldı muḳaddemce binā

4 Ṣoñra bu cāmiʿ-i pür-nūra esās-efgen olup
Yapdı iḫlāṣ ile ber-vefḳ-i rıżā-yı Mevlā

5 Ṭāḳ-ı miḥrābına āvīze olan ḳandīle
Göz diker şems ü ḳamer reşk ile her ṣubḥ u mesā

---

74 M. 38 a, S.67a

Şāʿir-i Meşhūr Merḥūm u Maġfūr Tatar Raḥmi Muṣṭafā Efendiniñ Nişāne-i Seng-i Mezārı Olan Tārīḫdir :Tārīḫ-i Vefāt-ı Raḥmi Efendi S

75 M. 38a, S. 61b

Vezīr-i Aʿẓam Destūr-ı Ekrem Müşīr-i Efḫam Devletlü İnāyetlü Muḥsinzāde Muḥammed Pāşā Ḥażretleriniñ Ḫarsuh-Nām Ḳaṣabada Binā Ve İḥyā Buyurduḳları Cāmiʿ-i Şerīf Ve Mescid-i Luṭflarına Meʾmūren İnşād Olunup Ḫużūr-ı Āṣafānelerine Virilen Tārīḫdir : Tārīḫ-i Binā-yı Cāmiʿ-i Şerīf-i Ṣadr-ı Aʿẓam Muḥsinzāde Der Ḫarsuh S

1 (b) vāla-yı : vālā M

3 (a) tedbīr : tedbīri M

6 Cām-ı her revzenesi nūr--ı ᶜibādetle olur
ᶜAyn-ı erbāb-ı baṣīret gibi pertev-baḫşā

7 Baḳ menārında olan ḥālet-i muᶜciz-eṣere
Ki olur herkese bir ṣūret ile cilve-nümā

8 Dīde-i müᵓmine engüşt-i şehādet görinür
Feseḳā çeşmine sebbābe-i dehşet-efzā

9 Sözü uzatma gel ey ḫāme menāre-mānend
Şerefe gibi el aç vāḳıfa ḳıl ḫayr duᶜā

10 Ḥażret-i āṣaf-ı Cem-meşreb ü Ḥātem-menişiñ
Ḳavl ü fiᶜlinde muᶜīni ola tevfīḳ-i Ḫudā

11 Şerᶜ u ḳānūn ile taṭbīḳ ide müḥr-i ᶜörfī
Bula bu vech ile ārāyiş-i dīn ü dünyā

12 Ḳubbe-i cāmiᶜ-i eflāke eẕān irdikçe
Ẕikr-i bi'l-ḫayrı ola zīb-i zebān-ı ṣuleḥā

13 Bī-bedel söyledi tārīḫ-i bināsın Nüzhet
Beyt-i maᶜmūr-ı ṣafā cāmiᶜ-i zībā ḥaḳḳā
(H. 1180 / M. 1766)

76

Şevketlü Mahābetlü Aẕametlü Ḳudretlü Pādişāh -ı Ferīdūn-Cāh Efendimiz Ḥażretlerinñ Yümn -i Teveccüh-i Derūn-ı Kerāmet-i Meşhūrlarıyla ᶜAlem - Efrāz-ı Ṭuġyān Olan Ḳara Ṭaġ Keferesiniñ Vücūd-ı Berbūdları Ṭuᶜme -i Nehk-i Seyf-i Muṣṭafavī Olup Bu Fütḥ -ı Celīleniñ Vuḳūʿı Mifṭāḥ -ı Nuṣret-i ᶜAẕm Oldığını Tebrīk Żımnında Ömer Nüzhet Ḳullarınıñ Tārīḫ -i ᶜĀcizānesidir Ki Ḫurūf-ı Ġayr-ı Menḳūṭası Gelüp Bā -Taẕmīn İle İkiᶜAded Taᶜmiye -i Żamm Birle Sāl-i Feṭḥ u Nuṣrete Muᵓāfıḳdır.

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Ḳahramān-ı heft-kişver ṣāḥib-i seyf ü livā
Şāh-ı Cem-rütbe ḫıdīv-i kām-bīn-i kāmkār

8 (b) çeşmine : çeşmesine S
8 (b) ide : ile S
12(b) Ẕikr : Ẕikri M
76 M. 38a (der-kenar), S. -

2 Dāver-i Dārā-ḥaşem ḫāḳān-ı İskender-himem
Dād-fermā-yı ümem ẓıll-ı ẓalīl-i Kird-gār

3 Zīb-i evreng-i ḫilāfet şāh-ı ʿālī-menḳabet
Ḥāmī-i İslām u millet pādişāh-ı nāmdār

4 Ḫānedān-ı ʿāl-i ʿOṯmānıñ güzīde serveri
Yaʿnī Sulṭān Muṣṭafā Ḫān-ı Ferīdūn-iḳtidār

5 Ẓıll-ı seyfi sāyebān-ı emn olaldan ol şehiñ
Tāb-ı miḥnetden rehā-yāb oldılar ehl-i diyār

6 Himmet-i şāhānesiyle Ḳara Ṭaġı ḳalʿ idüp
Bir nefesde rūzgāra virdi mānend-i ġubār

7 Cisr idüp şemşīrini cūy-ı ġazānın üstüne
Geçdi kāfirler ḳılıcdan ser-te-ser oldı dimār

8 Ṭāḳ-ı ʿarşa eyledi āvīze tīġ-ı feṯḥini
Āsumānda bir meh-i nūrānī oldı āşikār

9 Zīver-i dībāce-i fāl-ı ẓaferdir bu sefer
Baʿd-ezīn bī-şekk virir İzid fütūḥ-ı bī-şümār

10 Himmeti ġāzīlere ṭaġ üstüni bāġ eyleyüp
Ḳıldı ḳüffār-ı liʾāmıñ menzilin dārül-bevār

11 Tāb-ı şemşīri ʿadūnuñ seyle virdi mülküni
Bād-ı tūġı kişver-i küffārı ḳıldı tār u mār

12 Şuʿle-i tīġın görüp kör oldı Mosḳov fırḳası
Düşdi başı ḳaydına şimdi ḳırāl-ı bed-tebār

13 Ḳāʾidü'l-ceyşi ola tevfīḳ u nuṣret reh-beri
Sevḳ-i leşker eyledikçe ol şeh-i ʿālī-vaḳār

14 Birbirin taʿkīb ide tebşīr ile biñ fütūḥ
Ġāret itdikçe ʿadūyı ʿasker-i düşmen-şikār

15 Ḥarf-i sādeyle gelüp bā-müjde hātif Nüzhetā
Güş-ı hūşa söyledi bir mıṣraʿ-ı gevher-niṣār

16 Tīġ-ı feṯḥ üzre yazılmaġa sezā tārīḫdir
Ḳara Ṭaġıñ kāfiriñ kesdirdi ḥaḳḳā şehr-yār
(H. 1183 / M. 1769)

77

Ḥamiyyetlü efendim sulṭānım ḥażretleri eṣer-i yek-şübhe-i ʿācizāne Seyyid Muḥammed Efendi dāʿiyeleri vesāṭatiyle devletlü, ʿināyetlü ṣadr-ı aʿẓam efendimiz ḥażretleriniñ Rum İlinde Ḫarsuh da miʿmār-ı ter-dest-i himmetleri ile derece-i ḫitāma resīde olan cāmiʿ-i şerīfiñ tekmīline bir tārīḫ taḥrīri iḳtiżā itmekle kemā -fi's-sābıḳ tetmīm-i ḫıdmet żımnında ṭaraf-ı devletlerinden tebliġ eyledikleri emre binā'en cihet-i cāmiʿa-i cehlimizi irā'et ḳaṣdıyle imtiṣālen li'l-emri'l-ʿālī beyt-i tārīḫiñ ibtidā'-i mıṣraʿ-ı evvelinde vāḳiʿ bī-bedel lafẓında iżmār ḳılınan taʿmiye ki tāsız dimekle iki ʿadedi sāḳıṭ oldı ġını eşʿār içün faʿide-i eşʿār üzre birḳaç beyt-i nā-merbūt-ı bī-üstüvār ki ṣıfat-ı kāşifesi "evhenü min-beyti'l-ʿankebūtdur. Nigāşte-i ṣafḥa-i beyān ḳılınmışdır. Dāmen -i ḥażret-i veliyyü'n-niʿamīye nihāde buyurulur ise ṭabʿ-ı şāʿir āne-i bende-i ḳalīlü'l-biżāʿa-i müstemendi ʿadem-i āzmāyiş taḳrībī ile tīġ-ı zengār-ı ḫurdeye mümāṣil ü şemşīr-i çūpīn-i eṭfāl-i ḫurde-sāl gibi bī-ṭā'il oldı ġından ḳalem-i dest-i raḳamdan çekīde-i ḳırṭās olan ebyātıñ lafẓ u maʿnāsındaki iʿviāc u nā-merbūṭī töhmeti maẓhar-ı ʿafv u şafḥ-ı cemīl buyurulması ḥaḳḳında nāẓkār oldı ġumı ʿilāve-i iʿtiẓār-ı zebān-güẓār buyurmaları mesʾūldür. Bāḳī silkü'l-leʾāl-i aḥvāl-i iḳbāl muntaẓam-bād. Fī 8 be
(H. 1180 /M. 1766)

78 M.38b, S.61b

Ḥamiyyetlü sulṭānım ʿAbdü'r-rezzāk Efendi Ḥażretleri iş bu eṣer-i yek-şebe-i ʿācizāne Seyyid Muḥammed Efendi veşāṭetiyle destūr-ı ekrem ḥażretleriniñ Rum İlinde Ḫarsuhda miʿmār-ı ter-dest-i himmetleri ile binā-yı Sinnimār-intimā-yı maṭbūʿı derece-i ḫitāma resīde olan cāmiʿ-i şerīfin.....tārīḫ-i taḥrīri iḳtiżā etmekle kemā-fi's-sābıḳ tetmīm-i ḫizmet żımnında ṭarf-ı bāhirü'ş-şereflerinden tebliġ eyledikleri emre binā'en cihet-i cāmiʿa-i cehlimizi irā'et ḳaṣdıyla imtiṣālen li'l-emri'l-ʿālī beyt-i tārīḫin ibtidā-i mıṣraʿ olanda vāḳıʿ-ı bī-bedel lafẓında iżmār ḳılınan taʿmiye ki tāsiz dimekle iki ʿadedi sāḳıṭ olundıġı eşʿār içün ḳā ʿide-i eşʿār üzre birḳaç beyt-i nā-merbūṭ-ı bī-üstüvār ki ṣıfat-ı kāşifesi "evhenü beytü'l-ʿankebūtdur". Nigāşte-i ṣafḥa-i beyān ḳılınmışdır. Dāmen-i ḥażret-i veliyyü'n-niʿamīye nihāde buyurılur ise ṭabʿ-ı şāʿirāne-i bende-i ḳalīlü'l-biżāʿa ʿadem-i [āzmāyiş-i] taḳrībī ile ṭīġ-ı jengār-ı ḫurdeye mümāṣil ü şemşīr-i çūbīn-i eṭfāl-i ḫurde-sāl gibi bī-ṭā'il olduġundan ḳalem-i sitt-i raḳamdan çekīde-i ḳırṭās olan ebyātın lafẓ u maʿnāsındaki iʿvicāc u nā-merbūṭī töhmeti maẓhar-ı ʿafv u şafḥ-ı cemīl buyurulması ḥaḳḳında niyāzkār oldıġumı ʿilāve-i iʿtiẓār ile zebān-güẓār buyurmaları mesʾūldür. Bāḳī silkü'l-leʾāl-i ile'l-aḥvāl-i iḳbāl muntaẓam-bād. M
1180 : - M

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ

78

Yine Düstūr-ı Müşārün İleyhHa żretlerinñ İslāmboldaḲumḳapu Ḫāricinde Ḫūrde-i Ejdehā-yı Āteş-Dem-i İḥrāḳ Olan Cāmiᶜ-i Şerīfi Kendi Mallamdan Binā Eyledükleriİçin Tārīḫdir

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Ṣadr-ı aᶜẓam nāmdaş-ı ḥażret-i faḫr-ı rüsül
Naḳd-i vaḳtin ṣarf idüp kesb eyledi Ḥaḳḳdan rıżā

2 Şeş-cihāta gitdi tārīḫ-i beşāret Nüzhetā
Ḥasbeten-li'llāh bu raᶜnā cāmiᶜi ḳıldı binā
(H.1181 / M. 1767)

79

Sābıḳān Ḫaremeyn Muḥāsebecisi Ve Ḥālā Muḳābele-i Süvārī Ḳaleminiñ Ḥᵛācesi Ebū-Bekr Pāşā-Zāde Süleymān Beg Efendiniñ Ḳadem-Nihāde-i Mehd-i Vücūd Olan Ferzend-i Dil-Bendleri Muḥammed Begiñ Vilādetleri Tārīḫidir

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Süleymān Beg Efendiye Cenāb-ı Ḥażret-i Bārī
Güneş yüzlü ḳamer ṭalᶜatlu ḳıldı bir veled iᶜṭā

2 Zihī maḫdūm-ı ᶜālī-ḳadr vālā-menziletdir kim
Cebīninde teleᵓlüᵓ itmede necm-i feraḥ-efzā

3 Gülistān-ı saᶜādetde açılmış tāze-bū güldür
Zamān-ı ḥaşre dek bād-ı ḫazān göstermesün Mevlā

4 Kenār-ı cūybār-ı devlete bir serv-i dil-keşdir
Hümāveş sāyesi iḳbāl ola āfāḳa ser-tā-pā

5 Yüzünden vālideyni kesb-i efrāḥ eylesün dāᵓim
Vücūdı görmesün ẕevḳ u ṣafādan ġayrı şey aṣlā

---

78 M. 39a, S.63a

Yine Düstūr-ı Müşārün -İleyh Ḥażretleriniñ İslāmbolda Ḳumḳapu Ḫāricinde Ḫūrde-i Ejdehā-yı Āteş-dem-i İḥrāḳ Olan Cāmiᶜ-i Şerīfi Kendi Mallarından Binā Eyledükleri İçin Tārīḫdir : Tārīḫ-i Binā-yı Cāmiᶜ-i Şerīf-i Ḥażret-i Ṣadr-ı Aᶜẓam Der- Ḫāric-i Ḳumḳapu S

2 (a) cihāt : cihān M

79 M. 39a, S. 62b

Sābıḳān Ḥaremeyn Muḥāsebecisi Ve Ḥālā Muḳābele-i Süvārī Ḳaleminiñ Ḥᵛācesi Ebū-Bekr Pāşā-Zāde Süleymān Beg Efendiniñ Ḳadem-Nihāde-i Mehd-i Vücd Olan Ferzend-i Dil-Bendleri Muḥmmed BegiñVilādet-i Tārīḫidir : Tārīḫ-i Vilādet-i Maḫdūm-ı Bekr Pāşāzāde Süleymān Efendi S

3 (a) tāze-bū : tāze bir S

6 İdüp ārāyiş-i mehd-i leṭāfet ẕāt-ı mesʿūdun
Ḳıla Ḥaḳḳ şīr-i pistān-ı ʿināyetle anı irvā

7 Bulup ʿömr-i ṭabīʿi neşvesinden feyż-i raḥmānī
Cihānda cylcsün āṯār-ı Maʿn u Ḥātemi iḥyā

8 Çıḳup bā-müjde hātif söyledi tārīḫini Nüzhet
Muḥammed Beg cihāna şuʿle virdi mihr ü māhāsā
(H.1181 / M. 1767)

80

Veliyyü'd-dīn Efendi Ḥekimbaşı -Zāde ʿAli Pāşānıñ Ketḫüdālıġı İle Be-Kām Olduḳlarınıñ Tārīḫidir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Eyā ṣadr-ı güzīnin ketḫüdā-yı cūd-baḫşāsı
Yed-i dür-pāşınıñ ḫūn-rīz-i şermi ebr-i nīsānī

2 Kef-i deryā-nevāliñ dest-i efsūs itdi aṣdāfı
O reşk ile olur baḥr-ı ʿAden ġarḳ-āb-ı ḥayrānī

3 Belī nāmıñ velīdir līk ẕātıñ andan evlādır
Bu daʿvāda benimle mütteḥiddir nevʿ-i insānī

4 Dil-i pertev-nihādıñ maşrıḳ-ı mihr-i ḥaḳīḳatdır
Zebān-ı nükte-senciñ kāşif-i esrār-ı Kurʾānī

5 Eger iṯbāt-ı vācib mebḥaṯinde naġme-rīz olsañ
ʿAdemde raḳṣ ider rūḥ-ı Celālü'd-dīn-i Devvānī

6 Teḳāżā eyleyüp māhiyyet-i ẕātıñ seni ḳıldı
Cenāb-ı şāh-ı ʿālem ketḫudā-yı āṣaf-ı ṯānī

7 Niẓāmü'l-mülk mālik olmamış ḥāl-i ḥayātında
Seniñ gibi nesaḳ-pīrā-yı mülke ey kerem kānı

---

5 (a) ẕevḳ u ṣafādan : ẕevḳ ṣafādan M
7 (b) Maʿan vezin gereği Maʿn şeklinde okunmuştur.
80 M. 39b, S. 65a
Veliyyü'd-dīn Efendi Ḥekimbaşı Zāde ʿAli Pāşānıñ Ketḫüdālıġı İle Be-Kām Olduḳlarınıñ Tārīḫidir : Tārīḫ-i Ketḫüdā-yı Ṣadr-ı ʿĀlī-Şüden Veliyyü'd-dīn Aġa S
1(b) dür-pāşınıñ : dür-pāşıñıñ S
4 (b) kāşif : kāsif S

8 Şerefle kesb-i saᶜdiyyet idüp dergāhınıñ olmuş
Züḥal derbanlıġ içün Müşterīden gelme Keyvānı

9 Çü oldı rişte-i devlet rehīn-i dest-i tedbīriñ
Refū-yāb-ı ṣafādır ᶜālemiñ çāk-i girībānı

10 Kemāhī vaṣfınıñ tahrīrine ḫāmemde ḳuvvet yoḳ
Ḫulūṣ-ı tam ile daᶜvātıña ṣarf itsün ezmānı

11 Devām-ı ṣıḥḥat u iclāl u ᶜömr-i Ḥażret-i Nūḥī
Veliyy-i niᶜmetiñle saña Mevlā ḳılsun erzānī

12 İdüp şīr ü şekerveş imtizācı ṭabᶜıñız olsun
Tevāfuḳ üzre hemçün reng ü būy-ı verd-i ḫandānī

13 Ḳılup teşḫīṣ-i ᶜillet her nefes sebbābe-i cūduñ
Vire ḥubb-i ẕeheble żaᶜf-ı ehl-i ṭabᶜa dermānı

14 Dilā inṣāf olunsa böyle vaḳte kim erişmişdir
Teᵓemmül eyle bir kerre güşād it çeşm-i imᶜānı

15 Ḫıdīv-i ġavṯ-ı aᶜẓamdır vezīr-i ḳuṭb-ı devrāndır
Veliyy-i kāmil olmuş ketḫüdā-yı ṣadr-ı ẕī-şānī

16 Ṣadāḳat-pīşe ḫayr-endīşesin Nüzhet ider elbet
Cenāb-ı ḥażret-i aġa saña şāyeste iḥsānı

17 Mücevher bī-bahāne ᶜarż-ı tārīḫ it beşāretle
Veliyyü'd-dīn Aġaya lā-yuᶜaddır cūd-ı Yezdānī
(H. 1168 ḥ 67 / M. 1754, 1753)

9 (a) ḫāmemde:ḫāmeyle M
10 (a) Devām : - M
11 8a) imtizācī : imtizāc M
15 (a) Nüzhet ider elbet : ider elbet Nüzhet S
1168 ḥ 67 : 1168 S

81

Ḥālā Silaḥdār -ı Ḥażret-i Şehr-yārī ʿAbdu'r-raḥmān Aġa Ḥażretleriniñ Üsküdārda Sulṭān Depesi Denmekle Maʿrūf Kūh-ı Pür-Şükūhuñ Deryāya Muttaṣıl Cānibinde Miʿmār -ı Çīre-Dest-i Himmetleriniñ Müceddeden Binā Buyurduḳları Fevḳānī Cāmiʿ -i Şerīfe Ḥurūf -ı Noḳṭadār İle Taḥrīr Olunan Tārīḫdir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Silaḥdār-ı şeh-i ʿālem semiyy-i İbn-i ʿAvf ol kim
Rıżāu'llāh içün ḳıldı bu vālā maʿbedi iḥyā

2 Duʿā birle mücevher söyledim tārīḫini Nüzhet
ʿAceb ḫayr-ı şerīf ü cāmiʿ-i zībā-binā ḥaḳḳā
(H. 1180 / M.1766)

82

Sābıḳān Sarā-yı ʿAtīḳ -i Maʿmūre Aġası Aḥmed Aġanıñ Üsküdarda Ḫirmenlik Nāmıyla Lisān -ı ʿAvām u Ḫavāṣṣda Evṣāf Deveran İden Feżāda Bir Ṣuffe -i Pākīze-Binā Ve Biʾr-i ʿAẕbü'l-Māʾ-i Ḫıżr İtmekle ʿİbādu'llāh a Vaḳf Eyledigi Maḥalle Ḥurūf -ı Muʿceme İle Olan Tārīḫdir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Sarāy-ı pāk-i maʿmūr-ı ʿatīḳ aġasıdır ḥālā
Bu çāh-ı zemzemāsā-yı muṣallāyı iden iḥyā

2 Zihī ṣāḥib-mekārim Aḥmed Aġa kim bu āṣārı
Teferrücgāh-ı ʿālem eyledi ḫirmenligi maḥżā

3 Bu çāh-ı māh-ı delvi tīşe-i ḫayr ile ḥafr itdi
Gürūh-ı teşnegānı fī-sebīli'llāh idüp irvā

---

81 M.40a, M.40b (derkenar) , S.65a

Ḥālā Silaḥdār-ı Ḥażret-i Şehr-yārī ʿAbdu'r-raḥmān AġaḤażretleriniñ Üsküdarda Sulṭān Depesi Denmekle Maʿrūf Kūh-ı Pür-Şükūhuñ Deryāya Muttaṣıl Cānibinde Miʿmār-ı Çīre-Dest-i Himmetleriniñ Müceddeden Binā Buyurduḳları Fevḳānī Cāmiʿ-i Şerīfe Ḥurūf-ı Noḳṭadār İle Taḥrīr Olunan Tārīḫdir : Silāḥdār-ı Ḥażret-i Şehr-yārī ʿAbdu'r-raḥmān Aġanıñ Üsküdarda Sulṭān Depesi Eteginde Öküz Limānı-Nām Maḥallde Müceddeden Binā Eyledigi Cāmiʿ-i Şerīfiñ Tārīḫidir M.40b :Tārīḫ-i Cāmiʿ-i Silaḥdār-ı Şehr-yārī Der-Üsküdār S

1 (a) ʿAvf : - M40b / (b) vālā : - M.40b

1180 : - M.40a

82 M. 40a, S. 70a

Sābıḳān Sarā-yı ʿAtīḳ-i Maʿmūre Aġası Aḥmed Aġanıñ Üsküdarda Ḫirmenlik Nāmıyla Lisān-ı ʿAvām u Ḫavāṣṣda Evṣāfı Devrān İden Feżāda Bir Ṣuffe-i Pākīze-Binā Ve Biʾr-i ʿAẕbü'l-Māʾ-i Ḫıżr İtmekle ʿİbādu'llāha Vaḳf Eyledigi Maḥalle Ḥurūf-ı Muʿceme İle Olan Tārīḫdir : Tārīḫ-i Biʾr ü Ṣuffe-i Aġa-yı Sarāy-ı ʿAtīḳ Aḥmed Aġa S

1 (b) iḥyā : ebnā S

4 Zebān-ı ḥāldir bu levḥ-i ṣuffe ḫalḳa gūyādır
Vużūʾ-sāz-ı namāz ol ḳıl duʿā bānīsine cānā

5 İki ʿālemde yā Rabb ṣāḥibü'l-ḫayrı emīn olsun
Be-ḥaḳḳ-ı çāh-ı zemzem hem be-ḥaḳḳ-ı Kaʿbe-i ʿulyā

6 Bunuñ emṣāli niçe ḫayr-ı cārīye ḳılup nāʾil
Vücūd-ı maḥż-ı cūdun maḳsim-i erzāḳ ide Mevlā

7 Mücevher ḥarf ile Nüzhet didim tārīḫ-i itmāmın
Bu vāla ṣuffei Aḥmed Aġadır eyleyen iḥyā
(H.1162 / M. 1748)

83

Sābıḳān Şeyḫü'l-İslam Seyyid Muṣṭafā Efendiniñ Ḫazīnedārı Birāderi Seyyid İsḥaḳ Efendiniñ İʿfā-yı Liḥye Eylediklerine Tārīḫdir

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Üdebā zübdesi İsḥāḳ Efendi ki odur
Fihris-ārā-yı kitāb-ı fużalā-yı dünyā

2 Hüner ü maʿrifetiñ menbaʿı dirsem lāyıḳ
Reşḥa-i luṭfuna dil-teşne cihān ser-tā-pā

3 Şeb-i mesʿūd-ı berāt eyledi ʿafv-ı liḥye
Yazdı ser-levḥasını defter-i ḫayrın gūyā

4 Eyleye münşī-i taḳdīr-i mükāfāt olaraḳ
Ḫaṭṭ-ı āzādīsiñ ol żāt-ı şerīfin imlā

5 ʿAded-i ʿömrüne hem vażʿ ide ṣıfr-ı ālāf
Pāye-i rifʿatini eyleye hem bī-iḥṣā

6 Maḥv idüp āh-ı derūnı didim aña tārīḫ
Ḳalem-i ṣunʿ-ı ḳader çekdi nişān-ı vālā
(H.1154 / M. 1741)

---

7 (a) itmāmın : itmāmıñ M
83 M.40a, S.70b
Sābıḳān Şeyḫü'l-İslam Seyyid Muṣṭafā Efendiniñ Ḫazīnedārı Birāderi Seyyid İsḥaḳ Efendiniñ İʿfā-yı Liḥye Eylediklerine Tārīḫdir : Tārīḫ-i Liḥye S
1 (a) ki: kim S
2 (b) dil-teşne : tīşine M
3 (b) ser-levḥasını : ser-levḥasına S
4 (b) āzādīsiñ : āzādīsin S / şerīfin : şerīfiñ s
6 (a) ḳader : ḳudret M

84

Defterdār Ḳapusı İbtidāʾ -i Taʿmīr ve Ekşer Aḳlām İskān Olunduḳda Ḥaremeyn Ḳaleminiñ Tārīḫidir

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Cenab-ı ḥażret-i sulṭān-ı ʿāḳıbet maḥmūd
Ḫıdīv-i ʿālem ü ẓıll-ı Ḫudā-yı "ʿazze ve cell"

2 Yegāne gevher-i dürc-i ḫazīne-i raḥmet
Leʾāl-i ḥırz-ı evāḫir u şāh-ı ṣadr-ı uvel

3 Medār-ı dāʾire-i kāʾināt u ḳuṭb-ı zamān
Bahāü'd-dīn-i mübīn ü niẓām-ı mülk-i milel

4 Şuʿāʿ-ı şems-i ṣalāḥ u seḥāb-ı cūdundan
Henüz buldı nişābın bahār-ı ʿilm ü ʿamel

5 Cihānı eyledi maʿmūre ol ḳadar k'oldı
Yapıldı ḫāṭır-ı ʿāşıḳ diyü felekde meşel

6 ʿAle'l-ḫuṣūṣ bu cāy-ı müferriḥ-ābādı
İdüp bu resme binā ḳıldı ġıbṭagāh-ı düvel

7 Ḫuceste mevḳiʿ-i ḫāṭır-güşā ki her ṭāḳı
Revāḳ-ı şöhret-i ḳaṣr-ı sipihre virdi ḫalel

8 ʿAceb maḥall-i neẓāre-ḳarīb kim ḥāşā
Nigār-ḫāne-i Çīnī ola bu resme bedel

9 Kenar-ı bām-ı bülendin görünce mürg-i nigeh
Żarūrī ʿārıż olur bāline fütūr u kesel

10 Nuḳuş-ı ṭāḳına ḳurbān olur görürse eger
Feżā-yı merbaʿ-ı çāh-ı felekde burc-i Ḥamel

11 Hezār minnet ü şükr ü şenā ki bī-minnet
Ahālī-i ḥaremeyne virildi böyle maḥall

---

84 M.40b, S.70b

Defterdār Ḳapusı İbtidāʾ-i Taʿmīr ve Ekşer Aḳlām İskān Olunduḳda Ḥaremeyn Ḳaleminiñ Tārīḫidir : Tārīḫ-i Binā-yı Maḥall-i Ḥıfẓ-ı Defterdār-ı Ḥaremeyn S

1 (b) ḥırz : ḥızr S

4 (b) nişābın : nişābıñ M

5 (b) meşel : meşelā S

7 (a) ṭāḳı : ṭarfı S / (b) ḳaṣr : - S

12 Bu luṭfa bāᶜiṣ olan ḫᵛāce-i mükerremidir
Ṣaḳın ṣaḳın ki bu daᶜvāda itme baḥṣ ü cedel

13 Ne ḫᵛāce ḫᵛāce-i müşkil-güşā ki perveriniñ
İder meᶜāḳıdini nāḫun-i nigāh ile ḥall

14 Semiyy-i Ḥaydar-ı Kerrār Bū-ᶜAlī-fenn kim
ᶜİdād-ı vaṣfına kāfī degil ḥisāb-ı cümel

15 Duᶜā maḥālline geldik hemān dırāz idelim
Ḫużūr-ı ḫāṭır ile ḥalḳa-i icābete el

16 Hemīşe ḥıfẓ ide erbābını ḫaṭālardan
Niẓam-ı sübḥa-i gevher gibi ḥakīm-i ezel

17 Budur tamāmına tārīḫ Nüzhetā ānıñ
Defātir-i ḥaremeyne yapıldı pāk-maḥall
(H. 1156 / M. 1743)

85
Enderūn-ı Hümāyūn Aġalarından Ḥāfıẓ Muḥammed Aġanıñ Liḥyesine Tārīḫdir

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Aġa-yı nāmdār-ı enderūn-ı şāh-ı mihr-efser
Semiyy-i faḫr-i ᶜālem ḥāfıẓ-ı Ḳurᵓān dil-i āgāh

2 Hünerver maᶜrifet-perver kerīmü'l-ḫulḳ ṣāḥib-fenn
Edīb-i ḳadrdān u pāk-ṭıynet fāᵓiḳ-i eşbah

3 ᶜİdād-ı vasfına ḳādīr degil[dir] nuṭḳ-ı insānī
N'ola iẓhār iderse ᶜaczini her vech ile efvāh

4 İdüp iᶜfā-yı liḥye ḳılup icra fiᶜl-i mesnūnı
Anıñda ᶜafv ide cümle ḳuṣūrun Ḥażret-i Allāh

---

12 (a) ḫᵛāce : ḫāne S
13 (a) perver iniñ : pervīniñ M
85 M. 41a, S.71a
Enderūn-ı Hümāyūn Aġalarından Ḥāfıẓ Muḥammed Aġanıñ Liḥyesine Tārīḫdir : Tārīḫ-i Liḥye-i Ḥāfıẓ Muḥammed Aġa S
4 (a) cümle : - M / ḳuṣurun : ḳuṣūruñ M

5 İlāhī mū-sefīd eyle kemāl-i ʿizz ü devletle
Olup aḳrānınıñ içinde ṣāḥib-ḳadr u ṣāḥib-cāh

6 Ḥurūf-ı noḳṭadār ile didim tārīḫini Nüzhet
Şeref virdi ʿiẕār-ı nāza medd-i resm-i Bismi'llāh
(H.1159 / M. 1746)

86

Egri Ḳapu İmāmı Seyyid Maḥmūd Efen diniñ Birāderi Seyyid Yaḥyā nıñ Liḥyesiniñ Tārīḫidir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ḫoşā ẕāt-ı şerīf ü nesl-i evlād-ı Benī-Hāşim
Mürüvvet-menḳabet Yaḥyā Efendi kim melek-ḫūdur

2 İdüp irsāl-i liḥye itdi icrā emr-i mesnūnı
Bu vech üzre baḳılsa cümle fiʿli böyle nīgūdur

3 Ḫudāyā pīr-i fanī ḳıl ānı ʿizz ü saʿādetle
Cenābıñdan bu daʿvāta icābet şimdi mercūdur

4 N'ola tebrīk idüp ḫaṭṭın disem tārīḫin Ey Nüzhet
Keşīde levḥa-i sīmīne bi'llāh resm-i yā Hūdur
(H.1159 / M. 1746)

87

Aḥbābımızdan Ṣāf -Dil Bir Kimesneniñ Binā Eyledügi Çeşmesār -ı Dil-Cūsunuñ Tārīḫidir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Teʿāla'llāh zihī nev-çeşme kim āb-ı muṣaffāsı
Derūn-ı ḫaste-i dil-teşnegāna merhem ü emdir

---

86 M. 41a, S. 71a
Egri Ḳapu İmāmı Seyyid Maḥmūd Efendiniñ Birāderi Seyyid Yaḥyānıñ Liḥyesiniñ Tārīḫidir : Tārīḫ-i Liḥye-i Seyyid Yaḥyā Birāder-i Egri Ḳapu İmāmı Seyyid Maḥmūd Efendi S
2 (a) irsāl : iʿfā M
3 (a) pīr-i fānī : pīr ü fānī M / (b) daʿvāta : daʿvāma S
4 (b) keşīde : keşīde-i S
87 M.41b, S.71b
Aḥbābımızdan Ṣāf-Dil Bir Kimesneniñ Binā Eyledügi Çeşmesār-ı dil-Cūsunuñ Tārīḫidir : Tārīḫ-i Çeşme S
1 (a) muṣaffāsı : muṣaffā mı S / (b) dil-teşnegān : aṭşāniyān S

2 Zebān-ı ḥāl ile söyler tamāmen lūle tārīḫin
Bu vālā ṭāḳla bu çeşme şanki ʿayn-ı zemzemdir
(H.1162 / M. 1748)

88

Ḥālā Enderūn -ı Hümāyūn Aġalarından Olan ʿİṣmet Muṣṭafā Aġanıñ Tārīḫ-i Vilādetidir Ki Sābıḳān Ḥaremeyn Muḥāsebesi Ser-Ḫalīfesi İbrāhīm Efendiniñ Oġlı Rāʾiḳ Muḥammed Efendi niñ Oġlıdır

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Biḥamdli'llāh zamān-ı inṣıbāb-ı feyż-i Raḥmāndır
Kederler ġuṣṣalar ġamlar tütuḳ-pūş-ı ḥicāb olsun

2 Baḳılsa Rāʾiḳā ez-cümle şimdi farṭ-ı şevḳinden
Açılsun gül gibi ġayret-feżā-yı şeyḫ u şābb olsun

3 Ki bir pāk̄ize maḫdūmı cihāna nūr-baḫş oldı
Be-ḥaḳḳ-ı "ve'ḍ-ḍuhā" hem-ḳadr-i nūr-ı āfitāb olsun

4 Ḫudāyā çarḫ anıñ evlād esīri dāyesi olsun
Salıncaġında pelle ḳurṣ-ı meh ḥabli şihāb olsun

5 Anıñ eṭvārını ser-tā-ḳadem yā Rabb mevzūn it
N'olur mecmūʿa-i dehr içre beyt-i intiḫāb olsun

6 Şenā irdi tamama sāl-i mevlūdını taʿyīn it
Velīkin Nüzhetā bir mıṣraʿ-ı rengīn cevāb olsun

7 Dü- şaḳḳ-ı ḫāme yazdı şevḳ ile ol demde tārīḫin
Cihānda Muṣṭafā ʿİṣmet edīb ü kām-yāb olsun
(H. 1149 / M. 1736)

1162 : - M

88 M. 41b, S. 71b

Ḥālā Enderūn-ı Hümāyūn Aġalarından Olan ʿİṣmet Muṣṭafā Aġanıñ Tārīḫ-i Vilādetidir Ki Sābıḳān Ḥaremeyn Muḥāsebesi Ser-Ḫalīfesi İbrāhīm Efendiniñ Oġlı Rāʾiḳ Muḥammed Efendiniñ Oġlıdır :Tārīḫ-i Vilādet-i İbnü'l-Merḥūm Ḫalīfezāde Raʾiḳ Efendi S

1 (b) tütuḳ : nütuḳ M

4 (a) esīr : esper S

7 (b) edīb ü kām-yāb : edīb-i kām-yāb M / olsun : oldı M

89

Esʿad Efendiniñ Ki Ḳāḍīdir Ārāyiş-i Mehd-i Vücūd Olan Oġlı Muḥammed Tārīḫidir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Biḥamdli'llāh cenāb-ı ḳāḍī-i pākīze eṭvāra
Ḫudā zībende bir maḫdūm virdi ḫulḳ-i emcedden

2 Riyāż-ı ʿömrinüñ bir ġonca-i ḫoş-būsıdır güyā
Anı maḥfūẓ ide Mevlā-yı ʿālem dīde-i bedden

3 Bu gülzār içre servāsā o naḫl-i nāzı luṭfuñdan
İlāhī ābdāre eyle cūy-ı ʿömr-i sermedden

4 Dem-i mevlūd-ı yümn-āṣārını ol ṭıflıñ ey Nüzhet
Hemān güş eyleyince bir güzel şaḫṣ-ı ser-āmedden

5 Yerāʿam ṭarḥ idüp bir mıṣraʿ-ı tārīḫ naḳş itdi
Ṭulūʿ itdi hilālāsā Muḥammed burc-ı Esʿaddan

(H. 1148 / M. 1735)

90

Şeyḫ Muḥammed Ṣıddīḳ Efendi niñ Oġulları Muḥammed Mesʿūd Zīver-i Gehvāre-i Vücūd Olduḳlar Tārīḫidir

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ḥabbeẕā vaḳt-i feraḥ mevsim-i şādī vü ṭarab
Ber-ḳarār eyleye bu demleri Ḫallāḳ-ı Vedūd

2 Yaʿnī maḫdūm-ı ẕevi'l-ḳadr Muḥammed Sıddīḳ
Maḳdem-i ḫayr-veled ile olup şevḳ-ālūd

3 Eyled-i Ḫāliḳ-ı şems ü ḳamer ü şām u seḥer
Meh gibi bir püseri kevkebe-pīrā-yı vücūd

---

89 M.41b, S. 72a

Esʿad Efendiniñ Ki Ḳāḍīdir Ārāyiş-i Mehd-i Vücūd Olan Oġlı Muḥammed Tārīḫidir : Tārīḫ-i Vilādet-i Maḫdūm-ı Ḳaḍī Esʿad Efendi S

3 (b) ābdāre : edeb-dāde S

4 (a) yümn : yüm M

5 (a) yerāʿa : berāʿa M

91 M. 42a, S.72a

Şeyḫ Muḥammed Ṣıddīḳ Efendiniñ Oġulları Muḥammed Mesʿūd Zīver-i Gehvāre-i Vücūd Olduḳları Tārīḫidir :Tārīḫ-i Vilādet-i Muḥammed Bin-Mesʿūd İbnü'ş-Şeyḫ Muḥammed Sıddīḳ En-Naḳşbendī S

4 Ne püser ġonca-i gülzār-ı feża-yı melekūt
Ne püser yāsemen-i bāġ-ı behişt-i mevʿūd

5 Ola ol ṭıfl-ı melek-ḫūy be-yümn-i pīrān
Meslek-i rāh-ı ṣafāda ʿurefādan maʿdūd

6 Şeref-i zühd ü ṣalāḥ u eşer-i taḳvādan
Ola efʿāl ü aḳāvīli ser-ā-pā maḥmūd

7 Nüzhetā düşdi be-imdad-ı Ḫudā tārīḫi
ʿİlm ü devlet ile pīr ola Muḥammed Mesʿūd
(H. 1156 / M. 1743)

91

Aḥbābımızdan Birinñ ʿAli Nāmında Bir Ferzend-i Dil-Bendi Ārāyiş-i Ḳımāṭ-ı Vücūd Olda ġuna Tārīḫdir

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ḥamdüli'llāh ufuḳ-ārā-yı vilādet oldı
Gün gibi bir meh-i bedr-i felek-i bī-bedelī

2 Niçe meh belki kenār-ı felek-i rifʿatda
Mihr-i pertev-figen-i ṣafḥa-i ṣubh-ı ezelī

3 Vaḳt-i mīlād-ı saʿādet-eşerin fikr iderek
Sāniḥ oldı dilime bir feraḥ u şevḳ-i celī

4 Geldi bir peyk-i feraḥ-gūy didi tārīḫin
Gül-i gülzār-ı ḫıyābān-ı vücūd oldı ʿAli
(H. 1153 / M. 1740)

---

91 M.42a , S.71b
Aḥbābımızdan Biriniñ ʿAli Nāmında Bir Ferzend-i Dil-Bendi Ārāyiş-i Ḳımāṭ-ı Vücūd Oldığuna Tārīḫdir :Tārīḫ-i Vilādet S
1 (b) bedr : tam S
3 (a) saʿādet-eşerin : saʿādetgehini S

92

Emine Ḳadın Nāmında Bir Ḫātūn -ı Ḫayr-Endīşīñ Binā Eyledügi Çeşmesāra Tārīḫdir

Mefʿūlü Fāʿilātün Mefʿūlü Fāʿilātün

1 Ḥaḳḳā ki ʿayn-ı ṣāfī bu çeşme-i muʿayyen
Leb-teşnegāna eyler āb-ı ḥayātı icrā

2 Ṭarḥı laṭīf ü nāzik ṭāḳı bülend ü dil-keş
Yoḳdur ḳuṣūru baḳsañ diḳḳat kılup ser-ā-pā

3 ʿAṭşānı itdi bunda sīr-āb-ı āb-ı şīrīn
Maḥşerde de anı Ḥaḳḳ kevṯerle itsün irvā

4 İtdi dü-şaḳḳ-ı ḫāme tārīḫini çekīde
Yapdı Emine Ḳadın ḳand ü nebāta mecrā

(H. 1150 / M. 1737)

93

Devletlü Ḫamza Pāşā Efendimiz Ḥażretlerinīñ Nāʾil-i Mühr-i Şerīf Olup Ārāyiş-i Ṣadr-ı Vekālet-Gīrā Olduḳlarını Tebrīk İçün Tażmīn -i Duʿā-yı Devletleri Żımnında Ḥużūr -ı Āṣafānelerine Refʿ Eyledigim Tārīḫdir

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Maṭlaʿ-ı şems-i kerem maşrıḳ-ı ḫurşīd-i ʿaṭā
Baḥr-ı zeḫḫār-ı himem ebr-i güher-bār-ı saḫā

2 Zīver-i mesned-i dīvān-ı ʿadālet-ʿunvān
Zīb-i ṣaff-ı vüzerā Ḥażret-i Ḫamza Pāşā

3 Ẕāt-ı ḳudsī ṣıfatı maʿden-i feyż-i Ḥaḳḳdır
Ṣıdḳ ile olmada hem-vāre rıżā-cüy-ı Ḫudā

4 Ḳıldı tevfīḳ ile tanẓīm-i umūr-ı büldān
Oldı bu vaṣf ile memdūḥ-ı güruh-ı vüzerā

---

92 M. 42a, S.72b
Emine Ḳadın Nāmında Bir Ḫātūn-ı Ḫayr-Endīşīñ Binā Eyledügi Çeşmesāra Tārīḫdir : Tārīḫ-i Binā-yı Çeşme S
1 (a) bu : nev S
3 (a) bunda : çünkim S
4 (b) mecrā : ḥacrā M
93 M. 42b (derkenar), S.-

5 Eyleyüp baḫt-ı Ḫudādād ile kesb-i derecāt
Buldı tā ṣadr-ı vekāletde maḳāmın ḥālā

6 Şāh-ı ʿālem viricek ṣadr-ı güzīne mühri
Yeñiden cümle cihān ḥalḳını ḳıldı iḥyā

7 Māye-i ʿaḳl ..... ḥakīm-pīrādır
Kuvvet-i ʿilm ile ḳāḍī-i daḳāyıḳ- fermā

8 Añladı devr-i menāṣıbla mizāc-ı nāsı
Ḳalmadı bilmedigi ḥāl cihāndan ḳaṭʿā

9 Baʿd-ezīn Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı cihān "ʿazze ve cell"
Her işinde ide ser-māye-i tevfīḳi ʿaṭā

10 Şerʿ u ḳānūna muvāfıḳ ola reʾy ü ḥükmi
Bu iki bāl ile pervāz ide mānend-i hümā

11 Āb-ı şemşīr-i ʿadāletle ṣuvarsun dehri
Gül gibi kesb-i ṭarāvet ide ehl-i dünyā

12 Ḫarekātından ala ehl-i ġınā ser-māye
Der-i vālası ola kehf-i emān-ı fuḳarā

13 Ḳalemi naḫl-i emel ġars ide bāġ-ı kevne
Eṯer-i rāyı ola mīve-i maḳṣūd-ı verā

14 Ola her yerde harāret-zedegān-ı ẓulme
Sāye-i merḥameti ẓulle-i rāḥat-fermā

15 Mühr-i iḳbālini tebrīke olup şeref-āver
Eyledi Nüzhet-i bī-çāre bu naẓmı inşāʾ

16 Gitdi bā-müjde bu tārīḫ ile āfāḳa ḫaber
Ṣadr-ı ʿālīyi maḳarr eyledi Ḫamza Pāşā

(H. 1182 / M. 1768)

7(a) noktalı kısım zayi olduğundan okunamamıştır.

94

ᶜİnāyet-i bī-ġāye feyż-i sübḥānī ve iᶜānet-i mā-lā-nihayet-i kerem-i Yezdānī "cellet ᶜaẓametuhu ve ᶜalet kelimetuhu" ḥażretleri ḥālā ḥaremeyn-i muḥteremeyn muḥāsebecisi maᶜārif-penah feżāᵓil-i destgāh mümidd-i-duḫter-i emāṯil ser-defter-i efāżıl fāᵓiz-i reᵓs- i ekkāl-i himem ḥāᵓiz-i ḳaṣab-ı esbaḳ sebb-ā-seb-i kerem ᶜināyetlü Hāşim Efendi cenāblarınıñ riyāż-ı āmāllerini reşḥa-i ebri kerem-bar-ı inᶜām شاشه seḥāb-ı feyż-i nişāb-ı iḥsān-ı mā-lā-kelam ile maḥsūd gerçi bāġ-ı ḫadāᵓiḳ-i ᶜilliyyīn ü ġıbṭa-ferma-yı ḫıyābān-ı riyāż-ı behişt-i berīn idüp bir tāze naḫl-i serv-endām u bir nev-res-nihāl-i zībende-ḫırām ile çemen-ṣoffa-i ḫāṭır-ı ᶜāṭırlarını ārāyiş-pezīr eyledüginiñ peygām-ı meserret-encāmı ḳarᶜ-ı sāmiᶜa-i devlet-ḫvāhı eyledikde mübtela-yı ḫuşk-sāl-i efkār ile peyveste-yāb-ı pejmürdī olan reyāḥīn-i nīm-reng-i sifālçe-i ḫāṭır ki şevḳ-i güsiste aᶜṣāb-ı ṭabīᶜat-ı beşer-i ḳalīlü'-biżāᶜadan ᶜibāretdir. Kesb-i ruṭubet ü taḥṣīl-i ṭariyyet idüp bundan mukaddemce tehniye-i manṣıb żımnında bürūz iden taḳṣīr-i keşīrin isticlāb-ı ᶜafv-ı ṣafḥı içün ol püser-i āfitāb-ı yek-reg pertev-baḫş-ı maṭlaᶜ-ı şühūd u eşiᶜa-pīrā-yı ufḳ-ı vücūd olduḳları sāl-i meymenet-i iştimāli tebyīn ü taᶜyīn ḳaṣdıyla çend-beyt-i beşārete müfād-ı irād ve Beyt: "Pāy-ı melaḥī nezd-i Süleymān-būrdan ᶜaybest velī hünerest ez-mürī" tesliyesiyle maᶜrūz-ı pīşgāh-ı maᶜārif-penāhları ḳılındı.

95

Mefᶜūlü Fāᶜilātün Mefᶜūlü Fāᶜilātün

1 Ṣad şükr ü ṣad sitāyiş Hāşim Efendiniñ Ḥaḳḳ
Nūr-ı keremle virdi çeşm-i ümīdine ferr

2 Ferzend-i ercümendi başdı ḳadem cihāna
Pertev-beri ḳaddi dehre güyā ki mihr-i ḫāver

3 Gülzār-ı ārzūda bir ġoncası açıldı
Būy-ı feraḥla oldı ārām-dili muᶜaṭṭar

4 Yā Rabb o naḫl-i tāze ol nev-nihāl-i ser-sebz
Bāġ-ı cihānda olsun serv-i sehīye hem-ser

5 Ser-ṣafḥa-i cemāli āyīne-i pederdir
Bulsun hemīşe ṣafvet hiç olmasun mükedder

6 Kesb eyleye vücūdı aḫlāḳ-ı dil-pesendi
ᶜİlm ü kemāl ü faẓla hem-vāre ola maẓhar

7 Geldi żamīre Nüzhet böyle duᶜā vü tārīḫ
Derviş ᶜAlī Ḥasībi Mevlā ide muᶜammer
(H. 1172 / M. 1758)

94 M.42b , S. -
95 M.43a, S. -

96

Mecmaᶜ-ı Mekārim-i Aḫlāḳ Maẓhar-ı Feyż-i Ḥażret-i Ḫallāḳ Muḥammed Beg Efendi Defᶜa-i Evvelde Dārü's-Saᶜādetü'ş-Şerīfe Aġası Ḥażretleriniñ Kitābeti Ḫizmetiyle Şeref-Yāb Olup Devāt-ı Sīmīni Der-Miyān Eylediklerinde Çekīde-i Ḳalem-i Muḫāleṣet-i Raḳam-ı Devām-Ḫᵛāhları Olan Çend-Beyt Tārīḫ-i ᶜAdīmü'r-Rābıṭadır ki Zīb-i Mışṭar-ı Ṣaḥīfe-i Beyān Ḳılındı

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Ḥabbeẕā vaḳt-i meserret-baḫş u hengām-ı ṭarab
Mevsim-i ᶜayş یوم şādī şeyḫ u şābb

2 ᶜUmde-i aṣḥāb-ı cevdet zübde-i ehl-i raḳam
Oldı şimdi kātib-i aġa-yı devlet- intisāb

3 Eyledi şimdi devāt-ı devlet-i zīb-i miyān
Oldı aṣḥāb-ı ḳalem ehl-i maᶜārif kām-yāb

4 Ol mekārim-pīşenin nuṭḳundaki her ḥarfini
Ḥaḳk teᶜālā eyleye ḥikmetle memlū bir kitāb

5 Ḳuvvet-i tevfīḳ ile desti idüp el birligi
Ḳalmaya vaḳtinde erbab-ı hüner ḫāṭır-ḫarāb

6 İtme taṭvīl-i suḫan Nüzhet ḫamūş ol baᶜdezīn
Eylediñ tebrīk manṣıbla sözüñ faṣlü'l-ḫiṭāb

7 Çıḳsa ḥarf-i sāde bu mışraᶜ ḳalır tārīḫ-i tām
Yazıcı oldı Muḥammed Beg ḳıla Ḥaḳḳ feyż-yāb
(H. 1171 / M. 1757)

97

Kesriyyevī Aḥmed Pāşā Merḥūmuñ Necl-i Necībleri Ebū-Bekr Beg Efendiniñ Veled-i Mükerremleri Muḥammed Ṣādıḳ Beg Zīb-i Ḳımāṭ-ı Vücūd Olduḳda Tehniye Żımnında Ḳalem-i Vāla-Raḳam-ı Maḫlaṣdan Çekīde-i Ṣafḥa-i Beyān Olan Tārīḫdir. Zīb-i Ser-Şīşe-i Ārayiş-i Güşe-i Destar-ı Vücūd Olan Gül-Gonca-i Emelleri Nükhet-Baḫş-ı İrāḥe-i Şāmme-i Muḫliṣ Olaldan Berü Sifālçe-i Ḫuşk-Endām-ı Ṭabīᶜatda Āb-Yārī-i Feyż-i Bārī Perverīş Eyledigim Tuḫm-i ᶜArż-ı Muḥabbet Ki Bu Bir Ḳaç Beyt-i Bī-Maᶜnadan ᶜİbāretdir. Henüz Resīde-i Derece-i Kemāl Olmaġla Hediyye-i Behem-Zede Ḥal-i ᶜĀcizānem Olmaḳ Üzre Sünbül-i Perīşān Kākül Gibi Maᶜrūż-ı Pīşgāh-ı Saᶜādetleri Ḳılındı.

96 M.43a , S. -
97 M. 43b , S. -

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ḥamdüli'llāh Ebū- Bekr Efendiye Ḫudā
Ḳıldı bu vaḳt-i feraḥzāda ʿaṭāsın laḥiḳ

2 Yaʿnī bir zāde-i ġonca-leb-i gül-ḫande ile
Bülbül-i ṣāmit iken kendüsin itdi nāṭıḳ

3 Ḥaḳḳ o ferzendi idüp rāʾiż-i meydan-ı hüner
Esb-i himmet ile aḳrānına olsun sābıḳ

4 Yā Rab o tāze nihāl-i çemen-i iḥsānı
Feyż-i cūy-ı keremiñ eyleye naḫl-i bāsıḳ

5 Ḥilye-i ʿilm ile eşbāh-ı naẓāʾir olsun
Nevʿ-i efḍāl ile ḳıl ẕātını baḥr-ı rāʾiḳ

6 Söz tamām oldı yeter ṭūl-ı suḫan besdir bes
Olalım şevḳ ile evḳāt-ı ḳudūmün nāmıḳ

7 Bī-bahādır bu iki mıṣraʿ-ı dil-keş Nüzhet
Dem-i mevlūduna tārīḫ ider isem lāyıḳ

8 Gül-i zībā gibi açıldı be-yümn-i iḳbāl
Mīr-i iḳlīm-i vücūd oldı Muḥammed Ṣādıḳ
(H. 1172 / M. 1759)

98

Aḫbāb-ı Kirāmın Birinden Bir Reʾs Ḥār -Gīr Ricāsıyla Nüvişte Olmuşdur

ʿİnayetlü sulṭānım ḥażretleri ḳaṣd-ı istirāḥat buyurdukça iʿtidāl -i tabāyiʿ-i çār-ṣuffe-i selāmet ü devlet ü ṭūl-ı müddetde ve sāde -güzīn ü maʾil-i ḥareket oldukça mānend -i ḫurşid esed-süvār-ı çarḫ -ı çārümīn olup naṭʿ -ı meʿāmda feres -rān-ı iḳbāl olaraḳ nice piyādegānı nişeste-i ḫāne-i ferzīn ü hezār hezār fütāde-i ġayābetü'l-cübb-i yeʾs-i ḥarmānī nişānde-i bālā-yı zeyn etmekden ʿān keşīde -i ferāġ olmayasıñız. Emīn-i vaẓīfe -i ʿubūdiyyetimden maʿdūd bir cüzʾ-i lāzımü'l -ityān ki edā-yı ḫizmet -i ziyāret-güzerdir. Ġālibā bu rūz-ı teşvīş -endūzda īfāsı mümkin degil gibi görinür. Zirā lāşe -i beden-i ḫākimizi ḥamil olan ḥār -gir-i üstüḫānkārīniñ ḳavāmından biri nişāne -i ḫadeng-i ʿillet olmaġla güūh -ı lengāna müḥaḳ olmaḳ aḳreb -i menzil-i iḫtimāldir. Ne çāre şīve -i rūzgār-ı ġaddār ḫalḳı gāh piyade vü gāh süvār ide gelmişdir. Firdevsī:"Muḳteżā-yı çünīn-est resm-i sarāy-ı derest / Geh pest ber -zeyn gehī zeyn be-püşt " Yānī baʿżān ādem eger süvār olursa da ol miḳdār müddetde ger daḫī ādem süvār ʿUlemāsā -i

98 M. 44a (derkenar) , S. -

kelām ᶜiber-niẓām bu esnāda ıṣṭabl-ı devletiñize ḥāricden ziyāde bār-gīr merbūṭ olmaġla taṯhīr-i aḫūr żımnında iltifātdan sāḳıṭ bir ḥayvān ṭaşra bıraġılmaḳ iḳtiżā iderse ḳabūlüne āġūş-güşā-yı ḥasret oldıġumuz maᶜlūm-ı saᶜādetleri buyurulsa bāḳī-ḫınk-ı iḳbāli zīr-rān-bād.

99

Şeş-Tār Pāşā Ḥaḳḳında Bir Kimesneye Şefāᶜat-Nāmedir

Benim sulṭānım ṣāḥib-i ᶜarż-ı ḥāl-i ḳalemiñ köhne-ṭavr eski şākirdlerinden ehl-i perde vü ṣāḥib-ḥayā ḥaddini tecāvüz eylemez. Maḳām-āşinā, maḥall-şinās-ı bī-berg ü nevā emel ehli ve cemīᶜ-i aḥvāl belli her ḥālin uṣūlüne riᶜāyete ḳādir ü mıżrāb-ı ḳalemi saṭr-ı āşār üzre taḥrīkde māhir ṭobrāḳ döşenmiş eşk yaşdanmış. Sāzkār-ı rāst-güftār-ı velvele-i şöhreti ᶜIrāḳ-ı Işfahānıñ ġulġule-endāzı vü dāᵓire-i maᶜrifeti ahālī-i Nihāvendiñ Ḥicāzı lāzımü'l-ikrām bir bende-i müstehāmdır. Likin kef-i pür-çīnī mānend eṭfāl-i maᶜşereden ḫālī vü kīse-iḳtidārı şikeste kāse-i Kütāhya gibi āşār-ı mūdan mālī olmaġla Beyt : "Başın dolabveş ṣuyuna koymaḳ isteyen ᶜārif / Tehī döndürmesün bir bī-nevānın kāsesin aṣlā"

Bāḳī ᶜināyet bād.

100

Eşiᶜa-i ḫurşīd-i iştihārī pertev-endāz-ı maşāriḳ u maġārib-i ḳulūb-i tāhir-i perestān olup devlet-i ᶜaliyye-i ᶜOṯmāniyyeniñ bir ḳaç sene nefs-i nāṭıḳası maḳāmında olan Derviş Muṣṭafā Efendi baş muḥāsebeci iken ferzend-i dil-pesendlerini ḫitān içün ahālī-i ḳalem-i ḥaremeyni gird-āver-i simāṭ-ı iḫtiram eyledikde çekīde-i ḳalem-i ḳalīlü'l-biżāᶜa olan bu bir ḳaç beyt ḫitām-ı żiyāfetde ḫazīnedarı yediyle ol cemᶜiyyetde efendiniñ sür-ı ḫitānlarına hediyye olmaḳ üzere reh-āverd-i maḫlaşlarıdır diyü virildikde iẓhār u inbisāṭ u tamām-ı neşāṭ ile bu cemᶜiyyeti ᶜuẓmāda bu vażᶜ-ı ḫāṭır-rübā ile girān-bahā bir semmūr ḫilᶜat-ı elbās-ı ḳadr beni mesrūr itdiñiz diyü zebān-güşā-yı sitāyiş olup māᵓil-i ᶜunvān oldıġun iẓhār eylemişdir.

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1 Ḥabbeẓā Ḥażret-i Derviş Efendi ki odur
Zübde-i ehl-i kerem ḳıdve-i erbāb-ı ḥisān

2 Münbasiṭ olsa n'ola gül gibi vech-i pāki
Olmada feyż-i Ḫudā gülşenine jāle-çekān

3 Eyledi luṭf-ı Ḥaḳ üç naḫl-i necībe mālik
Her biri ḥüsn ile maḥsūd-ı perī vü ġılmān

99 M.44a (der-kenar) , S. -
100 M. 44a , S.-

4 Kendisi güldür anıñ ġoncaları evlādı
İde cümlesini şād-āb Cenāb-ı Yezdān

5 Sünnet-i Ḥażret-i Peyġambere tebʿiyyet edip
Ḳıldı evlādına ṣad şevḳ ile icrā-yı ḫitān

6 Bu kerem özge keremdir o celīlü'ş-şānı
Umarım ki ide şükrüne muvaffaḳ Yezdān

7 Beẕl-i iḥsān u saḫānın demidir sulṭānım
Sīm ü zerle fuḳarā ḳalbini eyle şādān

8 Dilerim cümlesini böylece evlendiresin
Olasın anlarıñ evlādına dāḫī nigerān

9 Ḥaşre dek olmaya maḳṭūʿ sülāleñ ḳaṭʿā
Ḫayr ile nām-ı şerīfin ola meẕkūr-ı lisān

10 Ben de bu vaḳt-i meserretde olup bülbül-i şevḳ
Eyledim bir iki naġmeyle sürūd u elḥān

11 Tuḥfe-i şiʿrimi dergāhına itḥāf itdim
Bu ümīd ile ki redd etmez o kān-ı ʿirfān

12 Düşdi bir mıṣraʿ-ı tārīḫ-i mücevher Nüzhet
ʿİzz ile māye-i iḳbāl ola bu sūr-ı ḫitān

(H. 1170 / M. 1756)

101

Aṣḥāb-ı Ülfet Ve Aḥbāb-ı Ṣāḥib-i Himmetimizden Ayaṣofya-i Kebīr Cāmiʿi-Şerīfiniñ Kātib Evveli Maṭbaḫ Em īni Muṣṭafā Efendiniñ Püser-i Ḫayrü'l-Ḫalefi Yūsuf Efendi Üftāde-i Ġayābetü'l-Cübb-i Ḳabr Olup Encümen-i Aḥbābı Beytü'l-Ḥazen Eyledikde Ḫāme-i Girye Muʿtādımızdan Çekīde-i Evrāḳ-ı Taʿziye Vü Nigāşte-i Levḥ-i Müştehiri Olan Tārīḫ-i Merşiye-Niẓāmdır

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Kātib-i vaḳf-ı Ayaṣōfiya ol Yūsuf-liḳā
Baġteten oldı şikār-ı pençe-i gürg-i ecel

2 Eyledi iḫvānını Yaʿḳūb ḥüzn-i firḳati
Çāh-ı ḳabri cāygāh itdi o merd-i bī-bedel

101 M. 44b , S. -

3 Defter-i āmāl-i ḫayrını güşād idüp Ḫudā
Ṣubḥ u şām itsün ᶜaṭā-yı ecr-i ṣad-ḥüsn-i ᶜamel

4 Ṣarf-ı āh ile duᶜā idüp didim tārīḫini
Gülşen-i firdevs ola Yūsuf Efendiye maḥall
(H.1170 / M. 1756)

102

Ḳıdve-i aṣḥāb-ı himmet ᶜumde-i erbāb-ı fiṭnat dībāce-i kitāb-ı dāniş ser-levḥa-i risāle-i ehl-i bīniş şemᶜ-i ḫurşīd-i iltimāᶜ maḥafil-i ercümendī sābıḳān ḥaremeyn muḥāsebecisi Veliyy'üd-dīn Efendiniñ ḫıyābān-ı riyāż-ı āmāllerinde imdād-ı ābyārī-i feyyāża-i Kird-gārī vü iᶜānet-i cüybār-ı ᶜināyet-i Perverdgārī ile pertevnihal-i gül-bün-timşāl cilveger-i sāḥa-i ġunc ü deᵓāl yaᶜnī ferzend-i dilpesendleri zīver-i ḳımāṭ-ı inbisāṭ olup "Geldi dünyāya o meh-paresi ins ü melegin / Ṭoġdı ḫurşīd-i cihān gözleri aydn felegin" ṣadā sı ḳarᶜ-ı sāmiᶜa-i devam-ḫᵛāhları olmaġla ṭāḳçe-i gelıvāre mevzūn-ı ḥarekātlarına melᶜabe-i ṣıbyān bedeli āvīzān olmaġa şāyān şibh-i şebeh çend-īn ḥurūf-ı püçdan müᵓellif bir ḳaç lafẓ-ı ġayr-ı müᵓtelif tārīḫ-i tam ile ḳalīlü'l-biżāᶜa vü ᶜadīmü'l-istiṭāᶜa Nüzhet maḫlaṣlarınıñ ḳalem -i saḳāmet tevᵓeminden ser-zede ṣāḥa -i ẓuhūr olmaġla mıṣraᶜ :" Pāy -ı melaḥı nezd-i Süleymān-būrden ġaybest. Velīkin hünerest ezmürī" zemzemesi pīçīde-i zebān-ı iᶜtiẕār ederek nādī-yi ᶜināyet-i mebādīlerine ᶜarż u inḫā olunan tārīḫdir.
Ġavṭa-ḫᵛār-ı yemm-i bī-sāḥil-i ülfet Nüzhet

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Müşrif-i Maşrıḳ-ı ṣulb-i Veliyyü'd-dīn Efendiden ṭoġup
Gün gibi bir ṭıfl-ı Yūsuf-ṭalᶜat-i behcet-nümūn

2 Şuᶜle-i gül-çehresi itdi ḳulūbı rūşenā
Tābiş-i ruḫsār-ı pāki ḳıldı tenvīr-i ᶜuyūn

3 Oldı Saᶜdü'd-dīn-laḳāb nām-ı Muḥammedle be-nām
Ola bu nām-ı laḳabla ẕātı yā Rabb ẕū-fünūn

4 Zīver-i sırr-ı selef ārāyiş-i ḫayrü'l-ḫalef
Levḥ-i pīşānında ol ferzendiñ olsun rū-nümūn

5 ᶜİlm ile ᶜāmil ṣalāḥ-ı ḥāl ile mevṣūf olup
Ṣūret ü maᶜnāda olsun zübde-i ehl-i ḳurūn

6 Vālidi olsun o ṭıfla māye-i kesb-i şeref
Vālide olsun veled ser-māye-i ṣabr u sükūn

102 M. 44b, S. -

7 Şīr ü şekker gibi itsün birbiriyle imtizāc
Her ikisini Ḫudā ḳılsun meṣā'ibden maṣūn

8 Gül-bün-i devletleri irsün sipihre çün duʿā
Bīdveş düşmenleri olsun hemīşe ser-nigūn

9 Şems-i tābān gibi dehre neşr-i envār eyleyüp
ʿĀleme şöhretle olsunlar ḥadīṯ-i ẕū-şücūn

10 Maḳdemin tebrīk idüp mīlādını taʿyīn içün
Güş-ı cāna irdi bu resme ṣadā-yı mülhemūñ

11 Ġayr-ı menḳūṭı çıḳarsa Nüzhetā tārīḫ olur
Ṭoġdı meh gibi Muḥammed Beg ola ʿömri füzūn
(H. 1178 / M. 1764)

103

Pīrī-Zāde ʿOṯmān Molla Efendi Ḥażretleri Ṣadr-Ārā-yı Mesned-i Fetvā Olduḳları Hengāmda Virilen Tārīḫdir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Biḥamdli'llāh olup bārende ebr-i feyż-i Yezdānī
ʿAraḳ-rīzān-ı şerm itdi seḥāb-ı vaḳt-i Nīsānī

2 Ḳulūbı gül gibi oldı güşāde ġonca-ḥasnānın
Zamān-ı deyde bād-engīz olunca faż̈l-ı Raḥmānī

3 Maʿārif-āfītāb-ı dehre şimdi lemʿa-baḫşādır
ʿAceb mi çeşm-i erbāb-ı baṣīret olsa nūrānī

4 Cenāb-ı Ḥażret-i ʿOṯmān Efendi dāme efḍālüh
Olup müftī feraḥnāk itdi ḳalb-i ehl-i īmānı

5 Dil-i pür-nūrı olmuşdur kitāb-ı ṣūret ü maʿnā
Götürmüşdür anıñçün bir yere ʿilm ile ʿirfānı

6 Olup fetvā ile taḳvāya ẕātı mecmaʿu'l-baḥreyn
ʿUlūm-ı ẓāhir ü bāṭında oldı seyyid-i sānī

103 M. 45b (der-kenar) , S. -

7 ᶜAceb mi ḳāl u ḥāli ḥüccetü'l-İslām olduysa
Sözünde mündericdir rāz-ı teᵓlifāt-ı Şaᶜrānī

8 Olur olmaz daḫī virse şifā-yı ṣadr her derde
Mücessem nuṭḳ her baḥşendegī [dārū]-yı rūḥānī

9 Vücūd-ı muṣḥafü'l-āyāt-ı ḥüsnü'l-[ḫayr-ı ḥikmetdir]
Muḥarrer ḫāme-i ṣunᶜ-ı ḳaderle resm-i ᶜOs̱mānī

10 Olunca ferve-i beyżā bī-dūş-ı himmeti ḥāmil
Yerine ᶜavdet itdi ehl-i ᶜilmin lübb-resā cānı

11 Ḫudā ṣıḥḥatle ḳılsun mesnedinde s̱ābit ü bāḳī
İşāretle çıḳarsun ḫārice düşvār u āsānı

12 Vire fetvā ile taḳvāya ḳavl ü fiᶜli ārāyiş
Vücūduyla bula taḳviyyeti aḳvāl-i Nuᶜmānī

13 Hemīşe ḫāmesi bir nāḫun-i müşkil-güşā olsun
Anıñla eylesün münḥall ᶜuḳūd-ı silk-i imkānı

14 Kitābāsā ᶜazīzü'l-ḳadr olup vaḳt-i şerīfinde
Sühūlet birle kesb-i maṭlab itsün nevᶜ-insānī

15 Beḳā-ḫᵛāhendesī pencāh sāl bendeyim ben de
Duᶜā-i ḫayrına vaḳf etmişim evḳāt u ezmānı

16 Güzel taᶜbīr ile Nüzhet mücevher dedi tārīḫiñ
Zihī buldu maḥallin manṣıb-ı fetva-yı ᶜOs̱mānī
(H. 1182 / M. 1768)

104

Devletlü El-Ḥāc Muḥammed Emīn Pāşā Ārāyiş-i Mesned-i Vekālet-Gīr ü Efzāyiş-i Ṣadr-ı Emānet-i ᶜUẓmā Dest-i Kerem-i Peyvestleri Mühr-i Şerif İle Ġıbṭa-Fermā-yı Pençe-i Ḫurşīd Olduḳda Bu Niᶜam-ı Celīleniñ Buṭūᵓundan Ẓuhūra Gelmesi İçün Ṣubḥ u Mesā Küngüre-i ᶜArş-ı İcābete İṭāre-i Ḥammāme-i Daᶜavāt İle Meşġūl-i Ṣıfr-ı Teᵓs̱īr Olan Ḥaremeyn Kīsedārı Nüzhet ᶜÖmer Dāᶜīleriniñ Neşᵓe-i Sürūr İle Mükāleme Mestān-ı Bī-Rābıṭa-Niẓām Bir Ḳaç Beyt-i Tārīḫ-i ᶜĀcizānesidir

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1 Şāh-ı Cem-menḳabe ḫāḳān-ı Ferīdūn-şevket
Ḫāme-i beyże-i İslām u selāmet-baḫşā

104 M. 46b (der-kenar) , S. -

2 Muṣṭafā Ḫān-ı felek-mertebe encüm leşker
Merdüm-i dīde-i ümmīd-i ümem ẓıll-ı Ḫudā

3 Dest-i emān-ı felekzāda virüp mühr-i şerīf
Eyledi ẕātını ārāyiş-i ṣaff-ı vüzerā

4 Ḥikmet-āmūz-ı ḫıred terbiye-fermā-yı şuᶜūr
ᶜAdl-i ser-māye-hüner māye-i Meḥmed Pāşā

5 Ẕātı ᶜilm-i ᶜamele mecmaᶜ-ı baḥreyn oldı
Maṭlabın anda sühūletle bulur ehl-i recā

6 ᶜAyn-ı ḫurşīdi ider tābiş-i reᵓyi
Eylese zerre ḳadar sırr-ı żamīrin ifşā

7 Ser-i aᶜdāsına beñzerdi sipihriñ siperi
Tīġ-ı ser-tīzine olaydı muḳābil farażā

8 Rümḥını mīḫ-i zemīn itmege rekz itse eger
Zelzele fikrini çekmezdi .....

9 Baḥr-ı semāya naẓar ṣalṣa eger temkīni
Dil-i ḳāṭıᶜ gibi lerzişden eder idi ayā

10 Vażᶜ-ı taḥrīrini yoḳ ḫāmede ḳudret pes-ezīn
Gül gibi biz de güşād eyleyelim dest-i duᶜā

11 Sāye-i merḥameti ẓulle-i rāḥat olsun
İtsün āsāyiş ile ülfeti ehl-i dünya

12 Ḥüsn-i tedbīre muvaffak ola her kārında
Kesb-i rāḥat ide vaḳtinde kibār u fuḳarā

13 Nūr-i iḳbāli ide leyl ü nehārı hem-reng
Ṣubḥ-ı evṭān ola reşk-āver-i Şām-ı ġurebā

14 Baḥr-ı zeḫḫāra ᶜināyātı olup mevc-āver
Ceyb-i meddāḥı ola aṣdāf-ı leᵓāl-i ᶜaṭā

15 Ḥamdüli'llāh ki olup naḫl-i duᶜā-ber-āver
Bize gösterdi bu eyyāmı selāmetle Ḫudā

---

6 (a) vezin bozuk
8 (b) zayi olmuştur.

16 Pāk taᶜbīr ile tārīḫini yazdı Nüzhet
Şāh-ı şāhāna vekīl oldı Muḥammed Pāşā
(H. 1182 / M. 1768)

105

Ḫāḳān-ı Devrān Pādişāh-ı Zamān Sulṭān Muṣṭafā Ḫān Ḫallede'llāh Ḫilāfetehu İlā-Āḫiri'z-Zamān EfendimizḪażretlerinñ Kerīme -i Muḫteremeleri ᶜİṣmetlü ᶜİffetlü Şāh Sulṭān-ı ᶜAliyyetü'ş -Şān Ḥażretlerini Vezīr-i Mükerrem-i Tevḳīᶜi Ḥācı Muḥammed Emīn PāşāḤażretlerine Tenḫīḥ ŻımnındaḲāᶜide -i Müstaḥsene-i ᶜĀl-i ᶜOṯmānī Üzre Vażᶜ-ı Nişān Buyurduḳlarına Tārīḫ -i ᶜĀcizānemizdir

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Cenāb-ı şāh-ı ᶜālem yaᶜnī Sulṭān Muṣṭafā Ḫānıñ
Ṣadāy-ı kūs-i ᶜadli virdi dehşet mülk-i Īrāna

2 O sulṭān-ı keremver duḫter-i saᶜd-aḫterin virdi
Vezīr-i Müşterī-tedbīri tevḳīᶜī-i ẕī-şāna

3 Zihī pāşā-yı vālā-menḳābet kim pertev-i reᵓyi
Müreccaḥdır şuᶜāᶜ-ı pertev-i ḫurşīd-i raḫşāna

4 Elinde ḫāme-i ṭuġrā-nüvīsi muttaṣıl ṭurmaz
İrāᵓet-i engüşt-i iḫāfe ehl-i edyāna

5 O pāşā-yı Arisṭō-fıṭnatıñ ḫulḳ-ı Ḫudādādı
Muvāfıḳ geldi ṭabᶜ-ı ḥażret-i şāh-i cihānbāna

6 İdüp dāmād-ı ᶜālī-menzilet yümn-i saᶜādetle
Tefevvuḳ ḳıldı istiᶜdād-ı ẕātīsiyle aḳrāna

7 Hemīşe ḳaṭᶜ-ı rütbet eylesün kesb-i şeref ḳılsun
İrişsün pāyesi tā mesned-i mihr-i dıraḫşāna

8 Bu sūr-ı meymenet-maḳrūn[ı] tebrīk eyleyüp Nüzhet
Bir iki beyt-i dil-keş yazdı şimdi levḥ-i ekvāna

9 İkinci defᶜada düşdi duᶜā üslūb-ı tārīḫi
Nişānı eyleye maḳbūl Mevlā Şāh Sulṭāna
(H.1181 / M. 1767)

105 M.48a, S.-
4 (b) vezin bozuk

106

Bu luġaz-ı menşūr maʿārif-i destgāh-ı saādetlü Ṣdḳ Ī Muṣṭafā Efendi Ḥażretleriniñ cānib-i devletlerinden devr iden elġāzların feṯḥ u ḥall-i eşkālleriden ṣūra ṣavb -ı rifʿatlarına tesyīr ü baʿṣ olunmuşdur. Benim rübūde -i şerīfe-i iḳtidārı oldıġum maḥbūb-ı saḫt-dil ü sürḫ rūyīn-nām cüzʾ-i üslūbı beş ḥurūf la zīb-i ṣaḥīfe-i terkīb-i nā-cerem iken cān-ı rem-gerde-i ʿuşşāḳını her an recm eyledügi teşvīş-fermā-yı gürūh-ı beşer ü ibtidāsı nebātī-nümā intihāsı cemādī eşerdir. Gāh ṣūret-girifte-i sübḥa-i ṣad-dāne olup dest-i ehl-i ṣalāḥa dil-beste vü gāh kelām-ı fısḳ-encām mānendī dehān-ı āh-keşāna peyveste olmaġla ḫān-ı maḳbūl ü ḫavāṣṣ u ʿavāmdır. ʿAceb budur ki kendisinde cān mevcūd iken bī-cān ve taṯīfi ḫān oldu ġunu cüzʾ-i evveli taḥḳīḳ u beyān eder. Cüzʾ -i evveli cüzʾ-i ṯānī-i "el-ḥaḳḳ u mürrün" cüzʾ-i ṯānīsi nıṣf-ı evvel cān-baz u cüzʾ-i evveli hem emr hem māżī ve bu güftāra herkes rāżıdır.Ḥurūf-ı ḫamse ile mürtesem iken cān-ı der- ān u ān cār u mār u nār u cām u nām u rām u mer ü zer ü cer ve bunlardan başḳa niçe niçe esāmī-i muḫtelife et-terākīb ṣūretinde ẓuhūr olcaġı ḫayret-efzā-yı ʿuḳūldür. Evvel ü āḫirinden māʿadā ḥurūf-ı ṯelaṯesi feṯḥ-i luġaz ḥaḳḳında iẓhār ricā ederim.

107

Luġaz

Nedir ol ism-i ʿacībü't-terkīb ki dört ḥarfle ṣaḥīfe-ārā-yı kitābet olup evvel ü ṯāliṯi gibi ṯānī vü rābiʿi bir cinsdendir.Ġarābet bunda ki nıṣf-ı evveli nıṣf-ı ṯānīsiniñ ʿaynıdır. Ḥisāb olunsa cümlesi otuzdur. Yāḫud evveli vü ṯāliṯi yetmişer olup ṯānī vü rābiʿi yüz on birer olur.Belki her biri hezāra mürādifdir.Ḳalb olunsa yine nıṣf-ı evveli nıṣf-ı ṯānīsiniñ ʿaynı iken iki taʿrīf olur.Ḥarf-i evveli münḳaṭıʿ olunsa istiṯnā ẓuhūr eder.Bu ṣūretde edāt-ı tenbīh daḫī hüveydādır. Bendeye ʿalem olduġunu kimesne inkār idemez iken şıḳḳ-ı evvel ile şıḳḳ -ı ṯānīsi mükerrer nefy iderler. İttifāḳ itseler iṯbāt iderler. Maʿnāsı Nā-bīden tefrīḳ olunduġu gibi ʿaded-i hurūfda birdir. Ḥisābda bir ziyāde ile maḫlaṣ-ı merḳūma müsāvīdir. İsm-i mersūmeniñ pāyı meṯābesinde ḥarf-i āḫiri ḳaṭʿ olunsa lāl-i bī-ṣadā olacaġı ḥācet-i taḥrīk-i lisān-ı bürhān degildir.

Zekiyye ʿÖmer Nüzhet.

---

106 M. 47a (derkenar), S. -
107 M.47a, S. 78b
evveli : evvel M
ṯānīsiniñ :ṯānīniñ M
evveli vü ṯālisi : evvel vü ṯālisi M
olunsa : olsa M
kimesne : kimse S
şakk : - S
olunduġu : olunmadıġı S
mersūmeniñ : mersūmenin M
bī-ṣadā : - S
Zekiyye ʿÖmer Nüzhet : - M

108

Luġaz-ı Diger

Ol ne ālet-i nuṣret-ᶜalāmetdir ki nāmı penc ḥarfle zīver-i pençe-i zebān-ı beşerdir. ᶜUcūbet bu ki ẕātında inḥirāf-ı tam nümāyān iken maḳbūl-i rāst-ṭabᶜandır. Ḫun-rīzligi bāᶜiṣ-i şeref, yüzsüzlügi sebeb-i kemāldir. Zebān-ı bī-dehān iken ᶜadem-i nuṭḳda dehān-ı bī-zebāndır. Ġarābet bunda ki yine āyet-i feṭḥ ḳırāᵓatında her cevher-i mūyī bir lisāndır. Bir merd-i ṣāḥib-cevherdir ki āyīneler ṣafvetine ḫayrāndır. Egerçi mānend-i mürġ-i semender āşiyāne-i āteşde beyżeden mütevellid olur. Līkin sīr-āb olmadıḳça şāh-bāz-ı dest-i iᶜtibār olmaz ve mensūb-ı Fireng olmasa ḳıymet bulmaz. Maḳṭūᶜu'r-reᵓs olmadıḳça müşīr-i ḳalem-rev-i imkān olmaz. Ḥarf-i evvel ü ṡānīsi isḳāṭ olunduḳda mürādifi esed iken ḳalbi rīşden rehā bulmaz. Ẕātında hem-ser-i şems-i cihān ve hem-pāy-ı māh-ı tābān olmuş iken ḫun-ḫᵛārlıḳda iḳdām-ı bī-kerānı kendüsine bāᶜiṣ-i şāndır. Bī- ser ü pā olmadıḳça ḳādir-i meşy olmadıġı cāy-ı istiġrābdır. Ḥarf-i evvel ü ṡānī vü ḫāmisi münfekk olmasa bir şeyᵓ olmaz. Evvelinden ḥurūf-ı ṡelāṡesi gitmese gidecek yer bulmaz. İbtidā vü intihāsı şerden mürekkeb iken beynehümāda olan ḥurūf-ı ṡelāṡeniñ ḳalbiymiş ṣūretinde ᶜaks-endāz-ı mirᵓāt-ı dīde-i aḫyārdır. El-ḥāṣıl ḫalḳı telef ḳılıcı bir ġaddāre-i rūzgār u āhen-dil-i ᶜayyār-ı ḥīle-girdārdır ki gāh ṣūret-i Mıṣrī vü Hindī ve gāh heyᵓet-i Yemenī vü Sindīde be-dīdār ve gāh İstānbulī vü Şāmī ve gāh Firengī vü ᶜAcemī libās ile hüveydā vü āşikārdır. Ḥāl böyle iken sāye-i ᶜināyetinde cümle-i nās dest-i buġāt u eşḳiyādan bī-hirās u rāḥat-yāb-ı ülfet ü istīnās oldıġı maḥall-i taᶜaccübidir.

Ġazeliyyāt

109

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Sürme-i āvāze-i dil zülf-i şebbūdur bana
Ġonca-i mühr-i ḫamūşı laᶜl-i pür-gūdur bana

2 Naḳş-ı pāy-ı eşheb-i vaḥşet-nijād-ı dil-rübā
Vādī-i endīşede bir çeşm-i āhūdur bana

3 Üstüḫᵛān ẓann eyleme bāl-i hümā-yı evc-i ᶜaşḳ
Bu firāşīde ḥaṣīr-i zīr-i pehlūdur bana

---

108 M. 47 b, S. 79b
Luġaz-ı Diger : - S
ḥarfle : ḥarflerine S
olmadıġı : olmadığı S
rāḥat-yāb-ı ülfet- ü istīnās : - S
Ġazeliyyāt : - M
109 M. 48b. S. 27b
1 (a) zülf : sülf M / (b) pür -gū: pür -gür S
3 (b) Bu : Bir S

4 Ḥāl-i cānānı görelden nāfeden vāresteyim
Ḥāṣılı ben bildigim lāyıḳ olan budur bana

5 Sāyesinde olmazam āsūde serv-i gülşeniñ
Elif-ārām-ı göñül ol ḳadd-i dil-cūdur bana

6 Maṭlaᶜ-ı nāzik-edāya ṭabᶜımı meyl itdiren
Nüzhetā tertīb-i naḳş-ı ḥüsn-i ebrūdur bana

110
Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Müdām olmuş piyāle şevḳle leb-ber- leb-i mīnā
Anıñla var ise rūḥ-āşinādır meşreb-i mīnā

2 ᶜAmūd-ı ṣubḥ-ı ᶜişretdir beyāż-ı gerden-i ṣāfī
N'ola beytü'l-şerefde olsa ṭāliᶜ kevkeb-i mīnā

3 Ḳadeḥ yārānıdır rindān ile germ ülfet olmuşdur
Degil ābī ṣafādan zāhidāsā meẕheb-i mīnā

4 Eyā ḳalender vey hep üftādegān-ı bezm-i ṣahbāyı
Mübeddeldir saḫāya şimdi ḥırṣ-ı Eşᶜab-ı mīnā

5 İdelden istifāża himmet-i şems-i meserretden
Ṣımāḫ-ı şevḳ ile eyler güẕer rūz-ı şeb-i mīnā

6 Müdāvimdir ḳadeḥ evrādını terk eylemez sāḳī
Maṣūn-ı dest-i ġamdır şimdi sīb-i ġabġab-ı mīnā

7 Piyāde ḳalmayuz ber-vech ile Nüzhet müheyyādır
Bize pīr-i muġānıñ devletinde eşheb-i mīnā

---

5 (a) serv : serd M
6 (a) itdiren : itdiriñ M
110 M. 48b, S. 27b
1(a) iken : + M
3 (a) ile : - S
4 (a) vey : dey S / 4 (a) vezin bozuk
5 (a) himmet-i şems :himmet ü şems M / (b) Sımāḫ : Semāᶜ S

111

اختیاری نیست رقاصی بطبع پیر ما — نغمهٔ تقدیر بخشد جنبش تدبیر ما
چرخ زد از زخم آهم آسمان همچو سپر — پر زشهبال عقاب غمزه دارد تیر ما
نشأهٔ دور قدح بخشیده اش فیض چنو — کوشش چشم تبانی شد حلقهٔ نخجیر ما
کشتی عقلش بشوید غرقابه کرداب می — هر که دیدا نی چشم خونبار بالای بحر ما
بیشتر از شعلهٔ ادراک صاف مغز کباب
از نزاکت گر عنان یابی بشنو دنقریر ما

112

دخت نورستهٔ اگر چه رنگ نو رافتاب اما — لب رنگینت آری رنگ فلکونه شراب اما
خط رخسارهٔ حاشی نگار رنگ از رنگت — تو می بینی بظاهر صورتش نقش بر آب اما
بخلق آرایش عالم اگر چه مار مشهور ست — بفکر حلقهای زلف تو پر پیچ و تاب اما
فنا از پرده برون نشد هرا بر عنقای او — تو تا ریخ غایه کر چه آنی تار رباب اما
محمد همه تخلق قدر عنایش بلند آمد — بپایش سالها ریزیدم اشک بیحساب اما
بگو بش چون حساب رشتهٔ باشم هر چه باد آباد
که بینم نزاکتا آخر رخ او بی نقاب اما

111 M. 49 a, S. 27b
112 M.49a, S. 28a

113

بکردان ساقیا جام شراب صاف شرابی را
بده زان باده باشد کز نمی آید سکر یابی را

برانم در بغل صد تخته عشق جنونی را
بامید یکه سنگ ره شوم اطفال مکتبی را

مکر هیچ قیامت در حیا باشد ور نه
ز دست نالهام نبود رهایی دامن شبی را

چرا آن آفتابم میرود در خانه دشمن
نمیداند مکر آزار نیش برج عقربی را

بدستم صد حد سر رشته زلف سیاهش را
ازان برنه فلک هر شب رسانم لفظ بابی را

اگر بر روی تقوی میزند ابروی او چشمک
نه بیند بعد ازین در چهره خود رنگ مذهبی را

چو وصف خال آن چاه زخدان میکنم نزهت
ز غیرت مخلف بیند قرص ماه مخنث را

114

کرده پرید لعل تو رنگ شراب را
رویت نموده دیده بسی چون حباب را

نعلم در آتشست زشبکه چو بنگرند
سوزد شرار آتش جگر آفتاب را

حیرتنگاه حسن پریزاد و خشتیم
عکسش زچشم آینه پردست خواب را

مزدرس عشق از خط خالش گرفتهام
خالم زنقطه نسخه چندین کتاب را

سرکشتنیست رزق مرا بیشتر جوانیا
آرام جان خویش کنند اضطراب را

نزهت شدست پیر چه باد فلک کفته است
خواهی بود نظیره بابا خوشنجواب را

113 M. 49a, S. 28a
114 M. 49b, S. 28a

115

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Dimem ki māl u menāl-i füzūn vir yā Rabb
ʿİnāyet it baña ṣabr u sükūn vir yā Rabb

2 Birūnum eyle zīnet ile ṣūret-i dīvār
Miṣāl-i āyīne ẕevḳ-i derūn vir yā Rabb

3 Nihāl-i şevḳimi ṭavr-ı dilimde ḫuşk itme
O naḫle ġonca-i şuʿle-nümūn vir yā Rabb

4 Dehānımı naġamāt-ı maʿāşa düşmen idüp
Ṣadā-yı silsile-zīb-i cünūn vir yā Rabb

5 Gülū-yı ḫᵛāhişim itme ḳanāt-ı āb-ı murād
Riyāż-ı maṭlaba vaʿd-i kümūn vir yā Rabb

6 Aşaġa var ḳalem-i maġfiret-nüvīsiñ ile
Ḥisāb-ı cürmüme besdir yekūn vir yā Rabb

7 Sevād-ı dīdesine Nüzhet-i şikeste-diliñ
Ṣafā-yı noḳṭa-i nūn-ı derūn vir yā Rabb

116

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün

1 Bād-ı ġam ile ḳaddimi mīm eyleme yā Rabb
Ṭabʿım bu melāletle saḳīm eyleme yā Rabb

2 Āvāre idüp ṣoḥbet-i erbāb-ı himemden
Bir şaḫṣ-ı denī-ṭabʿa nedīm eyleme yā Rabb

3 Bāz eyle baña genc-i ʿaṭāyā vü nevāliñ
Minnet-keş-i iḥsān-ı leʾīm eyleme yā Rabb

4 ʿAşḳıñla ser-ā-pā beni eyle zer-i ḫāliṣ
Fikrim heves-ālūde-i sīm eyleme yā Rabb

5 Ḳıl ḳalb-i tenük-ẓarfımı gencīne-i vaḥdet
Cevzā gibi maḳṣūdı dü-nīm eyleme yā Rabb

---

115 M. 49b, S. 28b
116 M. 49b, S.28b
1 (a) Bād-ı ġam : Yār-ı ġam M

6 Nüzhet ki gül-i şemᶜ-i şebistān-ı vefādır
Pejmürde-i āsīb-i nesīm eyleme yā Rabb

117

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 O şeb kim ḫāk-pānıñ dīdesin tenvīr ider meh-tāb
Bu vech ile ruḫuñ māhiyyetin tefsīr ider meh-tāb

2 Zer-efşān eyleyüp evrāḳ-ı eflāki kevākible
O māh-ı çār-deh-sāle ġazel taḥrīr ider meh-tāb

3 Degildir hāle rūy-ı yāre ḥarf atdıñ diyü māhı
Çeküp zencīr-i sīme ṭurmayup taᶜzīr ider meh-tāb

4 Düzüp bir süfre cirm-i hāleden nān-pāre-i mehle
Felekde güyiyā bir bezm-i Cem taṣvīr ider meh-tāb

5 Degildir gīcesi gül-geşt-i ṣaḥrā itmesün dil-ber
Şuᶜāᶜı belki teᵓsīr eyleyüp tekdīr ider meh-tāb

6 Ḫoşā feyż-i naẓar kim bir baḳışla küçe-i şehri
Baḳılsa Nüzhetā hem-reng-i cūy-ı şīr ider meh-tāb

118

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Nigāh-ı dīde olur gerçi kim günāha sebeb
Günāh māyesidir fi'l-aṣıl nigāha sebeb

2 Tekellüm-i leb-i laᶜliñle ṣābit olmuş iken
Nedir bu rütbe dehānıñda iştibāha sebeb

3 Güşūde eyledi ebr-i bahār ġoncaları
Sirişk-i ḥasret olur ḫande-i refāha sebeb

---

117 M. 50a, S. 28b
1 (a) O şeb kim : Uş ki M / ḫāk-pānıñ : ḫak-pānın M
2 (a) Zer-efşān : Zer-feşān M
4 (b) ṭurmayup : durmayup S
5 (b) tekdīr : tekẓīr M
118 M. 50a, S. 29a

4 Berāt-ı ḫaṭṭ ile ser-best iken göñül ḫāṣṣı
Nedir bu ġamze vü bu ġāret-i sipāha sebeb

5 Ḳalur mı ṣubḥ-ı ḳıyāmetde ḫuftegān-ı zemīn
ʿAceb mi rīş-i sefīd olsa intibāha sebeb

6 Nişān-ı büse degildir dimiş güzel Nüzhet
Nedir o gerden-i ṣāfındaki siyāha sebeb

119
Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün

1 Yā Rabb beni müstaġraḳ-ı envār-ı şühūd it
Meşhūdımı her laḥẓada bī-reng-nümūd it

2 Mürġ-i dili ḳıl bāl-zen-i ʿālem-i ıṭlāḳ
Vāreste-i dām-ı heves-i būd u ne-būd it

3 Vir mevt-irā-dīde baña ẕevḳ-i tesellī
Efʿāl-i ḥudūṯāneme inʿām-ı ḫulūd it

4 Vir zerre-i şevḳiñ bütün al ḥubb-i sivāyı
Kālā-yı ziyān-dīde-i efkārımı sūd it

5 Eyle cigerim mā-ḥażar-ı bezm-i ʿināyet
Dūd-ı dilimi rāyiḥa-i micmer-i ʿūd it

6 Āsīb-i pey-ā-pey res-i emvāc-ı ṣafāyı
Her laḥẓa şikest-āver-i keştī-i vücūd it

7 Nüzhet ki penāh-āver-i dergāh-ı ṣafādır
Āzāde-i dest-i sitem-i nefs-i ʿānūd it

---

119 M. 50a, S. 29a
2 (b) Vāreste : Dāreste M
3 (b) ḥudūṯāneme : ḥudūṯātıma S
4 (a) zerre-i : zerre S

120

Mefʿūlü Faʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Çekdik egerçi vażʿ-kec-i nā-becā-yı baḫt
Olduḳ velīk şimdi yine āşinā-yı baḫt

2 Bed-mihrī-i sipihre ḳıyās itme vażʿıñı
Ḫoşdur edā-yı şīve-i ḫāṭır-rübā-yı baḫt

3 Firḳat-nedīde ʿāşıḳ-ı vuṣlat enīs ider
Bir derdmendi istese fermān-revā-yı baḫt

4 Ṣūret-nümā-yı maṭlabı müşkil ḥuṣūl olur
Yüz gösterirse āyīne-i pür-ṣafā-yı baḫt

5 Öpdüm dehān-ı yāri der-āġūş idüp belin
İşte olunca böylece olsun ʿaṭā-yı baḫt

6 Zevraḳ-süvār-ı baḥr-ı viṣāl eyledi beni
Ol şāh-ı ḥüsn ile bu gice muḳteżā-yı baḫt

7 Tīġ-ı zebān-ı ṭaʿnı niyāmında ṣaḳlayup
Nüzhet ʿabesdir itmeyelim iştikā-yı baḫt

121

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Oldı ẓāhir dilde keyf-i bāde-i bezm-i elest
Cām-ı ʿarżı eyledim seng-i melāmetle şikest

2 Cezbe-i mihr-i ḥaḳīḳat menzilim itdi bülend
Şeb-nem-i üftādeveş ṣūretde oldum gerçi pest

3 "Men ʿaref" dersinde çoḳ hüşyārı ilzām eyledim
Ġāfil olma sen de ey ḫʷāce beni gördükde mest

4 Naẓra-pāş-ı raġbet olma reng-i fānīye ṣaḳın
Aldanursıñ şübhesiz baḥr-ı serāba atma şest

---

120 M. 50b, S.29a
2 (a) vażʿıñı : vażʿını S
3 (b) derd : dürür S / fermān-revā : fermān-ridā S
4 (b) gösterirse : gösterse S
121 M. 50b, S. 29b
1 (a) bāde : pāde M
2 (a) menzilim :- M
3 (a) "Men ʿaref" : - M / (b) ḫʷāce : ḫāce M

5 Pāydār olmaz ṣafāsı eyler īrāş-ı ṣudāᶜ
Ḥāṣılı ṣunma ayaġ-ı meclis-i ṣahbāya dest

6 Maẓhar-ı nūr-ı Ḫudādır vech-i merdān-ı rıżā
Nüzhetā olsam n'ola bu vech ile ādem-perest

122
Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Güşad-ı ḳalbime fikr-i dehān-ı tengdir bāᶜiş
Ṣafā-yı ḫāṭıra cām-ı mey-i gül-rengdir bāᶜiş

2 Cilā vir ḳalbiñe itsün tecellī ṣūret-i maᶜnā
ᶜAmā-yı dīde-i mirᵓāta zīrā jengdir bāᶜiş

3 Baṭālet-pīşe olmaz vāṣıl-ı ser-menzil-i maṭlab
Göñül pes-māndegīye cümle ᶜöẕr-i lengdir bāᶜiş

4 Ḳaçınma sāyeveş üftādelerden terk-i ᶜār eyle
Müsellemdir ki iᶜdām-ı pelenge tengdir bāᶜiş

5 O şūḫuñ ẕevḳ-i esrār-ı ḫaṭıyla ġonca ḫabb oldum
Ṣaḳın ey pīr-i mey ẓann itme keyf-i bengdir bāᶜiş

6 Sükān-ı kūy-ı dildār ile ṣulḥ eyle iriş yāre
Bu rütbe firḳat ü hicrāna Nüzhet cengdir bāᶜiş

123
Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 ᶜAḳīdesinde ki anıñ görine sūᵓ-i mīzāc
Kelām-ı ehl-i ᶜaḳāyid ne mümkin ide ᶜilāc

2 Keremde Ḫātem ise ḫaclet-i suᵓāl yeter
Kerem ḳıl eyleme yā Rabbī ellere muḥtāc

---

4 (b) aldanursıñ : aldanursın S / atma : itme M
122 M.50b, S. 29b
2 (a) ḳalbiñe : ḳalbiñden S
4 (b) teng : neng S
5 (a) Şūḫuñ : Şūḫun M / ġonca ḫasb : ḫasb-i ġonca S / oldum : aldım S
123 M. 51a, S. 29b
2 (b) ellere: illere S

3 Olurdı mülket-i Rūm ehli naḳd-i cān ber-kef
Eger o muġ-peçe bāzār içinde olsa ḫarāc

4 O mihr-i ruḫ k'ola şaṭranc-bāz-ı naṭ'-ı hüner
Virir sitāre-i ṣubḥa ḫalel piyāde-i āc

5 Be-ḥaḳḳ-ı ḳurbet-i vuṣlat nifāḳ-ı aġyāra
Firîb- ḫorde olup eyleme beni iz'āc

6 Miyān-ı ehl-i şerî'atda bulmayup fayṣal
Aṣıldı dār-ı taḥayyürde da'vā-i Ḥallāc

7 Metā'-i ḳāfile-i şehr-bend-i ma'nādır
Bu naẓm-ı tāze-i Nüzhet n'ola bulursa revāc

124

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Dem-i Mesîḥa mu'ādil ṣadā-yı ḥażret-i şeyḫ
Cemāl-i Yūsufa hem-tā liḳā-yı ḥażret-i şeyḫ

2 Fitîl-i sūz-ı nigāh-ı ḥarîm-i çeşmimdir
Şu'ā'-ı 'ārıż-ı pertev-nümā-yı ḥażret-i şeyḫ

3 Dimāġ-ı cāna virir lezzet-i "māḳām-ı elest"
Girerse güşuna ey dil nevā-yı ḥażret-i şeyḫ

4 Secencelāt-ı hevādan beni ider lā-ḳayd
Ṣafā-yı cebhe-i 'ālem-nümā-yı ḥażret-i şeyḫ

5 Suḳāṭa-çîn-i nevāl-i reşādına ḥadd yoḳ
Çekelden 'āleme ḫvān-ı ṣılā-yı ḥażret-i şeyḫ

6 Ṣudā'-ı ma'ṣiyetiñ zaḫm-ı çeşm-i 'işyānıñ
Virir şifāsını nuṭḳ-ı devā-yı ḥażret-i şeyḫ

7 Temessük eyle budur Nüzhet "'urve-i vüşḳā"
Girerse deste zimām-ı rıżā-yı ḥażret-i şeyḫ

---

4 (a) k'ola : kārla M
5 (b) Ḳarîb : Firîb S
7 (a) şehr-bend : şeh-bend S
124 M. 51a, S. 29b
5 (b) çekelden : çekşldi M

125

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Nesīm-i gülşen ider ḫāṭır-ı ḥazīnimi şād
Bu fülk-i köhneye eyyām-ı ḫoş mübārek bād

2 Bahāya kes de bıraḳ boynuma benim cānā
Şu tīġ-i ġamzeñi ʿuşşāḳ içinde itme mezād

3 Görünce rūyuñı artar göñülde ber-dāġım
Meşaḳḳatim n'ola günden güne olursa ziyād

4 Şikāra bāʿiṣ olan ol ġazāl-i ʿaşḳımdır
Aṭup ṭutarsa maḥalldir kemend-i ḥubb ü vidād

5 Şikāyetim sitem-i zülf-i dil-rübādandır
ʿAceb midir baña baḫt-ı siyāhım olsa midād

6 Şütūm-ı telḫa müdāvim dehān-ı şīrīniñ
Ne ḫoş o beyt-i muraṣṣaʿda böyle cemʿ-i teżādd

7 Zemīn-i beyt-i metīn ü bülend-i ʿārifveş
N'ola bu şiʿrime Nüzhet denilse "sebʿ-i şidād"

126

Ġazel-i merḳūm ʿĀrif Süleymān Beg Efendiye tanẓīr żımnında inşād olunma ġla maʿan irsāl olunan iʿtiẕār-nāmeniñ ṣūretidir.

ʿİnāyetkārā, ʿöẕr-peẕīrā ḥarf-i muḥibblerine iḥāle buyruldı ġı üzre sifālçe ṭabīʿatda ḫūn-ı ciger ile nemā-peẕīr olmuş bir sünbül-i heft-küngüre vażʿ-ı ser-şīşe-i ḳabūl buyurulmaḳ dāʿiyesiyle ḥużūr-ı maʿārif-i mevfūrlarına ihdā olunmuşdur. Ḫāṭır -ı muḥabbet meʾşere sünbül taʿbīrini imrār-ı zebān-ı iḫtiyār eyledigi bir tāze civān-ı istiġnā-ʿunvānın mūy-ı ʿanber-būy-ı hevāsıyla peñ şān-dimāġ olduġıçündür. Binābeñn ġazel-i müşevveş-güftār her ne ḳadar şāyeste-i ḥavāle-i nigāh-ı iʿtibār degil ise daḫī māye-i tanẓīmi olan şāhid-i sāye-perver-i ʿāşıḳ u şemsin ḥürmetine nigāşte-i mecmūʿa-i iltifāt buyumaları mesʾūldür. Ġavṭa- ḫʷār-ı yemm-i bī sāḥil-i ülfet Nüzhet

125 M. 51a, S. 30a
5 (a) sitem-i zülf-i dil-rübā : şemm-i zülf-i dil-rübā M
6 (a) telḫa : telḫī M / dehān : edhān M
126 M. 51b, S. -

127

تنم غبار ره انتظار خواهم کرد | ببوس پای ترا کامکار خواهم کرد
محبت تو بدل نقش في الحجر کرده | که سنگ یار خود نامدار خواهم کرد
حباب نقش دو پایت بدیده میدارم | بزاء مقدم تو چشم چار خواهم کرد
نیند یار چو آیینه خود تهی سازم | که با وجود وی از خود کنار خواهم کرد
کرم نما و قدم رنجه کن که نزد یکست | نه تا صبور ترک خود جانه فکار خواهم کرد

رضای حضرت یار است مطلبم نزهت
مراد خود بمرادش نثار خواهم کرد

128

بیا فرو کردنش را ماهتاب میتوانم خواند | غلط تقریر کردم آفتاب میتوانم خواند
بزلف او که ده هر حلقه آتش صد چشم کرامت | بخشک دیده زاهد سحاب میتوانم خواند
بشرم روی محبوبیکه می پاشد حباب رنگش | بستار حق او را نقاب میتوانم خواند
نمازی را که عابد میکند نیت بهشت افتد | نه از طاعت شمارم اضطراب میتوانم خواند
کرامتها که افزون میکند هستی سالک را | کشایش شمرم آنرا حجاب میتوانم خواند

سخنهایه که از پیر رضا بشنیده ام نزهت
بهر یکحرف او فضل لخطاب میتوانم خواند

129

این بیت شریف باعث دیدن حضرت پیر شد قدس سره العزیز
بروجهی که تصویر و تحریر ذوق آنرا خواب نجسته القاب را کما
حق تقریر نمیتوانم کرد بعنایه الله الملک القدیر در شب دوشنبه چهار
بیست از شهرهای رمضان سنه نه و تسعماء و صد هزار

127 M. 51b, S.30a
128 M.52a, S.30a
129 M. 52a , S.30b

130

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Ḥuṣūl-ı kām ẓuhūr-ı ḫaṭ-ı ʿiẕāra baḳar
Meʾāl-gīr-i mütūn-ı suḫan kenāra baḳar

2 Ṣafā-yı ḫāṭıra bādī hevā-yı kāküldür
Güşāde-i girīh-i ġonca rūzgāra baḳar

3 Miṣāl-i āyīne ḥayret-nümā-yı vaḥdet olan
Nuḳūş-ı nīk ü bed-i dehre bir ḳarāra baḳar

4 ʿAceb ki ʿahd-i güle ʿandelīb olur mesrūr
O bī-vefā ise bülbül gibi hezāra baḳar

5 Ḳudūm-i yāra teraḳḳubdadır ṣabāḥ u mesā
Dü-dīde ḥalḳa-i dürr gibi reh-güẕāra baḳar

6 Öñünde sübḥāsını ḥalḳa ḥalḳa dām itmiş
Riyā-fürūş-ı tezehhüd hemān şikāra baḳār

7 Cilā-yı āyīne-i ḫāṭırım benim Nüzhet
Ẓuhūr-ı mışḳala-i ebruvān-ı yāre baḳar

131

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 O bezm-i meyde ki vaṣf-ı ḫaṭ-ı bütān oḳunur
Zebān-ı āh ile ser-ṣafḥa-i "Duḫān" okunur

2 Ḫayāl-i sürme-i çeşm-i siyāh-ı dil-ber ile
Miyān-ı meclis-i ʿāşıḳda Iṣfahān oḳunur

3 Baḳınca ḫaṭṭına itdim müṭālaʿayla ḫayāl
Bu ṣafḥadan bize bir ders-i imtihān oḳunur

4 ʿAceb ki püşt-i lebinde ḫaṭ-ı ne-rūstesine
Baḳılsa ḥaḳ bu ki bī-ḳīl ü ḳāl ʿayān oḳunur

---

130 M. 52a, S. 30b
1 (a) ʿiẕār : ġaddār M / (b) Meʾāl-gīr-i mütūn : Meʾāl-i bikr-i menūn M
2 (a) güşāde : güşādī S
7 (b) mışḳala : muṣayḳala S
131 M. 52b, S.30b
1 (a) bütān : tebān M
4 (b) bī-ḳīl ü ḳāl : bī-ḳāl ü ḳīl S

5 Şu zülf ü bīnī-i pāk ü o çeşm-i fettāna
Baḳılsa dīde-i ʿibretle lafẓ-ı cān oḳunur

6 Ṣarīr-i ḫāme degil güş-zāde-i ṭabʿa
Lisān-ı ġaybī ile Nüzhetā ezān oḳunur

132
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Olur mı devlet-i bīdār intibāh ḳadar
ʿAceb ki var mı dem-i feyż-i ṣubḥgāh ḳadar

2 Ḳuṣūr-ı ʿāleme iġmāz-ı ʿayn iden ʿārif
Gözünde ḫalḳıñ olur muʿteber nigāh ḳadar

3 ʿAceb mi kūs-ı şükūh-ı gedā-yı ṣabr- güzīn
Cihāna velvele ṣalsa vaḳār-ı şāh ḳadar

4 Olursa bādī-i mevc-i muḥīṭ-i ʿafv-ı ġafūr
Şefīʿ-i bād-ı hevā mı olur günāh ḳadar

5 Ġubār-ı ḫāṭırım eyler ḥasūdı zinde be-kūr
Degil gözünde tenim gerçi ḫāk-rāh ḳadar

6 Şikeste ṣaff-ı hücūm-āzmā-yı aʿdāya
Ḥavāle itmege şemşīr olur mı āh ḳadar

7 Sebük-revān-ı tecerrüd bu ʿarṣada buldı
Vufūr-ı debdebe şāh-ı girān-sipāh ḳadar

8 Medār-ı dāʾire-i āsumān süveydādır
Degil naẓrada velī merdüm-i siyāh ḳadar

9 Refīḳ-i Ḫıżr-ı yaḳīn ol selāmet ister iseñ
Ki ġūl-ı rāh olamaz Nüzhet iştibāh ḳadar

---

132 M. 52b , S. 37b
2 (b) ḫalḳıñ : ḫalḳın M

133

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Çeşm-i gūyāsı egerçi tercemān-ı fitnedir
Laʿl-i ḫamūşı velī mühr-i dehān-ı fitnedir

2 Kākülin sünbül gibi taʿlīḳ-i destār eylemiş
Ġāfil olma ey dil-i şeydā nişān-ı fitnedir

3 Şūr-ı maḥşer der-ʿaḳabdır olsa ber-pā ol bütüñ
Ḳāmeti gūyā sütūn-ı sāyebān-ı fitnedir

4 Merdüm-i çeşmim gibi ṣūretde vüsʿatsiz velī
Ḫāl-i künc-i dīde maʿnāda cihān-ı fitnedir

5 Bāzgüne olsa da ṣanma tehī peymāneyi
Kim ḥaḳīkātda derā-yı kārvān-ı fitnedir

6 Çīn-i berçīn-i cebīn-i naḫvet-endāzı degil
Nüzhetā emvāc-ı baḥr-ı bī-kerān-ı fitnedir

134

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Ṣūfī vaṭanda seyr ü sefer ḳıl reviş budur
Rāh-ı ṭalebde dergeh-i Ḥaḳḳa gidiş budur

2 Vażʿ-ı kef-i nevāzişe ey ser-fürū ḳılan
Ġafil me-bāş ehl-i dile serzeniş budur

3 Bāzār-ı şevḳ tāciriyüz terk-i kār ile
Sevdāgerān-ı bender-i taḥrīre iş budur

4 Destimdedir kemān-ı siyeh-toz-ı ebrūvān
Menzil alana tīr miṣāli çekiş budur

5 Zühhād-ı ḫuşki meyle ider ter-dimāġ-ı şevḳ
Gör zūr-ı ceẕb-i pīr-i muġānı keşiş budur

---

133 M 53a, S. 33b
2 (a) kākülin : kākülüñ M
5 (b) derā : verā M
134 M. 53a, S 34b
3 (b) taḥrīr : tecrīd S

6 Naḳd-i dem-i şümürdeñi ḳıl ṣarf-ı ẕikr-i Ḥaḳḳ
Ṣāḥib-ġınā-yı mülket-i ʿaşḳa dihiş budur

7 Zāhid ḥuṣūl-i şöhret içün ʿuzlet eylemiş
İnṣāf olunsa Nüzhet eger gösteriş budur

135

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Göñülde ġayra maḥall yoḳ saʿādet işte budur
Ṣafā-yı ḫāṭıra ancaḳ ʿalāmet işte budur

2 Ḫavārıḳāt-ı velāyet-şiʿāra bend olma
Rehā-güzīn-i ḳuyūd ol velāyet işte budur

3 Şikeste ḳıl yem-i vaḥdetde zevraḳ-ı cismi
Necāt ümīdini terk it selāmet işte budur

4 Ẓuhūr-ı ẕevḳ-i bidāyetle olma fāriġ dil
Ḳanāʿat itme bu yolda nihāyet işte budur

5 Hücūm-ı keyf-i ḫōdiyyetle ṭāʿatiñ görme
Ṣaḳın ki sālik-i Ḥaḳḳa ḳabāḥat işte budur

6 Ṣafā-yı ḳalb ile maġlūb-ı pend-i pīrān ol
Mücāhidān-ı ṭarīḳe şecāʿat işte budur

7 Temīz-i telḫ u ḫōşī ḥāl-i bī-meẕāḳ nedir
Bu farḳa eyleme raġbet ḥalāvet işte budur

8 Muḳīm-i ḫvān-ı rıżā ol ġam-ı sivāyı yeme
Ṭarīḳ-i faḳr u fenāda ḳanāʿat işte budur

9 Ṣadā-yı nāle-i esḥār-ı ʿāşıḳān ṣanma
Namāz-ı vuṣlata Nüzhet iḳāmet işte budur

---

7 (b) Nüzhet : Nüzhetā M
135 M. 53a, S. 36b
5 (a) keyf : keyfiyyet S
6 (b) ṭarīḳe : ṭarīḳ M
7 (a) bī-meẕāḳ nedir : be-meẕāḳāndır M

136

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 O serv-ḳadd ki behişt-i emel resīdesidir
Naẓīr-i var ise medd-i naẓar keşīdesidir

2 Degil verā-yı ḳafasında pīçiş-i kākül
Ġazāl-i vaḥşetiñ ol mevce-i remīdesidir

3 ʿAceb mi raġbet-i nuṭḳ eylemezse noḳṭa-i sürḫ
Dehen degildir o ḫūn-ı ḥayā çekīdesidir

4 Edeb-nigāh-ı ḫam-ı ebruvān-ı mürşid ol
Ki ṭāḳ-ı ḳıble-i ṣūret anıñ ḫamīdesidir

5 Ciger-şikāf-ı ecemm āhuvān-ı deşt-i ḥarem
O şūḫ-ı dil-şikeniñ ġamze-i dü-dīdesidir

6 Suṭūr-ı nüsḫa-i ʿanber-sevād-ı ḳayd-ı ḥayāt
Ḫaṭ-ı benefşe-i müşgīn-i nev-demīdesidir

7 O şāh-ı Mısr-ı cemāle yetişmez el Nüzhet
Ki dest-i cümle-i ehl-i cihān būrīdesidir

137

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Göñül esīr-i Fireng-i nigāhıñ olmuşdur
Firīb-ḫorde-i beng-i nigāhıñ olmuşdur

2 Degil girişme ġazāl-i esed hücūm-ı ḳażā
Rübūde-i ser-i çeng-i nigāhıñ olmuşdur

3 N'ola sipāh-ı müjen ṣaff-güzīn-i ḥayret itse
Naẓar-konende-i çeng-i nigāhıñ olmuşdur

4 Ḫaṭ-ı şuʿāʿ ile taḳlīd-i meşḳ ider taḥḳīḳ
Güneş ki māʾil-i reng-i nigāhıñ olmuşdur

---

136 M. 53b, S. 36b
2 (b) ġazāl : ġazā M
5 (a) ecemm : cem S / (b) dil-şikeniñ : دلكشكنك S
6 (a) Suṭūr : Mesṭūr M
137 M. 53b, S. 36a
2 (b) çeng : ceng M
3 (b) konende-i : konende S / çeng : ceng M

5 Ḳapanmasa leb-i ḫandān gibi n'ola zaḫmım
Çeşīde ẕevḳ-i ḫadeng-i nigāhıñ olmuşdur

6 ᶜAceb mi siḥr ile Hārūt çeh-nişīn olsa
Fürū girifte i neng i nigāhıñ olmuşdur

7 Ṣıġındı güşe-i çeşmiñde āhū-yı ġamzeñ
Remān-ı bīm-i peleng-i nigāhıñ olmuşdur

8 Hezār-ı cān-ı kirā mı degil dil-i Nüzhet
Naṣībe baḫş-ı neheng-i nigāhıñ olmuşdur

138

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Bezimde nūş-ı şarāb itse de ḫicāb iledir
Gülüp açılsa daḫi ġoncaveş niḳāb iledir

2 Raḳīb-i saḫt-dile naẕrasın ᶜabeş görme
Nigāhı ḫançerin ol çeşm-i sürme-sā biledir

3 Ne dem ki eyleye şeb-ḫūn-ı kişver-i ḫāṭır
Sipāh-ı ġamzede müjgān-ı fitne zā biledir

4 Ẓuhūr-ı ḫaṭṭ sened-i ġadr olup girişmesiniñ
Hücūmı mülk-i dile ruḫṣat-ı kitāb iledir

5 Degil ḥabāb olaraḳ cüst [ü] cūda aḥbābı
Ayaġ-ı bādede gelmiş ẓuhūra āb iledir

6 Ḳo pāy-ı nāzı rikāba başar gibi görünme
Efendi būs-ı ḳadem ẕevḳi irtikāb iledir

7 Ümīd ᶜafv-ı Ḫudādan ẓuhūra geldi gine
Vücūd-ı sāye bīlā- şübhe āfitāb iledir

8 ᶜAbeş mi ẓālim olanlarda pīç ü tāb olmaḳ
Hemīşe mār-ı żarar-pīşe ıżṭırāb iledir

9 Kebāb ᶜādet-i zāhid şarāb-ı meşreb-i rind
ᶜAceb ki nīk ü bediñ kārı ḫurd u ḫᵛāb iledir

138 M. 53b (derkenar) , S. -

10 Ḫarāb-ı ḫāṭıra mā'il olanların ᶜömri
Miṣāl-i seyl mürūr itmede şitāb iledir

11 Cenāb-ı Rifᶜat Efendiye gitsün ey Nüzhet
Bu nev-ġazel ki be-her-beyti intiḫāb iledir

12 (.....) hüner ki kitāb-ı midḥatiñ
Ṣaḥāifindeki cedvelleri şihāb iledir

13 Medār-ı faḫr-ı muhābātımız sipihrāsā
O mihr-i mekremet-āṣāra intisāb iledir

139

Rübūde-i pençe-i muḥabbeti [olduġum ᶜināyetlü] Rifᶜat Efendi bu dey-māh-ı aḫzānda ki sifālçe-i [ḫāṭır-ı] kāse-i çūpīn-i deryūzeger gibi peyvesteden olduġundan ḫazān-ı ḫuşk-sāl rehāvīye ziyāde müşābeheti ve līḳa-i muḥayyire-i metrūke ḥal-i derhem-şode ile daᶜvā-yı müsāvāt-ı pīç ü tāb eylemekde her vech ile münāsebeti olduġı maᶜlūm-ı devletleridir. [Ve] likin yine bün-i çāh-ı devātda çend-ḳaṭre midād-ı āb-gūn mevcūd olmaġın bi- ṭayri'l-muḳaṣṣaṣ limā yuḥibbüke'ṭ-ṭayyār mażmūnuyla ᶜamel ve reşḥa-i nemā-baḫşā-iᶜānetiyle sebze bīgāneden bir ḳaç beyt-i müşevveş ᶜibāret nigāşte-i ṣaḥife-i eṣer ḳılınup nadī-i menzelete ᶜarż olunmuşdur. Her ne ḳadar şāyeste-i naẓar-ı iksīr-eṣer degil ise daḫī merkūz-ı ẕāt-ı ekārim ṣıfatları olan ᶜināyet-i bī-ġāyetleri iḳtiżāsıyla cevāb-ı ṣavāb żımnında naẓīre-ḫᵛāh oldıġum bī-iştibāhdır.

Bāḳī ḳerem ḳalem-i maᶜārif-raḳamlarınıñdır. Nübde-i Ḥażret-i Rifᶜat Nüzhet

140

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Ciger şikāfte-i ḫançer-i nigāhıñdır
Göñül güdāḫte-i āteş-i şifāhıñdır

2 İden bu güyek-i mihr-i cihānı ser-gerdān
Cukuk gibi görinen kākül-i siyāhıñdır

3 Nişān-ı semt-i muḥabbet gürūh-ı ᶜāşıḳa
Göñül seniñ yine meyl-i bülend-i āhıñdır

Bu kısım zayi olmuştur.
139 M. 53b (derkenar) , S.-
140 M. 54a, S. 36a
2 (b) cukuk : kec S

4 Begim ṣaḳınma hemān baṣbayaġı reftār it
Ḳumāş-ı çehre-i zerdim firāş-ı rāhıñdır

5 Niḳāb-ı ṣüret-i maḳṣūd zāhidā yoḳdur
Ḥicāb olan saña āṣār-ı iştibāhıñdır

6 Sevād-ı sürme olur çeşm-i yāra ārāyiş
ʿArūs-ı maġfiretiñ zīneti günāhıñdır

7 Bilindi kaʿbe-i dilde maḳām-ı İbrāhīm
Ṭavāf u saʿya çalış Nüzhetā penāhıñdır

141

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Kākül sürādıḳ-ı ḥarem-i ḥüsn ü āndır
Ebrū revāḳ-ı ṭāḳ-ı muḳarnes-nişāndır

2 Ḳaṣṣāb-zādeniñ yine sāṭūr-ı ġamzesi
Seylāb-ı ḫūn-ı nā-ḥaḳ ile nāvdāndır

3 Ol ṭıfl-ı kec-külāh daḫī ney-süvār iken
Āşūbgāh-ı fitnede ṣāḥib-ḳırāndır

4 Taḥrīk-i dāmen-i müjesi şemʿ-i cānıma
Ber-vech-i ʿaks-i ḳāʿide dest-i emāndır

5 Derd-i firāḳ-ı çeşm-i kebūduñla şeb-be-şeb
Āmāc-ı tīr-i āh-ı dilim āsumāndır

6 Oldum ġarīḳ-i mevce-i baḥr-ı teġāfülüñ
Güş it fiġānımı ki ṣadā-yı ez̲āndır

7 Aġyār u yāra z̲erre ḳadar iʿtibārı yoḳ
Nüzhet ol āfitāb ile ḥālim yamāndır

---

5 (b) āṣār : - S
7 (a) Bilindi : Bulundı S
141 M. 54a, S.35b
1(b) ṭāḳ : ṭaş Ş
7 (a) Aġyār u yār : Aġyār-ı deyyār M

142

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḫaṭṭ-ı püşt-i leb midir yā sāye-i ebrū mıdır
Yā iki bāl-i hümā ya maṭlaʿ-ı dil-cū mıdır

2 Mışraʿ-ı berceste-i ḳāmet mi yā medd-i nigāh
Rīşe-i naḫl-i emel ya rīşte-i gīsū mıdır

3 Mevce-i deryā-yı ʿanber-mūy ḫāl-i müşgsā
Çīn-i ṭarf-ı gīsuvān mı yā rem-i āhū mıdır

4 Gerden-i ṣafvet-nümā yā kāġıd-ı kāfūrgūn
Mūy-ı ferḥāl-i siyeh mi yā nüvişte-hū mıdır

5 Yā gürūh-ı ceyş-i fitne ya ṣaf-ı müjgān-ı çeşm
Yā sipāh-ı ġamze yāḫud ʿasker-i cādū mıdır

6 Māye-i gülzār-ı cennet reng-i ruḫsār-ı bütān
Nūr-ı Ṭūr-ı Mūsevī yā ʿārıż-ı gül-bū mıdır

7 Bār-ı naḫl-i zindegānī ẕevḳ-i vaṣl-ı yek-deme
Ḥāṣıl-ı ʿömr-i ebed yā būse-i gül-rū mıdır

8 Maʿnā-i lafẓ-ı işābet tīr-i dil-dūz-ı naẓar
Çeşm-i ḫūnī yā ġazāl-i şīr-i ṣavlet bu mıdır

9 Nüzhetā شعری رسیمای maʿārif-perveriñ
Ḥāşiyetde āb-ı kevṯerle ʿaceb bir şu mıdır

143

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ġıdāsı dāġ-ı ġam şeklinde ʿālem böyle bir yerdir
Dil-i ʿādemde resm-i dāmī-müdġam böyle bir yerdir

2 Hezārān zāhide her ḥalḳası bir tekkegāh olmuş
Ṣaḳın daḫl itme vāʿiż zülf-i pür-ḫam böyle bir yerdir

142 M. 54a , S.35b
7 (a) ẕevḳ : ẕerḳ S
143 M. 54b, S. 33a
2 (a) zāhide : zāhid S / olmuş : olmuşdur S

3 Ḫayāl-i dil-rübānıñ vaḳf olunmuş cilvegāhıdır
Benim mülküm degildir çeşm-i pür-nem böyle bir yerdir

4 Ḳumāşı ġuṣṣa nāf-ı müşki sevdā ʿanberi ḥasret
Diyār-ı iftirāḳ-ābād-ı mātem böyle bir yerdir

5 Muʿayyendir maḥālli āb-ı laʿl ile muḥarrerdir
Kitāb-ı ḫāṭırımda mebḥaṣ-i fem böyle bir yerdir

6 Mey ü dil-ber müheyyā ḫāne tenhā bīm nā-peydā
Eger inṣāf olunsa meclis-i Cem böyle bir yerdir

7 Giyāhı nīşter āb u hevāsı eşk ü āh olmuş
Zemīn-i dilde Nüzhet gülşen-i ġam böyle bir yerdir

144

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Müjem o demde ki sīḫ-i kebāba dönmüşdür
Dü-dīde ḳān ile cām-ı şarāba dönmüşdür

2 Vefā-yı ʿahde mürāʿāt olunmadan ḳaldı
Zamāne çarḫa-i pür-inḳlāba dönmüşdür

3 Rehāya çāre mi var olmasun fütāde hemān
Naẓar o nāfe ki girdāb-ı āba dönmüşdür

4 Sirişkim itse n'ola cüst-cūy-ı dāne-i ḫāl
Beyāż-ı çeşm-i terim āsiyāba dönmüşdür

5 Ḫayāl-i dīde-i şeh-bāz-ı yār ile ḫālā
Göñül ḥamāme-i pür-ıżṭırāba dönmüşdür

6 Ṣafā vü cevr ile geh pür gehī tehī-i sirişk
Gözüm siḳāyesi dolu dolāba dönmüşdür

7 Miṣāl-i ḳıble-nümā vech-i ḫāṭır ey Nüzhet
Çü Kaʿbe bir der-i ʿarş-intisāba dönmüşdür

---

4 (a) Ḳumāşı : Ḳumāş M
7 (a) nīşter : neşter M / āb u hevā : āb-ı hevā M / eşk ü āh : eşk-i dāh M
144 M 54b, S. 32b
1 (a) Müje : - M / o : ol M / demde :dem S
4 (a) itse :itseler S
5 (a) yār : yāz S
7 (a) ḳıble- nümā : ḳıble-i nümā M / (b) bir : pür M

8 Ne derdir ol ki maṭāfındaki melā'ikeler
Hemīşe çarḫ-ı muᶜallā-cenāba dönmüşdür

9 Ne derdir ol kef-i ehl-i recāda ḥalḳaları
Niẓām-ı sübḥa-i gevher-nişāba dönmüşdür

145
Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 ᶜAdūnuñ başına mürġ-i dil-i āvāre dönmüşdür
Bu vaż'-ı nā-pesendī çarḫ-ı kec-reftāra dönmüşdür

2 N'ola tā-der-gülū lebrīz-i sīr-āheng-i āh olsam
Ġamıñla üstüḫᵛān-ı sīne mūsīḳāra dönmüşdür

3 İder vaḳt-i ḳudūmiñ mużṭarib ḳalb-i tenük-ẓarfım
Baḳılsa ḥaḳḳ budur bir sāᶜat-i devvāra dönmüşdür

4 Ḫamīrimden alınsun māye-i ġam ey felek zīrā
Başımda seng-i ṭāḥun-ı sitem hem-vāre dönmüşdür

5 Hevā-yı merkez-i ḫāliñle ser-gerdān-ı ye's oldum
Dü-pāy-ı herze-gerdim hey'et-i pergāra dönmüşdür

6 Ḳad-i maᶜnāya çesbān aṭlas-ı taᶜbīr-i Nüzhetdir
Libās-ı köhne-i şiᶜr-i ᶜadū ṣad-pāre dönmüşdür

146
Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Göñül ki fikr-i ḳudūm-i nigāra düşmüşdür
Nigeh-miṣāl reh-i intiẓāra düşmüşdür

2 Kenār-ı dīde-i pür-nemde ṣūret-i ḳaddiñ
O servdir ki leb-i cūybāra düşmüşdür

---

9 (a) ehl : eḥl M
145 M 55a, S. 31a
1 (a) ᶜAdūnuñ : ᶜAdūnun M
5 (a) ye's : nās S
146 M 55a, S.32a
1 (a) ki : - S

3 Hevā-yı ḫaṭṭ ile meşk-āzmā-yı sevdāyuz
Cünūnumuz yine faṣl-ı bahāra düşmüşdür

4 Semend-i cilve-fürūşuñla pāy-māl olsun
Ḳuluñ ki sāye-ṣıfat reh-güẕāra düşmüşdür

5 Telāş-ı būse-i gül-ġonca-i leb-i laʿliñ
Derūn-ı Nüzhet-i pür-ıżṭırāra düşmüşdür

147
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Ḫaṭıñ mı ʿārıż-ı ḫūy-gerdeñe niḳāb mıdır
Bu ṣūret üzre tecessüm iden ḥicāb mıdır

2 Ṣadāsı mest ider ʿuşşāḳı muṭribā ʿacabā
Eliñde tār-ı rübābıñ reg-i şarāb mıdır

3 ʿAraḳ mı sīne-i ṣāfıñda cā-be-cā görinen
Yāḫud ki ceyb-i ṣadefde dür-i ḫoş-āb mıdır

4 Derūn-ı mehde gülef mi ġam-ı müjeñle seniñ
Benim gibi o daḫī yoḫsa dil-ḫarāb mıdır

5 Şikeste eyledi fülk-i taḥammülüm Nüzhet
Nedir o lerziş-i ten baḥr-ı ıżṭırāb mıdır

148
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Müjem yerāʿası çün ṣūret-i nigār yazar
Nigeh maḥalline bir tīġ-ı şuʿlebār yazar

2 Verā-yı ḫaṭṭ-ı ʿiẕārında zülfüni seyr it
Kitāb-ı ḥüsni ider taḥşiye kenār yazar

---

3 (b) cünūn : cenūb M
147 M. 55a, S.32a
1 (a) ḫūy-gerd : ḫūb-gerde M
4 (b) yoḫsa : yoḳsa S
5 (a) taḥammülüm : taḥammüli S
148 M 55b, S.34a
2 (b) kenār : kitāb S

3 Kemīne noḳṭayı ehl-i ṭamaᶜ bilür faᵓiż
Ḳarār lafẓını kātib ise firār yazar

4 Şurūṭ-ı ḥükm-i berāt-ı muḥabbeti gördüm
Zeᶜāmet-i emelin mālını niṣār yazar

5 Ḥaḳāret eyleme nā-kām-ı ᶜaşḳa kim Bircīs
Ḳıbālesindeki elḳāba kāmkār yazar

6 Görüldi defter-i ḥāḳānī-i şeh-i vaḥdet
Ḳara-yı şemᶜ u küli dāḫil-i civār yazar

7 Medīḥa-senc-i cenāb-ı resīm olup Nüzhet
Ḳalem efāżıl-ı dehr içre nāmdār yazar

8 O merd-i muḥteremiñ ṣafḥa-i sitāyişine
Vāḥid-i ᶜaṣr u ferīd-i hüner-medār yazar

149
Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1 ᶜÖmr-i sermed-i heves zülf-i dil-ārāmıñdır
Āb-ı ḥayvān nem-i laᶜl-i leb-i gülfāmıñdır

2 Eyleyen naġme-i kebg-i dili āh-ı bülbül
Şīve-i ḫāṣiyet-i serv-i gül-endāmıñdır

3 Sāde-rūyāna girībānını çāk itdirdiñ
Pençe-i ġamzedeki ḳuvvet-i ibrāmıñdır

4 Ẕevḳ-i laᶜliñ beni mest eyledi bī-güft ü şonīd
Mey degil hūşumı ġāretger olan cāmıñdır

5 Saḳf-ı eflāke hübūṭ eyleyemez kibrinden
Lānesi mürġ-i diliñ küngüre-i bāmıñdır

6 Çeşm-i meygūn-ı suḫan-güy-ı ḫamūş-eṭvārıñ
Bülbül-i sürme bahār-ı gül-i bādāmıñdır

---

4 (a) gördüm : görürüm S / (b) emelin : elemiñ S / mālını :pālını S
5 (a) Bircīs : Bircīsi M / (b) elḳāba:elḳāb M
8 (a) sitāyişine : sāyişine S
149 M. 55b, S. 37a
1 (b) gülfām : kuḥlfām M
3(a) itdirdiñ : itdirdin S

7 Cüst ü cüyuñla seniñ şām u seḥer gerdiş ider
Çarḫ Nüzhet gibi bī-ṭāḳat u ārāmıñdır

150
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Kerem zamāna ḫaṭ-ı müşg-bārdan görinür
Belī güşāyiş-i dil nev-bahārdan görinür

2 ʿAceb mi sīnesine dīde-dūz-ı şevḳ olsam
Ṣafā ol āyīne-i tābdārdan görinür

3 Leṭāfet-i ruḫ-ı dildārı ḫaṭṭ füzūn eyler
Nikāt-ı ders-i muḥabbet kenārdan görinür

4 Olunca zülf-i perīşān göñül olur mużṭarr
Yine baḳılsa sitem rūzgārdan görinür

5 Ḳanāʿat ehli aṣāġırdan olsa da Nüzhet
Ġınā-yı ṭabʿ ile ḫalḳa kibārdan görinür

6 Melāz-ı ehl-i hüner Yazıcı Efendi kim
Vücūd-ı ʿāṭıfet-i Kird-gārdan görinür

7 Budur ümīd ki vech-i kefāf-ı sāmānım
Elindeki ḳalem-i dürr-niṣārdan görinür

8 ʿArūs-ı ḳadr-i saʿādet-medārı ṣubḥ u mesā
Şikāf-ı revzene-i iʿtibārdan görinür

9 Miṣāl-i mihr-i felek rütbe-gīr-i rifʿat iken
Maḥall-i rıfḳ-ı tevāżuʿ-medārdan görinür

10 Hemīşe rūz u şebi ʿīd ü ḳadr ola tā kim
Bu mihr ü māh ki leyl ü nehārdan görinür

---

151 M. 55b, S. 37b
1 (a) Zamāna : Zamān M / (b) nev-bahār : nev-بحصار M
2 (a) olsam : olmasam M
3 (b) Nikāt : Medār M
şebi ʿīd ü Ḳadr : - M

151

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ḫāl-i künc-i deheniñ ʿanber-i sārā görinür
Ḫaṭṭ-ı ʿanber-şiken andan daḫī aʿlā görinür

2 Rūy-ı zerdimle ḳıyās eyle ruḫ-ı dildārı
Zīnet-i ḥüsni bu āyīnede raʿnā görinür

3 Defʿ-i Meʾcūc-ı keder sedd-i dehān itmekdir
Ḳalb-i bī-vesvese mirʾāt-ı mücellā görinür

4 Levḥa-i cebhede ebrūsuna yāriñ naẓar it
Ġurre-i ʿīd gibi ṣāf u hüveydā görinür

5 İştimāl üzre iken mālı kemāle baḳmaz
Vażʿ-ı erbāb-ı ḫıred şimdi temāşā görinür

6 Pāy-ı çūpīn ile reftāra degilken ḳādir
ʿUlemāya cühelā sebḳa müheyyā görinür

7 Ḳadd-i kūtāha himem ḫilʿat-i nā-çespāndır
Pāy der-dāmen iken serv-i dil-ārā görinür

8 Bār-ı teklīf-i İlāhīye taḥammül idemez
Ekṣer-i ehl-i ġınā gerçi tüvānā görinür

9 Dūr-bīniñ nigeh-i ʿibret ise dünyādan
Nüzhetā mā-ḥaṣal-i ʿālem-i ʿuḳbā görinür

152

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Dīde-i pür-nemde ʿaks-i ḳadd-i dil-ber muʿteber
Ṭarf-ı cūda sāye-i serv ü ṣanavber muʿteber

2 Cevher-i ẕātı ider kec-ṣūretānı mültefit
Herkesiñ yanındadır elbette ḫānçer muʿteber

3 Ṭoġrı söz bī- ḥarf-i nerm olmaz resā-yı güş-ı ḫaşm
Rūz-ı heycāda olur mı tīr-i bī-per muʿteber

151 M. 56a (derkenar), S.-
152 M. 56a, S. 31a

4 Teşnedir ʿālem leb-i teb-ḫāledārıñ ẕevḳine
Oldı zīrā faṣṣ-ı laʿlīn-i mücevher muʿteber

5 Cāy-ı rāḥatdır gehī āhen-dilānıñ sāyesi
Ḥaḳḳ bu kim vaḳt-i veġāda oldı miġfer muʿteber

6 Ṣāf-dilsiñ sevdigim şīrīn-suḫan lāzım saña
Olmaḳ isterseñ miṡāl-i şīr ü şekker muʿteber

7 Tārik-i faḫr ol ki dergāh-ı rıżāda Nüzhetā
Olmadı merd-i lecūc-ı bī-hünerver muʿteber

153
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ṭarīḳ-i derd ü ġamda çeşm-i ter şimdi sebīl işler
Ṣuyun buldurdı ḥaḳḳā her ne işlerse cemīl işler

2 Hevā-yı zülf-i müşgīniñle nāsūr oldı sulṭānım
Dil-i pür-rīş-i şemʿ-i bezm-i ʿālemde fitīl işler

3 Aḳar her dem sirişkim üstüʿḫān-ı sīnem üstünden
Bizim kāşānede ṣayf u şitā bir selsebīl işler

4 Mükaḥḥal çeşm-i māder-zād yāriñ derd-i reşkinden
Şikāf-ı yāresine sürmedānıñ şimdi mīl işler

5 Sirişkim benden evvel kūy-ı dildārı ṭavāf eyler
Belī Beytü'l-Ḥaremde her işi evvel delīl işler

6 Gelür elbette vaḳti kām alursıñ hīç elem çekme
Bu çarḫıñ sāʿati bilmez misiñ Nüzhet ṡaḳīl işler

---

5 (a) āhen-dilānñ : āhen-dilānn M / (b) veġā : duʿā M / miġfer : مرغف ر M
6 (a) Ṣāf-dilsiñ : Ṣāf-dilsin S / (b) isterseñ: ister S
7 (a) ol ki : ol M / (b)n bī-hünerver : bī-hünerler S
153 M. 56a, S. 31a
1 (b) be : ise M
4 (a) yāriñ : yārin M / (b) yāresine : yāresinde S / sürmedānıñ : sürmedānın M
6 (a) alursıñ : alursın S / (b) bilmez misiñ : bilmez misin S / ṡaḳīl : naḳīl S

154

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ḫalḳı dīvāne ḳılan zülf-i müselsel bu mıdır
Rişte-i bāl ü per-i ʿaḳl-ı mükemmel bu mıdır

2 Bir baḳışla beni itdi iki kerre maḳtūl
Ẕü'l-fikār-ı nigeh-i dīde-i aḥvel bu mıdır

3 Sīne pür-dāġ u göñül pür-elem ü cān fersūd
Senden ey ʿaşḳ-ı ciger-sūz muḥaṣṣal bu mıdır

4 Ḫaṭṭ-ı ruḫsār mı yā zülf-i ʿabīr-efşān mı
Yoḫsa rengīn-raḳam-ı nüsḫa-i ekmel bu mıdır

5 Maʿnā-i mūy-ı miyānıñ ki ʿadem tevʾemidir
ʿĀşıḳı güm-reh ü güm-nām iden bel bu mıdır

6 Māh-ı nevle felegi naʿl der-āteş itmiş
Ebrū-yı nūr-ı siyeh şekl-i münaʿʿal bu mıdır

7 Tügmesin çözdi idüp çāk-i girībān şordı
Nüzhetā sīne-i mirʾāt-ı muṣayḳal bu mıdır

155

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Her ne dem mirʾāta ol büt çīn-i ebrū gösterir
Cevher-i āyīneyi āteşdeki mū gösterir

2 Cā-be-cā fikr-i dü-zülf-i ḫam-be-ḫam ʿaks eyleyüp
Ḫānḳāh-ı dilde resm-i çüfte yā Hū gösterir

3 Eyler engüşt-i nigāh ile işāret ḫaṭṭını
Nev-demīde gülşen-i ḥüsnünde şebbū gösterir

4 Yazsa ressām-ı nigeh levḥ-i beyāż-ı dīdeye
Çeşm-i vaḥşet-āşināsın ʿayn-ı āhū gösterir

---

154 M. 56a, S.31b
4 (a) ruḫsār mı : ruḫsārı mı S / (b) yoḫsa : yoḳsa S
5 (b) ʿĀşıḳı : ʿĀşıḳıñ M
155 M. 56b, S. 31b
3 (b) ḥüsnünde : cennetde M

5 Ṣafvet-i mirʾāt-ı İskender ṣorulsa yārdan
Sīne-i mihr-efgen ile rūy-be-rū gösterir

6 Heyʾet-i cism-i naḥāfet-rengimi Mānī-i ʿaşḳ
Ṣūret-i Mecnūn ile pehlū-be-pehlū gösterir

7 Ben o tīr-endāz-ı āhım kim gül-i ṣad-bergini
Bülbülān şekl-i siperde tūy-ber-tū gösterir

8 Cūybār itsem sirişkim muḥtemeldir ki o şūḫ
Ḳāmet-i nāzik-ḫırāmın serv-i dil-cū gösterir

9 Ṭabʿ-ı Nüzhet her ḳaçan olsa şeker-rīz-i maḳal
Zāġ-ı kilki reşk-i ṭūṭī-i suḫan-gū gösterir

156
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Dil-i belākeşe endīşe ḫaṭṭ-ı dil-berdir
Muṭālaʿayla bu dersi çıḳar güzel yerdir

2 İżāfe eylese āha gözüm sirişki n'ola
Efendi maḳsadı naḳd-i viṣāliñi cerrdir

3 Ḳad-i bülendini seyr eyle zīr-i kākülde
O tāze serve naẓar ḳıl ki sāye-perverdir

4 Nedir o ḫāre-i pür-mevc-i sebz-reng ḳabā
Ġarīḳ-i ḥayret ider hūşı baḥr-ı aḫḍardır

5 Raḳīb kāfiriñ alsa ʿaceb mi göñlin o şūḫ
Veġāda dil getüren ekşerī dil-āverdir

6 Gören o sīb-i zenaḫdānı pür-ʿaraḳ Nüzhet
Kemāl-i reşk ü taḥayyürle mīve-i terdir

---

5 (b) efgen : efgīn S / rūy-be-rū : rūy-perver M
6 (b) pehlū-be-pehlū : behlū-be-pehlū M
7 (A) āhım kim : āh ki M
8 (b) ḫırāmın : ḫırāmıñ M
9 (b) Zāġ-ı kilki : Zāʿ-ı külli M
156 M. 56b, S. 32a
1 (a) Dil : - M
3 (b) serve : serv S
4 (b) baḥr : - S
6 (b) reşk ü taḥayyür : reşk-i taḥayyür M

157

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Muʿāşırān-ı belā āh u zārı bilmezler
Sebük-revān ı fenā kār u yārı bilmezler

2 Ḳulūb-ı ṣāf-żamīrān egerçi āyīnedir
ʿAceb budur ki yine inkisārı bilmezler

3 Ġarīḳiyān-ı biḥār-ı muḥabbet-i ezelī
Miṣāl-i mevce-i deryā kenārı bilmezler

4 Rumūz-ı nükte-i ṣunʿ-ı Ḫudāya ʿārifler
Melālet-i sitem-i rūzgārı bilmezler

5 ʿAceb mi dīde-i sūzında itseler cevelān
Çü rişte ehl-i muḥabbet ḳarārı bilmezler

6 Ḫarābgerde-i bezm-i elest olan diller
Şarāb-ı pür-ġam u nā-ḫoş-güvārı bilmezler

7 Cenāb-ı Rāzıḳ-ı beyt-i dü-kevne muʿteḳıdān
Meʾāl-i mıṣraʿ-ı bāb-ı kibārı bilmezler

8 Mecāẕibīn-i cemāl-i Ḫudā-yı lem-yezelī
Cefā-yı dil-ber-i nā-pāydārı bilmezler

9 ʿAceb mi ḳadrimi püşt itse Nüzhetā ḥussād
Edā-yı şāʿir-i gevher-niṣārı bilmezler

158

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Gönül iḳlīmini naḳş eyleyen bī-reng yazmışdır
Feżā-yı lā-mekānı anda bir ferseng yazmışdır

2 Bulanlar sırr-ı vaḥdet nüktesinden māye-i lezzet
Nuḳūş-ı bülbül ü pervāneyi hem-reng yazmışdır

---

157 M. 56b, S. 33b
6 (a) Ḫarābgerde : Ḫʷābgerde M / (b) pür-ġam u nā-ḫoş-güvār : pür-ġam-ı nā-ḫoş-güvār M
7 (b) Meʾāl : Nāl M
8 (a) Mecāẕibīn : Mecāz-bīn M / cemāl : cemāli M
158 M. 57a, S. 35a

3 Nikāt-ı laʿliñ ey büt ḳābil-i münḥall degil zīrā
Debīr-i ḥikmet ol mażmūnı ġāyet teng yazmışdır

4 Degil āsūde āsīb-i felekden ṭālib-i şervet
Anıñçün kilk-i ḳudret genci ḳalb-i ceng yazmışdır

5 Reh-i gülzār-ı maḳṣūdı nice ḳaṭʿ eylesün ādem
Ki naḳḳāş-ı ezel peyk-i ṣabāyı leng yazmışdır

6 Muṣarraḥ ṣafḥa-i dilde velī tefhīmi müşkildir
Lugāt-ı ʿaşḳı zāhid ṣanma kim ferheng yazmışdır

7 Degildir dāġ-ı ḥasret Nüzhetā müjgān-ı ḫūn-pāşı
Beyāż-ı sīneye bir lāle-i gül-reng yazmışdır

159

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Ḳaddiñ nihāl-i gül gibi nāzik gelişlidir
Pā-māl iderse servi ʿaceb mi revişlidir

2 Şemşīr der-ḳafā o bahādır nigāh ile
Çeşmiñ baḳılsa ḥaḳḳ bu ki çoḳ gösterişlidir

3 Dizgin görürse ser-keş olursa ʿaceb midir
Ol şūḫ-ı tünd-ḫū şebişlidir ya nīşlidir

4 Ferzānelikde n'ola uçursaḳ o şāhı biz
Bāzīçe-i muḥabbeti ġāyetle kīşlidir

5 ʿAşḳ illeri ki kāġıd-ı mıṣṭār keşīdedir
Şiʿrim gibi netīce yoḳuşlı inişlidir

6 Sāġarda ṣanma āb ile zeyn oldı Nüzhetā
Gülgūn-ı bādeniñ ayaġı cüzʾī şīşlidir

5 (b) ṣabā : ṣā S
6(a) tefhīmi : taḥṣili S / (b) kim : ki M
159 M. 57a, S. 31b
4 (a) Ferzānelik : Ferzānelerlik M
6 (b) bādeniñ : bādenin M

160

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Girībān-gīr-i ṣabrım pençe-i müjgānıñ olmuşdur
Anıñçün dil zebūn-ı ġamze-i fettānıñ olmuşdur

2 Rehā-yāb-ı kederdir rūzgārıñ gird-bādından
O ḫāṭır kim ġubār-ı güşe-i dāmānıñ olmuşdur

3 Görelden ʿārıż-ı gülgüne sāyeñ vaḳf-ı şīvendir
Dil-i şūrīde güyā bülbül-i nālānıñ olmuşdur

4 N'ola baḫt-ı siyāhıñ minnetinden dil ḫalāṣ olsa
Esīr-i zülf-i ḥalḳa-i ʿabīr-efşānıñ olmuşdur

5 Semend-i ʿişve ki māh-ı nevi mihmīz-i ʿarż itse
ʿAceb görme felek ser-geşte-i cevlānıñ olmuşdur

6 Degildir ḫāl-i nīlī-reng naḳş-ı merdüm-i çeşmim
Ḳalup sīmīn-gerdende belā-gerdānıñ olmuşdur

7 Hemānā meşḳ-i nāz itsün müjeñ mūyīn-i ḫāmeyle
Dil-i Nüzhet-i muṭīʿ-i pençe-i fermānıñ olmuşdur

161

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Serinde ṣanma yāriñ gīsuvān-ı müşg-rengidir
Cedelgāh-ı muḥabbet pehlevānıdır çelengidir

2 Refāḳatda beni mānend-i sāye itmeyen hem-pā
O şīr-endāz-ı āhū-vaḫşetiñ ḫūy-ı pelengidir

3 Ġarīḳ-i baḥr-ı ʿaşḳ ol terk-i cān eyle selāmet bul
Bu deryānıñ esenlik sāḥili kām-ı nehengidir

---

160 M. 57b , S. 34a
1 (b) fettānıñ : fetttānın S
2 (b) dāmānıñ : dāmānın S
3 (b) nālānıñ : nālānın S
4 (a) minnetinden : minnetden M / (b) efşānıñ : efşānın S
5 (a) itse : eylese M / (b) cevlānıñ : cevlānın S
6 (a) ḫāl : ḥāl M
7 (a) Hemānā : Hemān ki M / (b) fermānıñ : fermānın S
161 M. 57b , S. 35a
3 (b) neheng : neng M

4 N'ola sīr olmasa ehl-i ṭamaᶜ ḫᵛān-ı ḳanāᶜatden
Ki anıñ bāᶜiṣ-i tengī-i desti çeşm-i tengidir

5 Sirişkim āl ile ḫūn-āb iden gül-berg-i ruḫsārı
Ṣaḳın ẓann itme reng-i ġāze zāhid kendü rengidir

6 Olaldan vāḳıf-ı esrār-ı ẕevḳ-i ġonca-i laᶜliñ
Dil-i ḥayret-pesendim gāh ser-ḫōş gāh bengīdir

7 Ḫayāl-i saṭr-ı müjgānı degil çeşmimde ey Nüzhet
Uçar şimdi gözümde evc-i istiġnā külengīdir

162
Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Dil ṣafā-yı vaḳt ile mirᵓāt-ı Yūsufzārdır
Ṣūret ü maᶜnāda her ne vardır anda vardır

2 Noḳṭa-i ḫāliñ miyān-ı ebruvānıñda seniñ
Münteḫab beyt-i hilāli olduġın işᶜārdır

3 Naẓra-i dīdāra tāb-āver degilken ḥāṣılı
Ol nihāl-i tāzeye teklīf-i vuṣlat bārdır

4 Ṣūret ü maᶜnāda ḥüsn-i terbiyetdir nuṭḳ iden
Ḫāme vü ṭūṭīyi ṣanma mālik-i güftārdır

5 Çār ebrūsı murabbaᶜ vefḳ-i pür-teᵓşīr iken
Dil-rübā tesḫīr-i ᶜuşşāḳ itmede nā-çārdır

6 Merkez-i çarḫ-ı ᶜanāṣırdır süveydā Nüzhetā
Noḳṭadır ammā muḥīṭ-i devre-i āṣārdır

5 (b) zāhid : dāhā S
6 (b) ser-ḫōş : müskir- ḫōş M
162 M. 57b, S. 37a

163

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 O dem ki şīşe-i ṣahbā ṭolar ṭaşar boşalur
Sirişk-i dīde-i mīnā ṭolar ṭaşar boşalur

2 Bahār u ṣayf u şitāda bu ḥavż-ı çeşm-i terim
Miṣāl-i cūy-i muṣaffā ṭolar ṭaşar boşalur

3 ʿAceb mi sāḥa-i kūyuñ tehī olursa gehī
Cihānda Kaʿbe-i ʿulyā ṭolar ṭaşar boşalur

4 Ḫayāl-i laʿl ile her gün dehān u çeşm ü gönül
Çü dü yek sāġar u mīnā ṭolar ṭaşar boşalur

5 ʿAceb ki naġme-i āhımla ḳubbesi çarḫıñ
Miṣāl-i kāse-i şeş-tā ṭolar ṭaşar boşalur

6 Dü-şaḳḳ-ı ḫāme-i Nüzhet ne ṭarfa küçe olur
Ziḥām-ı şiʿr ile ḥālā ṭolar ṭaşar boşalur

164

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Gerçi laʿl-i şekerīninde ḫaṭı mürlanur
Büse teklīfi ẓuhūr eylese zünbürlanur

2 Çekme ġam bezme kebāb-ı cigerim ḥāżırdır
Tāb-ı rüyuñla gönül ḥaḳḳ bu ki tennürlanur

3 Fikr-i ḫāliñle bulur ḥüsn-i ḫitāmı suḫanım
Kīse-i rāz-ı dil ʿanber ile memhürlanur

4 Büy-ı esrār-ı leb-i dil-bere vāḳıf olamaz
Ġonca gülşende niçün yoḳ yere mağrürlanur

5 Pertev-efgen olalı dehre beyāż-ı sīneñ
Nīlgün-ṭās-ı felek kāse-i billūrlanur

---

163 M. 58a, S. 32b
(Şiirin tamamında) ṭolar ṭaşar boşalur : dilāver ṭaşar boşanur S
1 (b) dīde-i mīnā : dīde-i bīnā S
2 (a) Bahār u ṣayf : Bahār-ı ṣayf S
164 M.58a, S.32a
4 (a) dil-ber : dilīr M

6 Nüzhetā naẓm-ı Saʿīdāda bu pertev var iken
Enverī şiʿri gibi lehcesi meşhūrlanur

165
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Nihānī ey perī aġyār ile ünsiyyetiñ vardır
Bugün zīrā baña dünden ziyāde vaḥşetiñ vardır

2 Sebükbār-ı elemsiñ būy-ı gülveş ey nigeh farżā
Cemāl-i dil-bere likin baḳılsa sıḳletiñ vardır

3 Benimçün girye-rīz-i ġuṣṣasın ey merdüm-i dīde
Cihānda çoḳ yaşarsıñ böyle insāniyyetiñ vardır

4 Görince elf-i ḳadd-i dil-beri mümtedd olur āhıñ
Bilinmez ey göñül ammā seniñ bir ʿilletiñ vardır

5 N'ola ʿaks eyleseñ ebrū gibi sīnemde ey ḫançer
Ben inkār eylemem her vech ile māhiyyetiñ vardır

6 Olursañ rūzedār-ı ḥasreti bir māh-ruḫsārıñ
Seniñ elbette bundan ey göñül bir niyyetiñ vardır

7 Egerçi sādedir ey şiʿr-i Nüzhet reng-i taʿbīriñ
Velīkin dürr gibi ẕātıñda başḳa ḳıymetiñ vardır

166
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Cāme-ḫʷāb-ı nāzdan ol şūḫ-ı sīmīn-ber çıḳar
Ṣanki āġūş-ı ṣadefden dāne-i gevher çıḳar

2 Ḥasret-i ḳaddiñle ölsem tā ṣabāḥ-ı ḥaşre dek
Tūde-i ḫākimden ey meh-pāre gül-bünler çıḳar

---

165 M. 58a, S. 33a
2 (a) elemsiñ : elemsin S
2 (b) yaşarsıñ : yaşarsın S
5 (a) N'ola : Bula M
6 (a) ruḫsārıñ : ruḫsārın S / bir : her S
7 (a) ey : anı S / (b) ẕātıñda : ẕātında M
166 M. 58b , S. 33a

3 Lebleri aʿdāya şeş-ġāne ḳadeḥden mey virir
Ġamzesinden ʿāşıḳ-ı mecrūḥuna şeş-per çıḳar

4 Yād-ı ruḫsārıñla ṭarḫ-ı tuḫm-i eşk itsem eger
Ḫākden meʾmūl olur kim lāle-i aḥmer çıḳar

5 Kākülüñ ʿarż eyleme ḫāl-i siyāhı setr idüp
Ben ser-ā-pā āteşim bir pāre çek ʿanber çıḳar

6 Ḫande-i laʿliñi taḫmīn itdi üstād-ı ḳażā
Didi biñ dāne mücevher sāġar-ı kevṯer çıḳar

7 Ḥaḳḳ budur Nüzhet cenāb-ı baḥrī-i deryā-diliñ
Şiʿriniñ her noḳṭasından maʿden-i cevher çıḳar

167
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Ḥayāt-baḫşī-i laʿl-i nigārı benden ṣor
Devā-yı ʿillet-i ʿuşşāḳ-ı zārı benden ṣor

2 Miyānı sāye-i mūdur efendi hīç ṣorma
Velī leṭāfet-i ḫāl-i ʿiẕārı benden ṣor

3 Ümīd-i vaṣl ile olma dehen-güşā-yı recā
Nihāyetinde olan ıżṭırārı benden ṣor

4 Açıldı gül gibi ruḫsārı āh-ı ʿāşıḳdan
Bu bād-ı ġonca-güşā-yı bahārı benden ṣor

5 Ṣabāḥa dek bizi encüm-şümār-ı ḥasret iden
Felek didikleri bī-neng ü ʿārı benden ṣor

6 Kelām-ı ḥāsid-i bed-ḫʷāha iʿtimād itme
Ḫulūs-ı Nüzhet-i ülfet-şiʿārı benden ṣor

6 (a) Ḫande-i laʿliñi : Ḫande laʿliñi M
7 (a) diliñ : dilin M
167 M. 58b, S. 33b
5 (a) Ṣabāḥa dek : Ṣābāḥ dek S

168

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ġonca lebler ṣubḥ-dem geşt-i gülistān itdiler
Gülşeni reşk-āver-i gülzār-ı Rıḍvān itdiler

2 Jāleden nem ḳapdı bülbüller çemende ġoncaya
Sūʾ-i ḳaṣdın duydılar feryād u efġān itdiler

3 Ol bütün aʿdā ʿinān-ı iḫtiyārın aldılar
Ney-süvār-ı nāz iken āşūb-ı devrān itdiler

4 Gül-bedenler ḳıldılar kāküllerin bendin güşād
Ḳalb-i ʿuşşāḳı yeñi başdan perīşān itdiler

5 İstiḳāmetde menārāsā ʿalemken zāhidi
Sāde-rūlar sübḥadan ʿāşıḳ peşīmān itdiler

6 Āh ile cānāneniñ āhen-dilin nerm itdiler
Mübtelālar ḳuvvetin reşk-i Nerīmān itdiler

7 Sen daḫī aḳmaz mısıñ Nüzhet miṣāl-i cūybār
Serv-ḳaddler ʿazm-i seyr-i sünbülistān itdiler

169

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dil-i sūz āşinā-yı aşḳa aḫker dāġ-ber-dildir
Siyeh-baḫtān-ı ʿālem böyle ekṣer dāġ-ber dildir

2 Degil meh seyr idelden sebzezār-ı cennet-i kūyuñ
Dil-i düşmen miṣāli çarḫ-ı aḫḍar dāġ-ber-dildir

3 O tīz-āheng-i maḥrem-ḫāne-i germ-ülfetim ben kim
Ṣadā-yı perde-bīrūnumla neyler dāġ- ber-dildir

---

168 M. 59a, S. 34a
4 (a) kāküllerin : kākülleri S
5 (a) İstiḳametde : İstiḳametle S
6 (a) Cānāneniñ : Cānānenin / āhen-dilin : āhen-diliñ S / (b) Mübtelālar : Mübtelā M
7 (a) aḳmaz mısıñ : aḳmaz mısın S
169 M. 59a, S. 34b
1 (b) ʿālem : - S
2 (b) miṣāli : miṣāl M

4 Dil-i micmerde ʿaşḳ adlu benim bir āteşim var kim
Anıñla nāfeveş ḫāl-i muʿanber dāġ-ber-dildir

5 Görelden dāmen-i dil-berde remg-i būseveş ṭamġā
Miṣāl-i naḳş-ı ḫātem dīde-i ter dāġ-ber-dildir

6 Ten-i pür-raḫne cāy-ı dīde-i ḫūn-rīziñ olmuşdur
Anıñçün baña bādām-ı muḳaşşer dāġ-ber-dildir

7 Gülef ẓann itme Nüzhet āteş-i pür-sūz-ı ġayretle
Cemāl-i dil-bere māh-ı münevver dāġ- berdildir

170
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ṭāḳ-ı ebrū-yı bütān hem-ṣūret-i miḥrābdır
Pertev-i ḳandīli nūr-ı dīde-i aḥbābdır

2 Seyr idelden ġarḳa-i deryā-yı ḥayretdir nigeh
Gerdiş-i nāfeñ seniñ var ise bir girdābdır

3 Cūy-ı deryā cūş-ı eşkimle ḫamīde ḳāmetim
Āb-ı ʿĀṣī üzre ser-gerdān olan dolabdır

4 Ehl-i ʿişret oldı ʿuryān-ı libās-ı ʿār u neng
Neşʾe-i ṣahbā belī seylābe-i ādābdır

5 Bād-ı zülfüñle degil taḥrīke ḥācet muttaṣıl
Ḫāṭır-ı ʿāşıḳ miṣāl-i lücce-i sīm-ābdır

6 Hīç mümkin mi ola püf-kerde-i bād-ı nifāḳ
Şemʿ-i iḫlāṣım benim ḫurşīd-i ʿālem-tābdır

7 Çeşm-i dil bīdār ola Nüzhet budur aña ḫalaḳ
Mest-i ġaflet ehli kūristān ile hem-ḫʷābdır

4 (a) nāfeveş : nāfeş S / (b) muʿanber : muʿteber S
6 (a) ḫūn-rīz : ḫūy-rīz S
170 M. 59a, S. 34b
6 (a) püf-kerde : پنکردہ M

171

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ne mey ü şāhid ü ne nāy-ı nevādan geçilür
Geçilürse yine esbāb-ı riyādan geçilür

2 Ġam-ı ferdāyı bugün rind-i sebū-keş çekmez
Zevraḳ-ı meyle ṣanur baḥr-i ḳażādan geçilür

3 Geçemem fikr-i miyānından o şūḫuñ zīrā
Cānib-i vuṣlata ol cisr-i cefādan geçilür

4 Ẕevḳ-i esrār-ı leb-i ġonca ki ruḫṣat olsa
Duḫter-i rez gibi māder-be-ḫaṭādan geçilür

5 Baḥr-i lā-ġarḳası illāda beḳā seyrin ider
Gülşen-i cennete dehlīz-i fenādan geçilür

6 Teng-nāy-ı ḫam-ı gīsūya güẕār itdiñ ise
Çenber-i nüh-şiken-i çarḫ-ı dü-tādan geçilür

7 Nüzhetā meşreb-i aḥbāba riʿāyet var iken
Ne mey ü şāhid ü ne nāy-ı nevādan geçilür

172

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Peyām-ı vuṣlat-ı dil-ber ki ʿāşıḳāna deger
Bu müjde müjde-i dīgerdir ʿāşıḳāna deger

2 O naḫl-i tāzede böyle ḳalursa ser-keşlik
Bir iki yılda göñül başı āsumāna deger

3 O şūḫa hüsn ü bahāda bahāne yoḳ ammā
Hemīşe ḫāṭır-ı ʿuşşāḳa bī-bahāne deger

4 Ṣaḳın ṣaḳın a göñül kec-nigāh-ı dil-berden
Bu tīr-kej daḫī olsa yine nişāna deger

---

171 M. 59b, S. 35a
1 (a) nāy-ı nevā : nāy ü nevā S
3 (b) cefā : ṣafā M
4 (b) duḫter-i rez : duḫter-i zerr M
7 (b() nāy-ı nevā : nāy ü nevā S
172 M. 59b, S. 37a
2 (a) naḫl : - M

5 Şikāyet eyleme bülbül o gül gibi tāze
Çemende şām u seḥer itdigin fiġāna deger

6 Ġarīb vaḳte irişdiñ ki zīb-i sāmiᶜadır
Şehādet itse semāᶜ ile ger zamāna deger

7 Tehālük itme saña inḥişārı yoḳ Nüzhet
Sihām-ı ġamzesi yāriñ bütün cihāna deger

173
Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Dil-i bī-ārzū vāreste-i efkār-ı ḥācetdir
Şafā-yı ḫāṭır-ı erbāb-ı dil bundan ᶜibāretdir

2 İden küteh-nigeh naḳş-ı hünerden çeşm-i maġrūrı
Ġubār-ı emn ü meyl-i imtidād-ı istirāḥatdir

3 Şühūd-ı nūr-ı Ḥaḳḳ nādir-nümādır şūfiyā sende
Bu deñlü keşret-i rüᵓyet ḫayāl-i ḫᵛāb-ı rāḥatdır

4 Şeb-i Ḳadr olsa ᶜālem ġāfil-i bīdāra virmezler
O feyż-i Ḥaḳḳ ki her gün ḳısmet-i bīdār-ı ġafletdir

5 Şümār-ı cezr ü medd-i baḥr-ı enfās it maᶜārifle
Eger bu ḥāl ile girdāba ġarḳ olsa selāmetdir

6 Ḫumār u neşᵓe-i deyr-i sivā devr-i teselsüldür
Degil müntic ḳażiyye geç bu ġavġadan ḥamāḳatdir

7 ᶜAlāyıḳdır kerāmet fikrin itmek sālik-i Ḥāḳḳa
Bu ser-rişte eger ḳaṭᶜ olsa ḫāṭırdan kerāmetdir

8 "Ülü'l-ebṣār"a ṣūret setr-i maᶜnā eylemez Nüzhet
Fenā erbābına keşret anıñçün maḥż-ı vaḥdetdir

7 (b) Sihām : Sihām M
173 M 59b, S. 36a
1 (a) ārżū : āzürd M
3 (b) ḫᵛāb-ı rāḥat : ḫᵛāb u rāḥat S
5 (b) olsa : olsañ S
6 (a) devr-i teselsül : devr-i teslis S
7 (a) sālik : sālike M

174

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Pīr-i mey rind-i sebük-meşrebi taḳrīre çeker
Ṣoñra ṣahbā-yı teselli ile taʿbīre çeker

2 Ne zamān olsa perākende reʿāyā-yı ḫavāss
Anı sulṭān-ı ḫıred defter-i taḥrīre çeker

3 Fikr-i ḫāliñ ile ḥayretzededir şimdi göñül
Keyf-i efyūn ile meʾlūf olalı şīre çeker

4 Olma dil-bend-i füsūnkārī-i iḳbāl-i fenā
Ki seni derd ü meşaḳḳat çekecek yire çeker

5 Ṭurfedir şīve-i nāḳış-menişān-ı ḫod-rāy
Ḥükm-i taḳdīri ḳoyup her işi tedbīre çeker

6 Ehl-i idbāra ġınā gelse de ülfet olmaz
Nā-becā vaż'-ı dil āzār ile tevḳīre çeker

7 Nüzhetā Reʾfet Efendiye redīf ol ki seni
Ḳuvvet-i tabʿ ile ser-küçe-i tanẓīre çeker

175

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Ḫayāl-i noḳṭa-i ḫāliñ olup süveydāmız
Hemīşe dāʾire-i dildedir temāşāmız

2 Düşürseler bizi gözden hemān şikest oluruz
Kef-i nigāh-ı perī-naẓralardaki cāmız

3 Biz ol gürūh-ı ferāġat şükūh-ı ʿaşḳız kim
Verā-yı Ḳāf-ı ḫıreddir maḳām-ı ʿAnkāmız

4 Ẓuhūr-ı nūr-ı aḥad vaḥdet-i şühūdīdir
Efendi şāhide ḥācet degil bu daʿvāmız

---

174 M. 60a , S. 37b
4 (a) füsūnkārī : ḳasvetkārī M
5 (a) menişān : menişīn M
6 (b) dil : - S
7 (a) Reʾfet : Rāfet S
175 M 6a , S. 40a

5 Rumūz-ı ẓāhir u bāṭın ṣıfāt-ı vāḥid iken
Niçün iki görinür ism ile müsemmāmız

6 Telāṭum-ı yem-i vaḥdet nümūd-ı keşret olup
Ẓuhūra geldi buṭūn-ı nihān u peydāmız

7 Teşebbüşāt-ı sivā olmadı medār-ı murād
Bizim ᶜabeş yere maṣrūfdur mudārāmız

8 ᶜİlāc-ı zaḫm-i dehen iltiyāmdır Nüzhet
Ḥalāvet-i suḫan olsa n'ola müdāvāmız

176

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Ḥamdüli'llāh yār ile zānū-be-zānū olmuşuz
Rütbede ḫurşīd ile pehlū-be-pehlū olmuşuz

2 Baᶜd-ezīn āzāde-i ḳayd-ı ᶜıḳāl-i ᶜaḳl olup
Biz esīr-i ḥalḳa-i zencīr-i gīsū olmuşuz

3 Vechi var levḥ-i cemāle mū-be-mū ḳılsaḳ nigeh
Vāḳıf-ı maẓmūn-ı sırr-ı beyt-i ebrū olmuşuz

4 Ṣūretā üftādeyüz maᶜnāda sırr u rifᶜatiz
Sāyeyüz ammā ki ᶜaks-i ḳadd-i dil-cū olmuşuz

5 Lāleāsā bir ḳadeḥle terk-i hestī eyledik
ᶜĀlem-i rengiz velī vāreste-i bū olmuşuz

6 Bī-ḳarārız cüst-cūy-ı ᶜālem-i tevḥīd içün
Ārzū-yı baḥr ile mānende-i cū olmuşuz

7 Nüzhetā sırr-ı żamāᵓir dirsen istinbāṭ idüp
Levḥ-i dilde ḫaṭṭ-nüvīs-i meşk-i yā Hū olmuşuz

---

7 (b) maṣrūf : maᶜrūf M
176 M. 60b, S. 39b
2 (a) ḳayd : - S
4 (b) Sāyeyüz : Sāyeyiz S
7 (a) sırr : sedd M / (b) ḫaṭṭ-nüvīs : ḫaṭṭ-ı Yūnus S

177

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ḫaṭıñ gelmekle meyl-i āh-ı ʿāşıḳ sürmesā olmaz
Şikest-i reng-i meʾşūr-ı ʿilāc-ı mūmyā olmaz

2 Kemānāsā dü-tālıḳ mümteniʿdir rāst-tabʿāna
Ne deñlü köhnelense ḳadd-i tīre inḥinā olmaz

3 Bevādī-i muḥabbet bir semūm-ālūd-ı pürdür kim
Ser-i şāḫında ḳaṭʿā mīve-i rāḥat-resā olmaz

4 Sen ey sulṭān-ı mülk-ārā-yı ʿişve-nāzkār ol kim
Cefā itmekle dil-ber ḥaḳḳ budur kim bī-vefā olmaz

5 Cihān-gerd olmadan ḫoşdur seyāḥat der-vaṭan zīrā
Ser-i zānū gibi āyīne-i ʿālem-nümā olmaz

6 Reg-i sünbül çekilse ḥaddeden ḫaṭṭ-ı şuʿāʿīveş
Yine heyʾet-peẕīr-i tār-ı zülf-i dil-rübā olmaz

7 Naẓāʾir iste gel ṭabʿ-ı refīʿā vü merāmīden
Bilürsin Nüzhetā hiç böyle bir nāzik ricā olmaz

178

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dil-i dīvāneye gül-geşt-i şaḥrā ʿārdır sensiz
Semen ʿaks-i sefīd-i dīde-i ḫūnbārdır sensiz

2 Lebiñ keyfiyyetin işrāb idelden çeşm-i maḫmūruñ
Baña rıṭl-ı girānıñ neşʾesi hep bārdır sensiz

3 Çemenden çāk-i dil olmaz refū-yāb-ı şafā zīrā
Çenārıñ sāyesi bir pençe-i āzārdır sensiz

---

177 M. 60b, S. 38a
3 (a) pür :- S
4 (a) sulṭān-ı mülk-ārā-yı ʿişve nāzkār : sulṭān-ı mülk-ārā ʿişve nāzkār S
5 (b) āyīne-i ʿālem-nümā : āyīne ʿālem-nümā S
6 (a) şuʿāʿī : şuʿāʿ M
178 M. 60b, S. 38a
2 (b9 girānıñ : girānın M
3 (a) dil :- M / (b) Çenārıñ : Çenārın M

4 N'ola nefy-i ṣafā-yı tam idersem ṣaḥn-ı gülşenden
Dü-şāḫ-ı lā-yı gül bir heyʾet-i inkārdır sensiz

5 Ne mümkindir perestiş ṭalʿat-ı ḫūbāna biʾllāhī
Bütān-ı deyr-i ʿālem ṣūret-i dīvārdır sensiz

6 N'ola bī-çāre-i şād u neşāṭ u ẕevḳ u şevḳ olsa
Dil-i derd-āzmā-yı Nüzhetā nā-çārdır sensiz

179

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Keyf-i ṣahbā ile mest olsa da hem-ḫᵛāb olmaz
Bāġbān-zādeye bir vech ile dolāb olmaz

2 Pençe-i saḫt-ı ġam u miḥnet-i hicriñ var iken
ʿĀşıḳın çāk-i girībānı refū-yāb olmaz

3 Baḳ ser-engüşt-i muḥannāsına cānānıñ kim
Bāġ-ı ʿālemde bunuñ gibi bir ʿunnāb olmaz

4 Cünbüş itdikçe reg-i nabżım olur şīven-zād
Böyledir sāz-ı muḥabbet aña mıżrāb olmaz

5 Ḥüsn-i dildārı kemāhī göremem şermimden
Revzen-i ḫānemize mihr-i cihān-tāb olmaz

6 Nüzhetā būs-i ḳadem iẕne tevaḳḳuf itmez
Ḫāne-i pāk-i kerīmāna belī bāb olmaz

180

Mefāʿilün Feʿilatün Mefāʿilün Feʿilün

1 O şāh-bāzı ki dām-āver-i şikār ideriz
Şebīke ḫalḳaların çeşm-i intiẕār ideriz

---

5 (a) biʾllāhī : ḥasretle M / (b) bütān : benān M
179 M. 61a, S. 38a
3 (a) cānānıñ : cānānın S
5 (b) cihān-tāb : cinān-tāb S
6 (a) itmez : eylemez M
180 M. 61a, S. 38b
1 (a) şāh-bāz : şeh- bāz M

2 Ḫamīde eyleme ḳaddim felek ṣaḳın ki saña
Bu ḳavs ile yine biz tīrler niṣār ideriz

3 Hevā-yı zülf-i siyāhıñla medd-i āh iderek
Cihānı bir gün olur biz de tār u mār ideriz

4 Zamān zamān bu ten-i dāġdāra baḳdıḳça
Ḫayāl-i vaḳt-i temāşā-yı lālezār ideriz

5 O serv-ḳāmet eger sīr-āba maʾil ise
Sirişk-i dīdeyi hem-şekl-i cūybār ideriz

6 Çıḳar şu penbeyi güşuñdan ey perī yoḫsa
Aña ḥavāle-i āh-ı şerārebār ideriz

7 Naẓīre ḳaydına düşseñ ʿaceb midir Nüzhet
Merāmī-i suḫan-ārāya yādigār ideriz

181
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Meyl ider her süya güya ābdār endīşemiz
Belki bir deryāçe-i sīm-ābdır endīşemiz

2 ʿAḳl-ı küll reh-ber de olmazsa n'ola esrārına
Nā-şüküfte ġonca-i nā-yābdır endīşemiz

3 Müjde-i ġaybī güẕār itmekdedir her rūz u şeb
Ḫāne-i maʿnāya güyā bābdır endīşemiz

4 Bi'ż-żarūre ḫaşm-ı ser-keş ser-fürū itmekdedir
Cāmiʿü'l-ʿirfān olan miḥrābdır endīşemiz

5 Pençesinden ṭāʾirān-ı maʿrifet bulmaz rehā
Evc-i maʿnāda belī ʿuḳābdır endīşemiz

6 Güş idüp vaṣfın n'ola çekse ḳulaḳ mengüş-ı yār
Nüzhetā bir gevher-i kem-yābdır endīşemiz

---

3 (b) Cihānı : Cihānda S
6 (a) güşuñdan : güşundan S / yoḫsa : yoḳsa S / (b) ḥavāle-i āh : ḥavāle āh M
181 M. 61a , S. 38b
4 (a) Bi'ż-żarūre : Bi'ż-żarūrī S
6 (b) kem-yāb : يكساب M

182

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dil-i āh-āzmā aʿdāya tīġ-ı cān-sitān çekmez
Ḫadeng-endāz olanlar belki bīm-i düşmenān çekmez

2 Mülāyim-ṭıynetānı eyler ifnā ṣoḥbet-i kec-dil
Birīşüm-tār-ı çille çekdigi zōrı kemān çekmez

3 Keş-ā-keşden uṣanmaz sübḥa der-keff ḫalḳ ile zāhid
Piyāle var iken hīç böyle ʿuḳde mey-keşān çekmez

4 Rehīn-i dest-i teslīm ü rıżādır rişte-i maṭlab
Bizim cemmāzeyi ʿaḳḳām-ı kun-dīde dehān çekmez

5 İder girdābveş ser-geşte her dem zevraḳ-ı cismim
Kenāra hīç bizi bu rūzgār-ı kec-vezān çekmez

6 Benim dūş-ı naḥīf-i üstüḫvānkārī-i tecrīdim
Ḫayāl-i ferve-i semmūr-ı ṣāḥib ʿizz ü şān çekmez

7 N'ola peyrev olup ṭutsam rikāb-ı ʿizzetin Nüzhet
O ẕāt-ı mekremet-endīşe bi'llāhī ʿinān çekmez

8 Cenāb-ı Ḫażret-i ʿİzzī Efendī-i suḫandān kim
Sevād-ı şiʿri varken dīde kuḥl-ı Iṣfahān çekmez

9 Eger sencīde olsa cevher-i naẓm-ı girān-ḳadri
Anı degme terāzū degme ḥabl u rīsmān çekmez

183

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Sīneme nāvek-i dil-dūz-ı nigāhın atmaz
O ḳaşı ya baña ebrūsını bir kez çatmaz

---

182 M. 61b, S. 39a
1 (a) Dil : Ẕil S
2 (b) Birīşim-tār : Ber-i sīnem nār M
5 (b) kec-vezān : vezān S
7 (a) peyrev : pīred M
8 (b) varken : var iken S
9 (a) naẓm : naẓmım M / (b) cevher : gevher S
183 M. 61b, S. 39b
1 (a) nigāhın : nigāhıñ M / (b) ebrūsunı : rā ebrūsını M / bir kez : her kez M

2 Eşk ile ḫāk-i der-i yāri ṣular ʿāşıḳ olan
Zāhid-i ḫuşk miṣāli ḳurı yerde yatmaz

3 Ḫāṭırım sūzen-i müjgān ile ġırbāl itse
Nerm-tendir o perīniñ baña cevri batmaz

4 Müşterī olmuş iken ḫalḳ miyān-ı pāçesine
İbn-i ḳaṣṣāb sātır-ı nāzını vaṣlın ṣatmaz

5 Erre-i firḳāt ile şāne-ṣıfat çāk oldum
Dil-nüvāzım yine kāküllerini oḫşatmaz

6 Tīġına ḫūnumı biñ kerre ḥelāl itsem de
Nemek-i laʿl-i lebin cām-ı şarāba ḳatmaz

7 Luʿbet-i çarḫ ile bir ṭıfla düçār oldum kim
Nüzhetā nerd-i muḥabbetde beni oynatmaz

184
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dehānı ġonca-i neşküfte-i gülzārdan ḳalmaz
ʿAcebdir beste-lebken ol perī güftārdan ḳalmaz

2 Füsūn-ı fitneden bī-tāb ḳaldı çeşm-i ḫūn-rīzi
Yine ol ġamze ammā ʿāşıḳın āzārdan ḳalmaz

3 N'ola fikr-i lebiñle kūhı nā-būd itse müjgānım
Bilürsiñ tīşe-i Ferhad Şīrīnkārdan ḳalmaz

4 O kāfir-kīş-ġamze ḫalḳı taġlīṭ eyler ammā kim
Nihānī çeşm-i güyāsı yine bāzārdan ḳalmaz

5 Benim Nüzhet bu şiʿr-i cān-güdāz u sīne-sūzānım
Baḳılsa ḥaḳḳ budur ki āh-ı āteşbārdan ḳalmaz

---

2 (a) diyār ı : deryā dey M / (b) + bir S
3 (b) perī : pīrī M
6 (b) Nemek : Nehek M / lebin : lebiñ S
7 (a) kim : ki M
184 M. 62a, S. 39a
1 (a) vezin bozuk
2 (a) Füsūn-ı fitne : Füsūn u fitne S
3 (b) Bilürsiñ : Bilür S / tī şe : nīşe M
4 (a) ḫalḳı : ḫalḳ M
5 (a) cān-güdāz-ı sīne-sūzān : cān- güẓār-ı sīne-sūzān M

185

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Lerziş-i cismiñ görelden terk-i temkīn itmişiz
Cünbüş-i sīm-ābdan taʿlīm-i āyīn itmişiz

2 Fikr-i ṣıfr-ı ḫālden ḫālī güzeşte günleri
Defter-i ʿömri yekūn itdikçe terḳīn itmişüz

3 Ḳadd-i istiʿdād kūtehdir ḳabā-yı vuṣlata
Ey göñül endāze-i āh ile taḫmīn itmişiz

4 Şemʿ-i kāfūrī gibi nerm itdi ol āhen-dili
Āh-ı āteşnāk-i ʿālem-sūza taḥsīn itmişiz

5 Muttaṣıl ol ney-süvār-ı ʿişveye taḳrīb içün
Heyʾet-i āğūşı şekl-i ḫāne-i zīn itmişiz

6 Zaḫm-i şaḳḳ-ı ḫāmemiz itmez ḳabūl-i iltiyām
Nüzhetā taḥrīr-i vaṣf-ı zülf-i müşgīn itmişiz

186

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dil-i merd-i Ḫudā pā-māl-i esb-i ārzū olmaz
Ḫarīm-i cümlede nā-maḥremāna cüst-cū olmaz

2 Girībān-ı bütāna nā-sezādır dīde-dūz olmaḳ
ʿAbeṣdir cāmesinde māh-rūyānıñ refū olmaz

3 Ümīd-i şemme-i luṭf eylemem ben ẓāhir-ārādan
Derūnum muʿteḳiddir berg-i naḳş-ı gülde bū olmaz

4 Olan keyfiyyet-i esrāra maḥrem bī-taḥammüldür
Anıñçün bezm-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣ-ı vaḥdetde sebū olmaz

---

185 M. 62a, S. 40a
1 (a) cismiñ : cismin S
2 (a) güzeşte : güzeşt M / (b) defter : defteri M
5 (b) āğūşı : āğūş M / şekl : şekli M
186 M. 62a, S. 38b
1 (b) nā-maḥremāna : nā maḥremān M
2 (b) māh-rūyānıñ : māhiryānın M
3 (b) şemme : şuḳḳa M

5 Ḫamūşāndır benān-ı ḥall ü ᶜaḳde dest-res ekşer
Müşāhid ḥāl-i aḫras müddeᶜāma güft-gū olmaz

6 Ne çāre Nüzhetā naḫl-i maṭālib āb-rū ister
Zemīn-i şüre-i ᶜālemde zīrā āb-cū olmaz

187
Mefāᶜīlün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Feraḥ-peẕīr-i kelām-ı ḥayāt-dādesiyüz
Nesīm-i ᶜāṭıfetiñ gül gibi güşādesiyüz

2 Bu ravżagehde n'ola ḫāksār isek şimdi
Miṣāl-i sāye o serv-i ḳadiñ fütādesiyüz

3 ᶜAceb mi pā-zede-i kārvān-ı derd olsaḳ
Memālik-i ġam-ı dehriñ ṭarīḳ-i cādesiyüz

4 O şāh-ı ᶜişve-sipeh devletinde ferzāne
Maḳām-ı ḫiẕmete bel bağlamış piyādesiyüz

5 Muḥāl ü mümkīne olduḳ maḥall velī ḫalḳıñ
Egerçi āyīne-mānendī ṣāf u sādesiyüz

6 Esīr-i keşmekeş ü mübtelā-yı būd u nebūd
Yazıḳ ki dest-i hevā vü heves kepādesiyüz

7 Mekīn-i taḫt-ı mübāhāt isek n'ola Nüzhet
Ḳalem-rev-i hüneriñ biz de şāh-zādesiyüz

188
Mefᶜūlü Fāᶜilātün Mefᶜūlü Fāᶜilātün

1 Naḳd-i ṣafā-yı ḫāṭır dīvānelerde ḳalmış
Efkār-ı ġam müᵓessir ferzānelerde ḳalmış

---

5 (a) benān : bütān S
187 M. 62b, S. 39b
1 (a) ḥayāt-dāde : ḥayāt-vāde M
4 (a) ḫiẕmet : ḫidmet S
5 (a) ḫalḳıñ : ḫalḳın S / (b) ṣāf u sāde : ṣāf sāde M
6 (a) keşmekeş : keşkeş M
7 (b) hüneriñ : hünerin M
188 M.62b, S. 40b

2 Bu çār-sūya el-ḥaḳḳ gelmiş kesād-ı muṭlaḳ
Dād u sitād ancaḳ mey-ḫānelerde ḳalmış

3 Nā-dān-ı bī-leṭā'if nāmın ḳomuşlar ʿārif
Gencīne-i maʿārif vīrānelerde ḳalmış

4 Ney dil-gibi şikeste sāzende dest-beste
Muṭrib hemīşe ḫaste ġam-ḫānelerde ḳalmış

5 Bu vaḳt-i pür-miḥende gül ġam çeker çemende
Var ise şimdi ḫande mestānelerde ḳalmış

6 Ḳaʿr-ı çeh-i fesāda ʿālem olup fütāde
Ancaḳ ruḫ-ı güşāde cānānelerde ḳalmış

7 Ḳalmadı nām-ı ʿāşıḳ bir deftere muṭābıḳ
Vażʿ-ı muḥibb-i ṣādıḳ pervānelerde ḳalmış

8 Āb-ı murād-ı dünyā iksīre oldı hem-tā
Bir reşḥadır ki ḥālā dür-dānelerde ḳalmış

9 Ṣahbā-yı ẕevḳ-i ḥālet ḫumlardan itdi rıḫlet
Teh cürʿa varsa Nüzhet peymānelerde ḳalmış

189

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dil-i ṣad-pāreye ebrūlarıñ şemşīr göstermiş
Künāt itmiş şikest-āyīneyi tedbīr göstermiş

2 Ne ġam kilk-i ḳader yazdıysa ġamzeñ tīr şeklinde
Benim de āhımı hem-ṣüret-i teʾsīr göstermiş

3 Yazup Mānī nigāh-ı iltifāt u çeşm-i ḫūn-rīziñ
Dehān-ı şīr içinde güyiyā naḫçīr göstermiş

---

2 (b) dād u sitād : dāder-i sitād M
3 (a) Nā-dān : Dān / nāmın : nāmıñ M
4 (b) ḫaste : ḫaşte S
6 (b) ruḫ-ı güşāde : ruḫ-güşāde M
7 (a) Ḳalmadı : Nā-kārī M / (b) muḥibb-i ṣādıḳ : muḥibb ü ṣādıḳ M
9 (a) ẕevḳ-i ḥālet : ẕevḳ ü ḥālet M
189 M. 62b , S. 40a
3 (a) nigāh-ı iltifāt u çeşm-i ḫūn-rīz : nigāh-ı iltifāt-ı çeşm-i ḫūn-rīz M

4 Degil çarḫ-ı pür-encüm ḳātib-i ḳudret nezāketle
Reᶜāyā-yı ḥavāssa defter-i taḥrīr göstermiş

5 Yazan dīvāne-heyᵓet şūretim dīvār-ı kevn üzre
Şikenc-i ṭurre-i cānāneyi zencīr göstermiş

6 Degildir noḳṭa-i merdüm cenāb-ı şāriḥ-i ḥikmet
Süveydā-yı derūna nükte-i tefsīr göstermiş

7 Dili āyīne ḳılmış ṣunᶜ-ı Bārī Nüzhetā ammā
Derūnunda baḳılsa bir bir cemāl-i pīr göstermiş

190

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Ḫayāl-i çeşm-i bīmārıñla ḫāṭır der-firāş olmuş
Lebiñ fikriyle esrār-ı nihānī cümle fāş olmuş

2 Degidir laᶜl o şūḫuñ ḫāteminde eşk-i ḫūnīnim
Benānı üzre düşmüş laᶜlini gördükde ṭaş olmuş

3 Beni yazsun muḳaddem ḫaṭṭı serden geçdi zīrā kim
İşitdim zülfi ceyş-i fitne vü efsūna baş olmuş

4 Gözüm giryān iken almış ḫayāl-i rūyuñı ḥayfā
Çiçeklenmiş ḳumāş-ı ḥüsn ü behcet cümle yaş olmuş

5 Debistān-ı ezelde ṭıfl-ı dil Ḳays-ı belā-keşle
Uṣūl-i nüsḫa-i ᶜaşḳı oḳurken ḫᵛācetāş olmuş

6 Degildir ebruvān bir maṭlaᶜ-ı şiᶜr-i hilālīdir
O şūḫa Nüzhetā güyā ki gelmiş iki ḳaş olmuş

---

4 (a) pür : bir S
190 M. 63a , S. 40b
2 (a) şūḫuñ : şūḫun M / (b) Benānı : Nebātı M
3 (a) yazsun : yazsın S
4 (a) rūyuñı : rūyunı S
6 (a) şiᶜr : şiᶜri M

191

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Cebīninde şikenc-i zülfün ol büt nīm göstermiş
Şikeste ḫaṭṭ ile meşḳ eyleyüp bir cīm göstermiş

2 Nigāh-ı iltifātı tīġ der-keff eylemiş tenḳīş
Ṣuver-bāz-ı felek ümmīdi şekl-i bīm göstermiş

3 Maḥalliyle baḳup ḳayd-ı ḥayāt-ı ʿāşıḳı gördüm
Kef-i cānāneye kilk-i ḳader teslīm göstermiş

4 Dil-i vīrān-şode maʿmūre-i genc-i ḥaḳāyıḳdır
ʿAceb miʿmār-ı ʿālem şīve-i termīm göstermiş

5 Ḫayāl-i zülf-i zencīrin idüp aġyārı ṣıfrü'l-yed
Hevāyī olmaḳ üzre bir güzel taḳsīm göstermiş

6 Degildir ḳāmeti ḫam-geşte çarḫıñ iḫtiyār ile
Żarūrī nev-civān-ı ṭabʿıma taʿẓīm göstermiş

7 Ser-ā-pā gülşen-i maʿnāyı şād-āb itmege Nüzhet
Ḳanāt-ı ḫāmesin bir lūle-i tesnīm göstermiş

192

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Behişt-i şevḳ-i Ḫudā yaʿni gülsitān-ı ḫulūṣ
Rebāb-ı naġme-serā secʿ-i bülbülān-ı ḫulūṣ

2 Dimāġ-ı cānda güşād eylese n'ola tengīn
Ḥarīr-i nükhet-i güldür bu kārbān-ı ḫulūṣ

3 Çeh-i ḍalālete ilḳā ider seni nefsiñ
Ṣaḳın ṣaḳın ki rehā bulmasun ʿinān-ı ḫulūṣ

---

191 M. 63a, S. 40b
1 (a) ol : olup S
2 (a) tīġ-ı der-keff : tīġ-ı ber-keff M
4 (b) termīm : tīrmīm M
5 (a) aġyārı : aġyār M
6 (a) iḫtiyār : iʿtibār M
192 M. 63b, S. 41a
1 (a) naġme-serā : naġmesi M / secʿ : escaʿ M
3 (a) Çeh : Niçe S

4 Ḳaṭār-ı ehl-i ṣafāyı ḥarīm-i maᶜnāya
حدی zevḳ ile sevḳ itdi sārbān-ı ḫulūṣ

5 Kemīne reşḥası sīr-āb ider riyāż-ı dili
Ḥayāt baḫş ider ebr-i güher-feşān-ı ḫulūṣ

6 Der-i niyāza iki ṭāḳ-ı ser-bülend olmuş
Miṣāl-i ġurre-i enver dü-ebruvān-ı ḫulūṣ

7 Berāt-ı ḥüsn-i ᶜamelde ḳabūl olur mı bedīd
Keşīde olmasa bālāsına nişān-ı ḫulūṣ

8 Maṣūn-ı tāb-ı temūz-ı nifāḳ olur bī şekk
Olan nişeste-i ser-ṣadr-ı sāyebān-ı ḫulūṣ

9 Görünmese n'ola Nüzhet miṣāl-i ᶜAnḳādır
Verā-yı Ḳāf-ı ḳanāᶜatda āşiyān-ı ḫulūṣ

193

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Ṭufeyl-i ḳāfile-i evliyā olur maḥfūẓ
Per-i ḫadeng-i iṣābet-nümā olur mahfūẓ

2 Derūn-ı ṣāf-żamīran ḥiṣār-ı rāḥatdır
ᶜUkūs-ı āyīne-i dil-güşā olur mahfūẓ

3 Penāh-gīr-i dil-i ᶜārifān emān buldı
Daḫīl-i sāḥa-i beyt-i Ḫudā olur mahfūẓ

4 Faḳīr isek n'ola zīr-i cenāḥımızda bizim
Hezār merdüm-i ṣāḥib-ġınā olur maḥfūẓ

5 Ṣafā-yı vaḳtini temyīz iden müddeḳikler
Miṣāl-i sāᶜat-i zerrīn-ṭılā olur mahfūẓ

6 Görünce ḥoḳḳa-i laᶜlinde ḥabbeẕā ḫāliñ
Bilindi ṣāḥib-i keyfe ġıdā olur mahfūẓ

---

4 (a) ḥarīm-i maᶜnā : ḥarīm ü maᶜnā M
7 (a) ḥüsn-i ᶜamel : ḥüsn ü ᶜamel M
193 M. 63b, S. 41a
1 (b) īṣābet-nümā : iṣābetü'l-nümā M
3 (a) Penāh : - M
4 (a) n'ola : - M
6 (a) ḫāliñ : laᶜliñ M

7 Şikence-ḫvār-ı telāş olma Nüzhetā şād ol
Meᶜād u mebdeᵓ-i merd ü rıżā olur mahfūẓ

194
Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Nīl-i eşkim eyledi mecrā-yı çeşmimden nübūᶜ
Mā-cerāmız buldı miḳyās-ı muḥabbetden şüyūᶜ

2 Tā vużūᵓ-sāz olmayınca çeşmesār-ı dīdeden
Sālike olmaz ṣalāt-ı vuṣlat içinde ḫużūᶜ

3 Müttehiddir ẓāhir u bāṭın miṣāl-i şāḫ u bīḫ
Birbirinden iftirāḳ itmez uṣūl ile fürūᶜ

4 Ẕerresi bī-şekk ider refᶜ-i ẓalām-ı māsivā
İtse ḫurşīd-i tecellī maşrıḳ-ı dilden ṭulūᶜ

5 ᶜĀlemiñ pest ü bülendi maᶜnāda hem-rütbedir
Ṣūret-i hüccetdir elfāẓ-ı ᶜurūc ile rücūᶜ

6 Şürb-i mey būy-ı muḥabbet Nüzhetā olmaz nihān
Her ne deñlü olsa maḫfī ol ḳadar bulur şüyūᶜ

195
Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Behişt-i rāḥat-ı cāndır cihānda kūy-ı ferāġ
Netīce ādemi eyler firişte-ḫūy-ı ferāġ

2 Ṣafā-yı ḳalb ile ṣūretde farḳı yoḳ dirler
Görünse ṣafḥa-i mirᵓāt-ı dilde rūy-ı ferāġ

3 Miṣāl-i ehl-i şikem renc-i imtilā çekmez
Maṣūn-ı būy-ı bed- maᶜidedir gülū-yı ferāġ

---

7 (b) merd ü rıżā : merd-i rıżā S
194 M. 63b, S. 41a
1 (b) miḳyās : miḳyāsın S
195 M. 64a , S. 41b
3 (b) vezin bozuk

4 Metāᶜ-ı dād u sitādı şafā-yı ḫāṭırdır
Güşāde çün dil-i mestāne çār-sūy-ı ferāġ

5 Sirişk-i dīde gibi iᶜtibārı aᶜlādır
Çıḳar firāz-ı terāzūya āb-rūy-ı ferāġ

6 Riyāż-ı dilde irişidirdi ḳurs-ı mihrāsā
Niçe kedūları feyyāże-i sebū-yı ferāġ

7 Gül-i ḥadīḳa-i cān Nüzhetā güşāde gibi
Dimāġ-ı şevḳime zīrā ki geldi būy-ı ferāġ

196

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Ḫaṭṭ dil-i ᶜuşşāḳa külfetdir tekellüf ber-ṭaraf
Zeng mirᵓāta kesāfetdir tekellüf ber-ṭaraf

2 Yāre ibrām-ı viṣāl itmekde taḳṣīr eylemem
Bezm-i mey bir vaḳt-i fırṣatdır tekellüf ber-ṭaraf

3 Naġme-perdāz-ı emānım bilmeyen ᶜayb itmesün
Mevsim-i ḥırmān u ḥasretdir tekellüf ber-ṭaraf

4 ᶜĀşıḳı tebrīd iden bīgāne ṣanma yār ile
Muḳteżā-yı germ-i ülfetdir tekellüf ber-ṭaraf

5 Nāleden ben fāriġ olmam yāri rām itmezse de
Ḫalḳ içinde başḳa şöhretdir tekellüf ber-ṭaraf

6 Būsesin ᶜillet idüp şıḳmaḳ nigārıñ sāᶜidin
Nüzhetā ḥayli ḥaẕāḳatdir tekellüf ber-ṭaraf

---

6 (b) feyyāże : feyyāż M
196 M. 64a, S. 41a2
1 (b) kesāfet : keşāfet M
3 (a) naġme-perdāz : naġme- pervāz M
6 (a) nigārıñ : nigārın M

197

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Görünse çāk-i ḳabādan eger o sīne-i ṣāf
Olur derīde hemān perde-i dürüst ʿafāf

2 ʿAceb mi ġarḳa-i girdāb-ı ḥayret olsa nigeh
Gelince cünbüşe bezm-i ṣafāda ḥalḳa-i nāf

3 Gönül ki ince beliñ gördi gelmedi ḥālā
Ṣaḳın ki olmasun üftāde-i ṭarīḳ-i ḫilāf

4 Ẓuhūr-ı ġamze-i ser-tīz-i cān-şikāfıñdan
Görindi seyf-i ḳażāya gürīz-i cāy-ı ġılāf

5 Virir mi nevbet-i ṣoḥbet ögünmeden āyā
Bu āsiyāb-ı taṣallüfde merdümān-ı güẕāf

6 Şemīm-i sünbül-i zülf-i nigār ile Nüzhet
Midād-ı sürḫ degil ḫāmeden çekīde ruʿāf

198

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Yine dil-bend-i ḫam-ı kākül-i cānān olduḳ
Dil-i aḥbāb ile bir güşede mihmān olduḳ

2 N'ola peyveste ḳarār eylemesek bir yerde
Şeref-i ʿaşḳ ile bir gevher-i ġalṭān olduḳ

3 Eṣer-i żaʿf ile fānūs-ı ḫayāle döndük
Hele bir şemʿ-i şeb-ārāya nigehbān olduḳ

4 Naẓar-ı ʿayn-ı yaḳīn ehline pertev-figenin
Ki süveydā gibi bir nüsḫa-i ʿirfān olduḳ

5 Ḳaparız güy-ı murādı atarız ġayrılara
Ki ser-i pençe-i himmetdeki çevgān olduḳ

---

197 JM. 64a, S. 41b
5 (a) ayā : ayār M
6 (b) ruʿāf : ʿārif S
198 M. 64b, S. 42b

6 Bize baḫt-ı siyeh ārāyiş-i cemʿiyyetdir
N'ola āşüfte isek zülf-i perīşān olduḳ

7 Der-i dil-berde ḳalur ḥalḳa-ṣıfat gözlerimiz
Ki o dergāh-ı felek-cāhda derbān olduḳ

8 Ḫāksār olmuşuz ammā ki yine muʿteberiz
Kerem erbābına ṣan güşe-i dāmān olduḳ

9 Naġam-ı bülbüle Nüzhet ne ʿaceb gelse kesād
O gül-endāma ki biz şimdi ġazel-ḫᵛān olduḳ

199
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Olsa cūş-āver eger ḫāṭırdaki deryā-yı ʿaşḳ
Dehri ġarḳ-ı feyż ider mevc-i felek-fersā-yı ʿaşḳ

2 Neşve-i evvel bahār-ı zevḳdir her ḳaṭresi
Bir ʿaceb esrārdır keyfiyyet-i ṣahbā-yı ʿaşḳ

3 Faẓlasından ṭāḳ-ı ʿarşa perde-i nüh-tūy olur
Ḫāric-i endāze-i taḫmīndir dībā-yı ʿaşḳ

4 Māye-i ṣūr-ı Serāfīl oldı kemter nefḥası
Ḳıldı iḥyā ʿālemi zevḳ-i ṣadā-yı nāy-ı ʿaşḳ

5 Gül gibi būyā degil ammā ser-ā-pā ʿālemi
Ġarḳa-i reng eylemişdir lāle-i ḥamrā-yı ʿaşḳ

6 Bulsa bir āyīne ḳalbi Nüzhetā ʿAṭṭār olup
Mantıku't-ṭayrı oḳur ṭūṭī-i şekker-ḫā-yı ʿaşḳ

200
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Vefā vü cevrini farḳa liyāḳatim var yoḳ
Temīz-i nīk ü bed-i dehre ḳudretim var yoḳ

---

7 (b) felek-cāhda : felekde cāhda M
199 M. 64b, S. 42a
4 (a) kemter : mükşir M
6 (b) oḳur : oḳurdı S
200 M. 65a, S. 42a
1 (b) nīk ü bed : nīk bed M

2 O serv-ḳaddle şeb ü rūz egerçi pūyānım
Miṣāl-i sāye velīkin maʿiyyetim var yoḳ

3 Perīveşāna muḥibbim raḳīb-i dīve ʿadū
Baḳılsa medḥ olacaḳ ādemiyyetim var yoḳ

4 Miyān-ı dil-beri āġūşa çekmege bulamam
Bu keşmekeşde ḳalup istirāḥatim var yoḳ

5 Çeşende zehr-i nigeh gāhī būse-gīr-i dehen
Telāş-ı şükr ü şikāyetle rāḥatım var yoḳ

6 Benim muḳīm ü misāfir miṣāl-i pergārım
Ġarīb der-vaṭan oldum sükūnetim var yoḳ

7 Muḳābil-i ḫaṭ-ı ruḫsārdır gönül Nüzhet
Egerçi āyīneāsā kesāfetim var yoḳ

201

Ġazel-i merḳūm sābıḳan cizye muḥāsebecisi Rifʿat Aḥmed Beg Efendiniñ ġazeline eṣnā-yı Ramāżān-ı şerīfde tanẓīr olunmaġla teẕkire-i iʿtiẓār müẕekkiresi bu vech ile taḥrīr olunmuşdur . Baḥr-i maʿārif-mevcā ebr-i hüner-pāşā her mıṣraʿ-ı maṭbūʿu'n-niẓāmı ġıbṭa-fermā-yı silkü'l-leʾāl-i girān-ḳıymet olan ġazel-i bī-bedellerini tanẓīre "liyāḳatim var yoḳ" çendīn ebyāt-ı müşevveş terākīb-i kec ü mec esālib-i nigāşte-i ḳırṭās-ı ʿācizāne ḳılunup bedel-i imsākiyye olmaḳ üzere hediyye-i Ramażānī ḳılınmışdır. Āb-rūy-ı nādir-i ber-ā-ber zengīāsā nā-mevzūn u kerīhü'l-manẓar olan maṣārīʿ-i ʿucūbet-endāmı şikeste-i ṭāḳ-ı eyvān-ı kisrā gibi bed-endām-nümā ise daḫī yine nuḳūş-ı ʿaceb engīḫte-i zengārī ve ṭılā-sūde-i üstādāneden ḫālī olmamaġla tertīb-i intiẓāmdan ḳaṭʿü'n-naẓar ṣarf-ı liḥāẓa-i iʿtibār olunmaġa erzānī baʿżan şīve-i ḥarekāt-ı ḳalem-i Bihzād raḳam-ı bedīhī ẓuhūr olmaġla maʿrūż-ı ḥużūr-ı müstevcibü's-sürūrları ḳılındı. Bāḳī ḳāṣāyid-i eyyām-ı ʿömr ü devlet müstezād-ı ṣıḥḥat ü vüsʿat bād .

---

7 (a) ḫaṭṭ-ı ruḫsār : ḫaṭṭ u ruḫsār S

201 M. 65a, S. 42a

Ġazel-i merḳūm sābıḳan cizye muḥāsebecisi Rifʿat Aḥmed Beg Efendiniñ ġazeline eṣnā-yı Ramāżān-ı şerīfde tanẓīr olunmaġla teẕkire-i iʿtiẓār müẕekkiresi bu vech ile taḥrīr olunmuşdur : Muḥāsib-i ḳalem-i cizye Rifʿat Efendi ḥażretleriniñ ġazel-i bī-bedeline iṣnā-yı Ramażānda tanẓīr olunmaġla bu vech ile teẕkire taḥrīr olunmuşdur. S

silkü'l-leʾāl : silkü'd-dāl S

intiẓāmdan : niẓāmından M

ẓuhūr : - M

ḥużūr-ı müstevcibü's-sürūrları : ḥużūr-ı devletleri S

202

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ṭutub dāmān-ı zülf-i yāri devlet neydügin görsek
Ṣafā-yı "Leyletü'l-ḳadr"-i muḥabbet neydügin görsek

2 Çekilmez naḳş-ı ḥüsnüñ ḫāme-i mū olmasa elde
Bu ṣūretle ʿaceb mi ẕevḳ-i vaḥdet neydügin görsek

3 Olup nezẓāre-pāş-ı ḳāmet-i serv-i gül-endāmıñ
İşārāt-ı rumūz-ı istiḳāmet neydügin görsek

4 Alup dest-i aʿādīden seni āġūşa rām itsek
ʿAyār-ı [zūr]-ı bāzū-yı ṣadāḳat neydügin görsek

5 Çözüp güy-ı girībānıñ açılsa gerden-i ṣāfıñ
Tecellā-yı ʿamūd-ı ṣubḥ-ı vuṣlat neydügin görsek

6 Miṣāl-i seng-i ṭāḥūna seyāḥat der-vaṭan ḳılsaḳ
Medār-ı himmet-i ḳuṭb-ı kerāmet neydügin görsek

7 Olup rāh-ı rıżāda sālik-i mecẕūb-ı bī-pervā
Netīce Nüzhetā seyr-i ṭarīḳat neydügin görsek

8 Cenāb-ı pīr-i ʿālī-menzilet ruḫṣat-nümā olsa
Merāyā-yı ṣuverde maẓhariyyet neydügin görsek

203

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 ʿĀşıḳ miṣāl-i āyīne-i dil-güşā gerek
Ser-tā-be-pāy dil-bere ḥayret-zidā gerek

2 Rindān ki dīdever ola zerrīn-ḳadeḥ gibi
Dāʾim elinde cām-ı mey-i ḫoş-nümā gerek

3 Kemter nigāh-ı luṭfını yāriñ ümīd iden
Mānend-i meyl-i mükḥüle çeşm-āşinā gerek

---

202 M. 65b, S. 44a
3 (b) İşārāt : İşāret S
4 (b) bāzū : bāzī S
5 (a) girībānıñ : girībānın S
6 (b) Medār-ı himmet-i ḳuṭb-ı kerāmet : Medār-ı himmet ü ḳuṭb-ı kerāmet S
203 M. 65b, S. 44a
2 (a) dīdever : dide-der M

4 Naḳd-i neşāṭa nesye-i ġamdır şeref viren
Reng-i bahāra cūşiş-i āb-ı şitā gerek

5 Ḫāliñ füsūn-ı ḥalḳa-i zülfe medār olur
Elbette dāma dāne-i ḫāṭır-rübā gerek

6 Ol ḳadd-i pāki ṣāḥil-i vaṣla getürmege
Ṭūfān-ı eşk-i dīde-i riḳḳat-fezā gerek

7 Nüzhet Cenāb-ı Rāsiḫe peyrevlik itmege
Ṭarḥ-ı suḫanda şīve-i ḥüsn-i edā gerek

204
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Cemāl-i yāra naẓar ḳıl leṭāfet ister iseñ
Nemek-çeşān-ı dehān ol melāḥat ister iseñ

2 Güneş-miṣāl tenezzül idüp yüzüñ yire sür
ʿUrūc-ı rütbe-i çarḫ-ı kerāmet ister iseñ

3 Ḳuyūd-ı keṣret olur fikr-i künc-i tenhāyī
Ḫulüvv-i ḫāṭıra saʿy ile ḫalvet ister iseñ

4 Rumūz-ı "naḫnü ḳasemnā"dadır medār-ı refāh
Taʿayyüş eyle bunuñla sükūnet ister iseñ

5 Nedīm-i meclis-i erbāb-ı ġaflet ol her şeb
Ẓuhūr-ı ṣubḥ-ı ḥaşirde nedāmet ister iseñ

6 Kef-i duʿā-yı aḥibbāyı bādbān ide gör
Sefīne-i emeliñde selāmet ister iseñ

7 Hemīşe setr-i ḳabāḥatle verziş it Nüzhet
Ḥużur-ı ḳalb ile Ḫaḳḳa ʿibādet ister iseñ

---

4 (a) ġamdır : ġadr M
5 (a) Ḫāliñ : - M
7 (a) Nüzhet : Nüzhetā M / peyrev : perū M / itmege : itme M
204 M. 65b, S. 44b
7 (a) verziş : derziş M

205

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Ne pençe-i müje ne zülf-i yārdan gördük
Biz ol şikenceyi kim rūzgārdan gördük

2 Nesīm-i ġonca-nevāz-ı bahārı neyleyelim
Güşāyiş-i dili biz āh u zārdan gördük

3 ʿAdūy-ı kīne hevesden ümīd olan vaṣfı
Edā-yı yār-i uḫuvvet-şiʿārdan gördük

4 ʿAceb mi lāle-ṣıfat ser-girān-ı şevḳ olsaḳ
Ṣafā-yı vaḳt-i dil-i dāġdārdan gördük

5 Meʾāli cümlesiniñ noḳṭadan ʿibāret imiş
O nüsḫalar ki ṣiġār u kibārdan gördük

6 Hemīşe ġarḳa-be-nūr olduġın bu eşyānıñ
Derūn-ı sengde mużammer şerārdan gördük

7 Ne gördük ise maḳām-ı rıżāda ey Nüzhet
ʿİnāyet-i kerem-i Kird-gārdan gördük

8 Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳıñ cihān cihān luṭfın
Nigāh-ı pīr-i kerāmet-medārdan gördük

9 ʿAceb mi dergehine cebhe-sāy-ı ʿacz olsaḳ
Bu resmi mihr-i felek-iḳtidārdan gördük

---

205 M. 66a, S. 44b
1 (a) Ne : Be M / (b) Biz : Ben S
2 (a) nevāz : nevār S / (b) āh u zār : āh-ı rāz M
6 (a) eşyānıñ : eşyānın M
8 (a) luṭfın : luṭfıñ M

206

Sābıḳān Reʾīsü'l-Küttāb Olan Üç Anbārī Denmekle Sefīne-i İştihān Lenger-Endāz-ı Mersā-yı Maʿārif Olan Meḥmed Efendi niñ Ḥafīdi ʿİzzī Efendiye Tanẓīr Olmaḳ Üzeredir

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Mey-nūş-ı cām-ı ʿaşḳa ḫumār olmamaḳ gerek
Dīvāne-i muḥabbete ʿār olmamaḳ gerek

2 Mevc-āşinā-yı cünbüş-i girdāb kāküli
Fārig̱-nişīn-i künc-i ḳarār olmamaḳ gerek

3 Terk-i niyāz-ı nīm-nigāh-ı teraḫḫum it
Şeh-bāz-ı evc-i nāz-şikār olmamaḳ gerek

4 Esrār-ı g̱onca-i leb-i dil-berle mest olan
Maġlūb-ı keyf-i beng ü g̱ubār olmamaḳ gerek

5 Mirʾāt-ı veche şāhid-i maʿnā olan göñül
Ṣūret-peẕīr-i naḳş u nigār olmamaḳ gerek

6 Keştī-nişīn-i baḥr-ı tevekkül olanlara
Ẕikr-i necāt u fikr-i kenār olmamaḳ gerek

7 Ol tāze-naḫl-i ravżа-i ümmīde Nüzhetā
Teklīf-i ḫām-ı vaṣl ile bār olmamaḳ gerek

207

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün

1 Yād idüp ruḫsār-ı pāk-i yārı feryād eyledik
Revzen açdıḳ min-vecih g̱am-ḫāneyi şād eyledik

2 Rūy-ı cānānı g̱ubār-ālūde itdik āhdan
Muḳteżā-yı ʿaşḳ ile dünyāyı ber-bād eyledik

---

206 M. 66a, S. 44b

Sābıḳān Reʾīsü'l-Küttāb Olan Üç Anbārlı Denmekle Sefīne-i İştihārı Lenger-Endāz-ı Mersā-yı Maʿārif Olan Meḥmed Efendiniñ Ḥafīdi ʿİzzī Efendiye Tanẓīr Olmaḳ Üzeredir : - S

2 (a) āşinā : iştimāl M

207 M.66b, S. 43b

1 (a) yārı : yādı S / (b) "min-vechin " vezin gereği "min-vecih" şeklinde okunmuştur.

3 Sürmeler yapdıḳ sevād-ı çeşm-i āhūdan saña
Gözgüde bir ṣanʿat-ı nā-dīde īcād eyledik

4 Dil ḫarāb-ı ġamzedir ammā ki biz memnūneyüz
Bu bahāneyle binā-yı ʿaşḳı ābād eyledik

5 Levḥa-i meşḳ eyleyüp eşʿār-ı mīr-i ʿārifi
Ṭıfl-ı ṭabʿ ı Nüzhetā şākird-i üstād eyledik

208

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Ben dil-ḫırāş-ı nāvek-i müjgānıñım seniñ
Mürg-āşinā-yı ḫançer-i bürrānıñım seniñ

2 Ey şemʿ-i nūr-pāş-ı şebistān-ı ḥüsn ü ān
Tā ṣubḥ olunca her gīce sūzānıñım seniñ

3 Reşk-āver olsa nuṭḳuma ʿİsā ʿaceb midir
Meşḳ-āżmā-yı laʿl-i suḫandānıñım seniñ

4 Ceyb-i ṣabāḥ raḫne-i dīvārdır baña
Nezẓāre-pāş-ı çāk-i girībānıñım seniñ

5 Āh eyledikçe alsa fitīli n'ola güneş
Ben bir çerāġ-ı meclis-i ʿirfānıñım seniñ

6 Ruḫ-sūde olsa pāyıma dünyā ʿaceb midir
Ben kim ġubār-ı güşe-i dāmānıñım seniñ

7 Nüzhet-miṣāl ben daḫī ey çeşm-i dil-rübā
Rū-der devā-yı ṣıḥḥat ü dermānıñım seniñ

---

3 (a) Gözgüde : Gözgöre M
4 (a) ʿaşḳı : ʿaşḳ M
208 M. 66b, S. 43b
1 (b) bürrān : berāt M
2 (a) Ey : - M
7 (a) dil-rübā : dil-berā M / (b) ṣıḥḥat ü dermān : ṣıḥḥat-i dermān M

209

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Niçün ey dil esīr-i kākül-i ḫam-der-ḫam olmazsıñ
Girībānı alup dest-i sivādan bī-ġam olmazsıñ

2 Sirişk-i laʿl ile ey dīde bir faṣṣ-ı nigīn olsañ
Yine engüşt-i dest-i dil-rübāya ḫātem olamazsıñ

3 Ḳapılmaḳ maḳṣadıñdır çünki bir ḫurşīd-i ruḫsāra
Niçün gülzār-ı kūy-ı yāra düşmez şeb-nem olmazsıñ

4 Eger dünyā içün mānend-i gendüm sīne-çāk olsañ
Be-ḥaḳḳ-ı cennet-i firdevs-i aʿlā ādem olmazsıñ

5 Belī eczā-yı maʿcūn-ı cevāhir sendedir ammā
Niçün ey laʿl-i dil-ber derd-i ʿuşşāḳa em olamzsıñ

6 Gözüm sāġar gibi ḫūn-ābeden ser-şār olmazsañ
Miṣāl-i ḥalḳa-i dür bezm-i yāre maḥrem olmazsıñ

7 Degilken şekve Nüzhet şarṭ-ı ādāb-ı muḥabbetden
Yine sen ṭurmayup feryād idersiñ mülzem olmazsıñ

210

Mefāʿilün Fʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Perīde-dīde ḳıyās itme ben dil-figārıñ
Uçar gözümde efendi ḫayāl-i ruḫsārıñ

2 Kemer-miṣāl ḳarārım ṭolandurup gitdiñ
Benimle ey büt-i kāfir bu muydı bāzārıñ

3 Ṣıḳıldı ġonca ḫamūş oldı bülbül-i gülşen
Görünce laʿliñi güş eyleyince güftārıñ

---

209 M. 66b , S. 48b

209 numaralı şiir , M. nüshasında ك (kef) harfiyle kafiyelenmiş kısımda yer alırken S. Nüshasında ں (nun) harfiyle kafiyelenmiş kısımda yer almaktadır.

olmazsıñ : olmazsın S (Şiirin bütününde)

7 (b) ṭurmayup : durmayup S / idersiñ : idersin S

210 M. 67a, S. 43b

1 (a) dil-figār ıñ : dil-nigārıñ M / (b) gözümde : gözünde M

2 (a) ṭolandurup : dolandırup S

4 Beyāż-ı dīde-i pür-nemden eyleyem naʿleyn
Ten-i raḳībi leked-ḫvār iderse rehvārıñ

5 Ḫiyel-ṭırāz-ı sipihri firīb-ḫurde ider
Seniñ bu şīve-i dīdār-ı çeşm-i seḥḥārıñ

6 Miṣāl-i ṭurre olur Nüzhetā be-ḳayd-ı diger
Şikenc-i ḥalḳa-i pür-çīn-i ṭarf-ı destārıñ

211

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Ey ṭıfl-ı gül-beden ne ʿaceb şīvekārsıñ
Āşūb-ı devr ü velvele-i rūzgārsıñ

2 Ẓannım budur ki sende hezār āşinā olup
Mānend-i gül güşādece bir bādekārsıñ

3 Ẓāhir olunca ṭarf-ı cebīniñde kākülüñ
Taḥrīk-i bād-ı fitne-i ʿaşḳa medārsıñ

4 Ṣūretde serv-i tāzesiñ ammā bu ḳadd ile
Maʿnāda sidre-heyʾet ü ṭūbā-şiʿārsıñ

5 Tīġ-ı nigāh u nīze-i müjgān-ı nāz ile
Ṣāḥib-ḳırān-ı maʿreke-i gīr ü dārsıñ

6 Ṭāḳ-ı dü-ebruvān ile ey kaʿbe-i vefā
Ẕü'l-ḳıbleteyn-i ḫātır-ı ʿuşşāḳzārsıñ

7 Nüzhet ḳapılsa jāle-miṣāli n'ola saña
Bir mihr-i ẕerre-perver ü pertev-niṣārsıñ

---

5 (b) dīdār : dem-dār S

211M. 67a, S. 48b

211 numaralı şiir, M. nüshasında ك (kef) harfiyle kafiyelenmiş kısımda yer alırken S. Nüshasında ن (nun) harfiyle kafiyelenmiş kısımda yer almaktadır.

1 (a) şīvekārsıñ : şīvekārsın S / (b) rūzgārsıñ : rūzgārsın S

2 (b) bādekārsıñ : yādgārsın S

3 (a) olunca : olsa S

3 (b) medārsıñ : medārsın S

4 (a) tāzesiñ : tāzesin S / (b) ṭūbā-şiʿārsıñ : ṭūbā-şiʿārsın S

5 (b) gīr ü dār : gīr-i divār M

6 (b) ʿuşşāḳzārsıñ : ʿuşşāḳzārsın S

7 (b) perver : perverd M / pertev-niṣārsıñ : pertev-niṣārsın S

212

Mefāʿīün Mefāʿīün Mefāʿīün Mefāʿīün

1 Büyütdi burnını pervāneler şemʿ-i şebistānıñ
Uzatdı ḳāmetin ḳumrīleri serv-i ḫırāmānıñ

2 Güneş gibi ṭoġup çünkim cihānı ġarḳ-ı nūr itdiñ
Degildir çāh-ı Naḫşeb adı batdı māh-ı Kenʿānıñ

3 Bahār eyyāmı geldi dil-rübā münḳād u mey ḥāżır
Nedir bunda günāhı söyle ey dil şimdi şeyṭānıñ

4 Semāʿ-ı nāza girdi zülfüni rū-pūş idüp dil-ber
Dön ey ʿömr-i güẕeşte devr-i ẕevḳi geldi devrānıñ

5 Senīn gīsūlarıñdır baʿiṯ-i Mecnūnī-i ʿālem
Netīce yoḳ yire adı çekildi zülf-i Leylānıñ

6 Mükeḥḥal-çeşm-i māderzād dil-berden naẓar degdi
Çekildi gelmez oldı sürmesi şehr-i Ṣıfāhānıñ

7 N'ola ehl-i ṭabīʿat derk iderse rütbemi Nüzhet
Suḫandāndır yine fehm eyleyen ḳadrin suḫandānıñ

213

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dil-i mecrūḥuna ʿuşşāḳıñıñ merhem midir laʿliñ
ʿAceb ki reşk-i nuṭḳ-ı ʿĪsī-i Meryem midir laʿliñ

2 Hele ben bülbül-i ḫāmūş-ı vaḳt-i ḥasretim līkin
Seniñ de ġoncaveş ey gül-beden ebkem midir laʿliñ

---

212 M. 67b, S. 44a

212 numaralı şiir, M. nüshasında ك (kef) harfiyle kafiyelenmiş kısımda yer alırken S. Nüshasında ن (nun) harfiyle kafiyelenmiş kısımda yer almaktadır.

1 (a) şemʿ-i şebistānıñ : şemʿ-i şebistānın S / (b) ḳāmetin : ḳāmetiñ S / ḳumrīleri : ḳumrīler S / serv-i ḫırāmānıñ : serv-i ḫırāmānın S

2 (a) çünkim : çünki M / (b) māh-ı Keʿānıñ : māh-ı tābānın S

3 (b) şeyṭānıñ : şeyṭānın S

4 (b) devrānıñ : devrānın S

5 (b) Leylānıñ : Leylānın S

6 (b) Ṣıfāhānıñ : Ṣıfāhānın S

7 (b) suḫandānıñ : suḫandānın S

213 M. 67b, S. 45a

1 (a) ʿuşşāḳıñıñ : ʿuşşāḳıñ M

3 Ḫaṭ u zülf ne emir eylerse dir başım yüzüm üzre
Gürūh-ı mār u mūrı żabṭ iden ḫātem midir laʿliñ

4 Unutdurdı baña zehr-i ʿitābı ḫande-i nāzıñ
Bu ḫāṣṣıyyetle bilsem kim devā-yı sem midir laʿliñ

5 Riyāż-ı ḥüsn ü āna ḳeşret-i tebḫāleden ayā
Dehān-ı gül gibi ālūde-i şeb-nem midir laʿliñ

6 Ṣorulsa söylemezsiñ pek nihān istersiñ esrārıñ
Dil-i pür- ʿuḳde-i Nüzhet gibi mübhem midir laʿliñ

214

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Çün ḥarīm-i Kaʿbe-i vaṣlı maḳām itmek gerek
Sārbān-ı ʿaşḳa teslīm-i zimām itmek gerek

2 Genc-i maʿnā ṭılsımın bozdı zebānın ḳaṭʿ iden
Bu suḫan taḥḳīḳdir terk-i kelām itmek gerek

3 Muḳteżā-yı ġālibiyyet ʿafv-ı taḳṣīrātdır
Ṣanma kim düşmenden aḫẕ-i intiḳām itmek gerek

4 Mīve-i maḳṣūd olur ḥāṣıl velīkin evvelā
Ol nihāl-i ʿişveye teklīf-i ḫām itmek gerek

5 Sālik-i ʿaşḳa olur ḫavf u recā çarḫını bār
Düş-ı himmetden atup anı ḫırām itmek gerek

6 Rubʿ-ı meskūn-ı ʿanāṣır bildigim bāzār ise
Ṣarf-ı evḳāt ile kesb-i nīk-nām itmek gerek

7 Ṭālib-i ser-menzil-i maḳṣūd olan merd-i güzīn
Nüzhetā celb-i ḳulūba ihtimām itmek gerek

---

3 (a) Ḫaṭ u zülf : Ḫaṭdır zülf M
4 (b) kim : ki M
6 (b) ālūde-i : ālūde M
6 (a) esrārıñ : esrārın M / (b) pür : ber M / ʿuḳde-i : ḳde S
214 M. 67b, S. 45a
2 (a) zebānın : zamānın M
3 (a) taḳṣīrātdır : taḳṣīr-i andır M
6 (a) ise : itse M

215

Vezīr-i Aʿẓam Esbaḳ ʿOs̱mān Pāşā Ḥafīdi Nāşid İbrāhīm Beg Efendiye Naẓīre Olunmuşdur.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Biḥamdli'llāh o fettān ġayra meftūn oldıġın gördük
Elifveş ḳaddi bār-ı ʿaşḳ ile nūn oldıġın gördük

2 Ṣalındırmaz iken Leylāyı dār-ı zülfüne aṣlā
O serv-endāmı şimdi bīd-i Mecnūn oldıġın gördük

3 Dem-ā-dem ʿāşıḳın giryān iden maḥbūb-ı bī-raḥmiñ
Miṣāl-i nāf-ı āhū çeşmi pür-ḫūn oldıġın gördük

4 Nevā-yı nāleyi ṣīt-i meges ẓann eyleyen
Fiġān-ı el-amānı perde-bīrūn oldıġın gördük

5 Ḫırāş-zād-ı fi't-tanbūr ile meʾlūf nā-sāzıñ
Derūnı şerḥe zār-ı levḥ-i ḳānūn oldıġın gördük

6 Cehālet-pīşe ḫāʾin görmedik ġam çekdügin ḳaṭʿā
Velīkin ehl-i dil biñ kerre maḥzūn oldıġın gördük

7 Vefāsız ʿahde daḫī ḳāʾilüz Nüzhet ki ʿālemde
Nemā-baḫşā-yı zīre vaʿd-i kemmūn oldıġın gördük

216

ʿİnāyetlü efendim ḥażretleri bundan muḳaddem kemer-bend-i ihtimāmı mınṭaḳatü'l-bürūc gibi ġayret ḳuşaġından bedel-i der-miyān itmekle meydān-ı şiʿr ü inşāda pīş-rev-i hem-ḳademān belki ayaḳdaşların başına tozḳoparan iken kemān-şikeste üstüḫvānāsā çille-güzīn-i ṭāḳ-ı nisyān u ḳabża-i zūr-āver-i taʿalluḳda mübtelā-yı keşmekeş būd u

---

215 M. 68a, S. 42b

Başlık M. Nüshasında "gördük" redifli şiirin baş kısmında, S. Nüshasında ise "gördük" redifli şiirden hemen sonra yer alan nesir bölümün ilk cümlesi olarak yer almaktadır.

Vezīr-i Aʿẓam Esbaḳ ʿOs̱mān Pāşā Ḥafīdi Nāşid İbrāhīm Beg Efendiye Naẓīre Olunmuşdur : Bu ġazel Ḥafīd-i ʿOs̱mān Pāşā Nāşid İbrāhīm Beg Efendi Ḥażretleriniñ Ġazeline Tanẓīr Olmaġla Taḥrīr Olunan Teẕkire Ṣūretidir S

4 (a) şaḫṣıñ : şaḫṣın M

5 (b) derūnı : derdini M

6 (a) ḫāʾin : ḫāyin S / Cehālet : Cihān M / çekdügin : çekdigin S

7 (a) ʿālemde : - S

216 M. 68a, S. 43a

ayaḳdaşların : ayaḳdaşlarıñ S

çille : ḥalle M

zūr-āver : rūz-āver M

nebūd ve mümkin oldukça selefe iktidā-i pāy-ı der-dāmen-i ᶜuzlet ve nişantaşı mānendi bī-ḥareket olmağla yılda bir kez āzmāyiş-i eşᶜār içün elimize zih-gīr-i ḳadr-güşāde ḫāṭıra bādī zamān-ı feyż-i iktirān-gīr-i midvekinden mā-ᶜadā ṭāliᶜimiz sehmü'l-ġaybdan ṣad-menzil baᶜīd olmağın ḫadeng-i müyīn -peykān-ı āmālimizden tīr-i hevāyī gibi nişanladuġımız hedef-i maḳṣuda ᶜadem-i iṣābet żımnında kepādeveş-i ḫamyāzekeş-i ḥasret olmaḳdan ġayrı meşkimiz ḳalmayup güşe-i ihmālde ferāmuş-şode-i sī-sāle olup tenīde-i luᶜāb-ı ᶜankebūt ile pīrāhen-pūş olan miḳleme-i metrūke ki nezẓāresi kāse-i çūpīn-i gedāyāna baḳmaḳdan ziyāde nefret-āver ve līḳa-i derhem-şodesi buḥūr-ı ᶜarūż gibi yübüset-i dāᵓimīye mübtelā olup dehānı leb-i çāh-ı Pījenden ṣad-mertebe vaḥşet-yer olan ḫoḳḳa-i bī-midād-ı imdādı ile ḫālā ḳuvvet-i ṭabᶜ-ı hüner-pesend ile kemān-ı Rüstem-i sipihrī ki heyᵓāt-ı ḳavs-i ḳuzaḥdan ᶜibāretdir. Kepāde-i çūpīn-i eṭfāl ve miṣāl-i dest-ḫōş pençe-i mülāᶜibe eyleyen şāᶜirān-ı zūr-āverāna naẓīre-güyluḳ dāᶜiyesiyle ḳalem-cünbān-ı cesāret olmaḳ ber-vech ile şāyeste-i zamān-ı żaᶜf-iḳtirānımız degildir. Līkin aḥbāb-ı ḫaḳīḳat-nişāb ḫażrātınıñ teklīf-i laṭīflerinden daḫī ser-pīç-i ᶜinād olmaḳ muᶜtād-ı fuᵓād-ı dāᶜī-i muḫāleset-nijādım olmaduġından ḳābil-i ışlāḥ olan maḥalleri maḥv u iṣbāt buyurulmaḳ ricāsıyla kelām-ı mevzūn-ı maḳūlesi bir ḳaç beyt-i bī-irtibāt ile taṣdīᶜa ictirā olundı.

Bāḳī ḳaṣāyid aᶜmār-ı müzeyyel ü ġazel-i āmāl müstezād-bād.

Ġavṭa-ḫᵛār-ı yemm-i bī-sāḥil-i miḥnet Nüzhet

---

pāy : bārī S
iḳtirān-gīr : iḳtirān-kīse M
baᶜīd : - M
müyīn : mümīn M
peykān : bī-gān M
āmālimizden : āmālimiz S
tīr : teber M
nişanladuġımız : nişanladığımız S
sāle : sāde M
olup : - M
yübüset : büyüset M
dehānı : dehānı M
vaḥşet-yer : vaḥşetsiz M
imdād : midād S
Rüstem : resm M
cesāret : ḥasāret S
şāyeste-i : şāyeste M
zamān : ziyān S
ser-pīç : siper-pīç S
olmaduġından : olmadığından S

217

Rāġıb Pāşā Merḥūm Reʾīsü'l-Küttāb İken Ṭarḥ Eyledügi Nev-Zemīne Naẓīre Olmaḳ Üzre Nigāşte Varaḳ-ı Ḫayāl Ve Baʿżı Aḥbābıñ Daḫī Naẓīreleriyle Maʿā-Laṭīfe Üslūb-ı Teẕkire-i Ḫulūṣ-ı Müẕekkire Birle Meclis-i Ünsā- Ünslerine İrsāl-i Ġazel-i ʿĀcizānedir

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ġonca ḥabb olma miyān-ı bezme gel peyveste gül
Bād-bādī-i güşād-ı dildār-ı nev-reste gül

2 Ḳābil olsa merdüm-i çeşmiñ iderdi mūmyā
Bülbül-i ḥasret-zede gördükçe bir işkeste gül

3 Ḫātem-i laʿliñ öpüp açmaz ḳomuşlar ṣoḥbeti
Ṣaḳlama bāzīçeden aldıḳ efendi deste gül

4 Lūle-i ḫūn-āb-ı riḳḳatdir hezārıñ dīdesi
Bād-ı ġamdan oldı gülşende meger dil-ḫaste gül

5 Gül-bün-i ʿayş üzre kār itmiş açup mecmūʿasın
ʿAndelīb-i ḫoş-nevāya ʿarż ider nev-beste gül

6 Gel be-çeşm-i intiẓār olduḳ yeter nergis gibi
Penbeveş ḳonsun ser-i mīnāmıza bir deste gül

7 Pertev-i mihr ile mühr-i jāle zāʾil olmasa
Keşf-i rāz itmez ḳalurdı ḥaşre dek ser-beste gül

8 Eyledikçe Nüzhetā taḥrīr-i vaṣf-ı rūy-ı yār
Bāġ-ı naẓm içre olur şaḳḳ-ı ḳalemden ceste gül

---

217 M. 68b, S. 46a

Rāġıb Pāşā Merḥūm Reʾīsü'l-Küttāb İken Ṭarḥ Eyledügi Nev-Zemīne Naẓīre Olmaḳ Üzre Nigāşte Varaḳ-ı Ḫayāl Ve Baʿżı Aḥbābıñ Daḫī Naẓīreleriyle Maʿā-Laṭīfe-Üslūb-ı Teẕkire-i Ḫulūṣ-ı Müẕekkire Birle Meclis-i Ünsā- Ünslerine İrsāl-i Ġazel-i ʿĀcizānedir : Rāġıb Pāşā Merḥūm Reʾīsü'l-Küttāb İken Ṭarḥ Eyledigi Nev-Zemīne Naẓīre Olmaḳ Üzre Tanẓīm Ve Baʿżı Aḥbābıñ Daḫī Naẓīreleriyle Maʿā-Laṭīfe Üslūb-ı Teẕkire İle Meclis-i Şerīflerine İrsāl Olunmaġla Ziyade Memnūn Olup Mecmūʿalarına Ṣebt ü Taḥrīr Eylediklerini Aḫbār Eyle Deyü Sefīrimize Tenbīh Eylemişler idi. S

Nesir kısım M. Nüshasında "gül" redifli şiirin baş kısmında , S. Nüshasında ise "gül" redifli şiirin sonunda yer almaktadır.

1 (b)Bād-bādī : Bāde bādī S
3 (a) hezārıñ : hezārın M
7 (b) dek : - S
8 (b) olur : - S

218

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿAşḳ ile āvāre-gerd-i deşt-i ḥayretdir göñül
Pā-bürehne reh-rev-i kuhsār-ı ḥasretdir göñül

2 Süllemi nüh-pāye ecrām-ı ʿulüvvīdir belī
Ḳaṣr-ı vālā-yı şehen-şah-ı muḥabbetdir göñül

3 İnkisārından teḥāşī üzre ol zāhid ṣaḳın
Şeb-çerāġ-ı güşe-i tāc-ı kerāmetdir göñül

4 Güft-güy-ı bezm-i ḫāṣṣ-ı vaḥdeti idrāk ider
Bir nedīm-i vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳatdır göñül

5 Nükte-i ser-bestesin keşf eyler ammā ehl-i dil
Maʿnā-i pīçīde-i şeh-beyt-i fıṭratdır göñül

6 Ser-be-ceyb-i inzivā olsa ʿaceb mi Nüzhetā
Ṭālib-i ḥasret-keş-i vaḳt-i inābetdir göñül

219

Bu Ġazel-i Bī-Bedeli İstidʿā -yı İnābet Żımnında Mürşid -i Dil-Āgāhım Ḳuds-Āşiyān Ḥażret-i Rıżāü'd-dīn Naḳşbendī Muṣṭafā Efendi Cenāblarınıñ Ḥużūr -ı Müstevcibü's-Sürūrlarına ʿArż Eyledigimde Ḫadeng -i Recā Hedef-i Ḳabūle İṣābet Birle Der-Ḥāl Tecdīd-i Vużūʾ Buyurup Ders-i Evvel-i Ṭarīḳ-i Ḫᵛācegān Telḳīn-i Żikr-i Ḳalb Birle Mübārek Dest-i Kerāmet-Peyvestlerinde Tevbe Ve İnābet -i Devletine İnāle Ve Veche -i Āmālimi Cānib-i Ḥaḳīḳate İmāle Buyurmuşlardır.

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün

1 Gīsū-yı bütān gibi perīşān mısıñ ey dil
Ya ben gibi bīgāne-i dermān mısıñ ey dil

---

218 M. 69a, S. 45a
3 (b) şeb-çerāġ : pes-çerāġ M
4 (a) güft-güy : güft-kūş S
5 (a) eyler : ider M / (b) pīçīde-i : pīçīde M
6 (a) ser-be-ceyb : ser ü be-ceyb S
219 M. 69a, S. 45b
ders-i evvel ṭarīḳ-i ḫᵛācegān : - S
+ żikr : M
ve veche-i āmālimi cānib-i ḥaḳīḳate imāle : - S
1 (a) perīşān mısıñ : perīşānmısın S / (b) dermān mısıñ : dermān mısın S

2 Āhıñla pür-āvāze olur ṭāsı sipihriñ
Şūriş-figen-i ḳubbe-i gerdān mısıñ ey dil

3 Baḫtıñla nedir tā bu ḳadar ceng ü cedeller
Hem kevkebe-i ṭabʿ-ı suḫandān mısıñ ey dil

4 Ṭūṭī gibi nuṭḳ-āver-i āheng-i ṣafāsıñ
Bir āyīne-ruḫsāreye ḫayrān mısıñ ey dil

5 Ālām-ı felek sende bulur cümle ʿayārın
Bilsem ki seni pelle-i mīzān mısıñ ey dil

6 Teklīf-i der-āġūş ile bār olduñ o māha
Hem ṣıḳlet-i pīrāhen-i kettān mısıñ ey dil

7 Mānende-i Nüzhet nice bir pīçiş-i ḥasret
Yoḫsa sen o rüsvā ile yeksān mısıñ ey dil

220
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Beñzer mi yāre revnaḳ-ı pā-der-hevā-yı gül
Bir heftedir bu bāġda ancaḳ ṣafā-yı gül

2 Ḳurtar şu ḳuşca cānıñı ḳaç ey hezār-ı zār
Yoḳdur bu deñlü āh u fiġāna rıżā-yı gül

3 Çil akçe ṣaçdı başına şeb-nem ḳaçınca bād
Ṣad-pāre oldı dāmen-i rengīn-ḳabā-yı gül

4 Eşk-i hezārı ṣanma ki bī-hūde cūş ider
Şeb-nem miṣāl dīnidir eyler edā-yı gül

---

2 (b) gerdān mısıñ : gerdān mısın S
3 (a) ceng ü cedel : ceng-i cedel M / (b) suḫan-dān mısıñ : suḫan-dān mısın S
4 (a) ṣafāsıñ : ṣafāsıñ S / (b) ḫayrān mısıñ : ḫayrān mısın S
5 (b) mīzān mısıñ : mīzān mısın S
6 (b) kettān mısıñ : kettān mısın S
7 (b) yeksān mısıñ : yeksān mısın S
220 M. 69b, S. 45b
1 (b) bu : şu S
2 (a) cānıñı : cānını M
5 (a) cūş : ḫūş M

5 İtsem ḫayāl ruḫlarını göz diker müje
Seyr eyle ḫār ile nicedir mā-cerā-yı gül

6 Lāyıḳ degil mi bu ġazel-i tāze Nüzheta
Destār-ı güşesine ṣoḳulsa be-cā-yı gül

221
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Cerīde reh-rev-i ʿaşḳım ḫaṭar nedir bilmem
Ḫadeng-i sīne-derim bīm-i reh-güẕer bilmem

2 Ḥınā-yı pāy-ı seyāḥat-güzīn-i der-vaṭanım
Şemīm-i gül gibi ġayret-fezā sefer bilmem

3 İder şikār niçe şāh-bāzı ṣayd ehli
ʿUlüvv-i himmete beñzer felekde per bilmem

4 Ümmīd ider seni maġlūb-ı vażʿ-ı düşmen ü dost
Efendi terk-i recādan ḳavī siper bilmem

5 Ṣafā keder dile vā-beste dāʾimā çünkim
Bu tengnāda göñülden ziyāde yer bilmem

6 Be-nūr-ı pīr-i naẓar ber-ḳadem şebāne-revem
Bu çār-sū-yı ʿanāṣırda ben fener bilmem

7 Ṭarīḳ-i şevḳimi sedd idemez ḥasūd-ı ḫasīs
Miṣāl-i berḳ-i cihānım ḥacer şecer bilmem

8 Ḫarābe dilleri maʿmūre eyle ey Nüzhet
Bu köhne ḫānede bundan güzel eṣer bilmem

---

5 (a) göz : gör S
221 M. 69b, S. 48a
1 (a) ḫaṭar nedir : nedir ḫaṭar S
2 (a) ḥınā : حنا M / (b) ġayret-fezā : ġurbet-fezā S
5 (a) Ṣafā keder : Ṣafā-yı keder S
6 (a) derim :rūm M

222

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Ger almasaydı pīr-i ḥaḳīḳatden el ḳalem
Olmazdı böyle māʾil-i ḥüsnü'l-ʿamel ḳalem

2 Heyʾāt-girift-i ṣūr-ı Serāfīl-i ʿaşḳ olup
İḥyā-yı mürde itmede oldı meṣel ḳalem

3 Ḳıldı nüvişte levḥa-i ekvānı ser-te-ser
Ḳaṭʿında bulmadı yine aṣlā ḫalel ḳalem

4 Güftāra gelse ser-be-zemīn-i edeb olur
Bulmuş ḥayāda mertebe-i bī-bedel ḳalem

5 Vaḳt-i suḫanda şevḳ ile muʿtād-ı giryedir
Riḳḳat ile mürekkeb imiş tā ezel ḳalem

6 Iḳlīd-i ḳufl-i maḫzen-i ʿilm olmasa eger
İtmezdi böyle nüṣḫaları der-baġal ḳalem

7 Bir sāde-dil ḫaṭ-āvere ʿarż-ı merām içün
Nüzhet-miṣāl itmede meşḳ-i ġazel ḳalem

223

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 O şūḫa āh iderken ḫūn-ı eşk-i dīde gösterdim
Biri biriyle āb u āteşi pīçīde gösterdim

2 Ḳad-i mevzūnuñı bir mıṣraʿ-ı berceste naẓm itdim
Dehānıñ nüktesini maʿnā-i neşnīde gösterdim

3 Yazup naḫl-i leṭāfet ṣūretinde ḳāmet-i yāri
Nezāket ḳaṣd idüp bād-ı viṣāli çīde gösterdim

---

222 M. 70a, S. 48a
1 (b) ḥüsnü'l-ʿamel : ḥüsn-i ʿamel S
2 (a) Heyʾāt : Heyʾet S
223 M. 70a, S. 46b

4 O sīm-endāmı çekdim sīne-i pür-dāġ-ı sūzāna
Derūn-ı penbede āteşleri pūşīde gösterdim

5 Vefā-yı yāre kālā-yı ᶜademden cāme kesdirdim
Cihānda ḥaḳḳ bu kim bir ṣūret-i nā-dīde gösterdim

6 Ruḫ-ı pür-tābıñı bir şemᶜa-i sūzende ẓann itme
Dil-i ser-geştemi pervāne-i gerdīde gösterdim

7 Bu şiᶜrim Nüzhetā mecmūᶜa-i luṭf u ᶜitāb oldı
Biri biriyle āb u āteşi pīçīde gösterdim

224

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1 Çīn itse ebruvānını ol şūḫ-ı mehveşim
Ḳalmaz tenimde ṭāḳat-i zūr-ı keşākeşim

2 Düşdüm hevā-yı zülf ile nār-ı miḥnete
Hep ḥalḳa ḥalḳa çıḳsa n'ola dūd-ı āteşim

3 Taḥrīr-i mā-cerā-yı muḥabbetle ḥaḳḳ budur
Ġamdan mürekkeb oldı devāt-ı münaḳḳaşım

4 Āhım ṭururken eylemezem zīver-i miyān
Bāl-i hümādan olsa per-i tīr-i tīr-keşim

5 Pejmürde eyledi dem-i laᶜliñde gülleri
Çākī-i ceyb-i cāme-i hūş-ı müşevveşim

6 Zülf-i siyāha cān-ı belā-keş çekinmesün
Çekmez bu deñlü bārı benim naḫl-i dil-keşim

7 Bilmem n'olurdı teng-zemīninde ᶜārifin
Dizgin göreydi Nüzhet eger ṭabᶜ-ı ser-keşim

---

4 (a) pür-dāġ-ı sūzāna : pür-dāġ u sūzāna S
224 M. 70a, S. 47b
2 (a) ile miḥnete : - M / vezin bozuk
4 (a) eylemezem : eylemezdim M / ṭururken : dururken S
6 (b) bār ı: yārı M
7 (a) ᶜārifin : ᶜārif S

225

Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Şemīm-i kākülüñ ārāyiş-i dimāġ itdim
Derūn-ı nāfeyi ġayretle dil-be-dāġ itdim

2 Telāş-ı vaṣl ile vādī-neverd-i ḥayret olup
Reh-i meṭālibe āh-ı dili sürāġ itdim

3 Fitīl-i dāġıma şevḳ-i ruḫuñla şuʿle virüp
Ten-i nizārımı bu vech ile çerāġ itdim

4 İdüp netīce-i ülfetde şemm-i būy-ı telef
Nişīmen-i ṭarabı güşe-i ferāġ itdim

5 Ḫayāl-i serv-i ḳadiñle dü-ṣaff-ı müjgāna
Virüp nümāyişi maḥsūd-ı kūçe-bāġ itdim

6 Sütūn-ı āhı idüp mencenīḳ-i ḳaṣr-ı recā
Esās-ı ṭāḳ-ı revāḳ-ı viṣāli ṣāġ itdim

7 Nigāhı neşve-i laʿl-i nigāra ḥasr ideli
Şarāb-ı nābı dile Nüzhetā yasāġ itdim

226

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Ben dil-figār-ı ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı tābnākiñim
Naḳş-āzmā-yı ṣafḥa-i gül-berg-i pākiñim

2 Tā ḥaşr olunca dīde-güşā olmasam n'ola
Mest-i nigāh-ı nergis-i pür-neşvenākiñim

3 Bālā-keş olma dāmeniñi tā ki yüz sürem
Zīrā yoluñda ben de seniñ şimdi ḫākiñim

4 Şemşīr-i ġamzeñ olsa n'ola der-niyām-ı nāz
ʿAşḳıñla ben seniñ daḫī çoḳdan helākiñim

---

225 M. 70b, S. 46a
6 (a) mencenīḳ : سنجنيق M
7 (a) Nigāhı : Nigāh M
226 M. 70b, S. 46b
2 (a) olunca : olsa S

5 Oldum füsürde maʿşara-i ġamda güyiyā
Ey mest-i ʿişve dāne-i engūr-ı tākiñim

6 Dīvānelik de itsem eger ʿafv ḳıl ki ben
Ḥayret-nümā-yı seyr-i girībān-ı çākiñim

7 Nüzhet-miṣāl mużṭaribü'l-ḥāl isem n'ola
Ben dil-figār-ı ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı tābnākiñim

227

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Felek iḳbāliñ içün iḫtirām-ı bī-kerān itmem
Saña taʿẓīm içün ben ṭoġrusı ḳaddim kemān itmem

2 Ben ol yektā-süvār-ı sāḥa-i nāzım ki naḫcīrim
Eger olsa remīde aña irḫā-yı ʿinān itmem

3 Murādım üzre gerdān olmasa dolāb-ı āmālim
Kemāl-i ḥırs ile mānend-i cū eşkim revān itmem

4 Eger ḳandīl-i zerrīn-ṭōb-ı mihri itse āvīze
Anıñçün ḳubbe-i eflāke āhım rīsmān itmem

5 Vezān olsa eger bād-ı muvāfıḳ sūy-ı ümmīde
Şitāb ile yine dāmānı şekl-i bādbān itmem

6 Eger kör olsa daḫī çeşm-i baḫtım dest-i aʿdādan
Yine ben Nüzhetā ümmīd-i kuḥl-ı Iṣfahān itmem

228

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Olur ser-pīş-i ḥayret yāre aḥvālim beyān itsem
Bilür çekdiklerim elbette bir āh-ı nihān itsem

---

4 (b) daḫī : - M
5 (b) ʿişve : ʿişve-i M / dāne-i : dāne M
227 M. 71b, S. 47a
2 (a) "naḫcīr" kelimesinin aslı "naḫçīr " çeklindedir.
4 (b) rīsmān : resīmān M
228 M. 71a, S. 47a
1 (a) ser-pīş : سریش M / (b) çekdiklerim : چکر...کلرم M

2 Beni ṭīr-i nigāh-ı iʿtibāra eylemez lāyıḳ
Edā-yı ḫiẕmetinde ḳaddimi şekl-i kemān itsem

3 Beni cemmāze-i gerdūn iderdi zīnet-i gerden
Ceresveş rāh-ı maḳṣūda düşüp āh u fiġān itsem

4 Şebistān-ı ḥarīm-i yāre reh virmez felek farżā
Vücūdum āteş-i āhımla şemʿ u şemʿdān itsem

5 Yine ölçüp biçüp erzān görüp aṣlā rıżā virmez
Metāʿ-ı cānımı būs-ı dehāna rāygān itsem

6 Yapar gerd-i ḥavādiṯ sedd-i reh gülzār-ı maḳṣūda
Eger sīr-āb içün deryā-ṣıfat eşkim revān itsem

7 Beni şiʿrim gibi mecmūʿasında ṣaḳlar aḥbābım
Eger bāġ-ı fenāda lāleveş Nüzhet ḫazān itsem

229

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Nidem kim bir büt-i ʿāşıḳ-pesend-i ʿişve-cū buldum
Dil-i miḥnet-keşim anıñla dāʾim rū-be-rū buldum

2 Küleh-keç sīne-çāk u cām der-dest naġme-nesc olmuş
O şūḫı ḫāṣılı ber-muḳteżā-yı ārzū buldum

3 N'ola ḫāmūş olursam būs idince dīde-i yāri
Dehān-ı iştikāya sürme-i sedd-i gülū buldum

4 Perīşān eylemem ḫāk-i der-i dildārı āhımla
Ki anda ḥaḳḳ budur kim ben daḫī çoḳ āb-rū buldum

5 Ḫayāl-i ḫām ile taḳlīb-i evrāḳ-ı dil eylerken
Şürūḥ-ı zülf-i pīç-ā-pīç-i yāri mū-be-mū buldum

6 N'ola ney-pāre-i ḫāmem olursa sükkerīn Nüzhet
Leb-i şekker-fürūş-ı yāre rāh-ı güft-gū buldum

---

3 (b) āh u fiġān : āh fiġān M
5 (a) ölçüp biçüp : ölçüp مجر M
229 M. 71a, S. 46b
1 (a) kim : ki M
4 (b) kim : ki M
5 (a) zülf : zülfe M
6 (a) ney-pāre-i : ney-pāre M

230

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Felekde āfitābı ʿārıż-ı pür-tāba beñzetdim
ʿAceb ki cūy-ı şīri lücce-i meh-tāba beñzetdim

2 Nigārıñ seyr idüp dikkatle engüşt-i muḥannāsın
Bāña bir ḥālet el virdi anı ʿunnāba beñzetdim

3 Çiçeklenmiş görüp ol mū-miyānın çehre-i sürḫün
Aña dil-bend olup bir kāle-i şerbāya beñzetdim

4 Ṣadef döndi kef-i efsūsa ḥayret ile idüp īmā
Güher-sencān-ı dehri ben dür-i nā-yāba beñzetdim

5 Görüp ḫaṭṭ-ı şihābın imtidādın ṣafḥa-i çarḫı
Ġalaṭ ẓann eyledim müsvedde-i kitāba beñzetdim

6 Sözin kesdirdi ḫalḳ-ı rūzeden ḳaṭʿ-ı nizāʿ itdi
Meh-i Şevvāli Nüzhet tīġ-ı ʿālem-tāba beñzetdim

231

Sātūr-ı Nigāh İle Ḳatl-i ʿĀmm-i ʿUşşāḳa Ḳādir Olan Ḳaṣṣābzzāde İbrāhīmiñ Dil-i Aheniñi Ser-Pençe-i Müjgān İle Mūm Eyleyen Emīn Nāmında Gül-i Zībā Dinmekle Meşhūr Dil -Ber-i Nāz-Perver Oldıġı Maʿlūm Olmaġla Mezbūr İle Taḥṣīl-i Ülfet Merḳūm İbrāhīm İle Mūcib-i Ünsiyyet Oldıġın İʿlan Żımnında İbāhīme Taʿriżen Keşīde-i Mıṣṭar Taḥīr Olunan Ġazeldir

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dehānında dimāġ-ı cānımıñ tarṭībini buldum
Kelāmında o şūḫuñ ḫāṭırım taṭyībini buldum

---

230 M. 71b, S. 47a
2 (a) Nigārıñ : Nigārın M / muḥannāsın : meḥāsin M / (b) ʿunnāb : ʿitāb M
4 (a) ḥayret ile idüp īmā : ḥayret ile bunı dir kim S
6 (a) ḫalḳı : ḫalḳ M / rūzeden : rūze M
231 M. 71b, S. 47b
Nesir kısım, M.nüshasında 71b'de derkenarda yer alırken, S. Nüshasında 48a'da bulunan "buldum" redifli şiirin son kısmında bulunmaktadır.
ḳatl : ḫall M
İbrāhīm : İbrehīm S
merḳūm : - S
İbrāhīme : - S
taʿriżen : - S
ġazeldir :- M

2 Ḫarāb itdi beni ammā ki şimdi ben daḫī anıñ
Dil-i maᶜmūresiniñ bāᶜiṣ-i taḫrībini buldum

3 Ḳonuşdum ol hümā-yı evc-i nāzıñ āşināsıyla
Biḥamdli'llāh ki neyl-i vuṣlatıñ taḳrībini buldum

4 Benim gibi o şūḫı bend iden kākülleri gördüm
Perīşān gönlümüñ şīrāze-i tertībini buldum

5 Emīn olsam ᶜaceb mi fitne-i cādū-yı çeşminden
Anı da naᶜl der-āteş iden taᶜẕībini buldum

6 Sirşkim bād-ı dāmānıñla mevvāc eyleme zīrā
Seniñ de başının ben menşeᵓ-i āsībini buldum

7 Dil-i āhen-mizāc-ı yari ceẕb itsem n'ola Nüzhet
Ki mıḳnāṭīs-i ᶜaşḳıñ ṣıḥḥat-i terḳībini buldum

232

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1 Gül gibi mihr-i ruḫuñ şevḳiyle ḫandān olmuşum
Lāleāsā gülşen-efrūz-ı bahārān olmuşum

2 Şöyle leb-rīzim ḫayāl-i laᶜl-i şīrīniñle kim
Süfre-i bezm-i melāḥatda nemekdān olmuşum

3 Fikr-i ḳaddiñle olup ṣaḥrā-güzīn-i intiẓār
Güyiyā ṣūretde bir serv-i ḫırāmān olmuşum

4 Ḥalḳa-i zülfüñ bana taᶜlīm-i gerdiş ideli
Şuᶜle-i cevvāleāsā vaḳf-ı cevlān olmuşum

5 Ṣoḥbetimdir ehl-i ẕevḳe māye-i bezm-i neşāṭ
Ḫāṣṣiyet-baḫş-ı mey-i cām-ı dıraḫşān olmuşum

6 Kec-küleh ebdāl-meşreb bir büt-i nev-restenin
Nüzhetā şevḳ-i ḳudūmiyle ġazel-ḫᵛān olmuşum

---

3 (b) ki : gene S / vuṣlatıñ : vaṣlıñ M
4 (a) bend : tünd S
5 (b) taᶜẕīb : taᶜẕīr M
6 (a) eyleme : itme S / zīrā : bi'llāhī S / (b) baş : yaş S
232 M. 71b, S. 47b
5 (b) mey-i cām : meyü cām S

233

Mefāʿīlün Feʾilātün Mefāʿīlün Feʿilün

1 Mülāzım-ı der-i devlet-sarā-yı yār oldum
Sirişk-i dīde-i ter gibi ḫāksār oldum

2 Ḫayāl-i ḥalḳa-i gīsū-yı müşk-büyıñ ile
Miṣāl-i bād-ı ṣabā şimdi bī-ḳarār oldum

3 Hevā-yı serv-ḳadiñile müdām ḳumrīveş
Muḳīm-i ḥalḳa-i rindān-ı mey-güsār oldum

4 O kebge dām ḳurup ṣaydına muḳayyed iken
ʿAceb ki dīde-i şeh-bāzına şikār oldum

5 Görüp o tāze gülüñ ġonca-i lebin gözden
Çi-fāʾide şerer-efşān u jāle-bār oldum

6 Ḫayāl-i ḫaṭṭ-ı ġubār-ı bütān ile Nüzhet
Sirişk-i dīde-i ter gibi ḫāksār oldum

234

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Refīḳ olma ḥaẕer ḳıl sāyeveş gümrāh olanlardan
Miṣāl-i ġūl-ı ser-keş ḫāʾin ü bed-ḫvāh olanlardan

2 Kemānāsā hemān bir günde biñ kez çille çek ṣabr it
Ṣaḳın olma ṣaḳın āmāc-ı tīr-i āh olanlardan

3 Ṭarīḳatda edeb-verz-i şerīʿat ol da seyr eyle
Ḥaḳīḳatda olursuñ evliyāu'llāh olanlardan

4 Ṣaḳalıñ bāb-ı pīre köhne cārūb eyle ʿār itme
Eger olmaḳsa maḳṣad vāṣıl-ı dergāh olanlardan

---

233 M. 71b, S. 47b
4 (b) şeh-bāz : şeh-bār M
5 (a) ġonca-i leb : ġonca leb M
234 M. 72a, S. 50a
1 (a) ḳal : ḳıl S
2 (a) kez : kerre S
3 (a) edebveriz : edebderiz M / (b) olursuñ : olursun S

5 Gözüñ aç ṣubḥa dek encüm-şümār ol terk-i ġaflet ḳıl
Bu pend-i sūdmendi al varup āgāh olanlardan

6 Olursuñ mihr-i gerdün-ı selāmet Nüzhetā bī-şekk
Refīḳ olma ḫaẕer ḳıl sāyeveş gümrāh olanlardan

235

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ser-i ḫurşīdi bir āh ile ser-sām eylemek mümkin
Ḳıbāb-ı çarḫı şekl-i cām-ı ḥammām eylemek mümkin

2 Ḫayāl-i çeşm-i bīmārıñla dilde nevk-i müjgāna
Virüp ḫūn-ı dili bir naḫl-i bādām eylemek mümkin

3 N'ola rām eylese ḳaddiñ dil-i remkār-ı ʿuşşāḳı
Bilürsiñ bir elifle rāmı ārām eylemek mümkin

4 Revāḳ-ı şeh-nişīn-i nāzdan inmezsiñ ammā kim
Güneş gibi maḥalli güşe-i bām eylemek mümkin

5 Dil-i ṣavm-āşinā-yı ḥasrete bir būse virseñ de
Bu şehriñ māh-ı Şaʿbānında bayrām eylemek mümkin

6 Felekde sen hemān keştī-süvār-ı sīne ol ey büt
Medār-ı āh ile taḥṣīl-i eyyām eylemek mümkin

7 Ne çāre ẕeyl-i yāre başdı düşmen ḫātem-i çeşmin
Bu tamġā ile Nüzhet yāri bed-nām eylemek mümkin

236

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Neşve-yāb olmaz dil-i ʿāşıḳ şarāb-ı nābdan
Būse-çīnī mümkin olmazsa ruḫ-ı pür-tābdan

---

5 (a) ṣubḥa dek : ṣubḥ dek M
6 (a) Olursuñ : Olursun S / (b) ḳal : - S
235 M. 72a, S. 49b
1 (b) ḥammām : ḫammām S
3 (b) Bilürsiñ : Bilürsin S
4 (a) inmezsiñ :inmezsin S
5 (a) bir : bu M
7 (a) ẕeyl : zeyl M
236 M. 72b, S. 49a

2 Ṭurfe-mecnūnuz ser-i zülfünde kim żabṭ eylemez
İtseler zencīr peydā ḥalḳa-i girdābdan

3 Çarḫ-ı ᶜācizkārdan açmaz dehān-ı şekveyi
Ḥālet idrāk eyleyenler naġme-i dolābdan

4 Sāġar-ı bī-mey gibi olmaz sezā-yı iᶜtibār
ᶜĀşıḳıñ ger dīdesi ḫālī ola ḫūn-ābdan

5 Pāy-māl-i girye olmaz ḫāṭır-ı bī- ārzū
Ḫāne ber-dūşāna endīşe nedir seyl-ābdan

6 Nüzhetā nūş eyledim āb-ı kirās-ı laᶜlini
Hīç farḳın bulmadım keyfiyyet-i vişn-ābdan

237

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1 Bilinür süziş-i ġam āh-ı şerernākimden
Görinür vech-i elem sīne-i ṣad-çākimden

2 Ṣorma keyfiyyetini vāḳıf-ı nabż-ı ḥāl ol
Rütbe-i neşvemi fehm eyle reg-i tākimden

3 Ben o ḫurşīd-i münīr-i ṭarab-efrūzum kim
Şebnem-i ẕevḳ ü ṣafādır düşen eflākimden

4 Olmaz ālūdeligim perde-keş-i rūy-ı ṣafā
Feyż alur heft-çemenzār-ı felek ḫākimden

5 Olsa āhū-yı maᶜānī ne ḳadar rem-gerde
Bulamaz semt-i rehā pençe-i idrākimden

6 Ben o ṣayyād-ı cihānım ki olunmaz tefrīḳ
Çeşm-i āhū-yı Ḫoten ḥalḳa-i şibbākimden

---

1 (b) ruḫ : خ S
2 (a) kim : ki M
4 (b) ᶜĀşıḳıñ : ᶜĀşıḳın M / ger : kim S
5 (a) endīşe : endīse S
6 (a) laᶜlini : laᶜlin M / (b) vişn-ābdan : وشنابدن M
237 M. 72b, S. 49b
1 (a) süziş : şüriş M
2 (b) fehm : derk M
3 (a) o : ol M / ṭarab : ṭaraf M / kim : ki M

7 Nüzhetā gülşen-i yek-reng-i fuṣūlüm ki müdām
Gül-i şād-āb açılur tüde-i ḫāşākimden

238

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Sāzlar hep tel ḳırarlar bāde-ḫʷār olduḳca sen
Perde-bīrundur naġamlar neşʾedār olduḳca sen

2 Nāḫun-i dest-i melāmet çāk çāk eyler dili
Āteş-i germ-i nigehden şermsār olduḳca sen

3 Pāy-ı fitne olsa ḫʷāb-ālūde-i dāmen n'ola
Bu ḳıyāmet-ḳadd ile ey şeh-süvār olduḳca sen

4 Sīnesi pür-dāġ olur nār-ı ḥasedle lāleniñ
Āteşīn ruḫsār ile ṣaḥrā-güẕār olduḳca sen

5 Ben ḳalemveş sīne-çāk olsam maḥalli yoḳ mıdır
Her vaḳit bir nā-tirāşa der-kenār olduḳca sen

6 Bāz ider aġzın ṣadef ḥayretle Nüzhet ol bütüñ
Dürr-i dendānın añup gevher-niṣār olduḳca sen

239

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Beni ḫāk itse de itmem şikāyet rūzgārımdan
Hemān āzürde olsun dīde-i düşmen ġubārımdan

2 Felek dür eylemek ister beni kūy-ı nigārımdan
ʿAceb ḫavf eylemez mi āh-ı zār u inkisārımdan

3 Beni encüm şümār-ı ḥasret itdi aḫterim ey dil
Gözüm yaşı gibi düşsün dü-çeşm-i iʿtibārımdan

---

238 M. 72b, S. 49a
2 (a) melāmet : melāḥat S
4 (a) lāleniñ : lāle-reng
239 M. 73 a, S. 49a
2 (b) ʿAceb ḫavf eylemez mi āh-ı zār u inkisārımdan : ʿAceb bir kerre de ḫavf eylemez mi inkisārımdan S

4 Seni ey serv-ḳadd perverde mi itmezdim eşkimle
Gürīzān olmaġa bādī nedir bilsem kenārımdan

5 Zemīn-i sīneye yād-ı ruḫuñla şerḥalar çekdim
Bilinsün tā ki aḥvāl-i derūnum lālezārımdan

6 Hümā-pervāz-ı evc-i ʿaşḳ iseñ de Nüzhetā farżā
Ḫalāṣ olmaḳ ne mümkin şāh-bāz-ı dil-şikārımdan

240

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Göñül ḫalvet-sarāy-ı fikr-i ḫaṭṭ-ı ʿanberīn olsun
Birāz āmed-şod-i sevdā-yı bī-cādan emīn olsun

2 Ne ḫoşdur ṭamla-i yāḳūt-ı eşk-i ḥalḳa-i dīde
Benān-ı dil-rübāya el virirse bir nigīn olsun

3 İrişdi mevsim-i ḫaṭṭ-ı sipāh-ı fitne-endāzī
Yeter siḥr-āzmā-yı ṭurresi ser-der-kemīn olsun

4 Saña ey vaḥşet-āmūz-ı melāḥat dīde-i āhū
Münāsib gördiler mīnā-yı ṭarf-ı dūr-bīn olsun

5 İder bir günde metīnin nigāhım bīḫ-i aġyārı
Benimle ʿahd ü iḳrārında dil-ber tek metīn olsun

6 Dili sūrāḫ sūrāḫ eyler ārī-nevk-i müjgānı
Nigāh-ı dil-rübā lezzetde farżā engübīn olsun

7 Ṣarīr-i ḫāme-i ḫālet-fezā-yı ʿaşḳ-ı Nüzhetden
Ḳıbāb-ı nüh-felek hem-reng-i ṭās-ı pür-ṭanīn olsun

---

240 M. 73a, S. 49b
1 (a) bī-cā : pīçā M
2 (a) eşk-i ḥalḳa : eşk ü ḥalḳa S
4 (a) münāsib : mütāsib S
5 nolu beyit M. Nüshasında bulunmamaktadır.
7 (a) Ṣarīr : Ḥarīr M

241

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Gönül meʾẕūn-ı būs-ı gerden-i billūr olur bir gün
Ṭabībim zaḫmıma merhem-zen-i kāfūr olur bir gün

2 O ser-mest-i şarāb-ı ʿişveyi ḳoy ḥāline ey dil
Benim teşīr-i ḫamyāzem ile maḫmūr olur bir gün

3 N'ola ser-keşlik itse āhū-yı rem-gerdedir elbet
Kemend-i āh ile ṣayd olmaġa mecbūr olur bir gün

4 Gönül mānend-i şāne aġlamam ger çāk çāk olsa
Şikenc-i kākül-i dildār ile mesrūr olur bir gün

5 Ḥüseynī perdesinde eyleme ʿuşşāḳa āzārı
Seniñ de kār-ı āhıñ naġme-i māhūr olur bir gün

6 Hemān sen himmet it āyīneñi ṣayḳal-peẕīr eyle
Cemāl-i maṭlabıñ ṣūret-nümā-yı nūr olur bir gün

7 Müheyyā eyle hengām-ı rezimde ālet-i bezmi
Bu şīvengāh-ı dehriñ şūrı Nüzhet sūr olur bir gün

242

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Gönülden fikr-i müjgānıñla naḳş-ı ebruvān geçsün
Benim de destime bir kez n'olur tīr-i kemān geçsün

2 Görüp ḳadd-i kemānım eylesün ḫābīde engüştin
O zih-gīr-i muraṣṣaʿ-güne-i laʿle benān geçsün

3 Miṣāl-i dīde-i sūzen olur elbet dil-i ḫāsid
Hele ser-pençeme silk-i şikenc-i gīsuvān geçsün

4 Baña parmaḳ ḥisābın ẓāhiren ʿarż itsün ammā kim
Zebān-ı güşe-i ebrūda yüz rāz-ı nihān geçsün

---

241 M. 73a, S. 50b
1 (b) zaḫmıma : zaḥmıma M
242 M. 73b, S. 50a
1 (a) müjgānıñla : müjgānla M / naḳş-ı ebruvān : resm-i ebruvān M / (b) bir kez n'olur : n'olur bir kez M
2 (as) ḫābīde : ḫāyīde S / (b) laʿle : yāre S
3 (a) Miṣāl : Miṣālim M

5 Netîce devri geldi Türktāzıñ ṣaḥn-ı ʿişretde
ʿAraḳ eşheb-süvārın bāde-i gülgūn revān geçsün

6 Eger merhem-zen-i kāfūr olursa dest-i iḥsānıñ
Ne māniʿ sîneye ser-tîz-i ġamzeñ her zamāñ geçsün

243

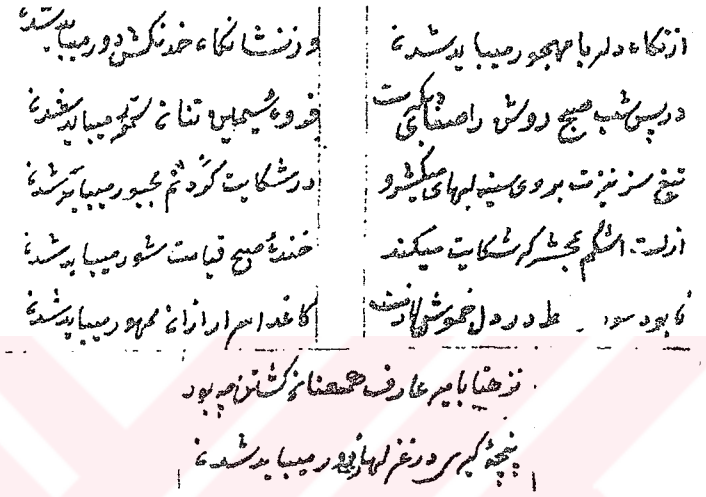

244

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿîlü Fāʿilün

1 Maʿmūr olur birūnı derūnı ḫarāb olan
Fevḳu'l-aʿlādadır yiri taḥtü'l-ḳıbāb olan

2 Yoḳ āşinālığı yem-i vaḥdetle muttaṣıl
Semt-i hevāya meyl ile hemçün ḥabāb olan

3 Çarḫıñ medār-ı gerdişi ḳuṭb oldıġın bilür
Tedḳîḳ ile neẓāre-kon-i āsiyāb olan

---

5 (a) türktāzıñ : türktāzın M
6 (b) her zamān : hem-zebān M
243 M. 73b, S. 48b
244 M. 73b, S. 50a
1 (b) Fevḳü'l-aʿlā : Ṭarf-ı ʿalā M / taḥtü'l-ḳıbāb : taḥt-ı ḳıbāb M
3 (a) Çarḫıñ : Çarḫın M / olduġın : oldıġın S

4 Mīzān-ı iʿtibārda hem-seng-i fitnedir
Noḳṣān-ı ḥalḳa naẓra-kon-iiḥtisāb olan

5 Seng-i sitemle ḫam gibi elbet şikest olur
Bulmaz necāt māʾil-i nūş-ı şarāb olan

6 Zehr-ābe nūş-ı güfte-i vāʿiż olur mı hiç
Lezzet-çeş-i ḥalāvet-i ṣīt-i rebāb olan

7 Ẕerrāt-ı kāʾinatı ider Nüzhet āyīne
Çarḫ-ı bülend-i maʿrifete āfitāb olan

245

Naẓīre-i Rifʿat Aḥmed Beg Efendi Muḥāsib-i Cizye Sābıḳan Zāde -i Mīr-i ʿİlm Esbaḳ Muḥammed Beg

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḫaṭṭ-ı püşt-i leb degil ey rūy-ı māh-ı ārzū
Oldı güyā ser-zede mihr-i giyāh-ı ārzū

2 Keffe-i mīzān gibi geh zīr ü geh bālā olur
Ber-hevādır lāne-i mürġ-i nigāh-ı ārzū

3 Ey perī ins ü melek dil-beste-i zülfüñ iken
Saña māʾil olmada yoḳdur günāh-ı ārzū

4 Şimdi her derde ḥasīr-i köhne-i sāʾil gibi
Münteḳışdır ṣūret-i saṭr-ı cibāh-ı ārzū

5 Ḫāne-i ehl-i keremāsā ziḥām-engīz olup
Hīç ḳalmaz bī-misāfir ḫān-ḳāh-ı ārzū

6 Muṣḥaf-ı ruḫsārınıñ her ḥarfini diḳḳat idüp
Eyledi zerrīn-ṭılā reng-i nigāh-ı ārzū

7 Ḫāl ṣanma Nüzhetā künc-i dehān-ı yārda
Mürtesemdir cāy-ı taḳbīl-i şifāh-ı ārzū

---

4 (b) ḥalḳa-i : ḥalḳa S
6 (b) ṣīt : - M
245 M. 74a, S. 50b
Naẓīre-i Rifʿat Aḥmed Beg Efendi Muḥāsib-i Cizye Sābıḳan Zāde-i Mīr-i ʿİlm Esbaḳ Muḥammed Beg : - S
1(a)rūyı :rūy S
5 (a) ziḥām : zimām S
6 (a) ḥarfini : ḥarfin M

246

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Muṣḥaf-ı ḥüsnüñe ser-levḥa-i ebrūdur rū
Bir güzel ṣafḥa-i gül-reng-i semen-būdur bū

2 Hāle ẓann eyleme dihḳān-ı feżā-yı melekūt
Vażʿ-ı ḫırmengeh-i çarḫ eyledi mā-şūdur şū

3 ʿArż-ı eşk eylese de dīde-i düşmen ḥaẕer it
İʿtimād eyleme bī-māye-i incūdur cū

4 Zülf-i cānāneye çevgān-ı ḳażā reşk itsün
Ki añа dāʾire-i çarḫ ġalaṭ-gūdur gū

5 Nüzhetā rıḳʿa-i naẓm-ı ter gibi ʿārifāsā
Bir güzel ṣafḥa-i gül-reng-i semen-būdur bū

247

Ġazeliyyāt-ı Naʿt-ı Şerīf

Bu Naʿt-ı Şerīf-i Saʿādet-Redīfe ʿArż-ı Ḥāl-i Şefāʿat Māʾil Olmaḳ Üzre Ravżā-i Muṭahharada Zīr-i Estārdan Mażcaʿ -ı ʿArş- ʿUnvān Ḥażret -i Ṣāḥib-i Risālet ʿAleyhi'ṣ-Ṣalātü ve't-Taḥiyyetü Vażʿ İçün Baʿṯ ü İrsāl Ve Ḥüccāc-ı Ẓü'l- İbtihāc Henüz Ṭaybe-i Ṭayyibeye Duḫūlleri Eyyām[n]da Ṣūret -i Ḥüsn-i Ḳabūlini Müşʿir Mübeşşer -i ʿAẓīme İle ʿĀlem -i Miṯālde Āṯār-ı Feyż-Şiʿārı ʿAks -Endāz-ı Mirʾāt-ı Müşāhede Olunmuşdur.
Der- Sene İḥdā ve Ḫamsīn ve Miʾe ve Elf

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Şeh-i tenhā-süvār-ı lā-mekānsın yā Resūle'llāh
Meh-i pāyende-nūr-ı her zamānsın yā Resūle'llāh

2 Tecellīzār olursa dil ʿaceb mi fikr-i rūyuñla
Meʾāl-i şuʿle-i şems-i cihānsın yā Resūle'llāh

---

246 M. 74a, S. 50b
1 (a) ḥüsnüne : ḥüsnüñ M / (b) semen-bū : sīm-nū M
3 (a) eylese de : eylese M
247 M. 74a, S. 11b
Ġazeliyyāt-ı Naʿt-ı Şerīf : - M
Bu Naʿt-ı Şerīf-i Saʿādet-Redīf ʿArż-ı Ḥāl-i Şefāʿat-i Māʾil Olmaḳ Üzre Ravżā-i Muṭahharada Zīr-i Estārdan Mażcaʿ-ı Risālete Vażʿ İçün İrsāl Ve Ḥüccāc-ı Ẓü'l- İbtihāc Henüz Medīne-i Münevvereye Duḫūlleri Eyyāmında Ṣūret-i Ḳabūlini Müşʿir Tebşīrāt-ı Aẓīme İle ʿĀlem-i Miṯālde Āṯār-ı Feyż-Şiʿārı ʿAks-Endāz-ı Mirʾāt-ı Müşāhede Olunmuşdur S

3 N'ola pervāzgāhıñ olsa ḳurbü'l-ḳurb-i Yezdānī
Ki bir ʿAnkā-yı kevneyn-āşiyānsın yā Resūle'llāh

4 Ẓuhūruñdan şeref-gīr oldı maḫrem-ḫāne-i ʿādem
Ḥuliyy-bend-i ʿarūs-ı ins ü cānsın yā Resūle'llāh

5 Olanlar sāye-gīriñ germī-i düzaḫdan eymendir
Rumūz-ı nüsḫa-i ḫırzü'l-emānsın yā Resūle'llāh

6 ʿİnāyet eyle Nüzhet bende-i dergāh-ı luṭfuñdur
Keremkār-ı kerīm-i kāmrānsın yā Resūle'llāh

248

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Cenābıñdır benim püşt ü penāhım yā Resūle'llāh
Seniñ luṭfuñdur ancaḳ ʿöẕr-ḫᵛāhım yā Resūle'llāh

2 Ser-ā-ser rūz-ı maḥşer leyle-i ẓulmet olur bī-şekk
Ḳalursa böyle ger rūy-ı siyāhım yā Resūle'llāh

3 Seniñ ʿafvıñ güneşdir fi'l-meṣel ol nūra nisbetle
Benim bir ẕerreden kemdir günāhım yā Resūle'llāh

4 Cemīʿ-i mümkinātıñ māyesi sırr-ı vücūduñdur
Bu taḳrīrimde yoḳdur iştibāhım yā Resūle'llāh

5 Ḥarīm-i ḳurbüñe vuṣlat muḳarrerdir baña zīrā
Ṭarīḳ-i ḫᵛācegāndır şāh-rāhım yā Resūle'llāh

6 Miṣāl-i çeşm-i Nüzhet ḫāk-rāhıñ iltimāsiyle
Mükaḥḥal-mīldir medd-i nigāhım yā Resūle'llāh

249

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Cebīniñ şuʿle-i ḳandīl-i aḳdem yā Resūle'llāh
Vücūd-ı nāzikiñ nūr-ı mücessem yā Resūle'llāh

---

4 (a) Ẓuhūruñdan : Ẓuhūrundan S
248 M. 74b, S.12a
3 (a) güneşdir fi'l : - M
4 (a) vücūd : - M
249 M. 74b, S. 12a

2 Der-i rifʿat-medāra nā-resādır süllem-i dāniş
K'anıñ bir pāyesidir ʿarş-ı aʿẓam yā Resūle'llāh

3 Dehān-ı Ḥaḳḳ-pesendiñ ġonca-i bāġ-ı şerīʿatdır
Şemīm ile muʿaṭṭar cān ı ʿālem yā Resūle'llāh

4 Ḳad-i nāzendeniñ bir ismi engüşt-i şehādetdir
Budur destimde daʿvā-yı müsellem yā Resūle'llāh

5 N'ola gitse şuʿūrum ḫāṭıra geldikçe ruḫsārıñ
Olur ḥayret-fezā żayf-ı mükerrem yā Resūle'llāh

6 Ṣudāʿ-ı maʿṣiyetle zaḫmdār olmuş ser-i Nüzhet
Cenābıñdan ider ümmīd-i merhem yā Resūle'llāh

250

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Faḳīrim ḫaste-ḥālim derdmendim yā Resūle'llāh
Kem oldı naḳd-i vaḳtim müstemendim yā Resūle'llāh

2 Sivā zindānına düşdüm esīrim mücrimim ḥālā
Benim ṭūl-ı emeldir pāy-bendim yā Resūle'llāh

3 Sirişkim cūybār-ı ravża-i firdevs-i kūyuñdur
Ḳadiñdir serv-i nāz-ı ser-bülendim yā Resūle'llāh

4 Menem pūyende-i deşt-i maʿāṣī kūh-ı rüsvāyī
Hevādır zīr-rānımda semendim yā Resūle'llāh

5 Tehīdir gerçi enbān-ı refāhım ġam yemem zīrā
Ḳanāʿat süfresinden behremendim yā Resūle'llāh

6 Şefāʿat dergehinde Nüzhetim ʿabd-i günahkārım
Cenābıñdır ʿināyetlü efendim yā Resūle'llāh

---

2 (a) nā-resā : tārsā M / (b) pāye : pāre S
3 (a) Ḥaḳḳ-pesendiñ : حق پسند ل M
4 (a) Ḳad-i nāzendeniñ : Ḳadem-i nāzendenin S
6 (a) cenābıñdan : cenābıñdır M
250 M. 75a, S. 12a
3 (a) firdevs-i kūyuñ : firdevs-i aʿlā S / (b) serv-i nāz-ı ser-bülendim : serv-i nāzım ser-bülendim S
5 (a) zīrā : aṣlā S / (b) süfresinden : süfresinde M
6 (a) Nüzhetim : Nüzhet S

251

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Zebūn-ı zaḫm-i şemşīr-i sivāyım yā Resūle'llāh
Esīr-i ḳayd-ı zencīr-i hevāyım yā Resūle'llāh

2 Ġubār-ı dergehiñden ṣandal-i ġufrāna muḫtācım
Ṣudāʿ-ı maʿṣiyetle mübtelāyım yā Resūle'llāh

3 Teb-i firḳatle döndüm nāle teʾşīr-i yübūsetden
Kerem ḳıl şerbet-i vaṣla sezāyım yā Resūle'llāh

4 Nigāh-ı iltifātıñ kāʾināta māye-i cāndır
O yüzden ben de rācī-i şifāyım yā Resūle'llāh

5 Dilimde ẕikr ü fikriñ ḫāṭırımda rūz şeb ḥālā
Ġarīḳ-i lücce-i şevḳ-i liḳāyım yā Resūle'llāh

6 Rehīn-i dāmen-i cūduñdur el-ḥaḳḳ dest-i ümmīdim
Egerçi ṣūretā laġzīde-pāyım yā Resūle'llāh

7 Faḳīrim Nüzhet-i bī-çāreyim feyż-i ḳanāʿatla
Biḥamdli'llāh ki reşk-i aġniyāyım yā Resūle'llāh

252

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Tecellā-yı ruḫun nūr-ı ḳabesdir yā Resūle'llāh
Ḳabes belki ruḫuñdan muḳtebesdir yā Resūle'llāh

2 Olaldan yekke-tāz-ı kişver-i tevḥīd yoḳ ḫavfım
İki ʿālemde bir Allāh besdir yā Resūle'llāh

3 Gönül ʿAnḳā-yı Ḳāf-ı sīr-çeşmidir belī ammā
Seniñ ser-ḫvān-ı cūduñda megesdir yā Resūle'llāh

4 Ṣadā-yı Hū-yı Ḫāmān-ı muḥabbet neşʾe-baḫş olmaz
Ṣafāsız bir şarāb-ı nīm-resdir yā Resūle'llāh

---

251 M. 75a, S. 13a
2 (a) dergehiñden : dergehinden S
3 (b) nāle : nāle-i M
252 M. 75a, S. 13a
3 (a) ammā : likin S
4 (b) şarāb : şürb S

5 Feżā-yı bī-ḫodīde meşk-i pervāz eyleyen mürġe
Sipihr-i ʿālem imkān-ı ḳafesdir yā Resūle'llāh

6 Hevā-yı serv-ḳadiñle olup āzāde-ser şimdi
Gönül vāreste-i ḳayd-ı hevesdir yā Resūle'llāh

7 Miṣāl-i ney ider bād-ı hevā seyr-i maḳāmātı
O dil ki hem-dem-i ehl-i nefesdir yā Resūle'llāh

8 Ḳaṭār-ı kārvān-ı cürme Nüzhet oldı pīş-āheng
Fiġān u nālesi ṣīt-i ceresdir yā Resūle'llāh

253

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Beni mużṭarr iden renc-i remeddir yā Resūle'llāh
Cenābıñdan niyāzım el-mededdir yā Resūle'llāh

2 Ḳapuñdan dūr-bāş-ı ḳahr ile ḥāşā ki sürmezseñ
Benim gibi ʿalīliñ lā-yuʿaddır yā Resūle'llāh

3 Devā-cūyā olup dil tūtiyā-yı ḫāk-rāh ister
O dergāhı bilür kim lā-yüreddir yā Resūle'llāh

4 Reh-i iḳbāliñe ḫār-efgen-i āzār olan şaḫṣıñ
Sezā-yı cīdi "ḥablün min- mesed"dir yā Resūle'llāh

5 Taʿalluḳ bārına ḥālā taḥammül itmeden ḳaldım
Ki evżāʿı sivānın dām u deddir yā Resūle'llāh

6 Kilāb-ı dergehiñle ülfet itmiş Nüzhet-i şeydā
Ṣafā-yı ḳalbe bu vażʿı seneddir yā Resūle'llāh

---

253 M. 75b, S. 12a
1 (a) remeddir : remdir M
2 (a) dūr-bāş : dūr كلبش S / (b) sürmezseñ : sürmezsen S
3 (b) dergāhı : dergāh M / kim : ki M
5 (b) sivānın : sivānıñ S / deddir : reddir M

254

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dehān-ı Ḥakk-pesendiñ ġoncasāndır yā Resūle'llāh
Ne ġonca belki dürc-i dürr-i cāndır yā Resūle'llāh

2 N'ola reftār-ı nāzıñ mevc-i deryā-yı ḥayāt olsa
Ki serv-ḳāmetiñ rūh-ı revāndır yā Resūle'llāh

3 Muṭāʿ-ı emrin olmuşdur seniñ ser-cümle-i ʿālem
Ki teʾşīr ile ḥükmüñ tevʾemāndır yā Resūle'llāh

4 Ticāret itmeyenler muḳteżā-yı şerʿ-i pākiñle
O ḳavmiñ sūdı bi'llāhī ziyāndır yā Resūle'llāh

5 Seniñ ḥabl-i metīn-i sünnetiñdir "ʿurve-i vüṡḳā"
Teşebbüṡ eyleyen ehl-i cināndır yā Resūle'llāh

6 Ḳaşıñdır medd-i "Bismi'llāh" ʿunvān-ı kitābu'llāh
Gözüñde ʿayn-i ʿilmu'llāh ʿayāndır yā Resūle'llāh

7 Beyābān-ı sivāda ġūl-ı ʿişyāna dūçār olmuş
Meded ḳıl ḥāl-i Nüzhet pek yamāndır yā Resūle'llāh

255

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ḫayāliñ ḳūt-ı cān-ı ʿārifāndır yā Resūle'llāh
Ḳadiñ rūḥ-ı revān-ı ʿāṡıḳāndır yā Resūle'llāh

2 Ẓuhūra geldi maʿnā-yı iṡābet tīr-i ġamzeñden
Kemān ebrūlarıñ aña nişāndır yā Resūle'llāh

3 Sevād-ı ḫaṭṭ-ı "erselnāk"dārü'l-ḥükm-i maḥşerde
ʿUṡāt-ı ümmete ḥırzü'l-emāndır yā Resūle'llāh

4 N'ola bārān-ı ekdār-ı ḥavādiṡden emīn olsam
Serimde fikr-i zülfüñ sāyebāndır yā Resūle'llāh

---

254 M. 75b, S. 12b
3 (b) ḥükmüñ : ḥilmiñ M
4 (b) ḳavmiñ : ḳavmin M
255 M. 75b (derkenar) , S. 12b

5 Ḥişār-ı ḫilḳatiñ nevbet-zenidir bülbül-i gülşen
Der-i devletde nergis dīdebāndır yā Resūle'llāh

6 Bahār-ı ravża-i kūyuñ temāşāsıyla mest olmuş
Göñül vāreste-i ḳayd-ı ḫazāndır yā Resūle'llāh

7 Penāh-ārende-i bāb-ı şefāʿat olalı Nüzhet
Emīn-i ṣadme-i ṭōb-ı ziyāndır yā Resūle'llāh

256
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Maḥall yoḳ dilde efkār-ı sivāya yā Resūle'llāh
Taḥammül ḳalmadı bār-ı belāya yā Resūle'llāh

2 ʿAlāʾiḳ āşināsı yeksere bīgāne meşrebdir
Beni bīgāne eyle āşināya yā Resūle'llāh

3 Rehā-yāb it kemend-i bīm ü ümmīdiñ telāşından
Esīr itme amān şāh u gedāya yā Resūle'llāh

4 Tevekkül menzilinde güşe-i vaḥdet ʿināyet ḳıl
Düşürme vādī-i ḫavf u recāya yā Resūle'llāh

5 Ḥaḳīḳatda bu iḳlīm-i mecāzıñ şevket-i şāhı
Nigāh-ı çeşm-i luṭfuñdan kināye yā Resūle'llāh

6 Maḥallidir muṭābıḳ ola ḥālim ḳāle fermān it
Yazılsun Nüzhetā ḳayd-ı rıżāya yā Resūle'llāh

257
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Yüzüñdür maṭlaʿ-ı şems-i tecellī yā Resūle'llāh
Sözüñdür kevşer-i ḥavż-ı tesellī yā Resūle'llāh

2 Muṭābıḳ ʿarż-ı ḥālim mühr-i mihriñle biḥamdli'llāh
Muḳayyed defter-i dilde maḥalli yā Resūle'llāh

256 M. 75b (derkenar) , S. 13a
1 (a) Maḥall : ʿAmel S
257 M. 75 b (derkenar) , S. 12b

3 Meded-pā-der-gilim cisr-i maᶜārif semtin irşād it
Ṭarīḳ-i nefs-i emmāre çepelli yā Resūle'llāh

4 Şeb-i İsrāda pāy-ı ᶜazmiñe fersūde olmuşdur
Anıñ āṣārı vech-i mehde belli yā Resūle'llāh

5 Egerçi maḫzen-i esrār-ı ẕāt-ı Ḥaḳḳ muṭalsamdır
Saña vā-beste olmuş līk ḥalli yā Resūle'llāh

6 N'ola āşüfte olsa zülf-i ḥal-i Nüzhet-i şeydā
Seniñ Mecnūnuñ oldı hemçü Leylī yā Resūle'llāh

258

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Müṣādif olmasa ger laᶜliñe nigāh nigāh
Olurdı cevher-i evvelde iştibāh-ı nigāh

2 Lebiñde ḫāl-i siyāhıñ degil kübūd itmiş
Olunca būse-rübā şevḳ ile şifāh-ı nigāh

3 Görüp o zülfi hevālandırır beni çoḳdur
Cefā-yı baḫt-ı siyāhım gibi günāh-ı nigāh

4 Baḳılsa şīr-i şecāᶜat-şiᶜār-ı büt-zededir
Ki neyistān-ı müjem olmada penāh-ı nigāh

5 Cemāl-i yāre ḳaṭār-ı ḫayāli sevḳ eyle
Ṭarīḳ-i ehl-i naẓardır bu şāhrāh-ı nigāh

6 Diyār-ı ḥüsn-i bütāna aḳın ider Nüzhet
Bulunca furṣat-ı ġāretgeri sipāh-ı nigāh

---

4 (b) Anıñ āṣārı vech-i mehde belli : Anıñ āṣār-ı vechi vech-i mehde belli M
258 M. 75b, S. 52a
1 (a) laᶜliñe : laᶜliñde S / (b) evvelde : evveliñde M
2 (a) kübūd : kübūde M
6 (a) bütān : tebān M

259

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ḫışm ile çehre-i aġyāra nigāh eylediñ āh
ʿIrż şemşīriñi bī-hūde tebāh eylediñ āh

2 Seni efkār-ı ẕeḳan ḳıldı göñül pür-teşvīş
Delv-i ümmīdiñi üftāde-i çāh eylediñ āh

3 Ḫaṭṭ-ı şeb-rengine ruḫṣat nice virdiñ ẓālim
Göz göre ṣafḥa-i ḫurşīdi siyāh eylediñ āh

4 Leb-i cānāneye kürsīde bugün ḥarf atdıñ
Vāʿiẓā yoḳ yire ġafletle günāh eylediñ āh

5 Heves-i zülfüñe ʿāşıḳıñı taḥrīş itdiñ
Bu nezāket ile dünyāya külāh eylediñ āh

6 Nüzhetā ḥāmid-i ḫoş-lehçeye pey-rev olduñ
Pāy-ı ḫ^vābīde ile rūy-ı be-rāh eylediñ āh

260

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Reşk-i māh-ı ḳad-i ḫam-geştedir ebrū-yı siyeh
Bükdi çarḫıñ belini zōr ile gīsū-yı siyeh

2 Kākül-i ḫam-be-ḫamıñdır yine ey ġonca-dehen
Bāġ-ı ʿālemde eger var ise şebbū-yı siyeh

3 Zīr-i ebrūda degil ḫāl-i sarā-yı ḥüsnüñ
Genc-i ṭāḳatda maḥall yapdı piristū-yı siyeh

4 Sāʿidiñde reg-i ḫoş-rengini gördüm ammā
Nīşter oldı vücūdumdaki her mū-yı siyeh

---

259 M. 76a, S. 53a
1 (a) şemşīriñi : şemşīrini S
2 (a) ẕeḳan : diḳḳat S
5 (a) zülfüñe : zülfüne S / ʿāşıḳıñı : ʿāşıḳını S / taḥrīş : taḥrīk S
6 (a) olduñ : olduḳ S
260 M. 76a, S.53a
1 (b) çarḫıñ : çarḫın M
4 (b) Nīşter : Neşter M

5 Görmedim gerçi menim deşt-neverd-i sevdā
Çeşm-i şūḫuñ gibi vaḥşet-zede āhū-yı siyeh

6 Zer-i ġufrāna miḥekk olsa baʿīd olmaz eger
Vāye-gīrā-yı nedāmet olıcaḳ rū-yı siyeh

7 Nüzhetā şīve-i taḥrīrine ʿālem meftūn
Kilk-i eşʿārıma dinse n'ola cādū-yı siyeh

261

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Olma muḳābil āyīneveş zişt-rūlara
Gösterme rūy-ı rāḥatı luṭf it [ʿadūlara]

2 Naḫcīr-i rāḥatı bulamazken bu ʿarṣa
Bilsem sebeb nedir bu ḳadar cüst-cūlara

3 Künc-i ṣafāda sākit ü fārig-nişīn [ol]
Bāʿiṣ ne oldı bī-hūde bu güftgūlara

4 Ser-rişte-i selāmeti zünnār-ı ḥayf .....
Ṣarf itmeyen zamān-ı keremde refūlara

5 Nūr-ı nigāhı şems-i cihānı yaḳsun .....
Çeşm-i ġarazla ḳılma neẓāre nigūlara

6 Zülf-i bütāna pençe-i şāneyle ṭaʿn .....
Sevdāya düşme māʾil olup ārzūlara

7 Levḥ-i göñülde ṣūret-i ġam görme Nüzhetā
Olma muḳābil āyīneveş zişt-rūlara

---

5 (a) menim : benim S / (b) vaḥşet-zede : vaḥş-zede M
6 (b) Vāye-gīrā : Dāye-gīrā M
261 M. 76a (derkenar), S. -
2 (a) vezin bozuk
4 (a) Zayi olmuştur.
5 (a) Zayi olmuştur.
6 (a) Zayi olmuştur.

262

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Germ-ülfet olma bir nefes ehl-i nifāḳ ile
Kılma mükedder āyīneñi bu şiḳāḳ ile

2 Ḳābil degil ki āteş ü āb ide imtizāc
Nā-cins ile muʿāmele olmaz vifāḳ ile

3 Mīzān-ı iʿtibāra dü-çeşmiñ dü-keffe ḳıl
Sencīde eyle nīk ü bedi ittifāḳ ile

4 Levḥ-i derūna şems-i cihān şuʿle-baḫş iken
Vech-i Sühāya itme naẓar iştiyāḳ ile

5 Yek-rengīn-i sūd u ziyān ol da ẕevḳe baḳ
Farḳ itme ḳand-i vuṣlatı zehr-i firāḳ ile

6 Māniʿ degil piyāde ḳalursañ bu ʿarṣada
Meydān-ı ḥaşre ṣoñra gelürsüñ Burāḳ ile

7 Vaḥdet-güzīn-i çille-i ʿaşḳ itmedi temīz
Zünnār-ı küfri rişte-i zerrīn-niṭāḳ ile

8 Ẕevḳ-āşinā-yı künc-i ḳanāʿat degişmeyüz
Ġam-ḫānesini ḳaṣr-ı muḳarnes revāḳ ile

9 Çeşm ü zebāna ḳıl naẓar ol Nüzhetā ḫamūş
Beñzer mi hiç mükāşif olan kimse nāḳile

263

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḫūn-ı dil nūş it murādıñ neşʾe-i ser-şār ise
Terk-i ḫʷāb eyle merāmıñ devlet-i bīdār ise

2 Baḫt u ṭāliʿ bed felek kec-rev sitāre sūḫte
ʿAfv olur ādem bu demlerde eger nā-çār ise

---

262 M. 76a, S. -
5 (a) vezin bozuk
263 M. 76 b (derkenar) , S.-
2 (a) vezin bozuk

3 Gül-fürūş-ı rāḥat ol bāġ-ı rıżāda muttaṣıl
Ġayret it çekme elem cāy-ı nişestiñ ḫār ise

4 Ṣoḥbet-i nā-cins ider āyīneñi jengār eger
Hem-demiñ mānend-i ṭūṭī şekkerīn-güftār ise

5 Nefḫa-i lādan meşāmm-ı cānını taᶜṭīr ider
Nükte-i illāda sālik vāḳıf-ı esrār ise

6 Ey olan seng-āsiyā ser-geştegānın başına
Pek ögünme āsumān çarḫı eger devvār ise

7 Ṭuᶜmesin şekker-gülardan ṣabr ider ac olsa da
Ġam yemez āgāh olanlar mūr-ı bī-miḳdār ise

8 Bir ṣubuh Leylānın ol dil-bestesi Mecnūn gibi
Ẕerre miḳdārı eger başında ᶜaḳlıñ var ise

9 Nüzhetā sūd u ziyān fikrinden olduñsa ḫalāṣ
Şübhesiz ᶜālem ser-ā-pā yār olur aġyār ise

264

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Perīşānsāz-ı ṭābūr-ı elemdir ṭōb-ı peymāne
Cihānda belki yoḳdur olmamış maġlūb-ı peymāne

2 Vekīl-i pīr-i meydir nāẓır-ı erbāb-ı meclisdir
Ḳola binmekdedir ekṣer budur üslūb-ı peymāne

3 Yübūsetden tehī mīnā gibi çoḳ ġam çekerdim ben
Dimāġım olmasa enbīḳveş merṭūb-ı peymāne

4 Kef-i sāḳide gūyā kim ṭutulmuş bedr-i kāmildir
O ḫurşīde naẓar nāḳıs olur maḥbūb-ı peymāne

5 Alup feyżi Felāṭūn-ı mey-i ḫum zīb-i ᶜişretden
İder rindāna baḫşiş böyledir maḥsūb-ı peymāne

---

264 M. 76b, S. 53a
1 (a) ṭōb : ṭop M
4 (a) kim : ki M
5 (a) feyżi : feyż M

6 Dem-ā-dem gerdiş eyler şuʿle-i cevvāleveş bezmi
Semāʿ-ı şevḳe māʾil Nüzhetā zerkūb-ı peymāne

265
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 İder bülbül-ḳader-dil nāle bir gül-ter ḫuṣūṣunda
Anıñla söyleşilmez ḥāṣılı dil-ber ḫuṣūṣunda

2 Ne keyfiyyetler işrāb eylemişdir görseñ ey sāḳī
Cemiñ teʾlīfi vardır bāde vü sāġar ḫuṣūṣunda

3 Felāṭūn-ı kitāb-ı ʿaşḳ iken göñlüm ʿacebdir kim
Benimle meşveret eyler yine ekṣer ḫuṣūṣunda

4 Beni ḫāk eyleyüp ṣoñra getürdi kūy-ı dildāra
Ṣabā gibi müfennen görmedim reh-ber ḫuṣūṣunda

5 Ḳabūl it ḳulluġa itme tereddüd Nüzheti cānā
Kefīlim ben aña ey şāh-ı ʿālem her ḫuṣūṣunda

266
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Dü-bālādır bezimde neşʾe laʿl-i yār oldukça
Olur ḫam-geşte gül-bün ġoncası bisyār oldukça

2 ʿAceb mi tā gülū leb-rīz-i şevḳ olsam ben ey sāḳī
Senīn destiñde cām-ı bāde-i ser-şār oldukça

3 Tehālük eyleyüp teklīf-i ḫām-ı vaṣl-ı yār itme
İder elbette erzān kendüyi her-bār oldukça

4 Cesāret der-ʿaḳabdır girse bir kez deste ser-rişte
Nümāyāndır bu maʿnā sūzen üzre tār oldukça

---

265 M. 76b, S. 51a
1 (a) dil- : - S
2 (a) Ne : Be M / sāḳī : zāhid S
5 (a) cānā : zīrā S / (b) şāh-ı ʿālem : pādişāhım S
266 M. 76b, S. 51a
3 (b) kendūyi : kendūy M
4 (a) bir : bu M

5 Ṣurāḥī ḳulḳul eyler farṭ-ı nāzı ol perī-rūyuñ
Gülū-yı ʿāşıḳa sedd-i reh-i güftār olduḳça

6 Revādır levḥ-i sīnem ġayretimden şerḥazār olsa
Seniñ zīr-i ruḫuñda bāliş-i zerkār olduḳça

7 Ġubār-ı naʿl-i esbiñ ile kuḥl-i dīde-i Nüzhet
O nā-kāmı gözet ey serv-i ḫoş-reftār olduḳça

267
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Müşaʿşaʿ cebhe şanma güşe-i revzende ṭāḳ üzre
Göründi ḳurṣ-ı ḫurşīd-i cihān aḫdar revāḳ üzre

2 Hemān sen ṭarḥ-ı bezm-i ʿişret it tek ʿöẕr-i leng itme
Çemende servler māniʿ degil ṭursun ayaḳ üzre

3 Görünce pür-ʿaraḳ mest oldı ʿālem ġabġab-ı yāri
N'ola tercīḥ olunsa meskeniñ keyfi ʿırāḳ üzre

4 Açıldı ʿuḳde-i şekkim görünce vāʿiẓ-i şehri
Çözüp şalvārını ol āfetiñ dökdükde sāḳ üzre

5 Cihānı ḫandelerle var ise cūş-ı bahār itdiñ
Ki ebnā-yı zamāna mübtelā şimdi merāḳ üzre

6 Dehen-bāz-ı emāndır muḫbirim kilkim gibi Nüzhet
O şūḫa her ḳaçan bir nāme yazsam iştiyāḳ üzre

268
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Neẓārem bāʿiṣ-i taḥrīk-i ṭarf-ı ebruvān olsa
Ḫadeng-i maḳṣadım ḫam-dāde-i güş-ı kemān olsa

2 Yine olmaz sezā-yı dest-i beyżāgūn-ı cānāne
Felekde ḳurṣ-ı mihr-i ʿālem-ārā rīgdān olsa

---

267 M. 77a, S.51a
268 M. 77a, S.53b
1 (a) Neẓārem : Niyāzım S
2 (b) rīgdān : rīgden S

3 Olurduḳ sāḥil-i limān-ı vaṣlıñ lenger-endāzı
Ḳumāş-ı zer-nigār-ı luṭf-ı dil-ber bādbān olsa

4 Ümīd-i genc-i vaṣlıñ iḫtiyār itmekde mecbūruz
Dem-i pīrīde ger meşrebce bir tāze civān olsa

5 Ṭayanmaz görse ol serv-i revānıñ cilvesin ʿāşıḳ
Olur elbet ber-ā-ber ḫak ile ḥışn-ı revān olsa

6 Dil-i ḥasret-keşimde nār-ı hicri eylemez iṭfā
Eger icrā-yı eşke her müjem bir nāvdān olsa

7 Merāyā-yı cebīn-i evliyādır levḥa-i meşḳi
ʿAceb mi kilk-i Nüzhet ṭūṭī-i muʿciz-beyān olsa

269

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Görüñ cānānı āġūş-ı raḳīb-i dil-ḫarāb içre
Ṣanemdir ṣūretā deyr-i felekde bir dolāb içre

2 Derūn-ı penbede elmās-ı ḫātem görmege beñzer
Bürehne cismine baḳmaḳ o şūḫuñ câme-ḫvāb içre

3 Ḳaṣīrü'l-ʿömr imiş ehl-i hevā ben şimdicik bildim
Ḥabāb-ı bī-ṣebātı seyr idüp câm-ı şarāb içre

4 Baḳup cism-i ʿadūda fikr-i resm-i ḫançer-i yāra
Taʿaccüb eyledim māhī görüp baḥr-ı serāb içre

5 Cigerde ġamzeñ ey meh itmedi bī-hūde gerdişler
Bu fenni görmeyince sīḫ-i āhenden kebāb içre

6 Naẓīre Nüzhetā mümkin degilken naẓm-ı aḥbāba
Bu şiʿri yazmışım virdikleri tāze cevāb içre

---

4 (a) vaşlıñ : vaşlın M
5 (a) Ṭayanmaz : Dayanmaz S / revānıñ : revânın M
6 (b) eşke : eşkde M / her : - M
269 M. 77a, S. 51b
2 (a) ḫātem : Ḥātem M / (b) şūḫuñ : şūḫun M
3 (a) hevā :- S
5 (a) bī-hūde : sūzişle M / (b) sīḫ : senc M
6 (a) degilken : degil S

270

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Tebessüm-rīz olup aġyārı cānā ẕevḳ-yāb itme
Zemīn-i şūreyi bī-hūdedir sīr-āb-ı āb itme

2 Lebiñ bir laʿl-i şekkerbār iken vaḳt-i tekellümde
Bana taʿzīr içün memzūc-ı zehr-āb-ı ʿitāb itme

3 Ṣabā esrārıñı mānend-i gül ḫalḳa ʿayān eyler
Gülistāna gidüp aʿdā ile nūş-ı şarāb itme

4 Derūnuñ maʿrifetden pāk iken bīrūnuñı zāhid
Libās ile yazıḳ mānende-i cild-i kitāb itme

5 Beni taʿcīz içün güftāra ruḫṣat virme aġyāra
Muḥabbet şemʿini püf-kerde-i bād-ı ʿaẕāb itme

6 Görünce Nüzhetā maġşūş olur vech-i ṣafā-baḫşıñ
Nigāha ḳudreti ḳalmaz ʿabeṣdir ictināb itme

271

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Yāriñ yanında nāle vü efġānı boş ḳoma
Furṣat deminde dīde-i giryānı boş ḳoma

2 Ṣunduḳça gül-şeker lebiñ ey şūḫ-ı ḳahve-baḫş
Mümkin olursa ṣoñrası fincānı boş ḳoma

3 Cānān içün ḥasedle saña cümlesi ṭolu
Neylerseñ eyle ḫāṭır-ı yārānı boş ḳoma

4 Ey sāḳī tāzesi gele aġyāra nisbeten
ʿAyş it bizimle şīşe-i rindānı boş ḳoma

5 Ey bī-sirişk ü āh [u] eyā bī-edeb raḳīb
Gördükçe tāzeyi ḳurı ʿunvānı boş ḳoma

---

270 M. 77b, S. 51b
1 (b) şūreyi : şūre S
2 (b) taʿzīr : taʿẕīr S
271 M. 77b, S. 52a
1 (a) sirşk ü āh : sirişk āh M

6 Vaṣf eyle mū-be-mū ḫat u zülf-i nigārıñı
Nüzhet netīce defter-i dīvānı boş ḳoma

272

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 İder pür-çīn-i nāz ebrūlarıñ güftārdan ṣoñra
Baña cānāne şemşīr ʿarż ider āzārdan ṣoñra

2 Viṣāliñ naḳd-i cāna ḳāʾil olmuşken yine döndüñ
Teḫallüf eylediñ kāfir niçün bāzārdan ṣoñra

3 Dehānıñ būs iden keyfiyyet-i laʿl-i lebiñ ṣormaz
Ne ḥācet bāde görmek neşʾe-i esrārdan ṣoñra

4 Dü-zülf-i lāya ṣūfī ḳāʾil olmaz ḳaddiñ iẓhār it
Ki iṯbāt-ı vücūd-ı ḥüsn ide inkārdan ṣoñra

5 ʿAceb var mı belā deştinde pūyān gird-bādāsā
Benim gibi fütāde Ḳays-ı miḥnetkārdan ṣoñra

273

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ruḫ-ı pür-tābıña cānā olaldan mübtelā dīde
Ġamıñdan ġayrı aṣlā görmemişdir bir ṣafā dīde

2 Degil leb bir eṯerdir vażʿ-ı engüşt-i nigāhımdan
Yazıḳlar ey şeh-i mülk-i kerem degmiş saña dīde

3 Kibārıñ dergehinde ḥalḳaveş aç gözlülük itme
Netīce ḫalḳa zaḥmet oldığın görmez revā dīde

4 Ṣadāsız mā-cerāsın ʿarż ider yāra nezāketle
Olaldan fikr-i çeşmān-ı siyehle sürmesā dīde

5 Görünce ḫāl-i bāzū-yı nigārı ḫāṭıra geldi
Dimişdi Nüzhetā ʿayniyle evvelden baña dīde

---

6 (a) Vaṣf : - M
273 M. 77b, S. 51b
3 (a) būs : seyr S / laʿl-i leb : leb-i laʿl M / (b) neşʾe-i : neşʾe M
273 M. 78a, S. 51b
3 (a) Kibārıñ : Kibārın M / dergehinde : dergehiñde M / itme : itmez M / (b) ḫalḳa : ḫalḳa-i M

274

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Olursa penbe-i meh-tāb ile bālīn-i āgende
Yine görmez sezā-yı ittikā ol şūḫ-ı nāzende

2 Cihānda göz diken ser-rişteye elbet olur nāʾil
Muʿayyendir bu maʿnā ekṣeriyyā çeşm-i sūzende

3 Perestişgāh olan seccādeveş rūşen-żamīrāndır
Ḳalur mı cūşiş-i pervānesiz şemʿ-i fürūzende

4 Hirāsāndır iden pīş-i kibāra ser-fürū elbet
Leb-i cūya varılmaz olmayınca bīd-i lerzende

5 Görüp mūy-miyānıñ şimdi her ḳıldan çalar vāʿiẓ
Gezer meclis-be-meclis ceng ü ʿūdı zīr-i dāmende

275

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Fitne ḫāmūş-ı edeb dīde-i gūyā sende
Şīve leb-rīz-i suḫan laʿl-i güherzā sende

2 Cism-i āyīne-siriştinde o ṣafvet var kim
Görinür şūr-ı ḳıyāmet ḳad-i bālā sende

3 Şāh-ı ʿaşḳıñ eṣer-i āteş-i ḳahrından olur
Niçe pervāne nihān beyże-i ṭuġrā sende

4 Ḥüsni bir rütbe teraḳḳidedir ol şūḫuñ kim
Luṭf-ı īmrūz ʿayāndır ġam-ı ferdā sende

---

274 M. 78a, S. 52a
4 (a) pīş-i kibār : pīş ü kibār M
275 M. 78a, S. 56b
1(b) dīde-i : dīde M
4 (a) ʿaşḳıñ : ʿaşḳın M / (b) Niçe : Pençe M

276

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Leb-i laʿliñ miṣāli gerçi kim şeffāfdır ġonca
Açılmaz gül gibi ammā ʿaceb pür-lāfdır ġonca

2 Gözin açmış sipihriñ naḳd-i şeb-nem gösterip vāfir
Zer-i ḫurşīd ile bozmuş ne ḫoş ṣarrāfdır ġonca

3 Ruḫuñ vaṣfında her bergin idüp bir ṣafḥa-i rengīn
Gezer bāzār-ı gülşende ne ḫoş ṣaḥḥāfdır ġonca

4 Görüp ḫam-der-ḫam-ı destār-ı dil-berde ḳıyās itdim
Ġarīḳ-i mevc-der-mevc-i yem-i elṭāfdır ġonca

5 ʿİẕārın yād idüp inşād idermiş gül redīfinde
Bahāriyye ġazeller güyiyā vaṣṣāfdır ġonca

6 Dehen-dūz-ı şikāyetdir sipihriñ vażʿ-ı serdinden
Anıñçün Nüzhetā reng-i kederden ṣāfdır ġonca

277

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Görinen sāye-i servi degil āyīne-i cūda
Hevā-yı ḳāmetiñle gülsitānıñ yelkeni ṣuda

2 Emīn olma nigāh-ı iltifāt-ı çeşm-i dil-berden
Olur şīr-i neyistān-ı melāḥat şekl-i āhūda

3 Helāk-i tīġ-i ġamzeñ olsa da ey ẓālim-i ḫūnī
Ḳalur yine ümīdi ʿāşıḳıñ şemşīr-i ebrūda

4 Ḳomaz būs-ı dehāna ebruvān-ı dāl-i ḫançerdir
Ne deñlü rāy-ı luṭf ile göñül olsa tekāpūda

5 Ṣāfā-yı sīne miḳdārıncadır teʾsīr-i güftārıñ
Bu ṣüret böyledir mirʾāt-ı ṭūṭī-i suḫan-güda

---

276 M. 78a, S. 53a
2 (b) Zer : Dür M / bozmuş : ḳurmuş S
3 (b) bāzār : pāzār S / ne ḫoş : meger S
5 (a) ʿİẕārın : ʿİẕārıñ M / gül redīfinde : gül ü redīfle M
6 (a) serd : serv M
277 M. 78b, S.52b
3 (b) ʿāşıḳıñ : ʿāşıḳın M

6 Yine gülzār ider fikr-i cemāli Nüzhet İbrāhīm
Seni firḳatle şimdi itse ilḳā nār-ı Nemrūda

278
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Dirīġ-i vuṣlat ider ʿarż-ı ḫāʾhiş itsem de
Açılmaz ol gül-i ḫod-rū nevāziş itsem de

2 Olur kesāfet-i ḫāṭırla şekve-rīz-i maḳāl
Ol āfitābdan ümmīd-i tābiş itsem de

3 Zamāne her varaḳın rūzgāra ḳısmet ider
Gül-i murāda recā-yı güşāyiş itsem de

4 Olur ser-ā-ser-i ʿālem şeb-i siyāh-ı elem
Miṣāl-i āyīne ḳaṣd-ı nümāyiş itsem de

5 Şafā-yı cevrine taḥsīndir ḥaḳīḳatda
Hemīşe luṭfuna yāriñ sitāyiş itsem de

6 Netīce ḳuşḳulanur ḫʷāb-ı rāḥatı göremem
Per-i hümādan eger gird-i bāliş itsem de

7 Çekīde-i ḳalem-i Nüzhetā be-teslīmim
Cihāna ḥüsn-i edā ile nāziş itsem de

279
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Cihānda pertev-i cān gibi reng-i tābiş ola
Miṣāl-i ṣüret-i āyīne pür-nümāyiş ola

2 Hezār bülbül-i zārı olursa bir de benim
O ravżagāh-ı maʿārifde kim güşāyiş ola

---

5 (b) ṭūṭī-i : ṭūṭī M
278 M. 78b (derkenar), S. 52b
3 (b) güşāyiş : keş-ā-keş S
5 (b) yāriñ : yārin M
6 (b) Per-i hümā : Perde-hümā S
279 M. 78b, S.52b
2 (a) bir de : bird M

3 Bu çār-ṭāḳ-ı beyānın esās-ı ᶜunṣurda
Ne mümkin olmaya düşnām u hep sitāyiş ola

4 ᶜAceb degil eger olmazsa mīve-i vuṣlat
Velīk şarṭ-ı muḥabbet budur ki ḫᵛāhiş ola

5 Rehā-yı ḥalḳa-i ḳayd-ı sivā ne mümkindir
Vücūd-ı sālik-i Ḥaḳḳda meger ki kāhiş ola

6 O şūḫ-ı nūr-sirişte yine sezā olmaz
Per-i nigāh ile āgende gird-i bāliş ola

7 Bu yerde ẓıll-ı hümādan eşer mi var Nüzhet
Meger kināye-i vaż-ı kef-i nevāziş ola

280

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Bezimde olmuş iken neşve-dih müdām gibi
ᶜAceb ki ḫātırım almaz eline cām gibi

2 Semend-i nāzına biñ defᶜa pāy-māl olsam
Recāmı ṭutmaz o ser-keş benim licām gibi

3 Nigāh-ı dīde gibi sākit ol ki nūr olasıñ
Sürülme ḫarca dehāna düşüp kelām gibi

4 Miṣāl-i neşve-i mey bī-vücūd u pinhān ol
Görünme kimseye maᶜcūndaki ḳıvām gibi

5 Hilāl-i rūze gibi yılda bir görüñ bulasın
Cihānda ḳadr-i saᶜādet ḥuṣūl-i kām gibi

6 Ne rütbe olsa bülend ol ḳadar olur pestter
Cenāḥ-ı ġayr ile pervāz iden sihām gibi

7 Dili ṭutuldı raḳībiñ oruc gibi yāriñ
Görünce ḳaşlarını ġurre-i şıyām gibi

---

3 (a) beyān : tebāyün S
7 (a) ẓıll :- S
280 M. 78b, S. 54b
3 (a) olasıñ : olasın S / (b) Sürülme : Süzülme M
4 (a) bī-vücūd u pinhān : bī-vücūd pinhān M
5 (b) ḳadr-i saᶜādet : ḳadr ü saᶜādet S
6 (a) pest-ter : pester M

8 Ḳarīn-i kec ider ifnā-yı rāstī Nüzhet
Yeter bize iki şāhid elifle lām gibi

281
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Görünce mihr-i ruḫuñ ḳurṣ-ı āfitāb gibi
Ḳabardı şeb-nem-i eşk-i terim ḥabāb gibi

2 Efendi bezmimiziñ āb-ı rüyıdur mey-i nāb
ʿAceb mi şīşede ḥıfẓ eylesek gül-āb gibi

3 Ḫayāl-i ḫaṭṭ-ı ruḫuñ ṣafḥa-i süveydāda
Nihān ider dil-i miḥnet-keşim kitāb gibi

4 Ṣabāḥa dek bu gīce ḫāʾhiş-i viṣāl iderek
Döşendim ol büt-i nā-rāma cāme-ḫʾāb gibi

5 Sirişk-i dīdesi cūy olsa bāġ-ı kūyuñdan
Döner mi ʿāşıḳ-ı ser-geşte hiç dolāb gibi

6 Ḫayāl-i müy-ı miyānıñla bezm-i ṣahbāda
Terennüm eyleyenin ḥaddi yoḳ rebāb gibi

282
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ḫalḳa esrārıñı açma kef-i deryüze gibi
Āb-ı rüyuñı sebīl itme ṣaḳın küze gibi

2 Ṭoġdı ol māh ki çarḫıñ bile gökler ṭuralı
Geçmemişdir eline ḫātem-i fīrüze gibi

3 Şimdi imsāk ile meşhüre-i āfāḳ olanıñ
Ḳadri ʿālī görinür nāsa meh-i rüze gibi

7(b) ġurre : ġurr M
281 M. 79a, S. 54a
282 M. 79a, S. 54a
1 (a) Ḫalḳa : Ḥalḳa M
2 (a) Ṭoġdı : doġdı S / çarḫıñ : çarḫın M
3 (b) Ḳadri : - S / nāsa : ḫalḳa S / rüze : düze S

4 Mest-i ᶜaşḳım ḳoma ayaḳda elim al ki ezel
Ben seniñ pāyıña düşdüm güzelim müze gibi

5 Ġālibā bu ġazel-i tāze naẓīreñ Nüzhet
Ḥażret-i fennī-i pāk u suḫan-āmüze gibi

283
Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Ḫam oldı ḳāmetimiz bār-ı ġamla ṭāḳ gibi
Açılmadı gözümüz revzen-i revāḳ gibi

2 Kitāb-ı ᶜaşḳ u muḥabbetde bir maḥall yoḳdur
Münāḳaşa götürür baḫş-i iştiyāḳ gibi

3 Ḳumāş-ı pāk- ṣadāḳatda fāᵓiż olmaz imiş
Ḥaşīr-i köhne-i bī-ḳıymet-i nifāḳ gibi

4 Viṣāl ẕevḳine ḫançer yine olur māniᶜ
Miyān-ı yāre ṣarılsam daḫī niṭāḳ gibi

5 Ḳalur mı ṭāᵓir-i yek-bāla ḳuvvet-i ṭayerān
Medār-ı rifᶜat-i ḳadr olmaz ittifāḳ gibi

6 Cemāl-i maᶜnāya yoḳdur ṣafā virir Nüzhet
Cihānda ġāze-i elfāẓ-ı ṭumturāḳ gibi

284
Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Beni teşvīḳ idüp bir dil-ber-i āyīne-ten şimdi
Maḳālım itdi reşk-i ṭūṭī-i şekker-şiken şimdi

2 Bedīdār oldı āṣār-ı ḳudūmi ey göñül seyr it
Yine bir Yūsufistāna döner beytü'l-ḫazen şimdi

---

283 M. 79b, S. 53b
1 (b) gözümüz : gözimüz S
6 (a) ġāzī : ġāze M
284 M. 79b, S. 53b
1 (a) bir : - M / (b) ṭūṭī-i : ṭūṭī M
2 (a) seyr : ṣabr S

3 Nedir bilmem deyü derdiñ cefā eylerdiñ evvelden
Biḥamdli'llāh ki bildiñ ḫūn-ı eşk-i dīdeden şimdi

4 Perīde-reng gül dem-der-gülū bülbül telāşından
Bu gün var ise ol şūḫ eylemiş ʿazm-i çemen şimdi

5 Nümāyān oldı ebrūsunda yāriñ cevher-i tīġi
Maḥalldir kim ola āvīze-i gerden-kefen şimdi

6 Ne ġam nā-būd ise Mecnūn-ı şeydā baña söz var mı
N'ola gitdiyse Leylā dāʾim ol ṣıḥḥatle sen şimdi

7 Cenāb-ı Rāʾiḳ-i pākīze-gūya pey-rev ol Nüzhet
Ki oldur Ḫüsrev-i leşker-keş-i mülk-i suḫan şimdi

8 Dü-şaḳḳ-ı ḫāmesi māʾü'l-ḥayāt-ı Ḫıżra menbaʿdır
Sevād-ı şiʿridir reşk-āver-i müşg-i Ḫoten şimdi

285

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Ḫaṭṭ bozdı bāġ-ı ḥüsnüni bir aya ḳalmadı
Ol mehveşimde nāz idecek māye ḳalmadı

2 Hep oldı bitdi mīve-i āmāl-i dünyevī
Daʿvā netīce yār ile ferdāya ḳalmadı

3 Laʿliñ pür itdi kāse-i rengīn-meşrebim
Ḳāyim efendi neşve-i ṣahbāya ḳalmadı

4 Beslenmez oldı mehd-i felekde yetīm-i eşk
Evlād esīri müşfiḳa bir dāye ḳalmadı

5 Taḳsīm olunca ḍarbı düşüp pāy-ı düşmene
Zencīr-i zülfi Nüzhet-i şeydāya ḳalmadı

4 (a) Perīde : Bürīde S / (b) Bu gün : Gönül S
5 (a) yāriñ : yārin M
6(a) baña söz var mı : - M / (b) ṣıḥḥatle : ṣıḥḥatda S
285 M. 79b, S. 54a

286

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Gönül ḥasretle meşḳ-i āh iderken dil-rübā geçdi
Velīkin ʿömr-i çābük-rev gibi pā-der- hevā geçdi

2 Ḫadeng-i tīr-i müjgānıñla deldiñ sīnemi var ol
Felekde saña da ancaḳ efendim bir recā geçdi

3 ʿAceb ḫāṭırda mı vaṣf-ı lebiñde çoḳ zamān oldı
Ḳuluñ eşʿār oḳurdum nāzikāne bir edā geçdi

4 Ḳad-i ḫam-geşte püldür cāy-ı ʿömr-i bī-ṣebāt üzre
Anıñla sāḥil-i maḳṣūda erbāb-ı fenā geçdi

5 Ne semte gitdiler bīgānelerle ey gönül bilmem
Seḥer berçīde-dāmen-nāz o düşmen-āşina geçdi

6 N'ola ber-pā olursa ḫāme taʿẓīm eyleyüp Nüzhet
Bu şiʿr-i tāzede evṣāf-ı yār-ı ḫoş-liḳā geçdi

287

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ġam-ı ʿaşḳıñla cism-i nā-tüvānım şimdi nāl oldı
Dehānıñ görmeyelden baña bilmem bir ḫayāl oldı

2 Ḫaṭ-ı şeb-rengīn ey meh āḫir-i şehr-i muḥabbetdir
Ki ḥüsnüñ bedr iken hem-ḥālet-i nūr-ı hilāl oldı

3 Belī sükkān-ı ṣadr-ı mey-kede ḫāk oldılar ammā
Yine eczāları mey-ḫānede cām u sifāl oldı

4 Viren ġayra ʿinānın keff idüp dest-i tevekkülden
Feżā-yı ḥādiṣātında cihānın pāy-māl oldı

5 Hevā-yı ṭāʾir-i devletle pervāz itmeyen ḫāṭır
Gülistān-ı fenāda şübhesiz āsūde-bāl oldı

6 Miyān-ı nāzikin ḳıldım taṣavvur Nüzhetā yāriñ
Ḫāyāl-i mū-şikāfım ṭālib-i fikr-i muḥāl oldı

---

286 M. 80a, S. 54b
287 M. 80a, S. 54b
1 (a) nāl : tāl M / (b) Dehānıñ : Dehānın S

288

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Dil-i āvāreyi ṣayd itmege iḳdām itdi
Ṭutdı ol şevḳ ile kākülleri dām itdi

2 Mīve-i vaṣlına ol sīm-teniñ ḳıldı heves
ʿĀşıḳ-ı ġam-zede ḥayfā ṭamaʿ-ı ḫām itdi

3 Pençeleşdi seḥerī mihr ile vech-i dil-ber
Żerre mānendi anı teb-zede endām itdi

4 Ṭutdı ruḫsārıñı ḫaṭṭ baḫt-ı siyāhım gibi āh
Ṣubḥ-ı ümmīdimizi şām-ı siyehfām itdi

5 Tīr-i āhım dil-i sengīniñe teʾsīr ideli
Sikkeyi mermere ḍarb eyledi ber-nām itdi

6 Gerçi rām eyledi ol çeşm-i ġazāli Nüzhet
Līk ṣarf-ı hüner-i ḳuvvet-i ibrām itdi

289

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bī-eṣerdir mūdan ol sīmīn-sāḳıñ sīnesi
Ṣāfdır jeng-i kederden ṣafḥa-i āyīnesi

2 Mekteb-i ġamdan ne mümkin ṭıfl-ı dil āzād ola
Fikr-i reng-i zülf-i dil-berdir şeb-i āżīnesi

3 Bī-tevaḳḳuf rind olan zehr-ābe nūş eyler eger
Bezm-i ʿişretde bulunmazsa mey-i dūşīnesi

4 Dirhem-i sīm-i sirişki şu gibi ḫarc eylesem
Ḥaşre dek bulmaz nefādı dīdemiñ gencīnesi

---

6 (a) yāriñ : yārin M / (b) şikāfım : - S
288 M. 80a, S. 55a
3 (b) Żerre : Dize S
5 (b) ber-nām : ber-tām M
289 M. 80b, S. 55a
1 (a) sīmīn-sāḳ : sīm-sāḳ S

5 Lāne-i mürġ-i ḫayāliñ dīdedir ey nūr-ı çeşm
Ḳūt-ı cāndan ḳondı toḫmum merdümüñle çīnesi

6 Vāridāt olsa n'ola güftār-ı Nüzhet ser-be-ser
Levḥ-i maḥfūẓ-ı maʿānīdir dil-i bī-kīnesi

290

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Nūr-ı şemʿ-i ḳalbimiñ Cibrīldir pervānesi
Ḳurṣ-ı mihr olmuş şerārından anıñ pervānesi

2 Kişver-i vaḥdet maṣūn-ı ceng ü ṣulḥ olsa n'ola
Birbiriyle āşinādır yeksere bīgānesi

3 Bü'l-ʿacebdir bezm-i ḳudsī resm-i ʿibretzārda
Ehl-i ʿaşḳıñ kāse-i ḫurşīddir peymānesi

4 Rūz-ı vaḥşetle olup şimdi zamān-ı dām-ı ḥırṣ
Oldı ʿAnḳā-yı diliñ Ḳāf-ı ḳanāʿat lānesi

5 Ḫāne-i ġayr olsa cennet eylemez ādem ṣafā
Beyt-i maʿmūr-ı felekdir her-kesiñ vīrānesi

6 Beste-i zencīr-i zülf-i ḫam-be-ḫamdır Nüzhetā
ʿAḳl-ı evveldir muḥabbet şehriniñ dīvānesi

291

Murabbaʿ

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

I

1 Dil görüp silsile-i zülfüñi Mecnūn oldı
2 Ḫayf günden güne aḥvāli diger-gūn oldı
3 Ġayrı çek destiñi sāṭūr-ı cefādan luṭf it
4 Ṭāḳatim ḳalmadı ṣabra cigerim ḫūn oldı

---

5 (a) Lāne-i : Lāne M
290 M. 80b, S. 55a
1 (a) ḳalbimiñ : ḳalbiñ M / (b) pervānesi : bir dānesi M
291 M. 80b, S. 26b
Murabbaʿ : - M
I (3) Ġayrı : Ġayr M

II

1 Ḳadd-i bālāña fedādır niçe biñ serv-i çemen
2 Reng-i rūyuñ ile āteşgede oldı gülşen
3 Çün seni gördi bu ṣūret ile ey ġonca-dehen
4 ᶜAndelīb-i dilimiñ nālesi efzūn oldı

III

1 Merhem-i laᶜliñ ile zaḫm-ı dili bağlamadıñ
2 Āteş-i reşk ile bīgāneleri dağlamadıñ
3 Bī-mürüvvet nice dirsin ki baña ağlamadıñ
4 Ḫūn-ı eşk ile gözüm menbaᶜ-ı Ceyhūn oldı

IV

1 ᶜĀşıḳıñ Nüzhet-i bī-çāre vü pür-derd ü miḥen
2 Sīnesi olmuş iken nār-ı ġamıñla külḫen
3 Gördi çünkim seni ḥammām-ı ḳaṣāvetde iken
4 Ḳalbi leb-rīz-i ṣafā ḫāṭırı memnūn oldı

292

Muḳteżā-yı eyyām-ı şebāb olan ᶜaşḳ-ı mecāzī ibrāmıyla āvīḫte-i çengāl-i zülf-i kec-küleh miṣāli oldığım Ḳaṣṣāb-zāde İbrāhīme Aḳsarāyda rāfīᶜ-i ḳasāvet ḥammāmında bermūcib-i ḳażiyye-i ittifāḳ ancaḳ bir fūṭa-i nīl-gūn ile ile cism-i nūr-sirişti melfūf-ı ᶜuryān tesādüf ile tarṭīb-i dimāġ-ı ārzū olunduḳda lūle-i ḳalemden bedīhī cereyān iden eşᶜār-ı ābdār-ı ᶜācizānemizdir ki teberrüken bālā-yı ṣaḥīfe-i āṣāra nüvişte ḳılınmışdır.

293

Pādişāh-ı Cem-ḥaşmet şehen-şāh-ı erīke-i ḫilāfet Sulṭān Muṣṭafā Ḫān "ḫallede'llāhu salṭanatehū ilā-āḫiri'd-devrān" efendimiz ḥażretleriniñ vücūd-ı hümāyūnlarına işābet iden zaḫm-i çeşm-i ḥavādiṣ merhem-i berᵓü'sāᶜa-i feyż-i zebānı ile şifā-yāb oldığına hezār ḥaclet ile ᶜicāletü'l-vaḳt tanẓīm ü ᶜarż olunmuşdur.

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

I

1 Biḥamdli'llāh peyām-ı ṣıḥḥatiñle ey şeh-i ᶜālem
2 Ḳulūbı oldı İslām ehliniñ cennet gibi ḥurrem
3 Cihānda bundan aᶜlā var mıdır bir vaḳt-i feraḥ-dem
4 Buyur ṣıḥḥatle ey sulṭān-ı aᶜẓam taḫt-ı iḳbāle

III(3) dirsin ki : dir set ki M
IV (1) ᶜĀşıḳıñ : ᶜĀşıḳın M
IV(3) çünkim : çünki M
292 M. 81a, S.-
293 M. 81a, S.-

II

1 Ḫıdīv-i Cem-ḥaşem ḫāḳān-ı heft-iḳlīmsiñ ḥālā
2 Vücūduñ eylemiş Ḥaḳḳ māye-i emniyyet-i dünyā
3 Şifā-yāb eyledi ẕāt-ı şerīfiñ Ḥazret-i Mevlā
4 Buyur ṣıḥḥatle ey sulṭān-ı aᶜẓam taḫt-ı iḳbāle

III

1 Ten-i ḳudsī siriştiñ nūr-baḫş-ı ᶜayn-ı ᶜayāndır
2 Ġubār-ı ḫāk-pāyiñ tūtiyā-yı dīde-i cāndır
3 Duᶜā-yı devletiñ vird-i zebān-ı ehl-i īmāndır
4 Buyur ṣıḥḥatle ey sulṭān-ı aᶜẓam taḫt-ı iḳbāle

IV

1 Hemīşe ẕikr ü fikriñ şerᶜ u ḳānūna muvāfıḳdır
2 Anıñçün ḳalb-i pākiñ vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳāyıḳdır
3 Cemāliñ görmege erbāb-ı dil cān ile ᶜāşıḳdır
4 Buyur ṣıḥḥatle ey sulṭān-ı aᶜẓam taḫt-ı iḳbāle

V

1 Sen ey şāh-ı cihān ẓıll-ı Ḫudāsın rāḥat-ı cānsıñ
2 Ḫulūṣ-ı niyyetiñle maẓhar-ı tevfīḳ-i Yezdānsıñ
3 Hemān dīdārıñı ᶜārż eyle ehl-i derde dermānsıñ
4 Buyur ṣıḥḥatle ey sulṭān-ı aᶜẓam taḫt-ı iḳbāle

VI

1 Peyām-ı ṣıḥḥatiñle cümle ümmet şād u ḫurremdir
2 Bu ᶜīde ᶜīd-i ekber dinse bi'llāhī müsellemdir
3 Temāşā-yı cemāliñ maṭlab-ı aᶜlā-yı ᶜālemdir
4 Buyur ṣıḥḥatle ey sulṭān-ı aᶜẓam taḫt-ı iḳbāle

VII

1 Şifā-yāb eyleyüp ẕātın bize Ḥaḳḳ eyledi minnet
2 Ziyāret itmege vech-i şerīfiñ teşnedir ümmet
3 Ḫuṣūṣā ḫizmetiñle faḫr iden ḥasretkeşiñ Nüzhet
4 Buyur ṣıḥḥatle ey sulṭān-ı aᶜẓam taḫt-ı iḳbāle

Rubāᶜiyyāt

294

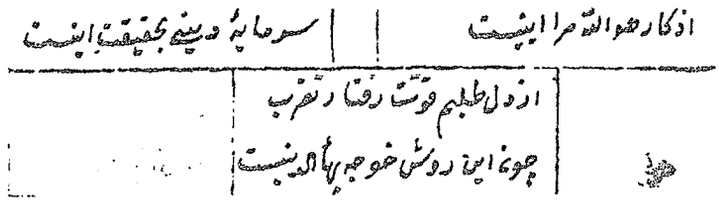

295

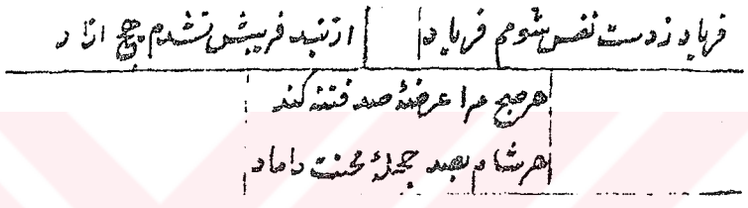

296

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1 Bāzār-ı şevḳ-i ḫātırıma ey viren revāc
2 Sūd u ziyān ile beni itdirme imtizāc
3 Kıl dāᵓimā teveccühümi bāb-ı luṭfuña
4 Dergāh-ı ġayra itmeyeyim ᶜarż-ı iḥtiyāc

297

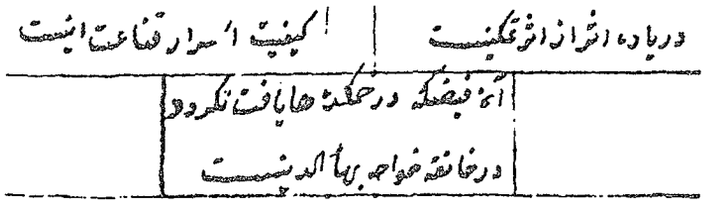

Rubāᶜiyyāt : Ġazeliyyāt-ı Nāḳışa Ve Rubāᶜiyyāt Ve Muḳaṭaᶜāt S
294 M. 81b, S. 56b
295 M. 82a, S. 57a
296 M. 81b, S. 57a
(2) sūd u ziyān : sūd-ı ziyān M
297 M. 81b, S. 57a

298

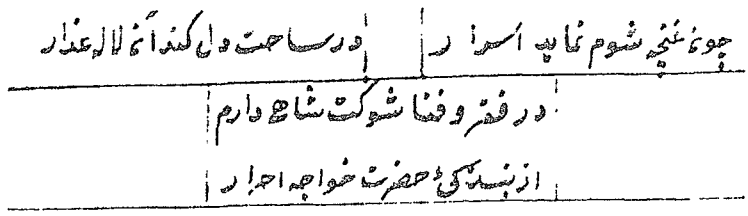

299

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlün Fāʿ(1,2,4)
Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün (3)

1 Bulduñsa eger kendüñe müşfiḳ bir pīr
2 Ṭut dāmen-i irşādını itme teʾẖīr
3 Āzāde-rev-i vādī-i teslīm ü rıżā ol
4 Bilmez bu yolı ʿāḳil-i ṣāḥib-tedbīr

300

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlün Fāʿ(1)
Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün (2)

1 Meftūn-ı mey ü şāhid ü çeng ü nāyım
2 Seylābe-i āteş-rev-i sāmān-ı riyāyım
3 Gerden ne-keşem zi-kemend-i taḳdīr
4 El-minnetü li'llāh ki zümredān-ı rıżāyım

301

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Ey pādişāh-ı sidre-serīr ü felek-maḳām
2 Vardır ḳapuñda Veys-i Ḳaren gibi biñ ġulām
3 Ṭutdum kenār-ı ẖırḳa-i sündüs ḳumāşıñı
4 Ey el ṭutucı dāmeniñ elden ḳaçan ḳoyam

298 M. 82a, S. 57a
299 M. 82a, S. 57a
300 M. 82a, S. 57a
300 (4) vezin bozuk
301 M. 82a, S. 57a

302

Bu rubāᶜī-i ᶜināyet devāᶜī rivāyet-i meşhūd ile şebt-i cerīde taḥḳīḳ olundığı üzre Veyse'l-Ḳaren cenāblarına ihdā buyurulup ḥālā āsitāne-i ᶜaliyyede Mesīḥ Pāşā ḳurbünde taᶜrīfden müstaġnī ḫāne-i maḫṣūṣada mevdūᶜ ṣandūḳca-i ikrām ve melfūf-ı ḳumāş-ı zer-endūde-i iḥtirām olan ḥırḳa-i nebevī ziyāretine ᶜazīmet eşnāsında bedīhe-i zebān-ı ᶜabd-i ḳalīlü'l-biżāᶜadan bi-ṭarīki't-tażmīn ..... ẓuhūr olmuşlardır.

303

Mefᶜūlü Mefāᶜīlü Mefāᶜīlün Fāᶜ (1,3)
Mefᶜūlü Mefāᶜīlü Mefāᶜīlü Feᶜūl (2)

1 Bir şāḫ-ı berūmend-i muḥabbetdir āh
2 Ya çūb-i ᶜaṣā-yı kef-i erbāb-ı günāh
3 Bu daᶜvā-i taḥḳīḳe şehādet eyler
4 Güyende-i lā-ilāhe illa'llāh

304

Mefᶜūlü Mefāᶜīlü Mefāᶜīlü Faᶜūlün

1 Vir ᶜırżımı ᶜarżım kerem it ḳılma şikeste
2 ᶜArż eylemişim ḥālimi çün ᶜizz-i ḥużūra
3 Şāyān-ı kerem dāᶜī-i iḫlāṣ-ı güzīnim
4 Ġarḳ it beni bu cihetle deryā-yı sürūra

305

چشمت بکشا کہ بچہ صرف نگاہ | از اسرار خدا نا دہ ابی نکتہ کواہ

در کوشش کل آیہ و زبانہ کوس ا

لا حول و لا قوۃ الا باللہ

(2) ṭutucı : dutucı M
302 M. 82a, S.-
303 M. 82b, S. 57a
(1) berūmend : bürdmend M
(2) günāh : ه كفا M
(4)Vezin bulunamadı.
304 M. 82b, S. 57a
(1) şikeste : şikest S
305 M. 82b, S. 57b

306

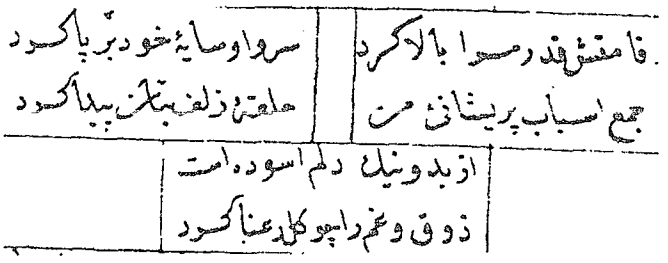

Muḳaṭaᶜāt

307

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1 Cenāb-ı Ḥażret-i rūzī-resān-ı vaḥş u ṭuyūr
2 Vaẓīfe-ḫᵛār-ı duᶜā-gūyuñ eylesün mevfūr
3 Birini zādeme baḫş it birin ᶜAlī Dedeye
4 İki cihetle bu ᶜabd-i ḳadīmi ḳıl mesrūr

308 -

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1 Murādım sen perī-ruḫsār ile ünsiyyet itmekdir
2 Raḳīb-i dīve ilḳā-yı şerār-ı ġayret itmekdir
3 ᶜAceb mi merdüm-i çeşmim idersem ḫāl-i ruḫsārıñ
4 Ġaraż ey nūr-ı dīdem saña insāniyyet itmekdir

306 M.-, S. 56b
Muḳaṭaᶜāt : - S
307 M. 82b, S. 57b
(1) cenāb : - M
(2) birin : birini S
(3) Dedeye : Dedeten S
308 M. 82b, S. 57b

309

Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün

1 O şūḫ-ı gül-beden ü serv-ḳāmeti seyr it
2 Ki ṭarz u şīvesi cümle ṣanāyiʿ u derkdir
3 Nigāh u ġamzesi düzd-i diyār-ı fitne iken
4 ʿAceb ki ṣadr-ı serīr-i muḥabbete begdir

310

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ol büt-i nev-ʿişvenin kim ġamzesi şemşīrdir
2 Ebruvānıyla nigāhı ṣan kemān u tīrdir
3 Żabṭ-ı taḫt-ı kişver-i ḥüsn eylese çespān olur
4 Nām-ı nāmīsi ḫuṣūṣā kim o şāhıñ mīrdir

311

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bir daḳīḳadān-ı maḥbūb-ı cihān kim yanına
2 Bāʿiṣ-i temkīnīdir üftāde vaḳtiyle gelür
3 Ṭāḳ-ı ebrūsı olaldan ḫalḳa miḥrāb-ı niyāz
4 Cāmiʿe Sāʿatci Pāşā-zāde vaḳtiyle gelür

312

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Dil ki esīr-i kākül-i cānān olup gider
2 Dīvānedir ki silsile-i cünbān olup gider
3 Aḳdıḳca ḫalḳ yanına mānend-i cūybār
4 ʿÖmrüm gibi o serv gürīzān olup gider

---

309 M. 82b, S. 57b
(1) serv : seyr S
(2) ṣanāyiʿ u derkdir : ṣanāyiʿ-i derk M
310 M. 83a, S. 57b
(1) kim : ki M
(2) nigāhı : nigeh m / ṣan : gūyā M / kemān u tīr : kemān-ı tīr S
(3) eylese : eyleye S
311 M. 83a, S 57b
(3) ḫalḳa : ḫalḳa-i M
312 M. 83a, S. 57b
(2) ki : - M / silsile : silsile-i M

313

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Dil-ber ki ʿarż-ı cebhe-i ḫaclet-nümūn ider
2 ʿUşşāḳ o demde çeşmini mecrā-yı ḫūn ider
3 Bir ḫande ḳılsa vāʿiẓ-i şehri benim gibi
4 Āvāre-gerd-i vādī-i deşt-i cünūn ider

314

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Muḳayyedān-ı ser-i zülfüñi idüp taḥrīr
2 Midād-ı eşk ile yazıldı deftere herkes
3 Bu ḳavle ben de temessük idüp didim cānā
4 Ḳalem miṣāli dilerseñ beni kitābete kes

315

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Fikret-i zülfi sıvacı şīrīniñ
Şīşe-i ḫāṭırda sünbül işlemiş

2 Reng-i ruḫsārı degil kilk-i ḳader
Levḥ-i sīm üzre iki gül işlemiş

3 Alıcı gözlerle māla baḳmamış
Ḥayf ol kāfir teġāfül işlemiş

4 Tek ne dirse disün el āh eylerim
Dilde zīra zaḫm-ı kākül işlemiş

316

Fāʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Ḫāk-pāy-ı şerīfe sürmek içün
Rūyımı meşḳe eyledim taʿlīḳ

313 M. 83a, S. 57b
(1) ʿarż : ġaraż S
314 M. 83a, S. 58a
(3) didim : ben de S
(4) dilerseñ : dilrsen S
315 M. 83a, S. 58a
316 M. 83a, S. 58a

2 Ben de kātib efendiye olayım
Püyegāh-ı mülāzemetde refīḳ

317

Sābıḳān İslambol Ḳāżīsi ʿOs̱mān Keṯḥudā-Zāde İsmaʿīl Efendi ye İrsāl Olunmuşdur.

Faż̄ilet-penāhā baḥr-i maʿārif-güherā siyāḳat-i suḫanda ḳalem-i dīvānī gibi mıṣṭardan ḫāric ḥareket iden bu ḳullarınıñ daḫī riḳʿa-i ricāsına raḳam-keş-i ḳabūl olup taʿlīḳ-i ser-rişte-i ʿināyetleri ḳılınan saṭr-ı terkīb-i ḫaṭṭ-ı pīşānī-i ṣafḥa-i meşḳ olmaḳ erzānī buyuruld ġı şūretde ḫāṭır-ı şikestesi merhem-pezīr-i mūmyāyı ʿaṭūfetleri olaca ġı bedīhī-i celīdir

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Sen ol muḥīṭ-i güher mevc-i feyż-i Ḥaḳḳsın kim
Kemīne reşḥa-i iḥsānıñ eylesem taʿyīn

2 ʿAṭā-yı cūduñı deryūze itmege olmuş
Sefīneler kef-i deryāda kāse-i çūpīn

318

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Eyā güzīde-i nevʿ-i beşer muṭīʿiñ olup
Cemīʿ-i ehl-i diliñ maḫlaşı Rıżāyīdir

2 Sezādır üstüne ṣaḥḥ eylesek bu teşbīhiñ
Ki pençe-i keremiñ ḫamse-i Aṭāyīdir

317 M. 83b, S. 58a
Sābıḳān İslambol Ḳāżīsi ʿOs̱mān Keṯḥudā-zāde İsmaʿīl Efendiye İrsāl Olunmuşdur. : - S
suḫanda : suḫan M
ḳullarınıñ : maḫlaşlarınıñ M
1 (a) feyż : luṭf S / (b) kemīne : kemīne-i M
318 M. 83b, S. 58b
1 (a) muṭīʿiñ : - M

319

Ḥekīmbaşı-Zāde Ṣadr-ı Aʿẓam ʿAlī Pāşāya Defa -i Şālişesindeİrsāl Olunmuşdur.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Her tenük-ẓarfı kiriş ẓannıyla temkīn itmemek
Ruḫşat-ı vuṣlat degil mi bī-edeb üftādeye

2 İşte baḳ Burnāz Beg oġlı mīlini ʿaḳreb gibi
Ṣoḳmaġa āmādedir Sāʿatci Pāşā-zādeye

320

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ġazāl-i deşt-i istiġnā iken gör cezbe-i ʿaşḳı
Olur dām-ı murāda ṣayd kendü yüzi aġıyla

2 Elim dāmānına irmezdi evvel şimdi seyr eyle
Gelür mānend-i sāḳī ḥalḳa-i bezme ayaġıyla

321

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 O mīr-i muḥterem ki kişver-i ḥüsn-i Ḫudādāda
Şeh-i fermān-revā-yı ʿadl iken çeşm-i ḳadeḫ-pūşı

2 Virüp tīġ-ı nigāhı pençe-i müjgānına her dem
Şehīd eyler hezārān ʿāşıḳ-ı ser-mest ü medhūşı

---

319 M. 83b, S. 58b
Ḥekīmbaşı-zāde Ṣadr-ı Aʿẓam ʿAlī Pāşāya Defʿa-i Şālişesinde İrsāl Olunmuşdur : - S
1 (a) teng : neng M
2 (a) mīlini : mişli M
320 M. 83b, S. 58b
1 (b) kendü : kendi S
321 M. 83b, S. 58b
1 (b) fermān-revā : fermā-revā M
2 (b) ser-mest ü medhūşı : ser-mest-i medhūşı M

322

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1 Dil hecme-i sipāh-ı sivādan ḫarāb olur
Vaḥdet-güzīne fikr-i ʿalāyıḳ ʿaẕāb olur

2 Yek-reng-bīn-i lehce-i sūd u ziyān olan
Āzād-ı ḳayd-ı silsile-i ıżṭırāb olur

3 Dilde fürūġ-ı nūr-ı ṣıfāt itse de bürūz
Bir yüzde ol da çehre-i ẕāta niḳāb olur

4 Diḳḳat-nigāh-ı veche maẓāhir olanlarıñ
Bir dem gelür ki çeşmine refʿ-i ḥicāb olur

323

Metāliʿ Ve Müfredāt

1

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

İfāde eyledi derd-i derūnı āh saña
ʿAbeşdir itmeyelim bir daḫī nigāh saña

2

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Būse-i ʿĪsī-i laʿliñ beni itdi ihyā
Zādehe'llāhu teʿālā ve teḳaddes ebedā

3

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

Olursa rūy-be-rūy itmeyüp ḥicāb saña
Nigāh-ı germ idemez yine āfitāb saña

4

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

Degil kenāre-i rüyunda ḫaṭṭ-ı ʿanbersā
Göründi evc-i melāḥatda şimd-i perr-i hümā

---

322 S. 56b, M. -
323 M. 84a-85b, S. 59b-61a
Metāliʿ Ve Müfredāt : Ebyāt M
2 (a) laʿliñ : laʿli S

5

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

Yaṣāġ-ı mey mütemādī olup bulursa ṣebāt
Böyle ṣelāṣe-i ġassāleye düşer cemerāt

6

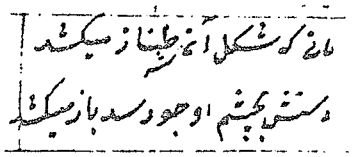

7

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

O serv-i nāz ki cünbüş-nümā-yı ḳāmet olur
Feżā-yı gülşen-i dil ʿarṣa-i ḳıyāmet olur

8

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

Tāb u teb-i firāḳ ile dil zār u ḫastedir
Seng-i ġamıñla şīşe-i ḫāṭır şikestedir

9

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Göñül bir ʿāfetiñ meftūn-ı çeşm-i fitnezāsıdır
Ser-i ʿuşşāḳa fikr-i kāküli Ḥaḳḳıñ belāsıdır

10

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Beni ser-geşte iden zülf-i perīşānıñdır
Ḫırmenim bāda viren cünbüş-i dāmānıñdır

11

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

Devr-i nigāhı gerdiş-i cāma ḫalel virir
Būs-ı dehānı keyf-i şarāba kesel virir

10 (a) perīşānıñdır : perīşānındır S / (b) dāmānıñdır : dāmānındır S

12
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

Zülf-i siyāhı māye-i reng-i cünūn olur
Taḳṭīr olunsa lebleri bir ḳaṭre ḫūn olur

13
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Devr-i peymāne miṣāl-i şuʿle-i cevvāledir
Bādeniñ adı anıñçün āteş-i seyyāledir

14
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Nigāh-ı iltifātıñ ʿāşıḳ-ı miskīne iḥsāndır
O iḥsāna baḳılsa ben ḳuluñ ġāyetle şāyāndır

15
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Dil-nüvāzāne ruḫ-ı zerdime baḳdı yine yār
Pençe-i ġamzeye girdi yüzer dest-i efşār

16
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Ḥaḳḳını bilmede ḫalḳ eylediler çünki ḳuṣūr
Dār-ı ʿuḳbāya çekildi bu elemle Manṣūr

17
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Oldı ẕevḳ-i ḫāṭıra bādī hevā-yı ḫaṭṭ-ı yār
Ġonca-i ümmīdimi gül gibi açdı rūzgār

18
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Ehl-i ġafletı ıżṭırāb ile sükūnet-yāb olur
Cünbüş-i gehvāre ṭıfla māye-baḫş-ı ḫᵛāb olur

---

13 (a) Bādeniñ : Bādenin M
14(b) ben : beñ M / ġāyetle : ġāyet M
17 (a) bādī : bād S
18 (a) ıżṭırāb ile : ıżṭırāb-ı leble M / (b) Cünbüş : Cünbüşi S / māye : yāne M

19
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

Bu ʿaşḳ pīri civān u civānı pīr eyler
ʿAceb ki tīri kemān u kemānı tīr eyler

20
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Ḳaçan kim āb u tāb-ı rūy-ı dil-ber artar eksilmez
O demlerdir ki eşk-i çeşm-i terler artar eksilmez

21
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Göñül fikr-i dü-nīm-i laʿl-i dildār-ı müdām almaz
Bu bir ẓarf-ı tenükdür keyf-i ṣahbā-yı tamām almaz

22
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

ʿAceb mi lāleveş ḫāṭırda dāġım olsa mevc-engīz
O şūḫuñ feyż-i ṣahbā ile oldı ʿārıżı gül-ḫīz

23
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Şuʿāʿ-ı meh o şūḫa eylesün bir pīrehen ilbās
Vücūd-ı nāziki tek olmasun āzürde-i kirbās

24
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

Zülf-i hevāsı serde meger bir belā imiş
Şemşīrdir ġılāfı görünmez ḳażā imiş

25
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Ḥīn-i vuṣlatda ḥicābından döner üftādeniñ
Böyledir ḳuruluşı Sāʿatçi Pāşā-zādeniñ

---

19 Bu ʿaşḳ pīri civān u civānı pīr eyler / Bu ʿaşḳ pīri civān civānı pīr eyler
ʿAceb ki tīri kemān u kemānı tīr eyler / ʿAceb ki tīri kemān kemānı tīr eyler
20 (a) Ḳaçan kim : Ḳaçan ki M / (b) O : - M
22 (b) şūḫuñ : şūḫun M / ʿārıżı : ʿārıż M

26
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

Hemīşe māye-i şevḳi füzündur aġlayanıñ
Keder ṣafāsına hīç sedd olur mı çaġlayanıñ

27
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Aġlayım āh ideyim ḥālimi taḳrīr ideyim
Gördügüm vāḳıʿa-i miḥneti taʿbīr ideyim

28
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Kefen-i ʿāşıḳı mıḳrāż-ı nigāhıñ biçsün
Nūş iden zehr-i firāḳıñ küfede yāġ içsün

29
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

Olmuş keşīde kilk-i ḳaderle dü-ebruvān
Ser-ṣafḥa-i berāt-ı cemāle güzel nişān

30
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

O şeb kim kākülüñ yād eylerim farṭ-ı telāşımdan
Ölür bulur hüveydā sünbül-i naḳş-ı firāşımdan

31
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

ʿAks-i reng-i cām-ı gülgūn ile dest-i dil-berān
Pençe-i ḫūnīn-i mercāndır ya naḫl-i erġavān

32
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Çerb-i şīrīn gibi ʿuşşāḳa devā olmaz hiç
Buña nāʾil olmazsañ küfede var yāġ iç

26 (a) füzūn : ferzen M / aġlayanıñ : aġlayanın S / çaġlayanıñ : çaġlayanın S
27 (b) Gördügüm : Gördigüm S
29 (b) cemāle : cemāl M
30 (a) kim : ki M

33

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Sebebdir pākī-i çirk-keff-i aḥbāba peyveste
N'ola ṣābūn-ı ḳudsī olsa dest-āvīze şāyeste

34

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Ṣaḥn-ı bismilgehe ʿuşşāḳı olur āmāde
Alsa sāṭūr-ı nigāhın ele ḳaṣṣāb-zāde

35

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

Seyr itdi dāġ-ı sīne-i ḫāṭır-nişānımı
Gördi sipend-i āteş-i dūd-ı nihānımı

36

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Kül eyler bī-tekellüf ʿāşıḳıñ āh-ı şerer-bārı
Eger āteşden olsa ḫırmen-i ṣāmān-ı aġyārı

37

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

Cānāne bir iken anı çün eyledik iki
Ġayrı efendi tāze belālar mübārekī

38

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Fikr-i zülfüñ bāda virdi ḫırmen-i sāmānımı
Ārżu-yı āteş-i laʿliñ ḳurutdı ḳanımı

39

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Ẕevḳ-i laʿliñdir mücevher ʿaḳl-ı rūḥ-efzā gibi
ʿĀrıżı ẓann itmeziz keyfiyyet-i ṣahbā gibi

32(a) olmazsañ : olmazsan S
33(a) pākī-i : pākī M
34 (b) nigāhın : nigāhıñ M
36 (a) ʿāşıḳı : ʿāşıḳın M

40

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

İden beste miyān-ı cāna tār-ı zülf-i dildārı
Güsiste eyler elbetde sivā deyrinde zünnārı

41

Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün

Miṣāl-i ṣāye maʿiyyetdedir fütādeleri
O şeh-süvāre mukārin yürür piyādeleri

324

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün

1 Zeyn eyleyen evrāḳımı bād-ı keremiñdir
2 Rūḥ-ı çimenim ʿāṭıfet-i mültezimiñdir
3 Sen merdümek-i dīdemi pā-māle şitāb it
4 Bu rūy-ı niyāzım hele vaḳf-ı ḳademiñdir

325

Hemīşe ṣafḥa-i sebz-ā sebz-i riyāż-ı ʿālem lāle-i reng-ā-reng ile ḥurrem ola. Toḫm-i ümmīdleri ber-vech-i meʾmūl-i gülşen-i zīb-i ḥuṣūl olmaḳdan peẕīrā-yı infikāk olmaya. Bundan aḳdem ser-āmed-i rūzgār olan ẕāt-ı ḳudsī-simātlarına ʿarż eyledigim beyāż-reng toḫm-i zībende-endāmı bālā-yı ʿubūdiyyet-nāmede keşīde-i ḳalem-i iḫlāṣ- tevʾem olan ḳıṭʿa-i yāḳūtü'l-iştihār ile zīver-gīr-i iʿtibār buyurmuşlar idi. Ḥālā şüküfe-i merḳūmuñ piyāzı berg-i sebz-i dervīşāneden bedel mıṣraʿ-ı naẓar-ı ḫulūṣādır. İsterse bir piyāz olsun niyāz ile maʿrūż-ı ḥużūrları ḳılınur. Mercūdur ki cümle-i aʿdādan lāle-i maʿhūduñ şeş-bergine tanẕīren ṣemen-i sitteyi müştemil ʿarż-ı ihdāsiyle ʿırż-ı devlet-ḫvāhları ṣıyānet ve cihet-i maʿāşıma iżāfe-i ʿināyet birle ḫātır-ı dāʿīlerine riʿāyet buyurmaları mesʾūldür.

Bāḳī hem-vāre ṣubḥ-ı bahār-ı iḳbālleri şebnem-zede-i kerem-i Bārī ola. ʿÖmer Nüzhet

---

324 M. 85b, 77b
325 M. 85b, S. 77b
keşīde-i : keşīde M
tevʾem : - M
piyāz : پیاز M
ve cihet-i maʿāşıma : vech-i maʿāşıma S
ʿÖmer Nüzhet : - M

326

Ḥālā Cizye Muḥāsebecisinden Enderūn Aġaları İltimāslarıyla Ḥalli İçün Bi't-Teẕkire Gelen Beytiniñ Şerḥidir ki Meḥmed Beg-Zāde Aḥmed Beg Efendiniñ İbrāmıyla Taḥrīr Olunmuşdur.
Ṣā'ib

Vaḥşet koned zi-ḫod dil-i rūşen çi cāy-ı ḫalḳ
Yek ten hezār ten būd āyīne-ḫāne-rā

Vaḥşet koned ḳaçınur ve ürker. Zi-ḫod kendüsünden. Dil ḳalb-i insān ve her şey'iñ vasatı ve bundan mā'adā daḫī ma'nāsı vardır. Bunda ma'nā-yı evvel maḳṣūddur ve konediñ fā'ilidir. Rūşen münevver iżāfeti mevṣūfuñ ṣıfatına iżāfetidir. Nuḳūş-ı māsivādan mānend-i secencel ṣāf u münevver ḳalb dimekdir. Çi egerçi ḳāfiye olan ma'nāsınadır.Līkin bu maḥallde istifhām-ı inkārīdir. Cāy maḥall. Ḫalḳ bunda muṭlaḳ degildir, muḳayyeddir. Ya'ni ḫod lafẓından münfehim kendüsünden mā'adā olan maḫlūḳ murād olunmuşdur. Yek ten ü yek tene iki şey'iñ biribirine kemāl-i ittiṣāli olduḳda şiddet-i taḳrībini beyān żımnında bir vücūd oldı diyecek yerde yek ten şod derler.Ama bu maḥallde şaḫṣ-ı vāḥid dimekdir. Hezār ten būd biñ vücūd oldığını beṭarīḳ-i in'ikās şuḫūṣ-ı müte'addide ü mütekāşire olur dimekdir. Āyīne-ḫāne 'alemdir. Der ü dīvārı ṣafaḥāt-ı merāyā-yı bī-şümār ile müzeyyen olan oṭa-i maḫṣūṣa dirler. Aṣlı ḫāne-i āyīnedir. 'Alem eylemek murād eylediklerinde iżāfetden fekk ve cüz'-i ṯānī cüz'-i evvele taḳdīm olunur. Cemī'-i a'lām bu vech iledir. Ba'żı kerre daḫī 'alā aṣlihi isti'māl iderler. Yine ol ma'nāya olmaḳ üzere āḫir beytde vāḳi' olmuşdur.

Ṣā'ib :
Nemī bāyed turā meşşāṭa-i behr-i ḫod ārāyī
Be-ṣaḥrā mī-revī ez-ḫāne-i āyīne mī āyī

Rā edāt-ı mef'ūldür. Mıṣra'-ı ṯānī mecmū'ı çi cāy-ı ḫalḳ içün ta'līldir. Ḫulāṣa-i ma'nā-yı beyt-i münevver olan ḳalb kendi müteḥammil olan bir vücūddan müteneffir ve ḳaçınur iken sā'ir ḫalḳa maḥall ü maḳām olur mı olmaz. Zīrā āyīne-ḫāneye bir şaḫṣ dāḫil olsa anda olan merāyānıñ ta'addüdī miḳdārı şuḫūṣ-ı münkakise olmaġla izdiḥām ẓuhūrı bedīhīdir.Ḫalḳ ise lā-yu'add ü lā- yuḥṣādır. Her biri hezār olduġı ṣūretde kendi vücūdundan teveḥḥuş iden kimesne yoḳdur. Vücūd müzāḥamesine cāy u maḥall olmaḳ ne iḥtimāldir.

327

'İnāyetlü efendim ḥażretleri inḥilāl-i 'uḳde-i eşkāli ḥavāle-i nāḫun-i ḳalem-i istiḳāmet-i tev'em-i 'acz-i raḳamım buyurılan beyt-i müşkil-pesendiñ ma'nā-yı ẓāhiriyyesi bu vech ile oldığında ḳaṭ'an iştibāh buyurılmaya . Likin bā'iṯ-i tevaḥḥuş ve sebeb-i nefy-i ḫa'ṭır ve bunuñ emṯāli aṣl tanẓīm beyti īcāb iden mezāyā-yı ma'nevī ne oldığı taḥrīr olunsa ṭūmār-ı şikāyet-i 'āşıḳān ve ḥadīṯ-i ṭūl u dırāz-ı mestān gibi mufaṣṣal ve meşrūḥ bir

326 .S. 76b, M.-
327 S. 77a, M. -

maḳāle-i kelāl-āver olacağı meczūm-ı ᶜaḳl-ı ḳāṣırım olmaġla ziyādesi liḥye-i ḳafāh-ı müfriṭān gibi bürīde-i miḳrāṣ-ı taᶜṭīl ḳılınmışdır. Mercūdur ki ḫāne-i āyīneyi iṯbāt içün eṯnā-yı tercemede nigāşte-i yerāᶜa-i maḫlaṣı olan "nemī bāyed turā meşşāṭai" beytiniñ ḫulāṣā-i mefhūmı ne olduġını vaḥşet beytini firistāde buyuran ẕāt-ı maᶜārif-ṣıfātdan istikşāf buyuralar. Hem-vāre beytü'ş-şeref-i iḳbālde murabbaᶜ-nişīn-i ṣadr-ı kām-rānī olalar.

328

Şevket
Reh-gürīzed deşt-i cünūn ne-mī yābīm
Sevād-ı çerge-i ahüst gird-nāme-i mā

Deşt-i cünūndan gürīze rāh bulamam. Ḳays-ı ᶜĀmirī ṣaḥrā-yı cünūñdan rehā-yāb olmadığı gibi ve bizim finā-yı nāme-i ser-nüviştimiz sevād-ı çerge-i āhūdur. Sevād-ı çeşme-i āhū irāde eyledi . Zīrā āhuvānıñ ḥadeḳa-i ᶜaynında beyāż yoḳdur ve ḫoba-i ᶜArab ki siyeh bürde-i ḫaymeden ᶜibāretdir. Ḥāclegāh-ı Leylā olmaġla deşt-i cünūndan gürīz mümkiñ olmadı. Şerḥ-i Muḥammed Ḥākim bu beyt-i müşkil-pesend-i Molla Şevkete bu faḳīr-i ḳalīlü'l-biżāᶜanıñ kec ü mec taḥrīr itdi. Sevād ḳara renk ve şaḫṣ ve ᶜaded-i keşīre daḫī iṭlāḳ olunur ve bunlardan māᶜadā niçe maᶜnāları daḫī vardır. Bu maḥallde maḳṣūd ᶜaded-i keşīrdir. Çerge ḳāf-ı Fārisīniñ feṯḥiyle sürgün avı ve gird-nāme ḳāf-ı Fārisīniñ kesriyle sikkeli dīnār olmaḳ olmaḳ üzere żabṭ-kerde-i ḳalem-i ṣāḥib-ẕihniñ şuᶜūrıdır ve yārān-ı ᶜAcem-i gird-nāme şol riḳᶜa-i murabbaᶜdır ki gürīḫteniñ baş döndürmek içün baᶜżı rüsūm-ı maᶜhūda yazılır diyü taḥḳīḳ itdiklerin Riyāżī Düstūru'l- ᶜAmelde bu beyti ile istişhād ider. Ḫüsrev-i Dehlevī der-ṣıfat-ı burāḳ. Beyt :

Pīşeş keşīd raḫşī k'ez ḫalḳa-i dükkāneş
Kerdend gird-nāme vü hem gürīz pārā

Bu beytde riḳᶜa-i maᶜhūda murād oldığı bī-irtiyābdır. Mışraᶜ-ı ṣānī evvel ᶜillet maḳāmındadır. Maḥṣul-i beyt : Cünūn ṣaḥrāsından ḳaçacaḳ yol bulamıyoruz. Zīrā āhūnuñ sürgün avınıñ sevādı bizim başımızı döndürmek içün gird-nāmedir. Yaᶜni deşt-i cünūndan āhūlarıñ keṯret ü vefreti sedd-i ṭarīḳ-i gürīz idüp dāᵓire-i ᶜaḳla ḳadem-zen-i vuṣūl olmamıza mānicᶜ olmuşdur dimek olur. Lafẓ-ı sevād gird-nāmeye mülāyim ve çergeye münāsib oldığından iḫtiyār olunmuşdur. Nāmedeki midādda ve çergede siyāhlıḳ mevcūddur . Va'llāhi aᶜlem bi'ṣ-ṣavāb.

329

Saᶜādetlü fārisü'l-ḫayl meydān-ı cevdet sulṭānım efendi ḥażretleriniñ ḥalbe-i vüsᶜat-cāy u feżā-yı fesīḥatü'l-ercā-yı nādī-i mekremetlerine burāḳ-ı edᶜiye-i meᵓṯūre ile rikāb-ber-rikāb sürᶜat olan eşheb-i ḫulūṣum ki "kitābe-i ṣabāḥu'l-ḫayr-ı pīşānī bā-nūr-ı āfitāb ᶜinān-ber-ᶜinān reved" meᵓāliyle mālīdir. Ol ṣāḥa-i neẓāfet-mesāḥada cilve-rīz-i ser-i

328 S. 77a, M. -
329 S. 78a, M. -

yek-mīḫ ḳabūl olur mülāḥaẓasıyla licām-engīz-i ᶜarż u iblāġ ḳılmaḳda meslūbü'l- iḫtiyār oldığımı iᶜtiẕār żımnında esb-i merāmdan bu vech ile refᶜ-i kecīm ibhām ve basṭ-ı zeynpūş īhām ḳılınur ki beyt :

Şaḥn-ı güftārda reftār idemez lāġārdır
Edhem-i ḫāmemiziñ bir ayaġı akṣardır

Düşuna hem-pā olan bizim dābbe-i üstüḫᵛānkārī-i sebük-rūḥ ki şaḥm u üstüḫᵛānda revġan-sūde ṣadefkārī pīş-taḥtadan bir ḳıṭᶜa iken tamām-ı yem kesmekde ḳalemtıraş gibi tīz oldığı ḳatī çoḳ rāᵓiż-i meydān-ı ferāseti pār degil taᶜaccüb idüp sūhān-ı dendāndan dehgānında ḳaṭᶜan eşer hüveydā degil iken ḫırmen-i sāmān-ı ṣamanı nefes-i serdī rūzgār ifnā vü iᶜdāma virdigi be-ḥasebi'ẕ-ẓāhire kūh ile kāh mübāyeneti ḳadar oldığın gāh gāh teᵓemmül eyledikçe semend-i ḫayālim ᶜarṣa-i vuḳūfa resīde olmaḳda leng olup beyt :

Zī-bī dendānī vü ki ḫōrden-i ū mānde-em ḥayrān
Meger īn lāşe merkeb güher-yābī der-ciger dāred

Mażmūn ile żabṭ-ı licām-ı ḫunūk iştibāh olunur iken rāᵓiż-i miżmār-ı belāġat olup fāᵓiz-i ḳaṣbü's-sebḳ-i feṣāḥāt olan cerīde-devān-ı sebb-ā-sebb-i ẓarāfet baᶜżı aḥbābımız irḫāyı ᶜinān-ı edhem-i istihzā iderek ser-i rāhda pā-ber-cāy-ı maḳām-ı taᶜrīż at alan geçdi. Ẓālim nūr-ı nigāhdan esraᶜ ṣabā-reftār böyle yādigāra süvār olmaḳ Süleymānvār rūzgāra ḫükm eylemekden ne farḳı vardır dirler. Bilmezler ki böyle ᶜadīmü'l-ḳadre dābbeniñ rākibi olmaḳ ber-hevā seccāde üzre zānūdan kerāmet olmaḳdan daḫī ṣaᶜbterdir. Benim bu ḥāl-i keder-i meᵓālime teraḥḥumen ṣıṭabl-ı temellüküñüzden irsāline himmet buyurılan tevsen-i kūh-beden bu üftāde-i ḫāk-inḳılābı ḫākden refᶜ idüp sābıḳu'ẕ-ẕikr bārgīr-i nā-gürīziñ bār-ı kibrinden ḫalāṣ itmekle ben daḫī aḫẕ-i intiḳām ḳaşdıyla düşundan nemed ü zeynini alup "el-celīlü'l-feres" taᶜrīżiyle nev-āmedeye ilbās eyledigi aḫbār żımnında āṯār-ı memnūniyyetimi iẓhār içün taşdīᶜa cesāret eyledim. Benim sulṭānım "hemīşe esb-i murād der-zeyn-i taṣarruf-bād".

330

Bādām-ı dü-maġz-est kūh ez-ḫançer-i elmās
Tā dāde-lebeş būse ser-ā-pā-yı fesānrā

Beyt-i meẕkūr Ḥakīm Enverī merḥūmuñ Sencer Şāh medḥinde Bahāriyye Ḳaṣidesinden oldığı dīvānında muṣarraḥdır. Meẕkūruñ sābıḳı beyt :

"Jāle-siper-i berf bī-burd ez-ketif-i kūh
Ki beyża-i kāfūr ziyān kerd u güher sūd
Bi-niger ki çi sūd est merān-māye ziyānrā"dır.

Bādām-ı dü- maġz bir ḳışr içinde hem āġūş-ı ittiḥād iki lübbdür.Kuh żamm-ı kāf ile kūhdan muḫaffef ṭaġ maᶜnāsınadır. Ez zā-yı ᶜArabiyyeniñ sükūnuyla min-i nāşiye

330 S. 79a, M.-

maʿnāsına. Ḫançer-i elmāsdan murād küçük ırmaḳdır. Cedvel-i sīm daḫī dirler. Mıṣraʿ-ı ṯānī mecmūʿı ḫançer-i elmāsıñ ṣıfatıdır.

Maʿnā-yı beyt: Vaḳt-i bahār-ı ḫuceste-āṯār ḥulūl ile ḳālīçe-i sepīd-reng berf-i teḳāżā-yı bārān ve ḥarāret-i ḫurşīd-i dıraḫşān ile telef ü ṣarf olunduḳda aġzı bilegü ṭaşına fersūde olmamış ḫançer-i elmāsdan yaʿni zirvesinden dāmenine varınca cereyān iden ırmaḳdan nāṣī kūh güyā bādām-ı dü-maġz heyʾetinde cilveger-i bāṣıra-i temāşāʾiyāndır dimek olur. Fi'l-vāḳiʿ miyāne-i kūhdan cārī olan cismesāra kemāl ṣafvetinden ve ṭarfını fāṣıla oldığı cihetden ḫançer-i elmāṣ ıṭlāḳı ṣaḥīḥ olur. İki ṭaġ miyānında olan dāh-ı bārī ki ḫançer-i elmās dinilmek bu maḥallede yolsuzdur. Zīrā bādām-ı dü-maġz ʿibāreti bu tevcīhden ābīdir ki her feyd bādām-ı dü-maġz ise de bir bādām ṣüretindedir. Her biri müstaḳillen bir bādām heyʾetinde degildir. Ḫançer-i elmās iki kūh miyānında fāṣıla olan rāhdır dinildikde her bir kūh müstaḳillen bir müdevver bādām olmaḳ iḳtiżā ider. Bir ḳışrda ise bu miṣillu iki bādām burulmamışdır. Meger bir gözde ḫayāl-i dü-çeşm-i dilber ola.

331

Bu nev-ḳumāş-ı yek-şebe ki ʿaded-i tār u pūd-ı zer-beft-nümūdınezr-i ṭarīḳat-ı ḫafiyye üzre on altı olup muvāfıḳ-ı büyūt-ı reml-i Caʿferīdir.Destegāh-ı endīşede mā-güy-ı ḳalem-i iḫlāṣ-raḳam ile tensīc ve deffe-i nizāma maṭvī ḳılınup hezār şerm ile pāy-endāz-ı süm-i semend-i iḳbālleri ḳılınur. Meʾmūldür ki tamġā-yı iʿtibār-ı iksīr ʿayyārları ile ārāyiş-yāfte-i ʿizz ü ḥużūrları olup āvīze-i kenār-ı bāb-ı felek-i cenābları ḳılınmaġla sütre-i maʿāyib-i dāʿīleri buyurıla.

Nüzhet.

332

ʿİnāyetkārā, ʿöẕr-peẕirā. Ṭaraf-ı muḥibblerine iḥāle buyuruldığı vech üzre sifālçe-i ṭabīʿatda ḫūn-ı ciger ile nemā-peẕīr olmuş bir sünbül-i heft-küngüre vaż ʿ-ı ser-şīşe-i ḳabūl buyurulmaḳ edʿiyesiyle ḥużūr-ı devletlerine ihdā olunmuşdur. Ḫāṭır-ı muḥabbet müʾeṣṣir sünbül taʿbīrini iḫtiyār eyledigi bir civān-ı istiġnā-ʿunvānıñ müy-ı ʿanber-būyuyla perīşān dimāġ olduġı içündür. Bināberīn ġazel-i müşevveş-güftār her ne ḳadar şāyeste-i ḥavāle-i nigāh-ı iʿtibār degil ise daḫī māye-i tanẓīmi olan şāhid-i sāye-perver-i ʿāşıḳ-ı düşmen ḥürmetine nigāşte-i mecmūʿa-i iltifāt buyurmaları mesʾūldür.

Feraġa min tenmīḳi hāẕihi'n-nüsḫatü'l-laṭīfeti fī-yevmi's-sebti min-şehri Cemāẕiyel ūlā sene yek ü nüh ü ṣad u hezār ez-hicretü'n-nebeviyye

H.1191 / M.1780

331 S. 79b, M. -

332 S. 79b, M. -

SONUÇ

XVIII. yüzyılda yaşayan Nüzhet, Osmanlı Devleti'nin çöküş sıkıntılarını yaşayan bir divan şairidir. Bu şair üzerinde daha önce yapılan bir çalışma olmaması bizi şair hakkında çalışmaya sevketmiştir. Nüzhet Divanı'nın öncelikle tenkitli metni oluşturulmuş, elde edilen metinden hareketle eserin şekil ve muhteva açısından incelemesi yapılmıştır. Bu çalışma sonunda, ulaşılan neticeleri şöylece özetlemek mümkündür:

Nüzhetin asıl adı Ömer'dir ve Urfalıdır. İyi eğitim gördüğü, Arapça ve Farsçayı iyi bildiği hakkındaki bilgilerden ve eserinden anlaşılmaktadır. Neccarzâde Şeyh Rıza Efendiye bağlı olan Nüzhet 1778'de İstanbul'da ölmüş ve Galata Mevlevîhânesine defnedilmiştir.

Zaman zaman hikemî bir uslûp kullanarak, bazen de sebk-i hindî tarzıyla şiirler yazan, hem ilâhî hem de mecazî aşkı şiirlerinde işleyen Nüzhet'in sanatını olgunlaştıran en önemli kaynaklardan biri tasavvuftur.

Eserde yer alan gerek şiirler gerekse nesirler kaleme alınırken kullanılan dil istisnaî birkaç durum hariç oldukça külfetlidir. Şairde Nâbî, Nailî, Nâşit, Koca Ragıp Paşa, Neccerzade Rıza gibi şairlerin etkisi görülür.

Nüzhetin Divanı'ndan başka beş eseri daha vardır.

Divanda 13 kaside, 2 mesnevi, 16 musammat, 11 rubaî, 16 kıt'a, 67 tarih manzumesi, 179 gazel, 41 müfret ve metâli, 3 lûgaz ve birçok da nesir parçası mevcuttur. Şiirlerden bir kısmı Farsça kaleme alınmıştır.

Nüzhet şiirlerinde en çok hezec bahrinin Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün kalıbını (108 şiir) ve remel bahrinin Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün (66 şiir) kalıplarını kullanmıştır.

Nüzhetin Divanı'nda yer alan 13 kasideden 10 tanesi ve 179 gazelden 164'ü müreddef olarak kaleme alınmış, divanda en çok zengin kafiye kullanılmıştır.

Divanın muhtevasında tasavvuf, hikmet ve aşk hâkim unsurlardır. Şair bu kavramları estetik bir çerçeve içerisinde işleme yoluna gitmiş, zaman zaman dili anlaşılması güç tamlamalar yığınına dönüştürmüştür.

Divanın muhtevası ele alınırken, incelenecek mefhumlar tespit edilmiş ve yapılan incelemede şairin klâsik Türk şiiri geleneğine hâkim birisi olduğu anlaşılmıştır.

Divanın şahıs kadrosunu memduh, maşuk, âşık, rakip oluşturur. Divanda memduh genellikle Hz. Muhammed'dir. Hz. Muhammed'in yanı sıra dönemin padişah ve devlet adamları da oldukça abartılı bir uslûpla övülmüştür. Maşuk sevgilidir. Maşuk kavramı hem ilâhî hem de mecazî şekilde ele alınmıştır. Âşık, genellikle mecazî aşkı yaşayan, sevgili için yanıp yakılan bir tiptir. Rakip ise kafirdir, devdir. Nüzhet bu tipleri işlerken sanatını besleyen kaynaklardan yararlanmış ve uygun düştükçe ilgili malzemeleri kullanmıştır.

Sonuç olarak Nüzhet XVIII. yüzyılda yaşayan, sadrazam mühürdarlığı gibi bir görevde bulunan kültürlü bir şairdir. Birçok kaynakta hakkında bilgi verilmesi şairimizin küçümsenmeyecek bir şahsiyet olduğunun bir göstergesidir.

Biz bu çalışmayla Osmanlı'nın bu zor döneminde yetişen ve klâsik vadide eser veren bu şair hakkında yapılacak çalışmalara bir nebze de olsun katkımız olduğu kanısındayız.

KAYNAKLAR

AKGÜNDÜZ, A. ve ÖZTÜRK, S., 1999. Bilinmeyen Osmanlı, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 527s.

AKSOY, Ö. A., 1998. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, İnkılâp Yayınları, İstanbul, C. I, II.

AKÜN, Ö. F., 1994. "Divan Edebiyatı", TDVİA, İstanbul, C.IX, ss. 389-427.

ATEŞ, A., 1942. "Metin Tenkidi Hakkında", Türkiyât Mecmuası, VII-VIII, ss. 253-267.

BURSALI MEHMET TAHİR, 1333. Osmanlı Müellifleri, Matba-i Âmire , İstanbul, C. II.

CEBECİOĞLU, E., 1997. Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yayınları, Ankara, 790s.

ÇAVUŞOĞLU, M., 1971. Necâti Bey Divânı'nın Tahlili, MEB Yayınları, İstanbul, 296s.

ÇIPAN, M., 2003. Fasih Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin), İstanbul, MEB Yayınları, s. 635.

DEVELLİOĞLU, F., 1996. Osmanlı-Türkçe Ansikopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995s.

DİLÇİN, C., 2000. Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 531s.

ERAYDIN, S., 1994. Tasavvuf ve Tarikatlar, MÜİFAV Yayınları, İstanbul, 518s.

GÜZEL, A., Tarihsiz. Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, 680s.

İPEKTEN, H., 1999. Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, Dergâh Yayınları, İstanbul, 343s.

İSTANBUL KÜTÜPHANELERİTÜRKÇE YAZMA DİVANLAR KATALOĞU, MEB Yayınları, İstanbul, c. II, 1967.

KAYAALP, Ş., 1999. Sultan Ahmed Divanı'nın Tahlili, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 288s.

KIRKKILIÇ, A., 1994. Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 348s.

KURNAZ, C., 1996. Hayâli Bey Divânı'nın Tahlili, MEB Yayınları, İstanbul, 800s.

LEVEND, A.S., 1984. Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar, Enderun Yayınları, İstanbul, 662s.

MAZIOĞLU, H., 1982. "Türk Edebiyatı (Eski)", Türk Ansiklopedisi, Ankara, C. XXXII, ss. 80-134.

MEHMED SÜREYYA, 1311. Sicill-i Osmânî, Matba-i Âmire, İstanbul, C.IV.

MOLLA CAMİ, 1989. Baharistan, MEB Yayınları, İstanbul. s. 290

ONAY, A.T., 2000. Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, Akçağ Yayınları, Ankara, 573s.

ÖNKAL, A., 1998. "Abdurrahman b. Avf", TDVİA, İstanbul, C.I, ss.157-158

PAKALIN, M.Z., 1993. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB Yayınları, İstanbul, C.I, II, III.

PALA, İ., 1999. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ötüken Yayınları, İstanbul, 429s.

SEFERCİOĞLU, M.N., 2001, Nev'î Divanı'nın Tahlili, Akçağ Yayınları, Ankara, 505s.

SİLAHDARZADE MEHMET EMİN, Silahdarzade Tezkiresi, Ali Emirî Ef, Nu: 795.

ŞEFKAT ABDÜLFETTAH, Şefkat Tezkiresi, Ali Emirî Ef (Millet Kütüphane), Nu: 770.

ŞEMSEDDİN SAMİ, 1998. Kâmûs-ı Türkî, Alfa Yayınları, İstanbul, 1574s.

TDK, 1983. Yeni Tarama Sözlüğü, dzl: C. Dilçin, Ankara 476s.

TDK, 2000. İmla Klavuzu, Ankara, 481s.
TOLASA, H., 2001. Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Akçağ Yayınları, Ankara, 539s.
TÖKEL, D.A., 2000. Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Akçağ Yayınları, Ankara, 484s.
TUMAN, M.N., 2001. Tuhfe-i Nailî, hzl.:C. Kurnaz-M. Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara, II.
ULUDAĞ, S., 1995. İbni Arabî, TDV Yayınları, Ankara, s. 203.
UNAT, F.R., 1988. Hicrî Tarihler Milâdî Tarihlere Çevirme Kılavuzu, TTK Yayınları, Ankara, 175s.
ÜNVER, I., 1993. "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", Türkoloji Dergisi C. XI (1) ss. 51-89.
YAZICI, T.-ULUDAĞ, S., 1998. "Pir-i Herat", TDVİA, İstanbul, C. 17, ss. 222.
YENİZTERZİ, E., 1993. Türk Edebiyatında Na'tlar (Antoloji), TDV Yayınları, Ankara, 159s.
_____, 1993. Divan Şiirinde Na't, TDV Yayınları, Ankara, 390s.
YILDIRIM, S., 1998. Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali, Feza Yayıncılık, İstanbul, 604s.
YILMAZ, M., 1992. Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler, Ansiklopedik Sözlük, Enderun Kitabevi, İstanbul, 196s.

İNDEKS

āb, 111, 115, 121, 126, 131, 132, 133, 144, 145, 147, 150, 167, 168, 169, 173, 174, 177, 178, 182, 183, 197, 199, 200, 201, 206, 208, 212, 214, 215, 217, 218, 230, 234, 236, 237, 240, 241, 242, 243, 247, 248, 254, 257, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 277, 284, 286, 291, 293, 297, 300, 302, 303, 308, 311, 313, 322, 323, 327, 328, 331, 336, 337, 339, 350, 352, 356, 357, 361, 363, 369, 379, 381, 382, 384, 389
ābād, 108, 122, 123, 132, 143, 190, 274, 316
āb-cū, 302
ʿabd, 144, 186, 344, 373, 374
ābdār, 177, 179, 212, 298, 369
ʿAbdu'llah Teslīm Efendi, 172
ʿAbdu'r-raḥmān Aġa, 232
āb-ı ʿĀṣī, 291
āb-ı ḥayāt, 164
āb-ı ḥayvān, 133, 277
āb-ı ḫoş-güvār, 206
āb-ı istiġfār, 174
āb-ı kevṣer, 273
āb-ı kirās, 336
āb-ı laʿl, 274
āb-ı murād, 147, 257, 303
āb-ı revān, 126, 208
āb-ı rūy, 363
āb-ı şemşīr, 241
āb-ı şīrīn, 240
āb-ı zindegānī, 150
āb-ı zülāl, 215
ʿabīr, 149
ʿabīr-efşān, 281, 285
āb-rūy, 200, 217, 311
āb-yārī, 243
ʿAcemī, 253
āçīde, 174
Açık Baş Muḥammed Aġa, 155
aʿdā, 136, 152, 158, 177, 178, 182, 188, 190, 191, 250, 266, 289, 290, 299, 330, 357, 385
ādem, 122, 165
Ādem, 132, 133
ʿadem, 173, 228, 230, 253, 281, 322, 328
ādem-perest, 261
ʿadīmü'l-istiṭāʿa, 141, 172
ʿadn, 222, 223
ʿadū, 152, 158, 214, 227, 275, 311, 314, 351, 356
āfāḳ, 152, 161, 164, 184, 186, 204, 229, 241, 363
āfet, 173, 230, 278, 282, 289, 308, 313, 327, 387
āfitāb,111, 125, 147, 168, 178, 181, 202, 213, 222, 237, 242, 248, 270, 272, 341, 363, 379, 387
aġyār, 166, 272
āhen-dil, 253, 280, 290, 301
Aḥmed Efendi, 195, 220
Aḥmed-i Muḫtār, 137
āhū, 111, 182, 190, 270, 273, 281, 285, 321, 336, 338, 339, 351, 387
āhū-yı Ḫoten, 336
akçe, 154, 325
ʿaḳīde-i Ramāżān, 205
ʿaḳl-ı evvel, 212, 368
Aḳsarāy, 369
ʿālem, 119, 120, 129, 131, 132, 135, 139, 140, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 150, 153, 154, 155, 164, 166, 181, 182, 183, 185, 187, 190, 192, 194, 198, 200, 202, 205, 209, 213, 214, 215, 218, 219, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 238, 241, 248, 251, 259, 262, 266, 273, 280, 290, 291, 293, 295, 296, 297, 301, 302, 303, 305, 307, 310, 319, 321, 332, 344, 345, 346, 347, 350, 351, 353, 354, 361, 369, 370, 385
ʿālem-ārā, 111, 161, 355
ʿālem-i fānī, 222
ʿālem-i lāhūt, 109
ālem-i miṣāl, 342
ʿālem-i ʿuḳbā, 279
ʿālem-nümā, 120, 262, 296
āl-i ʿabā, 123
ʿAlī Dede, 374
ʿAli Efendi, 195, 224
āl-i ʿOṣmān, 188, 227, 251
ʿālī-ḳadr, 152
ʿālī-rütbe, 144
ʿālī-vaḳār, 227
allāme, 108

Anaṭolı Ḥiṣārı, 208
Anaṭolı Sāḥili, 202
ʿanber, 110, 131, 142, 176, 207, 269, 273, 274, 279, 287, 289, 338, 379, 389
ʿanber-būy, 141, 263
ʿanber-feşān, 126, 128
ʿanber-niṣār, 160
ʿanber-sevād, 147
ʿandelīb, 122, 185, 189, 265, 323, 369
ʿAnḳā, 112, 133, 294, 306, 343, 345, 368
ʿankebūt, 228, 322
ʿaraḳ, 145, 248, 276, 282, 340, 355
ʿĀrif Süleymān Beg Efendi, 263
ʿārif, 113, 200, 245, 266, 283, 303, 316, 328, 342
ʿārif-i bi'llāh, 196
Arisṭō, 194, 251
ʿārıż, 118, 178, 234, 262, 273, 276, 285, 332, 382, 384
ʿarş, 111, 130, 132, 137, 163, 181, 199, 227, 249, 274, 310, 342,
ʿarş-ı aʿẓam, 344
ʿarş-ı raḥmān, 140
ʿarūs, 112, 127, 150, 168, 179, 193, 205, 272, 278, 343
ārzū, 139, 175, 293, 295, 301, 331, 336, 341, 351, 369
aṣā, 123
ʿaṣā, 123, 133, 145, 147, 197, 373
āṣaf, 190, 192, 212, 215, 225, 226, 230, 240
aṣḥāb, 113, 120, 135, 136, 138, 179, 181, 191, 197, 210, 243, 246, 247
ʿāşıḳ, 119, 139, 149, 158, 165, 169, 170, 234, 260, 263, 265, 271, 281, 290, 291, 296, 297, 300, 303, 305, 308, 312, 321, 331, 335, 350, 355, 356, 360, 363, 367, 369, 370, 378, 381, 383, 384, 389
ʿāşıḳān, 199, 268, 292, 347, 386
ʿāşıḳ-ı mecrūḥ, 289
ʿāşıḳ-ı şeydā, 178
ʿāşıḳ-ı şūrīde, 167
āşinā, 119, 132, 139, 179, 245, 260, 290, 312, 315, 316, 318, 335, 352
ʿasīrü'l-edā, 114
āsitāne, 115,
āsitāne-i ʿaliyye, 373
āsitān-ı kūy-ı yār, 179
āsiyā, 140, 353
āsiyāb, 309, 340
āşiyān, 113, 126, 170, 181, 306, 324
ʿaşḳ, 113, 120, 122, 123, 129, 142, 164, 165, 166, 167, 192, 199, 216, 253, 257, 263, 268, 277, 282, 284, 285, 291, 294, 304, 309, 310, 315, 316, 318, 320, 321, 324, 326, 327, 329, 333, 338, 352, 354, 359, 364, 366, 368, 369, 378, 382
āsūde, 163, 219, 254, 284, 366
āsumān, 116, 119, 125, 131, 140, 144, 151, 169, 183, 190, 191, 192, 195, 196, 206, 220, 227, 266, 353
ʿaṭā, 121, 154, 180, 182, 185, 199, 203, 205, 206, 210, 217, 218, 240, 241, 244, 247, 250, 257, 260, 377
āteş, 122, 129, 138, 142, 161, 173, 178, 229, 271, 281, 291, 331, 333, 337, 352, 359, 384
āteş-dem-i Şīrāz, 145
āteşgede, 369
āteş-i seyyāle, 381
ʿaṭşān, 215, 240
ʿAṭṭār, 145
ʿayān, 142, 192, 205, 265, 347, 357, 359, 370
Ayaşofya-i Kebīr Cāmiʿi, 207, 246
āyāt, 137, 140, 141, 147
Ayaz Pāşā, 155
āyīne, 113, 135, 147, 148, 162, 166, 178, 205, 242, 253, 257, 260, 265, 278, 281, 283, 296, 302, 303, 304, 306, 310, 311, 312, 325, 339, 341, 351, 352, 353, 359, 360, 361, 364, 367, 386, 387
ʿayn, 115, 122, 133, 180, 185, 187, 206, 207, 215, 218, 226, 237, 240, 250, 266, 281, 309, 347, 370, 387
ʿayne'l-yaḳīn, 127
ʿayn-ı yaḳīn, 309
ʿayn-ı Ẕerḳā, 110
ʿAzrāʾīl, 115
baḫt, 117, 123, 140, 144, 146, 151, 152, 154, 168, 171, 181,184, 202, 208, 214, 241, 260, 263, 285, 290, 310, 325, 330, 349, 352, 367
bād, 109, 114, 122, 123, 126, 129, 134, 138, 140, 168, 169, 170, 179, 181, 189, 192, 203, 213, 219, 221, 222, 227, 228, 229, 245, 248, 257, 263, 265, 266, 289, 291, 311, 315, 318, 322, 323, 325, 327, 330, 333, 334, 338, 346, 357, 381, 385, 388
bādbān, 313, 330, 356

bāde, 163, 174, 260, 323, 337, 340, 354, 358
bāde-i gül-reng, 176
bāde-i yek-sāle, 162
baʿd-ezīn, 140, 164, 173, 186, 227, 241, 295
bād-ı ʿaẕāb, 357
bād-ı ecel, 221, 222
bād-ı ġam, 140, 257, 323
bād-ı ḫazān, 229
bād-ı ṣabā, 123, 126, 170, 334
bād-ı seḥer, 189
bāġ, 108, 110, 116, 124, 128, 130, 134, 141, 149, 161, 164, 185, 186, 191, 222, 227, 239, 242, 329, 353, 363, 365
bāġ-ı ʿālem, 183, 219, 297, 350
bāġ-ı dehr, 215
bāġ-ı fenā, 331
bāġ-ı kevn, 241
bāġ-ı naẓm, 323
bāġ-ı şerīʿat, 344
bahār, 125, 129, 134, 189, 191, 234, 277, 287, 310, 319, 348, 355, 385, 389
Bahāü'd-dīn, 201, 234
baḥr, 109, 110, 111, 118, 119, 125, 136, 140, 153, 163, 177, 182, 187, 190, 196, 199, 202, 203, 204, 206, 212, 217, 218, 230, 240, 244, 250, 260, 267, 272, 276, 282, 285, 289, 292, 293, 295, 311, 315, 356, 377
baḥr-ı enfās, 293
baḥr-ı ıżṭırāb, 276
baḥr-ı semāḥat, 153, 217
baḥr-ı serāb, 260, 356
baḥr-ı viṣāl, 260
baḥr-ı zeḫḫār, 240, 250
baḥr u berr, 187, 196, 202
bāʿiṣ, 109, 110, 137, 138, 139, 165, 167, 184, 197, 235, 253, 261, 263, 286, 333, 351, 355, 375, 386
bānū-yı edeb, 163
bāreka'l-lāh, 194
Bārī, 132, 149, 243, 304, 385
Bāyezīd-i vaḳt, 115
bāzār, 126, 262, 267, 320, 360, 371
bāzār-ı dāniş, 108
bāzār-ı sulṭānī, 168
bed-baḫt, 176
bedr, 114, 180, 239, 353, 366
be-ḥaḳḳ, 208, 224, 233, 237, 262, 317
behişt, 149, 164, 200, 239, 269, 305, 307
behişt-ābād, 156
behişt-i berīn, 126
beḳā, 131, 184, 196, 249, 292
beḳā sarāyı, 224
belā deşti, 358
belā, 160, 163, 165, 178, 283, 285, 304, 328, 358, 382
Beliġrād, 152
benān, 113, 304, 338
benān-ı ʿunf, 131
bende, 123, 126, 153, 161, 181, 188, 207, 228, 238, 242, 245, 343, 385
benefşe, 189, 269
beng, 269, 286, 315
Benī-Hāşim, 236
berg-i verd, 131
berḳ, 136, 139, 182, 326
Beşikṭaş Mevlevī-ḫānesi, 220
Beşikṭaş, 200, 210, 215,
beyābān-ı sivā, 347
beyāż, 135, 189, 254, 274, 281, 284,
Beyḫān Sulṭān, 184
beyt-i Ḥaḳḳ, 180
Beyt-i maʿmūr, 144, 187, 226, 368
beyt-i muʿallā, 109
beytü'l-ḫazen, 364, 246
beyżā, 131, 194, 249, 355
beyże, 136
beyże-i İslām, 249
beyże-i ṭuġrā, 359
bezm, 143, 195, 205, 254, 265, 280, 309, 324, 363,
bezm-i Cem, 258
bezm-i elest, 260, 283
bezm-i felek, 163
bezm-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣ, 301
bezm-i ʿināyet, 259
bezm-i ʿişret, 168, 355, 367
bezm-i ḳudsī, 368
bezm-i maʿnā, 197
bezm-i melāḥat, 333
bezm-i mey, 128, 265, 308
bezm-i neşāṭ, 333
bezm-i üns, 153
bezm-i yār, 317
bī -kerān, 118, 124, 192, 206, 220, 253, 267, 330
bīd, 127, 131, 144, 168, 248, 252, 266, 291, 293, 352, 359
bīd-i Mecnūn, 321

bī̇gāne, 108, 119, 132, 165, 166, 178, 271, 308, 324, 348, 366, 368, 369
biḥamdüli'llāh, 123, 365
bī̇-hūde, 118, 162, 163, 167, 170, 191, 325, 350, 351, 356, 357
Bihzād, 311
bi'llāh, 110, 174, 188, 196, 236,
bi'llāhī̇, 297, 299, 347, 370
bī̇m, 153, 166, 190, 270, 274, 299, 304, 305, 326, 335, 348
bī̇mār, 153, 166, 190, 304, 335
bī̇-muḥābā, 112, 155
bī̇-nevā, 123, 159, 245
Bircī̇s, 277
bī̇-ser ü pā, 111, 112, 159
Bismi'llāh, 236, 347
Bulġurlı Ḳaryesi, 219
burāḳ, 352
burc-ı Esʿad, 238
burc-i Ḥamel, 234
Burnāz Beg, 378
būse, 116, 259, 273, 276, 287, 311, 335, 349, 388
būse-i ʿĪsī̇, 379
būy, 116, 129, 130, 133, 134, 138, 139, 162, 180, 189, 209, 213, 231, 242, 263, 287, 288, 307, 308, 329
būy-ı müşg, 149
bü'l-ʿaceb, 131, 143, 144, 368
bülbül, 110, 124, 131, 133, 145, 153, 162, 176, 244, 246, 265, 277, 283, 285, 293, 317, 319, 323, 348, 354, 361, 365
bülbül-i āteş-nevā, 120
bülbül-i Şī̇rāz, 193
bürehne-pā, 167
bürḳaʿ-güşā, 121
büt, 171, 280, 281, 284, 305, 331, 333, 335, 349, 363, 375
bütān, 139, 147, 170, 265, 273, 291, 297, 302, 324, 334, 349
büt-i kāfir, 317
cādū, 273, 333, 351
çāh, 135, 232, 233, 234, 246, 271, 322, 350
çāh-ı ʿaẕāb, 214
çāh-ı Naḫşeb, 319
çāh-ı Pī̇jen, 322
çāh-ı zemzem, 232, 233
çāk-i girī̇bān, 148, 198, 231, 281, 297, 316
cām, 142, 162, 166, 176, 178, 199, 201, 206, 207, 226, 252, 260, 261, 312, 331, 333, 335, 354, 362, 366, 383
câme, 223, 328, 356, 363
câme-ḫᵛāb, 288
câme-şū, 174
cām-ı ʿaşḳ, 164, 315
cām-ı şarāb, 168, 274, 300, 356
cāmiʿ, 187, 189, 198, 199, 202, 203, 205, 225, 226, 228, 229, 232, , 298, 375
cān, 110, 113, 115, 118, 122, 124, 126, 129, 134, 140, 142, 143, 152, 163, 166, 167, 169, 186, 193, 208, 210, 216, 217, 221, 223, 252, 262, 266, 270, 281, 285, 299, 300, 308, 309, 328, 344, 347, 361, 370
cānā, 131, 166, 233, 263, 354, 357, 358, 376
cānān, 254, 309, 315, 356, 357, 375
Cānib ʿAli Efendi, 195
cān-sitān, 299
çār-bāġ, 215
çār-faṣl, 122
çār-sū, 108, 140, 194, 303, 308, 326
cāsūs-ı reh-zenān, 170
cāy, 126, 127, 129, 139, 162, 163, 211, 280, 386
Cebrāʾī̇l, 114
Cebreʾī̇l, 109
cefā, 283, 292, 296, 349, 365,
çeh-i ḍalālet, 305
celāl, 202
Cem, 217, 249, 343, 369, 377, 386
cemāl, 147, 168, 288, 291, 313, 339, 349, 364
cemāl-i Yūsuf, 262
çemen, 162, 186, 212, 242, 244, 365, 369
Cem-ḥaşem, 184, 370
Cem-meşreb, 226
cenāb, 109, 115, 116, 131, 146, 147, 151, 168, 172, 177, 179, 180, 181, 188, 195, 196, 198, 201, 204, 205, 206, 207, 212, 213, 214, 218, 219, 220, 221, 230, 231, 238, 246, 248, 251, 271, 277, 289, 299, 304, 312, 314, 365, 374
Cenāb-ı Ḥażret-i Bārī̇, 208, 222, 229
Cenāb-ı Kibriyā, 211
Cenāb-ı Rāfiʿ, 194
Cenāb-ı Rāsiḫ, 313
Cenāb-ı Rāzıḳ, 283
Cenāb-ı vāhibü'l-āmāl, 141

cenān, 182
çeng, 171, 178, 269, 372
ceng, 269, 284, 325, 359, 368
cennet, 110, 131, 181, 195, 197, 206, 217, 223, 224, 273, 290, 317, 368, 369
çerāġ, 149, 153, 197, 316, 324, 329
çeşm, 110, 111, 121, 127, 133, 137, 138, 143, 157, 164, 167, 168, 170, 174, 176, 178, 180, 187, 188, 190, 191, 210, 215, 221, 231, 242, 248, 253, 262, 265, 266, 267, 270, 272, 273, 274, 277, 280, 281, 285, 286, 287, 291, 293, 296, 297, 300, 303, 304, 312, 316, 318, 319, 323, 330, 335, 336, 343, 348, 351, 352, 359, 360, 367, 368, 369, 378, 380, 382
çeşme, 112, 132, 187, 206, 207, 215, 216, 217, 218, 236, 237, 240, 387
çeşmesār, 167, 217, 236
çeşm-i fettān, 266
çeşm-i kebūd, 272
çeşm-i ter, 127, 138, 164, 167, 190, 274, 280, 287, 382
çevgān, 309, 342
cevr, 160, 174, 274, 300
cevr-āşinā, 178
Ceyhūn, 369
ceyş, 135, 190, 273, 304
cezbe, 260
Cibrīl, 143, 368
ciger, 166, 167, 263, 281, 388, 389
ciger-şikāf, 269, 271
cihān, 117, 118, 126, 132, 135, 183, 184, 185, 186, 187, 191, 193, 202, 203, 204, 217, 220, 229, 233, 241, 247, 253, 267, 269, 296, 314, 321, 352, 355, 370, 375
cihān-tāb, 147, 297
cilve, 226, 276, 387
cinān, 118, 124, 186, 191, 221, 297
çūb, 109, 127, 195, 228, 373
çūbek-nümā, 123
cūd, 123, 138, 140, 152, 153, 186, 187, 192, 198, 199, 202, 213, 214, 218, 230, 231
cukuk, 271
Cüneyd-i Baġdādī, 115
cünūn, 257, 276, 376, 381, 387
çūpīn, 121, 228, 271, 279, 322, 377
cüst-cū, 170, 274, 295, 301, 351
cūy, 131, 200, 212, 216, 217, 227, 238, 240, 244, 258, 287, 291, 332, 363
cūybār, 130, 134, 189, 229, 282, 290, 298, 344, 375
cūy-ı şīr, 258, 332
dād u sitād, 109, 303, 308
Dārāb u Dārā, 197
ḍarbet-ḫōr, 120
dār-ı taḥayyür, 262
dār-ı zülf, 321 dār u gīr, 109
dārül-bevār, 227
Dārü's-Saʿāde Ağası Beşīr Ağa, 205
dārü's-saʿādetü'ş-şerīfe, 141, 151
dārü'ş-şefāʿat, 112, 138
dāstān, 125, 193
dāʾü'l-uḍāl, 122
daʿvā-i Ḥallāc, 262
Dāver-i Dārā, 227
Dāvūd-ı ḫoş-edā, 126
debistān, 139, 219, 304
Defterdār Memiş Efendi-Zāde Muṣṭafā Beg, 221
dehān, 135, 303, 320, 331, 344, 347
dehen, 113, 116, 269, 355, 360
dehlīz-i fenā, 292
dehr, 108, 172, 207, 237, 277, 310
delv, 350
delve-çāh, 136
dem, 124, 125, 126, 127, 129, 131, 132, 141, 143, 150, 152, 157, 166, 168, 183, 186, 188, 191, 192, 196, 204, 211, 229, 238, 244, 266, 268, 269, 274, 280, 281, 287, 290, 299, 318, 321, 328, 343, 346, 354, 369, 374, 378, 379, 385
dem-beste, 178, 179
dem-i fevt, 222, 224
dem-i Mesīḥ, 262
dem-i mīlād, 222
dem-i pīrī, 356
dendān, 111, 388
denī-ṭabʿ, 257
derbān, 310
derd, 122,128, 132, 142, 153, 260, 272, 280, 294, 297, 317, 369, 379
dergāh, 110, 126,128, 181, 188, 195, 206, 220, 280, 310, 334, 343, 346, 371
dergāh-ı Ḥaḳḳ, 213
dergāh-ı ṣafā, 259
dergeh, 137, 138
dergeh-i Ḥaḳḳ, 267, 146
dermān, 139, 141, 316, 324
dervīş ʿAlī Ḥasīb, 242

dervîş Muṣṭafā Efendi, 204, 245
dervîş Nüzhet, 197
deryā, 123, 125, 134, 138, 150, 169, 179, 182, 192, 199, 203, 206, 213, 214, 230, 273, 283, 289, 291, 300, 310, 331, 347, 373
deryā-nevāl, 214, 230
deryā-yı ʿAden, 152, 179
deryā-yı sürūr, 373
dest, 109, 110, 112, 115, 116, 119, 120, 122, 124, 126, 127, 129, 134, 135, 138, 139, 140, 145, 166, 173, 174, 176, 179, 192, 198, 199, 201, 202, 203, 210, 216, 218, 228, 231, 232, 249, 250, 252, 253, 254, 261, 262, 269, 272, 299, 302, 303, 312, 317, 322, 323, 324, 330, 331, 340, 345, 354, 355, 366, 381, 383, 384
deşt, 136, 269, 324, 344, 351, 376, 387
destār, 139, 144, 162, 174, 267,326, 360
dest-i aʿdā, 167
dest-i efsūs, 230
dest-i iḥsān, 210, 340
deşt-i istiġnā, 378
dest-i Kelîm, 126
dest-i ḳudret, 142, 137
dest-i melāmet, 337
dest-i sitem, 259
devā, 141, 262, 289, 316, 320, 346, 373, 383
deyr, 293, 356
deyr-i ʿālem, 297
dîdebān, 151, 170, 348
dîde-i ʿāşıḳ, 149
dîde-i ʿibret, 266
dil, 111, 112, 113, 115, 122,125, 129, 135, 136, 138,141, 143, 144, 147, 148, 153, 154, 161, 163, 167, 170, 173, 176, 177, 180, 184, 187, 190, 195, 196, 198, 199, 202, 203, 207, 209, 210, 213, 215, 216, 230, 233, 235, 236, 237, 239, 240, 242, 244, 245, 247, 248, 250, 251, 252, 254, 258, 262, 265, 267, 268, 269, 270, 273, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 283, 285, 287, 288, 290, 291, 292, 293, 295, 297, 299, 300, 301, 303, 304, 305, 306, 308, 314, 320, 323, 324, 325, 327, 328, 331, 333, 335, 337, 339, 341, 342, 346, 352, 353, 360, 363, 368, 370, 375, 376, 379, 380, 381, 386
dil-ārām-yāb, 178
dil-bend, 110, 211, 294, 309, 332
dil-ber, 118, 119, 120, 124, 130, 139, 162,165, 169, 174, 175, 178, 258, 265, 274, 279, 282, 283, 287, 288, 291, 292, 296, 310, 311, 312, 315, 316, 317, 319, 338, 354, 356, 360, 364, 367,376, 382, 383, 389
dil-beste, 167, 178, 207, 213, 252, 341, 353
dil-cū, 141, 207, 216, 217, 254, 273, 282, 295
dildār, 323, 339, 382
dil-figār, 317, 329, 330
dil-fürūz, 165, 168
dil-ḫaste, 166
dil-i belā-keş, 148, 161
dil-i Kerḫî, 115
dil-i mecrūḥ, 319
dil-i nālān, 154
dil-i sefîd, 148
dil-i şeydā, 168, 267
dil-keş, 110, 169, 173, 179, 192, 217, 229, 240, 244, 251, 328
dil-rübā, 120, 253, 263, 274, 286, 296, 316, 317, 319, 338, 366
dil-şikār, 338
dıraḫşān, 195, 198, 251, 333, 389
Dîrefş-i Ġāveyānî, 117
ḍırġām, 164
diyār-ı ḥüsn-i bütān, 349
dolāb, 116, 297, 330, 356, 363
duʿā, 146,147, 149, 151, 152, 154, 182, 187, 192, 193, 194, 198, 199, 200, 202, 203, 205, 206, 209, 211, 215, 218, 220, 222,224, 226, 232, 233, 235, 240, 242, 247, 248,249, 250, 251, 280, 313, 370, 374
dü-çeşm, 127, 337, 352, 389
dūd, 140, 174, 239, 244, 328, 384
dūd-ı dil, 259
duḫān, 168, 292
Duḫañ, 265
dükān, 169
dü-nîm, 257, 382
dünyā, 109, 130, 132, 134, 141, 226, 233, 241, 303, 316, 317, 370
dür-i nā-yab, 163, 332
dürr, 161, 177, 180, 206, 265, 288, 347
dürr-i ʿAden, 178, 219
dürr-i cān, 347
dürr-i şāhvār, 177, 206

dürr-i yektā, 110
dürr-niṣār, 214, 278
düşmen, 114, 163, 176, 192, 227, 257, 290, 326, 335, 337, 342, 366, 389
düvel, 234
ebced, 109
ebnā-yı zamān, 355
ebr, 125, 133, 139, 144, 145, 149, 153, 190, 199, 206, 212, 215, 230, 240, 248, 258, 306, 311
ebr-i bahār,125,145, 153, 190, 258
ebrū, 110, 112, 166, 208, 272, 273, 281, 288, 291, 295, 339, 350, 360
ebruvān, 265, 269, 304, 306, 318, 339, 355, 360, 383
Ebū-Bekr Beg Efendi, 243
Ebū-Bekr Pāşā-Zāde Süleymān Beg Efendi, 229
edeb, 161, 162, 163, 185, 193, 204, 214, 219, 238, 269, 327, 357, 359, 378
edʿiye, 209, 387, 389
efġān, 290
eflāk, 126,194
Egri Ḳapu, 236
ehl-i derd, 144, 370
ehl-i dil, 150, 267, 321, 324, 377
ehl-i ġınā, 241, 279
ehl-i muḥabbet, 283
ehlu'llāh, 222
ejdehā, 229
el-amān, 321
elem, 153, 280, 281, 336, 353, 361
elfāẓ, 108, 121, 193, 307, 364
El-Ḥac Aḥmed Aġa, 141
el-ḥaḳḳ u mürrün, 252
el-ḥaḳḳ, 134, 140, 166, 252, 303, 345
elmās, 126, 127, 356, 388, 389
el-meded, 346
Emine Ḳadın, 240
encüm şümār, 337
encümen, 117, 165, 249
Enderūn-ı Hümāyūn, 177, 224, 235, 237
engūr, 330
Enverī, 288, 388
Enverī-i Senceri, 193
Enverī-i Senceryān, 116
erbāb-ı dāniş, 108, 172
erbāb-ı fenā, 366
erenler, 123
erġavān, 117, 128, 383
erselnāk, 347
erselnāke illā, 110
Eşʿab, 254
Esʿad Efendi, 238
esb, 244
esed, 244, 253, 269
eşheb, 253, 254
eşheb-süvār, 340
eşk, 168, 181, 245, 274, 289, 300, 304, 313, 325, 327, 338, 342, 363, 365, 369, 376, 382
esrār-ı dil, 154
ev-ednā, 109, 132
evliyā, 114, 116, 211, 306
evliyāu'llāh, 211, 334
evreng, 182, 184, 227
eẕān, 226, 266, 272
ezel, 198, 235, 239, 283, 327, 364
faḳīr, 116, 123, 135, 197, 306, 344, 345fānī cihān, 224
Faṣīḥ, 167, 168
faṣṣ-ı nigīn, 317
Felāṭūn, 353, 354
felek, 110, 116, 125, 135, 165, 168, 170, 181, 186, 188, 189, 190, 205, 207, 225, 239, 250, 275, 285, 287, 289, 298, 305, 310, 314, 325, 330, 331, 336, 337, 352, 372, 389
fenā erbābı, 293
fenā, 283, 293, 294
Ferīdü'd-dīn-i ʿAṭṭār, 193
Ferīdūn, 226, 227, 249
Ferḳadān, 113, 124
ferzend, 211, 218, 229, 239, 242
feseḳā, 226
fettān, 321
fevḳü'l-aʿlā, 340
feyż, 109, 112, 116, 123, 124, 125, 128, 133, 134, 139, 142, 143, 145, 146, 164, 172, 180, 181, 182, 184, 186, 191, 198, 201, 203, 206, 209, 212, 213, 216, 218, 219, 222, 230, 237, 240, 242, 243, 244, 245, 248, 258, 266, 293, 310, 322, 336, 342, 345, 353, 369, 377, 382
feyż-i Ḥaḳḳ, 216
feyż-i Raḥmān, 237
feyż-i Yezdānī, 198, 248
Feyżī, 145
Feyżī-i Hindī, 116
fiġān, 321, 346

Fir'avn, 123
Firdevsî, 117, 244
Fireng, 253, 269
fırḳat, 167, 168, 176, 246, 260, 261, 345, 361
fî-sebîli'llāh, 200, 232
fitne, 139, 140, 170, 182, 192, 270, 300, 318, 333, 337, 338, 359, 375
fülk-i iḳbāl, 203
fülk-i köhne, 263
fülk-i taḥammül, 276
Fürāt, 199, 216
Fuṣūṣ-ı Ḥikem, 115
ġabġab, 355
Ġaffār, 146
ġam, 122, 129, 136, 138, 139, 153, 163, 170, 257, 268, 273, 274, 275, 276, 283, 287, 292, 297, 302, 303, 315, 317, 321, 328, 336, 344, 351, 352, 353, 358, 359, 365, 366, 367
ġamze, 130, 161,175, 176, 178, 259, 263, 269, 270, 272, 273, 277, 289, 293, 300, 303, 309, 316, 329, 340, 347, 356, 360, 375, 381
ġamze-i fettān, 285
ġamze-i, ḫūn-ḫ'vār, 174
ġāretger, 108, 277
ġarrā, 131, 205
Gāveyān, 117
ġavġā, 173
ġavṣ, 231
ġavṣ-ı a'ẓam, 231
ġayb, 112, 129, 298
ġayr, 226, 247, 248, 362, 368, 384
ġazāl, 263, 269, 273, 378
ġazāl-i 'aşḳ, 263
gedā, 111, 112,116, 118, 120, 126, 266
gehvāre, 238, 247, 381
genc, 112, 133, 137, 150, 164, 192, 257, 305, 352, 356, 367
genc-i ḥafāyā, 164
genc-i ḥaḳāyıḳ, 305
genc-i ma'nā, 320
genc-i şāyegān, 150, 192
genc-i vaṣl, 356
gencîne, 137, 257, 367
gencîne-i ma'ārif, 303
gencîne-i vaḥdet, 257
gendüm, 121, 317
gendüm-fürūş-ı cev-nümā, 121
gendüm-nümā vü cev-fürūş, 121
gerden, 160, 178, 254, 259, 273, 312, 331, 339, 365, 372
germî-i dūzaḫ, 343
gevher, 112, 124, 127, 143, 144, 150, 179, 190, 194, 203, 209, 216, 234, 235, 275, 288, 298, 299, 309
gevher-niṣār, 125, 227, 283, 337
ġıbṭa-ba, 111, 148, 193
ġıbṭa-baḫş, 144, 212
gîce, 258, 316, 363
ġınā, 132, 268, 278, 294, 306
gîr ü dār, 318
gîr-i şūr u ġavġā, 110
girîbān, 112, 123, 139, 172, 173, 189, 277, 285, 301, 312, 317, 330
gîsū, 131, 132, 142, 161, 167, 273, 292, 295, 319, 324, 334, 350
gîsuvān, 176, 273, 285, 339
ġonca, 131, 134, 139, 151, 161, 170, 175, 176, 178, 181, 189, 221, 238, 239, 243, 244, 248, 253, 257, 261, 265, 286, 287, 289, 290, 292, 298, 300, 314, 315, 317, 323, 334, 344, 347, 350, 360, 369, 381
ġonca-dehen, 178, 350, 369
ġonca-leb, 161, 244
ġonçe, 221
göñül iḳlîmi, 283
göñül, 113, 135, 261, 269, 271, 274, 275, 309, 338, 339, 345, 346, 348, 365, 366, 380, 382
ġubār, 110, 115, 120, 126, 130, 146, 148, 173, 190, 212, 227, 266, 285, 293, 315, 316, 334, 345, 355, 370
güft-gū, 302, 324, 331
güher, 116, 152, 153, 171, 179, 182, 198, 203, 240, 306, 332, 377, 388
gül, 110, 123,129, 130, 131, 132, 134, 145, 146, 161, 162, 163, 165, 166, 168, 177, 185, 186, 189, 191, 201, 209, 222, 237, 244, 245, 247, 286, 288, 289, 293, 297, 302, 303, 318, 319, 320, 325, 326, 329, 354, 357, 360, 361, 369, 375, 376, 381, 382
gül-āb, 213, 363
gül-bün, 248, 323
gülef, 276, 291
gül-endām, 277, 310, 312
gül-geşt, 258, 296
gül-ġonca, 185, 189, 276

gülgūn, 284, 340, 383
gül-i ḥadīḳa, 308
gül-i ṣad-berg, 135, 282
gülistān, 290
gülistān-ı fenā, 366
gül-ʿiẕār, 171
gül-reng, 128, 261, 284, 342
gül-rū, 120, 122, 273
gülşen, 118, 120, 122, 126, 129, 131, 144, 168, 178, 180, 186, 189, 206, 222, 247, 263, 274, 281, 292, 305, 317, 333, 337, 348, 369, 380, 385
gülsitān, 116, 125, 137, 145, 182, 205, 212, 305
gülū, 117, 120, 123, 128, 189, 192, 257, 275, 307, 331, 354, 355,365
gülzār, 131, 146, 151, 153, 161, 185, 238, 239, 273, 290, 317, 331, 361
gülzār-ı ārżū, 242
güm-geşte, 197, 222
gümrükci, 170
günāh, 258, 266, 341, 349, 350, 373
güneş, 123, 151, 208, 229, 313, 319, 335
ġurbet, 159, 326
gürg-i ecel, 246
ġurre, 279, 306, 362, 363
ġurre-i şıyām, 362
güş, 108, 131, 146, 149, 150, 152, 179, 183, 192, 193, 203, 227, 238, 248, 266, 272, 279, 298, 317, 355
güşe, 112, 120, 144, 162, 175, 243, 270, 285, 310, 316, 322, 324, 335, 339, 355
güşe-i ferāġ, 329
güşe-i imhāl, 153
güşe-i vaḥdet, 348
güy, 110, 138, 151, 172, 182, 239, 309, 389
güy-ı ṣavlecān, 116
güzel, 208, 217, 238, 249, 259, 282, 305, 326, 342, 383
ḥabbeẕā, 182, 203, 210, 212, 221, 238, 243, 245, 306
ḥabīb, 118, 131, 143, 181
ḥabl-i metīn, 347
ḥablün min- mesed, 346
ḥacc, 180, 181
ḫᵛāce, 108, 124, 170, 193, 235, 260, 304
ḫᵛācegān, 116, 191, 201, 343
ḫᵛāce-i nev-rūz, 170
Ḥācerül-esved, 180
ḥaclegāh, 168
ḥaclet-künān, 193
ḫadeng, 137, 151, 244, 270, 299, 306, 322, 324, 326, 355, 366
Hādī, 151
Ḫadīce Sulṭān, 185, 186
ḥafīd, 315, 321
Ḥāfız Meḥmed Aġa, 224
Ḥāfız Muḥammed Aġa, 235
ḥāfız, 117, 196, 235
ḫāk, 115, 119, 127, 130, 133, 134, 162, 169, 174, 180, 244, 288, 289, 300, 310, 329, 331, 336, 337, 354, 366, 388
ḫāḳān, 133, 181, 182, 184, 185, 202, 214, 227, 249, 251, 370
Ḥāḳānī, 116, 145
ḥāḳānī, 277
ḫāk-i dergeh, 128, 146
ḥaḳīḳāt cāmesi, 197
ḥaḳīḳat, 108, 110, 112, 119, 230, 260, 322, 324, 334, 348, 327, 361
Ḥakīm-i ezel, 235
ḥaḳḳ bu ki, 203, 284, 287, 296, 328ḥaḳḳ, 134, 275, 284, 300, 328, 331
ḥaḳḳ bu kim, 174, 185, 280
Ḥaḳḳ, 109, 146, 150, 151, 154, 157, 177, 180, 181, 182, 186, 187, 188, 192, 193, 194, 197, 201, 203, 204, 211, 213, 214, 216, 217, 218, 220, 222, 223, 224, 225, 229, 230, 242, 243, 244, 267, 268, 280, 293, 313, 314, 349, 362, 370, 377, 380
ḥaḳḳā, 132, 134, 194, 208, 226, 228, 232, 280
Ḥaḳḳ-pesend, 344
Ḥaḳḳ-teʿālā, 183, 185, 209
ḫāk-pā (y), 112, 123, 137,144, 175, 190, 258, 370,376
ḫāk-rāh, 112, 120, 137, 266, 343, 346
ḫāksār, 188, 302, 310, 334
ḫāl,110, 118, 124, 136, 143, 147, 165, 167, 173, 176, 254, 267, 273, 274, 275, 279, 280, 285, 286, 287, 289, 291, 294, 301, 306, 313, 341, 349, 350, 358, 374
hāle, 114, 258, 342
Ḥaleb, 153
Ḫalīc-i Ḳosṭanṭiniyye, 202
Ḫāliḳ, 131, 177, 238
Ḫalīl, 126
Ḥalīmī Efendi, 143
Ḥalīmī, 172

ḫalḳ, 134, 135, 139, 147, 152, 157, 163, 182, 183, 186, 209, 214, 233, 244, 253, 266, 278, 281, 300, 302, 308, 332, 357, 358, 363, 375, 381, 386
Ḫallāc, 262
Ḫallāḳ, 142, 209, 238, 241, 243
ḫallede'llāh, 251, 369
ḫalvet-nişīn, 113
ḫam, 269, 273, 281, 292, 305, 309, 317, 341, 350, 354, 355, 360, 364, 366, 368
Ḫāmān, 345
ḥamdüli'llāh, 186, 218, 239, 244, 250, 295
ḫāme, 110, 112, 113, 118, 124, 125, 127, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 173, 176, 179, 192, 193, 195, 197, 204, 208, 209, 210, 213, 226, 231, 237, 240, 246, 249, 250, 251, 266, 285, 286, 287, 301, 305, 309, 312, 331, 338, 365, 366, 388
ḫam-geşte, 305, 354, 366
ḫamīde, 138, 170, 269, 291
ḥammām, 249, 335, 369
ḫamse, 145, 172, 198, 252
ḫamse-i Aṭāyī, 377
ḫamūş, 193, 214, 243, 253, 267, 277, 302, 317, 352
ḫamyāze, 322, 339
Ḫamza Pāşā, 240, 241
ḫvān, 126, 128, 262, 345
ḫançer, 176, 270, 271, 288, 316, 356, 360, 364, 388, 389
ḫandān, 139, 166, 184, 186, 192, 231, 270, 333
ḫande, 128, 244, 258, 289, 303, 320, 355, 376
ḫvān-ı felek, 189
ḫvān-ı ḳanā'at, 286
ḫvān-ı rıżā, 268
ḫān-ḳāh, 341
ḥanẓal-çeş, 120
ḫār, 134, 326, 346, 353
ḫarāb, 113, 135, 140, 141, 149, 188, 212, 213, 243, 276, 283, 316, 333, 340, 356, 379
ḫarābe, 326
ḥaremeyn Ḳalemi, 234
ḥaremeyn Kīsedārı Nüzhet 'Ömer, 249
ḥaremeyn, 175, 204, 205, 229, 234, 235, 237, 242, 245, 247, 249
ḥarf, 109, 122, 124, 125, 135, 143, 163, 177, 193, 196, 202, 208, 211, 220, 227, 233, 243, 252, 253, 258, 263, 279, 341, 350
Ḫarsuh, 225, 228
Hārūt, 270
Ḥasan Efendi, 224
ḥasbeten-li'llāh, 199
ḥasret, 167, 176, 180, 245, 258, 274, 284, 288, 289, 308, 319, 322, 323, 324, 325, 335, 337, 356, 366, 370
ḫaste, 138, 166, 178, 236, 303, 344, 380
ḫāşe li'llāh, 142
Hāşim Efendi, 242
Hāşimī, 194, 217
Hāşimī-nisbet, 194
ḫaşr, 125, 128, 129, 134, 187, 194, 200, 213, 229, 246, 288, 313, 323, 329, 352, 367
ḫaṭ, 120, 147, 149, 175, 261, 265, 269, 273, 278, 287, 320, 327, 366
Ḫaṭā, 194
Ḫātem, 204, 207, 215, 216, 226, 230, 261,
ḫātem, 291, 304, 317, 320, 335, 356
ḫātem-i fīrūze, 363
Ḫātem-i Ṭay, 152
hātif, 222
ḫāṭır, 110, 116, 119, 131, 139, 145, 149, 151, 161, 164, 167, 170, 173, 174, 175, 176, 179, 180, 184, 185, 189, 222, 234, 235, 242, 243, 261, 265, 266, 268, 270, 271, 274, 285, 291, 292, 293, 300, 302, 304, 308, 310, 318, 322, 332, 336, 344, 345, 357, 358, 361, 362, 366, 369, 371, 376, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 389
ḫāṭır-ı ḥazīn, 263
ḫāṭır-rübā, 178, 245, 260, 313
ḫaṭṭ, 136, 137, 141, 142, 157, 171, 174, 175, 233, 236, 259, 265, 270, 276, 278, 279, 281, 282, 295, 296, 304, 305, 308, 311, 329, 330, 332, 334, 338, 341, 347, 350, 363, 365, 367, 377, 379, 381
ḫavārıḳāt, 268
ḫāver, 242
ḥavrā, 132, 142
Ḫavvā, 133
ḫayā, 185, 217, 245, 269, 327
ḫayāl, 110, 111, 118, 122, 123, 129, 131, 136, 137, 169, 170, 192, 193, 265, 274, 286, 287, 293, 294, 298, 299, 304, 305, 309, 317, 323, 326, 329, 331, 333, 334, 335, 347, 349, 363, 366, 368, 388, 389

ḥayāt, 132, 150, 164, 179, 183, 197, 200, 205, 216, 218, 223, 230, 269, 302, 305, 347, 365
ḥayāt-ı cāvidānī, 150
ḥayāt-ı sermedī, 205
Ḥaydar-ı Kerrār, 235
ḫayl, 155
ḫayl-i Tātār, 140
ḫayrān, 253, 325
Ḫayrü'd-dīn Pāşā, 215
Ḥayy-ı İlāhī, 114
ḫazān, 117, 129, 229, 271, 331, 348
ḫazīne, 113, 169, 234
ḫazīnedār, 219, 233
ḥażret, 109, 134, 140, 141, 142, 145, 146, 148, 151, 172, 179, 181, 182, 183, 185, 188, 194, 198,204, 211, 214, 216, 224, 228, 229, 231, 234, 242, 244, 251, 262, 299, 314, 321, 369, 374, 386, 387
Ḥażret-i Ḥakīm ü Ḥabīr, 148
ḥażret-i şeyḫ, 262
hecme-engīz, 111
heft-iḳlīm, 370
heft-kişver, 182, 226
heft-küngüre, 263, 389
Ḥekimbaşı-Zāde ʿAli Pāşā, 189, 191, 230
hevā, 112, 113, 115, 118, 176, 275, 276, 280, 298, 334, 346, 360, 366
heva-yı nefs, 114
hezār, 148, 149, 159, 185, 234, 244, 270, 306, 318, 325, 361, 369, 386, 389
ḫıdīv, 115, 182, 184, 187, 199, 201, 202, 216, 218, 219, 226, 231, 234, 370
ḫıdīv, 121
ḥikmet, 108, 110, 111, 125, 130, 133, 136, 141, 143, 177, 178, 181, 206, 249, 284, 304
ḥikmet-ḫāne, 122
ḫilāfet, 184, 227, 251, 369
hilāl-i rūze, 362
himmet, 112, 195, 201, 227, 244, 247, 254, 312, 339, 388
ḫınā, 121, 326
Hindī, 253
ḫırbā, 111, 121
ḫıred, 147, 210, 250, 279, 294
ḫırḳa, 174, 373
ḫirmen, 136, 139, 232, 342, 380, 384, 388
ḫirmengeh, 121
ḫırz, 134, 142, 234, 347
ḫırzü'l-emān, 343
ḫıṭṭa, 129
ḫıyābān, 122, 130, 239, 242, 247
Ḫıżr, 133, 180, 181, 219, 232, 365

ḫoş, 122, 126, 129, 134, 153, 156, 162, 180, 188, 191, 195, 206, 208, 212, 236, 258, 260, 263, 276, 283, 296, 312, 323, 338, 350, 355, 360, 366
ḫoş-bū, 138, 161, 238
ḫūbān, 131, 297
Ḫudā, 109, 111, 118, 119, 137, 146, 149, 151, 152, 164, 180, 181, 185, 186, 187, 194, 196, 199, 201, 203, 208, 211, 214, 219, 226, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 244, 247, 248, 249, 250, 251, 261, 270, 283, 301, 305, 306, 370
Ḫudādād, 146, 241, 251, 378
ḫudāvend, 203
ḫuld, 200, 224, 225
ḫulūṣ, 108, 141, 150, 171, 198, 231, 305, 306, 323, 370, 385, 387
ḫum, 303, 353
ḫumār, 178, 293, 315
ḫummār, 174
ḫūn,125, 127, 128, 138, 158, 175, 178, 214, 230, 253, 263, 269, 270, 272, 273, 284, 291, 296, 300, 303, 304, 321, 327, 335, 360, 365, 368, 369, 376, 381, 383, 389
ḫūn-āb, 167, 286, 317, 323, 336
hünerver, 280, 235
ḫūn-ı ciger, 167, 263, 389
ḫūnīn, 304, 383
ḫūr u ġılmān, 221
ḫūr, 127, 208
ḫurşīd, 109, 111, 115, 138, 157, 180, 181, 183, 186, 193, 196, 197, 198, 214, 240, 245, 247, 249, 250, 251, 291, 295, 307, 317, 335, 336, 350, 353, 355, 360, 368, 389
ḫurşīd-liḳā, 180
ḫurūf, 133, 143, 179, 184, 185, 200, 208, 216, 232, 236, 247, 252, 253
ḫūşe, 164
ḫüccāc, 342
hümā, 114, 117, 338
ḫüseynī, 339
ḫüsn, 128, 136, 139, 142, 154, 163, 171, 178, 179, 186, 194, 201, 204, 205, 207, 208, 225, 245, 247, 249, 250, 254, 260,

276, 279, 281, 286, 287, 297, 304, 306, 312, 313, 327, 342, 349, 350, 358, 359, 361, 365, 366, 375, 378
ḥüsn ü ān, 169, 272, 316, 320
Ḫüsrev, 193, 365, 387
Ḫüsrev-i Hindüsitān, 193
hüveydā, 161, 253, 279, 383, 388, 112, 143, 153, 209, 211, 225, 291, 373, 385, 389
ıṭlāḳ, 108, 198, 204, 259, 389
ʿıṭr, 131, 164, 175, 213
ʿibādu'llāh, 232
İbn-i ʿAvf, 232
İbrāhīm Efendi, 141, 142, 218, 237
iclāl, 183, 205, 231
ʿīd, 160, 191, 208, 278, 279, 370
iḳlīm, 121, 186, 188, 211, 244
iḳlīm-i kevneyn, 110
iḳlīm-i mecāz, 348
iḳlīm-i risālet, 121
ʿilāc, 132, 153, 261, 295, 296
ʿilm, 148, 182, 184, 185, 202, 205, 216, 217, 234, 239, 241, 242, 244, 247, 248, 249, 250, 327, 341
ʿilmu'llāh, 347
imsāk, 363
ins ü cān, 115, 127, 150, 205, 343
ins ü melek, 341
inşā, 241
insānī, 132, 235, 249
irciʿī, 223, 224
İrem, 130, 181
ʿİsā, 316
İsḥāḳ Efendi, 233
ʿĪsī-i Meryem, 319
İskender-āyīn, 181, 185
İskender-şiyem, 184
İskender-ẓafer, 182
İslām, 150, 190, 227, 249, 369
İslambol, 377
İsmaʿīl Zühdī, 218, 219
ʿişmet Muṣṭafā Aġa, 237
İsrāfīl, 115
İstānbulī, 253
ʿişve, 176, 285, 296, 301, 302, 320, 330, 331, 339, 375
ʿiẕār, 110, 167, 171, 236, 244, 265, 276, 289, 360
Īzīd, 141
İzid, 219, 227
ʿİzzī Efendī, 299
ʿİzzī Efendi, 315
jāle, 222, 245, 318, 323, 334, 388
ḳabā, 123, 282, 301, 309, 325
ḳābe ḳavseyn, 132
ḳābe ḳavseyn-i ev-ednā, 109
Kaʿbe, 198, 200, 208, 219, 233, 274, 287, 320
kaʿbe-i dil, 272
kaʿbe-i rūḥāniyān, 192
Kaʿbe-i ʿulyā, 208, 233, 287
kaʿbe-i vefā, 318
ḳabża-i zūr-āver, 321
ḳad, 110, 170, 173, 275, 282, 302, 327, 334, 344, 346, 350, 359, 378
ḳadd, 109, 136, 138, 170, 173, 175, 176, 210, 212, 222, 242, 254, 257, 269, 275, 279, 284, 288, 290, 295, 296, 298, 301, 304, 311, 313, 318, 321, 330, 331, 333, 335, 337, 338, 339, 347, 358, 369, 379
ḳadeḥ, 172, 254, 289, 295, 312
ḳāḍī, 238, 241
Ḳāf, 144, 294, 306, 345, 368
Ḳāf-ı maʿnā, 112
ḳāfile, 160, 170, 262, 306
kāfir, 135, 300, 358, 376
kāfūr, 301, 339, 340, 388
kāfūrgūn, 273
Ḳahramān, 226
ḳaḥṭ, 109
ḳahve, 357
kāʾināt, 108, 113, 119, 140
kākül, 128, 134, 160, 175, 213, 243, 269, 272, 271, 309, 317, 339, 350, 375, 376
kālā, 108, 116, 132, 154, 328, 171, 259
Ḳalʿa-i Belġrād, 188
ḳalb, 121, 131, 136, 139, 149, 152, 187, 208, 225, 246, 248, 252, 253, 257, 261, 268, 275, 279, 284, 307, 310, 313, 324, 346, 368, 369, 370, 386
ḳalb-i ʿuşşāḳ, 290
ḳalem, 5, 111, 116, 124, 141, 147, 148, 154, 156, 160, 172, 175, 177, 179, 181, 191, 216, 228, 229, 233, 234, 241, 243, 245, 247, 253, 257, 271, 277, 278, 302, 311, 322, 323, 327, 337, 361, 369, 376, 377, 385, 386, 387, 388, 389
ḳalīlü'l-biżāʿa, 141, 177, 182, 373, 387
ḳāl u ḳīl, 142

ḳamer, 125, 169, 191, 201, 218, 225, 229, 238
ḳamer-ṭalᶜat, 180
ḳāmet, 110, 130, 167, 171, 173, 205, 267, 273, 282, 291, 298, 305, 312, 319, 327, 347, 360, 364, 375, 380
kāmrān, 119, 125, 180, 182, 185, 192, 219, 387
kām-yāb, 188, 209, 214, 237, 243
ḳan çanaġı, 159
ḳanāᶜat ehli, 278
ḳanāᶜat süfresi, 344
ḳandīl, 113, 187, 198, 202, 225, 291, 330, 343
Ḳandilli, 202
Ḳānūn-ı Ḥikmet, 132
ḳapūdān, 203, 204
Ḳara Ṭaġ Keferesi, 226
kārvān, 117, 140, 170, 212, 346
kārvān-ı derd, 302
kārvān-ı fitne, 267
kāse, 111, 115, 118, 121, 134, 146, 148, 169, 213, 245, 271, 287, 322, 365, 368, 377
ḳaṭār, 113, 126, 306, 346, 349
ḳavs-i ālām, 151
ḳavs-i ḳuzaḥ, 190, 207, 322
Ḳays, 178, 304, 358, 387
kebāb, 167, 178, 270, 287, 356
kebg-i dil, 277
kec ü rāst, 113
kec-külāh, 272
kec-küleh, 157, 333
kec-reftār, 275
kec-rev, 117, 352
kefen-i ᶜāşıḳ, 383
Kef-i Behrām, 176
kehkeşān, 116, 126, 192, 195
kelb-i lāġar, 128
Kelīm-i rūzgār, 145
kemāhī, 144, 231, 297
Kemāl-i Işfahān, 145
kemān, 113, 150, 267, 299, 321, 330, 331, 339, 347, 355, 375, 382
kemān-ı Rüstem, 322
kemān-şikeste, 321
kem-yāb, 194, 298
Kepāde, 322
keremkār, 154, 343
keremver, 251
kerrūbī, 129, 132, 138, 182, 200
kerrūbiyān, 125, 205
keşf-i niḳāb, 163
keşf-i żamīr, 147
Kesriyyevī Aḥmed Pāşā, 243
keştī, 110, 111, 128, 137, 140, 168, 259, 315, 335
keştī-i dil, 168
keştī-süvār, 335
kevkebe, 239, 325
kevn ü mekān, 127, 142
kevn, 127, 142, 164, 166, 304
Kevneyn, 129
kevneyn, 137, 343
kevşer-i ḥavż, 348
Keyvān, 231
ḳıbāb, 151, 198, 335, 338, 340
ḳıble, 109, 122, 149, 181, 198, 200, 202, 213, 269, 274
ḳıdve, 209, 210, 217, 245, 247
ḳıyāmet, 122, 213, 337, 359, 380
ḳıyāmet-ḳadd, 337
kilk-i ḳader, 141, 159, 303, 305, 376, 383
kilk-i ḳudret, 284
ḳırāl-ı bed-tebār, 227
Kird-gār, 206, 218, 227, 247, 278, 314
Ḳırşehri, 155
kişver-i vaḥdet, 368
kitāb, 109, 111, 122, 135, 274, 276, 364
ḳuddūsiyān, 127
ḳudsī, 111, 147, 179, 240, 370, 384, 385
kūh, 112, 213, 232, 344, 388, 389
kuḥl-ı Işfahān, 115, 175, 299, 330
ḳulūb, 144, 146, 147, 171, 179, 199, 205, 210, 245, 247, 248, 283, 320, 369
ḳumāş, 108, 128, 172, 272, 274, 304, 356, 364, 372, 373, 389
Ḳumḳapu, 229
ḳumrī, 153, 199, 319, 334
Ḳurᵓān, 137, 140, 220, 235
Kurᵓānī, 230
ḳurretü'l-ᶜayn, 185
ḳurş, 111, 125, 144, 194, 201, 218, 237, 355, 363, 368
kūs-i ᶜadl, 251
ḳuṭb-ı aᶜẓam, 196
ḳuṭb-ı devrān, 151, 231
kūy-ı bütān, 113
kūy-ı dil-ber, 161
kūy-ı dildār, 261, 280, 354

küy-ı nigār, 337
küffār-ı liʾām, 227
kümeyt, 118
künc-i dīde, 267
künc-i selāmet, 168
küngüre, 125, 249, 277
laʿl, 110, 112, 113, 115, 120, 134, 164,169, 174, 175, 176, 177, 178, 253, 258, 276, 277, 280, 284, 286, 287, 289, 300, 304, 306, 316, 317, 319, 320, 323, 328, 329, 333, 336, 339, 349, 354, 357, 358, 359, 360, 369, 379, 382, 384
lāle, 210
lāle-i aḥmer, 289
lāle-i ḥamrā, 310
Lāleli Çeşme, 187
lālezār, 298
laʿl-i gül-bū, 176
laʿl-i şīrīn, 333
lā-mekān, 114, 127, 133, 141, 283, 342
laṭīfe, 155, 323
lā-yuʿad, 231, 346, 386
leʾāl, 234
leb-rīz, 127,161, 200, 333, 354, 359, 369
leb-teşne, 128, 168, 216, 240
lemʿa, 144, 183
lemḥu'l-baṣar, 136
lem-yezelī, 283
leşker, 122, 192, 227, 250, 365
levḥ-i dil, 295
levḥ-i maḥfūẓ, 368
leyl ü nehār, 250, 278
Leylā, 321, 365, 387
leyle-i İsrā, 141
leyle-i ẓulmet, 343
Leylī, 349
lezzet-çeş, 341
libās, 109, 120, 275, 357
liḥye, 141, 204, 233, 235, 236, 387
liḳā, 144, 180, 262, 345, 366
lisān-ı ġayb, 266
livā-yı Muṣṭafā, 188
luʿāb-ı ʿankebūt, 322
lugāt-ı ʿaşḳ, 284
lūle, 216, 217, 237, 305, 323, 369
lü'lü', 111
luṭf, 116, 122, 129, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 146, 148, 151, 152, 154, 160, 166, 171, 180, 185, 188, 197, 199, 213, 218, 220, 222, 225, 233, 235, 238, 245, 301, 312, 314, 328, 343, 348, 351, 356, 359, 360, 361, 368, 371, 377
luṭf-ı Ḥaḳḳ, 218, 222
Maʿan, 204, 230
mā-cerā, 307, 326, 328, 358
maʿden, 122, 126, 217, 240, 289
mā-evḥā, 135
maġfiret, 133, 139,181, 198, 205, 207, 257
māh, 115, 121, 139, 161, 166, 171, 186, 190, 191, 200, 201, 202, 208, 218, 232, 253, 258, 271, 278, 281, 285, 288, 291, 319, 341, 350, 356, 363
maḥbūb, 121, 123, 137, 140, 142, 252, 321, 353, 375
maḥbūb-ı Ḥaḳḳ, 109
māh-ı Kenʿān, 139, 319
māh-ı Şaʿbān, 335
māhī, 115, 356
māḥ-rūy, 170
māh-rūyān, 136, 301
maḥşer, 125, 136,142, 146, 240, 347
māhūr, 339
māḳām-ı elest, 262
maḳām-ı İbrāhīm, 272
māl-ı baḳāyā, 112, 115
maʿnā, 108, 109, 110, 111, 112, 119, 127, 128, 129, 133, 136, 139, 140, 142, 143, 144, 173, 177, 181, 201, 209, 210, 211, 213, 216, 228, 247, 248,252, 261, 262, 267, 273, 275,281, 282, 286, 293, 295, 298, 305, 306, 307, 315,318, 324, 327, 347, 354, 359, 364, 386, 387, 388, 389
maʿnī, 109, 123, 125, 216
maʿnī-senc, 108
Manṭıku't-ṭayr, 310
mār u mūr, 320
mār, 146, 156, 171, 187, 202, 210, 213, 216, 227, 228, 232, 252, 270, 298, 305, 320, 322, 388
mā'ü'l-ḥayāt, 200, 216, 365
mecāzī, 108, 369
meclis, 126, 176, 185, 261, 265, 313, 316, 323, 359
meclis-i ʿāşıḳ, 265
meclis-i Cem, 274
mecmaʿu'l-baḥreyn, 248
Mecnūn, 123, 165, 178, 282, 319, 321, 353, 365, 368
Mecnūnī-i ʿālem, 319
Meʾcūc, 279

meges dūzaġı, 159
meges, 159, 321
meh-i rūze, 363
Meḥmed Efendi, 315
Meḥmed Pāşā, 203, 204, 250
meh-rū, 167, 171
meh-tāb, 258, 332, 359
melāḥat, 165, 172, 180, 313, 337, 338, 360, 379
melāʾike, 275
melek, 115, 183, 193, 199, 207, 236, 239
melekūt, 239, 342
memdūḥ, 117, 144, 146, 220, 240
Memdūḥ, 172
Memiş Efendizāde Seyyid Aḥmed Efendi, 220
Men ʿaref, 260
mencenīḳ, 329
menḳabet, 32, 111, 126, 192, 207, 221, 227, 236
merāyā, 144, 312, 356, 386
merāyā-yı ṣuver, 312
merbūṭ-ı lisān, 218
merdüm, 144, 187, 250, 266, 267, 285, 288, 304, 306, 323, 374
merdümek-i dīde, 385
merdüm-i dīde, 250, 288
merhem, 236, 319, 339, 340, 344, 369, 377
mersā, 203, 315
mescid,195, 198, 225
mescid-i ẕi'l-ḳıbleteyn, 109
Mesīḥ, 167
mesned-ārā-yı nübüvvet, 132
Mesnevī-i Maʿnevī, 115
mest, 120, 175, 212, 260, 276, 277,291, 297, 315, 329, 330, 348, 355, 364, 378
meʾvā, 131,199, 224
mevc, 111, 136, 138, 161, 163, 178, 189, 203, 206, 250, 266, 282, 310, 315, 347, 360, 377, 382
mevce, 113, 119, 137, 167, 194, 206, 212, 216, 269, 272, 273, 283
mevce-i rīg, 113
mevce-yāb, 212
Mevlā, 152, 225, 229, 231, 233, 238, 242, 251, 370
Mevlānā, 115
mevʿūd, 181, 239
mey,172, 178, 261, 289, 292, 299, 303, 307, 312, 319, 333, 334, 336, 353, 362, 363, 366, 367, 372, 380
mey- ḫāne, 165, 169, 303, 366
miḥnet-güzīn, 148
mihr, 111, 118, 119, 121, 122, 125, 126, 129, 132, 135, 142, 146, 148, 153, 164, 166, 167, 170, 183, 184, 185, 197, 204, 209, 217, 218, 219, 222, 230, 235, 239, 242, 251, 260, 262, 271, 278, 282, 297, 314, 318, 323, 333, 335, 341, 355, 363, 367, 368
mihrāb, 198
mihr-i dıraḫşān, 166
mihr-i jāle-rübā, 170
mihr-i tābende, 153
Mihr ü Māh, 222
Mīkāʾīl, 115
milel, 201, 234
mīnā, 135, 254, 255, 287, 323, 338, 353
mīr, 114, 146, 149, 177, 205, 210, 215, 216, 221, 234, 244, 316, 341, 375, 378
miʾrāt, 108, 110, 119, 120, 125, 131, 140, 162, 166, 173, 175, 184, 214, 253, 261, 279, 281, 282, 286, 307, 308, 315, 342, 360
miʾrāt-ı İskender, 282
miʾrāt-ı Yūsufzār, 286
mışḳala, 265
mışraʿ-ı berceste, 173, 176, 273, 327
Mışrī, 253
mīve, 138,214, 222, 241, 282, 296, 320, 362, 365, 367
mīzān, 108, 139, 144, 177, 199, 325, 341, 352
Mosḳov fırḳası, 227
mū, 110, 134, 142, 148, 155, 158, 236, 281, 295, 312, 331, 332, 350, 358, 359, 366
muʿanber,110, 126, 161, 175, 291
muġ-peçe, 262
muḥabbet şehri, 368
muḥabbet, 112, 118, 122, 175, 243, 357
Muḥammed, 111, 113, 114, 127, 181, 217, 218, 223, 224, 225, 229, 230, 235, 238, 239, 243, 244, 247, 248, 249, 251, 341, 387
Muḥammed Aġa, 223, 235
Muḥammed Beg, 223, 229, 230, 243, 248, 341
Muḥammed-i ʿArabī, 114

Muḥammed Mesʿūd, 238
Muḥammed ketḫudā, 223
Muḥammed Pāşā, 217, 218, 225, 251
Muḥammed Ṣādıḳ Beg, 243
muḥannā, 297, 332
Muḥsinzāde Muḥammed Pāşā, 217, 225
mūr-ı Süleymān, 166
Mūsā, 132
muṣaffā, 108, 205, 218, 236, 237, 287Muṣṭafā Efendi, 143, 146, 196, 204, 225, 246, 252, 324
muṣḥaf, 141, 249, 341, 342
mūsīḳār, 144, 275
Muṣṭafā Ḥācī Rıżāü'd-dīn, 197
Muṣṭafā Pāşā, 212, 214, 215
Muṣṭafā Rācī, 211
Muṣṭafā Şākir, 221, 222
mū-şikāf, 110, 366
mūy, 141, 142, 158, 253, 263, 273, 281, 285, 322, 363, 389
mübārekī, 384
mübīn, 132, 234
mühr, 116, 128, , 173, 194, 212, 214, 240, 241, 249 250, 253, 267, 323, 348
müjgān, 137, 138, 139, 177, 270, 273, 284, 300, 318, 332
mülk, 109, 127, 131, 132, 142, 184, 187, 190, 201, 213, 218, 234, 251, 270, 296, 358, 365
mülket-i İslām, 140
mülket-i Ḳızılbaş, 156
mülket-i Rūm, 262
mülk-i Īrān, 251
müʾmin, 208
münaḳḳaş, 125, 173, 328
mürġ, 110, 113, 124, 125, 126, 143, 170, 172, 181, 189, 210, 253, 259, 275, 277, 341, 368
mürġ-i semender, 253
mürşid, 201, 269,324
müşār-ün-bi'l-benān, 205, 208
müslümān, 129, 189
Müşterī, 187, 215, 231, 251, 300
nā-becā, 114, 178, 260, 294
Nābī, 160, 161, 162, 163, 164
Nābiyā, 162
nāfe, 130, 161, 274
naġamāt, 179, 257
nā-ḥaḳ, 272
Nāhīd, 143
naḥn ü ḳasemnā, 154
Nāʾilī, 166
naʿīm, 147
naḳd-i vaḳt, 123, 216, 229, 344
naḳḳāş-ı ezel, 284
naḳş, 108, 109, 116, 129, 146, 171, 196, 200, 210, 224, 238, 253, 254, 283, 285, 291, 293, 301, 312, 315, 329,339, 383, 324
Naḳşbendī, 196, 200, 224, 238, 324
nāle, 162, 268, 345, 354, 357
namāz, 233, 268
nāmūs-ı ekber, 110
nān-pāre-i meh, 258
nār-ı ḥased, 337
nār-ı Nemrūd, 361
nār-ı saḳar, 113
Nāşid İbrāhīm Beg Efendi, 177, 321
Nāşīdā, 179
Naʿt-ı Şerīf, 108, 113, 119, 124, 129, 136, 138, 342
nāvdān, 147, 213, 356
nāvek, 113, 117, 299, 316
nāy, 124
nā-yāb, 161, 298
nāz, 108, 161, 169, 285, 290, 315, 318, 329, 332, 344, 358, 365, 366, 380
naẓar, 133, 136, 156, 177, 190, 221, 250, 258, 269, 271, 273,274, 279, 282,309, 311, 313, 319, 326, 349, 352, 353, 385
nāzik, 130, 134, 164, 165, 195, 220, 240, 254, 282, 284, 296
naẓm-āşinā, 108
naẓra-pāş, 260
necm-i seḥer, 187, 195
necm-i Yemen, 218
nedem, 131, 270
nedīde, 260
nefs, 113, 114, 123, 129, 135, 139, 259, 349
nefs-i ʿānūd, 259
nefs-i emmār, 349
Nemçe ḳıralı, 152, 188
nergis, 323, 329, 348
Nerīmān, 166, 290
nesīm-i ṣabā, 160
nev-bahār, 117, 160, 278
nevʿ-i insānī, 133, 230
nevk, 124, 130, 134, 144, 195, 335, 338
nev-rūz, 170

ney, 112, 169, 178, 272, 290, 301,303, 331, 346
neyistān, 349, 360
ney-süvār, 272, 290, 301
nigāh, 110, 113, 130, 133, 136, 137, 138, 142, 147, 150, 153, 174, 178, 191, 205, 210, 216, 235, 258, 262, 263, 266, 269, 273, 281, 284, 292, 294, 303, 305, 312,314, 315, 318, 329, 331, 332, 338, 341, 345, 348, 349, 350, 360, 362, 345, 379, 381, 389
nigār, 179, 234, 276, 309, 315, 356
nigār- ḫāne , 234
nihāl, 125, 170, 210, 219, 222, 242, 244, 284, 286, 320
nihāl-i gül, 284
nihān, 113, 176, 221, 288, 295, 300, 304, 307, 320, 330, 339, 359, 363
nīk ü bed, 108, 113, 265, 270, 310, 352
Nīl, 200, 287, 307
nīlüfer, 164
Nişābūr, 213
niyām, 329
niyāz, 128, 169, 315, 375, 385
Niẓāmī, 145, 191
Niẓāmü'l-mülk, 213, 230
Nūḥ, 132, 134, 166, 231
nüh-felek, 338
nüh-ḳıbāb, 151, 198
nükte, 155,169, 193, 283, 304, 324, 353
nükte-perdāz, 150
nükte-senc, 230
Nuʿmānī, 249
nūn, 109, 257, 321
nūr, 109, 110, 113, 118, 121, 122, 125, 127, 128, 130, 131, 133, 137, 140, 142, 143, 147, 148, 153, 180, 182, 183, 186, 187, 190, 193, 194, 195, 196, 198, 199, 201, 202, 206, 207, 208, 209, 213, 222, 224, 226, 237, 242, 250, 261, 273, 281, 291, 293, 294, 314, 316, 319, 326, 339, 342, 343, 345, 351, 362, 366, 368, 369, 370, 374, 379, 387, 388
Nūr-ı ʿOs̱mānī, 198, 199
nūr-ı siyeh, 128, 147, 281
nūr-ı Ṭūr-ı Mūsevī, 273
nuṭḳ-ı Mesīḥ, 126
Nüzhet, 111, 135, 138, 141, 142, 144, 164, 165, 166, 169, 170, 172, 173, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 188, 199, 201, 204, 205, 206, 208, 215, 217, 219, 220, 221, 226, 230, 231, 232, 233, 236, 238, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 249, 251, 254, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 272, 274, 276, 277, 278, 280, 282, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 293, 295, 298, 299, 300, 302, 303, 305, 306, 309, 310, 311, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 339, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 355, 356, 358, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 385, 389
Nüzhetā, 149, 163, 167, 183, 187, 191, 194, 200, 203, 207, 211, 214, 216, 217, 221, 227, 229, 235, 237, 239, 248, 254, 258, 261, 266, 267, 268, 272, 273, 279, 281, 283, 284, 286, 288, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 300, 301, 302, 304, 307, 308, 310, 312, 313, 315, 316, 320, 323, 324, 326, 328, 329, 330, 333, 335, 336, 337, 338, 341, 342, 348, 350, 351, 352, 353, 354, 356, 357, 358, 360, 366, 368
ʿÖrfī, 117, 145
oruc, 362
ʿOs̱mān Efendi, 152, 209, 210, 216, 217, 221, 248
ʿOs̱mān Ketḫudā-zāde İsmaʿīl Efendi, 377
pādişāh, 129, 151, 181, 182, 184, 185, 187, 202, 219, 226, 227, 251, 369,372
pāsbān, 127, 182
pāy-ı melaḥ, 185, 242, 247
pehlevān, 155
peleng, 270
penbe, 323, 359
perī, 139, 142, 149, 169, 176, 178, 243, 245, 263, 278, 288, 290, 298, 300, 310, 311, 324, 341, 355, 374, 380, 389
perī-çehre, 183
perī-naẓra, 294
perī-peyker, 169
perīşān, 139, 142, 176, 243, 263, 278, 290, 310, 324, 331, 333, 353, 380, 389
pertev, 111, 142, 148, 181, 194, 202, 213, 214, 218, 226, 230, 239, 242, 245, 247, 251, 262, 287, 288, 291,309, 318, 323, 361
pervāne, 114, 116, 139, 149, 153, 165, 328, 359

pervāz, 160, 164, 166, 174, 241, 308, 338, 346, 362, 366
Pervîn, 164
peyġamber, 138, 140
peykān, 151, 322
peyk-i ṣabā, 284
peymāne, 164, 165,353, 354, 381
pîç ü tāb, 148, 209, 270, 271
pîr, 108, 109, 129, 133, 140, 147, 180, 195,196, 201, 207, 208, 210, 211, 219, 220, 223, 230, 236, 239, 241, 242, 268, 299, 300, 304, 312, 314, 322, 325, 326, 334, 372, 382
pîrāhen, 322, 325
pîr-i ḥaḳîḳat, 327
pîr-i Herāt, 115
pîr-i mey, 169, 261, 294, 353
pîr-i muġān, 254, 267
Pîrî-Zāde ʿOṣmān Molla Efendi, 248
piyāde, 254, 262, 352
piyāle, 299, 254
püf-kerde, 291, 357
pür-dāġ, 281, 328, 337
püser, 239, 242,246
Rabb-i enām, 224
Rabb-i Vedūd, 163
Rabb-i yessir lā-tuʿassir, 185
Rābiʿa, 223
Rāġıb Pāṣā, 172, 323
Rāġıb, 173
rāḥat-yāb, 183, 253
rāh-ı ʿaṣḳ, 167
rāh-ı Ḥaḳḳ, 187
Raḥmān, 108, 140,
Raḥmānî, 248
raḥmeten li'l-ʿālemîn, 121
Rāʾiḳ Muḥammed Efendi, 237
raḳîb, 149, 270, 282, 311, 318, 356, 357, 362, 374
Ramāżān, 205, 311
raṭbü'l-lisān, 119, 206, 209, 216
ravża, 110, 117, 137, 302, 315, 344, 348, 361
Ravżā-i Muṭahhara, 342
reʾānî, 110
rebāb, 305, 341, 363
Reʾfet Efendi, 294
Refîʿ, 174
refref-süvār, 111
refū-yāb, 231
rehā, 109, 111, 112, 122, 123, 139, 227, 253, 268, 298, 305, 336, 362, 387
rehā-yāb, 109, 130, 285, 348
reh-ber, 227, 298, 354
reh-güẕār, 265, 276
reh-neverd, 131
Reʾîsü'l-Küttāb, 217, 315, 323
reng-i fānî, 260
resūl, 119, 135, 224,
Resūle'llāh, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349
resūl-i Rabb-i enām, 224
Rıḍvān, 290
Rifʿat Aḥmed Beg Efendi, 175, 311, 341
Rifʿatā, 176
rıṭl-ı girān, 296
Rıżāü'd-dîn, 196, 201, 324
Rıżāyî, 377
rind, 120, 172, 270, 292, 294, 367
rindān, 165, 254, 312, 334
riyā-fürūş, 265
riyāż, 118, 119, 122, 147, 181, 183, 215, 238, 247, 257, 306,308, 320, 385, 387
riyāż-ı behişt, 242
rubāʿî, 373
rubāʿiyyāt, 371
rubʿ-ı meskūn, 119, 198, , 200, 320
rūḥ, 108, 110, 114, 126, 142, 145, 150, 153, 164, 165, 173, 180, 185, 192, 206, 217, 223, 230, 249, 254, 347, 384, 385, 388
rūḥāniyān, 206
rūḥ-baḫş, 150
rumūz-ı muʿammā-yı ādem, 164
rūy, 162, 165, 181, 184, 185, 222, 258, 282, 307, 308, 315, 323, 336, 341, 343, 350, 351, 379, 382, 385
rūy-ı ābād, 152
rūy-ı zerd, 279
rūze, 332, 363
rūzgār, 244, 253, 299, 381, 385, 388
rūz-ı maḥşer, 132, 343
rücūʿ, 114, 144, 307
Rüstem, 322
Sāʿatci Pāşā-zāde, 378
ṣabā, 110, 123, 124, 126, 160, 164, 170, 180, 189, 190, 284, 334, 354, 357, 363, 388
ṣabāḥ, 135, 265, 288, 316, 387
ṣabr,167, 169, 176, 247, 257, 266, 285, 334, 353, 368

Ṣabrī, 164, 165, 168, 169
ṣadā, 117, 120, 178, 179, 187, 190, 192, 193, 194, 247, 251, 252, 257, 262, 268, 272, 276, 290, 310, 345, 358
ṣadā-yı ḫūb, 126
ṣadā-yı ney, 169
ṣadef, 139, 153, 171, 198, 276, 288, 332, 337, 388
Saʿdī-i Şīrāz, 116, 145
Ṣadr-ı Aʿẓam Esbaḳ Dāmād İbrāhīm Pāşā, 223
ṣafā, 112, 115, 118, 120, 129, 137, 148, 149, 156, 159, 163, 169, 171, 175, 180, 184, 190, 192, 201, 202, 205, 217, 222, 226, 229, 231, 239, 254, 257, 259, 260, 262, 274, 278, 286, 296, 297, 306, 307, 309, 312, 314, 325, 326, 336, 345, 346, 351, 357, 358, 361, 364, 368, 369, 383
ṣafā-yı ḫāṭır, 261, 265, 268, 293, 302, 308
ṣafḥa, 125, 134, 148, 189, 205, 228, 239, 242, 265, 277, 284, 307, 329, 332, 342, 350, 360, 363, 367, 377, 383, 385
sāġar, 174, 212, 287, 289, 317,336, 354
saḫā,122, 180, 182, 190, 203, 240, 246, 252, 254, 270
ṣahbā, 174, 254, 261, 287, 291, 294, 297, 303, 310, 363, 365, 382, 384
ṣāḥib-i ʿaṣā, 123
ṣāḥibü'l-ḫayr, 205, 206, 233
sāḥil-i maḳṣūd, 366
ṣaḥrā, 108, 133, 178, 258, 296, 333, 337, 386, 387
Ṣaʾibā-yı Iṣfahān, 193
Saḳız Cezīresi, 217
sāḳī, 174, 254, 354, 357, 378
sākin-i mey-ḫāne , 165
ṣalā, 118, 125
ṣalāt, 112, 118, 129, 135, 136, 141, 307, 342
sālik, 112, 123, 197, 268, 312, 353, 362
sālikān-ı Ḫudā, 201
sālik-i ʿaşḳ, 320
sālik-i Ḥāḳḳ, 293
sāmān, 120, 136, 139, 372, 388
ṣandal-i ġufrān, 345
ṣanem, 356
sarāy, 224, 232
sarā-yı ʿālem-i fānī, 222
ṣarḥ, 195, 208, 210
ṣarīr, 110, 118, 127, 145, 179, 193, 266, 338
saʿy, 149, 181, 204, 220, 272, 313
sāyebān, 114, 125, 182, 192, 227, 267, 306
ṣayḳal, 214, 339
ṣayyād, 111, 336
sebīl,199, 200, 215, 218, 280, 363
sebʿ-i şidād, 263
sebū, 292, 301, 308
secencelāt-ı hevā, 262seḥer, 117, 142, 149, 167, 179, 210, 238, 278, 293, 366, 367
selām,119, 129, 135, 138, 214, 221, 222
selāmet-yāb, 110
selāmlıḳ resmi, 189
selāmün ḳavlen, 209
selsebīl, 200, 207, 208, 217, 280
semen, 296
semen-bū, 342
semend, 132, 276, 285, 362
semiyy-i şīr-i Ḥaḳḳ, 192
seng, 117, 140, 167, 170, 225, 260, 275, 312, 341, 380, 353, 367
seng-i melāmet, 117, 167, 260
Serāfīl, 310, 327
ser-engüşt, 121, 190, 214, 297
ser-gerdān, 153, 271, 275, 291
ser-güẕeşt, 155, 159
ser-māye, 108, 120, 128, 138, 150, 177, 179, 190, 191, 241, 247, 250
ser-māye-baḫş, 112, 125
ser-mest, 339, 378
ser-nüvişt, 159
serv, 136, 139, 157, 185, 290, 189, 199, 222, 229, 254, 277, 279, 282, 298, 302, 312, 319, 321, 329, 333, 334, 344, 346, 347, 355, 356, 360, 369, 375, 380
serv-i āzād, 152
serv-i dil-ārā, 189
serv-i dilsitan, 175
serv-i ḳāmet, 167
serv-i revān, 356
serv-i sehī, 130, 212, 242
serv-i tāze, 318
serv-ḳadd, 269, 290 311, 338
sevdā, 131, 134, 274, 338, 351
Seyyid İsḥaḳ Efendi, 233
Seyyid Maḥmūd Efendi, 236
Seyyid Mīr Aḥmed, 221
Seyyid Muḥammed Efendi, 228
Seyyid Muṣṭafā Efendi, 150, 194

Seyyid Yaḥyā, 236
ṣıdḳ, 108, 114, 118, 120, 133, 143, 201, 205, 207, 213, 220, 240, 252
Ṣıfāhān, 137, 319
ṣıfru'l-yed, 140
ṣıḥḥat, 184, 203, 204, 208, 213, 231, 249, 311, 316, 333, 365, 369, 370
sırr, 108, 109, 111, 121, 131, 150, 219, 247, 250, 283, 295, 324, 343, 370
sırr-ı emr-i bü'l-ʿaceb, 131
sırr-ı evliyā, 121
sırr-ı ḥaḳāyıḳ, 370
sırr-ı ḥaḳīḳat, 324
sırr-ı vaḥdet, 283
sīb, 254, 282
sīb-i ġabġab, 254
sidre, 318, 372
sīḫ, 356
Sikender, 148
silaḥdār, 232
sīm, 127, 144, 200, 236, 243,246, 257, 258, 285, 288, 291, 298, 301, 305, 328, 342, 365, 367, 376, 389
sīm-āb, 291, 298, 301
sīmīn, 200, 236, 285, 288, 367
sīm-ten, 367
sīmürg, 127
Sindī, 253
sīne, 139, 214, 281, 282, 299, 337, 369
Sinnīmār, 210
sipihr, 116, 124, 170, 193, 322, 346
sīr-āb, 145, 206, 240, 253, 298, 306, 331, 357
sirişk, 258, 287, 298, 308, 317, 334, 363
sitem, 263, 275, 278, 283
sivā,123, 293, 295, 362
sivā deyri, 385
sivā zindānı, 344
siyeh, 123, 176, 192, 267, 273, 290, 310, 350, 351, 387
şu, 200, 206, 212, 216, 218, 220, 245, 261 273, 280, 360, 367
şuʿbān, 137
ṣubḥ, 111, 115, 137, 148, 151, 168, 170, 173, 183, 200, 212, 215, 225, 247, 249, 250, 254, 259, 262, 266, 278, 290, 312, 313, 316, 335, 367, 385
ṣubḥ-dem, 168, 290
ṣubḥ-ı ʿişret, 254
ṣubḥ-ı ḳıyāmet, 259
sūd, 124, 129, 131, 171, 174, 186, 187, 192, 242, 245, 259, 329, 352, 353, 371, 379, 388
ṣudāʿ, 261, 262, 344, 345
ṣūfī, 267
suḫan, 108, 109, 112, 114, 138, 150, 154, 162,176, 193, 194, 277, 282, 299, 316, 319, 325, 360
suḫandān, 112, 138, 194, 299, 316, 319, 325
sulṭān,121, 122, 124, 132, 134, 137, 138, 141, 151, 152, 154, 161, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 196, 198, 199, 202, 203, 205, 214, 215,216, 219, 220, 228, 232, 234, 244, 245, 246, 251, 280, 294, 296, 369, 370, 387, 388
Sulṭān Depesi, 232
Sulṭān Maḥmūd, 188, 195, 196, 202, 205
Sulṭān Maḥmūd, 188, 195, 202
Sulṭān Muḥammed, 181, 183
Sulṭān Muṣṭafā, 181, 187, 214, 251, 369
Sulṭān ʿOṣmān, 198, 199, 215, 219
Sulṭān Selīm, 184, 185
ṣunʿ-ı Bārī, 304
ṣunʿ-ı Ḫudā, 149, 283
ṣunʿ-ı ḳader, 233, 249
ṣurāḥī, 176, 355
ṣūret, 108, 111, 112, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 127, 128, 129, 131, 135, 136, 144, 172, 174, 178, 179, 185, 207, 209, 211, 221, 226, 247, 248, 252, 253, 257, 260, 261, 263, 267, 269, 272, 275, 276, 282, 286, 291, 293, 295, 297, 303, 304, 307, 312, 315, 318, 327, 328, 333, 339, 341, 342, 345, 351, 356, 360, 361, 369, 377, 386, 389
ṣūret-i nā-dīde, 328
ṣūret-nümā, 108, 119, 125, 128, 260, 339
ṣūr-ı Serāfīl, 310, 327
sūsen, 130
suḳāṭa, 262
Sūmnāt, 132
süfre, 197, 258, 333
sükān, 261
Süleymān, 185
Süleymān Aġa, 219
sünbül, 116, 126, 131, 141, 145,162,243, 263, 267, 296, 309, 376, 383, 389
sünbülistān, 290
sünnet, 246

Süreyyā, 112
sürme, 111, 120, 121, 137, 143, 145, 174, 175, 176, 180, 253, 265, 270, 272, 277, 331
sürme-i Mekkī, 180
sürme-sāy, 121
sürūr, 179, 208, 222, 249
süvār, 120, 129, 132, 229, 244, 388
süveydā, 286, 304, 309
şād-āb, 180, 200, 216, 246, 305, 337
şādmān, 114, 128, 150, 183, 193
şāh, 111, 114, 121, 125, 136, 137, 138, 141, 151, 181, 182, 184, 185, 186, 188, 189, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 226, 227, 234, 235, 249 ,260, 266, 269, 274, 297, 302, 326, 338, 343, 348, 349, 354, 359, 369, 370, 375, 388
şāḫ, 120, 127, 128, 131, 164, 183, 296, 297, 307, 373
şāhān, 182
şāh-bāz, 136, 149, 253, 274, 297, 326, 338
şāh-ı ʿālem, 181, 185,187, 230, 241, 251, 354
şāh-ı risālet, 132
Şāh Sulṭān, 251
şāh u gedā, 348
şāʿir, 111, 128, 134, 165,169, 173, 176, 177, 193, 216, 217, 225, 228, 283, 322
Şām, 153, 253
şām-ı ġurebā, 250
Şāmī, 253
Şām işi, 153
şāne, 300, 339
şarāb, 120, 128, 165, 270, 276, 283, 335, 339, 341, 345, 357
şarāb-ı nāb, 329
şarḳ, 146
şaṭranc, 262
şāygān, 128
şeb, 122, 129, 131, 161, 163, 167, 189, 190, 191, 220, 233, 254, 258, 260, 270, 272, 298, 309, 311, 313, 317, 320, 324, 325, 345, 350, 360, 361, 363, 366, 367, 383
şebbū, 281, 350
şeb-çerāġ, 190, 324
şeb-dīz, 190
şeb-i İsrā, 349
şeb-i Ḳadr, 293
şebistān, 258, 331, 316
şeb-nem, 131, 163, 189, 260, 317, 320, 325, 360, 363
şeb-reng, 350, 366
şefāʿat, 135, 245, 342
şefāʿat dergehi, 344
şefāʿat-ḫᵛāh , 123
şeh-bāz, 164, 315
şeh-bender, 108, 112
şehen-şāh, 135, 190
şeh-i Baṭḫā, 114
şehīd-i Kerbelā, 199, 216
şehr-i Ṣıfāhān, 137, 319
şehr-yārī, 219
şeh-süvār, 337, 385
şeh-zāde, 181, 182, 184, 186
şeker, 176, 191, 282, 287, 357
şekker, 123, 175, 280, 310, 331, 353, 364
şemʿ, 114, 121, 122, 123, 127, 133, 137, 139, 149, 153, 162, 165, 169, 183, 195, 196, 198, 199, 247, 258, 272, 277, 280, 291, 301, 309, 316, 319, 328, 331, 357, 359, 368
şemʿa, 149, 195, 328
şemīm, 116, 123, 141, 147, 160, 175, 309, 326, 329, 344
şems, 145, 185, 195, 201, 207, 225, 234, 238, 240, 248, 253, 254, 342, 348, 351, 352
şemşīr, 109, 147, 152, 176, 227, 228, 266, 284, 303, 329, 345, 350, 358, 360, 367, 375
şerʿ,122, 132, 150, 152, 184, 186, 194, 215, 219, 226, 241, 347, 370
şerbet-i vaṣl, 345
şerīʿat, 112
Şeş-Tār Pāşā, 245
şevḳ, 111, 119, 122, 129, 130, 145, 146, 148, 156, 168, 170, 176, 180, 182, 184, 191, 194, 220, 222, 223, 237, 238, 239, 242, 244, 246, 254, 257, 259, 267, 278, 297, 305, 308, 314, 326, 327, 329, 333, 345, 349, 354, 367, 371, 383
Şevvāl, 121
şeyṭān, 129, 319
Şikenc, 111, 304, 318, 339
şimdengerü, 174, 175
şiʿr, 108, 112, 116, 117, 124, 128, 134, 145, 148, 176, 179, 185, 210, 212, 246, 249, 263, 273, 275, 284, 287, 288, 289, 299, 300, 304, 321, 328, 331, 356, 365, 366

şîr-i nerr, 190
şîrîn, 202, 205, 263, 280, 376, 383
Şîrînkār, 300
şîr ü şekker, 219, 248
şîve, 173, 175, 178, 244, 260, 277, 285, 294, 297, 305, 311, 313, 339, 351, 359,375
şîvekār, 318
şîvengāh-ı dehr, 339
şuᶜāᶜ, 116, 234, 258, 262, 382
şuġl-i mā-meżā, 123
şūḫ, 113, 136, 149, 161, 167, 168, 169, 171, 175, 261, 269, 282, 284, 288, 292, 304, 327, 328, 331, 332, 333, 351, 355, 356, 357, 359, 362, 365, 375, 382
şuᶜle, 139, 140, 227, 247, 333
şūr-ı maḥşer, 267
şükūfe, 385
şükūfezār, 160
tāb-ı temmūz, 109
ṭāᵓir, 364, 366
ṭāᵓirān, 298
ṭalᶜat, 180, 182, 229, 247, 297
ṭālib, 108, 119, 145, 172, 173, 284, 320, 324, 366
ṭarāvet-yāb, 191
ṭarîḳat, 123, 197, 312, 334, 389
ṭarîḳ-i Mevlevî, 220
ṭās, 287, 325, 338
ṭās-ı gerdūn, 208
Tatar Raḥmî Muṣṭafā Efendi, 225
ṭavāf, 272, 280
ṭayerān, 364
Ṭaybe-i Ṭayyibe, 342
ṭaylasān, 118
tāze-bū, 229
teᶜāla'llāh, 194, 236
tecellî, 108, 143, 221, 261, 307, 348
tecellîzār, 342
teferrüd, 109
tekbîr, 149
teleᵓlüᵓ, 229
teᵓlîf-i rāz-nāme-i dehr, 164
tenhā-süvār, 342
terakḳkî-yāb, 202
tercemān, 110,136, 267
tesnîm, 305
tevekkül, 120, 315, 348
tevfîḳ-i Ḥaḳḳ, 146, 181
tevfîḳ-i Ḫudā, 211, 226
tevḥîd-ḫāne, 200
ṭıfl, 109, 135, 168, 171, 189, 211, 218, 222, 238, 239, 247, 272, 300, 304, 316, 318, 367, 381
ṭılısm, 137, 164
ṭılısm-bend-i hüner, 117
ṭılsım, 320
tîġ, 117, 119, 136,182, 190, 227, 228, 250, 263, 276, 299, 300, 305, 318, 332, 360, 365, 378
tîġ-ı ebrū, 176
tîġ-ı zebān, 260
tîşe-i Ferhad, 300
ṭōb, 163, 330, 348, 353
ṭōb-ı taᶜarruż, 163
Ṭobḳapu, 195
tozḳoparan, 321
ṭūbā, 110, 132, 192, 318
ṭūfān, 110, 134, 166, 216, 313
ṭuġrā, 110, 251, 359
tuḥfe, 108, 112, 185, 246
ṭurfe-nevā, 127, 179
ṭurre, 175, 178, 304, 318, 338
ṭūṭî, 282, 286, 310, 325, 353, 356, 360, 364
ṭūṭiyān, 175
ᶜūd, 259, 359
ulü'l-ebṣār, 143, 293
ᶜuḳbā, 109, 197, 218, 221, 223, 224, 279, 381
ᶜumre, 180
ᶜunnāb, 297, 332
ᶜurūc,114, 307, 313
urve-i vüṯḳā, 262, 347
ᶜurvet'ül-vüṯḳā, 122
ᶜuṣāt, 132, 140, 142, 347
ᶜuṣfūr, 133
uṣūl ile fürūᶜ, 307
ᶜuşşāḳ, 158, 160, 170, 174, 252, 263, 276, 286, 289, 290, 292, 308, 317, 318, 319, 332, 335, 339, 376, 380, 383, 384
ᶜUṭārid, 210
Üç Anbārlı, 315
üçler, 221, 223
üftāde, 111, 177, 246, 309, 350, 375, 388
üftādegān, 254
ülfet, 156, 246, 247, 253, 254, 263, 289, 294, 346, 352
ümîd, 112, 117, 134, 160, 188, 242, 246, 268, 270, 278, 289,301, 312, 314, 356, 360

ümmet, 109, 150, 370
ümmī̇d, 119, 146, 161, 174, 216, 217, 250, 305, 315, 326, 330, 344, 345, 348, 350, 361, 367, 381, 385
Ümmühān Ḳadın, 223
Üsküdār, 232
üstād-ı ḳażā, 289
üstüḫān, 253
üstüvār, 228
üştür, 117, 120, 126
vādī̇-i ḫavf u recā, 348
vādī̇-i muḥabbet, 296
vādī̇-neverd, 113, 329
vāḥidiyyet, 110
vāᶜiẓ, 350
vāḳıᶜa, 149, 383
vaḳt, 115, 119, 121, 136, 139, 146, 151, 160, 162, 167, 168, 180, 182, 187, 188, 193, 194, 200, 213, 225, 231, 238, 239, 243, 244, 246, 248, 249, 250, 275, 280, 286, 293, 298, 303, 306, 308, 314, 319, 327, 357, 369, 375, 389
vaḳt-i ināb et, 324
vaṣl, 118, 171, 179, 273, 289, 300, 313, 315, 320, 329, 333, 354, 356, 367
vech, 140, 175, 352
Ve'ḍ-ḍuhā, 237
vedūd, 238
veġā, 120, 203, 280
velāyet-şiᶜār, 268
veliyye, 223
Veliyyü'd-dī̇n Aġa, 231
Veliyyü'd-dī̇n Efendi, 230, 247
verd, 147, 231
Veys Ḳaren, 372
Veysü'l- Ḳaren, 373
vezī̇r, 177, 188, 190, 191, 192, 193, 203, 212, 214, 215, 217, 225, 231, 251, 321
Vezī̇r-i Aᶜẓam Esbaḳ ᶜOs̱mān Pāşā, 177, 321
vilādet, 181, 211, 221, 229, 237, 238, 239
vird, 151, 193, 205, 215, 370
viş n-āb, 336
vuṣlat, 119, 161, 168, 260, 262, 268, 286, 292, 301, 307, 312, 333, 343, 352, 361, 362, 378, 382
yā Hū, 161, 236, 281, 295
yā İlāhī̇, 183, 220, 223
yā Rabb, 161, 214, 216, 222, 224, 233, 237, 242, 247, 257, 258, 259, 261
yaḫşi, 117, 128
Yaḥyā Efendi, 32, 236
Yaᶜḳūb, 246
yaman, 117, 128
yār, 119, 136, 161, 162, 166, 167, 168, 171, 172, 176, 212, 219, 228, 232, 247, 257, 272, 274, 295, 298, 308, 314, 334, 353, 354, 365, 366, 381
yārān, 159, 387
yāsemen, 239
Yazıcı Efendi, 278
yed-i ḥikmet, 206
yed-i ḳudret, 110
yek-reng-bī̇n, 379
yeksān, 166, 325
yekser, 157, 202, 214, 221, 348
yektā-süvār, 112, 127 330
yem, 124, 268, 295, 340, 360, 388
Yemen, 218, 253
Yemenī̇, 253
yem-i vaḥdet, 268, 295, 340
yemm, 157, 188, 247, 263, 322
yenābiᶜu'l-maᶜārif, 197
yerāᶜa, 124, 125, 147, 238, 276, 387
Yezdān, 137, 140, 181, 186, 231, 242, 246, 343
Yes̱rib, 121
Yūsuf Efendi, 180, 207, 246
Yūsuf-ı Mışr-ı melāḥat, 180
Yūsuf-liḳā, 246
Yūsuf-ṭalᶜat, 247
zaḫm, 262, 270, 295, 301, 339, 344, 345, 369, 376
zāhid, 142, 149, 174, 201, 254, 268, 270, 272, 273, 284, 286, 290, 299, 300, 324, 354, 357
ẓāhir, 116, 123, 139, 143, 149, 260, 301, 318
ẓāhir u bāṭın, 109, 110, 115, 295, 307
ẓalāl, 114
ẓalām, 113, 307
ẓālim, 170, 388
zamān, 112, 118, 125, 153, 159, 169, 182, 185, 186, 188, 192, 193, 204, 214, 224, 234, 237, 248, 251, 278, 294, 298, 322, 340, 351, 366, 368
zamān-ı ḥaşr, 229
zamān-ı mihr-cān, 191
zebān, 133, 146, 150, 215, 230, 253, 265, 339

zebān-ı ḥāl, 233, 237
zehr-āb, 341
ẕeḳan, 350
Zekiyye ʿÖmer Nüzhet, 252
zemzem, 200, 215, 217, 218
zenaḫdān, 136, 282
zencīr, 131, 139, 160, 258, 295, 304, 305, 336, 345, 365, 368
zengiyān, 128
zeng-yāb, 214
zer, 115, 121, 137, 190, 195, 204, 214, 252, 257, 351, 356, 360, 373, 389
zer-efşān, 258
zerrīn, 190, 218, 306, 330, 341, 352
zerrīn-ḳadeḥ, 312
ẕevḳ, 110, 138, 147, 150, 153, 162, 163, 168, 180, 208, 222, 229, 257, 259, 261, 268, 270, 273, 277, 280, 286, 292, 297, 303, 306, 310, 312, 319, 333, 336, 352, 357, 364, 381, 384
zevraḳ, 166, 292
zevraḳ-ı cism, 299
zevraḳ-süvār, 260
ẓıll-ı Ḫudā, 185, 234, 250, 370
zih-gīr, 322, 339
ẕikr-i Ḥaḳḳ, 268
zişt ü, 108
żiyā, 180, 184, 185, 187, 202, 208
ẓulmet-ābād, 143
Züḥal, 231
zülāl, 169
Züleyḫā, 139
zülf, 113, 123, 126, 139, 161, 176, 189, 207, 253, 263, 266, 273, 277, 278, 281, 285, 296, 298, 301, 305, 309, 310, 319, 320, 328, 331, 342, 349, 351, 358, 367, 368, 369, 380, 381, 382, 385
zülf-i müşgīn, 175, 280, 301
zülf-i yār, 160, 312, 314
Ẕü'l-Minen, 219

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında Kahraman Maraş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra KSÜ Fen-Edebiyet Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 2000 bahar döneminde mezun oldu. 2000 güz döneminde KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı. Aynı yıl Ekim ayında Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak Milli Eğitim Bakanlığında göreve başladı. Hâlen öğretmen olarak görev yapmaktadır.